Digitized by Google

IHS

6
35 M I
33

Digitized by Google

6
35 M I
33
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

ANALOGIA VETERIS AC NOVI TESTAMENTI,

[illegible]

[illegible]

AVTHORE

MARTINO BECANO

SOCIETATIS IESV THEOLOGO.

AD

INVICTISSIMVM IMPERATOREM

FERDINANDVM AVSTRIACVM.

[illegible]

Moguntiæ, Ex officina Ioannis Albini.

[illegible]

Digitized by Google

INVICTISSIMO IMPERATORI

FERDINANDO.

SCripſi nuper, Inuictiſſime Imperator, breuem & perſpicuam, vt opinor, veteris ac noui Teſtamenti Analogiam; in qua, quid inter Moſem & Chriſtum, inter Synagogam & Eccleſiam, inter legem & gratiam interſit; quis item inter ea [illegible] proportio, & conſpiratio, ſummatim complexus ſum. Eam duplici de cauſa, ſub Auguſtiſſimo Sacratiſſimi Nominis Tui auſpicio in lucem exire volui: Tum, vt Imperialis Aquilæ præſidio tuta ac ſecura ſit: Tum, vt meæ voluntatis ac propenſionis erga Cæſaream Tuam [illegible] interpres [illegible], quæ [illegible] poſſi-

ceri. Duplicem tamen ex ea percipi poſſe, omnino perſuaſum mihi eſt. Alterum doctrinæ ſeu cognitionis, de quo in progreſſu operis dicturus ſum. Alterum conſolationis bonorum, & terroris impiorum; qui quidem latiſſimè patet, & ad omnia penè hominum ac ſtatuum genera diffundi poteſt. Cæterum, quia cum Tua M. nunc ago, vnico tantum exemplo ſeu paradigmate, quod præſenti tempore accommodatum ſit, explicandus eſt. Et quidem in hunc modum.

Videmus multos, de Cæſarea Inauguratione, Tuæ Maieſtati gratulari; multos fremere, obſtrepere, murmurare: Illos fidelitatem & obſequium deferre; hos ſeditioſos ac rebelles eſſe. Quæ interim nobis mens, quis animus? Dicam. Qui veteris ac noui Teſtamenti Analogiæ ignari ſunt, ſtupent, triſtan-

[illegible] Vellent aliter rem
geroſeſſe; rebel-
[illegible] Quid gnari, ſic ratio-
[illegible] Quid mirum, inquiunt, ſi
optimus Imperator patitur rebellio-
nem, perſecutionem, & opprobriū
ſubditi? Nihil hoc noui. Sæpe o-
lim hoc factum in veteri Teſtamen-
to. Factum Moſi, Sauli, Dauidi, alijs.
Factum Chriſto, qui eſt Rex Re-
gum, & Dominus Dominantium.
Et quidem Moſi cum ex Ægypto in
terram promiſſionis duceret popu-
lum, duo dumtaxat obtemperarunt,
Ioſue filius Nun, & Caleb filius Ie-
phone: reliqui, quotquot erant, im-
periti ſeculares, vociferati ſunt:
*Nonne melius eſt reuerti in Ægy-
ptum? Conſtituamus nobis Ducem, &
reuertamur in Ægyptum.* (Numer.
14.)

De Saule in Regem electo (quo
non erat melior in filijs Iſrael, ſen-

Digitized by Google

pturâ atteſtante) ſic legimus : *Saul abijt in domum ſuam in Gabaa: & abijt cum eo pars exercitus , quorum tetigerat Deus corda : Filij vero Belial dixerunt : Num ſaluare nos poterit iſte? Et deſpexerunt eum , & non attulerunt ei munera.* (1 Reg. 10. 26.)

Similiter de Dauide, qui erat vir ſecundum cor Dei: *Accidit quoque, vt ibi eſſet vir Belial , nomine Seba , filius Bochri, vir Iemineus : & cecinit buccina , & ait : Non eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iſai: reuertere in tabernacula tua Iſrael. Et ſeparatus eſt omnis Iſrael à Dauid, ſecutuſque eſt Seba filium Bochri. Viri autem Iuda adhæſerunt Regi ſuo à Iordane vſque Ieruſalem.* (2 Regum 20. 1.)

Denique , vt alios præteream, contra Regem Regum clamabant Iudæi, ſub finem veteris Teſtamen-

Nolumus hunc regnare ſuper nos: Tolle, tolle, crucifige eum.

Si hæc immutabili diuinæ prouidentiæ nutu, [illegible] facta ſunt; quid ſtupemus aut indignamur, ſi etiam nunc eueniant? Audiantur ſanè hæ aut ſimiles improborum voces: Non eſt nobis pars in FERDINANDO Auſtriaco: Num ſaluare nos poteſt ille? Nolumus hunc regnare ſuper nos: Conſtituamus nobis Ducem, reuertamur in Ægyptum. Quem feriunt, cui obſunt? Non FERDINANDO, ſed ipſis. FERDINANDO dicetur, quod Moſi dictum eſt: *Faciam te Principem ſuper gentem magnam.* Ipſis vero, quod Iudæis rebellibus: *Feriam eos peſtilentia, atque conſumam.* Item ipſe, *Exterminati ſunt ab exterminatore, & a ſerpentibus perierunt.* (Numerorum 14. 12. & Iudith 8. 25.)

Hæc, Inuictiſſime Imperator, co-

rum ratiocinatio eſt, qui, vt dixi, veteris ac noui Teſtamenti Analogiam intelligunt. Imo & Apoſtoli Pauli, cum ait: *Quæcunque ſcripta ſunt* (in veteri lege) *ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem Scripturarum, ſpem habeamus.* (Rom. 15.4.) Verbi gratia. Cur ſcriptum eſt in veteri Teſtamento, Moſen, Dauidem, & alios pios Principes, multas aduerſitates perpeſſos eſſe? Nimirum, vt pij Principes, qui nunc ſunt, eorum exemplo diſcant patientiam, & ſcripturarum lectione ſeipſos conſolentur, & firmam æternæ retributionis ſpem concipiant.

Sic ſanè eſt. Neq; tamen hoc, tam Tui, quam aliorum cauſa ſcribo, ô Imperator. Scio, Te pridem in hac palæſtra edoctum eſſe. Scio, Te excelſo eſſe animo, & quo magis premeris, eo maiori in Deum confiden-

tia e-

[illegible] ac confirmari. Itaque non Tibi, ſed alijs hac conſolatione opus eſt. Tibi quidem Analogia noſtra, ex qua dependet conſolatio, inſcripta, dedicata, conſecrata eſt; non tamen vt Tuæ Maieſtati proſit, ſed potius, vt illius ſacratiſſima protectione ſecura ſit, & in lucem exire poſſit. Veſtra Cæſarea Maieſtas illam pariter, ac me Clientem ſuum, Auguſtiſſimo ſuo patrocinio foueat ac tueatur.

Moguntiæ ex Collegio Archiepiſcopali Societatis IESV, Anno Chriſti 1620. Menſe Ianuario.

V. Sacræ Cæſ. Maieſt.

Humillimus in Chriſto
Seruus

MARTINVS BECANVS.

APPROBATIO R. P. PROVINCIA-lis in Prouincia Rhenana.

HAnc Analogiam Veteris ac Noui Teſtamenti, P. Martini Becani, à deputatis ad id Theologis lectam & approbatam, Ego quoque Ioannes Copperus, Societatis Ieſu apud Rhenum Prouincialis approbo, & conceſſa mihi poteſtate ab Admodum R.P.N. Mutio Vitelleſco, Societatis noſtræ Præpoſito Generali, typis mandari permitto. Anno 1620. Menſe Ianuario.

Ioannes Copperus.

MARTINI BECANI
ANALOGIA
Veteris ac noui Teſtamenti.

Vetus Teſtamentum differt à nouo, ſicut figura Chriſti ab ipſo Chriſto: (1. Corinth. 10. 6.) Sicut vmbra imaginis ab ipſa imagine: (Hebr. 10. 1.) Sicut promiſſio à donatione: (Actor. 3. 18. & Rom. 1. 2.) Sicut Epiſtola atramento ſcripta, ab Epiſtola ſpiritu Dei ſcripta: (2. Corinth. 3. 3.) Sicut litera à ſpiritu, mors à vita: (ibidem v. 6. & 7.) Sicut ſeruitus à libertate, ancilla à domina, Agar à Sara: (Galat. 4. 22.) Sicut timor ab amore: (Rom. 8. 15.) Sicut ſanguis hircorum à ſanguine Chriſti: (Hebr. 9. 12.) Sicut occultatio à patefactio: (Auguſtinus lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 26.) Sicut inchoatum à perfecto: ſemen ab arbore, ſpica à frumento: (Diuus Thomas 1. 2. quæſtione 107. articulo 3.)

Hinc ſequitur primo, nos Chriſtianos in nouo Teſtamento feliciores eſſe, quam fuerint Iudæi in veteri. Nam illi erant ſeruientes, nos liberi: illi Agar, nos Sara. Illi habebant ſolam figuram Chriſti, nos veritatem. Illi vmbram imaginis, nos ipſam imaginem. Illis promiſſus erat Chriſtus,

nos amore. Illis occulta erant myſteria Incarnationis & Redemptionis, nobis patefacta. Illi offerebant ſanguinem hircorum; nos Sanguinem Chriſti Redemptoris. Illi habebant litteram, nos ſpiritum: Illi ſemen, nos arborem: Illi ſpicam, nos triticum: Illi teſtamentum inchoatum, nos perfectum: Illi mortem, nos vitam.

Secundo ſequitur, cognitionem vnius Teſtamenti multum prodeſſe ad cognitionem alterius. Qui enim videt figuram Chriſti conſpirare cum ipſo Chriſto, & vmbram imaginis cum ipſa imagine, pleniorem habet cognitionem, quam qui alterum ſine altero cognoſcit, nec vnius cum altero conſenſum & proportionem aduertit. Similiter, qui confert ſeruitutem cum libertate, timorem cum dilectione, mortem cum vita, ſemen cum arbore, ſpicam cum tritico; melius percipit vtriuſq; naturam & conditionem, quam ſi alterum ſine alterius collatione ſpectaret. Deniq; qui myſteria Incarnationis, Paſſionis, Mortis & Reſurrectionis Chriſti, prout iam impleta ſunt, confert cum ijs ipſis, prout in veteri Teſtamento ſub vmbra ac velamine occultabantur; magis confirmatur in fide ex illa collatione & conſenſu, quam ſi vel ſola myſteria ſine vmbris, vel ſolas vmbras ſine myſterijs, per ſe ſeorſim conſideraret.

Ob hanc cauſam propoſitum mihi eſt, explicare doctrinam veteris Teſtamenti, vt eo planior & perfectior habeatur doctrina noui Te-

[illegible] Teſtamenti ex contextu, conſpiratione,
& [illegible] utriuſque inter ſe colla-
[illegible] veram eſſe fidem & re-
ligionem [illegible] Teſtamenti, quæ retinet con-
[illegible], & analogiam cum
[illegible] Teſtamenti. Eam eſſe falſam
& [illegible] quæ non retinet. Porro capi-
ta [illegible] Teſtamenti, de qui-
bus [illegible] acturus ſum,
erunt hæc.

CAPI.

Digitized by Google

CAPITA HVIVS LIBRI.

1. *De Scriptura & Traditione veteris Teſtamenti.*
2. *De Fide & Symbolo.*
3. *De Spe, promiſſione, & oratione.*
4. *De Charitate, & præceptis Charitatis.*
5. *De Lege Moſaica, quæ erat triplex: moralis, ceremonialis, & iudicialis.*
6. *De Synagoga.*
7. *De Miniſtris Synagogæ ordinariis, qui erant Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex.*
8. *De Miniſtris Synagogæ extraordinariis, qui erant Prophetæ.*
9. *De Religioſis Synagogæ, qui erant Nazaræi, & Rechabitæ.*
10. *De Sectariis, qui erant Phariſæi, Sadducæi, Eſſeni.*
11. *De Iudice controuerſiarum, qui erat Pontifex.*
12. *De Inſtrumentis diuini cultus, quæ erant Tabernaculum, Templum, Arca fœderis, Propitiatorium, Candelabrum cum lucernis, Menſa panum propoſitionis, Altare thymiamatis, Altare holocauſti, Vaſa ſacra, Synagoga & Cathedra.*
13. *De ipſo diuino cultu, id eſt primum de Sacrificiis Moſaicis, quæ erant multiplicia.*
14. *De Sacramentis, quæ erant Circumciſio, Agnus Paſchalis, Purificationes, & Expiationes.*
15. *De obſeruantiis Legalibus, quibus Iudæi diſcernebantur à ceteris Gentibus, quæ erant. 1. Diſcretio ciborum mundorum & immundorum. 2. Abſtinentia à ſanguine & ſuffocato. 3. Ieiunia. 4.* [illegible] *5.* [illegible] *6.* [illegible]

[illegible] *8. Iubilæum 9. Ra-* [illegible] *10. Certius usu ve-* [illegible]
16. *De* [illegible] *& iudicibus.*
17. *De* [illegible] *mundi & astrorum.*
18. *De* [illegible]
19. *De* [illegible] *ciuitatibus* [illegible]
20. *De* [illegible]
21. *De* [illegible]
22. *De* [illegible]
23. *De* [illegible]
24. *De* [illegible]
25. *De* [illegible] *mercenarijs, peregrinis, pau-* [illegible]
26. *De* [illegible]

INDEX HORVM CAPITVM.

CAPVT I.

De Scriptura & Traditione V. T.

1. *Quot* [illegible] *libri* [illegible] *veteris Testamenti*
2. *Qui* [illegible] *Scriptores illorum librorum*
3. [illegible] *lingua Hebraica primum scripti sint?*
4. [illegible] *tempore captiuitatis Baby-* [illegible] *Esdra restaurati sint?*
5. [illegible] *post captiuitatem Babyloni-* [illegible] *in linguam Græcam?*
6. [illegible] *libri V. T. citantur in noue* [illegible] *in sensu proprio & literali?*
7. [illegible] *scripturam, fuerint* [illegible]

CAPVT II.

De fide veteris Teſtamenti.

1. *An fides ſit donum Dei, quo aſſentimur iis, quæ à Deo reuelata ſunt?*
2. *Quid in V. T. reuelatum ſit de Deo?*
3. *Quid de Trinitate?*
4. *Quid de Chriſto?*
5. *Quibus nominibus in veteri Teſtamento appellatus ſit Chriſtus?*
6. *Qui primi crediderint in Chriſtum?*
7. *An fides in Chriſtum fuerit neceſſaria ad ſalutem?*
8. *An fides V. T. fuerit tam perfecta, quam fides Euangelica?*

CAPVT III.

De Spe, promiſſione, & oratione.

1. *Quid ſit Spes?*
2. *Quæ bona in V. T. fuerint promiſſa à Deo?*
3. *An etiam vita æterna fuerit promiſſa?*
4. *An oratio fuerit neceſſaria ad impetrandum eiuſmodi bona?*
5. *Quæ fuerit formula orationis in V. T.?*
6. *An in V. T. licuerit inuocare Sanctos?*
7. *An licuerit orare pro defunctis?*

CAPVT IV.

De Charitate & præceptis Charitatis.

1. *Quid ſit Charitas?*
2. *An in V. T. fuerint data præcepta Charitatis?*

[illegible] *sit alterum de* [illegible] *fuerit?*

[illegible] *diligentiæ ſpecies, tete* [illegible]

4 [illegible] *cum de tenuitate?*

[illegible] *ſit et juſtitiam?*

Caput V.

De Lege Moſaica.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]

Caput VI.

[illegible]

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]

CAPVT II.

De fide veteris Teſtamenti.

1. *An fides ſit donum Dei, qua aſſentiamur iis, quæ à Deo reuelata ſunt?*
2. *Quid in V. T. reuelatum ſit de Deo?*
3. *Quid de Trinitate?*
4. *Quid de Chriſto?*
5. *Quibus nominibus in veteri Teſtamento appellatus ſit Chriſtus?*
6. *Quis primum crediderit in Chriſtum?*
7. *An fides in Chriſtum fuerit neceſſaria ad ſalutem?*
8. *An fides V. T. fuerit tam perfecta, quàm fides Euangelica?*

CAPVT III.

De Spe, promiſſione, & oratione.

1. *Quid ſit Spes?*
2. *Quæ bona in V. T. fuerint promiſſa à Deo?*
3. *An etiam vita æterna fuerit promiſſa?*
4. *An oratio fuerit neceſſaria ad impetranda* [illegible] *bona?*
5. *Quæ fuerit formula orandi in V. T.?*
6. *An in V. T. licuerit inuocare Sanctos?*
7. *An licuerit orare pro defunctis?*

CAPVT IV.

De Charitate & præceptis Charitatis.

1. *Quid ſit Charitas?*
2. *Quænam in V. T. fuerint data præcepta Charitatis?*

[illegible]

[illegible] alterum de
[illegible]
[illegible] ex tune
[illegible]
[illegible] intelligatur
[illegible] de terminis?
[illegible] fecisset?

Caput V.

De Lege Moſaica.

[illegible]

Caput VI.

[illegible]

Caput VII.

De Miniſtris Synagogæ adeoque, Levitis, Sacerdotibus, Pontifice.

1. Ex qua familia fuerit Pontifex?
2. Qui primi fuerint Pontifices?
3. Quomodo conſecrati fuerint Levitæ, Sacerdotes, Pontifex?
4. [illegible] illorum [illegible]?
5. [illegible]
6. [illegible]
7. An & quando deberent fermenta [illegible]?
8. [illegible] Pontifices [illegible]?
9. Quis [illegible]?

Caput VIII.

De Prophetis.

1. Quinam fuerint veteres Prophetæ sub V. Teſtamento?
2. [illegible]?
3. Quomodo Prophetæ [illegible]?
4. An [illegible]?
5. Quis [illegible]?
6. Quomodo [illegible] Prophetæ [illegible]?
7. An [illegible]?
8. Quinam [illegible]?

9. Qui

[illegible]

[illegible]

Caput IX.

De [illegible] Synagogis.

1. [illegible]
2. [illegible]

Caput X.

De Scholarum Synagogis.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]

Caput XI.

De Iudice Controversiarum.

[illegible]

Caput XII.

De Instrumentis [illegible].

[illegible]

2. *De Arca fœderis.*
3. *De Propitiatorio.*
4. *De Candelabro & Lucernis.*
5. *De Menſa panum Propoſitionis.*
6. *De Altari Thymiamatis.*
7. *De Altari Holocauſtorum.*
8. *De Vaſis ſacris.*
9. *De Synagogis & Cathedris.*

Caput XIII.

De Sacrificiis Moſaicis.

1. *De Victimis immolatitiis & Libaminibus.*
2. *De Holocauſtis, hoſtiis pacificis, & hoſtiis pro peccato.*
3. *De Iugi Sacrificio.*
4. *De Agno Paſchali.*
5. *De Sacrificiis ſolennitatum ſolemnium.*
6. *De Veſtibus quibus utebantur Sacerdotes in Sacrificiis.*
7. *De Sacrificio novi Teſtamenti, quod per ſacrificia Moſaica fuit præfiguratum.*

Caput XIV.

De Sacramentis Moſaicis.

1. *Quæ & quot fuerint Sacramenta Moſaica?*
2. *Quam vim & efficaciam ſanctificandi habuerint?*
3. *An fuerint tam perfecta, quam noſtra Sacramenta?*
4. *Quid de ſingulis in particulari ſciendum ſit?*

Caput

Caput XV.

De [illegible] legalibus.

1. [illegible] *tandarum ab im-* [illegible]
2. [illegible] *& aliis.*
[illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. [illegible] *& [illegible] capitis ac barba.*
10. [illegible]

Caput XVI.

De Regibus V. T.

1. *Quae fuerit differentia inter Reges & Iudices?*
[illegible] *qui fuerint Iudices?*
[illegible] *qui fuerint Reges?*
[illegible] *quot mali Reges?*
[illegible] *creati fuerint Reges?*
[illegible]
[illegible]
[illegible] *officium Regum?*
[illegible]
[illegible] *habere plures uxores?*
[illegible]
[illegible]
[illegible] *Consiliarii?*
[illegible] *Regis & Principis.*
[illegible]

Caput XVII.

De Bello.

1. *An bellum fuerit licitum Iudæis?*
2. *Quænam fuerint leges belli à Deo præſcriptæ?*
3. *Quæ inprimis cauſæ [illegible] bellorum?*
4. *An Iudæi potuerint bellum gerere contra Iudæos?*
5. *An [illegible]?*
6. *An [illegible] à gentilibus?*
7. *Quænam [illegible] geſſerint bellum?*
8. *Quid [illegible] Moſaica [illegible]?*

Caput XVIII.

De furto & uſura.

1. *Quæ fuerint leges circa furtum?*
2. *An uſura Iudæis fuerit licita [illegible]?*

Caput XIX.

De Homicidio & civitatibus Refugij.

1. *Quæ fuerint leges circa homicidium [illegible]?*
2. *Quænam fuerint civitates Refugij [illegible]?*
3. *[illegible]*

Caput

Caput XX.

De [illegible]

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]

Caput XXI.

De Polygamia.

1 [illegible] primae institutioni [illegible] quam in Paradiſo fecit [illegible]?
2 [illegible]
3 [illegible] post diluvium?
4 [illegible] in Lege Moſaica fuerit [illegible]?
5 [illegible] Evangelio [illegible] Chriſtum [illegible]?

Caput XXII.

De Zelotypia.

Caput XXIII.

De libello Repudij.

[illegible]

4. *Quibus de cauſis licuerit illis dimittere, aut repudiare?*

5. *Quæ ceremoniæ adhiberi ſolebant? & quæ fuerit formula verborum, qua libellus repudii ſcribebatur?*

6. *An ſicut viri poterant repudiare uxores, ita viciſſim uxores potuerint repudiare viros?*

Caput XXIV.

De Adulterio.

1. *Leges de adulterio [illegible]*

2. *Quomodo hoc peccatum ſoleat puniri in V. T.*

Caput XXV.

De ſervis, Ancillis, mercenariis, peregrinis, pauperibus.

Caput XXVI.

De Reformatione.

1. *De Reformatione circa cultum Dei.*

2. *De Reformatione circa [illegible]*

3. *De Reformatione circa bellum.*

CAPVT I.

De Scriptura & traditione Veteris Teſtamenti.

QVæritur: 1. Quinam ſint libri Canonici veteris Teſtamenti? 2. Qui fuerint primi ſcriptores illorum librorum? 3. An omnes lingua [illegible] ſcripti ſint? 4. An omnes [illegible] tempore captiuitatis Babylonicæ, & [illegible] ab Eſdra reſtaurati ſint? 5. An Septuaginta interpretes poſt captiuitatem Babylonicam [illegible] omnes in linguam Græcam? 6. An quando libri veteris Teſtamenti [illegible] ſemper citentur in ſenſu proprio & [illegible]? 7. An in veteri Teſtamento [illegible] Scripturam, fuerint etiam aliquæ [illegible]?

QVæſtio I.

[illegible] ſint libri Canonici veteris Teſtamenti?

[illegible] libros Scripturæ vocari Canonicos à Canone, Canon autē duo ſignificat. [illegible] regulam, quam ſequimur [illegible] Catalogum ſeu numerum aliquarum rerum. Vtroque modo libri Scripturæ vocantur Canonici [illegible] quidem, quia continent normam

A 2 ſeu

ſeu regulam, quam in fide & moribus ſequi debemus. Poſteriori, quia in Catalogum librorũ diuinorum relati ſunt. Hoc poſito, quęritur, quinam libri V. T. ſint Canonici, hoc poſteriori ſenſu, id eſt, quinam relati ſint in catalogum ſeu canonem librorum Scripturę V. Teſtamẽti. Reſpondeo. Canon ſeu catalogus librorum V. Teſtamenti duplex eſt. Vnus Iudaicus, qui tempore Eſdrę, ſeu ab ipſo Eſdra, vel à Concilio Sacerdotum, cui ipſe interfuit, confectus eſt. In iſto Canone cõtinentur hi libri: Pentateuchus Moyſis, liber Ioſue, Iudicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Eſdrę duo, Iob, Pſalterium continens quinquaginta Pſalmorum, Prouerbia, Eccleſiaſtes, Canticũ canticorum, *Prophetę* maiores quatuor, Prophetę minores duodecim. Alter Chriſtianus, qui poſteriore tempore, ab Eccl. confectus eſt. In quo, præter libros iam enumeratos, continentur etiam hi: Tobias, Iudith, Eſther, Sapientia, Eccleſiaſticus, Baruch, & duo libri Machabæorum. Itaque tam hi, quàm illi priores, Canonici ſunt. Et quidem de prioribus, qui continentur in Canone Iudæorum, nõ eſt ulla quæſtio. Omnes, tam Iudæi, quam Chriſtiani agnoſcunt illos pro Canonicis. De poſterioribus, aliqua diſſenſio eſt, Iudæi, Lutherani, & Caluiniſtæ negant eſſe Canonicos. Aſſerunt Innocentius I. epiſt. 3. ad Exuperium c. 7. Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 8. Patres Concilij Carthaginenſis 3. Gelaſius in Concilio Romano, Concil. Florentinum apud

Eug.

[illegible] Concilium Tridentinum Seſſ. 4. & [illegible] hoc Concilium ſecuti [illegible]

[illegible] eſt, non ſatis conſtare, [illegible] fuerit in Canone Iudæo[illegible] autores negant, vt Melito [illegible] Athanaſius in Sy[illegible] Nam in eo caſu nunc, quod [illegible]. Affirmant Hie[illegible] Lyranus, & mul[illegible] Nobis ſuffi[illegible] in Canone Chriſtianorum [illegible] pro Canonico recipi [illegible] eſſe apud nos ſu[illegible] Synagogæ præſertim [illegible] libri ſint Canonici in[illegible] tamen non certo [illegible] definitionem [illegible]

QVÆSTIO II.

[illegible] ſcriptores librorum [illegible] Teſtamenti?

I[illegible] certa, quædam dubia ſunt. [illegible] Moyſen ſcripſiſſe Pen[illegible] libros qui vulgo ſunt [illegible] Quod primo [illegible] generatio cœli & terræ [illegible] Secundum, *Ex* [illegible] librũ [illegible]

[illegible]

ſeu regulam, quam in fide & moribus ſequi debemus. Poſteriori, quia in Catalogum librorũ diuinorum relati ſunt. Hoc poſito, quæſtio eſt, quinam libri V. T. ſint Canonici, hoc poſteriori ſenſu: id eſt, quinam relati ſint in catalogum ſeu canonem librorum Scripturæ V. Teſtamēti. Reſpondeo, Canonem ſeu catalogum librorum V. Teſtamenti duplicem eſſe. Vnus Iudaicus, qui tempore Eſdræ, ſeu ab ipſo Eſdra, vel à Concilio Sacerdotum, cui ipſe interfuit, confectus eſt. In iſto Canone cõnumerati ſunt hi libri: Pentateuchus Moſis, liber Ioſue, Iudicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Eſdræ duo, Iob, Pſalterium centum quinquaginta Pſalmorum, Prouerbia, Eccleſiaſtes, Canticũ canticorum, Prophetæ maiores quatuor, Prophetæ minores duodecim. Alter Chriſtianus, qui autoritate Innocentij I. confectus eſt. In quo, præter libros iam enumeratos, continentur etiam hi: Tobias, Iudith, Eſther, Sapientia, Eccleſiaſticus, Baruch, & duo libri Machabæorum. Itaque tam hi, quàm illi priores, Canonici ſunt. Et quidem de prioribus, qui continentur in Canone Iudæorum, non eſt diſputatio. Omnes, tam Iudæi, quàm Chriſtiani agnoſcunt illos pro Canonicis. De poſterioribus aliqua diſſenſio eſt. Iudæi, Lutherani, & Caluiniſtæ negant eſſe Canonicos. Affirmant Innocentius I. epiſt. 3. ad Exuperium c. 7. Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 8. Patres Concilij Carthaginenſis, Gelaſius in Concilio Romano, Concil. Florentinum apud

Bar-

[illegible] [illegible] Caranzam in Summa Conciliorum, Concilium Tridentinum Seſſ. 4. & omnes Catholicos, qui hoc Concilium ſecuti ſunt.

2. [illegible] tamen eſt, non ſatis conſtare, an [illegible] fuerit in Canone Iudęo [illegible] Magiſtri [illegible] & Melito [illegible] inter [illegible]. Athanaſius in Synopſi, & Gregorius Naz. in eo carmine, quod [illegible] Aſſirmant Hieronymus in prologo Galeato, [illegible] & [illegible] Commentariis illius [illegible] Nobis ſufficit [illegible] eſſe in Canone Chriſtianorum, & [illegible] Catholicos pro Canonico recipi [illegible] deberet eſſe apud nos [illegible] Eccleſiæ, quam Synagogæ: præſertim [illegible] certo conſtet [illegible] ſint Canonici [illegible] Eccleſiæ, etiamſi non certo [illegible] Concilium [illegible] definitionem [illegible].

QVÆSTIO II.

Qui fuerint primi ſcriptores librorum veteris Teſtamenti?

HIc quædam certa, quædam dubia ſunt. Primo certũ eſt, Moyſen ſcripſiſſe Pentateuchum, [illegible] quinque libros, qui vulgo Moſis appellantur. Quorũ primus dicitur *Geneſis*, [illegible] deſcribitur generatio cœli & terræ, [illegible]. Secundus, *Exodus*, [illegible] egreſſus filiorũ Iſrael de Ægypto.

Tertius *Leuiticus*, quia in eo deſcribitur officium Leuitarum circa tabernaculum, ſacrificia & alias cæremonias legales. Quartus *Numeri*, quia in eo numeratur multitudo filiorum Iſraël per tribus & familias ſuas. Quintus *Deuteronomium*, id eſt, Lex ſecunda, quia in eo repetitur & explicatur Lex Domini, quæ fuerat data in monte Sina. Quæ tamen in hoc Deuteronomio leguntur de morte Moiſis, vel à Ioſue, vel ab aliquo alio addita ſunt.

2. Secundo certum eſt, Dauidem ſcripſiſſe Pſalterium. Eſt tamen dubium, an ſcripſerit omnes Pſalmos in eo contentos? Affirmant Chryſoſtomus, Theodoretus, Caſſiodorus, Euthymius, Auguſtinus, & alii apud Bellarm. libro de ſcriptor. Eccleſiaſt. Negant Hilarius & Hieronymus apud eundem, aſſerentes compoſitos eſſe ab iis autoribus, qui in titulis Pſalmorum nominantur, vt ſunt Moyſes, Dauid, Salomon, Aſaph, Chore, Idithum. Priorem ſententiam ſequitur Bellarm. loco citato & Alphonſus Salmeron Tom. 1 prolog. 19. can. 5.

3. Tertio certum eſt, Salomonem ſcripſiſſe Prouerbia, Eccleſiaſten, & Canticum Canticorum. De libro Sapientiæ quæſtio eſt. Aliqui tribuunt Philoni Iudæo. Alii plerique Salomoni, quibus aſſentior. Nam auctor cap. 9. u. 7. de ſeipſo ſic loquitur: *Tu elegiſti me Regem populo tuo, & dixiſti me ædificare templum in monte ſancto tuo.* Quæ verba non poſſunt intelligi, niſi de Salomone. Quanquam fieri potuit, vt omnes & ſingulæ ſententiæ, quæ continentur

in a-

[illegible] libro, [illegible] Salomonis, & poſtea ab a-
liquo [illegible] in corpus redacta ſint. Et ſic
[illegible] Bellarminus loco citato.

4 [illegible] quatuor Prophetas ma-
iores [illegible] Prophetas minu-
res [illegible] dictaſſe ſuas Pro-
phetias, quae nunc extant. Ieremias dictauit, vt
ipſemet teſtatur c. 36. & ſeqq.

5 [illegible] Eſdram ſcripſiſſe libru
primum [illegible] Dubium eſt de ſecũdo. Iſodo-
[illegible] putat vtrũq; ab Eſdra;
Bellarminus & Salmeron, priorem ab Eſdra,
poſteriorem à Nehemia conſcriptum eſſe.

6 [illegible] librum Eccleſiaſtici ſcri
ptum eſſe à Ieſu filio Syrach, vt ipſemet teſta-
tur [illegible] praefatione eiuſdem libri, tum c. 50.
[illegible] his verbis: *Doctrinam ſapientiae & diſciplinae*
[illegible] Ieſus filius Sirach Hieroſolymita

De [illegible] Dicam, quod
[illegible] dicunt. Liber Ioſue ſcriptus eſt,
vel ab ipſo Ioſue, vt multi colligunt ex c. vlt. v.
[illegible], vel ab alio, vt contendit Auguſt. Tirniel.
[illegible] Liber Iudicum & Ruth, à Sa-
muele. Duo priores libri Regum ab eodem Sa
muele. Duo poſteriores, itemq; duo libri Pa-
ralipomenon, ab Eſdra, vel aliquo alio. Liber
Iob vel ab ipſo Iob, vel à Moyſe, qui poſt illum
[illegible] Liber Tobiae, vel à Tobia ſeniore, vel à
iuniore, vt multi colligunt ex c. 12. v. 20. Liber
Iudith [illegible] Eliachim magno Sacerdote. Liber
Eſther à Mardochaeo, qui vel poſt [illegible]
Liber primus Machabaeorum à Ioanne Hyrca-
no Pon-

no Pontifice. Secundus ab incerto autore, qui fatetur, ſe omnia compendioſe decerpſiſſe ex libris Iaſonis Cyrenæi, 2. Mach. 2. 24.).

QVÆSTIO III.

An omnes libri V. T. primum ſcripti ſint lingua Hebraica?

1. SEranus in prolegomenis Biblicis c. 9. q. 1. dicit, omnes lingua Hebraica ſcriptos eſſe, ſi nomẽ linguæ Hebraicæ ſumatur latius. Bellarm. lib. 2. de verbo Dei c. 2. aut vel Hebraice vel Chaldaice, Syriace ſcriptos eſſe. Sed re non diſſentiunt. Propter notandum eſt, triplicem linguam (præter Græcam) hoc loco diſtingui poſſe. Vnam pure Hebraicam: Alterã pure Chaldaicam. Tertiam mixtam ſive Syriacam, quam [illegible] Iudæi ante captivitatem Babylonicam, & hanc linguã pure Hebraicam [illegible] tempore captivitatis Babylonicæ, ceperant loqui Chaldaice, nõ quidem perfecte, ſed partim Chaldaice, partim Hebraice. Hæc ergo eſt tertia lingua, qua Iudæi poſt captivitatem Babylonicam uſi ſunt uſq; ad Chriſtum, ac deinceps. Et hæc tertia vocabatur vel Syriaca, vel Hebraica, late ſumendo nomen linguæ Hebraicæ. Vnde patet, linguã Hebraicam duplicem accipi poſſe. 1. [illegible] Hebraica, & pro mixta ex Hebraica & Chaldaica. [illegible] Gen. 31. 47. & 4. Reg. 18. 26. Dan. 1. 4. & Dan. 2. 4. Poſtremo [illegible] [illegible] autores [illegible]

[illegible] poſtea, animaduertendum eſt, omnes libros V. T. [illegible] Canone Iudæorum, ſcri- [illegible] Hebraicè: niſi quod in [illegible] Daniele, quædam partes ſermo- [illegible] ſunt. De aliis libris, quæ [illegible] Canonem Iudæorum, ſic ſentien- [illegible] primus eſt pure Hebrai- [illegible] Tobiæ & Iudith, pure Chaldaice, vt [illegible] docet Sixtus in Com- [illegible] Bellarmin. libr. 2. de [illegible] Liber Sapientiæ, Eccleſiaſtici, [illegible] Machabæorum extant Græcè. [illegible] Vide Bellarminum c. 4.

QVÆSTIO IV.

[illegible] V. T. perierint tempore [illegible] Babylonicæ, & poſtea ab Eſdra [illegible] ſint?

[illegible] libros V. T. [illegible] Hebraicè [illegible] ante [illegible] [illegible] Magiſtratore, [illegible] per- [illegible] captiuitatis, quando Hieroſoly- [illegible] templum Salomonis, [illegible] [illegible] Chaldæis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Clemens [illegible]

Téo-

Tertulliano, Euſebio, Hieronymo, apud Auguſtinum Turniellum in annal. lib. Anno mundi 3447. n. 4. Et nititur duplici fundamento. Prius eſt, quod vnicum tantum fuerit exemplar Scripturæ V. T. quod in templo Salomonis ſeruabatur. Si ergo illud exemplar in conflagratione templi periit, neceſſe eſt, nullum aliud ſuperfuiſſe. Ac proinde fuiſſe neceſſariũ vt ab aliquo nouum exemplar conſcriberetur. Poſterius eſt, quia libro 4. Eſdræ c. 14. legimus Eſdram diuino ipſum afflatum per quadraginta dies dictaſſe multos libros, eoſq; à quinque viris, ipſo dictante, fuiſſe ſcriptos. Quos veriſimile eſt, non alios fuiſſe, quam libros Veteris Teſtamẽti, qui perierant in euerſione templi.

2. Hanc ſententiam refellit Bellarminus lib. 2. de verbo Dei c. 1. Turniellus loco citato, & alij recentiores. Et merito, quia nititur infirmis fundamentis. Quod ſigillatim ſic oſtendo. Primo, incertum eſt, an exemplar Scripturæ perierit in conflagratione templi. Imo certum eſt non periiſſe. Nam illud exemplar aſſeruabatur in Arca Domini. (Deut. 31. v. 26.) Arca Domini fuit erepta ex incendio per Hieremiam Prophetam (2. Machab. 2. 4.) Ergo & exemplar Scripturæ fuit ereptum. Secundo falſum eſt, præter illud vnicum exemplar, quod erat in Arca, non fuiſſe aliud. Nam & rex habebat aliud, quod ex illo erat tranſcriptum (Deut. 17. 18.) Tertio, [illegible] exemplar etiam illud, q. ſeruabatur in Arca, [illegible] aliud quod habebat apud ſe Rex, [illegible]

poni-

[illegible] Moſes, non [illegible] aliorum [illegible] Teſtamenti. Ergo [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] apocryphis & [illegible] [illegible] ſecundo [illegible] Cano- [illegible] legimus [illegible] *[illegible]* [illegible] *Deum* [illegible] *& multi-* [illegible] Deus [illegible] apud [illegible] Sacerdotum [illegible]

[illegible] Patres. Non enim [illegible] memoria [illegible] Teſtamento [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Athanaſius [illegible] *[illegible]*

B [illegible]

QVÆSTIO V.

An ſeptuaginta interpretes, poſt captiuitatem Babylonicam, tranſtulerint libros veteris Teſtamenti in linguam Græcam, & quomodo id factum ſit?

1. CErtum eſt, tempore Ptolomæi Philadelphi, qui vixit trecentis ferè annis ante Chriſtum, ſeptuaginta duos ſeniores Iudæorum in Ægyptum vocatos eſſe, ab eodem Ptolomæo, vt ſcripturam V. T. ex Hebraica transferrent in Græcam linguam. Ita refert Ariſtæus in hiſtoria [illegible], qui tunc præſens erat. Item Ioſephus lib. 12. Antiquitat. cap. 2. Philo, lib. 2. de vita Moyſis, Tertullianus in Apolog. Athanaſius in Synopſi, Epiphanius de menſuris & ponderibus, Auguſt. l. 18. de Ciuitate Dei c. 42. de Doctrina Chriſtiana cap. 15. & alij paſſim. Nec quod Irenæus lib. 3. cap. 25. Et Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. putent hoc factum eſſe ſub Ptolemæo Lagi filio, qui Philadelphum proximè anteceſſit.

2. At dubium eſt. 1. An illi 72 ſeniores tranſtulerint omnes libros V. T. an tantum aliquos? 2. Quomodo id fecerint? 3. Quæ ſit [illegible] huius tranſlationis? 4. An adhuc extet. Circa primum duplex eſt opinio. Vna, quod tranſtulerint ſolam legem Moſaicam, [illegible]

[illegible]

[illegible] Hebraicè, & [illegible] & [illegible] Michea. Et pro- [illegible] & Philone-[illegible] [illegible] quod [illegible] V. T. Ita Ireneus, [illegible] & Auguſtinus [illegible] [illegible] Bellarminus [illegible] & probat [illegible] [illegible] teſtimonijs Pro- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſecundo [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] Prophetarum, & [illegible] transferri. Tertio, [illegible] factum eſſe, [illegible] [illegible] fuiſſe [illegible].

[illegible] quod [illegible] Ioſephus, & [illegible] Nam [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Quod [illegible] [illegible] Dei [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

 [illegible]

QVÆSTIO V.

An ſeptuaginta interpretes, poſt captiuitatem Babylonicam, tranſtulerint libros veteris Teſtamenti in linguam Græcam, & quomodo id factum ſit?

1. CErtum eſt, tempore Ptolomæi Philadelphi, qui vixit trecentis ferè annis ante Chriſtum, ſeptuaginta duos ſeniores Iudæorum in Ægyptum vocatos eſſe, ab eodem Ptolomæo, vt ſcriberent V. T. ex Hebraica tranſlatum in Græcam linguam. Ita refert Ariſteas in hiſtoria de hac re ſcripta, qui tunc temporis floruit. Item Ioſephus lib. 12. Antiquitat. cap. 2. Philo lib. 2. de vita Moyſis. Tertullianus in Apolog. Athanaſius in Synopſi. Epiphanius de menſuris & ponderibus, Auguſt. l. 18. de Ciuitate Dei c. 42. de Doctrina Chriſtiana cap. 15. & alij paſſim. Niſi quod Irenæus lib. 3. cap. 25. & Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. putant hoc factum eſſe ſub Ptolomæo Lagi filio, qui Philadelphum proximè anteceſſit.

2. At dubium eſt 1. An illi ſeniores tranſtulerint omnes libros V. T. an tantum aliquos. 2. Quomodo id fecerint. 3. Quanta authoritatis ſit hæc tranſlatio. 4. An adhuc extet. Circa primum duplex eſt opinio. Vna, quod tranſtulerint tantum legem Moſaicam, i.

libr-

[illegible] Hebraicum, & [illegible] in ea, [illegible] Michea. [illegible] [illegible] & [illegible] qui solus [illegible] quod [illegible] V. T. [illegible] Irenæus. [illegible] & Augustinus locis ci[illegible]. [illegible] ur Bellarminus [illegible] probat simpliciter [illegible] [illegible]. At tem[illegible] [illegible] transla[illegible] [illegible] quia verti[illegible] [illegible] & [illegible] Propheticos & [illegible] transferri. [illegible] factum esse, [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] Aristeas, Iosephus, & [illegible] faciant. [illegible] [illegible] [illegible] quod tamen [illegible] Quod [illegible] Cor. [illegible] [illegible].

4. Circa ſecundum, conſentiunt quidem authores 72. ſenes Hebræos, videlicet ſenos ex vnaquaque tribu, vtriuſque linguæ peritiſſimos, ſpatio 72. dierum mirabili conſenſione libros V.T. ex Hebræo ſermone in Græcum tranſtuliſſe: ſed in eo diſcrepant, an ſinguli ſeparatim, an vero bini & bini, an denique omnes ſimul inter ſe conferentes, id fecerint? Triplex opinio eſt. Prima, ſingulos ſeparatim incluſos fuiſſe in ſingulis cellulis, & tamen miraculo factum eſſe, vt ſingulorum tranſlationes non ſolum in ſenſu, ſed etiam in verbis ipſis conſentirent: ita vt fuerint 72. exemplaria, quæ ne in minimo quidem puncto diſcreparent. Ita Iuſtinus in Orat. exhortatoria ad Gentes, vbi etiam aſſerit, ſe apud Alexandriam vidiſſe veſtigia cellularum. Cyrillus catech. 4. Irenæus, Clemens, & Auguſt. locis citatis. Altera, binos & binos in cellulis incluſos fuiſſe, ita vt fuerint 36. exemplaria, quæ mirè inter ſe conſpirarent. Ita Epiphanius loco citato. Tertia, omnes ſimul in eadem baſilica fuiſſe, & inter ſe conferentes, vnum exemplar confeciſſe. Ita Hieronymus præfatione in Pentateuchum. Et probatur ex Ariſtæo, & Ioſepho. Nam Ariſtæus, qui interfuit, aperte ſcribit, eos ſimul conueniſſe ſingulis diebus vſque ad horam nonam. Et Ioſephus, qui etiam narrat geſta, ne quidem meminit cellularum, quod tamen feciſſet pro honore ſuæ gentis, ſi pro affectu contigiſſet.

5. Circa tertium, omnes authores faten-

tur

[illegible] interpretum diuinus
[illegible] magnam habere au-
[illegible] Hieronymus viderint aliter
[illegible] in Pentateuchum
[illegible] tamen interpre-
[illegible] illorum verbo-
[illegible] Hebraicis in
[illegible] Epi-
[illegible] & in commen-
[illegible] Quamquam et vetustis-
[illegible] sed
[illegible]
[illegible] libros Pent.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Egyp-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

alia, quæ latini [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] legere de his exemplaribus, quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

7. Circa quartum, aliqui putant Græcam verſionem 70. interpretum planè periſſe. Alij rectius non quidem periiſſe, ſed valde corruptam ac vitioſam eſſe. Hoc patet ex verbis Hieronymi iam citatis. Deinde, ex Iuſtino, qui in Dialogo cum Tryphone ait, multis locis depravatam eſſe à Iudæis. Tertio, ex Philone & Ariſtæo, qui aſſerunt, primam verſionem, quæ à ſeptuaginta interpretibus facta eſt, non ſolum quoad ſenſum, ſed etiam quoad verba exactè conſonaſſe cum Hebræo textu. Addit Ariſtæus, diligenter fuiſſe examinatam, antequam poneretur in Bibliothecæ Regis & ab omnibus acclamatum, ſingula & ſingula eſſe ita reddita, ut nihil addi, nihil detrahi poſſit. At verſio Græca, quæ nunc extat, in multis diſſentit ab Hebræo textu. Nam multa habet, quæ in Hebræo non ſunt. Multa non habet, quæ in Hebræo ſunt. Multa habet falſa. Vide [illegible] Hieron. [illegible] & Bell. [illegible]

[illegible] capite ſexto.

QUAESTIO VI.

An [illegible] veteris Testamenti [illegible], exeunt tan- [illegible] literali?

Sensus [illegible] Scripturae triplicem [illegible] in sensu literali, quia [illegible] Secundo in sen- [illegible] Spiritu Sancto [illegible] [illegible] Tertio [illegible] accommoda- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Vide [illegible] [illegible] [illegible] explicatione [illegible] capite [illegible]

Nunc quaeritur, An CHRISTUS & Apostoli, quando [illegible] Moysis & Prophetarum, [illegible] in sensum [illegible] An aliquando [illegible] sensu mystico [illegible] accommodatitio? Respondeo, [illegible] sensu literali; quaedam [illegible] [illegible], quaedam per accommodatio- nem.

[illegible] Exempla [illegible] [illegible] Matthaei [illegible] Genesis [illegible] [illegible] Actor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

illis, quæ latina, [illegible] & quæ [illegible] ab eo, [illegible] quæ propter [illegible] non potuerit, [illegible] legere [illegible] exemplaribus, quæ [illegible] adhuc [illegible] quatinus [illegible].

5. Circa quartum, aliqui putant Græcam verſionem 70. interpretum planè periiſſe. Alii probabilius non quidem periiſſe, ſed valde corruptam ac vitioſam eſſe. Hoc patet ex variis Hieronymi locis citatis. Deinde ex Iuſtino, qui in Dialogo cum Tryphone ait, multis locis depravatam eſſe à Iudæis. Tertio, ex Philone & Ariſtæa, qui aſſerunt, primam verſionem, quæ à ſeptuaginta interpretibus facta eſt, non ſolum quoad ſenſum, ſed etiam quoad verba exactè conſonam eſſe cum Hebræo textu. Adeo ut Ariſtæas, diligenter fuiſſe examinatam, antequam poneretur in Bibliotheca Regia, & ab omnibus acclamatum, fideliter & ſimpliciter tranſlatam, nihil addi, nihil demi poſſe. At verſio Græca, quæ nunc extat, in multis diſſentit ab Hebræo textu. Nam multa habet, quæ in Hebræo non ſunt. Multa non habet, quæ in Hebræo ſunt. Multa habet falſa. Vide in Hieronymi locis citatis, & Bellarminum libro ſecundo, capite ſexto.

Digitized by Google

QUAESTIO VI.

[illegible] quando [illegible] veteris Testamenti [illegible] in novo, citentur tan[illegible] [illegible] literali?

Scripturae [illegible] Scripturae explicaber [illegible] in sensu literali, quia [illegible] [illegible] Secundo, in sen[illegible] [illegible] Spiritus Sancti poten[illegible] [illegible] [illegible] accommoda[illegible] [illegible] pro suo arbitrio facere [illegible] prudenter id faciat sine [illegible] Vide Gabrie[illegible] [illegible] capite 3. in

[illegible] An CHRISTVS & [illegible] testimonia Moysis & [illegible] in sensu [illegible] literali [illegible] mysterio [illegible] Respondeo, [illegible] in sensu literali [illegible] mystico [illegible] accommodatio-

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illud Genesis [illegible] [illegible] [illegible] illud [illegible] [illegible] [illegible] Romanorum 4. [illegible] illud Genesis [illegible] [illegible] Abraham [illegible] [illegible] Romanorum [illegible] illud

Exod. 20. 14. *Non adulterabis, non occides, non furtum facies.* Hæc, & multa alia, citantur in ſenſu literali, quæ ipſa verba proprie & immediate ſignificant.

2. Exempla ſecundi generis. Primum Gen. 21. 10. *Ejice ancillam hanc & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* Hoc ſecundum literam intelligitur de Agar, quæ erat ancilla Abrahæ, & de filio eius Iſmaele. At Apoſtolus Gal. 4. 30. citat in ſenſu myſtico de Synagoga. Nota quod in V. T. ſecundum hoc myſterium eſt Abrahamum habuiſſe uxorem ancillam, quæ erat Agar, & uxorem liberam, quæ erat Sara, quarum illa ſignificabat Deum habiturum Synagogam, tanquam ancillam, & Eccleſiam Chriſti tanquam liberam. Item quod in veteri T. eſt [illegible] ſecundum literam [illegible] eſt, Agar cum ſuo filio Iſmaele fuiſſe eiectam & repudiatam; Saram vero cum ſuo filio Iſaac manſiſſe cum Abrahamo: Hoc myſticè ſignificabat Synagogam Iudæorum repudiandam, non item Eccleſiam Chriſtianorum.

3. Secundum Exod. 12. 46. & Num. 9. 12. *Os non comminuetis ex eo*, quod ſecundum literam dictum eſt de Agno paſchali, cuius non erat os comminuendum, cum in ſacrificio mactaretur. At Evangeliſta citat ſenſu myſtico de Chriſto, qui per Agnum paſchalem fuit præfiguratus, Ioann. 19.

4. Tertium Deut. 25. 4. *Non alligabis os bovi trituranti.* Quod ſecundum literam intelligitur

[illegible] quia [illegible] vitentur, ſeu gra-
[illegible] At Apoſtolus myſticè
[illegible] Euangelij, quibus
[illegible] neceſſaria non eſt. [illegible]
[illegible] per
[illegible] applicat.

7. [illegible]
[illegible] Quod ſecundum literam intelli-
[illegible] quia ex Ægypto per
[illegible] in terram promiſſionis.
[illegible] de Chriſto,
[illegible] & Ioſepho reuocatus
[illegible] Matth. 2. [illegible]

8. [illegible] exemplis, notandum
[illegible] qui proximè ſigni-
[illegible] verba Scripturæ [illegible]
[illegible] Quo pacto Synagoga,
& Eccleſia myſticè ſignificantur per Agar &
[illegible] per Agnum paſchalem præ-
[illegible] per boues [illegible]
[illegible] Ægypto per reditum illo-
[illegible]

9. [illegible] Zach.
[illegible] Quod
[illegible] de Iudæis [illegible]
[illegible] de Duce ſuo. [illegible]
[illegible]
[illegible] qui ab Antiocho
[illegible] Vide Val-
[illegible]

10. [illegible]
[illegible] Quod

 [illegible]

ſecundum literam intelligitur de illis Iudæis, qui erant tempore Iſaiæ. At Chriſtus accommodat Scribis & Phariſæis ſui temporis (Mat. 15.8.) Vide Vaſquez ibidem cap. 9.

11. Hic modus vtendi teſtimoniis Scripturæ per accommodationem, valde frequens eſt apud Patres & Concionatores. Sic Bernardus accommodat B. Virgini, quod ſcriptum eſt, Cantic. 1.4. *Nigra ſum, ſed formoſa.* Sic Auguſtinus illud Apoſtoli 1. Corinth. [illegible] per accommodationem explicat de literis & ſtudiis Scripturæ. Sic Bonifacius VIII. illud Lucæ 22.38. *Ecce duo gladii hic*, accommodat & intelligit de duplici poteſtate Pontificis, ſpirituali & temporali. Sic Gregorius illud Geneſis 1.16. *Fecit Deus duo luminaria magna*, intelligit de Pontifice & Imperatore. Huiuſmodi exempla prope infinita ſunt.

QVÆSTIO VII.

An in veteri Teſtamento præter Scripturam, fuerint etiam aliquæ traditiones?

1. IVdæi præter Scripturam, habebant etiam traditiones. Et quidem duplices. Nam aliæ erant Phariſæorum, quas Chriſtus in Euangelio reprehendit. Aliæ Moſaicæ, quæ erant laudabiles, & ad ſalutem neceſſariæ. Traditiones primi ordinis erant hæ:

2. Pri-

1. Primus, quod ante ſumptionem cibi la-
uandæ eſſent manus. Matthæi 15. *Tunc acceſſerunt
ad eum ab Hieroſolymis Phariſæi, & dicunt: Quare diſci-
puli tui tranſgrediuntur traditionem Seniorum?
non enim lauant manus ſuas, cum panem mandu-
cant.*

2. Secundum, quod etiam inter comeden-
dum ſæpius [illegible] eſſet repetenda. Marci
7. *Phariſæi & omnes Iudæi, niſi crebrò lauerint
manus, non manducant, tenentes traditionem ſe-
niorum.* Hinc etiam nuptiis Canæ Galilææ erant
ſex hydriæ poſitæ ſecundum purificationem
Iudæorum, Ioann. 2. *verſu 6.* In quibus hy-
driis erat aqua ad lauandas manus inter pran-
dendum.

3. Tertium, quod venientes è foro non de-
berent comedere, priuſquam ſe lauiſſent. Marci 7.
*A foro niſi baptizentur, non comedunt. Et alia
multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata
calicum & urceorum, & æramentorum, & le-
ctorum.*

4. Quartum, quod cum peccatoribus non
eſſet comedendum. Matth. 9. 11. *Et videntes
Phariſæi, dicebant diſcipulis eius: Quare cum publi-
canis & peccatoribus manducat Magiſter veſter?* Si-
milia habentur Lucæ 5. 30.

5. Quintum, quod ne quidem permitten-
dum eſſet, vt quis a peccatoribus tangere-
tur. Lucæ 7. Verſu trigeſimo nono. *Videns au-
tem Phariſæus qui vocauerat eum, ait intra ſe di-
cens: Hic ſi eſſet Propheta, ſciret vtique, quæ & qua-
lis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt.*

Vlt

Vbi manifeſte apparet, Phariſæum fuiſſe miratum, quod Chriſtus à muliere peccatrice pateretur ſe contrectari, eo quod hoc eſſet contra morem & traditionem Phariſæorum, quorum vox erat hæc: *Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es.* (Eſaiæ 65.5.)

7. Sexta, quod in Sabbatho non liceret ægros ſanare. Lucæ 6.7. *Obſeruabant autem Scribæ & Phariſæi, ſi in Sabbatho curaret, vt inuenirent vnde accuſarent eum.* Et Ioan. 9.16. *Dicebant ergo ex Phariſæis quidam: Non eſt hic homo à Deo, qui Sabbathum non cuſtodit.* Loquebantur de Chriſto, qui cæco viſum reſtituerat in Sabbatho.

8. Septima, quod diſcipulis non liceret ſpicas vellere, & comedere in Sabbatho. Matth. 12.1. *Abiit Ieſus per ſata Sabbatho: diſcipuli autem eius eſurientes cœperunt vellere ſpicas, & manducare. Phariſæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbathis.*

9. Octaua, quod frequenter eſſet ieiunandum & orandum. Matth. 9.14. *Quare nos & Phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant?* Et Lucæ 5.33. *Quare diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obſecrationes faciunt, tui autem edunt & bibunt?*

10. Nona, quod omnium rerum, etiam minimarum, decimæ ſoluendæ eſſent Deo. Matt. 23.23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium & miſericordiam & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Hic decimare, id eſt, quod decimas dare,

[illegible] ſcribæ. Vos Phariſæi datis deci-
[illegible] quod
[illegible] ex præcepto Dei ſcripto in lege Mo-
[illegible] traditione non ſcripta. Et
[illegible] quæ ſunt in lege præce-
pta [illegible]. Hæc oportuit facere, & illa non o-
mittere.

V[illegible] triplici titulo potuiſſe
[illegible] ex præcepto legis Moſaicæ
[illegible] traditione. Ex præcepto de-
[illegible] de frugibus, de pomis ar-
[illegible] Leuit. 27.
[illegible]
[illegible] Ex traditione ſolebant
[illegible] menthæ, anethi, cymi-
ni, & [illegible] rerum minutarum, quas alij
non [illegible] præcepto legis tenebantur
[illegible] D. Thomas 1. 2. quæſt. 87.
[illegible] Concord. Euang. c. 84.
[illegible] Luc. c. 11. Franciſcus
[illegible] Quo nomine
[illegible] Phariſæis in Euangelio,
[illegible]
[illegible] quæ poſſideo. Quaſi
[illegible] homines non ſumus, [illegible]
[illegible] & [illegible]
[illegible]
[illegible] reliqui Phariſæi [illegible]

[illegible] Decimo, quod qui iuraret per templum
[illegible] qui autem
[illegible] vel per aliud [illegible]
[illegible] eſſet reus. Matth. 23. 16.

Vbi manifeſtè apparet, Phariſæum fuiſſe indignatum, quod Chriſtus à muliere peccatrice pateretur ſe contrectari, eo quod hoc eſſet contra morem & traditionem Phariſæorum, quorum vox erat hæc: *Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es.* Iſaiæ 65.5.

7. Sexta, quod in Sabbatho non liceret ægros ſanare. Lucæ 6.7. *Obſeruabant autem Scribæ & Phariſæi, ſi in Sabbatho curaret, vt inuenirent, vnde accuſarent eum.* Et Ioan. 9.16. *Dicebant ergo ex Phariſæis quidam: Non eſt hic homo à Deo, qui Sabbathum non cuſtodit.* Loquebantur de Chriſto, qui cæco viſum reſtituerat in Sabbatho.

8. Septima, quod famelici non poſſent ſpicas vellere & comedere in Sabbatho. Matth. 12.1. *Abijt Ieſus per ſata Sabbatho: Diſcipuli autem eius eſurientes, cœperunt vellere ſpicas, & manducare. Phariſæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce Diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbathis.*

9. Octaua, quod frequenter eſſet ieiunandum & orandum. Matth. 9.14. *Quare nos & Phariſæi ieiunamus frequenter, Diſcipuli autem tui non ieiunant?* Et Lucæ 5.33. *Quare Diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obſecrationes faciunt, tui autem edunt & bibunt?*

10. Nona, quod omnium rerum etiam minimarum decimas eſſe reddendas. Matt. 23.23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium & miſericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Hic decimare, idem eſt, quod decimas dare,

&

[illegible] Pharisæi du[illegible]s deci-
[illegible] minutiarum, quod
[illegible] Dei ſcripto in lege Mo-
[illegible] traditione non ſcripta. Et
[illegible] quæ volui in lege præce-
[illegible] facere, & illa non o-
[illegible]

[illegible] titulo potuiſſe
[illegible] legis Moſaicæ
[illegible] Ex præcepto de-
[illegible] de frugibus, de pomis ar-
[illegible] Leuit. 27.
[illegible] pro arbitrio [illegible]
[illegible] Ex traditione ſolebant
[illegible] decimas menthæ, anethi, cymi-
[illegible] rerum minimarum, quas alij
[illegible] præcepto legis tenebau-
[illegible] D. Thomas 2. 2. quæſt. 87.
[illegible] Janſenius in Concord. Euang. c. 94.
[illegible] S. Lucæ [illegible] Franciſcus
[illegible] Quo nomine
[illegible] in Euangelio,
[illegible]
[illegible] Quaſi
[illegible] Hos [illegible] homines non [illegible]
[illegible] frumenti, & olei, ſed
[illegible]
[illegible] Phariſæi [illegible]

[illegible] quod quicunque per templum
[illegible]
[illegible] vel per oblationes,
[illegible] Matth. 23. 16.

catum originale, non minus, quàm maſculi: qualecunque tandem fuerit illud remedium. Nec hoc vllibi in V. T. ſcriptum eſt. Tertiò, quod cruenta ipſorum ſacrificia ſignificauerint mortem Chriſti. Hoc etiam erat dogma fidei; nec tamen in V. T. ſcriptum eſt.

17. Duas poſteriores traditiones ſic explico. Iudæi fide credebant, fœmellas conceptas peccato originali, non minus quàm maſculos. Nihil certius. Ergo fide credebant, illas ſanari non poſſe, niſi per aliquod remedium à Deo inſtitutum. Debebant autem ſcire in particulari, quod & quale eſſet hoc remedium: alioqui omnes fœmellæ periiſſent ſine remedio. At nuſquam ſcriptum eſt in V. T. quod & quale fuerit hoc remedium in particulari: ergo per ſolam traditionem hoc ſciebant. Hæc autem traditio erat ad ſalutem neceſſaria; quia ſine remedio non poterant ſaluari fœmellæ: qualecunque tandem fuerit illud remedium, ſiue fides parentum, ſiue aliquid aliud.

18. Similiter fide credebant, quædam cruenta ſacrificia à Deo inſtituta eſſe pro expiatione peccatorum. Vel ergo putabant huiuſmodi ſacrificia per ſe, & propria virtute expiare peccata; vel virtute mortis & paſſionis Chriſti, quæ per illa ſacrificia ſignificabatur. Si prius putabant, erant hæretici: ſi poſterius, erant fideles. Sed vnde habebant hanc fidem & firmam perſuaſionem? Non ex Scriptura, quia nuſquam in V. T. id ſcriptum eſt. Ergo ex traditione. Hæc autem traditio erat neceſſaria

ad ſa-

[illegible] Non quod neceſſe fuerit ſingulos [illegible] credere [illegible] Chriſti mortem per [illegible] præfiguratam: ſed quod [illegible] credere, præſertim Sacerdotes & [illegible], quibus incumbebat cura docendi & [illegible] alios: alioqui tota Synagoga [illegible] puncto, quod ſané [illegible] fide. Quod ab- [illegible] D. Thomam in 2. 2. quæſt. 2. [illegible]

18. Hinc ſequitur, Iudæos habuiſſe quæ- dam [illegible], quædam per Traditio- nem [illegible] Traditiones, quam Scripturas: non ſolum in rebus, quæ habe- bant [illegible] Traditionem, ſed etiam in ea- [illegible] Quod patet ex ſequen- [illegible] Exod. 13. 8. *Narrabiſque tuo [illegible] quod fecit mihi Dominus, [illegible]* Et [illegible] *[illegible]* Et *[illegible]* Et [illegible] *[illegible]* Et Pſalm. [illegible] *[illegible]*

Exod. 20, 13. *Non mœchaberis, non occides, non furtum facies.* Hæc, & multa alia, citantur in ſenſu literali, quem ipſa verba proxime & immediate ſignificant.

4. Exempla ſecundi generis. Primum Gen. 21, 10. *Ejice ancillam hanc & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* Hoc ſecundum literam intelligitur de Agar, quæ erat ancilla Abrahæ, & de filio eius Iſmaele. At Apoſtolus (Gal. 4, 30.) citat in ſenſu myſtico de Synagoga. Nam quemadmodum V. T. ſecundum literam ſcriptum eſt, Abrahamum habuiſſe duas, ancillam unam, quæ erat Agar, & unam liberam, quæ erat Sara: doctrina myſtica ſignificabat, Deum habere unam Synagogam, tanquam ancillam, & Eccleſiam Chriſtianam, quam liberam. Item quod in veteri Teſtamento ſecundum literam reperitur, Agar cum ſuo filio Iſmaele fuiſſe ejectam & repudiatam; Saram vero cum ſuo filio Iſaac manſiſſe cum Abrahamo: Hoc myſtice ſignificabat, Synagogam Iudæorum eſſe repudiandam, non item Eccleſiam Chriſtianorum.

5. Secundum Exod. 12. 46. & Num. 9. 12. *Os non comminuetis*, quod ſecundum literam dictum eſt de Agno paſchali, cui non licebat os comminui, cum in domibus mactabatur. At Evangeliſta citat in ſenſu myſtico de Chriſto, qui per Agnum paſchalem fuit præfiguratus. Iohan. 19.

6. Tertium Deut. 25, 4. *Non alligabis os bovi trituranti.* Quod ſecundum literam intelligi-

Digitized by Google

[illegible] qui in arca erant [illegible], sed gra- [illegible]. At Apostolus mysticè explicat de [illegible] Evangelii, quibus [illegible] negandum non est (1. Corinth. [illegible].) [illegible] putent per accommodationem illos applicari.

7 Quartum. Ose 11, 1. *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Quod secundum literam intelligitur de populo Israel, qui ex Ægypto per Mosen eductus est in terram promissionis. At Evangelista mysticè intelligit de Christo, [illegible] & [illegible] revocatus [illegible] per Angelum, Matth. 2, 15.

8 Talibus & similibus exemplis, notandum est, [illegible] qui proxime significantur [illegible] per verba Scripturæ, sed per res [illegible] figuratas. Quo pacto Synagoga & Ecclesia mysticè significantur per Agar & Saram. Christus per Agnum paschalem, [illegible] Evangelii per bonos [illegible] Christi [illegible] ex Ægypto [illegible] deinceps.

9 Exemplaria [illegible] generis. Primum Zach. [illegible] Quod [illegible] de Josue [illegible] de Zorobabele Duce [illegible]. At A- [illegible] per accommodationem applicat, [illegible] Apoc. [illegible] 4. Vide Val- [illegible] 7, 1.

10 Secundum Hos. [illegible] Quod

ſecundum litteram intelligunt de illis Iudæis, qui erant tempore Iſaiæ. At Chriſtus accommodat Scribis & Phariſæis ſui temporis (Matt. 15.8.) Vide Vaſquez ibidem cap. 2.

11. Hic modus vtendi teſtimoniis Scripturæ per accommodationem, valde frequens eſt apud Patres & Concionatores. Sic Eccleſia accommodat B. Virgini, quod ſcriptum eſt, Cantic. 1. 4. *Nigra ſum, ſed formoſa.* Sic Auguſtinus illud Apoſtoli 2. Corinth. 3. 6. *Littera occidit, ſpiritus autem viuificat*, per accommodationem explicat de littera & ſenſu Scripturæ. Sic Bonifacius VIII. illud Lucæ 22. 38. *Ecce duo gladij hic*, accommodat, & intelligit de duplici poteſtate Pontificis, ſpirituali & temporali. Sic Gregorius illud Geneſis 1. 16. *Fecit Deus duo luminaria magna*, Intelligit de Pontifice & Imperatore. Huiuſmodi exempla prope infinita ſunt.

QVÆSTIO VII.

An in veteri Teſtamento præter Scripturam, fuerint etiam aliquæ traditiones?

1. IVdæi præter Scripturam, habebant etiam traditiones. Et quidem duplices. Nam aliæ erant Phariſæorum, quas Chriſtus in Euangelio reprehendit. Aliæ Moſaicæ, quæ erant laudabiles, & ad ſalutem neceſſariæ. Traditiones prioris ordinis erant hæ:

2. Pri-

1. Primus, quod ante ſumptionem cibi la[illegible] [illegible]. Matthæi 15. [illegible] dicentes: Quare diſci[illegible] [illegible] traditionem Seniorum? non enim lavant manus ſuas, cum panem man[illegible] [illegible].

2. Secundus, quod etiam inter comeden[illegible] [illegible] ſit repetenda. Marci 7. [illegible] crebro lauerint [illegible] traditionem Seniorum. Hanc [illegible] Canæ Galilææ erant hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, (Ioan. 2. verſu 6.) in quibus [illegible] ad lavandas manus inter prandendum.

3. Tertius, quod venientes à foro non de[illegible] [illegible]. Marci 7. [illegible] niſi baptizentur, non comedunt. Et alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſervare, baptiſmata calicum, [illegible], & æramentorum, & lectorum.

4. Quartus, quod cum peccatoribus non [illegible] Matth. 9. [illegible] videntes [illegible] Quare cum publicanis & peccatoribus [illegible] Magiſter veſter? Si[illegible] habentur Lucæ 5. [illegible]

5. Quintus, quod [illegible] per [illegible] tangeren[illegible] Lucæ 7. [illegible] vigeſimo nono. Videns au[illegible] [illegible] Propheta eſſet, ſciret utique, quæ & qua[illegible] [illegible], quæ tangit eum [illegible]

Vo[illegible]

Vbi manifeſtè apparet, Phariſæum fuiſſe miratum, quod Chriſtus a muliere peccatrice pateretur ſe contrectari, eo quod hoc eſſet contra morem & traditionem Phariſæorum, quorum vox erat hæc: *Recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es.* Eſaiæ 65.

7. Sexta, quod in Sabbatho non liceret ægros ſanare. Lucæ 6. 7. *Obſeruabant autem ſcribæ & Phariſæi, ſi in Sabbatho curaret, vt inuenirent vnde accuſarent eum.* Et Ioan. 9. 16. *Dicebant ergo ex Phariſæis quidam: Non eſt hic homo a Deo, qui Sabbathum non cuſtodit.* Loquebantur de Chriſto, qui cæco viſum reſtituerat in Sabbatho.

8. Septima, quod famelici non poſſint ſpicas vellere, & comedere in Sabbatho. Matth. 12. 1. *Abijt Ieſus per ſata Sabbatho. Diſcipuli autem eius eſurientes cœperunt vellere ſpicas & manducare. Phariſæi autem videntes dixerunt ei: ecce Diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbathis.*

9. Octaua, quod frequenter eſſet ieiunandum & orandum. Matth. 9. 14. *Quare nos & Phariſæi ieiunamus frequenter, Diſcipuli autem tui non ieiunant?* Et Lucæ 5. 33. *Quare Diſcipuli Ioannis ieiunant frequenter & obſecrationes faciunt, tui autem edunt & bibunt?*

10. Nona, quod omnium rerum, etiam minimarum, decimæ offerendæ eſſent Deo. Matth. 23. 23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquiſtis quæ grauiora ſunt legis, iudicium & miſericordiam & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Hic decimare, idem eſt, quod decimas dare.

illi

Dicta [illegible] Væ vobis Phariſæi datis deci-
mas [illegible], [illegible] quod
[illegible] in Dei templo in lege Mo-
[illegible] traditione non ſcripta. Et
[illegible] quæ vobis in lege præce-
[illegible] Hæc oportuit facere, & illa non o-
mittere.

[illegible] triplici titulo potuiſſe
[illegible] 1. Ex præcepto legis Moſaicæ.
2. [illegible] 3. Ex traditione. Ex præcepto de-
[illegible] de frugibus, de pomis at-
[illegible] bobus, ovibus & capris, Leuit. 27.
[illegible] dare pro arbitrio volun-
[illegible] Ex traditione ſolebant
[illegible] decimas menthæ, aneti, cymi-
ni & [illegible] rerum minutarum, quas ali-
[illegible] nec ex præcepto legis tenebā-
[illegible] vt docet D. Thomas 2. 2. quæſt. 87.
[illegible] Concord. Euang. c. 84.
Matth. [illegible] cap. 18. Lucæ [illegible] Franciſcus
[illegible] Quo nomine
[illegible] quidam ex Phariſæis in Euangelio
[illegible] *Non ſum [illegible] hominum* [illegible]
[illegible] *quæ poſſideo.* Quaſi
[illegible] facimus. [illegible]
[illegible] oleo, ſed
[illegible] ſummorum, vt
ego [illegible] Phariſæi facimus.

[illegible] Decimas, quod qui [illegible] per exemplum
[illegible] non eſſet reus criminis: qui autem
[illegible] vel per obliuionem,
[illegible] Matth. 23. 16.

Væ vobis Duces cæci, qui dicitis: Quicunque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debet. Stulti & cæci: quid enim maius eſt, aurum an templum, quod ſanctificat aurum? Et quicunque iurauerit in altari, nihil eſt: qui autem iurauerit in dono, quod eſt ſuper illud, debet. Cæci: Quid enim maius eſt, donum, an altare, quod ſanctificat donum?

12. Vndecima, quod filij non tenerentur reipſa parentes ſuos honorare, aut illis benefacere, ſed quod abunde ſufficeret, donum aliquod Deo offerre. Matthæi decimoquinto, verſu tertio. *Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit Patri aut matri, munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem ſuum & matrem ſuam. Et irritum feciſtis mandatum Dei propter Traditionem veſtram.*

13. Hæ fuerunt præcipuæ Traditiones Phariſæorum, quarum ex Euangelio licet colligere. Et quanquam aliquæ earum eſſent bonæ ex ſuo genere: aliæ malæ, aliæ indifferentes aut inutiles; Phariſæi tamen propter omnes reprehendebantur a Chriſto, ob has cauſas. Primo, quia ipſi ex earum obſeruatione quærebant inanem gloriam, & opinionem ſanctitatis apud homines, cum nihil minus, quam ſancti eſſent. Matth. 23,5. *Omnia opera ſua faciunt, vt videantur ab hominibus.*

Hinc

[illegible] Euangelio vocantur hypocri- [illegible] dealbata.

12. [illegible] quarundam obſer- [illegible] opes ac diuitias, [illegible] omnibus, quas in eum [illegible] 13. 14. *Væ vobis Scri-* [illegible] *domos vi-* [illegible] Marci 12. 14. [illegible] *domos viduarum ſub* [illegible]. Vbi comeſtione ſeu de- [illegible] nihil aliud eſt, quam [illegible]. Nam viduæ veniebant [illegible] ad homines ſanctos, [illegible] ſimulabant) & eorum [illegible] bant.

[illegible] ſuperſtitioſè minutiora [illegible] alia maiora neglige- [illegible] dictum eſt. Dabant enim [illegible] [illegible] & inte- [illegible] & miſericordiam. [illegible] quæ ad [illegible] ſere- [illegible] Ex hoc ſenſu accipi poteſt illud Mar- [illegible] *[illegible]*

[illegible] poſſeſſione [illegible] de. [illegible]

[illegible]

catum originale, non minus, quam maſculi; qualecunque tandem fuerit illud remedium. Nec hoc vllibi in V. T. ſcriptum eſt. Tertia, quod cruenta ipſorum ſacrificia ſignificauerint mortem Chriſti. Hoc etiam erat dogma fidei; nec tamen in V. T. ſcriptum eſt.

17. Duas poſteriores traditiones ſic explico. Iudæi fide credebant fœmellas contrahere peccatum originale, non minus quam maſculos. Nihil verius. Ergo fide credebant, illas ſaluari non poſſe, niſi per aliquod remedium a Deo inſtitutum. Debebant autem hoc in particulari, quod & quale eſſet hoc remedium; alioqui omnes fœmellæ periiſſent ſine remedio. At nuſquam ſcriptum eſt in V. T. quod & quale fuerit hoc remedium in particulari: ergo per ſolam traditionem hoc ſciebant. Hæc autem traditio erat ad ſalutem neceſſaria; quia ſine remedio non poterant ſaluari fœmellæ: qualecunque tandem fuerit illud remedium, ſiue fides parentum, ſiue aliquid aliud.

18. Similiter fide credebant, quædam cruenta ſacrificia a Deo inſtituta eſſe pro expiatione peccatorum. Vel ergo putabant illa ipſa ſacrificia per ſe, & propria virtute expiare peccata: vel virtute mortis & paſſionis Chriſti, quæ per illa ſacrificia ſignificabatur. Si prius putabant, erant hæretici: ſi poſterius, erant fideles. Sed vnde habebant hanc fidem & hanc perſuaſionem? Non ex Scriptura; quia nuſquam in V. T. id ſcriptum eſt. Ergo ex traditione. Hæc autem traditio erat neceſſaria

ad ſa-

[illegible] Non quod necesse fuerit singulos [illegible] Christianorum [illegible] praefigurari: sed quod [illegible] credere, praesertim [illegible], quibus incumbebat [illegible] & [illegible] alios: alioquin [illegible] Synagoga, in [illegible] puncto, quod tanc [illegible], [illegible] sine fide. Quod [illegible] [illegible] Florentinum 1, 2, quaest. 2, [illegible].

15. [illegible] sequitur, Iudaeos habuisse quaedam per [illegible] quaedam per Traditionem [illegible] Traditione [illegible] [illegible], quae habe[illegible] per solam Traditionem, sed etiam in [illegible] Quod patet ex sequen[illegible] [illegible], 8. *Narrabis filio tuo* [illegible] *quod fecit mihi Dominus* [illegible] Et Deuteron. [illegible] *generationis singulae* [illegible] Iudic. 6. 13 *Ubi sunt mira*[illegible] *quae narraverunt patres nostri* [illegible] Et [illegible] *auribus nostris audivimus* [illegible] *annuntiaverunt nobis* [illegible] Et Psalm. 77. 3. *Quanta mandavit patribus nostris* [illegible] *filiis suis, ut cognoscat generatio altera* [illegible] *qui nascentur & exurgent, & narrabunt* [illegible] *suis*.

20. Ex his teſtimonijs duo colliguntur. Primo, quod traditio fuerit Iudæis à Deo mandata ſeu præcepta. Secundo, quod multa ex iis, quæ iubebantur docere vel diſcere per Traditionem, apertè habebantur in Scripturis: Et tamen non remittebantur ad Scripturam, ſed ad Traditionem. Cuius rei duplex eſt ratio. Vna, quia eo tempore, Scriptura nondum erat redacta in formam integri voluminis, ſed diſperſa in varijs chartis, & annalibus, vt commodè ab vnoquoque legi non poſſit. Primus, qui eam redegit in formam voluminis, fuit Eſdras poſt captiuitatem Babylonicam. Altera, quia liber Deuteronomij, qui erat præcipuus inter libros V. T. non habebatur paſſim in populo, ſed vnum exemplar à Rege, alterum à Sacerdotibus cuſtodiebatur in arca Domini, qui ſeptimo quoque anno (nempe anno remiſſionis) iubebantur illud populo prælegere. (Deut. 31.9.) Et ipſi Sacerdotes fuerunt tam negligentes in eo cuſtodiendo, vt longo tempore amiſſum fuerit, & tandem ab Helcia Pontifice (tempore Ioſiæ Regis) inuentum, ac populo prælectum (4. Reg. 22.8.) Vnde neceſſe eſt, populum plerumque vſum fuiſſe Traditione, vt in præcedentibus teſtimonijs dictum eſt.

21. Quod contigit Iudæis, etiam contingit nobis Chriſtianis. Multa habemus per ſolam Traditionem, quæ ad fidem & ſalutem neceſſaria ſunt. De quibus generatim Apoſtolus 2. Theſſ. 2. 14. *Itaq; fratres ſtate, & tenete Traditiones,*

[illegible] per ſ[illegible], tum per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Veteris ac noui Teſtamenti [illegible] diuina & à Deo inſpirata [illegible] Symbolum fidei breuiter [illegible] Tertio, quod [illegible] Quarto, quod baptiſm[illegible] [illegible] Quinto, [illegible] pronunciari debeat [illegible] [illegible] Sexto, quod [illegible] Sacramentorum [illegible] in nouo Teſtamento.

CAPVT II.

De Fide & Symbolo.

TRes ſunt virtutes Theologicae, de quibus agendum eſt, Fides, Spes, Charitas, 1. Corinth. 13. 13. Dicuntur autem Theologicae, quia immediate verſantur circa Deum, in quo diſ[illegible] ab aliis virtutibus. Et quidem Fides verſatur circa Deum, quatenus eſt veritas [illegible]quendo ſeu reuelando. Spes circa DEUM, quatenus eſt bonum reſpectu noſtri, ſed quatenus eſt ſupremum & aeternum noſtrum [illegible], quod ſperamus. Charitas circa Deum, quatenus in ſe bonum eſt. Fides eſt in intellectu, Spes & Charitas in voluntate. De ſingulis dicam.

2 Ac primo de Fide, cuius myſteria nobis

 reue-

reuelata ſunt, vel in Scriptura, vel per Traditionem. Et quæritur 1. An fides ſit donum Dei, quo aſſentimur ijs, quæ à Deo reuelata ſunt. 2. Quid in V.T. reuelatum ſit de Deo. 3. Quid de Trinitate. 4. Quid de Chriſto. 5. Quibus nominibus in Veteri Teſtamento appellatus ſit Chriſtus. 6. Quis primus crediderit in Chriſtum. 7. An Fides in Chriſtum fuerit neceſſaria ad ſalutem. 8. An Fides Veteris Teſtamenti fuerit tam perfecta, quam eſt Fides Euangelica.

QVÆSTIO I.

Quid ſit Fides?

1. RESPONDEO. Fides eſt donum Dei ac lumen, quo illuſtratus homo, certo ac firmiter aſſentitur ijs, quæ à Deo obſcurè reuelata ſunt, & nobis ad credendum legitimè propoſita. In qua definitione aliqua notanda ſunt.

2. Primo, quod Fides ſit donum Dei (Eph. 2.8.) De quo diſputat Auguſtinus lib. de prædeſtinatione Sanctorum cap. 2. contra Pelagianos & Semipelagianos. Illi dicebant initium Fidei eſſe à nobis, non tamen fidem perfectam. Illi vtrumque attribuebant ſolis naturæ viribus. Vtroſque refellit Auguſtinus.

3. Secundo, quod Fides ſit lumen. Solet autem diſtingui triplex lumen in intellectu hominis. 1. Lumen naturale. (Pſal. 4. 7. Signa-

[illegible] *tam facie ad faciem.* 2. Lu-
men fidei, Veritas. [illegible] 3. Lumen gloriæ.
[Pſalm. 35. *In lumine tuo videbimus lumen.*]
Primum [illegible] omni homine. Secun-
dum, [illegible] fideli. Tertium, in
[illegible] videt eſſentiam di-
uinam.

4. Tertium, quod actus fidei ſit aſſenſio vel
creditio. [illegible] Hebr. 11. 6. Poſſumus
autem [illegible] aliquam credere. Pri-
mo [illegible] hominis aſſerentis.
[illegible] eſt fides humana. Secundo, pro-
pter [illegible] Dei aſſerentis & reue-
lantis [illegible] eſt Fides diuina, de qua hic a-
gimus.

5. Quarto, quod materiale obiectum Fi-
dei, quod credimus, ſunt res a Deo reuelatæ;
formale, authoritas Dei reuelantis. Nam, vt
[illegible] diuina credimus vera eſſe myſte-
ria quæ nobis proponuntur, non ideo, quia
[illegible], ſed quia a Deo reuelata ſunt, qui
nec falli poteſt, nec fallere. Vnde etiam voca-
[illegible]. Hæc autem veritas includit
[illegible] diuina, nempe infinitam boni-
tatem & infinitam ſapientiam. Nam Deus,
quia infinite bonus eſt, non vult fallere: Et
quia infinite ſapiens eſt, non poteſt falli.

6. Quinto, quod actus fidei circa ſumma
[illegible] eſt, circa res a Deo reuelatas, ha-
bet [illegible], nempe certitudinem
[illegible]. Certitudo oritur ex infinita

Dei ſapientia & bonitate. Obſcuritas ex reuelatione. Quod ſic explico. Actus fidei, quo credo myſterium Trinitatis, eſt certus & infallibilis, quia nititur certo & infallibili fundamento, nempe authoritate Dei reuelantis, qui nec falli poteſt propter infinitam ſapientiam, nec fallere propter infinitam bonitatem. Idem actus eſt obſcurus, quia nititur diuina reuelatione, quæ reſpectu noſtri obſcura eſt. Et quidem ex duplici capite: ex parte Dei reuelantis. Non enim conſtat nobis clarè & euidenter, reuelationem myſterij Trinitatis, quæ facta eſt à Deo, fidelem eſſe. Secundo, ex parte rei reuelatæ. Nam reuelatio non oſtendit nobis clarè & intuitiuè rem reuelatam, ſed tantum obſcurè & abſtractiuè. Hoc patet in ſimili exemplo. Quando enim Virgilius narrat mihi aliquid de rebus abſentibus, quas nunquam vidi, non efficit per ſuam narrationem, vt clarè incipiam videre res ipſas, de quibus narrat; ſed ſolum efficit, vt obſcuram & abſtractiuam de iis habeam notitiam & cognitionem.

Sic etiam quando Deus reuelat nobis myſterium Trinitatis, quod nunquam vidimus, non efficit per ſuam reuelationem, vt clarè & intuitiuè videamus hoc myſterium, ſed ſolum, vt obſcurè & abſtractiuè credamus illud eſſe, quale à Deo reuelatur. Et hoc docet experientia. Hinc Apoſtolus Hebr. 11. v. 1. fidem eſſe *argumentum rerum non apparentium*; quia obiecta illa, quæ fide credimus, non

appa-

apparent, ſeu non videntur à nobis clarè. Et 1. Corinth. 13. dicit: *Videmus per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, id eſt, in hac vita obſcure cognoſcimus myſteria fidei; in altera [illegible].

2. Vnde ſequitur, actum fidei eſſe voluntarium & liberum, non autem neceſſarium. Vel, quod idem eſt: nos voluntarie & libere aſſentiri rebus à Deo reuelatis, non autem neceſſario. Tenemur autem de neceſſitate ob-[illegible] præcepti. Nam ex parte præcepti, quoniam obligat, neceſſario debemus aſſentiri rebus à Deo reuelatis, ſi volumus ſalui eſſe. At ex parte intellectus, non neceſſario, ſed libere. Quod ſic probo. Tunc intellectus neceſſario aſſentitur alicui obiecto, vel propoſitioni, quando propter ipſius rei euidentiam conuincitur, & quaſi neceſſitatur ad aſſenſum, ita vt non poſſit non aſſentiri: Tunc autem voluntarie ac libere aſſentitur, quando propter rei obſcuritatem non conuincitur, nec neceſſitatur ad aſſenſum, ſed poteſt aſſentire vel diſſentire, prout voluntati viſum eſt. Sit exemplum. Quando quis clare videt, Solem ortum eſſe, tunc intellectus, ſi aduertat, propter rei euidentiam, neceſſario conuincitur ad formandum hunc aſſenſum: *Sol ortus eſt.* Quando autem non videt ortum eſſe, ſed tamen ab alio audit ortum eſſe, tunc intellectus eius non neceſſario conuincitur, ſed à libera voluntate ad aſſen-

Dei ſapientia & bonitate. Obſcuritas ex reuelatione. Quod ſic explico. Actus fidei, quo credo myſterium Trinitatis, eſt certus & infallibilis, quia innititur certo & infallibili fundamento, nempe authoritate Dei reuelantis, qui nec falli poteſt propter infinitam ſapientiam, nec fallere propter infinitam bonitatem. Idem actus eſt obſcurus, quia innititur diuinæ reuelationi, quæ reſpectu noſtri obſcura eſt. Et quidem ex duplici capite. Primo ex parte Dei reuelantis. Non enim conſtat nobis clarè & euidenter, reuelationem myſterij Trinitatis, quæ facta eſt à Deo fidei non eſſe. Secundo, ex parte rei reuelatæ. Nam reuelatio non oſtendit nobis clarè & intuitiuè rem reuelatam, ſed tantum obſcurè & abſtractiuè. Hoc patet in ſimili exemplo. Quamuis enim Virgilius narrat mihi aliquid de rebus abſentibus, quas nunquam vidi, non efficit per ſuam narrationem, vt clarè incipiam videre res ipſas, de quibus narrat, ſed ſolum efficit, vt obſcuram & abſtractiuam de iis habeam notitiam & cognitionem.

Sic etiam quando Deus reuelat nobis myſterium Trinitatis, quod nunquam vidimus, non efficit per ſuam reuelationem, vt clarè & intuitiuè videamus hoc myſterium, ſed ſolum vt obſcurè & abſtractiuè credamus tale eſſe, quale à Deo reuelatur. Et hoc docet experientia. Hinc Apoſtolus Hebr. 11. 1. ait, *fidem eſſe argumentum rerum non apparentium*: quia illud, quod fide credimus non

ipſa-

apparent, ſeu non videntur à nobis clarè. Et 1. Corinth. 13. cap. dicit: *Videmus per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, id eſt, in hac vita videmus & apprehendimus myſteria fidei; in altera vita clarè cognoſcemus.

Vides igitur, actum fidei eſſe voluntarium & liberum, non autem neceſſarium. Vel, quod idem eſt, nos voluntariè & liberè aſſentiri rebus à Deo reuelatis: non autem neceſſario. Loquor autem de neceſſitate obiecti, non præcepti. Nam ex parte præcepti, quod nos obligat, neceſſario debemus aſſentiri rebus à Deo reuelatis, ſi volumus ſalui eſſe. At ex parte obiecti, non neceſſario, ſed liberè. Quod ſic probo. Tunc intellectus neceſſario aſſentitur alicui obiecto, vel propoſitioni, quando propter ipſius rei euidentiam conuincitur, & quaſi neceſſitatur ad aſſenſum ita, vt non poſſit non aſſentiri: Tunc autem voluntariè ac liberè aſſentitur, quando propter rei obſcuritatem non conuincitur, nec neceſſitatur ad aſſenſum: ſed poteſt aſſentiri vel diſſentire, prout voluntati gratum eſt. Do exemplum. Quando quis clarè videt, Solem ortum eſſe, tunc intellectus, ſi aduertat, propter rei euidentiam, neceſſario conuincitur ad formandum hunc aſſenſum, *Sol ortus eſt.* Quando autem non videt ortum eſſe, nec ſcit ortum eſſe, ſed tamen ab alio audit ortum eſſe, tunc intellectus eius non neceſſario conuincitur, ſed à libera voluntate ad aſſen-

ſum mouetur. Idem fit in myſteriis fidei. Beati in cælo, qui clare intuentur myſterium Trinitatis, neceſſario præbent aſſenſum: Nos in hac vita, qui non intuemur, liberè præbemus aſſenſum. Et, ſi voluntas pia eſt, credimus Deum eſſe trinum & vnum: ſi impia, non credimus, & infideles efficimur. Hæc omnia prolixè diſputantur a Theologis in 2.2. quæſtione 1. & 2. Nos pauca diximus pro hoc loco & inſtituto.

QVÆSTIO II.

Quid in Veteri Teſtamento fuerit reuelatum de Deo?

1. Reſpondeo. Hæc tria potiſſimum. Primum, Deum eſſe. Exod. 3.14. *Ego ſum qui ſum.* Secundo, Deum eſſe vnum. Deuteron. 6.4. *Audi Iſraël, Dominus Deus noſter, Deus vnus eſt.* Et Deuteronom. 32.39. *Videte, quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me.* Tertio, Deum habere prouidentiam circa homines, id eſt, ſaluare bonos, & punire malos. Sapient. 6.8. *Æqualiter eſt illi cura de omnibus.* Et Deuteron. 7.9. *Et ſcies quia Dominus Deus tuus ipſe eſt Deus fortis, & fidelis, cuſtodiens pactum & miſericordiam diligentibus ſe, & his qui cuſtodiunt præcepta eius, in mille generationes: & reddens odientibus ſe ſtatim, ita vt diſperdat eos, & vltra non differat, protinus eis reſtituens quod merentur.*

2. Præter hæc tria, innotuerunt alia, quæ ad

[illegible] Cuiuſmodi ſunt hæc Deum
[illegible] (Pſalm. [illegible]) Eſſe infinitum
(Pſalm. 134.) Eſſe vbique præſentem (Pſalm.
138.) Immutabilem. (Numerorum 23.
[illegible]) Omnia ſcientem.
([illegible]) Omnipotentem. (Gen. 17.1.)
Creaſſe cælum & terram. (Geneſis 1.1.) Cre-
aſſe hominem ad imaginem & ſimilitudinem
ſuam. (Geneſis 1.26.) Dediſſe illi præcepta, &
promiſiſſe [illegible] mortem, ſi non
ſeruaret. (Gen. 2.17. & alibi.)

QVÆSTIO III.

Quid in Veteri Teſtamento fuerit reuelatum de Trinitate.

1. RESpondeo. Nuſquam in Veteri Teſtamento expreſſe reuelatū eſt, Tres eſſe perſonas diuinas, vnius & eiuſdem eſſentiæ, ac realiter inter ſe diſtinctas, nempe Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum: ſed tamen quibuſdam locis obſcure ac confuſe inſinuatum eſt, plures eſſe perſonas, quam vnam. Solent autem produci varia teſtimonia, quibus id inſinuatum eſt, quæ breuiter recenſebo.

2. Primum eſt Geneſis 1.1. *In principio creauit Deus cælum & terram.* Ac paulo poſt: *Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* Vbi aliqui putant Patrem ſignificari nomine Dei, Filium nomine principij, Spiritum Sanctum nomine Spiritus Dei. Ita Origenes & Rupertus in il-

lum locum, quibus fauet Auguſtinus libro de Geneſi ad litteram imperfecto capite 1. Et confirmari poteſt hæc expoſitio ex eo, quod Filius Dei de ſeipſo dicit Pſalm. 39. 9. *In capite libri ſcriptum eſt de me*, id eſt, in initio libri Geneſios. Vide Hieronymum in quæſtionibus Hebraicis in Geneſin.

3. Secundum eſt Geneſis 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Vbi DEVS loquitur de ſe in plurali numero propter pluralitatem perſonarum, vt notauit Origenes, Baſilius, Chryſoſtomus & Ambroſius in illum locum. Item Athanaſius in oratione contra idola, circa finem, Auguſtinus libro 16. de Ciuitate Dei capite 6. Concilium Syrmienſe Canone 14. & plures alij. Simile eſt illud Geneſis 3. 22. *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum.* Et Geneſis 11. 7. *Venite igitur, deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum.*

4. Tertium eſt, Geneſis 19. 24. *Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cælo.* Vbi cum dicitur, Dominus à Domino, inſinuantur duæ, vt minimum, perſonæ, vt ſenſus ſit, pluit Filius à patre. Ita Ignatius in Epiſtola ad Antiochenos, Iuſtinus in Dialogo cum Tryphone, Athanaſius in Oratione contra Gregales Sabellij, Hilarius libro quinto de Trinitate, Concilium Syrmienſe Can. 15. & alij.

5. Quartum eſt, Pſalm. 66. 8. *Benedicat nos*

Deus

Deus, Deus noſter, benedicat nos Deus. Vbi no-
men Deus ter ponitur: bis quidem abſolutè pro Patre & Spiritu Sancto: & ſemel cum pronomine (*noſter*) pro Filio, qui propter humanam naturam aſſumptam vocatur DEVS noſter. Tandem ponit illud Iſaiæ 6. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* In cuius locum ita ſcribit Rabbi Simeon: *Sanctus, Pater: Sanctus, Filius: Sanctus, Spiritus Sanctus.* Vide Galatinum libro ſecundo, eiuſdem capite nono, & Vaſquez 1. part. diſputatione centeſima octaua, capite tertio.

4. Quartum eſt Zachariæ 2. 10. *Lauda & lætare filia Sion, quia ecce, ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui. Et ſcies, quia Dominus exercituum miſit me ad te.* Vbi bis ponitur nomen DOMINI; ſemel pro DEO mittente, & ſemel pro DEO miſſo, id eſt, ſemel pro Patre, & ſemel pro Filio, plura teſtimonia adducam quæſtione ſequenti.

7. Nota, Trinitatem perſonarum variis modis cognoſci poſſe in hac vita. Primo, per reuelationem ſupernaturalem, factam in V. T. de qua iam dixi: Et hæc obſcura eſt. Secundo per reuelationem ſupernaturalem, factam in Noui Teſtamento, de qua infra dicam, quæſtione decima. Et hæc, quoad verba, clarior & apertior eſt. Tertio, per congruentias naturales.

Quin-

Digitized by Google

Cuiuſmodi ſunt hæc. 1. Natura boni eſt, diffundere & communicare ſeipſum: Ergo, natura infiniti boni eſt, communicare ſe infinitè. At Deus eſt infinitum bonum: Ergo infinitè ſe communicat. At non communicat ſe infinitè extra ſe, per productionem creaturarum: Ergo debet ſe infinitè communicare intra ſe, per productionem perſonarum eiuſdem eſſentiæ & naturæ. Secundo, Ad perfectam beatitudinem requiritur conſortium æqualium perſonarum: At DEVS eſt perfectiſſime beatus: Ergo debet habere conſortium æqualium perſonarum. Tertio, Melius eſt, Deum ab æterno aliquid produxiſſe, quam otioſum fuiſſe. At ab æterno non produxit creaturas extra ſe: Ergo produxit perſonas diuinas intra ſe.

8. Quarto poteſt cognoſci Trinitas perſonarum per veſtigia creaturis impreſſa. Nam omnes creaturæ propter ternarium numerum, quem in ſe habent à ſuo Creatore, videntur clamare à Trinitate creatas ſe eſſe. Quod aliquot exemplis demonſtrabo. Primo, In vnaquaque creatura ſunt tres paſſiones Entis, *Vnum, verum, bonum*. Secundo, Tota vniuerſitas creaturarum diuiditur in tria genera. Nam aliæ ſunt ſpirituales, vt Angeli: aliæ corporales, vt cœli, elementa, lapides, plantæ, bruta animalia: aliæ mixtæ ex corpore & ſpiritu, vt homines. Tertio, Angeli diuiduntur in tres Hierarchias, ſupremam, mediam, & infimam. Et ſingulæ Hierarchiæ in

tres

per ordines. Quarto, Vnuſquiſque Angelus, ſicut etiam quæque anima rationalis, habet tres facultates, memoriam, intellectum, voluntatem. Memoria repræſentat Patrem, qui [illegible] omnium rerum in ſe. Intellectus Filium, qui eſt Sapientia Patris. Voluntas Spiritum Sanctum, qui eſt amor procedens à Patre & Filio. Vide Auguſtinum lib. [illegible] de Trinitate & ſequent. Bellarmin. lib. 2 de Chriſto cap. [illegible]

QVÆSTIO IV.

Quid in Veteri Teſtamento fuerit revelatum de Chriſto?

1. RESpondeo. Multa de Chriſto fuerunt reuelata. Et ſpecialiter hæc. Primo, quod eſſet naſciturus ex ſemine Abrahæ. [Geneſ. 22. 18.] Secundo, quod ex familia Dauid. [Ieremiæ 23. [illegible]] Tertio, quod ex Virgine. [Iſaiæ 7. 14.] Quarto, quod in Bethlehem. [Michææ 5. [illegible]] Quinto, quod certo tempore [Gen. 49. 10. Et Daniel. 9. [illegible] Et Aggæi 2. [illegible]] Sexto, quod prædicaturus Euangelium ſalutis & pacis [Iſaiæ 61. 1.] Septimo, quod facturus miracula [Iſaiæ 35. [illegible]] Octauo, quod redempturus per ſuam mortem & pro humano genere [illegible] [Iſaiæ 53. [illegible] Et Daniel. 9. 26.] Nono, quod deſcenſurus ad inferos, & tertia die reſurrecturus. [Pſalm. [illegible] Et Ionæ 2. 1.] Decimo, quod aſcenſurus ad cœlum [Pſal. 67. [illegible]]

Vnde-

Vndecimo, quod ſeſſurus ad dexteram Dei Patris. (Pſalm. 109. 1.) Duodecimo, quod miſſurus Spiritum Sanctum. (Iſaiæ 44. 3. Et Ioelis 2. 28.) Decimotertio, quod iudicaturus viuos & mortuos. (Pſalm. 95. 13.) Hæc omnia clarius conſtant ex Nouo Teſtamento.

2. Quæres, An etiam reuelatum fuerit in Veteri Teſtamento, Chriſtum fore Deum ſimul & hominem? Reſpondeo. Clare reuelatum fuiſſe fore hominem, obſcure Deum. Prior pars patet ex dictis, quia clare reuelatum fuit, Chriſtum naſciturum & moriturum, quod non poteſt intelligi, niſi ſecundum humanitatem. Poſterior colligitur ex varijs Scripturæ locis. Pſalm. 2. 7. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ex quo loco probat Apoſtolus Hebr. 1. 5. Chriſtum eſſe maiorem Angelis, quia ab æterno genitus eſt a Deo Patre per diuinam generationem. Item Pſalm. 96. 8. *Adorate eum omnes Angeli eius.* Quo etiam loco vtitur Apoſtolus ibidem. Item Pſalm. 109. 1. *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis.* Quem locum explicat ipſemet Chriſtus Matthæi 22. 44. Item Iſaiæ 35. 4. *Deus ipſe veniet, & ſaluabit vos.* Vbi aperte loquitur de Chriſto, vt ex contextu patet. Item Baruch 3. 36. *Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius aduerſus eum.* Vbi certum eſt ſermo de Chriſto, quia ſequitur: *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.* Item Michææ 5. 2. *Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda. Ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio a diebus*

a diebus æternitatis. Vbi inſinuatur duplex Chriſti generatio. Vna humana, cum dicimus: *Ex te mihi egredietur.* Altera diuina, cum addimus: *Et egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis.*

5 Hic obſeruandum eſt, hæc teſtimonia Veteris Teſtamenti, in quibus agitur de Chriſti diuinitate, per ſe quidem obſcura eſſe; ſed tamen, quia pleraque in Nouo Teſtamento clariſſimis verbis explicata ſunt, facilius intelliguntur à Chriſtianis, quam olim intellecta fuerunt à Iudæis: quia Iudæi non habuerunt illam explicationem, quam Chriſtiani habent. Quomodo autem hæc claritas noui, lucem obſcuritati Veteris Teſtamenti intelligendi afferat, dicemus q. 9.

QVÆSTIO V.

Quibus nominibus fuerit Chriſtus appellatus in Veteri Teſtamento?

1 RESPONDEO. His potiſſimum. 1. Deus. Iſaiæ 35. 4. & Baruch 3. 36.

2. Emmanuel, id eſt, nobiſcum Deus. Iſaiæ 7. 14.

3. Dominus Dauidis. Pſalm. 109. 1.

4. Dominus legifer noſter, & Rex noſter, Iudex noſter. Iſaiæ 33. 22.

5. Chriſtus. Dan. 9. 26.

6. Saluator & propugnator. Iſaiæ 19. 20.

7. Re-

7. Redemptor Iſaiæ 59. 20.
8. Propheta. Deut. 18. 15.
9. Sanctus Sanctorum. Dan. 9. 24.
10. Deſideratus cunctis gentibus. Aggæi 2. 8.
11. Expectatio gentium. Geneſis 49. 10.
12. Brachium Domini; Iſaiæ 59. 1.
13. Dominator. Malach. 3. 1.
14. Angelus teſtamenti. Ibidem.
15. Sol iuſtitiæ. Malach. 4. 2.
16. Paſtor. Iſaiæ 40. 11. Et Ezechielis 34. 23.
17. Agnus. Iſaiæ 53. 7.
18. Semen Abrahæ. Geneſis 22. 18. vt explicat Apoſtolus Gal. 3. 16.
19. Stella oriens. Num. 24. 17.
20. Lux gentium. Iſaiæ 49. 6.
21. Lumen Ieruſalem. Iſaiæ 60. 1.
22. Sacerdos in æternum. Pſalmo 109. 4.

Multo luculentiora nomina ſortitur in Nouo Teſtamento, cuiuſmodi ferè ſunt hæc.

1. Deus.
2. Filius Dei.
3. Filius Dei vnigenitus. Ioann. 1. 18. & cap. 3. 16.
4. Imago Dei inuiſibilis. Coloſſenſ. 1. 15.
5. Agnus Dei. Ioann. 1. 37.
6. Figura ſubſtantiæ Dei. Hebræorum 1. 3.

7. Sermo

7. Sermo Dei, Hebr. 4.12.
8. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Galat. 1.3. & alibi ſæpius.
9. Mediator Dei & hominum, 1. Timoth. 2.5.
10. Mediator N. T. Hebr. 9.15.
11. Salvator mundi, Ioann. 4.42. & alibi.
12. Redemptor, Act. 7.35. & alibi.
13. Advocatus noſter apud Deum, 1. Ioan. 2.1.
14. Meſſias, Ioan. 1.41. & Ioan. 4.25. non alibi.
15. Paſtor bonus, Ioan. 10.11.
16. Primogenitus omnis creaturæ, Coloſſ. 1.15.
17. Primogenitus ex mortuis, ibidem v.18.
18. Caput Eccleſiæ, ibidem.
19. Hæres omnium rerum, Hebr. 1.2.
20. Apoſtolus & Pontifex confeſſionis noſtræ, Heb. 3.1.
21. Pontifex magnus, Heb. 4.14.
22. Sacerdos in æternum, Heb. 5.6.
23. Miniſter circumciſionis, Rom. 15.8.
24. Lux Mundi, Ioan. 8.12.
25. Via, veritas, & vita, Ioan. 14.6.
26. Oſtium ovium, Ioan. 10.7.
27. Magiſter bone, Matth. 19.16.
28. Propheta magnus, Lucæ 7.16.
29. Oriens ex alto, Lucæ 1.78.

30. Lapis offenſionis & petra ſcandali, Rom. 9. 33. & 1. Petri 2. 8.
31. Radix Dauid, Apoc. 5. 5.
32. Leo de tribu Iuda, ibidem.
33. Principium & finis, alpha & omega, Apoc. 1. 8.
34. Princeps Regum terræ, Apoc. 1. 5.

VI. QVÆSTIO.

Quis in veteri teſtamento primus crediderit in Chriſtum?

1. RESpondeo, Adamum in paradiſo, cum dixit, Gen. 2. 23. *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro ſumpta eſt. Quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit uxori ſuæ: & erunt duo in carne una.* Nam his verbis, non ſolum locutus eſt de præſenti ſuo matrimonio cum Eua, ſed etiam prophetauit de futura coniunctione Chriſti cum Eccleſia, quæ præfigurabatur, per coniunctionem Adæ & Euæ, vt interpretatur Apoſtolus, Ephes. 5. 32. Vbi explicans prædicta verba, ſic ait: *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* Vnde S. Hieronymus lib. 3. commentariorum in Epiſtolam ad Epheſios, ait, Adamum fuiſſe, & primum hominem, quia primo creatus eſt, & primum prophetam, quia primus de Chriſto & Eccleſia prophetauit. Similia habent alij Patres.

[illegible] duæ partes prophetiæ [illegible] [illegible], ꝓ Chriſtus [illegible] [illegible] qui eſt Deus, & [illegible] [illegible] Hypoſtaſim, & [illegible], adhæreat vxori ſuę, [illegible] Hieronymum locum [illegible].

[illegible] prædixit, fore, vt ſicut ipſe [illegible] [illegible] [illegible] Chriſtus per ſponſam matri[illegible] [illegible] eſſet cum Eccle[illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible] Et hoc ſenſu, quem [illegible] [illegible] Adam [illegible] [illegible] coniunctionis Chriſti cum [illegible] Vide [illegible] de lapide in cap. 4. [illegible]

[illegible] Quæres, de qua coniunctione Chri[illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] Chriſtus vt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Chriſtus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eſt caput [illegible] [illegible] Vide [illegible] Suarez [illegible] [illegible]

[illegible] Dices, Si Adam præſignat [illegible] Chriſtum, Eua [illegible] præſignat peccatum [illegible] Chriſto [illegible] [illegible] [illegible] vulgata [illegible]

 [illegible]

logorum axioma: *Si Adam non peccaſſet, Chriſtus non veniſſet.* Reſpondeo. Non ſequitur, quia poteſt fieri, vt aliquis cognoſcat effectum, & non cognoſcat cauſam. Et hoc modo, Adam præſciuit venturum Chriſtum in hunc mundum: non tamen præſciuit cauſam, propter quam eſſet venturus. Ita D. Thomas 3. part. quæſt. 1. art. 3. ad 6. & in 22. quæſt. 2. artic. 7. in corpore.

VII. QVÆSTIO.

An Fides in Chriſtum fuerit neceſſaria ad ſalutem in veteri teſtamento?

1. RESpondeo, Fuiſſe neceſſariam. Omnes enim, vt minimum, tenebantur credere in venturum Chriſtum, tanquam Redemptorem ſeu Mediatorem, per quem liberandi eſſent à peccatis. Ita docet Auguſt. Epiſt. 89. ad Hilarium quæſt. 1. & epiſt. 157. ad Optatum, & lib. 1. contra duas Epiſtolas Pelagianorum cap. 7. vbi aſſerit, iuſtos veteris teſtamenti, nō fuiſſe liberatos à peccatis, niſi per eandem fidem Chriſti, per quam & nos liberamur. Sicut enim nos credimus Chriſtū veniſſe in hunc mundum, & per hanc fidem iuſtificamur; ſic illi credebant Chriſtum venturum in hunc mundum, & per illam fidem iuſtificabantur. Et hoc probatur variis Scripturæ teſtimoniis. Act. 4. 12. *Nec eſt in aliquo alio ſalus,* niſi in Chriſto. *Nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum homini-*

bus.

[illegible] non ſalvos fieri. Et 1. Corint. 1. 21. [illegible] ſervantur, ut & in [illegible] ſalvarentur. Et 2. Corinth. 4. 13. [illegible] ſpiritum fidei. Et Galat. 2. 16. [illegible] quod non juſtificatur homo ex [illegible] fidem Jeſu Chriſti. Et Gal. 3. 21. [illegible] quæ poſſet vivificare, [illegible] ſed conclusit ſcriptura omnia ſub [illegible] ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus.

2. [illegible] eſt, quia Deus non vult nos ſalvare ſine noſtro labore, & cooperatione, juxta illud Auguſtini: *Qui creavit te ſine te, non ſalvabit te ſine te.* Vult enim, ut quæramus & deſideremus medicum, qui nos ſanet à peccatis noſtris. At homines in V. T. non poterant quærere & deſiderare medicum, niſi aliquo modo illum cognoſcerent; Nec poterant illum aliter cognoſcere in hac vita, niſi per fidem: Ergo hæc fides fuit illis ad ſalutem neceſſaria.

3. Quæres, Cum multa fuerint revelata de Chriſto in V. T. ut ſupra dictum eſt, an neceſſarium fuerit omnia credere, quæ erant de illo revelata? Reſpondeo cum diſtinctione. Nam aliud eſt loqui de Prophetis & Patriarchis, quibus immediate facta fuit revelatio de Chriſto; aliud de aliis, qui à Prophetis & Patriarchis receperunt revelationem. Priores tenebantur explicite credere omnia, quæ ipſis erant revelata; ut Adam tenebatur credere futuram Chriſti conjunctionem cum

[illegible] doctè controuerſiis, quę deuen- [illegible] Chriſti, ex Moyſe & Prophetis ſolent proponi & ſuaderi. Altera, quia Sacerdotes [illegible] ſacrificia animalium, typus ſolum [illegible] eſſe figuras ſeu typos ſa- [illegible] hoſtiam [illegible] tamquam an- [illegible], quę [illegible], non habere ex ſe [illegible], ſed omnem vim ac- cipere ab hoſtia Chriſti, cuius effuſionem præfigurabat (Hebr. 9. & 10.) Vide D. Thomam in 2. 2. q. 2. art. 7.

7. Ex quibus conſtat, tria potiſſimum ſpe- ctaſſe ad fidem Chriſti. 1. officium Redemptio- nis. 2. Diuinitatem coniunctam cum huma- nitate. 3. Paſſionem & mortem. Sacerdo- tes quidem debebant hæc omnia explicitè crede- re. Populus autem. Satis erat, ſi impli- citè crederet eorum aliquem prophetatum redemptorem eſſe Iſrael. Hunc enim omnes expectabant: clamantes cum Pro- pheta: *Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iu- ſtum: aperiatur terra & germinet Saluatorem.* Quod autem is futurus eſſet Deus, & quod per paſſionem & mortem redempturus eſſet mundum, non neceſſe erat omnes explicitè cre- dere. Vide D. Thomam loco citato.

VIII. QVÆSTIO.

An ſola fides in V. T. fuerit ſufficiens ad ſalutem & iuſtificationem?

1. RAtio dubitandi eſt, quia ſcriptura inſinuat, Abraham fuiſſe iuſtificatum per ſolam fidem. Geneſ. 15.6. & Rom. 4. 3. & Galat. 3. 6. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Reſpondeo. Contrarium docet ſcriptura, iuſtificatum eſſe non ſolum per fidem, ſed etiam per ſpem, obedientiam, & alia plura opera. Rom. 4. 18. *Qui contra ſpem in ſpem credidit.* Et Iacob. 2. 21. *Abraham pater noſter, nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides, quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides conſummata eſt.* Et Heb. 11. v. 8. *Fide, qui vocatur Abraham, obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem, & exijt neſciens, quo iret.*

2. Ex quibus locis colligitur, fidem, qua Abraham iuſtificatus eſt, non fuiſſe nudam & ſolitariam, ſed coniunctam cum ſpe, obedientia, & alijs pluribus operibus. Illud porro *contra ſpem in ſpem credidit*, ſic debet intelligi: Contra ſpem naturæ, credidit in ſpem gratiæ, & promiſſionis. Vel clarius: Credidit ſe generaturum filium, quod quidem non

[illegible] ſpectando curſum natu-
[illegible] erat ſenex, & habebat vxorem ſte-
rilem. Sed [illegible] ſpectando gratiam
& [illegible] Dei, quæ non fallit.

5. [illegible] Abraham, dicendum eſt et-
iam [illegible] Teſtamento iuſtifi-
catum [illegible] per ſolam fidem, ſed etiã
per alia bona opera [illegible], vt colligi-
tur [illegible] *complures & [illegible]*
[illegible]
[illegible] addit, cur non
[illegible]
[illegible]. Vbi ille par
[illegible], conſert de-
[illegible] poſita. *[illegible]*
[illegible]. Quem [illegible] Apoſtolus expreſſit qui-
dem [illegible] verbis, ſed ſimili ſententia, Gal. 5. 6.
[illegible] aliquid valet, ne-
[illegible] fides, quæ per charitatem opera-
tur.

6. [illegible] reperio, quod alibi
[illegible] duplicem eſſe iuſtificationem: Primam,
& ſecundam. Prima eſt, qua quis ex impio fit
iuſtus & Deo gratus. Secunda, qua ex iuſto fit
iuſtior & Deo gratior. In prima [illegible]
[illegible], in ſecunda augetur. Itaque fides & alia
bona opera non eodem modo concurrunt ad
primam & ſecundam iuſtificationem. Ad pri-
mam concurrunt [illegible] diſpoſitiuè; ad ſecundam,
[illegible]. Nam homo impius ſeu peccator,
non poteſt acquirere iuſtitiam & remiſſionem
peccatorum, niſi prius ſe diſponat per actum

 fidei,

fidei, timoris, ſpei, dilectionis & contritionis. Eccl. 1.28. *Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari.* Prou. 28. 25. *Qui ſperat in Domino ſanabitur.* 1. Ioan. 3. 14. *Qui non diligit manet in morte.* Act. 3.19. *Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra.* At, poſtquam iuſtificatus eſt, tunc per ſimiles actus meretur augmentum iuſtitiæ; & fit Deo gratior. Vnde ſequitur, ſupradictos actus dupliciter ſpectari poſſe. 1. Quatenus præcedunt iuſtitiam. 2. Quatenus ſequuntur. Priori modo diſpoſitiue, poſteriori modo meritorie ſe habent. Vide Conc. Trid. Seſſ. 6. cap. 6. & 10.

QVÆSTIO IX.

An fides V. T. fuerit tam perfecta, quam eſt fides Noui Teſtamenti?

1. RESpondeo: Eſſentialiter fuit æquè perfecta, non tamen accidentaliter. Prior pars patet, quia eſſentia aſſenſus fidei in eo conſiſtit, vt credamus aliquid propter authoritatem Dei reuelantis. At tam Iudæi in Veteri, quam Chriſtiani in Nouo Teſtamento, quidquid credunt fide diuina, hoc credunt propter authoritatem Dei reuelantis: Ergo aſſenſus vterque eſt eiuſdem rationis & eſſentiæ. Poſterior probatur, quia fides Noui Teſtamenti perfectior eſt in quibusdam: Primo, quia ad plura obiecta ſe extendit. Nam multa myſteria fidei ſunt expreſſe reuelata in N. Teſtamento, quæ non erant expreſſe reuelata in Veteri, vt

[illegible]

myſterium ... Euchariſtiæ, vocationis Apoſtolorum, abrogationis cæremoniarum, & ſimilia. Secundo, quia ea myſteria, quæ in veteri Teſtamento reuelata ſunt, multo clarius & perfectius reuelata ſunt in nouo, quàm in veteri, v.g. myſterium Trinitatis, Incarnationis, Paſſionis, Reſurrectionis, Vocationis gentium. Hæc omnia obſcurè reuelata ſunt in Veteri, clarè in Nouo.

5 Quæres, ſupra dictum eſt, diuinam reuelationem ſemper eſſe obſcuram, nunquam claram. Reſpondeo. Semper eſt obſcura ex parte modi reuelationis, & ex parte rei reuelatæ, vt ſupra explicatum eſt. At ex parte verborum, quibus fit, aliquando eſt obſcura, aliquando clara, & hoc ſenſu hic loquimur. v.g. Reuelatio Trinitatis in Nouo Teſtamento eſt clara ex parte verborum, Matth. 28. 19. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Et Ioann. 5. 7. *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. Et hi tres vnum ſunt.* Tres quoad perſonarum, vnum, quoad eſſentiam. At in Veteri obſcuriùs hæc oſtenduntur. Idem dico de myſterio Incarnationis, & Vocationis Gentium. Hoc namque obſcurè fuit reuelatum, clarè Chriſtianis, iuxta illud Ephe. 3. 5. *Poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti, quod alijs generationibus non eſt agnitum filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt S. Apoſtolis eius & Prophetis in Spiritu, gentes eſſe cohæredes & concorporales & comparticipes promiſſionis eius in Chriſto Ieſu per Euangelium.*

Nota.

Nota, in myſterio vocationis gentium duo ſpectari poſſe. 1. Quod gentiles eſſent vocandi ad fidem Chriſti. 2. Quod eſſent ſaluandi ſine onere circumciſionis & legis Moſaicæ. Prius fuit reuelatum in V. Teſtamento per Iſaiam & alios Prophetas. Poſterius non item. Et ex hac parte, Apoſtoli habuerunt pleniorem cognitionem vocationis gentium, quam antiqui Prophetæ. De hoc myſterio dicemus iterum capite 15. de obſeruantiis legalibus, §.10.

3. Ratio autem, cur myſteria fidei in nouo Teſtamento ſint clarius explicata, quam in Veteri, patet ex ſupra dictis, quia ſerui non tam perfecte ſciunt conſilia & ſecreta Patrisfamilias, quam filij, iuxta illud Chriſti Ioann. 15. 15. *Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat Dominus eius.* At Iudæi erant ſerui, nos filij: Illi ex ancilla, nos ex libera (Gal. 4. 31.) Ad hoc ſignificandum, Moyſes cum loqueretur ad populum, faciem velabat. Nobis autem Chriſtus *reuelata facie locutus eſt*, teſte Apoſtolo, 2. Corinth. 3. 13.

4. Quæres, An Apoſtolus loquatur de Fide Veteris & Noui Teſtamenti cum ait, Rom. 1. 17. *Iuſtitia Dei in eo* (Euangelio) *reuelatur ex fide in fidem.* Magni authores id affirmant, ut Origenes, Chryſoſtomus, & alij, quos citat & ſequitur Toletus in illum locum. Et aiunt, hunc eſſe ſenſum: Ex obſcura fide V. Teſtamenti in claram fidem Noui Teſtamenti. Itaque iuxta hos authores, ſententia Pauli ſic eſt explicanda

da

16. *Non erubeſco Euangelium: Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti: Iudæo primum, & Græco. Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem,* &c. Quaſi dicat: Non erubeſco prędicare Euangelium, quamuis appareat vile (eſt enim *gentibus ſtultitia, Iudæis ſcandalum*, 1. Cor. 1.23.) tamen habet vim & efficaciam conferendi ſalutem omni credenti, tam gentili, quam Iudæo. Nam in Euangelio manifeſtatur nobis, quod non aliter poſſimus ſalui & iuſti eſſe, niſi per fidem. Non iam amplius per fidem Vet. T. ſed per fidem Euangelicam. Si ergo ſalui eſſe volumus, tranſeundum eſt ex fide Iudæorum, qua credebant, Chriſtum venturum, ad fidem Euangelicam, qua credimus, Chriſtum iam veniſſe. Et ſic mutandus eſt ſtatus fidei. Iudæi quidem in V. T. poterant ſaluari per fidem veram Chriſti: ſed iam per eam amplius ſaluari non poſſunt: ſed neceſſe eſt, vt relicta ſua fide, amplectantur fidem Euangelicam, & credant Chriſtum iam veniſſe. Vide Liberam in cap. 1. Hebr. v. 4.

Hinc iterum colligitur, quod ante dixi, fidem Euangelicam perfectiorem eſſe fide Vet. T. Nam Euangelica ſupponit Chriſtum iam veniſſe, & omnia myſteria redemptionis impleta eſſe. At fides V. T. exſpectabat Chriſtum adhuc venturum, & ſupponebat myſteria redemptionis nondum eſſe inchoata. Et ob hanc cauſam ſtricte fides V. T. aliquando non meretur nomen fidei, ſed tantum fides noui Teſt. vt Galat. 3. 23. *Prius autem quam veniret fides, ſub le-*

ge cu-

ge cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat.

CAPVT III.

De Spe, Promiſſione, & Oratione.

Sicut fides duplex eſt: Vna diuina, quâ credimus Deo; Altera humana, quâ credimus homini. Ita Spes duplex eſt: Vna diuina, quâ ſperamus aliquid à Deo; alia humana, quâ ſperamus aliquid ab homine. De diuina hîc agimus. Et quia, quæ ſperamus à Deo, ſolent etiam promitti à Deo, & per orationem impetrari, agemus ſimul de Promiſſione & Oratione. Idque hoc ordine. 1. Quid ſit Spes. 2. quæ bona in Vet. T. fuerint promiſſa à Deo. 3. An etiam vita æterna fuerit promiſſa. 4. An Oratio fuerit neceſſaria ad impetrandum eiuſmodi bona. 5. Quæ fuit formula orandi in veteri Teſtamento. 6. An in veteri Teſtamento licuerit inuocare Sanctos. 7. An licuerit orare pro defunctis.

QVÆS-

QVÆSTIO. I.

Quid ſit Spes?

RESpondeo. Eſt donum à Deo infuſum, quo [illegible] bonum, certa cum fiducia exſpectamus bona, quæ a Deo promittuntur. Hic ſunt notanda [illegible]. 1. Quod ſpes ſit donum Dei, ſicut fides. 2. Quod actus ſpei ſit [illegible]. 3. Quod obiectum ſpei ſint bona à Deo promiſſa, & ab eo obtinenda. In hoc autem differt à fide, Nam fides verſatur circa [illegible] præſentia & futura. Credimus enim Chriſtum natum eſſe, quod eſt præteritum; Chriſtum ſedere ad dexteram Patris, quod eſt præſens: Chriſtum venturum ad iudicium, quod eſt futurum. At ſpes verſatur tãtum circa futura. Non enim ſperamus præterita aut præſentia, ſed futura, quæ nondum habemus. Rom. 8. 24. Nec quæcunque futura, ſed tantum bona. Nec quæcunque bona, ſed à Deo promiſſa & obtinenda. Unde ſequitur, non eſſe actum ſpei Theologicæ, ſeu divinæ, cum quis ſine [illegible] ſperes te obtenturum aliquod bonum à Principe vel Imperatore, ſed [illegible] ſpei humanæ, quæ ſæpe vana eſt.

[illegible]

QVÆSTIO II.

Quæ bona in V. T. fuerint promiſſa a Deo?

1. Reſpondeo: Hęc tria principaliter. Primum terra ſancta, fluens lacte & melle. (Geneſ. 12.7. Et Exod. 13.5. & Exod. 33.1. Et Deut. 19.8.) Secundo, affluentia bonorum temporaliu. (Leuit. 26. per totum, & Deuteronom. 28. per totum.) Tertio, Chriſtus Saluator. (Deuteronom. 18.5.

2. Duo priora promittebat Deus ſub hac conditione: Si populus ſeruaret legem Dei: Sin ſecus, contraria mala ipſi minabatur. Hinc patet Deut. 19.8. *Cum autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, ſicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus eſt, (ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris, quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuũ, & ambules in viis eius omni tempore.)* Et Deuter. 28.1. *Si autem audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque cuſtodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelſiorem cunctis gentibus, quæ verſantur in terra. Venientque ſuper te vniuerſæ benedictiones iſtæ, & apprehendent te: ſi tamen præcepta eius audieris.* Et Leuit. 26.3. *Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea cuſtodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuũ, & pomis arbores replebuntur.*

3. Hinc autem fit primo, vt nullus Iſraeli-

tarum

omnes ex illis, qui egreſſi erant ex Æ-gypto cum Moyſe & Aarone, peruenerunt ad terram illam, quæ ipſis erat promiſſa, niſi Caleb & Ioſue: [illegible] omnes [illegible], [illegible] contra Deum, Num. cap. 14. *Vſquequo multitudo hæc peſſima murmurat contra me? querelas filiorum Iſrael audiui. Dic ergo eis: Viuo ego, ait Dominus: ſicut locuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis. In ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra. Omnes qui numerati eſtis à viginti annis & ſupra, & murmuraſtis contra me, non intrabitis terram, ſuper quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Ioſue filium Nun.* Et Num. 32. 10. *Qui iratus iurauit, dicens: Si videbunt homines iſti, qui aſcenderunt ex Ægypto à viginti annis & ſupra terram, quam ſub iuramento pollicitus ſum Abraham, Iſaac & Iacob, & noluerunt ſequi me, præter Caleb filium Iephone Cenezæum, & Ioſue filium Nun: iſti impleuerunt voluntatem meam.*

2 Secundus locus eſt, vt illi, qui poſtea habitabant in Terra ſancta, quotieſcunque deſerebant legem Dei, [illegible] fuerunt fame, bello, [illegible], &c. & rurſum quotieſcunque per veram pœnitentiam redibant ad Deum, habuerunt pacem, fertilitatem & ſalubritatem. Legantur libri Iudicum & Regum.

Qvæstio III.

An etiam vita æterna fuerit promiſſa in veteri Teſtamento?

1. Reſpondeo: Non fuit expreſſe promiſſa. Vnde hoc eſt diſcrimen inter nouum & vetus Teſtamentum, quod in veteri promitterentur bona terrena & tēporalia; in nouo cœleſtia, & æterna. In veteri dicebatur Iſaiæ 1. 19. *Si audieritis me, bona terræ comedetis.* In nouo dicitur Matth. 5. 3. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Hinc Auguſtinus in Pſalm. 73. *Deus*, inquit, *ſe vtriuſque Teſtamenti voluit eſſe authorem, vt & terrena promitteret in veteri, & cœleſtia in nouo.* Quæ cauſa? Quia alia eſt conditio ſeruorum, alia filiorum. Serui accipiunt temporalem mercedem à ſuis Dominis, & ſic dimittuntur. Filij ſuccedunt in perpetuam hæreditatem. Hoc inſinuat Apoſtolus ad Gal. 4. 30 cum ait: *Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

2. Quod dixi de promiſſione, dicendum etiam eſt de oppoſita comminatione. In Vet. Teſtamento minabatur Deus pœnas & ſupplicia temporalia; in nouo æterna. In veteri dicebat Iſa. 1. 20. *Si me ad iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.* In nouo dicit Matth. 5. 22. *Qui dixerit fratri ſuo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Vnde hoc diſcrimen? Ex diſparitate ſeruorum & filiorum, vt dictum eſt. Serui, qui malè

[illegible] legem, minis & flagellis coërceri ſolent, [illegible] degeneres ſunt, à paterna hæreditate [illegible].

[illegible] Contra opponunt illud Leuit. 18. 5. *Cuſtodite [illegible] quæ faciens homo, viuet in eis.* Et Ezechielis 20. 11. *Dedi eis præcepta mea, & [illegible], quæ faciens homo viuet in eis.* Vbi per hæc promittit Deus vitam æternam [illegible] legem.

Reſpondeo. Non promittit vitam æternam, [illegible] putant, ſed vitam longam, quietamque omnibus bonis affluentem: in hoc [illegible] explicant magni authores, quos citabo. Et colligitur ex Apoſtolo Romanorum decimo verſu quinto, vbi allegans prius teſtimonium, dicit: *Moyſes enim ſcripſit, quoniam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, qui fecerit homo, viuet [illegible] autem ex fide eſt iuſtitia, ſic dicit.* Hic diſtinguit duplicem iuſtitiam: vnam legalem ſeu Moſaicam, quæ conſiſtit in obſeruatione legis Moſaicæ. Alteram fidei, quæ conſiſtit in fide Chriſti [illegible] per [illegible] temporalem. De priori dicit [illegible] *legem, viuet in* [illegible] eſt, non incurret pœnam mortis, quæ tranſgreſſoribus legis poſita [illegible] poſteriori dicitur: *Si* [illegible] *quod Deus Chriſtum ſuſcitauit à mortuis,* [illegible] (Romanorum decimo, verſu nono.) Ita Theodoretus, Ambroſius, Anſelmus, [illegible], Cornelius & alii in Commentario illius loci.

[illegible] Et confirmatur primo ex eodem Apoſt.

Hebr. 8. 6. vbi expreſſe ait, nouum Teſtamentum melioribus repromiſſionib. ſancitum eſſe, quam vetus. At hoc verum non eſſet, ſi in veteri promiſſa eſſet vita æterna. Secũdo ex aliis ſcripturis V. Teſtamenti, vbi Deus vitam temporalem promittit ſeruantibus legem, & mortem temporalem non ſeruantibus legem. Exod. 20. 12. *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram.* Et cap. 21. 17. *Qui maledixerit patri ſuo, vel matri, morte moriatur.* Et alibi ſæpius.

QVÆSTIO IV.

An oratio fuerit neceſſaria ad obtinendum id, quod in V. Teſt. promittebatur?

1 RESpondeo. Fuit neceſſaria: Non quidem abſolute, ſed quia Deus ſæpè non volebat dare, quod promiſerat, niſi per orationem ab eo peteretur. Idque propter duplicem hominum vtilitatem. Vna eſt, vt frequenter orando & impetrando, acquirerent maiorem fiduciam recurrendi ad Deum. Altera, vt cognoſcerent & profiterentur, Deum eſſe bonorum omnium authorem, & ab eo ſolo vera bona obtineri poſſe. Ita D. Thomas in 2. 2. quæſt. 83. ar. 3. ad 1.

2 Exemplo rem demonſtrabo: Deus promiſerat populo Iudæorum pacem & tranquillitatem, & tamen non dabat niſi orantibus. Iudic. 3. 9. *Clamauerunt ad Dominum, qui ſuſcitauit*

illis

& clamauit ad Dominum, &c. Et cap. 6. 6. *Humiliatusque eſt Iſrael valde in conſpectu Madian: & clamauit ad Dominum, poſtulans auxilium contra Madianitas. Quid multa? aliæ erant Prophetarum, &c.*

Sic Deus promulgabat, ſe miſſurum Meſsiã: & tamen Prophetæ orabant, vt eum mitteret. Exodi 4. 13. *Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es.* Et Iſaiæ 45. 8. *Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtum: aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Et cap. 64. 1. *Vtinam dirumperes cælos, & deſcenderes.* Imo, quod amplius eſt, Daniel ſuis precibus impetrauit, vt citius mitteretur, quam poſtulabatur mittendus, Dan. 9. 23. *Ab exordio precum tuarum egreſſus eſt ſermo, &c. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſumetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & vngatur Sanctus ſanctorum.*

QVÆSTIO V.

Quæ fuerit formula orandi Deum in vetere Teſtamento?

Reſpondeo: Fuit longè diuerſa ab ea formula, quæ eſt in N. Teſt. Nam illi, dum Deum orabant, vocabant illum *Dominum*: Nos autem ex Chriſto, vocamus *Patrem*. Illi orabant, vt ſerui: Nos oramus, vt filii. Illi dicebãt cum Nehemia: *Quæſo Domine Deus cæli, fortis*

Illi dicebant cum Nehemia: *Quæſo Domine Deus cæli, fortis, magne atque terribilis, fiant aures tuæ auſcultantes, & oculi tui aperti, vt audias orationem ſerui tui, quam ego oro coram te hodie.* 2. Eſdr. 1. 5. Nos dicimus cum Chriſto: *Pater noſter qui es in cælis.* Matth. 6. 9. Quo nomine ſæpiſſime vtitur Apoſtolus, vt Rom. 1. 7. *Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro.* Et Rom. 8. 15. *Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.* Et 2. Corinth. 1. 3. *Pater miſericordiarum.* Et alibi. Item Chriſtus in Euangelio Matth. 5. 16. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* Et ibidem v. 44. *Diligite inimicos veſtros, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos.* Et v. 48. *Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter perfectus eſt. &c.*

2. Hinc ſequitur primo, verum eſſe, quod ſæpe dixi, Iudæos fuiſſe in ſtatu ſeruorum, nos autem in ſtatu filiorum. Illos habuiſſe Deum pro Domino, nos pro Patre. Illos accepiſſe mercedem temporalem, nos æternam. Illos timore impulſos fuiſſe ad ſeruiendum; nos amore. Secundo ſequitur, nos eſſe fratres & cohæredes Chriſti, illos non fuiſſe. Quo ſpectat illud Rom. 8. 17. *Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.* Et Heb. 2. 11. loquens de Chriſto: *Non confunditur fratres eos vocare.* Et ratio eſt, quia habemus eundem Patrem cum Chriſto.

3. Di-

3 Dices: Etiam in Vet. T. Deus vocabatur Pater [illegible], vt Iſa. 63. 16. *Tu enim Pater noſter* [illegible]. Et Ierem. 31. 9. *Factus ſum Iſraeli Pater, & Ephraim primogenitus meus eſt.* [illegible] hac parte, nullum eſt diſcrimē inter [illegible] Chriſtianos; Nec inter vetus [illegible] Teſtamentum. Reſpondeo Magnū [illegible]. *Primo*, ex parte legis ſeu præcepti. Nam [illegible] ſecundum legem Moſaicam, non [illegible] nomine *Patris*, quando orabat Deum, [illegible] nomine *Domini*, vt dictum eſt. At Chriſtiani ſecundum legem Euangelicam, iubentur [illegible] nomen *Patris*. Iubentur enim [illegible]: *Pater noſter qui es in cælis*. Secundo, ex parte conſuetudinis. Nam in veteri Teſtamento [illegible] erat conſuetum, vt vel Sacerdotes, vel populus, Deum appellaret Patrem: Soli Prophetæ aliquando id fecerunt extraordinariè; [illegible] duplici ſenſu.

4 Primo, prædicendo fore, vt Deus, qui [illegible] Dominus Iudæorum, futurus eſſet Pater Chriſtianorum. Sic intelligendum eſt [illegible] Ieremiæ locus citatus: *Factus ſum Iſraeli Pater, & Ephraim primogenitus meus eſt*, q. d. In N. T. [illegible] quando Iudæi conuerterentur ad fidem Chriſti [illegible], tunc ero Pater Iſrael & Ephraim. Et hic explicat Apoſtolus 2. Corinthiaꝝ [illegible], verſu 18, citans teſtimonium Ieremiæ, [illegible]: *Et ero vobis in Patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens*. Vbi illæ [illegible] particulæ, *Ero*, *Eritis*, deſignant tempus Noui Teſtamenti. Porrò per nomen

Iſraelis poſſunt intelligi Iudæi, qui erant conuertendi ex tribu Iuda, & Beniamin. Et per nomen Ephraim, qui erant conuertendi ex decem tribubus, quales fuerunt Petrus, Andreas, Philippus, Nathanael.

5. Secundo inſinuando, Deum non quidem vocatum fuiſſe Patrem Iudæorum, potuiſſe tamen vocari, ſi ſeruaſſent legem à Deo præſcriptam. Sic intelligendum eſt illud Iſaiæ 1. *Filios enutrivi, & exaltavi: ipſi autem ſpreuerunt me.* Et Malach 1. 6. *Filius honorat patrem, & ſeruus Dominum ſuum. Si ergo Pater ego ſum, vbi eſt honor meus?* Et alia ſimilia. Vide D. Auguſt. lib. 2. de ſermone Domini c. 4 vbi hæc omnia perſequitur.

6. Hic notandum eſt, Deum triplici titulo poſſe appellari Patrem. Primo, titulo creationis & conſeruationis. Sic omnium creaturarum poteſt dici Pater. Et ſic vocatur Pater pluuiæ. (Iob 38. *28.*) Secundo, titulo redemptionis. Tertio, titulo regenerationis & adoptionis. Vtroque titulo vocatur Pater iuſtorum N. Teſtamenti, iuxta illud Ioan. 1. 12. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.*

7. Quæres: Quare in V. T. vocatus ſit Deus Deorum? vt Pſal 49. 1. *Deus Deorum Dominus locutus eſt.* Et Pſalm 135. *Confitemini Deo deorum, quoniam in æternum miſericordia eius.* Et Dan. 11. 36. *Aduerſus Deum Deorum loquetur magnifica.* Reſpondeo: Illa phraſis dupliciter vſurpata fuit in Scripturis. Primo à Iudæis, qui

agno-

met, ſciunt vnum Deum: Et tunc ſenſus eſt:
Deus Deorum, id eſt, Deus noſter, qui eſt ſolus
Deus: Vel, Deus noſter, qui non ſolum eſt ſu-
premus Deorum, ſed etiam ſupra Deos gentilium
qui non ſunt Dij: ſic hoc intelliguntur teſtimo-
nia, vt non ſolum ſenſus alijs verbis exprimitur,
Pſal. 134. 5. *Ego cognoui, quod magnus eſt Dominus,
& Deus noſter præ omnibus Dijs.* Secundo ab In-
fidelibus, qui agnoſcebant plures Deos. Et
tunc ſenſus eſt *Deus Deorum*, id eſt, præcipuus
inter Deos. Et ſic videtur intellexiſſe Nabu-
chodonoſor Rex, cum dixit Danieli: *Vere Deus
veſter Deus Deorum eſt.* (Dan. 2. 47.) Vide Mal-
donatum in illum locum.

Qvæstio VI.

An in V. T. vſitatum fuerit inuo-care Sanctos?

1 RESpondeo: Vſitatum fuit inuocare Sanctos Angelos, non tamen San-
ctos homines, qui ex hac vita deceſſerãt. Prior
pars probatur ex varijs ſcripturæ teſtimonijs.
Primum ex illo Gen. 48. 15. *Deus, in cuius conſpe-
ctu ambulauerunt Patres mei Abraham & Iſaac:
Deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea vſque in præ-
ſentem diem: Angelus, qui eruit me de cunctis malis,
benedicat pueris iſtis.* Vbi Iacob Patriarcha, pri-
mo quidem inuocat Deum; Deinde Angelum
cuſtodem, petens ab vtroque benedictionem

pro filijs Ioſephi, nempe pro Ephraim, & Manaſſe.

2. Secundo, ex illo Iob 5. 1. *Voca ergo, ſi eſt, qui tibi reſpondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* Vbi nomine *Sanctorum* intelligit Angelos, vt exponit Auguſtinus in annotationibus in Iob, Bellarminus libro primo de Sanctis cap. decimo nono. Emanuel Sa in Notationibus. Similis eſt modus loquendi cap. 15. verſ. 15. *Ecce inter Sanctos eius* (id eſt, inter Angelos) *nemo immutabilis.* Eſt igitur hic ſenſus: *Conuertere ad aliquem Sanctorum*, id eſt, recurre ad aliquem Angelum, qui cauſam tuam defendat apud Deum. Et hoc fecit Iob, vt patebit ex ſequenti teſtimonio.

3. Tertio, ex illo Iob 19. verſ. 21. *Miseremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Vbi Iob, ſicut illi ſuaſum erat, inuocat amicos ſuos, id eſt, Angelos, vt authores citati interpretantur. Et colligitur ex cap. trigeſimo tertio verſ. vigeſimo tertio. *Si fuerit pro eo Angelus loquens, vnus de millibus, vt annunciet hominis æquitatem: Miſerebitur eius & dicet: Libera eum, vt non deſcendat in corruptionem: inueni in quo ei propitier.* Senſus eſt: Si aliquis Angelorum (quos inuocauit Iob, dicendo: *Miſeremini mei*) interceſſerit pro eo apud Deum, futurum eſt, vt Deus miſereatur Iobi propter eiuſmodi interceſſionem, & dicat Angelo interceſſori: *Libera eum &c.*

4. Poſterior pars probatur: quia nuſ-
quam

quam legimus in V. T. quod aliquis directè inuocauerit Sanctos Patriarchas aut Prophetas, qui [illegible] deceſſerant.

Dices: Moyſes inuocauit Sanctos Patriarchas, Exodi trigeſimo ſecundo verſ. decimo tertio: *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iacob ſeruorum tuorum.* Reſpondeo. Hæc tria diſtinguenda ſunt. Primo, directe inuocare Sanctum dicendo: *Sancte Abraham ora pro me.* Hoc nunquam factum eſt in veteri Teſtamento. Secundo, directe orare Deum, vt ſit nobis propitius, propter merita Sanctorum. Hoc factum eſt in V. T. Nam Salomon orauit Deum, petendo ab illo ſubſidium, propter merita patris ſui Dauid, iam defuncti, vt Pſal. 131. *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.* Et infra verſ. 10. *Propter Dauid ſeruum tuum, non auertas faciem Chriſti tui,* id eſt, propter fidele obſequium, quod tibi exhibuit Pater meus, cùm in hac vita mortali eſſet, rogo te, ne confundas faciem meam, qui loco Patris mei vnctus ſum in Regem. Tertio, directè orare Deum, vt ſit nobis propitius, propter pactum cum Sanctis initum. Hoc etiam factum eſt in V. T. loco ſupra citato. *Recordare Abraham, Iſaac, & Iacob ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cæli: & vniuerſam terram hanc, de qua locutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poſſidebitis eam ſemper.*

9. Hinc ſequitur, quæ ſit differentia inter vetus & nouum teſtamentum, quod attinet ad

ad inuocationem Sanctorum. Nam tametſi veteres ſoliti ſint inuocare Angelos, ſicut nos facimus; non tamen ſoliti ſunt directè inuocare alios Sanctos, ſicut nos facimus. Non enim dicebant, *Sancte Abraham ora pro nobis*, ſicut nos dicimus: *Sancte Petre ora pro nobis*. Ratio eſt, quia Sancti in V. T. non erant in cœlo & cœleſti gloria, ſed in loco ſubterraneo, quaſi in carcere incluſi (1. Petri 3.19) ac proinde non poterant ordinariè ac infallibiliter cognoſcere viuentium preces & inuocationes. At Sancti in N. T. ſunt in cœlo, vbi clare vident diuinam eſſentiam; & in ea, tanquam in viuo ſpeculo, noſtras neceſſitates & orationes intuentur. Vnde, D. Gregorius lib. 4. Dialogorum cap. 33. de illis ſic ſcribit: *Quid eſt, quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt?* De quo plura dixi in opuſculo de Inuocatione Sanctorum.

Qvæstio VII.

An in V. T. vſitatum fuerit orare pro defunctis?

1. Reſpondeo: Fuit vſitatum, vt colligitur ex libro 2. Machab. cap. 12. 42. Vbi Iudas Machabæus curauit offerri ſacrificium pro mortuis. Textus ſic habet: *At vero fortiſſimus Iudas hortabatur populum conſeruare ſe ſine peccato, ſub oculis videntes, quæ facta ſunt pro peccatis eorum, qui proſtrati ſunt. Et facta collatione,*

duo-

duodecim millia drachmas argenti miſit Ieroſoly- mam offerri pro peccatis mortuorum ſacrificium, bene & religioſe de reſurrectione cogitans (niſi enim eos qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur & vanum orare pro mortuis) & quia conſiderabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repoſitam gratiam. Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis ſoluantur. Vbi tria notanda ſunt. 1. Quod Iudas curauerit orari pro mortuis. 2. Quod id fecerit ad exſoluenda illorum peccata. 3. Quod laudabiliter fecerit.

2. Dices 1. Libri Machabæorum non ſunt Canonici, quia non habentur in canone Iudæorum. Reſpondeo. Sunt canonici, vt docet Innocentius, Auguſtinus, & alij paſſim, quos citaui cap. [illegible] quæſt. 1. Nec obſtat quod nō ſint poſiti in canone Iudæorum, quia ille canon factus eſt antequam libri Machabæorum cōſcriberentur. Non ergo mirum eſt, ſi in illo canone non habeantur. Habentur tamen in canone Chriſtianorum, vt patet ex authoribus citatis. Vnde Auguſtinus lib. 18. de ciuitate Dei cap. 36. *Machabæorum libros, non Iudæi, ſed Eccleſia pro canonicis habet.*

3. Dices 2. Etiamſi conſtet Iudam Machabæum curaſſe offerri ſacrificium pro mortuis, non ideo ſequitur legitimè id factum eſſe. Nam multa narrantur in ſcriptura, quæ non legitimè facta ſunt. Reſpondeo. Sicut conſtat Machabæum id feciſſe, ſic etiam conſtat laudabiliter feciſſe. Quod tripliciter probo.

bo. 1. ex verbis ſcripturæ: *Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis orare.* 2. ex conſenſu totius Eccleſiæ Catholicæ, quæ imitatur factum Iudæ. 3. ex perſona ipſius Iudæ. Fuit enim vir laudatiſſimus, & tantæ authoritatis apud Iudæos, vt inſtituerit feſtum Encæniorum (lib. 1. Machab. 4. v. 59.) quod adhuc tempore Chriſti publicè celebrabatur, & ab ipſo Chriſto fuit cohoneſtatum (Ioan. 10. 22.)

4. Dices 3. Illi, pro quibus Iudas curauit offerri ſacrificium, erant ſacrilegi, quia furati erant donaria idolorum, quod apertè pugnabat cum ipſorum lege, Deut. 7. verſ. 25. *Sculptilia eorum igne combures: non concupiſces argentum & aurum, de quibus facta ſunt, neque aſſumes ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea quia abominatio eſt Domini Dei tui. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, ſicut & illud eſt.* Vnde conſtat, mortuos fuiſſe in peccato mortali. At peccatum mortale non tollitur poſt hanc vitam. *Reſpondeo*: Hic aliqua certa ſunt, aliqua incerta. 1. Certum eſt, eos, de quibus agitur, contra legem peccaſſe, ſiue mortaliter, ſiue venialiter. 2. Peccatum mortale, quoad culpam, non tolli poſt hanc vitam. 3. Si ergo aliqui ex illis mortui ſint in peccato mortali, non profuiſſe illis ſacrificium. 4. Si autem verè doluerint de peccato ante mortem, profuit ſacrificium non ad tollendam culpam, quam ſuppono per contritionem ſublatam eſſe, ſed ad pœnam temporalem expiandam. Hæc incerta.

non

An omnes peccauerint mortaliter in illo actu? quia poterant aliqui excuſari à peccato mortali, vel propter paruitatem materiæ, quam abſtulerant, vel ex aliquo alio capite. 2. An omnes, qui peccauerunt mortaliter, mortui ſint in peccato mortali, quia aliqui fortè habuerant veram contritionem ante mortem. Si ergo aliqui, vel non peccauerint mortaliter, vel erant ſoluti de peccato mortali, [illegible] ſacrificium oblatum eſt. Et quamuis Iudas Machabæus id certo non ſciuerit, ſed tamen laudabiliter, pro omnibus ſacrificium offerendo. Sicut etiam nos, quando oramus pro abſentibus, ſæpe neſcimus, in quo ſtatu illi ſint, an ſcilicet viuentes, an mortui; bene, an male diſpoſiti; digni, an indigni; [illegible] ſepulcro? Et tamen non malè facimus pro eis orando.

3. Habemus ſimilia exempla in Scriptura. Nam S. Stephanus, cum oraret pro lapidantibus ſe, non ſciebat in quo ſtatu quiſque illorum eſſet, an ſcilicet ex eorum numero, quibus ad ſalutem profutura eſſet oratio, ſicut profuit Saulo; an ex aliorum numero, quibus profutura non eſſet, cuiuſmodi erant pleriq; phariſæi. Et tamen pro omnibus ſine exceptione orauit, *Ne ſtatuas illis hoc peccatum.* An ideo oratio illius culpanda? Abſit. Similiter Apoſtolus Paulus, dum Romæ eſſet in vinculis, ſcribebat Epheſijs & Coloſſen. vt inſtanter & omni tempore pro ipſo orarent, Epheſ. 6.19. & Coloſ. 4.

3)

3.) Nec dubium eſt, quin id fecerint. Et tamen, dum poſtea, elapſo temporis interuallo, pro abſente orarent, merito poterant dubitare, in quo ſtatu ipſe tunc eſſet: an adhuc Romæ teneretur in vinculis, an capite iam plexus, an aliò ablegatus eſſet. An ideo non rectè orabant? Idem ergo Iudicium eſto de Iuda Machabæo. Neſcierit ſanè, in quo ſtatu mortui eſſent illi, pro quibus ſacrificium offerebat: non ideo malè feciſſe putandus eſt.

CAPVT IV.

De Charitate & præceptis Charitatis.

DVplex eſt Charitas. Vna naturalis, qua diligimus Deum & proximũ, ſecundum dictamen luminis naturæ. Altera ſupernaturalis, quâ diligimus Deum & proximum ſecundum dictamen luminis Fidei. Prior poteſt eſſe in Ethnicis, poſterior tantum in fidelibus. Hic agimus de poſteriori. Et quæritur. 1. quid ſit charitas. 2. An in V. T. fuerint duo præcepta charitatis: vnum de diligendo Deo ex toto corde: alterum de diligendo proximo, ſicut ſeipſo. 3. An prius præceptum de diligendo Deo ex toto corde, ſit poſſibile in hac vita. 4. An poſterius præceptum de diligendo proximo,

[illegible] ex inimico, an etiam [illegible]. 5. Quid ſit diligere proximum tanquam ſeipſum.

QVÆSTIO I.

Quid ſit Charitas?

1. RESPONDEO. Charitas eſt virtus à Deo infuſa, qua Deus diligitur propter ſe, & proximus propter Deum. Hæc partim convenit cum Fide & Spe, partim diſcrepat. Convenit, quod ſit ſupernaturalis, & à Deo infuſa, ſicut Fides & Spes. In eo differt, quod ſit perfectior Fide & Spe, iuxta illud 1. Cor. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc: maior autem horum est Charitas.* Eſt autem ex duplici capite perfectior. Primo, quia Fides & Spes, ſicut etiam aliæ virtutes, informes ſunt ſine Charitate, ut prolixe oſtendit Apoſtolus loco citato. [illegible] hoc ſenſu docent Theologi cum D. Thoma in 2.2. quæſt. 23. art. 8. *Charitatem eſſe formam*, [illegible] virtutum. Nam ſicut corpus humanum habet omnem vim & valorem operandi ab anima, quæ eſt vita & forma corporis: ſic aliæ virtutes habent omnem vim ac valorem merendi à Charitate. Vnde Auguſtinus lib. 15. de Trinitate cap. 18. *Ipſam fidem non facit utilem niſi Charitas. Sine Charitate quippe fides potest quidem eſſe, ſed non & prodeſſe.* Secundo, quia Fides & Spes includunt quandam im-

perfectionem. Fides quidem, obſcuritatem: Spes vero dilationem boni, quod ſperatur; At Charitas nullam includit imperfectionē. Hinc infert Apoſtolus, fidem & ſpem, quia imperfectæ ſunt, non manere in beatis in cœlo: Charitatem, quia perfecta eſt, manere. (1. Corinth. 13. 8.)

2. Propter hanc perfectionem dici ſolet, Charitatem eminere inter virtutes, ſicut aurum eminet inter metalla; ignis inter elementa; Sol inter Planetas; Cœlum Empyreum inter orbes cœleſtes; Seraphim inter Angelos. Nam Charitas, qua diligimus Deum & proximum, eſt quaſi aurum pretioſiſſimum, quo comparamus nobis bona cœleſtia: eſt ignis cœleſtis, quo accenditur & inflammatur animus: eſt ſol, qui illuminat & fœcundat, vivificat: eſt cœlum Empyreum, in quo habitat Deus cum beatis: eſt virtus Seraphica, quæ homines ardentes efficit.

QVÆSTIO II.

Quæ fuerint præcepta Charitatis in veteri teſtamento?

1. RESpondeo: Hæc duo principalia. Vnum, Deut. 6. verſ. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua:* Alterum, Levit. 19. verſ. 18. *Diliges amicum tuum, ſicut te-*

ipſum.

[illegible] Christus quoque commemorat in Euangelio, [illegible], Matth. 22.37. Diliges [illegible] [illegible] [illegible] maximum & primum mandatum. Secundum autem simile [illegible] [illegible] proximum [illegible], sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ.

2. [illegible] præceptum, de diligendo Deo [illegible] Iudæi ligare in manu [illegible] ante oculos, & scribere super [illegible] Dominum suum. Sic enim habetur Deut. 6.4. Audi Israel, Dominus Deus noster, Dominus vnus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc, quæ [illegible] in corde tuo, & narrabis ea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Eandem [illegible] [illegible] & libro 2. [illegible]

3. Quare [illegible] hoc intelligendum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

fiant fimbrias. Vbi per phylacteria intelligit membranulas, in quibus lex Dei ſcripta erat, quas Phariſæi in fronte verſus vtramque aurem & in brachijs circa manus, & in fimbriis veſtimentorum geſtabant, vt perpetuo legem Dei ante oculos haberent. Dictæ autem ſunt à Græcis φυλακτήρια, id eſt, conſeruatoria, quod ad conſeruandam legis memoriam inſtituta eſſent. Vide Maldonatum in Commentario illius loci.

4. Altera noſtrorum Interpretum, qui non intelligunt propriè de externa ſcriptione legis in membranis, & affixione ad frontem, brachia, & oſtia; ſed de ſtudio & continua recordatione illius præcepti, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Vt hic ſit ſenſus: Ita conſtantem & continuam illius præcepti habebis recordationem, ac ſi frontalibus deſcriptum, ac liminaribus inſcriptum eſſet, & tuis oculis perpetuo obijceretur, & obuerſaretur. Ita Lyranus, Abulenſis, Rabanus, Cornelius. Itaque ſecundum hos auctores, eadem res ſemel propriè, ſemel metaphoricè propoſita eſt. Propriè, cum dictum eſt: *Erunt verba hæc in corde tuo, & meditaberis in eis, ſedens in domo tua, & ambulans in itinere.* Metaphoricè, cum additum eſt: *Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribeſque ea in limine & oſtiis domus tuæ.*

5. Hæc poſterior expoſitio paſſim recepta eſt. Prior tamen eſt valde probabilis, & magis accommodata ſtylo loquendi, & analogiæ

[illegible] V. & N. *Teſtamenti.* Quia, vt ſupra di- [illegible], quod Iudæi fuerint ſerui [illegible] Illi habuerint externam [illegible] internum ſpiritum; Illi [illegible] hi ſpirituales. Itaque [illegible] ſigna debebant in- [illegible] de rebus ſpiritualibus. Sic per [illegible] inſtructi ſunt de futura [illegible] paſſione: per externam circum- ciſionem [illegible] de interna cordis contritio- [illegible] de cæleſti Ba- ptiſmo [illegible] eſt, quod etiam per ex- ternam [illegible] legis, & alligationem ad [illegible], brachia, fimbrias, parietes, moniti [illegible] lege. Et ita ſentit D. Thomas [illegible] quæſt. 102. art. 6. ad 7. vbi cum [illegible] Interpretum expoſitio- nem [illegible], poſtea ſubdit: *Poteſt tamen* [illegible] *poſſibile, vt ad* [illegible]

Qvæstio III.

An primum præceptum de diligendo Deo ex toto corde, ſit poſſibile in hac vita?

1 NEgat Caluinus. Affirmant Catho- lici. Et probant exemplo Dauidis, [illegible] Sanctorum qui illud ſeruarunt. DC

118. 10. *In toto corde exquiſiui te.* Et 3 Reg. 14. 8. *Nec fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo.* Et 4. Reg. 25. 5. de Ioſia; *Similis non fuit ante eum Rex qui reuerteretur ad Dominum in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, & in vniuerſa virtute ſua, iuxta omnem legem Moyſi.* Et ruſus Eccleſiaſtici 47. verſ. 10. de Dauide; *De omni corde ſuo dilexit Deum.* Hic apertè vides, Dauidem & Ioſiam dilexiſſe Deum ex toto corde, iuxta præceptum Decalogi. Nec dubium, quin idem fecerint Abraham, Moyſes, Samuel, Helias, Eliſæus, Hieremias, & alij Prophetæ. Et in nouo teſtamento B. Virgo, Apoſtoli, Stephanus, Timotheus, Titus, & alij non pauci, præſertim cum de his prædictum ſit, Deut. 30. 6. *Circumcidet Dominus cor tuum & cor ſeminis tui, vt diligas eum in toto corde, & in tota anima, vt poſſis viuere.*

2. Porro, vt res tota clarius percipiatur, explicandum eſt, quis ſit ſenſus illius præcepti, quo iubemur diligere Deum ex toto corde. Sic enim facilè conſtabit, an ſeruari poſſit, necne. Poteſt autem triplex eſſe ſenſus. Primus, *vt diligamus* Deum ex toto corde, id eſt, vt totum cor noſtrum, quantum quantum eſt, in eo ſolo diligendo occupetur, nec aliud amemus, aut diligamus, *præter* ipſum. Hic ſenſus non præcipitur Dei dilectione, alioquin non liceret proximum diligere, quod tamen facere iubemur. Alter eſt, vt diligamus Deum perfe-

ctione.

[illegible] modo, non quod ſemper cor noſtrum in eo [illegible] debeat occupari; ſed quod tanto [illegible] debeas, quanto non po-[illegible]. Sic hoc modo praecipitur: quamuis ſi [illegible] poſſet. Quis enim di-[illegible] ille, Diligere Deum tan-[illegible] diligere eum poteſt? Ter-[illegible] Deum ex toto corde, id [illegible] eum ſuper omnia: vt praefe-[illegible] aliis: vt nullius rei amo-rem [illegible] anteponamus; vt nullius [illegible] timore vel amore, velimus Deum [illegible], & ab illius amore recedere. Hic [illegible] ſenſus eſt. Hunc expreſ-[illegible] *Rom. 8.* *Nulla creatura poterit* [illegible] *Dei.* id eſt, nulla poterit [illegible], vt ei poſtponamus dilectionem Dei. [illegible] *Matth.* decimo, verſ. trigeſimo [illegible]. *Qui amat Patrem aut Matrem plusquam me, non eſt me dignus.* id eſt, qui amorem parentum praefert amori Dei, non diligit Deum ſuper omnia. Vides contrarium, qui amori Parentum (quem nullus [illegible] eſſe maximus) prae-[illegible] Dei, non intelligit diligere Deum ſuper omnia.

Hoc [illegible] laudatur Abraham *Gen. 22.* quod cum haberet vnicum filium Iſaac, quem [illegible] diligebat, eius tamen dilectioni prae-[illegible] dilectionem Dei. Nam ſi inter o-[illegible], nullum tantopere amabat, [illegible] filium ſuum vnigenitum, & [illegible] [illegible] ſolum illum parentis erat of-

ferre Deo in ſacrificium eodem ſignificatum eſt, eum diligere Deum ſuper omnia, vel, quod idem eſt, ex toto corde. Hinc concludo, hoc præceptum non eſſe impoſſibile, ſi eo ſenſu explicetur, quo iam explicatum eſt.

4. Sed obiicitur Auguſtinus in lib. de Spiritu & litera, cap. vltimo, & in lib. de perfectione Iuſtitiæ, Reſp. 17. vbi ait, hoc præceptũ non poſſe impleri in hac vita, ſed in alia. At prompta eſt reſponſio. Nam duo nititur oſtendere Auguſtinus, quæ veriſſima ſunt. Vnum eſt, præceptum illud, *Diliges Dominum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente*, non poſſe quidem impleri in hac vita, quoad obligationem quam inducit, non tamen quoad verba, quibus [illegible]ponitur. Alterum eſt, in hac vita non tam perfectè diligi Deum, quam in altera; quod probat hac ratione. Dilectio ſupponit cognitionem: In hac vita cognoſcimus Deum obſcurè per fidem, in altera clarè per viſionem. Quid ergo mirum ſi in hac vita minus perfectè, in altera perfectius Deum diligamus? Hanc eſſe mentem Auguſtini ex ipſo textu colligitur. Nec in ſummum nobis repugnat.

Quæ-

QVAESTIO IV.

An posterius praeceptum, de diligendo proximo intelligatur tantum de amico, an etiam de inimico?

RAtionem dubitandi [illegible] est, quia Leuit. 19. 18. expreſſe dicitur: *Diliges amicum tuum ſicut te ipſum.* Inimicus videtur excludi. Vnde in Euangelio [illegible] Chriſtus Matth. 5. 43. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: diligite inimicos veſtros.* Vt ſit diſcrimen Veteris & Noui Teſtamenti, quod in Vetere datum fuerit praeceptum de diligendis tantum amicis: In Nouo de diligendis omnibus, tam amicis, quam inimicis. Auget hanc difficultatem, quod quidam legiſperitus in Euangelio interrogauerit Chriſtum, quis deberet intelligi per proximum, quando dicitur: *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Luc. 10. 29. Nam ex Chriſti reſponſione apparet, Chriſtum in hac re diſſenſiſſe à Iudæis, & quod Iudæi putarent [illegible] amicos, Chriſtus etiam inimicos nomine proximi comprehendi.

[illegible] ita ſentiunt. Qui pri- [illegible] docent, Chriſtum non [illegible] interpretatione [illegible] Moſaicam & [illegible] Phariſæorum vindicaſſe, Matth. [illegible]

leges addidiſſe, quæ in V. Teſt. non erant. Ac nominatim addidiſſe hanc: *Diligite inimicos veſtros*, quæ in lege Moſaica nuſquam legitur. Itaque hoc intereſſe inter Iudæos & Chriſtianos, quod Iudæi, ex præcepto Moſis, debuerint diligere ſolos Iudæos, qui nomine proximorum deſignabantur, non autem Gentiles, qui hoſtes ſeu inimici illorum erant. Chriſtiani verò, ex præcepto Euangelij, debeāt omnes diligere, etiam hoſtes & inimicos.

3. Dices: Etiam in V. Teſt. fuit præceptum de diligendis inimicis, vt patet ex illo Exo. 23. 4. *Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum.* Reſpondeo. Ibi per inimicum non intelligitur verus inimicus, id eſt, Gentilis, ſed Iudæus, cum quo Iudæus inimicitias gerere prohibebatur. Hoc inde colligitur, quia qui illic inimicus dicitur, alibi frater appellatur, vt Deut. 22. 1. *Non videbis bouem fratris tui aut ouem errantem, & præteribis, ſed reduces fratri tuo.* Alioqui quando de veris inimicis, id eſt, de Gentilibus ſermo eſt: tunc Iudæi iubentur illos interficere, ac penitus delere, Deut. 25. 19. *Delebis nomen eius ſub cælo.* Hanc ſententiam ſic explicatam defendit Maldonatus in cap. 5. Matthæi verſ. 43. & eam ex Satanis libris.

Tertia hæreſis capite 8.

QVAESTIO V.

Quid ſit diligere proximum ſicut ſe-ipſum?

DVbitari ſolet, quid ſignificet illa particu-la [illegible]. Reſpondeo. Non ſignificat æqua[illegible] [illegible]. Primum patet, quia [illegible] ordinem charitatis, debet ſeipſum [illegible] diligere, quam proximum. Et [illegible] *Charitas incipit à ſeipſa.* Po-[illegible] tamen debeat ſeipſum [illegible] quam proximum, tenetur ta-men [illegible] ſigna exhibere proxi-mo [illegible]. Et hoc ſignificat particula, *ſicut.*

Quæres, in quo conſiſtat hæc ſimilitudo? Reſpondeo, in tribus. 1. In materia. 2. in modo [illegible]. 3. in affectu. Volunt. Deus, vt ea bo-na quæ tibi optas, optes etiam proximo: vt ſi-cut tu Deum diligis propter Deum, ſic etiam *pro-ximum* propter Deum [illegible], quo diligis ſeipſum, diliges etiam proximum. [illegible] ſemper ordine Charitatis. De quo ſuſe [illegible] eſt in 2. 2.

Dices. Homo ſæpe optat ſibi nonnulla, vt [illegible] voluptates, diuitias, quæ non tenetur o-ptare proximo. Ergo falſum eſt, Deum velle, vt quæ quiſque ſibi optat, optet etiam proximo. Reſpondeo. Nos hic agimus de eo, qui exerc[illegible] charitate [illegible] ſeipſum: non de eo, qui ſeruit ſuis cupiditatibus, & concupiſcentijs. Vide Maldonatum in c. 22. Matth. v. 39.

CA-

CAPVT V.

De lege Moſaica.

Lex Moſaica triplex eſt. Moralis, Ceremonialis, & Iudicialis. Moralis ſummatim continetur in Decalogo. Et duo potiſſimum præcipit: cultum Dei & iuſtitiam cum proximo. Ceremonialis, ſpeciatim determinationibus ritibus ac ceremoniis colendus ſit Deus. Iudicialis, quibus modis iuſtitia cum proximo ſeruanda. Itaque triplicia ſunt præcepta Moſaica, de quibus Deuter. 5. 31. *Loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias atque iudicia.* Et cap. 6. 1. *Hæc ſunt præcepta & ceremoniæ atque iudicia quæ mandauit Dominus Deus veſter, vt docerem vos.* Vide D. Thomam in 1. 2. quæſt. 99. & ſequentibus.

2. Hoc poſito, multa poſſunt diſputari. 1. An lex Moſaica fuerit bona. 2. An vtilis. 3. An perfecta & ſufficiens ad ſalutem. 4. An à Deo data. 5. Vbi, quando & quomodo data. 6. An obligauerit ſolos Iudæos. 7. Quam diu obligauerit. 8. An nunc penitus abrogata ſit. 9. An in eius locum ſucceſſerit lex Euangelica. & quæ illa ſit.

Quæ-

QVÆSTIO I.

An Lex Moſaica fuerit bona?

1 MAnichæi teste Auguſtino, (in lib. contra Adimantum, & lib. 22. contra Fauſtum) [illegible] malam & iniuſtam. Primo, quia concedit [illegible] & libellum repudij, quæ [illegible] ſunt. (Deut. 23. & 24.) Secundo, quia [illegible], vt patet ex illo, *Exodi 21. [illegible] oculum pro oculo, dentem pro dente, [illegible] pro pede.* Tertio, fuit in-[illegible] impoſſibilis. Act. 15. 10. *Quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque patres noſtri, neque nos portare potuimus?* Hinc ſæpe reprehenditur [illegible] Ezech. 20. 25. *Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuent.* Et Roman. 4. 15. *Lex iram operatur.* Et Rom. 5. 20. *Lex [illegible] vt abundaret delictum.* Et Rom. 7. 8. [illegible] Et Hebr. 8. 7. *Si enim prius illud culpa vacaſſet, non vtique ſecundi locus inquireretur.*

2 *Reſpondeo*, Lex Moſaica fuit bona, iuſta, [illegible] vt patet ex illo Rom. 7. 12. *Lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum.* [illegible] legis Moſaicæ dicitur iuſtum, propter præcepta ceremonialia iuſtum, propter iudicialia [illegible] bonum propter moralia, vt notat D. Thomas 1. 2. q. 99. art. 4. Et ratio eſt, quia Deus fuit auctor illius legis, vt poſtea demonſtrabo.

ſtrabo: At Deus non poteſt eſſe author mali & iniuſtæ legis, quia, vt inquit Iob, cap. 36. 22. *Nullus ei ſimilis eſt in legislatoribus.* Et vt habetur Prouerb. 8. 15. *Per illam Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.*

3. Ad argumenta Manichæorum ſic reſpondeo. Ad 1. Libellus repudii & vſura, ſi ſpectentur eo modo, quo Iudæis conceſſa ſunt, non ſunt mala, ſed licita, vt in ſuo loco probandum eſt. Ad 2. Lex Moſaica, præſertim iudicialis, non quidem fuit tyrannica, ſed tamen ſeruilis, & accommodata ſtatui Iudæorum. Sicut enim Chriſtiani ſunt in ſtatu filiorum libertatis, ſic Iudæi erant in ſtatu timoris ac ſeruitutis. Debebant igitur metu pœnæ à peccatis abſterreri. Quo ſpectat illud Deut. 19. 20. *Et audientes ceteri timorem habebunt, & nequaquam talia audebunt facere.* Ad 3. Fuit quidem difficilis obſeruatu, non tamen impoſſibilis. Fuit autem difficilis, ſi conferatur cum lege Euangelica, quæ eſt faciliſſima. Rationem huius diſcriminis iam inſinuaui. Nam Lex Moſaica data fuit Iudæis, qui erant ſerui Dei. Euangelica data eſt Chriſtianis, qui ſunt filii. Seruorum autem conditio difficilior eſt quam filiorum. Teſtimonia Scripturæ, quæ vltimo loco adducebantur, nihil aliud probant, quam quod dictum eſt ſuo in c. 9. nempe legem Moſaicam fuiſſe imperfectam, & non potuiſſe quenquam liberare à peccato.

QVÆSTIO II.

An Lex Moſaica fuerit vtilis?

RESPONDEO, fuiſſe multarum vtilis. Hoc innuitur à Paulo ad Gal. 3. 24. cum ait: *Lex pædagogus noſter fuit ad Chriſtum:* vel vt Græcè eſt, *ad Chriſtum.* Conſtat autem, pædagogum ad multa vtilem eſſe, reſpectu puerorum, quos habet ſub ſua diſciplina ac poteſtate. Nam primò oſtendit illis, in quo peccent, vt emendentur. Secundò, coercet illos metu virgarum, ne in poſterum peccent. Tertiò docet illos prima rudimenta Grammaticalia, & ſic paulatim diſponit & præparat ad altiora ſtudia percipienda.

Hac eadem, ſimili proportione præſtabat lex Moſaica reſpectu Iudæorum, qui velut pueri ſubiacebant legi, tanquam ſuo pædagogo. Nam primò oſtendebat illis, in quo peccarent, vt teſtatur Apoſtolus Romanor. 3. 20. *Per legem cognitio peccati.* Nam ſicut pueri, antequam datur illis pædagogus, ſæpè delinquunt, & propter ignorantiam, non aduertunt ſe delinquere: ſic homines antequam daretur illis lex ſcripta, ſæpè peccabant, & propter ignorantiam non ſciebant ſe peccaſſe. Romanor. 5. 13. *Vſque ad legem enim peccatum erat in mundo.* Poſt legem autem datam, cœperunt agnoſcere ſua peccata. Romanorum 7. verſu 7. *Peccatum non cognoui, niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces.*

Hæc

Hæc autem cognitio erat neceſſaria via ad ſuſcipiendum Chriſtum. Cum enim Chriſtus in Euangelio dicatur veniſſe ad delenda peccata; certè ſi Iudæi non cognouiſſent ſe eſſe peccatores, non vtique Chriſtum ſuſcepiſſent.

3. Secundò, Lex Moſaica coërcebat Iudæos metu pœnarum, vt in poſterum à peccato abſtinerent. Huc ſpectant omnia præcepta pœnalia, ac terrores, & comminationes, quæ legi intentantur, Exod. 21. 15. *Qui percuſſerit patrem ſuum aut matrem, morte moriatur.* Leuit. 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente reddet, manum pro manu, pedem pro pede.* Et alibi ſæpius.

4. Tertiò, Lex Moſaica docebat Iudæos prima rudimenta fidei Chriſtianæ, & ſic diſponebat & præparabat illos ad perfectè Chriſti cognitionem, ſuo tempore capeſſendam. Proponebat illis ſymbola, figuras, exemplaria, ſub quibus Chriſtus adumbrabatur. Proponebat, inquam, cruenta animalium ſacrificia, vt inde aſſurgerent ad intelligendum cruentum ſacrificium in Cruce. Proponebat circumciſionem, figuram Baptiſmi: purificationes, figuram pœnitentiæ: Agnum paſchalem, figuram Euchariſtiæ: Æneum ſerpentem, figuram Chriſti, & ſic deinceps.

QUAESTIO. III.

An lex Moſaica fuerit perfecta & ſufficiens ad ſalutem?

RESPONDEO. Non fuit. Hebr. 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Et ratio eſt, quia nō confert eam gratiam, quam confert lex Evangelica. Ioan. 1. 17. *Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Hoc ſenſu D. Paulus ceremonias legis Moſaicae, vocat *infirma & egena elementa* (Gal. 4. 9.) Et cum alibi dicit, Legem Moſaicam *non vacaſſe culpa*, intelligendum eſt, non vacaſſe imperfectione, ſeu fuiſſe imperfectam. Hebr. 8. 7. Eodem ſenſu multi interpretantur illud Ezech. 20. 25. *Dedi eis praecepta non bona*, id eſt, imperfecta: *Et iudicia in quibus non vivent*, id eſt, non ſufficientia ad vitam ſpiritualem.

2. Hinc ſumitur differentia inter legem Moſaicam, & Evangelicam. Nam Moſaica dictat hoc quidem bonum, praeſcribendo & oſtendendo, quid agendum aut omittendum ſit, non tamen praebet vires & gratiā, quā legis praecepta impleantur. Evangelica utrūque facit. Docet enim quid facere & omittere debeamus, & praeterea confert gratiam, quae nos iuvat & corroborat, ut poſſimus exequi, quod praeſcriptum eſt.

3. Hanc differentiam pulchre explicat Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera, c. 19. & paſſim contra Pelagianos, in hunc fere modum.

1. Lex vetus continet præceptum: Lex noua auxilium. 2. Lex vetus dat lucem, vt ſciamus: Lex noua dat virtutem, vt faciamus. 3. In lege veteri dicit Dominus, Fac quæ iubeo. In noua nos dicimus: Da quod iubes. 4. Lex vetus præſcribit multas externas ceremonias: noua dirigit internas actiones.

4 Ex quibus etiam oritur alia differentia. Nã lex vetus ſeu Moſaica non poterat per ſe producere hominem ad ſalutem, quia id ſine gratia fieri non poteſt. At noua ſeu Euangelica, per ſe ſufficiens eſt ad hunc effectum. Et hoc eſt, quod toties inculcat Apoſtolus in epiſtolis ad Romanos & Galatas, neminem iuſtificari ex operibus legis, ſed ex fide Ieſu Chriſti. Quo etiam ſpectat illud 2. Corinth. 3. 6. *Littera occidit, ſpiritus autem viuificat.* Nam vetera lex Moſaica, præter æternam litteram, nihil confert. Externa autem littera minatur mortem, niſi legem obſerues: Neque tamen dat ſubſidium gratiæ, quo adiutus, obſeruare poſſis. Hoc ſubſidium à noua lege petendum eſt, quæ præter externam litteram præcipientem, præbet internum ſpiritum corroborantem, ac animantem, qui vitæ ſpiritualis principium eſt.

5. Dices: Quomodo ergo Sancti Veteris Teſtamenti, qui vixerunt ſub lege Moſaica, iuſtificati ſunt? Reſpondeo: Non ſunt iuſtifi-cati ex lege Moſaica, quam habebant præſentem, ſed ex Euangelica, quæ tametſi præſens non eſſet, tamen viuebant illius per quandam an-

tici-

[illegible], ad eos vſq; porrigebatur. Quo-
[illegible] in venturum
[illegible] qui per ſua merita [illegible] nequi-
[illegible] ſed cum acciperent tempo-
[illegible] gratiam ſuſ-
[illegible] peccatis libera-
[illegible]. Vi-
de D. [illegible] in prima ſecundæ quæ-
ſtione [illegible], articulo ſecundo,
ad 4.

QVÆSTIO IV.

An lex Moſaica fuerit à Deo data?

Sicut Manichæi, vt ſupra d. xi. negarunt legem Moſaicam fuiſſe bonam: ſic conſequenter affirmarunt, non à Deo, ſed à D[illegible] abo-[illegible] eſſe [illegible] Auguſtinus [illegible] in duobus [illegible] con-tra [illegible] legis & Prophetarum [illegible] libro [illegible] ubi ponit hæc [illegible]: *Deum, qui hanc per Moyſen dedit, [illegible]*

Reſpondeo, idem eſt author Moſaicæ & Euangelicæ legis, nempe Deus & Pater [illegible] [illegible] Scripturæ. Nam [illegible] Matthæi [illegible] loquens de lege Moſaica, appellat mandatum Dei, cum ait: *Irritum fecistis mandatum Dei propter Traditiones veſtras.*

Et Apoſtolus non ſemel affirmat, Patrem Chriſti fuiſſe authorem vet. Teſtamenti, vt Rom. 1. *Paulus Apoſtolus ſegregatus in Euangelium Dei, quod antea promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo.* Et Heb. 1. *Multifariam multiſque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouiſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio.*

3. Et probatur ratione D. Thomæ in 1. 2. quæſt. 98. art. 2. Quia eiuſdem eſt proponere finem, & diſponere media ad finem. Sed lex Euangelica eſt finis legis Moſaicæ, iuxta illud Rom. 10. 4. *Finis legis eſt Chriſtus*: Ergo idem Deus qui eſt author legis Euangelicæ, eſt etiam author legis Moſaicæ. Et confirmatur hæc ratio, quia author legis Moſaicæ hoc præcipuum ſpectauit, vt per illam legem deduceret homines ad Chriſtum. Quod duobus medis præſtitit. Primo per vaticinia Prophetarum, qui multa de Chriſto prædixerunt. Secundo, per ſacrificia Moſaica, quæ erant figuræ mortis Chriſti. At Diabolus non conatur homines hoc modo perducere ad Chriſtum, ſed potius ab illo abſtrahere: Ergo ipſe non eſt author legis Moſaicæ.

4. Dices primo: Opera Dei ſunt perfecta, vt habetur Deut. 32. 4. At lex Moſaica non eſt perfecta, vt quæſt. præcedente oſtenſum eſt: Ergo Deus non eſt author legis Moſaicæ. Reſpondetur. Maior poteſt dupliciter intelligi. 1. Opera Dei ſunt perfecta, id eſt, vnumquodque opus Dei tale eſt, cui abſolute nihil deeſt. Sic falſa eſt. 2. Opera Dei ſunt perfecta, id eſt, v-

nunc

omnique modo, ut opus Dei decet: cum in ſuo genere nihil deſit. Sic vera eſt. Iam applico. Lex Moſaica non eſt abſolute perfecta, quia deeſt illi aliquid, quod habet lex Euangelica, nimirum virtus & efficacia iuſtificandi. Eſt tamen perfecta in ſuo genere, quia cum ex ſuo genere debeat eſſe umbra ſeu figura legis Euangelicæ, nihil eo nomine illi deeſt. Vide D. Tho. [illegible].

5. Dices, Scriptura ait Legem Moſaicam ab Angelis datam eſſe, Gal. 3. 19. *Lex propter tranſgreſſiones poſita eſt, ordinata per Angelos in manu Mediatoris.* Et Act. 7. 53. *Accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum.* Reſpondeo. Lex Moſaica tribuitur Deo, Angelis, & Moyſi, ſed diuerſo modo. Nam Deus fuit author illius legis; Angeli promulgarunt illam Moyſi, Moyſes populo. Similiter eſt de lege Euangelica. Deus fuit illius author; Chriſtus, qua homo, promulgauit illam Apoſtolis; Apoſtoli, toti mundo.

QVÆSTIO V.

Vbi, quando, & quomodo data fuerit Lex Moſaica?

1. Tria quæruntur. Primo, ubi data ſit. Reſpondeo, Data eſt in monte Sinai, ut patet ex illo Leuitici 26. 46. *Hæc ſunt iudicia atque præcepta, & leges, quas dedit Dominus inter ſe & filios Iſrael in monte Sinai per manum Moyſi.* Hoc tamen notandum, quod lex Decalogi data ſit

ipſo monte (Exodi 19. & 20.) at lex ceremonialis & iudicialis in tabernaculo ad radicem montis. (Leuit. 1. 1.)

2 Quæritur 2. Quando data ſit? Reſpondeo. Lex Decalogi data eſt die quinquageſimo ab egreſſu filiorum Iſrael ex Ægypto, id eſt, in Pentecoſte. Nam tertio die menſis tertij venerunt ad montem Sinai, iuxta illud Exodi 19. 1. *Menſe tertio egreſſionis Iſrael de terra Ægypti, in die hac venerunt in ſolitudinem Sinai.* Vbi illa particula *in die hac*, ſignificat, in die eiuſdem numeri cum menſe tertio, nempe tertio die menſis tertij. Rurſum, tertio die poſt aduentum, data eſt lex, ibidem v. 16. Tertius autem dies poſt aduentum, fuit ſextus dies menſis tertij. At lex ceremonialis & iudicialis poſtea data eſt. Non quidem vno die, ſicut lex Decalogi, ſed ſucceſſiue per varios dies, vt patet Leuitici primo verſu primo, Leuitici 16. verſu 1. & alibi.

3 Quæritur 3. Quomodo data ſit? Reſpondeo, Iudæi, antequam daretur ipſis lex Decalogi, iubebantur ſe ſanctificare & præparare per duos dies, vt tertio die cum debita reuerentia legem acciperent. Hæc autem ſanctificatio & præparatio conſiſtebat in tribus. Primo, vt abſtinerent ab vxoribus. Secundo, vt lauarent veſtimenta ſua. Tertio, vt non aſcenderent in montem Sinai. Ac ne quidem attingerent illum, tanquam [illegible] præſentia [illegible] Moſis [illegible] reuerentia diuini [illegible]

[illegible]

Caſtris [illegible] eſſent. (Exo-
di decimonono, verſu decimo, & ſequenti-
bus.)

4. [illegible]ione, cum adeſſet ter-
[illegible] Decalogi eſſet promulgāda,
[illegible] fugerunt in monte Sinai.
1. [illegible] igne. 2. Totus fuma-
bat, [illegible] tanquam ex fornace, aſcen-
debat fumus. 3. Nubes de[illegible] montem
[illegible] 4. [illegible] 5. Mica-
bant fulgura. 6. Clangor tubæ, ſeu bucinæ
perſtrepebat (Exodi 19. 16. & ſequentibus. Et
Hebr[illegible] 12.) Tum demum Angelus [illegible]
[illegible] voce Decalogum proclama-
bat [illegible] poſſit exaudiri à toto po-
pulo circumſtante, id eſt, à tribus hominum
millibus, qui tunc aderant in circuitu mon
tis.

5. Nota, duplicem fuiſſe [illegible] buccinam.
Vnum confuſum, quo populus convocabatur è
remotioribus Caſtrorum partibus, ut [illegible]
ad radicem montis in circuitu, & ibi legem
[illegible] paulò poſt promulgandam audiret.
Alterum diſtinctum & articulatum, quo [illegible]
[illegible] in ipſo monte exiſtens & Dei [illegible]
[illegible] populo ad radicem montis [illegible]
[illegible] Decalogum promulgabat. [illegible] au-
tem fuerit illa buccina, [illegible] Interpre-
[illegible] cornu [illegible]
[illegible] Abrahamo pro [illegible]
[illegible]

Noſtri docent, fuiſſe aeream, non corneam. Et Angelum per colliſionem aeris edidiſſe talem ſonum, qualis ab inflata buccina vel tuba prodire ſolet. Vide Cornelium in cap. 19. Exodi.

6. Hæc omnia, quæ iam recenſui, fuerunt figuræ ſeu vmbræ eorum, quæ poſtea in promulgatione legis Euangelicæ facta ſunt. Nam primo, ſicut lex Moſaica promulgata eſt die quinquageſimo poſt Paſcha, id eſt, in Pentecoſte: ſic etiam lex Euangelica (Actor. 2. 1.) Secundo, ſicut illa in monte Sina, ita hæc in monte Sion. (Iſa. 2. 3 *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem.*) Tertio, ſicut ibi audita ſunt tonitrua & fulgura; ita hic *factus eſt repente de cælo ſonus, tanquam aduenientis Spiritus vehementis.* Act. 2. 2.) Quarto, ſicut ibi apparuit ignis & fumus; ita hic *diſpertitæ linguæ tanquam ignis.* (ibidem v. 3) Quinto, ſicut ibi timore perculſi ſunt Iudæi; ita hic Apoſtoli repleti ſunt Spiritu Sancto (ibid. v. 4.) Sexto, ſicut Angelus clangore buccinæ, verba Decalogi perſtrepebat: Ita hic tuba Euangelica Apoſtolorum ore inſonuit. (ibidem) videatur D. Hieronymus ad Fabiolam, Beda in Homilia Vigiliæ Pentecoſtes, Cornelius in c. 19. Exo.

QVÆSTIO VI.

An lex Moſaica obligauerit ſo-los Iudæos?

1. Diſtinguendum eſt. Nam lex Moſaica, vt ſupra dixi, fuit triplex; Moralis, Ceremonialis, & Iudicialis. Igitur Moralis non ſolum Iudæos, ſed etiam gentiles obligabat. Nam Lex Moralis tripliciter ſpectari poteſt. 1. Nude ſecundum ſe. Sic ſemper obligauit Gentiles. 2. quatenus habebat annexas minas æternas & pœnas temporales a Moyſe conſtitutas. Sic obligabat ſolos Iudæos. 3. Quatenus habet annexam gratiam Euãgelij. Sic obligat Chriſtianos.

2. Lex Ceremonialis & Iudicialis obligabat ſolos Iudæos, quia ſolis Iudæis fuit promulgata, vt patet Exod. 19. & ſequentib. Quo etiam ſpectat illud Deut. 4. 8. *Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat ceremonias, iuſtaque iudicia, & vniuerſam legem?* Et Pſal. 147. 20. *Non fecit taliter omni nationi: & iudicia ſua non manifeſtauit eis.* Et Rom. 3. 1. *Quid ergo amplius Iudæo eſt? multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei.* Et Rom. 9. 4. *Quorum adoptio filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio.* Ex quibus teſtimonijs duo colliguntur. 1. Legem fuiſſe datam ſoli populo Iudæorum. 2. Fuiſſe quandam prærogatiuam huius populi, quod ipſi ſoli data ſit.

3. Dices: Non videtur fuiſſe prærogatiua, ſed onus. Nam difficile fuit ſeruare legem ceremonialem & iudicialem. Nec Iudæi poterant ſaluari, niſi illam ſeruarent: Gentiles ſine iſto onere ſaluari poterant. Reſpondeo, Fuit ſimul onus, & prærogatiua. Onus, propter cauſam allatam. Prærogatiua, quia Iudæi per illud onus magis erant Deo coniuncti & conſecrati, quam Gentiles ſine illo onere. Nam ratione legis, habebant Sacerdotium, ſacrificia, ſacramenta, & promiſſionem venturi Chriſti: Quæ omnia faciebant illos meliore conditione, quam gentiles, qui iſta non habebant. Et hoc colligitur ex ſcripturis citatis. Similiter eſt de Clericis & Religioſis, qui tameſi plus oneris in ſe ſuſcipiunt, & ad plura obligentur, quam Laici, ſunt tamen meliori conditione, quia Deo magis coniunguntur & conſecrantur, quæ magna prærogatiua eſt. Vide D. Thomam, q. 98. art. 4. ad 3.

4. Quæres 2. An hoc factum ſit propter merita Iudæorum, quod ipſis ſolis data ſit lex, & non aliis? Reſpondeo. Non propter ipſorum merita, ſed propter promiſſionem Dei, quæ Abrahæ facta eſt. Deus enim promiſerat Abrahæ, quod ex ipſius ſemine, & poſteritate naſciturus eſſet Chriſtus, Gen. 12. & 18. & Gal. 3. Itaque propter hanc promiſſionem, voluit populum illum, ex quo Chriſtus [illegible] quodam modo ab aliis diſtinguere, dando illis legem, Prophetas, [illegible], & alia ſpecialia orna-

menta

[illegible] quibus cæteras nationes antecelleret, & Deo magis conſecraretur, iuxta illud Exodi 19. verſ. 5. *Eritis mihi in peculium de cunctis populis.* Cæremoniæ, quia lex, prophetæ, & ſacerdotes, tanquam figuræ quædam ordinabantur ad Chriſtum venturum: ergo quibus promiſſus erat *Chriſtus*, illis danda erat lex, Prophetæ, & Sacerdotes.

5. Quæres. An gentiles in nullo caſu tenerentur ad obſeruationem legis Moſaicæ? Reſpondeo. Tunc erant obligati, quando volebant ſe aggregare populo Iudæorum, & illorum Religionem amplecti, vt patet ex illo Exodi duodecimo verſ. quadrageſimo octauo: *Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe Domini, circumcidetur prius omne maſculinum eius, & tunc rite celebrabit, eritq; ſicut indigena terræ.*

Hinc [illegible] ſolum colligitur, quod Gentiles, accepta circumciſione, potuerint celebrare Paſcha cum Iudæis: non autem, quod fuerint obligati. Reſpondeo. Vtrumque colligitur. Nam circumciſio perinde ſe habebat in veteri teſtamento, ſicut ſe habet Baptiſmus in nouo. Vnde ſicut omnes Baptizati obligantur ad legem Euangelicam; ita omnes circumciſi obligabantur ad Moſaicam. Quod confirmat Apoſtolus, cum ait, Gal. 5. 3. *Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ.*

6. Quæres. An lex Moſaica (excepta Cæremoniali & Iudiciali) nullo modo per-

[illegible]

tinuerit ad Chriſtianos? Reſpondeo. Sicut pertinuit ad Iudæos, quoad obligationem & obſeruationē, ſic etiam pertinuit ad nos quoad ſignificationem. Erat enim figura quædam eorum, quæ per Chriſtum adimpleta ſunt. Ita Auguſtinus lib. 19. contra Fauſtum, cap. 7. & ſequentibus. Et colligitur ex illo generali principio. 1. Corinth. 10. 6. *Hæc autem in figura facta ſunt noſtri.* Et Hebr. 10. 1. *Vmbram lex habens futurorum bonorum.*

Qvæstio VII.

Quam ſtrictè Iudæos Lex Moſaica obligauerit?

1. Reſpondeo. Obligauit eos ſtrictiſſime, vt patet ex illo Pſalm. 118. 4. *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.* Quod confirmari pōt ex duplici capite 1. Ex benedictionibus, quas Deus promiſit ſeruantibus legem. 2. Ex maledictionibus, quas comminatus eſt tranſgreſſoribus. Vtraque habentur Leuit. 26. & Deut. 28. Aliquas ex iis recenſebo.

2. Benedictiones ſunt hæ. *Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea cuſtodieritis:* 1. Dabo vobis pluuias temporibus ſuis. 2. Terra gignet germen ſuum. 3. Pomis arbores replebuntur. 4. Apprehendet meſſium tritura vindemiam, & vindemia occupabit ſementē. 5. Comedetis panem veſtrum in ſaturitate. 6. Dabo pacem in finibus veſtris, & non erit qui

exter-

exterreat. 7. Auferam malas beſtias. 8. Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis. 9. Perſequentur quinque de veſtris, centum alienos, & centum de vobis, decem millia. 10. Creſcere vos faciam, & multiplicabimini. 11. Comedetis vetuſtiſſima veterum; & vetera, novis ſupervenientibus, projicietis. 12. Ponam tabernaculum meum in medio veſtri: ambulabo inter vos, & ero Deus veſter; vosque eritis populus meus (Leuit. 26.)

3. Nunc ſequuntur maledictiones. *Si non feceritis, quæ à me conſtituta ſunt.* 1. Viſitabo vos in egeſtate & ardore. 2. Fruſtra feretis ſementem, quæ ab hoſtibus devorabitur. 3. Ponam faciem meam contra vos: & corruetis coram hoſtibus veſtris: & ſubjiciemini his, qui oderunt vos, & fugietis, nemine perſequente. 4. Dabo vobis cœlum deſuper, ſicut ferrum; & terram æneam. 5. Immittam in vos beſtias agri, quæ conſumant vos & pecora veſtra. 6. Inducam ſuper vos gladium ultorem fœderis mei. 7. Mittam peſtilentiam in medio veſtri. 8. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorum. Et quæ ſequuntur (Leuit. 26.) His addantur benedictiones & maledictiones, quæ habentur Deut. 28.

Hinc conſtat, falſum eſſe, quod aliqui docent, Legem Dei obſervatu eſſe impoſſibilem. Nam ſi ſervari non poſſet, cur Deus ſervantibus promitteret benedictiones: cur tranſgreſſoribus comminaretur tot maledictiones? Hoc poſterius eſſet tyrannicum: illud prius,

vanum

inane ac ſuperuacaneum. Sic enim lex ſeruari non poteſt, inane & ſuperuacaneum eſt ope-re. Si ſeruaueris legem, dabo tibi multa bona. Et tyrannicum eſt dicere: Puniam te multis calamitatibus, ſi non ſeruaueris. Vtrumque abſit a Dei bonitate.

Qvæstio VIII.

An lex Moſaica nunc penitus abrogata ſit?

1. Reſpondeo. Abrogata eſt, quoad præcepta Ceremonialia & Iudicialia: non tamen quoad moralia, quæ in Decalogo continentur, quatenus illa ſunt iuris naturalis. Prior pars patet ex Scripturis, Lucæ 16. 16. *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Et Gal. 3. 24. *Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto. At vbi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo.* Et Hebr. 7. 12. *Translato Sacerdotio neceſſe eſt, vt & legis translatio fiat.*

2. Eſt autem abrogata propter has cauſas. Primo, quia erat imperfecta, Hebr. 7. 18. Secundo, erat grauis rigoris, quod vix [illegible] poterant portare, Act. 15. 10. Tertio, continebat figuras, quæ per Chriſtum impletæ ſunt, Auguſt. lib. 19. contra Fauſtum cap. 13. Quarto, [illegible] ta lumen Euangelii, & [illegible] Chriſtiano [illegible] ceremoniæ legales, vt notat D. Hieronymus in Comment. [illegible] in Galatas. [illegible]

[illegible] Thenit [illegible] Philip 3. *Superuaca-* *[illegible] ſi ſuperuenerit.* Et illud Bernar- [illegible] ſuperueniet: *Proueniente fructu,* *[illegible].* [illegible] Chriſtum eſſe Apoſtolo [illegible] *vnum*, id eſt, ex duo- bus populis [illegible] humano, fecit vnum [illegible] diſſoluere medium parietem, Legem Moſaicam, quæ ſeparabat vnum populum [illegible] ambos vna eademq; lege [illegible].

4. [illegible] Scriptura docet Legem Moſai- cam [illegible] Baruch 4. v. 1. *[illegible] & lex quæ eſt in æter- num.* [illegible] duobus modis [illegible] Primo, quoad præcepta [illegible], quæ adhuc durant. Secundo, quoad [illegible] quidē abrogata ſunt, quo- [illegible] durant, quia [illegible] D. Thomas queſt 103. [illegible]

5. Poſterior pars probatur, quia rationa- [illegible] præcepta Decalogi, quatenus [illegible] eſſe. Dico, [illegible] [illegible] iuris naturalis propter duas cauſas. 1. [illegible] obſeruationem Sabbati, quæ non e- rat [illegible] naturalis, & ideo abrogata eſt. 2. Pro- [illegible] quæ annexa erant præ- ceptis Decalogi [illegible] eorum, qui ea non [illegible]. Hæc etiam abrogata ſunt, quia [illegible] iuris naturalis, ſed poſitiui.

QVÆSTIO IX.

An in locum legis Moſaicæ, ſucceſſerit Lex Euangelica, & quæ illa ſit?

1. CHriſtus inſtituit nouam legem, quæ Euangelica appellari ſolet, ad Chriſtianos pertinentem; ideoque non ſolum Redemptor, ſed etiam Legiſlator dicendus eſt, iuxta illud Iſaiæ 33.22. *Dominus Iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus Rex noſter, ipſe ſaluabit nos.* Et in Euangelio paſſim loquitur de ſua lege. Ioan. 14.15. *Mandata mea ſeruate.* Ioann. 15. 10. *Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea.* Matth 28. verſ. 20. *Docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Et Apoſtolus 1. Corinth. 7.10. *Iis autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere.* Et 1. Corinth. 9. verſ. 21. *Iis qui ſine lege erant, factus ſum tanquam ſine lege eſſem, cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti.* Et Hebr 3. confert inter ſe Chriſtum & Moſen, tanquam duos legiſlatores, alterum veteris, alterum noui teſtamenti, & ait, ſi tranſgreſſores legis à Moſe datæ puniti ſunt, multo magis tranſgreſſores legis à Chriſto latæ puniendos eſſe.

2. Lex Euangelica, quæ à Chriſto data eſt, continet triplicia præcepta, nempe moralia, Sacramentalia, & fidei. De moralibus

[illegible] conſtat ex Matth. 5. 6. & 7. ubi Chriſtus explicat & perficit præcepta Decalogi, quæ pertinent ad mores [illegible]. Ex Matth. 19. 6. Vbi prohibet dimittere uxorem, & libellum repudii; ac decernit [illegible] matrimonii deinceps non diſſolvendum. De Sacramentalibus patet ex illo Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Et Ioan. 6. 54. *Niſi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Denique de præcepto fidei, ex illo [illegible] *explicatum parum [illegible] tandem-* [illegible] Ex Ioann. 8. 24. *Si enim non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro.*

3. Hoc tamen intereſt inter hæc triplicia præcepta, quod Sacramentalia ſunt vere & proprie à Chriſto inſtituta; reliqua non tam inſtituta, quam aucta vel explicata. Et quidem moralia cum ſint iuris naturalis, non egebant inſtitutione, ſed explicatione. Præceptum autem fidei, aliquo modo auctum eſt. Nam Chriſti Nativitas, Paſſio, Mors, & reliqua myſteria, quæ à Iudæis implicite & obſcure credebantur, iam expreſſe & diſtincte creduntur à Chriſtianis.

4. Obiici poteſt illud Ioann. 1. 17. *Lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Hinc enim videtur colligi, Moſen fuiſſe legiſlatorem, non autem Chriſtum.

Reſpondeo, hinc poſſemus perperam inde colligere. Nam ſenſus illorum verborum eſt

hic: Moſes dedit Iudæis nudam legem ſine gratia, id eſt, legem operum præcipientem, ſed non iuuantem. Chriſtus dedit vobis legem cum gratia, id eſt, legem gratiæ [illegible]. Hinc fit, vt lex *Moſis*, quia tantum præcipiebat, & non iuuabat, retinuerit nomen legis: lex vero Chriſti, quæ pauca præcepit, & plurimum gratiæ confert, obtineat nomen gratiæ, ab effectu magis principali. Eandem ob cauſam vocatur à *Chriſto iugum ſuaue & onus leue*: & ab Apoſtolo, *Lex ſpiritus vitæ*. Romanorum 8. 2. Vide Auguſtinum in libro de ſpiritu & littera.

5. Quæres, An lex Euangelica nos obliget ad ſui obſeruationem? *Caluiniſtæ* tria docent. Primo, præcepta moralia, ſeu Decalogi, non poſſe à nobis ſeruari, atque proinde CHRISTVM liberaſſe nos ab eorum obſeruatione, iuxta illud Apoſtoli ad Galat. 3. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis*. Fundamentum eſt, quia putant, peccatum originale manere in nobis, quamdiu in hac vita ſumus, ideoque omnia noſtra opera, quibus conamur legem Decalogi implere, vitiata & inquinata eſſe, propter contagionem peccati originalis, per eiuſmodi autem opera legi ſatisfieri non poſſe: atque hoc ſenſu legem ſeruatu impoſſibilem eſſe.

6. Secundo docent, Baptiſmum & alia Sacramenta, non eſſe abſolute neceſſaria ad ſalutem, & ideo præcepta ſacramentorum non obligare Chriſtianos. Fundamentum eſt, quia putant ſolam fidem iuſtificare, & Sacramenta [illegible]

[illegible]

Google

[illegible] ad [illegible] & [illegible] [illegible] quidem [illegible] [illegible] Sacramentis [illegible] poſſe per verbum Dei.

7. [illegible] Decalogi [illegible] quæ omnes [illegible], & [illegible] præceptum [illegible] ad ſalutem, [illegible] Romanorum [illegible] [illegible] Chriſtianam [illegible] [illegible] [illegible] Concilium [illegible] [illegible] Concilium [illegible].

8. [illegible] Decalogi [illegible] qui [illegible] Dei neque Chriſtus ab [illegible] liberabit. [illegible] Scriptura [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] Primo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in ſcriptura [illegible]

[illegible]

rantur legem ſeruaſſe. Seruauit illam Dauid, iuxta illud 3. Regum 14. 8. *Non fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo.* Seruauit Zacharias & Eliſabeth, Lucæ 1. 6. *Erant autem iuſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini ſine querela.* Seruauit Adoleſcens Euangelicus Matth. 19. 20. *Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute mea.* Plura de hac re inuenies in opuſculo noſtro de iuſtitia bonorum operum, ſecundum Catholicos cap. 1. Vbi etiam obiectiones Caluiniſtarum ſolutæ ſunt.

9. Poſterior pars Concluſionis, quod ſcilicet Chriſtus non liberauerit nos ab obſeruatione præceptorum Decalogi, patet ex Euangelio & Apoſtolis. Ac primum ex verbis Chriſti, Matth. 5. 18. *Non veni ſoluere legem ſed adimplere.* Matth. 7. 19. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Deinde ex verbis Apoſtoli. Iacobi 2. 8. *Si tamen legem perficitis regalem ſecundum Scripturas: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, bene facitis: ſi autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quaſi tranſgreſſores. Quicunque autem totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus.* Vide plura apud Bellarminum lib. 4. de iuſtificatione, cap. 1. & ſequentibus.

10. Fundamentum Caluiniſtarum de peccato originali in nobis manente, falſum eſt: & pro-

[illegible] Opuſculo noſtro de Au-
[illegible] cap. 4. Illud porro, Chriſtum nos li-
[illegible] non ſic debet intelligi,
quaſi [illegible] nos eſſe liberos ab ob-
ligatione [illegible] legis, vt fingũt Cal-
uiniſtæ [illegible] eſt, vt iam oſtenſũ
ſed quod dederit nobis gratiam, qua poſſu-
mus legem implere & maledictionem, quæ
legis tranſgreſſoribus conſtituta eſt, euitare.

11. [illegible] Præcepta Sacramentalia de
Baptiſmo & Euchariſtia etiam nos obligant,
nec ſine eorum [illegible] ſalutem conſe-
qui valemus. Hoc manifeſto patet ex illo Io-
annis 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei.* & Io. 6. *Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quomodo autem hæc duo præcepta in-
telligenda ſint, [illegible]
[illegible]
[illegible] Eu-
[illegible] Euchariſtia
quæ aduerſarij [illegible] plura Sacra-
menta.

12. Dico tertio. Præceptum fidei obligat
[illegible] obligat. Pri-
mum conceditur a Caluiniſtis, & patet ex illo
Marci 16. *Qui autem non crediderit, condem-
nabitur.* Poſterius [illegible] quia præ-
ter præceptum fidei, obligant nos etiam præ-
cepta Decalogi & Sacramentalia. Hinc in-
tentum contra Caluiniſtas, libertatem Chriſtia-

nam non conſiſtere in eo, quod ſimus liberi ab obſeruatione præceptorum Dei. In quo [illegible] in his tribus Primum liberatio a peccato & morte. Iuxta illud Ioan. 8. *Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis.* Et Rom. 6. *18. Liberati autem a peccato ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Secundum eſt libertas a iugo legis ceremonialis & iudicialis Iudæorum. Gal. 4. [illegible] *quæ* [illegible] *diſpenſatio* [illegible] *multum* [illegible] Tertium eſt liberari a [illegible] legis moralis. Rom. 6. 14. [illegible] *ſed ſub gratia*. Et 2. Corinth. 3. [illegible] *Domini, ibi libertas*. Et Gal. 5. 18. [illegible] *non eſtis ſub lege*. Memorandum [illegible] Auguſtinum [illegible] ponere [illegible] hominem eſſe ſub lege, & [illegible] in lege. [illegible] erant ſub lege, qui [illegible] ſubiecti [illegible] legis. [illegible] in lege, qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Et in [illegible] capite quinto, [illegible] ſeptimo. [illegible]

[illegible] quæ [illegible] mentis, [illegible] Illud Apoſtoli, quod [illegible], nulli [illegible], ſi-[illegible]. Tametſi enim lex, [illegible], poſita [illegible] lex, quod [illegible] non tamen [illegible] iuſtis, qui ex amore le-[illegible], qui legem [illegible] [illegible]. Hoc [illegible] idem Apoſtolus ad Galatas [illegible] verbis [illegible]: *Quod ſi* [illegible]. *Apoſtolus* [illegible] de [illegible] litera capi-endum.

CAPVT VI.

De Synagoga Veteris Teſtamenti.

1 NOMEN Synagogæ [illegible] in [illegible] Scripturis [illegible] congregationem, ſeu Eccleſiam Iudæorum. Num. [illegible] Eccleſia [illegible]. Et [illegible] Eccleſia Chriſti [illegible] explicatio.

Secundo, pro congregatione ſeu conuentu malorum, Pſalm. 85. 14. *Deus, iniqui inſurrexerunt ſuper me, & Synagoga potentium quæſierunt animam meam, & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.* Et Eccleſiaſtici 3. 30. *Synagogæ ſuperborum non erit ſanitas.* Et Apoc. 2. 9. *Blaſphemaris ab his, qui ſe dicunt Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt Synagoga Satanæ.* Et cap. 3. 9. *Ecce dabo de Synagoga Satanæ, qui dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed mentiuntur.*

Tertio, pro quibuſdam ædificijs ſeu domibus, in quibus Iudæi ſingulis Sabbathis ſolent Scripturam legere & explicare. Et hic frequens eſt mentio in Euangelio. Matth. 4. 23. *Circuibat Ieſus totam Galilæam, docens in Synagogis eorum.* Et Marci 1. 21. *Et Sabbathis ingreſſus in Synagogam, docebat eos.* Et Lucæ 4. 16. *Intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die Sabbathi in Synagogam, & ſurrexit legere: & traditus eſt illi liber Iſaiæ prophetæ.* Et Ioann. 9. 22. *Iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret*, id eſt, interdiceretur publicis conuentibus, qui in Synagogis celebrabantur. Quod nos dicimus, excommunicari.

2. Nos hic agimus de Synagoga primo modo ſumpta, id eſt, de tota Iudæorum congregatione ſeu Eccleſia, quatenus conſtabat è populo, & Sacerdotibus. Et quæritur 1. An fuerit viſibilis. 2. An aliquando errauerit, vel defecerit à fide. 3. An fuerit figura Eccleſiæ Chriſti. 4. An fuerit tam perfecta, quam Eccleſia Chriſti eſt. De Synagoga tertio modo ſumpta, dicam aliquid cap. 12.

Q 2

QUÆSTIO I.

An Synagoga fuerit viſibilis?

1 DE Synagoga ſtatuendum eſt, ſicut de qualibet communitate vel Republica: tria in ea ſpectari poſſunt. Primo, Multitudo ſeu collectio eorum hominum, qui in Republica vivunt. Secundo, Externum regimen, quo Magiſtratus politicus gubernat ſuos ſubditos. Tertio, Interna affectio, qua ſubditi inter ſe, & cum ſuo Magiſtratu, tanquam membra cum capite, uniuntur. Duo priora ſunt viſibilia, & externis ſenſibus percipiuntur. Tertium eſt inviſibile. Nam externis oculis videmus Cives & Magiſtratum, qui in Republica ſunt: Videmus externam politiam & gubernationem: ſed non videmus internum affectum, quem quiſque habet, aut habere debet.

2 Idem dic de Synagoga. Tria in ea ſpectari poterant. Primo, Multitudo ſeu collectio Judæorum, qui erant in Synagoga. Secundo, Externum regimen Eccleſiaſticum, Sacrificia, Sacramenta, Purificationes, Oblationes, & ſimiles ceremoniæ Moſaicæ. Tertio, Interna Fides & Charitas, quæ omnes vel erant, vel eſſe debebant inter ſe unitæ. Duo priora erant viſibilia, tertium inviſibile.

3 Idem in Eccleſia Chriſti. Sunt in ea viſibiles Chriſtiani: eſt viſibile regimen, quo Prælati gubernant ſuos ſubditos, docendo,

hortando, iudicando, puniendo, Sacramenta administrando. Eſt interna fides & charitas, quæ inter ſe coniuncti ſunt. Vnde ſequitur, non aliter de Synagoga & Eccleſia, quam de Republica vel ciuitate ſtatuendum eſſe. Sicut ergo abſolutè loquendo, rectè dicimus, Rempublicam Venetam, aut Ciuitatem [illegible] eminentem eſſe viſibilem & conſpicuam: ſic ſimiliter Synagogam & Eccleſiam eſſe viſibilem & conſpicuam. [illegible] explicatum eſt.

QVÆSTIO II.

An Synagoga aliquando errauerit, vel à fide defecerit?

1. LVtherani & Caluiniſtæ docent ſæpè illam erraſſe, & à fide defeciſſe. Primò, tempore Moyſis, quando Aaron cum toto populo adorauit vitulum. Exodi 32. Secundo, tempore Heliæ, quando [illegible] fidelis, [illegible] Helias [illegible] 3. Reg. 19. [illegible] Tertio tempore [illegible] & Ieremiæ quando omnes receſſerunt à Deo. Iſaiæ 1. [illegible] Et [illegible] 2. Paralipomenon 15. 3. [illegible]

[illegible] ſuccedere, [illegible]
[illegible] Quarto, tempore Paſſionis
Chriſti [illegible] Synagoga cum omnibus
[illegible].

2. [illegible] Hic multa aſſeruntur, quæ
[illegible] Primum eſt, Synagogam
tempore [illegible] adorando vitulo defeciſſe
[illegible] Non defecit tota Synagoga,
ſed [illegible] Non enim defecit Moyſes nec
[illegible], vt patet ex illo, Exod.
32. [illegible]
[illegible]
[illegible] Erant autem filij Leui viginti
[illegible] Num. 3. 39.

3. [illegible] Synagogam tempore He-
[illegible] defeciſſe à fide. Hic opus
[illegible] Nam duo regna pertinebant
[illegible] Alterum Iudæ, quod conſta-
[illegible] Iſrael, quod conſtabat
[illegible] Hoc poſterius ſtatim à prin-
cipio ſub primo Rege Ieroboam, defecit à
[illegible], & publicè cœpit idola adorare. 3.
Reg. 12. [illegible] ſtatu permanſit uſque
[illegible] illud 4. Regum 17. 22.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Nullum tamen tempus aliquando fuit in
[illegible] qui abſtinerent ab Idololatria, &
[illegible] agnoſcerent. [illegible] tempore
[illegible]

Nam

Nam cum ipſe putaret ſe ſolum relictum eſſe in cultu veri Dei, audiuit reſponſum à Domino 3. Reg. 19. 18. *Dereliqui mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal.* Et ſimiliter de Tobia legimus Tobiæ 1. 5. *Cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat Rex Iſrael, hic ſolus fugiebat conſortia omnium; ſed pergebat in Ieruſalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Iſrael.*

4. In regno Iudæ aliter res ſe habuit. Nam aliqui Reges fuerunt boni & cultores veri Dei, vt Aſa, Ioſaphat, Azarias, Ioatham, Ezechias, & Ioſias, ſub quibus vera religio, vel reſtaurata, vel conſeruata eſt. Alij mali & idololatræ, vt Achaz, Manaſſes, Amon. Alij deniq; non quidem idololatræ, ſed tamen mali. Semper tamen in templo Salomonis videtur manſiſſe vſus ſacrificiorum ſecundum legem Moyſis, vſque ad captiuitatem Babylonicam, vt colligitur ex illis verbis 2. Machab. 1. 19. *Cum in Perſidem ducerentur patres noſtri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte abſconderunt in valle, vbi erat puteus altus & ſiccus.* Loquitur de igne cœlitus à Deo miſſo, quo vtebantur Sacerdotes in quotidianis ſacrificijs, Leuit. 9. & 10. Igitur ignis ille fuit conſeruatus in templo vſque ad illud tempus, quo Iudæi in Perſidem captiui adducebantur.

5. Tertium eſt, Synagogam tempore Chriſti cepiſſe. Hoc verum eſt, non quod tunc

deſie-

defecerit à veritate, quam antea profiteba-
tur, ſed quia tunc repudiata eſt cum ſuis cere-
monijs & ſacrificijs, atque in eius locum ſucceſſit
Eccleſia Chriſti. Vbi obiter notandum eſt,
potiſſima quinque ſpectari in Synagoga. 1.
Legem Moſaicam. 2. Prophetiam de Chriſto.
3. Sacerdotium & ſacrificia legalia. 4. Supre-
mam poteſtatem iudiciariam, quæ erat pe-
nes *Pontificem* & Concilio. 5. Infallibilem Dei
aſſiſtentiam, quæ illi poteſtati erat annexa.
Quando & quomodo ſingula expirauerint, di-
cam [illegible].

6. Lex Moſaica, quoad obligationem ab-
rogata eſt in morte Chriſti, vt docet S. Thom.
[illegible] q. 103. art. 4. ad 2. & alij paſſim. Tunc e-
nim deſijt eſſe obligādi: quia tunc *velum tem-
pli ſciſſum eſt in duas partes à ſummo vſque deorſum.*
Matth. 27. v. 51. Et tunc Chriſtus dixit in Cru-
ce, *Conſummatum eſt.* Vnde ſequitur ante mor-
tem Chriſti, viguiſſe ſimul legem Mo-
ſaicam & Euangelicam: poſt mortem ſolam
Euangelicam.

7. Prophetia de Chriſto fuit multiplex.
Alia de aduentu Chriſti in hunc mundum;
alia de eius doctrina & miraculis; Alia de
morte & paſſione; alia de deſcenſu ad inferos;
alia de reſurrectione. Vnaquæque earum tunc
expirauit, quando impleta fuit id, quod per
eam prædictum erat. v. g. Prophetia de venturo
Chriſto expirauit per aduentum Chriſti. Matt.
11. v. 13. *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Et ſic de
ceteris.

8. Sacer-

8. Secundo legalis fuit [illegible] permanens, hodie tamen Lex Moſaica. Quod maximè verum eſt de ceremoniis [illegible] quibus maxime [illegible] figuræ ſeu vmbræ [illegible] quæ Chriſtus in ara Crucis erat [illegible] veniente hoc ſacrificio, neceſſe erat illa [illegible] ſicut vmbra oriente ſole, & ceſſare debere.

9. Supremo poteſtas iudiciaria [illegible] diuinæ aſſiſtentiæ illi annexa, non ſimul [illegible] ſucceſſiuè, & quaſi per partes. Nam [illegible] certum eſt, CHRISTVM habuiſſe maiorem poteſtatem iudiciariam, & ſpecialem Dei aſſiſtentiam, quam habuerit Pontifex in Veteri Teſtamento, iuxta illud Matthæi 28. 18. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* Itaque Pontifex, reſpectu Chriſti, non poterat amplius habere ſupremam; tametſi habuerit ſupremam in ſuo ordine ac ſtatu.

10. Deinde, Aſſiſtentia diuina paulatim ſubtracta eſt. Quod facilè oſtendi poteſt ex tribus Conciliis, quæ poſt Chriſtum natum, à Pontifice & Sacerdotibus celebrata ſunt, & ſic paulatim receſſiſſe. Primum tempore Herodis, quando tres Magi venerunt Hieroſolymam. Alterum, tempore [illegible], quando deliberabant, quid de CHRISTO [illegible] faciendum eſſet. Tertium, tempore [illegible]

Chri-

[illegible] quando à Caipha ad mortem con-
[illegible] In primo mansit integra aſſi-
[illegible], in ſecundo diminuta eſt, inter-
[illegible]. Quod ſic demonſtro.

[illegible] Concilium conuocatum eſt
[illegible], quia Principibus Sacer-
[illegible] CHRISTVS, iuxta
[illegible] eſſet naſciturus: Mat.
2. 4. [illegible] *In Bethlehem Iuda. ſic enim*
[illegible] *Et tu Bethlehem terra*
[illegible] *in Principibus Iuda.*
[illegible] *qui regat populum meum Iſ-*
[illegible] vera & indubia, ac
[illegible] ex vera & infallibili DEI aſſiſtentia
[illegible].

[illegible] celebratum fuit ea occaſio-
[illegible], qua CHRISTVS Lazarum re-
[illegible] *Collegerunt ergo Ponti-*
[illegible] *Concilium, & dicebant: Quid faci-*
[illegible]

[illegible] pars erraſſe, ex alia tamen
[illegible] ex partium odio, more humano,
partim

partim ex aſſiſtentia Spiritus Sancti, more Prophetico, locutum eſſe. In eo errabat, quod Chriſtum innocentem morti adiudicaret, & hoc ex inuidia & æmulatione. Matth. 27. 18. In eo non errabat, quod prædiceret Chriſtum moriturum pro ſalute Iudæorum. Et hoc non ex ſemetipſo, id eſt, ex proprio iudicio & affectu humano, ſed ex diuino inſtinctu, qui Pontifici ratione ſui officij, ſolet aſſiſtere.

13. Tertium celebratum fuit inſtante Chriſti paſſione, Matth. 26. 57. Vbi Sacerdotes *quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum morti traderent.* Et tandem lata eſt hæc ſententia: *Reus eſt mortis.* Quæ ſine dubio fuit iniqua, nec vllo modo à Deo inſpirata, ſed potius à Diabolo, vt iam antea dixerat Chriſtus, Ioann. 8. 44. *Vos ex patre Diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio.* Nec quicquam in illo Concilio geſtum eſt, ex quo conſtare poſſit, diuinam aſſiſtentiam adfuiſſe.

QVÆSTIO III.

An Synagoga fuerit figura Eccleſiæ Chriſti?

1. IN figura duo ſpectari debent. Primo, quod repræſentet rem figuratam, quo pacto cruenta ſacrificia Moſaica repræſentabant cruentum ſacrificium Chriſti in Cruce. Secundo, quod ſit imperfectior re figurata.

tamen

[illegible] est imperfectior, quam corpus, & [illegible] imaginis est imperfectior, quam ipsa [illegible]; & vetus Testamentum est imperfectius, quam nouum. Vtrumque [illegible] est Synagogæ, respectu Ecclesiæ.

2. Vltimo ergo quæritur, in quo Synagoga repræsentauerit Ecclesiam? Respondeo. In his primum. Primo, Sicut Synagoga ædificata fuit à Moyse, qui erat famulus Dei: ita Ecclesia à Christo, qui est Filius Dei. (Hebr. 3. [illegible]) Secundo, Sicut Moyses, fuit primus Monarcha seu visibile caput Synagogæ, ita Christus Ecclesiæ. (Ephes. [illegible]) Tertio, sicut Synagoga post mortem Moysis semper gubernata fuit ab uno visibili capite, nempe à Pontifice: ita etiam Ecclesia post mortem Christi, [illegible] Quarto, sicut Synagoga habuit sua Sacramenta, sacrificia, & alias ceremonias ad cultum Dei pertinentes: ita etiam habet Ecclesia. Quinto, sicut Synagoga erat visibilis, quoad externam [illegible] & inuisibilis quoad internam [illegible]: ita etiam Ecclesia.

3. Hoc notandum est, sicut Synagoga fuit figura Ecclesiæ, vt iam dixi, ita Moysen fuisse figuram Christi. Est autem multiplex analogia inter vtrumque. Primo, Vterque natus est [illegible] Moyses in Ægypto, Christus in Bethlehem. Secundo, Moyses positus est in fiscella, Christus in præsepio. Tertio, Rex

Pharao perſecutus eſt Moyſen & reliquos in-
fantes Hebræorum in Ægypto: Rex Hero-
des perſecutus eſt Chriſtum, & reliquos in-
fantes in Bethlehem. Quartò, Moyſes eduxit
populum ex ſeruitute Ægypti: Chriſtus ex
ſeruitute Diaboli. Quintò, Moyſes duxit po-
pulum per mare rubrum: Chriſtus per Bapti-
ſmum ſacrū. Moyſes fuit mediator veteris Te-
ſtamenti: Chriſtus noui. Septimò, Moyſes de-
dit legem veterem: Chriſtus nouam ſeu Eu-
angelicam. Octauò, Moyſes, antequam daret
legem, ieiunauit quadraginta diebus: Chri-
ſtus ſimiliter. Nonò, Moyſes accepit ſponſam
Æthiopiſſam: Chriſtus ſponſam Eccleſiam,
de qua ſcriptum eſt, *Nigra ſum, ſed formoſa*. De-
cimò, Moyſes inſtituit ſeptuaginta ſeniores:
Chriſtus ſeptuaginta Diſcipulos. Vndecimò,
Moyſes miſit duodecim exploratores in Palæ-
ſtinam: Chriſtus duodecim Apoſtolos in or-
bem vniuerſum. Duodecimò, Moyſes per vir-
gam ſuam fecit magna miracula: Chriſtus ma-
iora per lignum Crucis.

QVÆSTIO IV.

An Synagoga fuerit tam perfecta, quam Eccleſia Chriſti?

1. RESPONDEO. In multis fuit imperfe-
ctior. Primò, Synagoga fuit ancilla:
Eccleſia eſt Domina. Galat. quæ eſt vera re-

gentium

[illegible]
[illegible] futu-
[illegible] Dominum nunquam
[illegible] Daniel. [illegible] quan-
[illegible]
[illegible]
[illegible] Tertiò, Synagoga ha-
buit Prophetas & Sacerdotes, per quos Deus
populo [illegible]. Ecclesia habet ipsum fi-
lium Dei [illegible] qui in propria persona
[illegible] Hebræorum 1. 2. Quartò,
Synagoga [illegible] Moyse [illegible] legem [illegible]
[illegible] Ecclesia accepit [illegible] le-
gem [illegible], & gratiam [illegible],
[illegible] primo, [illegible] decimoseptimo, Quin-
tò, Synagoga fuit exigua, & intra Palæstinæ
terminos comprehensa: Ecclesia est Catholi-
ca & [illegible] toto orbe diffusa, Marci 16. 15. Et Rom-
[illegible]. Sextò, Synagoga non tan [illegible]
[illegible] sed tantum aliquorum
[illegible] fidelium erat Synagoga [illegible]
[illegible] Matth. [illegible]. Ec-
clesia est mater omnium fidelium, & nemo
[illegible] salvus esse potest.

2. [illegible] Augustinus l. de [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

laborantes accipiunt mercedem diurnam. 3. Omnes, qui extra Arcā Noe fuerunt, diluuio extincti ſunt. 4. Membrum, quod non manet in corpore, vitam habere non poteſt. Quinto, Ramus præciſus ab arbore, non poteſt germinare. Sexto, Riuus à fonte ſeparatus exareſcit.

3. Alij hanc addunt: Chriſtus eſt Sponſus Eccleſiæ: At Chriſtus nō eſt adulter, nec generat filios ex adultera: Ergo non generat filios, niſi ex Sponſa ſua Eccleſia. Nemo igitur filius Chriſti eſt, niſi matrem agnoſcat Eccleſiam. Quo ſpectat illud Cypriani lib. de vnitate Eccleſiæ; *Non habet Deum Patrem, qui Eccleſiam non habet matrem.* Quod etiam repetit Auguſtinus libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite 13.

CAPVT VII.

De Miniſtris Synagogæ Ordinarijs, qui erant Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex.

1. IN ſtatu naturæ, qui durauit ab Adamo vſque ad Moyſen, omnes primogeniti erāt Sacerdotes, & diuino cultui peculiariter mancipati. At in ſtatu legis Moſaicæ, qui durauit à Moyſe vſque

Digitized by Google

atque ad Chriſtum, ſibi quidem Deus omnes primogenitos ſibi ſanctificari. (Exod. 13.

Sed tamen in eorum locum, ex undecim tribubus Iſrael, elegit tribum Leui, eamque ſibi præ cæteris deſtinauit, ut legimus Numer. 3. 12. *Ego tuli Leuitas à filiis Iſrael pro omni primogenito in filiis Iſrael, eruntque Leuitæ mei.* Et cap. 8. *Tolle Leuitas de medio filiorum Iſrael, & purificabis eos.* Et infra: *Accipe Leuitas pro omni primogenito filiorum Iſrael, & conſecrabis oblatos Domino, ac ſeparabis de medio filiorum Iſrael ut ſint mei: Et poſtea ingredientur tabernaculum fœderis, ut ſeruiant mihi.* Et iterum: *Tuli eos pro cunctis primogenitis filiorum Iſrael, ut ſeruiant mihi in tabernaculo, & orent pro eis, ne ſit in populo plaga.*

12. Porrò in tribu Leui, tria hominum genera diſtingui ſolent. Primò, Leuitæ propriè dicti. Secundò, Sacerdotes. Tertiò, Summus Sacerdos ſeu Pontifex. Tametſi enim omnes, qui erant ex tribu Leui generatim vocati fuerunt Leuitæ, id eſt, filii Leui: tamen in ipſa Scriptura, Leuitæ propriè dicti diſtinguebantur à Sacerdotibus & Pontifice. Nam illi ſoli vocabantur Sacerdotes, qui offerebant victimas & ſacrificia. Illi verò Leuitæ, qui Sacerdotibus miniſtrabant. Inter Sacerdotes, qui erat ſummus, vocabatur Pontifex.

13. Dubitari autem poteſt, ac potiſſimum de Pontifice agendum eſt hoc ordine. Primò, An unus ſemper fuerit Pontifex. Secundo, Qua fuerit ſuc-

ſucceſſio Pontificum. Tertiò, Quo ritu conſecrati fuerint Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex. Quartò, Quod fuerit illorum officium. Quintò, Quo veſtitu & ornatu fuerint uſi. Sextò, Quos & quantos redditus habuerint. Septimo, An aliquando debuerint ſeruare continentiam ab vxoribus. Octauo, Quanta fuerit illorum, & potiſſimum Pontificis, æſtimatio apud populum. Nonò, Quæ vtilitas ex his omnibus colligi poſſit.

QVÆSTIO I.

Ex qua familia fuerit Pontifex?

1. IN tribu Leui erant multæ familiæ, quæ omnes ſeruitio diuino deſtinabantur: Pontificatus, ſeu ſummum Sacerdotium, ſecundum legem ordinarium, erat in ſola familia Aaronis. Habuit autem Aaron quatuor filios, Nadab, Abiu, Eleazar, & Ithamar: Numerorum tertio, verſu ſecundo. Hi omnes ſimul à Moyſe conſecrati ſunt; Aaron quidem in ſummum Sacerdotem ſeu Pontificem, filij eius in ſimplices, ſeu minores Sacerdotes. ([illegible] Nadab & Abiu, occiſi ſunt à Deo, quòd ignem alienum obtuliſſent. Leuitici decimo, verſu primo, & ſine liberis deceſſerunt, 1 Paralipomenon vigeſimo quarto, verſu ſecundo.) Reliqui duo, Eleazar & Ithamar, manſerunt in officio Sacerdotij, ſicut habe-

mus

[illegible] vt Eleazar ſuccederet Patri [illegible], non autem Ithamar : Et vt [illegible] ſuccederet filius eius primoge-[illegible] primogenitus, & ſic dein-[illegible] alii ſimplices Sacerdo-[illegible]

QUÆSTIO II.

Quæ fuerit ſucceſſio Pontificum?

1 AAron fuit primus Pontifex a DEO conſtitutus, & a Moyſe conſecratus cum ſua ſucceſſione. (Eccleſiaſt. 45. 8.) Quod addo, propter Moyſen, qui fuit etiam Pontifex [illegible] ante Aaronem, ſed extraordinarius, & ſine ſucceſſione. Nam filii Moyſis non erant Pontifices, imo ne Sacerdotes [illegible] Leuitæ, qui ſeruiebant Sacerdotibus. (1. Paralip. 23. 14.)

2 Aaroni ſucceſſit Eleazar, [illegible] per [illegible] Phinees, cui propter zelum [illegible] promiſit Deus [illegible] Pontificatum, [illegible] 25. [illegible] Mach. 2. 54. [illegible] Idem repetitur Eccl. 45. 28.

3 Hic duæ occurrunt difficultates. Vna, [illegible] Deus promiſerit Phineæ [illegible] Pontificatum ſempiternum, cum ei debere-[illegible] ſucceſſionis. Nam Phinees erat pri-

 mogeni-

mogenitus Eleazari; primogenitus autem ex Dei ordinatione, ſuccedebat Patri in Pontificatu. Altera, quomodo hæc promiſſio fuerit impleta, cum conſtet, Heli & multos alios fuiſſe Pontifices, qui tamen non erant ex ſemine Phinees, ſed ex familia Ithamar?

4. Ad priorem ſic reſpondeo. Ius ſucceſſionis in eo conſiſtebat, ut Patri ſuccederet filius primogenitus, ſi viueret. Si autem Patre adhuc ſuperſtite, moreretur primogenitus, tunc ſecundogenitus in eius locum ſubrogaretur. Itaq; primogenitus nunquam erat certus, ſe ſucceſſurum Patri in Pontificatu, niſi mortuo Patre. Nam illo viuo, non erat certus ſe victurum poſt Patrem. DEVS ergo, viuente adhuc Eleazaro, promiſit fore, ut Phinees, qui erat primogenitus Eleazari, ſuperſtes eſſet parenti ſuo, & ei in Pontificatu ſuccederet cum ſuis poſteris, quod etiam factum eſt.

5. Ad poſteriorem duplex eſt reſponſio. Vna, promiſſionem illam fuiſſe vere impletam, quia ius Pontificatus ſemper manſit apud poſteros Eleazari & Phinees, tametſi vſus illius [illegible] aliquandiu fuerit in familia Ithamar. Itaque poſteros Eleazari & Phinees, ſemper fuiſſe Pontifices de iure, poſteros vero Ithamar fuiſſe aliquando Pontifices de facto. Altera, promiſſionem illam non fuiſſe abſolutam, ſed conditionatam, [illegible] [illegible] illam fuiſſe promiſ-

promiſſionem: quando autem deſijt ſeruar[illegible] [illegible] eſſe. Fuiſſe autem hanc conditionem, vt [illegible] Pontificatus maneret apud poſteros [illegible] & *Phinees*, quamdiu bene ac legitime [illegible] Si ſecus facerent, pri[illegible] Fuiſſe autem ſecus; itaque priuatos eſſe.

[illegible] *Ego [illegible] iudicio*, puto vtramque reſponſionem temperandam eſſe hoc modo. [illegible] in Pontificatu. Primo, [illegible] Secundo, V[illegible] [illegible] abſolute promiſſum eſt *Phinees* & poſteris eius. Vſus ſeu exercitium [illegible] non offenderent. Itaque poſteri *Phinees* ſemper fuerunt Pontifices de iure. Poſteri vero Ithamar, fuerunt aliquando de facto.

Poſt Phinees, in eadem linea, ſucceſ[illegible] Abiſue, Bocci, Ozi. Deinde tranſlatus eſt Pontificatus ad poſteros Ithamar, [illegible] ad Heli, vt tradit Ioſephus libro quinto [illegible], in fine, & alij. Hic dua [illegible] Primum, Quare hæc tranſlatio facta ſit? Reſpondeo: In pœnam peccati, & [illegible] Secundo, quamdiu [illegible] Pontificatus in familia Heli. Reſpondeo: [illegible] ad tempora Salomonis, qui [illegible] Abiathar, & aſſumpſit Sadoc, vt [illegible] Tertio, quis ſucceſſerit Heli in Pontificatu? Reſpondeo: Heli habuit duos [illegible] Ophni & Phinees; Primo

Regum primo, verſu tertio. Vterq; mortuus eſt ante Patrem. (1. Reg. 4. 11.) ſeq̃ue neuter potuit illi in Pontificatu ſuccedere. Porro Ophni nullum legitur reliquiſſe filium. Phinees reliquit duos, Achitob, & Ichabod poſthumum. (1. Reg. 4. 21. & 1. Reg. 14. 3.) Achitob ſucceſſit Heli auo ſuo in Pontificatu, & alij deinceps hoc ordine.

I. Heli, Pontifex & Iudex. 1. Reg. 1.
II. Achitob, nepos Heli, 1. Reg. 14.
III. Achias, filius Achitob, [illegible] ibidem.
IV. Achimelech filius Achitob, & frater Achiæ (1. Reg. 14.) qui Dauidi fugienti dedit panes propoſitionis, & gladium Goliad. (1. Reg. 21.) & ob eam cauſam à Saule cum alijs Sacerdotibus, occiſus eſt (1. Reg. 22.)
V. Abiathar filius Achimelech, qui euaſit manum Saulis & fugit ad Dauidem, (1. Reg. 22. 20.) Manſit autem in Pontificatu uſque ad tempora Salomonis, (3. Regum 2. 27.)

5. Poſt Abiathar, iterum redijt Pontificatus ad familiam Eleazari & Phinees. Nam Salomon, [illegible] eiecit Abiathar propter coniurationem cum Adonia factam, & in locum eius ſubrogauit Sadoc, qui erat ex ſtirpe Eleazari, (3 Regum 2. 35.) Porro à Sadoc uſque ad captiuitatem Babylonicam, fuerunt

[illegible]

[illegible] quantum ex Scriptura col-
ligi [illegible]

I. [illegible] in Pontificem ſub Sa-
lomone [1 Paralip. 29, 22]

II. A[illegible]
III. A[illegible] filij Sadoc.

IV. A[illegible], ſub Ioſaphat Rege [2.
paralip. [illegible]]

V. Io[illegible], ſub Athalia & Ioas. [4.
Reg. [illegible] & 2 paralip. [illegible] [illegible]
[illegible] vxor eius ſoror filia Regis [illegible]
[illegible] [2 paralip. 22 [illegible]] Mortuus
cum eſſet annorum centum & tri-
ginta [2 paralip. 24 [illegible]]

VI. Z[illegible], filius Ioiadæ, ſub [illegible]
ne regni Ioas, [2 paralip. 24 20.]
qui [illegible] Regis, a populo lapida-
tus eſt, in atrio domus Domini [ib.
verſ. 21.]

VII. A[illegible], qui reprehendit Oziam
Regem [illegible] quod velles adoleo [illegible]
[illegible] ſuper altare [illegible]
[2 paralip. [illegible] 17.]

VIII. V[illegible], ſub Rege Achaz. [4. Reg.
[illegible]]

IX. A[illegible], ſub Ezechia [2. paralip.
[illegible]]

X. S[illegible], ſub eodem [illegible]
prophetat [illegible] cap. [illegible] 15. [illegible]
[illegible] capitis.

XI. E[illegible], filius Helciæ, ſub Manaſ-
ſe [illegible] præditus,
[illegible]

loco Sobnæ collocandum in Pontificatu.

XII. HELCIAS, ſub Ioſia (4. Reg. 22. & 23. Et 2. Paralip. 34.)

XIII. SARAIAS, qui cum Sedecia Rege, ductus eſt in captiuitatem Babylonicam (4. Reg. 25. Ieremiæ 52. 24.)

9. Sub initium captiuitatis, cum Saraias Pontifex ductus eſſet in Babylonem, ſucceſſit illi Phaſur, filius Emmer, qui Ieremiam vinxit in carcerem (Ieremiæ vigeſimo & vigeſimo primo.) An autem fuerit verus & legitimus Pontifex, merito a quibuſdam dubitatur. Porro poſt captiuitatem Babylonicam, primus Pontifex fuit Ioſue, filius Ioſedec, ex familia Eleazari, cum hac ſucceſſione.

I. IOSVE, filius Ioſedec, ſub Cyro & Dario (1. Eſdræ 3. 2.) cepit cum Zorobabel ædificare templum in Ieruſalem (1. Eſdræ 5. 2.)

II. IOACIM, filius Ioſue.

III. ELIASIB, filius Ioacim } 2. Eſdræ 12. 10.

IV. IOIADA, filius Eliaſib }

V. IONATHAS, filius Ioiada }

VI. IADDVA, filius Ionathan (ibidem) qui ab aliis vocatur Iaddus. Hunc Alexander Magnus Ieroſolymam accedens adorauit, teſte Ioſepho lib. 11. cap. vltimo. Cuius frater Manaſſes ædificauit templum Samaritanum in Garizim apud

Digitized by Google

apud eundem Ioſephum libro 11. cap. 7.

VII. Onias, Iaddi filius.

VIII. Simon, filius Oniæ, cognomento Iuſtus. (Ioſeph. lib. 12. cap. 2.)

IX. Eleazarus, frater Simonis, qui petente Ptolomæo Philadelpho, miſit in Ægyptum 72. interpretes, qui vetus Teſtamentum ex Hebraico ſermone in Græcum tranſtulerunt. (Ioſeph libro 12. capite 2.)

X. Manasses, Iaddi filius, Oniæ frater. (Ioſeph lib. 12. cap. 3.)

XI. Onias, Simonis Iuſti filius, qui iam ſenior, tributum Ptolomæo Euergetæ negauit. Vnde multa mala fuiſſent conſecuta, niſi Ioſephus Tobiæ & ſororis Pontificis filius, legationem ſuſcepiſſet ad Ptolomæum.

XII. Simon, frater Oniæ ſecundi, de quo Ioſephus libro 12. cap. 4. ſub finem.

XIII. Onias, filius huius Simonis, ad quem Rex Spartiatarum Arius miſit legationem cum literis, 1. Macch. 12. 20. (De hoc Onia viro ſanctiſſimo multa habentur 2. Macch. 3. & 4.

XIV. Iason, frater Oniæ, qui, viuente adhuc Onia, malis artibus ab Antio-

ab Antiocho Rege Pontificatum obtinuit per ſimoniam. [2. Macha. 4. 7.]

XV. MENELAVS, qui cum non eſſet de genere Sacerdotali (erat enim ex tribu Beniamin) Iaſonem tamen tres annos de Pontificatu deiecit, & ſe ſibi loco a Rege deferri curauit. [2. Macha. 4. 24.] Sed cum promiſſas Regi pecunias non ſolueret, iterum depoſitus eſt, ſubrogato fratre in locum Lyſimacho [2. Machab. 4. 29.]

XVI. LISIMACHVS, Menelai frater, qui a populo interfectus eſt. [2. Macha. 4. 42.]

XVII. ALCIMVS, ex familia Aaronis, qui merito Pontificatu amiſit, eo quod ritibus gentilium ſe contaminaſſet [2. Machab. 14. 3.]

XVIII. MATHATHIAS, Machabæorum pater, quem alij affirmant, alij negant fuiſſe Pontificem. Vide doctiſſimum Serarium in Commentarijs ſuis in Machabæos.

XIX. IVDAS MACHABÆVS, Mathatiæ filius, de quo Ioſephus lib. 12. cap. 17.

XX. IONATHAS, frater Iudæ. [1. Mach. 9. 12. 6.]

XXI. SIMON, Iudæ & Ionathæ frater. [1. Machab. 14. 20.]

XXII. IOANNES HIRCANVS, Simonis filius [1. Machab. 16. 24.] [illegible]

[illegible] Pontifices, qui deinde ſecuti ſunt, [illegible] tempora Christi & Apoſtolorum [illegible] habere petendi ſunt. Nam [illegible] fit eorum mentio. Solum [illegible] Annam & Caiphā [illegible] quibus hic nihil dicendum eſt. Illud porro [illegible] & ſucceſſione Pontificum notari debet: generalem fuiſſe legem [illegible] Dei, ut nullus Pontifex [illegible] niſi per mortem defungeretur: nec alius, priore [illegible] viuente, ſubrogari poſſet. Quæ tamen lex, præſertim quando Reges & Principes ſeculares innotuerunt [illegible] aliquoties ſeruata non eſt. Primo, ſub Salomone, qui eiecit Abiathar ſummum Sacerdotum, & ſubrogauit illi Sadoc. Secundo, ſub Antiocho Rege, cuius authoritate primum quidem Onias Pontifex [illegible] eſt: tum Iaſon & Menelaus ſuc[illegible]; denique [illegible]. Tertio, ſub Herode, qui pro ſuo arbitrio poſuit, & remouit, quos voluit. Utrumque Antiochus & Herodes, ut hac [illegible] poteſtate [illegible] ab omnibus reprehenduntur. De Salomone [illegible] an recte fecerit, quæſtio eſt [illegible] alibi.

QVÆSTIO III

Quo ritu conſecrati fuerint Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex?

1. TAmetſi Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex, iure ſucceſſionis haberent ſua officia, non tamen poterant ea actu exercere, niſi prius certo ac legitimo ritu conſecrati eſſent. Ritus conſecrandi Leuitas habetur Num. 8. 6. Et tria potiſſimum in eo ſpectanda ſunt. 1. Purificatio. 2. Conſecratio. 3. Applicatio ad vſum miniſterij. Purificabantur Leuitæ ante conſecrationem, quatuor modis. 1. Aſperſione aquæ luſtrationis. 2. Raſione pilorum totius corporis. 3. Lotione veſtimentorum. 4. Oblatione ſacrificij pro peccato.

2. Aqua luſtrationis ſeu expiationis dicebatur, cui cineres vaccæ ruffæ infuſæ erant. Huius aſperſione mundabantur, quicunque contraxerant aliquam immunditiam legalem, ſiue ex contactu cadaueris, ſiue aliunde. (Numer. 19. per totum.) Nec vlli immundo licebat accedere tabernaculum, niſi prius hac aqua mundatus & expiatus eſſet. (Ibidem.)

3. Raſio pilorum totius corporis, & lotio veſtimentorum, non ſolum in purificatione Leuitarum, ſed etiam in expiatione leproſorum adhiberi ſolita eſt. (Leuitici 14. verſu 8.) Diuerſo tamen modo. Nam leproſi radebant pilos capitis, barbæ, ſuperciliorum, & totius corporis, & lauabant veſtimenta, [illegible]

[illegible]

[illegible] apud ſe haberent, in quo lepra poſſet foue-ri [illegible]. Leuitæ verò, vt per illam externam [illegible] munderentur ſe interius [illegible] ſpirituali purgatos eſſe oportere: [illegible] Deum minus abhorrere ab ijs [illegible], qui [illegible] mente inquinati, quam homines ab ijs, qui lepra corporali infecti ſunt.

4. *Poſt* [illegible] hanc purificationem Leuitarum, ſequebatur eorum conſecratio, quæ in eo conſiſtebat, quod Aaron acciperet eos [illegible] Iſrael loco primogenitorum, & offerret illos Deo in miniſterium tabernaculi, & pro illis oraret, vt bene fungerentur ſuo officio. Hoc ſignificant illa verba Num. 8. 11. *Offeret Aaron Leuitas munus in conſpectu Domini, a filijs Iſrael, vt ſeruiant in miniſterio eius.* Et iterum: *Eleuauit eos Aaron in conſpectu Domini, & orauit pro eis.*

5. Cum hoc modo iam eſſent conſecrati, applicabantur ad vſum miniſterij, eo ipſo, quod intromitterentur in tabernaculum fœderis Domini, iuxta illud: *Et poſt hæc ingreſſi ſunt, vt ſeruirent in tabernaculo fœderis coram* [illegible] *& filijs eius.* Hæc de Leuitis.

6. [illegible] conſecrandi Pontificem & Sacerdotes, quo vſus eſt Moſes in conſecratione Aaronis & filiorum eius, habetur Exodi 29. & Leuit. 8 per totum. In quo etiam tria ſpectanda erant. 1. Purificatio Pontificis & Sacerdotum 2. Conſecratio 3. Applicatio ad vſum miniſterij. Purificatio fiebat duobus modis. Pri-

mò, lotione totius corporis. Secundò, oblatione ſacrificij pro peccato. Conſecratio perficiebatur hoc ordine 1. poſt lotionem, Pontifex ornatu Pontificali, & Sacerdotes ſacerdotali induebantur. 2. Pontifex vngebatur oleo vnctionis in capite, non item Sacerdotes. 3. Tam Pontifex, quam Sacerdotes, in extremo auriculæ dextræ, & ſimiliter in pollice manus ac pedis dextri, tingebantur ſanguine arietis immolati. 4. Non ſolum Pontifex & Sacerdotes, ſed etiam veſtes eorum, ſanguine arietis & oleo vnctionis aſpergebantur. Denique multa ex caniſtro panium, & ex ariete immolato, dabantur illis in manus, vt ea leuarent coram Domino: quo ſigno, non ſolum dabatur illis poteſtas ſacrificandi, ſed ſimul applicabantur ad vſum miniſterij, quod potiſſimum conſiſtebat in ſacrificando.

7. Cæterum, vt maior eſſet ſolennitas huius actionis, triplex in ea ſacrificium offerebatur. 1. Vitulus in hoſtiam pro peccato. 2. Aries vnus in holocauſtum. 3. Aries alter in hoſtiam pacificam. Igitur tota ſeries actionis procedebat hoc modo & ordine. Primo, Aaron & filij eius, qui erant conſecrandi, publicè coram toto populo adducebantur ad tabernaculum, & ibi lauabantur aqua. 2. Aaron induebatur habitu Pontificali, & ſuper caput eius fundebatur oleum vnctionis. 3. Filij Aaronis induebantur habitu Sacerdotali, non tamen fundeba-

debatur oleum vnctionis ſuper capita illorum. 4. Adducebantur ad *oſtium* tabernaculi, vitulus & duo arietes: & præterea adferebantur panes azymi in canistro, cum quibuſdam aliis ad eam rem vſum pertinentibus.

8. Deinde ſequebatur primum ſacrificium, id eſt immolatio vituli pro peccato, hoc modo. 1. Aaron & *filij* eius imponebant manus ſuper caput vituli, qui mactabatur. 2. Cuius ſanguinis pars ponebatur ſuper cornua altaris: pars altera fundebatur ad baſim eius. 3. totus adeps, qui operit inteſtina, & reticulum iecoris, & duo renes cum ſuo adipe incendebantur ſuper altare. 4. Caro, corium, & fimus comburebantur foris extra caſtra.

9. Mox ſuccedebat ſecundum ſacrificium, id eſt immolatio vnius arietis in holocauſtum hoc ordine. 1. Impoſitis ſuper caput eius manibus mactabatur. 2. Sanguis eius ſpargebatur ſuper altare per circuitum. 3. corpus ſecabatur in partes. 4. Inteſtina lauabantur. 5. pedes & inteſtina iam lota ponebantur ſuper caput & alias partes. 6. hæc omnia incendebantur ſuper altare.

10. Poſtea mactabatur alter aries in hoſtiam pacificam, hoc ritu. 1. Moyſes ſumebat de ſanguine eius, & tingebat extremum auriculæ dextræ Aaronis & filiorum eius, itemque pollicem manus & pedis dextri. 2. ſpargebat ſanguinem ſuper altare per circuitum. 3. Sumebat de ſan-

guine, qui erat ſuper altare, & de oleo vnctionis, & aſpergebat Aaronem, & filios eius, & veſtes eorum. 4. ſumebat adipem, caudam, pinguedinem, quæ operit inteſtina, reticulumque iecoris, duos renes cum adipe eorum, armum dextrum, portionem panis, cruſtulam oleatam, & laganum, & trahebat Aaroni & filijs eius, vt leuarent coram Domino. 5. Suſcipiebat iterum omnia de manibus eorum, & incendebat ſuper altare in holocauſtum.

11. Quæres primo, quamdiu durauerit hæc tota actio conſecrationis Aaronis & filiorum? Reſpondeo. Durauit ſeptem diebus, vt expreſſe habetur Exodi 29. 35. *Septem diebus conſecrabis manus eorum.* Et Leuit. 8. 33. *De oſtio tabernaculi non exibitis ſeptem diebus, vſque ad diem, quo complebitur tempus conſecrationis veſtræ. Septem enim diebus finitur conſecratio.* Quod tamen duobus modis intelligi poteſt. Primo, quod tota actio conſecrationis paulatim & ſucceſſiue, ſpatio ſeptem dierum peracta ſit: Ita vt Aaron & filij eius, primum quidem loti ſint, deinde ſacro habitu ornati, tum vncti, tincti, & aſperſi, ac ſic deinceps, donec tandem die ſeptimo finis actioni ſit impoſitus. Secundo, quod tota conſecratio cum omnibus ritibus ac ceremonijs, primo die fuerit integrè abſoluta, & poſtea per ſequentes dies, quotidie integra repetita ſit: vt Aaron & filij eius, ſepties fuerint loti aqua, ſepties induti ſacro habitu, ſepties vncti, tincti, & aſperſi, & ſepties eorum ſacrificia Deo oblata. Hoc poſterius tenent Io-

ſephus

ſephus, Lyranus, & plures alij: Et colligitur ex verbis paulo ante citatis: *Septem diebus conſecrabis manus eorum.*

11. Dices, inde non ſequitur, quotidiè omnes ceremonias fuiſſe repetitas, ſed tantum aliquas. Fateor, non ſequi euidenter, ſed ſolū probabiliter. Et ideo, præter duas expoſitiones iam allatas, poteſt dari tertia, quæ ſit media inter utramque. Nimirum, quod tota conſecratio cum omnibus ritibus ac ceremonijs primo die fuerit integrè abſoluta: Et poſtea per ſequentes dies aliquæ tantum ceremoniæ fuerint repetitæ, præcipuè hæ quatuor. 1. Vnctio manuum Sacerdotum. 2. Immolatio vituli. 3. Mundatio altaris. 4. Vnctio altaris. Nam harum peculiaris fit mentio Exodi 29.35. Vide Cornelium ibidem.

12. Quæres ſecundo, Quare tot ceremoniæ adhibitæ fuerint in conſecratione Pontificis & Sacerdotum? Reſpondeo. Tres cauſæ aſſignari poſſunt. Vna ex parte officij Sacerdotalis. Altera ex parte ipſorum Sacerdotum. Tertia ex parte populi ſeu ſubditorum. Igitur prima cauſa eſt, quia Deus per tot ritus, ceremonias, ac ſolemnitates, voluit oſtendere præſtantiam, dignitatem, & ſanctitatem officij Sacerdotalis. Et quod nemo ad officium tam ſanctum ac diuinum deberet accedere, niſi prius a Deo ſpeciatim electus, & publicè coram populo in hunc finem eſſet conſecratus. Vnde grauiſſimè puniti ſunt, qui ingeſſerunt ſe in officium Sacerdotale, cum non eſſent

conſecrati. Exemplum habemus in Chore, Ieroboam, & Ozia. Chore viuus à terra abſorptus eſt, (Num. 16.) Ieroboamo manus repente exaruit (3. Reg. 13.) Ozias lepra percuſſus eſt, (2. Paralip. 26.)

14. Secunda cauſa eſt, vt ipſimet Pontifices & Sacerdotes, ex illis ritibus ac ceremoniis, caperent duplicem vtilitatem. Primo quidem, vt meminiſſent, ſe debere eſſe ſanctos & puros coram Domino, qui ad tam ſanctum & purum miniſterium electi à Deo & conſecrati eſſent: Et ſanè tanto maiorem ſanctitatem ac puritatem ab ipſis, quam à populo requiri, quanto ipſi, quam populus, in ſanctiori gradu ac ſtatu eſſent collocati. Secundo, vt in aduerſitatibus & periculis, quæ ſæpè occurrunt in tali officio, poſſent ſeipſos ſolari & erigere. Nam ſicut illi, qui præſunt aliis in rebus temporalibus, ſæpe vel à ſuis ſubditis, vel ab hoſtibus affliguntur; ſic multo magis contingit illis, qui in cura animarum principatum tenent. Hoc in veteri teſtamento experti ſunt Aaron (Num. 16.) Zacharias, (2. Paralip. 24.) Azarias (2. Paralip. 26.) Et in nouo, Apoſtoli, Matth. decimo verſ. decimo ſexto. *Venit hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur, obſequium ſe præſtare Deo.* Et nonnunquam S. Paulus 2. Corinth. 11. verſ. 23. *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, &c.* Cum ergo huiuſmodi viri, tot anguſtiis expoſiti ſint

pro-

neceſſe eſt, habeant aliquid quo ſe ſolentur, ne oneri ſuccumbant. Idẽ in veteri Teſtamento factum eſt per ſolennes ritus ac ceremonias, quibus Sacerdotes, & Pontifices, ex mandato Dei conſecrabantur. Nam inde certi illis conſtabat, ſe à Deo ſpeciatim electos ac deſignatos eſſe, vt in ſanctuario Deo miniſtrarent; ac proinde, vt omnia aduerſa, quæ tali officio annexa eſſent, libenti ac forti animo ſuſtinerent. Ex quo etiam hoc facilè ſibi perſuadebant: quidquid ipſis in hac vocationis acerbum ac moleſtum eueniret, non niſi in bonum exitum, diuina ordinatione ceſſurum. Simile eſt in Nouo Teſtamento.

15. Tertia cauſa eſt, vt etiã ſubditi ex tali ceremoniarum ſolennitate fructum aliquem perciperent. Qui quidem fructus erat duplex. Alter, quod ex publica conſecratione certo agnoſcerent ſuos paſtores, quibus ipſorum ſalus commiſſa eſſet. Alter, quod ſcirent, quantum honorem, & reuerentiam propter ſanctitatem officij præſtare illis oporteret. De quo paulo poſt abundantius dicendum eſt.

16. Hinc ẽt apparet analogia veteris ac N. T. Nam ſicut in veteri, nemo poterat exercere officium ſacerdotale, niſi à Deo vocatus, & à Pontifice ſolenni ritu conſecratus eſſet; ſic etiam ſit in nouo. Quod diſertè aſſerit Apoſtolus Hebr. 5. 4. *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron*, id eſt, ſicut Aaron vocatus eſt. Vbi per vocationem intelligit etiam conſecrationem. Ritus autẽ

qui in Nouo Teſtamento vſurpantur, ſunt varij. Nam aliqui habentur ex ſcriptura, vt impoſitio manuum Epiſcopi (1. Timoth. 4. 14. & 2. Timoth. 1. 6.) Alij ex traditione Apoſtolorum, vt vnctio, teſte Dionyſio Areopagita cap. 4. de Hierarchia Eccleſiaſtica. Alij ex vſu & praxi Eccleſiæ, vt multi ex ijs, quorum fit mentio in Pontificali.

17. Solent Lutherani & Caluiniſtæ ridere vnctionem Sacerdotalem, quæ vſurpatur à Catholicis, tanquam ceremoniam Iudaicam, ac proinde minimè tolerandam. Sed temerè: Primò, quia impoſitio manuum nõ minus fuit vſitata à Iudæis, quam vnctio. Si ergo impoſitio manuum põt tolerari, & re ipſa ab Apoſtolis tolerata & vſurpata eſt, cur ẽt vnctio tolerari & vſurpari non poſſit? Deinde, aliud eſt, vti aliqua ceremonia, qua vſi ſunt Iudæi, aliud, vti ad eum finem, ad quem vſi ſunt Iudæi. Nos prius facimus, non poſterius. v. g. Vtebantur ipſi ablutione aquæ ad abſtergendam immunditiam legalem. Nos etiam vtimur ablutione aquæ in baptiſmo: Sed ad abſtergẽdam maculam peccati originalis. Similiter, vtebantur ipſi impoſitione manuum, vnctione olei, pane ſanctificato, aqua luſtrationis; quibus etiam nos vtimur: Sed alium ipſi, alium nos finem & intentionem habemus. Ipſi erant in vmbris, nos in luce ſumus. Illi Chriſtum venturum prænunciabant; nos præſentem honoramus. Vide Bellarminum de Sacramento ordinis cap. 2. in fine.

18. Quæ-

17. Quæres 3. An, quotieſcunque poſt Aaronem [illegible] ratio alicuius Pontificis, ſemper adhibitæ ſint omnes ceremoniæ, quæ in conſecratione Aaronis adhibitæ ſunt: [illegible], vnctio in capite, tinctio, aſperſio, ſacrificium, & ſolennitas ſeptem dierum. Non videtur id factum eſſe in conſecratione Eleazari, qui proxime ſucceſſit Aaroni. Nam nihil aliud in ea factum eſt, quam quod in monte Hor, induerit veſtem Pontificalem, qua vſus fuerat Aaron, & cum ea deſcenderit ad populum (Num. 20. 25.)

18. In hac difficultate ſunt tres opiniones. Prima, quod Eleazarus ex ſpeciali Dei voluntatis diſpoſitione, factus ſit Pontifex, ſine ſolenni ritu conſecrationis, per ſolam aſſumptionem veſtis Pontificalis. Altera, quod ritus conſecrationis verè adhibitus ſit, non quidem in monte Hor (propter defectum tabernaculi, quod manſerat in inferiori loco, in medio caſtrorum,) ſed poſtea, cum ex monte rediſſent ad tabernaculum, vel certè cum expugnaſſent & occupaſſent terram duorum Regum Amorręorum; vel deniq;, cum poſt tranſitum Iordanis, veniſſent in terram promiſſionis. Tertia, quod non opus fuerit adhibere totam ſolennitatem, ſed ſolam vnctionem & ornatum Pontificalem. Ratio eſt, quia Eleazarus iam ante ſolenni ritu conſecratus fuerat Sacerdos, cum tribus Fratribus & Aarone Patre. Ergo iam adhibitæ fuerant omnes ceremoniæ, quæ erant communes Sacerdotibus

& Pontifici. Ergo ſolum neceſſe erat, ea adhibere, quibus Pontifex diſtinguebatur à Sacerdotibus. Illa autem erant duo ritum, nempe vnctio in capite, & aſſumptio ornamenti Pontificalis. Vtraque potuit adhiberi in monte Hor. Et de altera quidem conſtat, de altera verò credibile eſt, adhibitam fuiſſe.

20. Ego, ſaluo meliori iudicio, ſic ſentio. Primo, ex præcepto diuino neceſſarium fuiſſe, vt quicunque Pontifex crearetur, ſeptem diebus maneret in tabernaculo, in habitu Pontificali. Secundo, vt vngeretur oleo vnctionis in capite. Tertio, vt pollex dextræ manus ac pedis, itemque extremum auriculæ, tingeretur ſanguine arietis immolati. Hæc tria colliguntur ex verbis Exod 29.29 *Veſtem autem ſanctam, qua vtetur Aaron, habebunt filij eius poſt eum, vt vngantur in ea, & conſecrentur manus eorum.* Nec dubito, quin ſeruata ſint in conſecratione Eleazari, tametſi Scriptura expreſſè id non dicat. De lotione nihil certi definiri poteſt.

QVAESTIO. IV.

Quod fuerit officium Pontificis & Sacerdotum?

1. REſpondeo. Pontifex habebat quædam officia communia cum alijs Sacerdotibus, quædam ſibi propria ac peculiaria. Communia erant hæc decem. Primum, offerre vi-

ctimas

dorum, ſeu ſacrificia ſuper altare holocauſti (Leuit. 6.2.) Secundum, in eodem altari, in quo ſacrificant, fouere ſeu nutrire perpetuum ignem, ſubijciendo illi quotidie ligna (Leuit. 6.12.) Tertium, bis quotidie, id eſt, mane & veſpere, ponere & adolere incenſum ſuper altare thymiamatis (Exod 30.1.) Erant enim duo altaria legitima. Vnum holocauſti, in quo victimæ ſeu ſacrificia offerebantur: alterum thymiamatis, in quo aromata ſuauiſſimi odoris incendebantur. Hoc aureum, illud æreum. Quartum, bis quotidie, affuſo oleo oliuarum, concinnare lucernas, quæ erant in candelabro aureo, iuxta altare thymiamatis. (Exodi vigeſimi ſeptimi verſ. 3[illegible]. & Leuitici 24. v. 2.) Quintum, ſingulis Sabbatis duodecim panes calidos ponere ſuper menſam propoſitionis, & veteres inde remouere ac comedere. (Exodi vigeſimoquinto verſu 23. & Leuitici 24. 5.) Sextum, immolare vaccam rufam extra caſtra (Numerorum 19.3) Septimum, adiuuare mulieres in caſu zelotypiæ. (Numer. 5. 19.) Octauum, diſcernere inter lepram & lepram. (Leuit. 13. per totum.) Nonum, expiare ſeu mundare leproſos, puerperas, menſtruatas, & ſeminifluos (Leuit 12. & ſequentib.) Decimū, Legem Dei ſcire, interpretari, & alios docere. [Aggæi 2. 12. & Malachiæ 2 7.]

2 Propria erant hæc quatuor. Primū ſemel in anno, nimirū in ſolenni die expiationis, ſeu propitiationis intrare in Sanctuarium, ſeu in Sancta Sanctorum, [Hebr. 9 7.] & inſtituere

publi-

publicam expiationem totius populi, ab omnibus peccatis & immunditijs toto anno contractis, (Leuit. 16. per totum.) Vbi notandum eſt, duplicem fuiſſe expiationem in veteri Teſtamento: vnam priuatam & particularem, qua vel leproſi, vel puerperæ, vel alij, qui habebant aliquam immunditiam legalem, expiari ſolent: alteram publicam & vniuerſalem, qua tota multitudo ſeu Eccleſia Iſraelitarum mundabatur. Prior fiebat ſæpè in anno; poſterior, de qua hic agimus, ſemel duntaxat. Prior à quouis Sacerdote; poſterior à ſolo Pontifice. Prior extra Sanctuarium, poſterior partim in Sanctuario, partim extra. Fiebat autem hoc ritu. 1. Totus populus ceſſabat eo die ab omni opere ſeruili, & ieiunabat vſque ad veſperam. 2. Pontifex lauabat ſe aqua, & induebat veſtes Pontificales. 3. Antequam inciperet publicā expiationem, præmittebat tres alias, quæ tamen publicæ ſubſeruiebant. Vnam ſui ipſius & familiæ ſuæ, oblatione vituli pro peccato, & arietis in holocauſtum. Alteram tabernaculi & Sanctuarij, partim vapore ſeu nebula accenſorum aromatū, partim ſeptena aſperſione ſanguinis ex immolato vitulo & hirco. Tertiam altaris thymiamatis, ſola aſperſione ſanguinis. His peractis, ſequebatur publica expiatio, hoc modo: Pontifex, qui ab initio miſerat ſortem ſuper duos hircos, vt alter immolaretur pro peccato, alter viuus mitteretur in deſertum, tunc ſtatuebat in conſpectu multitudinis, & poſita vtraque manu ſuper caput eius, confi-

tebatur

confitebatur omnes iniquitates & peccata filiorum Iſrael, eaq; capiti aſſiſtantis hirci imprecabatur, & hircum mittebat cum in deſertum, quaſi auferentem & portantem peccata totius populi. Vnde et hircus ille caper Emiſſarius dictus eſt. Hæc omnia prolixe habentur Leuit. *16.*

3. Secundum officium Pontificis erat conſecrare Leuitas & Sacerdotes, iuxta eum ritũ qui deſcribitur Exodi 29. Leuit. 8. & Num. 8. De quo etiam ſuperius actum eſt. Hoc officium Pontificis deſignabatur per vnctionem capitis, ut recte notat D. Thomas in 1. 2. q. 102. art. 5. ad 8. Et ratio eſt, quia ſicut oleum vnctionis, ſeu ſacrum Chriſma, quod effundebatur in caput Pontificis, defluebat inde ad alia membra, iuxta illud Pſal. 132. *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron.* Sic poteſtas offerendi ſacrificia, & miniſtrandi in tabernaculo, à Pontifice per legitimam conſecrationem deſcendebat ad Sacerdotes & Leuitas, tanquam à capite Synagogæ in membra inferiora.

4. Tertium officium Pontificis erat, in cõtrouerſiis legalibus agere ſupremum Iudicem, & pronunciare vltimam ſententiam, cui omnes ſub pœna mortis tenebantur obedire ſeu acquieſcere. De hoc plura dicam capite vndecimo, vbi ex profeſſo agetur de Iudice controuerſiarum veteris Teſtamenti.

5. Quartum erat, in rebus gerendis, quæ maioris momenti eſſent, conſulere Deum, & ab eo reſponſum accipere. Vnde quotieſcum-

que

que circa res gerendas aliqua dubitatio maioris momenti oriebatur, recurrendum erat ad Pontificem, qui conſulebat Deum, & accepto ab eo reſponſo, docebat alios, quid faciendum eſſet. Erat autem duplex obligatio in hoc officio. Vna eorum, qui volebant rem aliquam maioris momenti aggredi. Nam antequam hoc facerent, tenebantur accedere Pontificem, & ab eo conſilium petere. Altera Pontificis, qui debebat rem illam Deo proponere, & ab eo ſciſcitari, rectene, an ſecus ſuſcipi poſ-ſit.

6. Vtraque obligatio colligitur ex illo Numer. 27. 18. *Dixit Dominus ad Moyſen: Tolle Ioſue filium Nun, virum in quo eſt ſpiritus, & pone manum tuam ſuper eum. Qui ſtabit coram Eleazaro ſacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis Synagoga filiorum Iſrael. Pro hoc, ſi quid agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipſe, & omnes filij Iſrael cum eo, & cætera multitudo.* Hæc poſteriora verba huc ſpectant. Quorum ſenſus eſt: Ioſue, qui erit Dux populi, non progredietur cum exercitu, nec ſuſcipiet bellũ cum vicinis hoſtibus, nec vllam rem aliam magni momenti aggredietur; niſi ad mandatum & directionem Eleazari Pontificis, qui in huiuſmodi caſibus, quid faciendum ſit, à Deo ſciſcitabitur, & Ioſuam deinde certiorem faciet.

7. Porro, non ſolus Ioſue, ſed alij quoque

Cæteri

Principes ac Reges, qui deinceps ſecuti ſunt, hoc præcepto obligabantur, ſemper in negotiis arduis debebant recurrere ad Pontificem, & ex eius reſponſis vel agere quippiam, vel omittere. Et bene quidem iis actum eſt, qui hoc fecerunt, male cum iis, qui neglexerunt. Exempla prioris generis ſunt hæc. Primo, Dauid Rex cum intellexiſſet inſidias ſibi parari a Saule acceſſit Abiathar Pontificem, & per eum quæſiuit a Deo, an tutus poſſit eſſe in vrbe Ceila? & an ciues Ceilitæ eſſent eum tradituri Sauli? [1. Regum 23. c.] Secundo, idem Dauid alio tempore, per eundem Pontificem conſuluit Deum, an deberet perſequi Amalecitas, qui ſpoliauerant & ſuccenderant vrbem Siceleg [1. Regum 30. c.] Quod autem Dauidi familiare fuerit, hoc modo interrogare Deum, patet 1. Regum vigeſimoſecundo verſu decimoquinto, vbi Achimelech Pontifex accuſatus apud Saulem, quod Dauidi adhæreret, & pro eo Dominum conſuluiſſet, reſpondit Regi: *Num hodie cœpi pro eo conſulere Deum?* quaſi dicat, ſæpius ante hæc tempora id feci.

Exempla poſterioris generis ſunt hæc. Primum, Ioſue & alij principes filiorum Iſrael, decepti ſunt à Gabaonitis, eo quod fœdus cum iis percuſſiſſent, non conſulto prius per Pontificem Deo [Ioſue nono, verſu 14.] Secundo, Saul elatus victoria, & præfiſus ſuis viribus, cum vellet inconſulto Deo, Philiſtæos perſequi, mont-

monitus à Pontifice eſt, ne id faceret. Et cum poſtea conſuluiſſet Deum, nullum reſponſum ab eo impetrauit. Itaque non potuit vti victoria, ſicut animo deſtinauerat. (1. Reg. 14. 36.) Tertio, filij Iſrael pugnaturi cum Beniamitis, conſuluerunt quidem Deum per Pontificem, ſed tamen quia magis confidebant ſuis copiis, quàm Dei oraculo, multi ex iis cæſi ac fugati ſunt. (Iudic. 20. 22.)

9. Quæres, quo modo, vel ritu, ſoleret Pontifex conſulere Deum in huiuſmodi caſibus. Reſpondeo. Aliter Moyſes, aliter alij Pontifices, ſoliti ſunt id facere. Moyſes ingreſſus tabernaculū fœderis, facie ad faciem cum Deo loquebatur, ſicut ſolet homo cum amico loqui (Exod. 33. 11.) Alij Pontifices, qui poſtea fuerunt, induti Ephod, loquebantur cum Deo, non quidem facie ad faciem, ſed aliquo alio peculiari modo, qui tamen apud auctores & Interpretes non ſatis compertus eſt, vt latius dicam in ſeq. q. §. 16.

QVÆSTIO V.

Quo veſtitu & ornatu vſi ſint Sacerdotes & Pontifex?

1. LEuitæ non habebāt ſacrum ornatum, ſed ſoli Sacerdotes & Pontifex. Nec tamen illa vtebantur, niſi eo tempore, quo in Tabernaculo vel templo miniſtrabant. Fuit autem [illegible] octo ornamenta Pontificis, [illegible]

[illegible] veſtis

2, veſtis linea, 3 balteus ſeu cingulum. 4 tunica [illegible] 5. Ephod, ſeu ſuperhumerale. 6. Rationale [illegible] 7. Cidaris ſeu tiara. 8. Lamina aurea. De his agitur Exodi 28 per totū. [illegible] propria Pontifici [illegible] tunica hyacinthina, Ephod, Rationale, & [illegible] reliqua communia cum aliis Sacerdotibus. De ſingulis aliquid dicendum eſt.

2. Igitur Pontifex, cum adminiſtrandum accederet, primo loco induebat feminalia ſeu feminalia linea, *ad tegendam carnem turpitudinis ſuæ a renibus uſque ad femora*, vt loquitur Scriptura (Exodi 28. 42.) Erant autem hæc feminalia veluti caligæ quædam, quas pedibus inducebant, vt ait Ioſephus, quaſi dimidiatis braccis ad ilia conſtringebat. Aliqui putant ex byſſo contecta fuiſſe contecta. Nobis ſufficit, quod a Moyſe linea appellentur.

3. Poſt feminalia, proxime induebat tunicam lineam, quæ duplici nomine fuit appellata. Primo, linea ſtricta (Exodi 28. 4.) Secundo, tunica linea. (Leuitici 8. 7.) Inuenio duas cauſas cur ſtricta fuerit appellata. Vna eſt, quia ad corpus aſtringebatur. Non enim erat laxa & ampla, ſed proximi corporis commenſurata. Altera, quia balteo ſeu cingulo ſtringebatur (Leuit. 8. 7.) Probabile eſt, fuiſſe ſimilem tunicæ Ioab, de qua 2. Regum 20. 8. *Porro Ioab* [illegible] *tunica ſtricta ad menſuram habitus ſui.* Niſi quod hæc fuerit exterior, illa interior.

4. Hæc veſtis linea conſtringebatur balteo ſeu cingulo, inter vmbilicum & pectus. De quo D. Hieronymus ita ſcribit ad Fabiolam: *Hoc cingulum in ſimilitudinem pellis colubri, qui exuit ſenectutem, ſic in rotundum textum eſt, vt marſupium longius putes. Textum autem eſt ſubtegmine cocci, purpuræ, hyacinthi, & ſtamine byſſino, ob decorem & fortitudinem: atque ita polymita arte diſtinctum, vt diuerſos flores ac gemmas, artificis manu non textos, ſed additos arbitreris. Lineam tunicam, inter vmbilicum & pectus, hoc ſtringunt balteo.* Similia habet Ioſephus libro 3. antiquitatum, cap. 8.

5. Poſt balteum ſequebatur tunica hyacinthina, quæ erat laxa, per modum veſtis talaris. In eius fimbria inferiori per circuitum pendebant alternatim mala punica & tintinnabula aurea, vt ex eorum ſonitu perciperetur ingreſſus & egreſſus Pontificis, quando intrabat vel exibat Sanctuarium. (Exodi vigeſimooctauo, verſu trigeſimoquinto.) Dicebantur autem mala punica, non quod re vera eſſent, ſed quia ex Hyacintho, purpura & cocco bis tincto, contecta erant inſtar malorum punicorum (Exod. 28. 33.)

6. Super tunicam Hyacinthinã, erat Ephod ſeu ſuperhumerale, quod tegebat humeros, & anteriorem partem vſque ad cingulum. Erat autem contextum ex auro, Hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & byſſo retorta. (Exod. 28. 6.) In vtroque latere vtriuſque humeri habebat duos lapides onychinos, auro incluſos, in

[illegible]

tuum, & decem, alterum à ſiniſtris: in quibus ſculpta erant nomina duodecim filiorum Iſrael, ſex nomina in vno lapide, & ſex in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum. (Exodi 28.9.)

¶ In anteriori parte ſuperhumeralis, ad pectus Pontificis, [illegible] Rationale iudicij, Hebraicè [illegible] Hoſen, id eſt, pectorale, Græcè [illegible], id eſt, rationale. Conficiebatur autem ex eadem materia, qua Ephod, [illegible] auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & byſſo retorta. Figura quadrangulum [illegible], duplex ad Ephod relatum: longitudine & latitudine, menſura palmi. (Exodi vigeſimo octauo, verſu decimo ſexto.) In hoc rationali erant duodecim lapides pretioſi, incluſi auro, & diſtincti per quatuor ordines: in quibus etiam ſculpta erant duodecim nomina filiorum Iſrael. (Ibidem verſu decimo ſeptimo.) Atque ita confectum & [illegible], catenis autem & [illegible] ſuperhumerali, [illegible] non poſſet ſeparari. (Ibidem verſu [illegible].) Porro in rationali poſitum erat [illegible] ſuper pectus Pontificis. (V. 30.) Hæc erat *Vrim & Thummim*.

¶ In capite erat Cidaris ſeu tiara, id eſt mitra quodammodo ex byſſo confecta, cui affixa erat lamina aurea, ſupra frontem Pontificis, cum hac inſcriptione *Sanctum Domino*. (Exodi 28. verſu trigeſimo ſexto.) Sicut loquitur [illegible]

Facies & laminam de auro puriſſimo, in qua ſculpes opere cælatoris, Sanctum Domino. Ligabiſque eam vitta hyacinthina, & erit ſuper Tiaram imminens fronti Pontificis.

9. Quæres primo: Quid ſignificauerint ornamenta Pontificis? D. Thomas in 1.2. quæſt. 102. articulo 5. ad 8. adfert duas ſignificationes: Vnam litteralem, alteram myſticam. Secundum litteram, inquit, ornamenta Pontificis deſignabant diſpoſitionem huius mundi, hoc modo. Primo, Feminalia linea, & veſtis linea, ſignificabant terram, ex qua linum naſcitur. Secundo, Balteus, Oceanum, qui cingit terram. Tertio, Tunica hyacinthina, aerem, qui hyacinthini coloris eſt. Quarto, Tintinnabula illius tunicæ, tonitrua aeris. Quinto, Mala punica, coruſcationes, quæ fiunt in aere. Sexto, Ephod, ſeu ſuperhumerale, cœlum ſiderium. Septimo, Duo onychini, duo hemiſpheria, vel certe Solem & Lunam. Octauo, Duodecim gemmæ in pectore, duodecim ſigna Zodiaci. Nono, Tiara, cœlum empyreum. Decimo, Lamina aurea, Deum omnibus præſidentem.

10. At myſtice deſignabant virtutes, quæ debent eſſe in Pontifice. Ac primo, feminalia linea ſignificabant caſtitatem: veſtis linea, puritatem vitæ: cingulum, diſcretionem: tunica hyacinthina, cœleſtem conuerſationem: tintinnabula aurea, ſanam doctrinam: mala punica, bonos mores: ſuperhumerale, ſuſtinentiam infirmitatem populi: rationale in pecto-

[illegible]

tecum nominibus filiorum Iſrael, charitatem & ſollicitudinem pro fidelibus: Tiara in capite, rectam intentionem: Lamina aurea in fronte, memoriam & recordationem Dei. Hæc ex D. Thoma.

11. Alij non malè de Chriſto interpretantur. Nam *ille fuit* verus ac primarius Pontifex, cuius typum geſſerunt Aaron & ſucceſſores eius. In illo perfectiſſimè fuerunt omnes virtutes, per ornamenta Pontificalia deſignatæ. Ille ſuis humeris portauit duas gemmas, id eſt, pretium redemptionis duorum populorum, Iudæorum ſcilicet & Gentilium. Ille in ſuo pectore inſculpta habuit nomina electorum. Illo quocunque inceſſit, ex ſtrepitu prædicationis Euangelij, & ſuauiſsimo virtutum odore, percipi potuit ac obſeruari.

12. Quæres ſecundo: An ſolus Pontifex vſus fuerit Ephod ſeu ſuperhumerali? Ratio dubitandi eſt, quia legimus alios quoque, præter Pontificem vſos eſſe, nempe Leuitas, Sacerdotes, Reges. Nam de Samuele, qui erat Leuita, ſic habemus primo Regum ſecundo verſu decimo octauo: *Samuel autem miniſtrabat ante faciem Domini, puer, accinctus Ephod lineo.* De Sacerdotibus primo Regum vigeſimo ſecundo, verſu 18 *Doeg Idumæus irruit in Sacerdotes, & trucidauit in die illa octoginta quinque viros veſtitos Ephod lineo.* De Dauide Rege 2. Regum 6.14 *Dauid ſaltabat totis viribus ante Dominum, accinctus Ephod lineo.*

13. Reſpondeo. Duplex fuit Ephod ſeu ſuperhu-

perhumerale in veteri Teſtamento. Vnum contextum ex auro, purpura, hyacintho, cocco bis tincto, & byſſo retorta. Alterum ſimplex, lineum, candidum. Priori ſolus Pontifex vtebatur, poſteriori alij. Ita D. Hieronymus in Epiſtola 127. ad Fabiolam, & epiſtola 130 ad Marcellam, Abulenſis lib. 1. Reg. cap. 22. q. 25. Ribera libro 3. de templo capite 10. & alij paſſim.

14. Quæres 3. In quem finem ſolitus ſit Pontifex geſtare Ephod? Ex Scriptura conſtat, in tribus caſibus ſolitum eſſe geſtare. Primo, in conſecratione. Quando enim mortuo Pontifice, alius ſubrogabatur, neceſſe erat ſolemni ritu eum conſecrari, quod fiebat aſſumptione habitus Pontificalis, & vnctione capitis, (Exodi 29. 29.) Secundo, in ingreſſu Sanctuarij, quando ſacrificabat & deprecabatur pro populo. (Exodi 28. 29) Tertio, quando conſulebat Deum in rebus dubiis. De hoc caſu potiſſimum hic agimus.

15. Igitur notandum eſt, in veteri Teſtamẽto fuiſſe tres modos conſulendi Deum in rebus dubiis, & accipiendi ab eo reſponſa. 1. Per viſiones & ſomnia. 2. Per Sacerdotes. 3. Per Prophetas. Hoc colligitur ex illo 1. Regum 28. 6. *Conſuluit Saul Dominum, & non reſpondit ei, neque per ſomnia, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas.*

16. Modus conſulendi per Sacerdotes, (de quo ſolo hic agimus) ſic habebat. Res, aut

Prim-

Princeps, aut populus Iſraelitarum, ſi quando dubitabant, quid in rebus magni momenti agendum ſibi eſſet, iubebatur adire Pontificem ſeu ſummum Sacerdotem, qui indutus Ephod conſulebat pro ipſis Deum (Numer. 27.21.) Eius rei varia exempla allata ſunt, quæſtione præcedenti. Nihilominus ſuperſunt quædam dubia, quæ hoc loco diſcuti poſſunt. Ac primo quæritur, an is, qui per Pontificem conſulebat Deum, debuerit in propria perſona præſens eſſe Pontifici? Reſpondeo. Tametſi ſæpius id fieret, non tamen erat neceſſe fieri. Nam ſicut abſens poterat agere cum Propheta, ſic etiam cum Pontifice. Secundo, an immediatè ſuam quæſtionem propoſuerit Pontifici, an Deo coram Pontifice?

Reſpondeo: Immediatè Pontifici, & Pontifex Deo. Ita plures ſentiunt. Tertio, an hæc propoſitio debuerit fieri coram Arca? Reſpondeo. Fiebat coram Arca, ſi adeſſet; ſecus, ſi abeſſet. Quarto: Quomodo Deus ſolitus ſit dare reſponſa Pontifici interroganti? Reſpondeo: Authores diſſentiunt. Aliqui putant, per Angelum voce humana loquentem: Alij, per occultam Spiritus Sancti reuelationem. Alij, per ſchedulam. Alij, inter quos Ioſephus, per ſplendorem gemmarum ſeu lapidum, qui erant in Rationali ſupra pectus Pontificis. Hoc ſic explicant. Si lapides ſeu gemmę plus ſolito ſplendeſcerent ſignum erat feliciter ſucceſſurũ: ſi minus ſolito, male ſucceſſurũ

Si nec plus nec minus, ſed more naturali ſplē-deſcerent, ſignum erat Deum non velle reſpondere. Et ſic putant accidiſſe, quando Saul conſuluit Deum per Sacerdotem.

17. Vltimo quæri poteſt, quando ceſſauerit hic modus conſulendi Deum per Pontificem, & accipiendi ab eo reſponſa? Abulenſis putat ceſſaſſe eo tempore, quod inter Alexandrum Magnum & Machabæos interceſſit. Genebrandus, eo tempore, quo Ioas Rex occidit optimum Pontificem Zachariam. Alij denique ab initio captiuitatis Babylonicæ, quando ſacrificium ceſſauit. Nam veriſimile eſt, Iudæos propter ſua peccata, vno eodemque tempore, & oraculo & ſacrificio ſpoliatos fuiſſe, quod contigit ad initium captiuitatis Babylonicæ. Quò videtur ſpectare illud Oſeæ 3. 4. *Dies multos ſedebunt filij Iſrael ſine Rege & ſine Principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari, & ſine Ephod.*

QVÆSTIO VI.

Quos & quantos reditus habuerint Sacerdotes & Pontifex?

1. SIcut Deus ex 12. Tribubus Iſrael, elegit vnam pro diuino ſeruitio, vt ſupra dictum eſt, nempe tribum Leui, in qua erant Leuitæ, Sacerdotes, & Pontifex; ſic eandem tribum, tanquam ſibi peculiariter mancipatā, volui

voluit noſtram curam ſuſcipere, & de certis reditibus pateretur illi prouidere, iuxta illud, Num. 18. 20. *Dixit Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos: Ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Iſrael.* Hinc etiam poſt ea factum eſt, vt in diuiſione terræ promiſſionis, ſingulæ tribus acceperint ſuam portionem, excepta tribu Leui, quæ per reliquas tribus diſpergebatur.

2. Porro Deus in ſtipendium pro miniſterio, liberaliter illis conceſſit, quæ ſequuntur. Primo, vt haberent quadraginta octo vrbes cum agris ſuis, ad paſtum iumentorum (Num. 35. 2.) Secundo, vt aliarum tribuum decimis alerentur. Tertio, vt acciperent primitias. Quarto, vt haberent oblationes, quæ fiebant à populo. De his ſingulis breuiter agendum eſt.

3. Igitur vrbes quadraginta octo, erant hæ. 1. Hebron. 2. Lobna. 3. Iether. 4. Eſtemo. 5. Holon. 6. Dabir. 7. Ain. 8. Ieta. 9. Bethſames. 10. Gabaon. 11. Habac. 12. Anathoth. 13. Almon. 14. Sichem. 15. Gazer. 16. Cibſaim. 17. Bethoron. 18. Eltheco. 19. Gabathon. 20. Aialon. 21. Gethremmon. 22. Thanach. 23. Gethremmon. 24. Gaulon. 25. Boſra. 26. Ceſion. 27. Dabereth. 28. Iaramoth. 29. Engannim. 30. Maſal. 31. Abdon. 32. Halcath. 33. Rohob. 34. Cedes. 35. Hammoth Dor. 36. Carthan. 37. Iecnan. 38. Cartha. 39. Damna. 40. Naalol. 41. Boſor. 42. Iaſer. 43. Iethſon. 44. Mephaad. 45. Ramoth in Galaad. 46. Manaim. 47. Heſebon. 48. Iazer.

4. Ex his 48. ciuitatibus, tredecim primæ datæ ſunt Sacerdotibus; reliquæ Leuitis (Ioſue 21.) Porro ex omnibus, ſex erant ciuitates refugij, quarum nomina recenſentur, Ioſue 20. verſu 7. Sunt autem hæc. 1. Cedes in Nephtali. 2. Sichem in Ephraim. 3. Hebron in Iuda. 4. Boſor in Ruben. 5. Ramoth in Galaad. 6. Gaulon in Manaſſe. Tres primæ citra, reliquæ trans Iordanem (Ioſue 21.7.) Omnes æquali ſpatio inter ſe diſtabant. (Deut. 19. verſu 7.) Omnes ſitæ erant in montibus, vt eminus videri poſſent, excepta Boſor, quæ ſola erat in plano, ſed tamen patente loco & conſpicuo. Ioſue 21.8.

De Decimis.

5. Duo certa ſunt, duo controuerſa. Primo certum eſt, Leuitas accepiſſe decimas fructuum, pecorum, & iumentorum à filijs Iſrael, id eſt, ab alijs tribubus, vt patet ex illo Num. 18. verſu 21. *Filiis autem Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* Secundo certum eſt, Leuitas ex his decimis, quas accipiebant ab alijs tribubus, iterum dediſſe decimas ſummo Sacerdoti ſeu Pontifici, id eſt, dediſſe decimas decimarum, vt patet ex eodem capite verſu 26. *Præcipe Leuitis, atque denuncia: Cum acceperitis à filiis Iſraël decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id eſt, decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblationem*

pro-

primitiuorum: tam de areis, quam de torcularibus & vniuerſis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron Sacerdoti.

6. Prior controuerſia eſt, an Leuitæ communiter dicti, (id eſt, tota tribus Leui, vt complectitur Leuitas propriè dictos, Sacerdotes, & Pontificem;) an potius Leuitæ propriè dicti, quatenus diſtinguuntur à Sacerdotibus & Pontifice, acceperint decimas ab aliis tribubus filiorum Iſrael? Abulenſis & quidam alii intelligunt de Leuitis propriè dictis. Alij tamen cum Ioſepho de Leuitis communiter dictis, id eſt, de tota tribu Leui. Quod colligitur ex illo 2. Eſdræ 10. verſu trigeſimo ſeptimo. *Ipſi Leuitæ decimas accipient ex omnibus ciuitatibus operum noſtrorum. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Leuitis in decimis Leuitarum. Et Leuitæ offerent decimam partem decimæ ſuæ in domo Dei noſtri.* Igitur Leuitæ & Sacerdotes ſimul accipiebant decimas à filijs Iſrael, & poſtea Leuitæ ex ſuis decimis dabant alias decimas Sacerdoti ſeu Pontifici. Hinc iam oritur

7. Poſterior controuerſia, an decimæ decimarum, quæ dabantur à Leuitis propriè dictis, datæ fuerint ſoli Pontifici ſeu ſummo Sacerdoti, an generatim omnibus Sacerdotibus? Lyranus & Abulenſis putant ſoli Pontifici fuiſſe datas, ex illo Num. 18. 29. *Date Aaron Sacerdoti.* Ioſephus non ſolum Pontifici, ſed generatim omnibus Sacerdotibus. Alii denique ſoli quidem Pontifici, datas fuiſſe, ſed ad cuſto-

cuſtodiendum & diſtribuendum Sacerdotibus, iuxta illud Num. 18. 8. *Locutus eſt Dominus ad Aaron; Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum*, id eſt, vt cuſtodias & diſtribuas filijs tuis Sacerdotibus: Sicut mox ſequitur; *Omnia, quæ ſanctificantur à filiis Iſrael, tradidi tibi & filiis tuis, pro officio Sacerdotali legitima ſempiterna.* Quo etiam ſpectat illud, 2. Eſdræ 10. 38. *Leuitæ afferent decimam partem decimæ ſuæ in domo Dei noſtri, ad Gazophylacium in domum theſauri*, id eſt, vt cuſtodiatur in gazophylacio, & inde Sacerdotibus ſuo tempore diſtribuatur.

8. Igitur ſumma omnium hæc eſt. Tribus Leui, quæ tota erat diuino ſeruitio conſecrata, accipiebat decimas ab alijs tribubus, quæ erant Laicæ. Porro cum in tribu Leui eſſent tria hominum genera, nempe Leuitæ proprie dicti, Sacerdotes, & Pontifex; Leuitæ ex ſuis decimis, dabant iterum decimas Pontifici & Sacerdotibus, quia hi in altiori gradu & ordine ſeruiebant Deo, quam Leuitæ; ac proinde ſicut plus honoris, ſic etiam plus bonorum temporalium pro ſuſtentatione illis debebatur.

9. Pro maiori explicatione eorum, quæ dicta ſunt, notandum eſt, apud Hebræos fuiſſe tria decimarum genera. Primum earum, quas cæteræ tribus ſingulis annis tenebantur dare tribui Leuiticæ, pro ſuſtentatione. De his iam dictum eſt. Alterum earum, quas ſinguli Patresfamilias debebant quotannis apud ſe ſeruare, & poſtea cum Leuitis comedere in

loco

loco, vbi erat Tabernaculum vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe in Paſchate, Pentecoſte, & feſto Tabernaculorum. De his intelligendum eſt illud Deut. 14. 22. *Decimam partem ſeparabis de cunctis fructibus tuis, qui naſcuntur in terra per annos ſingulos, & comedes in conſpectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit, vt in eo nomen illius inuocetur* &c. Tertium earum, quas tertio anno ſinguli ſeparare debebant in proprijs domibus, & cum Leuitis, peregrinis, pupillis, & viduis communicare, iuxta illud Deut. 14. 28. *Anno tertio ſeparabis aliam decimam ex omnibus, quæ naſcuntur tibi eo tempore, & repones intra ianuas tuas. Venietq́; Leuites, qui aliam nō habet partem nec poſſeſſionem tecum, & peregrinus, & pupillus, & vidua, qui intra portas tuas ſunt, & comedent & ſaturabuntur, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus.* Et Deut. 26. 12. *Quando compleueris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Leuitæ & aduenæ, & pupillo, & viduæ, vt comedant intra portas tuas, & ſaturentur.* Igitur Leuitæ, tametſi omnium harum decimarum eſſent aliquo modo participes; tamen ex primo genere potiſſimum ſuſtentabantur, vt dictum eſt.

De primitiis & primogenitis.

10. Soli Sacerdotes & Pontifex, non autem Leuitæ propriè dicti, accipiebant primitias & primogenita à filijs Iſrael. Porro primitias ſoluebantur ter in anno, vt notant Lyranus

nus & alii. Primo in Paſchate, de nouis ſpicis. Secũdo in Pentecoſte, de nouis panibus. Tertio in ſeptembri in feſto Tabernaculorum, de nouis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus, tenebãtur omnes mares venire ad locũ, quem elegerat Dominus. (Deut. 16.16.)

11. De primitiis ſpicarum, quę in Paſchate offerebantur, intelligitur illud Leuit 23.10. *Cum ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum, primitias meſſis veſtræ, ad Sacerdotem, qui eleuabit faſciculum coram Domino, vt acceptabile ſit pro vobis, altero die Sabbati, & ſanctificabit illum.* Ritus autẽ offerendi deſcribitur Leuit. 2.14. his verbis. *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de ſpicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & ſic offeres primitias tuas Domino, fundens ſupra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini eſt.*

12. De primitiis panum, quæ offerebãtur in Pentecoſte, Intelligitur illud Leuit. 23.15. *Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas, vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt, quinquaginta dies: & ſic offeretis ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarum duos de duabus decimis ſimilæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini, &c.*

13. De primitiis nouorum fructuum, quæ offerebantur in ſeptembri, intelligitur illud, Num. 18.13. *Vniuerſa frugum initia, quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in vſus tuos.*

qui

qui mundus eſt in domo tua, veſcetur eis. Et Deut. 18.4. *Dabunt Sacerdoti primitias frumenti, vini & olei.* Et Deut. 26.2. *Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergeſque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit accedeſq; ad Sacerdotem qui fuerit in diebus illis,* &c.

14. Eſt autem magna differentia inter hęc tria genera primitiarum. Primò, quia primitię in Paſchate erant ex ſolis ſpicis: in Pentecoſte, ex ſolis Panibus: in Septembri, ex variis terræ fructibus. Secundo, primitiæ ſpicarum dabantur in ipſa collectione fructuum terræ, nec vlli licebat quicquam comedere de nouis fructibus, antequam primitiæ ſpicarum Deo oblatæ eſſent. (Leuit. 23.14.) At primitiæ in Pentecoſte & Septembri, offerebantur ex fructibus iã collectis, & domi aſſeruatis. (D. Auguſt. q. 32. ſuper Numeros.) Tertiò, Primitiæ panum & fructuum cedebant integrè in vſum Sacerdotum; primitiæ vero ſpicarum non integrè. Nã vnus manipulus ſpicarum conſumebatur per modum ſacrificij; reliqui comedebantur à Sacerdotibus.

15. Porro, ſicut primitiæ, ſic etiam Primogenita dabantur Pontifici & Sacerdotibus. (Exod. 13.2. & Num. 3.13.) Erant a. tria genera Primogenitorum: alia hominum; alia pecorũ mundorum; alia immundorum. Igitur ſingula primogenita primi & tertij generis redimebantur pretio quinq; Siclorum, quod dabatur Sacerdotibus. Primogenita ſecundi generis, per ſe illis offerebantur. (Num. 18.15.)

De

De Oblatis.

16. Per oblata, generatim loquendo, intelliguntur ea, quę a filijs Iſrael offerebantur Deo in vſum Sacerdotum. Erant autem triplicia. Nam quędam ex pręcepto offerebantur, vt decimę, primitię, & primogenita, de quibus iam dictum eſt. Alia ſponte & ex mera deuotione; alia denique ex voto. De hoc triplici genere multa habentur, Leuit. 22. 18. Leuit. 23. 38. Num 15. 3. & alibi. Hęc iterum erant varia. Nam quilibet, vel ſponte, vel ex voto poterat offerre hoſtias, libamenta, panes, pecuniam, & quę ſimilia ſunt. Id autem potiſſimum fiebat in tribus anni temporibus, vt ſupra dictum eſt, nempe in Paſchate, Pentecoſte, & feſto Tabernaculorum. Tunc enim tenebantur venire omnes ad locum, vbi erat Templū vel Arca propitiatorii. (Deut. 16. 16)

17. Ex dictis colligi poteſt, quam diuites fuerint Sacerdotes in veteri Teſtamento, pre alijs omnibus. Nam primo accipiebant decimas à duodecim tribubus Iſrael. Vbi notandum eſt, præter tribum Leui fuiſſe duodecim tribus filiorum Iſrael, nempe tribum Ruben, Simeon, Iuda, Zabulon, Iſſachar, Dan, Gad, Aſer, Nephtali, Ephraim, Manaſſe, Beniamin. Igitur ſingulæ hæ tribus, diuidebant ſua bona in decem partes, & vnam dabant tribui Leui, reliquis nouem ſibi reſeruatis. Quo fit, vt tribus Leui multo fuerit ditior, quam cæteræ. Nam ſingulæ cæterarum habebant tantum nouem

nouem partes; Tribus autem Leui duodecim. Præter has decimas, quæ communes erant omnibus in tribu Leui, Sacerdotes iterum accipiebant decimas decimarum à Leuitis; & ſic non ſolum erant ditiores, quàm homines aliarum tribuum, ſed etiam quàm Leuitæ. Deinde accedebant primitiæ, primogenita, oblata; quæ ſi omnia computentur, in magnum theſaurum excreſcere neceſſe erat reditus & poſſeſſiones Sacerdotum.

QVÆSTIO VII.

An Sacerdotes & Pontifex aliquando debuerint ſeruare continentiam ab vxoribus?

1. REſpondeo. Iure diuino debebant ſeruare continentiam ab vxoribus, pro toto eo tempore, quo in tabernaculo vel templo miniſtrabant. Hoc teſtantur ſcripturæ & Patres. Ex Scripturis habemus aliquot teſtimonia. Primum, Exodi 19.22 *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur*, id eſt, abſtineant ab vxoribus. In eo enim potiſſimũ conſiſtebat ſanctificatio, vt patet ex eodem capite. Nam v. 10. dicebat Deus ad Moyſen: *Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie & cras, lauentque veſtimenta ſua.* Moyſes autem intellexit hanc ſanctificationem de abſtinentia ab vxoribus. Nam mox accedens ad populum &

explicans illi voluntatem Dei, Dixit: *Eſtote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus veſtris.* Vbi notandum eſt, illam ſanctificationem, ſeu abſtinentiam ab vxoribus, de qua agitur citato capite, tam populo, quam Sacerdotibus fuiſſe præceptam; quia tam populus, quam Sacerdotes, debebant audire promulgationem legis Moſaicę, & ad illam toto biduo ſe diſponere per abſtinentiam ab vxoribus, & per lotionem veſtimentorum, & caſtrorum purgationem. Speciali tamen titulo præceptam fuiſſe Sacerdotibus, pro omni eo tempore, quo fungebantur officio Sacerdotali; ſiue orando pro populo, ſiue hoſtias & ſacrificia offerendo, ſiue aliquod aliud ſacrum miniſterium exhibendo. Hoc enim ſignificatur illis verbis: *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur.* Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel ſacrificium oblaturi, vel aliquid ſimile facturi.

2. Secundum teſtimonium. 1. Reg. 21. 1. *Venit autem Dauid in Nobe ad Achimelech Sacerdotem.* Et infra: *Reſpondens Sacerdos ad Dauid, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, ſed tantum panem Sanctum. ſi mundi ſunt pueri, maxime à mulieribus. Et reſpondit Dauid Sacerdoti; & dixit ei: Equidem, ſi de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiuſtertius, quando egrediebamur, & fuerunt vaſa puerorum ſancta. Porro via hæc polluta eſt, ſed & ipſa hodie ſanctificabitur in vaſis.* Hic vides, non licuiſſe comedere panem ſanctum, niſi pu[illegible]

[illegible]

ſanctificatione, quæ in duobus conſiſtebat. Primò, ac potiſſimum, in abſtinentia ab vxoribus. Secūdò, in purificatione corporis, ſi quid maculæ in via cōtraxiſſet. Et certè ſi homines Laici debebant hoc modo ſanctificari, multo magis Sacerdotes; quippe qui ad maiorē puritatem, ratione ſtatus ac officij, obligabantur.

3 Quod ſic vlterius declaro. Duo hic præcepta diſtinguenda ſunt. Vnum, quo laici prohibebantur comedere panes ſanctificatos, vel vt aliàs vocantur, panes propoſitionis. De quo Chriſtus, Matth. 12.3. *Non legiſtis, quid fecerit Dauid, quando eſurijt, & qui cum eo erant. Quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, niſi ſolis Sacerdotibus?* Alterum, quo iubebantur abſtinere ab vxoribus, qui manducaturi erant huiuſmodi panes. De hoc quæſtio eſt, quoſnā obligauerit? Aliqui putant obligaſſe ſolos laicos. Ego cōtra, obligaſſe ēt Sacerdotes. Et quidem per ſe & primario, Sacerdotes. Quod tripliciter probo. *Primò*, ex dictis, q̄a Sacerdotes tenebantur ad maiorē puritatē, quā laici. Secundò, quia eſus panum ꝓpoſitionis per ſe pertinebat ad ſolos Sacerdotes: Ergo ēt ſanctificatio requiſita ad eſum illorū panū per ſe pertinebat ad ſolos Sacerdotes. Vnde ſicut laici non poterant comedere huiuſmodi panes, niſi tantum per accidens, & in caſu neceſſitatis; ita non tenebantur ſe ſanctificare, niſi tantum per accidens, & in caſu neceſſitatis. Tertiò, quia ſi præceptum de abſtinentia ab vxoribus

pertinuiſſet ad ſolos laicos, vel fuiſſet illis datum à Deo, antequam Achimelech loquebatur cum Dauide; vel ab ipſo Achimelech, cum iam loqueretur cum ipſo: Non prius, quia nunquam legimus in ſcriptura, quod Deus dederit tale præceptum pro ſolis laicis, antequam Achimelech loquebatur cum Dauide. Nec poſterius, quia Achimelech, cum dicebat Dauidi: *Si mundi ſunt pueri, maxime à mulieribus*, nō dabat nouum præceptum, ſed ſupponebat iam ante à Deo datum eſſe. At non erat aliud à Deo datum niſi quo Sacerdotes obligabantur abſtinere ab vxoribus, quotieſcunque fungerentur officio Sacerdotali, ſeu, quotieſcunque aliquid ſacri miniſterij, ſiue orando, ſiue hoſtias offerendo, ſiue panes ſanctos comedendo, peragerent. Itaque ſenſus Achimelech eſt hic: Vobis quidem non licet comedere panes ſanctificatos, ſed ſolis Sacerdotibus. Si tamen vultis propter præſentem neceſſitatem comedere, cum alij panes haberi nō poſſint; neceſſe eſt, vos ea puritate & ſanctitate id præſtare, qua Sacerdotes facere conſueuerūt, qui abſtinent ab vxoribus, quotieſcunque huiuſmodi panes comeſturi ſunt. Idem ergo à vobis exigo.

4. Tertium teſtimonium 1. Paral. 24. 7. *Exiuit autem ſors prima Ioiarib, ſecunda Iedei, tertia Harim*, &c. vbi recenſentur viginti quatuor familiæ Sacerdotum, qui per vices debebant miniſtrare in domo Domini, iuxta illud Luc. 1. 5. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias de*

de

de vice .ibi. Et paulo poſt: *Factum eſt autem, cum Sacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuæ, ante Deum, ſecundum conſuetudinem Sacerdotij, ſorte exijt, ut incenſum poneret.* Conſtat autem Sacerdotes, quando miniſtrabant Domino ſecundum vicem ſuam, debuiſſe multos dies perſeuerare in miniſterio. Nam ibidem verſu 23. de Zacharia ſic legimus: *Et factum est, vt impleti ſunt dies officij eius, abijt in domum ſuam.* Pleriq; authores putant fuiſſe octo dies vnicuique deſtinatos, nempe à Sabbato vſque ad Sabbatum, vt Ioſephus, Ambroſius, Theophylactus, & alij apud Maldonatum in Commentario illius loci. Et colligitur ex illo 2. Paralip. 23. 8. *Fecerunt ergo Leuitæ, & vniuerſus Iuda iuxta omnia, quæ præceperat Ioiada Pontifex: & aſſumpſerunt ſinguli viros, qui ſub ſe erant, & veniebant per ordinem Sabbati cum his, qui impleuerant Sabbatum, & egreſſi erant.*

[illegible] igitur Sacerdotes per octo dies, relictis domibus & vxoribus ſuis, permanebant in téplo, & ibi miniſtrabant. Et quidem tempore ſacrificij erant in ea parte templi, vbi ſacrificia offerebantur. Reliquo tempore, habitabant in atrio templi, in domunculis ad id deſtinatis, quo non licebat vxores introducere. Vnde conſequens eſt, debuiſſe à cohabitatione earum abſtinere. De qua re ſic ſcribit Siricius Papa in Epiſtola ad Himerium Tharaconenſem Epiſcopum cap. 7. *Dicat mihi nunc, quiſquis ille eſt ſectator libidinum, præceptorq; vitiorum, æſtimat quod in lege Moyſis paſſim ſacris ordinibus à Domino laxata ſint frena luxuriæ, cur eis,*

quibus committebantur Sancta Sanctorũ, præmonet, dicens: Sancti eſtote, quia & ego Sanctus ſum Dominus Deus veſter? Cur etiam procul a ſuis domibus, atque vicis ſuæ, in templo habitare iuſſi ſunt Sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum vxoribus poſſent carnale exercere commercium, vt conſcientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto deſeruitionis ſuæ tempore, vxorius vſus, ſolius ſucceſſionis cauſa, fuerat relaxatus, quia non ex alia, niſi ex tribu Leui, quiſquam ad Dei miniſterium, fuerat præceptus admitti (tom. 1. concilior.)

6. Idem, quod ad rem attinet, ſentiunt alij Patres. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum longè poſt medium: *Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolum in domibus ſuis, non erant, ſed purificabantur ad tempus, ab vxoribus ſeparati; & vinum & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare.* Similia habet Innocentius 1. Epiſt. 2. ad Victricium Rhotomagenſem Epiſcopum cap. 9. Et Beda in cap. 1. Lucæ.

QVÆSTIO VIII.

Quanta fuerit auctoritas Pontificis apud Populum?

1. RESpondeo Deus multis modis in veteri teſtamento voluit Pontificiam ſtatuere & conciliare authoritatem apud populũ. Primo, publica & ſolemni conſecratione, quæ

præ-

præſente populo, durabat per ſeptem dies. Secundo, vnctione ſacri olei, quod in nullum vſum prophanum adhiberi poterat. Tertio, ornatu Pontificali, qui & gemmis pretioſis, & aurea lamina, & tintinnabulis aureis, & malis punicis, omnem alium ornatum, etiam regium longe ſuperabat. Quartò, magna copia redituum annuorum, quæ quidem apud illum populum magni erat momenti. Quintò, frequenti colloquio cum Deo, præſertim in rebus dubijs proponendis. Sextò, varijs ac illuſtribus miraculis. Ex his aliqua recenſebo.

2. Primum contigit in primo ſacrificio, quod Aaron obtulit in ſuo Pontificatu. Tunc enim ignis de cœlo deſcendit, qui coram populo holocauſtum deuorauit. Quo miraculo oſtendit Deus, ſe approbare Sacerdotium ſeu Pontificatum Aaronis, Leuit. 9. 24. *Apparuit gloria Domini omni multitudini: Et ecce egreſſus ignis à Domino, deuorauit holocauſtum, & adipes, qui erant ſuper altare. Quod cum vidiſſent turbæ, laudauerunt Dominum ruentes in facies ſuas.* Vide ſimile exemplum 3. Reg. 18.

3. Secundum contigit in ſeditione Core, Dathan, & Abiron, qui cum ſuis ſocijs viui à terra abſorpti ſunt, eo quod rebellionem excitaſſent contra Primatum Moyſis & Aaronis. Num. 16. 1. *Ecce autem Core, & Dathan, atq; Abiron ſurrexerunt contra Moyſen, alijq; filiorum Iſrael ducẽti quinquaginta viri proceres Synagogæ, & q tẽpore Concilij per nomen vocabãtur. Cumq; ſtetiſſent aduersũ*

Moyſen & Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo Sanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus. Cur eleuamini ſuper populum Domini? Et infra v. 31. *Confeſtim dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit illos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntque viui in infernum.*

4. Tertium contigit in ſeditione populi, qui partim incendio perijt, partim per interceſſionem Aaronis ſaluatus eſt. Num. 16. 41. *Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Iſrael contra Moſen & Aaron, ſequenti die dicens: Vos interfeciſtis populum Domini. Cumq; oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, poſtquam ingreſſi ſunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moyſen: Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc dolebo eos. Cumque iacerent in terra, dixit Moyſes ad Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens cito ad populum, vt roges pro eis: iam enim egreſſa eſt ira a Domino, & plaga deſæuit. Quod cum feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediam multitudinem, quam iam vaſtabat incendium, obtulit thymiama, & ſtans inter mortuos ac viuentes pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit. Fuerunt autem, qui percuſſi ſunt quatuordecim millia hominum, & ſeptingenti abſque his, qui perierant in ſeditione Core.*

5. Quartum contigit circa virgã Aaronis, hoc modo. Cum populus ſæpe murmuraret contra Aaronem Pontificem, & aliæ tribus ſibi-

filiorum Iſrael ægrè ferrent, quod ex ſola tribu Leui aſſumeretur Pontifex, qui alijs omnibus ſuperaret; voluit Deus in poſterum præcauere huiuſmodi murmura, & manifeſto ſigno declarare, Aaronem legitimè à ſe electū eſſe, cui omnes tanquam ſummo Sacerdoti, deberent obſequi. Itaque mandauit Moſi, vt acciperet duodecim virgas à duodecim tribubus Iſrael, in quibus ſingulis notata eſſent ſingula nomina Tribuum Iſrael. Has cum virga Aaronis poneret in Tabernaculo teſtimonij, & ſequenti die iterum produceret, tunc enim fore, vt vna ex omnibus miraculoſe floreret, & is deinceps, cuius virga floruiſſet, tanquam legitimus Pontifex haberetur. Factum eſt ſequenti die, ſola virga Aaronis inuenta eſt germinaſſe, & turgentibus gemmis emiſiſſe flores, qui folijs dilatatis, in amygdalas deformari videbantur. Ex quo omnes manifeſtè collegerunt, deinceps ſoli Aaroni, tanquam Pontifici à Deo electo & deſignato non autem aliarum tribuum Principibus, in rebus ad Deum ſpectantibus, obtemperandum eſſe. Et ne poſteris id lateret, mandauit Deus, vt virga Aaronis, ad perpetuam rei memoriam, in Arca conſeruaretur. Hæc omnia habentur Numer. 17. per totum.

QVAESTIO XI.

Quæ vtilitas colligi poſſit ex dictis?

1. RESpondeo. Duplex vtilitas poteſt colligi. Vna ex parte Catholicorum. Altera ex parte aduerſariorum. Nam Catholici ex iis, quæ dicta ſunt, ſic poſſunt ratiocinari: Noſter Pontifex multo excellentior & dignior eſt, quàm fuerit Pontifex veteris Teſtamenti, ſicut anima perfectior eſt, quam corpus; ſpiritus, quam littera; imago, quam vmbra; libertas quam ſeruitus. Si ergo Hebræi, qui murmurabant contra ſuum Pontificem, à Deo ſeuerè puniti ſunt; quid nobis fiet, ſi ſimiliter murmurauerimus! Et ſanè Apoſtolus de hac ipſa re nos præmonuit. 1. Corinth 10. 1. his verbis: *Nolo enim vos ignorare fratres, quoniam Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari: & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritalem biberunt, (bibebant autem de ſpiritali conſequente eos, petra: petra autem erat Chriſtus.) Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo: nam proſtrati ſunt in deſerto. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri, vt non ſimus concupiſcentes malorum, ſicut & illi concupierunt: neque idololatræ efficiamini, ſicut quidam ex ipſis: quemadmodum ſcriptum eſt: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere: neque fornicemur, ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt, & ceciderunt vna die viginti*

perierunt multi. Neque tentemus CHRISTVM, *ſicut quidam eorum tentauerunt, & à ſerpentibus perierunt. Neque murmuraueritis, ſicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: Scripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſæculorum deuenerunt.*

2. Ex quibus verbis tria colligimus, quæ maximè huc ſpectant. Primum eſt; quod omnes Hebræi magnis beneficiis à Deo affecti fuerunt. Nam omnes miraculoſe tranſierunt mare rubrum; omnes ſub nube protecti ſunt; omnes biberunt ex petra conſequente. Alterum, quod multi illorum abuſi ſint beneficiis ſibi conceſſis, & ingrati in Deum extiterint: Et nominatim, quod aliqui murmurauerint contra Moyſen & Aaronem Pontificem. Tertium, quod propterea grauiter à Deo puniti ſint. Hinc infert Apoſtolus: Si nos Chriſtiani, qui maiora beneficia à Deo conſecuti ſumus, peccemus in Deum, & nominatim, ſi murmuremus contra Pontificem, fore vt multo grauius à Deo puniamur. Et ſic eſt. Maneamus ergo conuincti cum Pontifice & Epiſcopis, & ſequamur conſilium eiuſdem Apoſtoli, qui nos alibi ſic hortatur: *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.* (Hebræorum decimotertio, verſu decimotertio.)

3. Ad-

3. Aduerſarij ſic poſſunt ratiocinari. Certè, ſi prudenter æſtimemus ea, quæ in veteri Teſtamento ſcripta ſunt de Pontifice Hebræorum; iniquè agimus cum Pontifice Romano, & in multis eum accuſamus, vbi innocens eſt. Primo obiicimus illi arrogantiam, quod *Pontificem Maximum* ſe appellet. Et tamen conſtat hunc titulum conceſſum fuiſſe in veteri Teſtamento: & quidem ab ipſo Deo. Sic enim legimus Leuit. 21. v. 10. *Dixit Dominus ad Moyſen: Pontifex, id eſt, Sacerdos Maximus, inter fratres ſuos caput ſuum non diſcooperiet.* Qui titulus frequenter repetitur in libris Machabæorum, & in Euangelio ſub hac voce, *Summus Sacerdos.* Si ergo Pontifici in veteri Teſtamento licuit vſurpare hunc titulum, cur in nouo non liceat, præſertim cum Pontifex in nouo maior & excellentior ſit, quàm fuerit in veteri?

4. Secundo, obijcimus illi pompam & ſplendorem in ornatu Pontificali. Et tamen ſcimus Pontificem in V. Teſtamẽto, ex peculiari Dei inſtitutione, geſtaſſe purpuram, hyacinthum, byſſum, tintinnabula aurea, & mala punica in ſacra veſte: Tiaram cum aurea lamina in capite: Duodecim gemmas in pectore. Duos lapides onychinos in humeris auro incluſos. An etiam Deum accuſabimus, qui hunc tam rarum & inſignem ornatum præſcripſit Pontifici in Synagoga Hebræorum? Dicamus potius cum Dauide: *Dilexi decorem domus tuæ.* Nec vſurpemus illam Iudæ proditoris vocem: *Et quid perditio hæc?*

5. Ter-

5. Tertio, obijcimus ipſi diuitias & potentiam temporalem. Sed immerito. Nam conſtat, Pontificem in V. Teſtamento fuiſſe longe ditiſſimum: & quidem Deo ſic diſponente. Accipiebat decimas a duodecim tribubus Iſrael: decimas decimarum à Leuitis: primitias, primogenita, & oblationes à toto populo. Sane, ſi Pontifex Romanus ſingulis annis acciperet decimas omnium bonorum à toto orbe Chriſtiano: ſi decimas decimarum ab Eccleſiaſticis & Religioſis: ſi deniq; primitias, primogenita, & oblationes omnium fidelium; fortaſſe ditior eſſet, quam modo eſt. Si ergo Deus in Vet. Teſtamento voluit Pontificem hoc modo locupletare; cur nos ſimilem fortunam inuidemus Pontifici in nouo Teſtamento?

6. Quarto, obijcimus illi nimiam authoritatem, qua vtitur in Eccleſia Chriſti. In quo ſimiles ſumus Hebræis, qui etiam ſuum Pontificem Aaronem hac calumnia onerabant. Sed Deus, & miraculo, & vltione teſtatus eſt, ſe velle vt omnes Aaroni obedirent. Quid ergo nos volumus & molimur? Singuli ſuperiores eſſe non poſſumus. Vnum aliquem eſſe neceſſe eſt, qui alijs præſit. Si is Pontifex eſt, quid moleſti illi ſumus? Nimirum hæc noſtra cœcitas, & infirmitas eſt, vt ſemper aliquid carpamus. Et certum eſt, ſi abrogato Pontifice, Rex aliquis vel Imperator præeſſet omnibus in Eccleſia, ſimili calumniæ fore obnoxium. Igitur poſthac moderatius agendum nobis eſt,

& ſi

& ſi verè Chriſtiani eſſe volumus, ab omni iniqua criminatione abſtinendum.

7. Quinto, obiicimus illi, quod glorietur de continua ſerie & ſucceſſione ſuorum anteceſſorum in Eccleſia Romana. At nihil culpæ hic eſt. Nam etiam in veteri Teſtamento ſucceſſio Pontificum accuratiſſimè ſeruata eſt, & ſpeciali miraculo à Deo confirmata. Voluit enim Deus ſucceſſionem Pontificum manere in tribu Leui, & nullo modo tranſire in alias tribus. Et in eius rei perpetuam memoriam effecit, vt virga ſolius Aaronis, non autem virgæ aliarum tribuum, repentè floreſceret, & frondeſcens in Arca Teſtamenti conſeruaretur. Nos hic impingimus. Nam relicta legitima ſucceſſione, quæ eſt in Eccleſia Romana, inſtituimus nouos miniſtros, qui alios ante ſe nullos agnoſcunt. In quo ſimiles ſumus Ieroboamo, qui aſciuit Sacerdotes, qui non erant de tribu ac ſucceſsione Leui (tertio Regum duodecimo.)

8. Sexto obiicimus illi, ſicut & alijs Sacerdotibus, celibatum; & vrgemus matrimonium. Sed profecto non alia de cauſa, quam vt noſtram laſciuiam & turpitudinem excuſemus. Alioqui, ſi ex veteri Teſtamento penſanda res eſt, ſic argumentari oportebat: Pontifex & alij Sacerdotes Leuitici, propter ſanctitatem officij, quod gerebant, tenebantur abſtinere ab vſu matrimonij toto illo tempore, quo in tabernaculo vel templo miniſtrabant: At in Nouo Teſtamento maior eſt ſanctitas officij

Sacer-

Sacerdotalis; & in illo officio aſsiduè verſantur illis eſt: Ergo magis debent colere caſtimoniam vitæ, quam in veteri Teſtamento factum eſt. At nos Lutherani & Caluiniſtæ id non facimus, quia nulla habita ratione miniſterij noſtri, manemus in perpetuo matrimonij vſu non minus, quam homines ſeculares: In qua re, nec Sacerdotes Leuiticos, nec Pontifices, ſed neſcio quos laſciuos ac petulcos homines videmur imitari. Præſtaret ſequi conſilium Apoſtoli primæ Corinthiacæ ſeptimo verſu ſeptimo: *Volo omnes eſſe, ſicut meipſum.* Et infra: *Dico autem non nuptis: Bonum eſt illis, ſi ſic permaneant, ſicut & ego.* Et rationem adiungit. *Qui ſine vxore eſt, ſollicitus eſt, quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo, Qui autem cum vxore eſt, ſollicitus eſt, quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt.* Hoc ſaluberrimum documentum nos contemnimus.

9. Septimo, obijcimus illi, quod tam ipſe, quam alij Epiſcopi & Sacerdotes, ſolenni ritu vngantur & conſecrentur: Et per contemptum ſolemus appellare vnctos. Sed parum prudenter. Nam conſtat, Deum in veteri Teſtamento præcepiſſe, vt Pontifex in capite vngeretur oleo ſanctæ Vnctionis. Et ſimiliter, vt tam Pontifex quàm Sacerdotes, & eorum veſtimenta, ſanguine & oleo aſpergerentur. Et quanquam huiuſmodi ceremoniæ, quæ in Veteri Teſtamento ſeruatæ ſunt, non neceſſario ſeruari debeant in

Nouo;

nouo; tamen cum à Deo introductæ & approbatæ fuerint; malæ eſſe non poſſunt. Cur ergo vel eaſdem, vel ſimiles vſurpari non liceat, ſi bono fine & intentione adhibeantur? Alioqui quid dicemus de vnctione Regum & Imperatorum in nouo Teſtamento? An & illa repudianda eſt? Nemo hoc dixerit. At ſi illam retinere fas eſt, cur in alteram tam iniqui ſumus? Noſtri Miniſtri, qui ſine vnctione & conſecratione, ſine ſucceſſione & vocatione, vel e tonſtrinis, vel ex popinis, in officia Eccleſiaſtica ſubito ſeſe ingerunt, nullum poſſunt proferre exemplum ex tota antiquitate, quo tueri ſe queant.

CAPVT VIII.

De Miniſtris Synagogæ extraordinariis, qui erant Prophetæ.

DVplices erant Prophetæ in V. Teſtamento. Aliqui veri, quia à Deo mittebantur: Alii falſi, qui à Deo non mittebantur. Priores, vel vocabantur Prophetæ abſolutè, vel Prophetæ Domini, vel videntes. Poſteriores, vel Pſeudoprophetæ, vel Prophetæ Baal, vel Prophetæ lucorum. Quibus annumerandæ ſunt Pythoniſſæ. De his omnibus dicam hoc ordine. 1. Quinam fuerint veri Prophetæ in V. Teſtamento. 2. quod fuerit illorum officium. 4. quo-

modo.

modo probauerint ſe a Deo miſſos. 4. an omnes de Christo prophetauerint. 5. quis illorũ fuerit præcipuus, Moyſes, an Ioannes Baptiſta. 6. quomodo intelligendum ſit, quod Chriſtus ait in Euangelio: *Omnes Prophetæ vſque ad Ioannem.* 7. quomodo verum ſit, omnes Prophetas Hieroſolymis occiſos eſſe. 8. quinam fuerint falſi Prophetæ. 9. quomodo veri a falſis diſcernebantur. 10. quid de Pythoniſſis ſentiendum. 11. an etiam in nouo Teſtamento ſint veri & falſi Prophetæ.

QVAESTIO. I.

Quinam fuerint veri Prophetæ in veteri Teſtamento?

1. Reſpondeo. Fuerunt præcipui
1. Moyſes. Num. 12.6. & Deut. 34.10.
2. Ioſue. Eccleſiaſtici 46.1.
3. Samuel. 1. Reg. 9.6.
4. Dauid.
5. Gad. 1. Reg. 22.5.
6. Nathan. 2. Reg. 7.2. & 2. Paralip. 9.29.
7. Ahias Silonites. 3. Reg. 11.29. & Paral. 9.29.
8. Addo. 2. Paral. 9.29.
9. Michæas, filius Iemla. 3. Reg. 22.8.
10. Helias Thesbites. 3. Reg. 17.1.
11. Heliſæus, 3. Reg. 19.16.

Deinde quatuor illi, qui vocantur maiores Prophetæ, quorum nomina ſunt hæc. 1. Iſaias, filius Amos. 2. Ieremias, filius Helciæ, de ſacerdotibus,

dotibus, qui fuerunt in Anathod. 3. Ezechiel, filius Buzi, Sacerdos 4. Daniel, qui & Balthaſar. Et alij duodecim, qui vocantur minores Prophetæ, vt Oſee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas Moraſthites, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

2. Quibus addi poſſunt tres alij, qui vixerunt ſub finem veteris, & initium noui Teſt. Primus Ioannes Baptiſta, de quo dictum eſt Luc. 1. 76. *Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis.* Secundus, Zacharias, pater Ioannis Baptiſtæ, de quo ibidem v. 67. *Et Zacharias pater illius repletus eſt Spiritu Sancto, & prophetauit dicens: Benedictus, &c.* Tertius, Simeon, de quo Luc. 2. 26. *Reſponſum acceperat à Spiritu Sancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini.*

3. Præter hos fuerunt etiam aliquot fœminæ Propheteſſæ, vt Maria ſoror Moyſis, (Exo. 15. 20.) Et Debora vxor Lapidoth, (Iudic. 4. 4.) Et Holda, vxor Sellum filij Thecuæ, (4. Reg. 22. 14.) & Eliſabeth, mater Ioannis Baptiſtæ, (Luc. 1. 41.) & Anna, filia Phanuel de tribu Aſer, (Luc. 2. 36.) & quatuor filiæ Philippi Diaconi, (Actor. 21. 9.) Quibus omnibus præferenda eſt Beata Dei genitrix Maria, quæ prophetauit dicens: *Beatam me dicent omnes generationes:* non gentilium, Turcarum, Iudæorum, ſed verè fidelium.

4. Quæres: An non fuerint plures Prophetæ veteris Teſtamenti, quam qui iam enumerati ſunt? Videntur fuiſſe plures. Nam 3. Reg. 18. legimus, gregem Prophetarum mille centum

[illegible]

niam Saulis, poſtquam à Samuele in Regem vnctus eſt. Reſpondeo. Nomen Prophetæ ſumitur variis modis in Scriptura. Primo, pro iis qui futura prædicũt. Et hoc ſenſu nos agimus hic de Prophetis. Eorum officia paulo poſt explicabimus. Secundo, pro iis, qui ex peculiari motione Spiritus Sancti, Deum laudant in citharis, Pſalteriis, & cymbalis. Sic ſumitur loco citato, vbi Samuel ait ad Saulem: *Obuiam habebis gregem Prophetarum deſcendentium de excelſo, & ante eos pſalterium, & tympanum, & tibiam, & citharam, ipſoſque prophetantes*, id eſt, Deum laudantes: *& inſiliet in te ſpiritus Domini, & prophetabis cum eis*, (id eſt, Deũ pariter laudabis.) Sic etiam ſumitur Numer. 11. 25. vbi de ſeptuaginta ſenioribus, qui Moyſi adiuncti erant, ita legimus: *Cumque requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetauerunt*, id eſt, Dei laudes celebrarunt. Et 1. Reg. 19. 20. *Qui cum vidiſſent cuneum Prophetarum vaticinantium, & Samuelem ſtantem ſuper eos, factus eſt etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt & ipſi*, id eſt, Deum laudare. Ita Emanuel Sa ibid. Abulenſis & Cornelius Num. 11. 25. Tertio pro iis, qui diuino Spiritu vel Scripturam explicant, vel ad pietatem exhortantur. Sic ſumitur 1. Cor. 14. 3. *Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & conſolationem.*

QVÆSTIO II.

Quod erat officium Prophetarum in veteri Teſtamento?

1. RESpondeo. Primarium officium erat docere, inſtruere & reformare populum in cultu veri Dei, eumq; hoc modo ad Chriſti aduentum diſponere. Et quidem Moyſes docuit populum, quādo dedit & explicauit illi legem Decalogi, & Deuteronomij. Reliqui Prophetæ, qui diuerſis temporibus ſecuti ſunt, reformarunt populum; & aberrantem a lege reuocarunt in viā. Quo ſpectat illud Ioan. 4. 37. *Alius eſt qui ſeminat, & alius eſt, qui metit. Ego miſi vos metere, quod vos non laboraſtis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis.* Vbi Chriſtus loquitur de Prophetis & Apoſtolis. Prophetæ ſeminauerunt; Apoſtoli meſſuerunt. Prophetæ laborauerunt; Apoſtoli eorum laboribus fruiti ſunt. Quomodo hoc? quia Prophetæ, antequam venirent Apoſtoli, multum laborarunt in erudiendo populo, & eorum corda ad Chriſtum recipiendum præpararunt. Quod ſi non feciſſent, plus laborandum fuiſſet Apoſtolis. Vide Origenem, Irenæum, Auguſtinum, Chryſoſtomum, & alios apud Maldonatum in illum locum.

2. Huic primario officio annexa erant alia. Primum eſt, arguere, reprehendere, & obiurgare eos, qui vel a vero Dei cultu, vel ab aliqua alia parte legis recederent. Sic Samuel reprehen-

prehendit Saulem Regem, eo quod non obedisset voci Domini. (1. Reg. 15. 19.) Sic Nathan reprehendit Dauidem propter adulterium & homicidium (2. Reg. 12. 9.) Sic Helias populum claudicantem in duas partes. (3. Regum 18. 21.) Daniel duos ſenes, quod falſo accuſaſſent Suſannam de adulterio. (Dan. 13. 52.) & ita deinceps.

3 Alterum eſt, prædicere futura. Quod fiebat dupliciter. Nam Prophetæ aliquando prædicebant futura bona, ad populi conſolationem: vt aduentum Meſſiæ, & alia myſteria Redemptionis humani generis. Iſa. 7. 14. *Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel.* Et cap. 11. 1. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* Et cap. 14. 1. *Prope eſt vt veniat tempus eius, & dies eius non elongabuntur. Miſerebitur enim Dominus Iacob.* Et cap. 40. 1. *Conſolamini, conſolamini popule meus, dicit Deus veſter.* Aliquando prædicebant & minitabantur futura mala, quæ imminebant populo propter ſua peccata, vt famem, peſtem, bellum, captiuitatem. Ierem. 1. 14. *Ab aquilone pandetur malum ſuper omnes habitatores terræ.* Et cap. 5. 15. *Ecce ego adducam ſuper vos gentem de longinquo, domus Iſrael, dicit Dominus. Et comedet ſegetes tuas, & panem tuum: deuorabit filios tuos & filias tuas: comedet gregem tuum & armenta tua: comedet [illegible] in quibus tu habes fiduciam.* Et cap. [illegible] [illegible] Et cap. [illegible]

conteram populum iſtum, & ciuitatem iſtam, ſicut conteritur vas figuli, quod non poteſt vltra inſtaurari.

4. Tertium eſt, ſecreta ſeu occulta cognoſcere. Sic Samuel ſciebat omnia, quæ erant in corde Saulis quærentis aſinas patris ſui (1. Regum 9.19.) ſic Heliſæus ſciebat omnia, quæ à famulo abſente erāt perpetrata. (4. Reg. 5.26.) Itemq; omnia ſecreta conſilia Regis Syriæ. 4. Reg. 6.12. ſic Daniel ſciebat occultum ſomnium Nabuchodonoſoris (Dan. 2. 26.) Vnde obiter colligo, mirum non eſſe, ſi Sancti in cœlis ſciant ea, quæ apud nos geruntur.

QVÆSTIO III.

Quomodo Prophetæ probabant ſe à Deo miſſos eſſe?

1. NEceſſe erat, vt Prophetæ, qui dicebant ſe immediatè à Deo miſſos eſſe, ad reformandum & arguendum populum, certis ac euidentibus ſignis confirmarent ſuam miſſionem: alioqui populus non credidiſſet ipſis, & pro impoſtoribus habuiſſet. Quod fatetur Moyſes de ſeipſo. Cum enim Deus dixiſſet illi, Exodi 3.10. *Veni & mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum filios Iſrael de Ægypto.* Reſpondit Moyſes cap. 4.1. *Non credent mihi, neque audient vocem meam, ſed dicent: Non apparuit tibi Dominus.*

2. Dupliciter autem probabant, ſe à Deo miſſos eſſe. Primo, per miracula. Sic probauit Moyſes,

Moyſes, quando virgam in [illegible] muta-
uit, quando [illegible] Aegypti in [illegible] conuertit; &
[illegible] plagas. Prophetæ ap-
pellari ſolent. Sic Samuel, ſic Helias, ſic alij
Prophetæ probati. Luculentum habemus ex-
emplum in Helia, quod eſt huiuſmodi. Tem-
pore Achab Regis fuit diceptatio inter Heliã
& Prophetas Baal. Tam hi, quam ille legitimè
ſe miſſos aſſirmabant. Quid factũ? Helias con-
uocato vniuerſo populo, qui in duas partes
claudicabat, non alio argumento vſus eſt, quã
quod diceret, ſe ſuam miſſionem euidenti mi-
raculo confirmare poſſe: Prophetas Baal non
poſſe. Quod etiam contigit hoc modo. Duo
boues in fruſta cōciſi, & ſuper ligna poſiti ſunt
in holocauſtum: alter pro Helia, alter pro Pro-
phetis Baal. Hi inuocato nomine Dei ſui, non
potuerunt de cœlo impetrare ignem, quo ho-
locauſtum cōſumeretur. Helias inuocato Deo
ſuo id impetrauit. Itaq; holocauſtum ab eo po
ſitum, igne de cœlo miſſo, conſumptum eſt.
Quo miraculo permotus populus, Heliam [illegible]
[illegible] Deo miſſum acceptauit: & Prophetæ
Baal [illegible] paſtores, interfecti ſunt. (3 Reg.
18. [illegible]) noſtro ſimilia exempla.

2. Secundo, probabant ſuam miſſionem per
[illegible] prædictionem [illegible] rerum, quæ breui e-
[illegible]. Sic Helias prædixit, tribus pro-
ximis annis [illegible] rorem & pluuiam. (3. Reg.
17.) Sic Michæas, Regem Achab interfectum iri
pugnaturum in Ramoth Galaat. (3. Regum
22. ver. 17.) Sic Heliſæus, poſt vnum diem fore

tantam annonæ vilitatem, vt bimo modij hordei emantur vno ſtatere, 4 Reg. 7.1. Sic Iſaias, proximo anno fore abundantiam frugum; anno ſequenti, pomorum copiam; tertio, plenam meſſem & vindemiam, cap. 37. 30. Sic Hieremias, breui futurum, vt Nabuchodonoſor Rex vaſtaturus ſit terram Ægypti, cap. 46. 13. Et quia hæc omnia euenerunt, eo modo quo ab illis Prophetis dicta ſunt; ideo magnam authoritatem ſibi conciliarunt. Sicut è contrario, quia non eueniebant ea, quæ à falſis Prophetis prædicebantur, nulla illis fides habebatur. Et hoc ſigno diſcernendum eſſe inter veros & falſos Prophetas, conſtat ex illo Deut. 18. 21: *Quod ſi tacita cogitatione reſponderis: quomodo poſſum intelligere verbum quod Dominus non eſt locutus? hoc habebis ſignum: Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui Propheta confinxit: & idcirco non timebis eum.*

4. Vnde D. Hieronymus in cap. 37. Iſaiæ, ſuper illud: [illegible] *tum vel maxime Prophetæ apud populum habebant fidem* [illegible] *Ieruſalem* [illegible] *tur.*

5. Et Rupertus in Prologo in Oſeam: *Cum Prophetæ* [illegible] *Christi aduentum* [illegible]

[illegible]

[illegible] prophetare illud, in [illegible], ſcilicet immi- [illegible] captiuitatem, itemque in- [illegible] Babylonis transmigrationem & [illegible], quæ literis eorum [illegible] igitur ita euenisset captiuitas [illegible], ſunt per illos veritas prophe- [illegible], quod veraciter fuiſ- [illegible] Domini, & quod Dominus mi- [illegible] Prophetiæ pars, illud quo- [illegible] de promiſſione [illegible] Meſſiæ, verum fore conuincebat.

Qvæstio IV.

An omnes Prophetæ veteris teſtamenti de Chriſto Prophetauerint?

1 Reſpondeo. Omnes vel clarè, vel obſcurè de Chriſto vaticinati ſunt. Quod generatim colligi poteſt ex duobus ſcripturæ teſtimoniis. Vnum eſt, Luc. 1.68. *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui: Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui a ſæculo ſunt prophetarum eius.* Id eſt, Deus prædixit per omnes prophetas, qui fuerunt ab initio mundi, venturū Redemptorem ex familia Dauid. Alterum, Luc. 24.27. *Et incipiens (Chriſtus) à Moyſe & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant.*

2. Speciatim vero poteſt ſic oſtendi. Prophetia dupliciter fieri ſolet 1. verbis. 2. figuris vel figuris. Igitur aliqui Prophetæ verbis de Chriſto vaticinati ſunt: aliqui typis & figuris. Priori modo, Moyſes. Deut. 18.15. *Prophetam de gente tua, & de patribus tuis ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus. ipſum audies.* (vide Act. 3.22.) Dauid, Pſalmo 15.10. *Non derelinques animam meam in inferno: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem* (Act. 2.31.) Et Pſalmo 95.13. *Iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate ſua.* Et Pſ. 96.8. *Adorate eum omnes Angeli eius.* (Heb. 1.6.) Et Pſal. 109.1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Matth. 22.42.

3. Iſaias cap. 7.14. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel,* (Luc. 1.31.) Et cap. 35.4. *Deus ipſe veniet, & ſaluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt.* Et cap. 44.3. *Effundam aquas ſuper ſitientem & fluentem ſuper aridam.* Et cap. 53.4. *Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit.* Et infra: *Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum: ſicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet.* Et infra *Cum ſceleratis reputatus eſt: & ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit.* Luc. 22.37.

4. Ieremias cap. 23.5. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum: & regnabit Rex, & ſapiens erit: & faciet iudicium & iuſtitiam in terra.* Et cap. 31.22. *Creauit Domi-*

nus

[illegible] nouum ſuper terram: Fœmina circumdabit virum.

5. Ezechiel cap.32.7. *Et operiam, cum extinctus fueris, cælum, & nigreſcere faciam ſtellas eius: ſolem nube tegam, & luna non dabit lumen ſuum.*

6. Daniel cap.9.24. *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbē ſanctam tuam vt conſumeretur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum.*

7. Oſeæ cap.6.3. *Viuificabit nos post duos dies: in die tertia ſuſcitabit nos.* Et cap.11.1. *Ex Ægypto vocaui filium meum.* Et cap.13.14. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero, inferne.*

8. Ioel cap.2.28. *Et erit poſt hæc effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ.*

9. Amos cap.9.11. *In die illa ſuſcitabo tabernaculum Dauid quod cecidit; & reædificabo aperturas murorum eius, & ea quæ corruerant, inſtaurabo*, Actor.15.16.

10. Michæas cap.5.2. *Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur qui ſit Dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio, a diebus æternitatis.* Matth.2.6. Et cap.7.6. *Filius contumeliam facit Patri, & filia conſurget aduerſus matrem ſuam, nurus aduerſus ſocrum ſuam: & inimici hominis domeſtici eius. Ego autem ad Dominum aſpiciam, expectabo Deum ſaluatorem meum.* Matth.10.35.

11. Na-

11. Nahum cap. 1. 15. *Ecce super montes pedes Euangelizantis & annunciantis pacem.* (Rom. 10. 15)

12. Habacuc cap. 2. 3. *Adhuc viſus procul, & apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit, exſpecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit.*

13. Sophonias cap. 3. 14. *Lauda filia Sion: iubila Iſrael: lætare, & exulta in omni corde filia Ieruſalem. Abſtulit Dominus iudicium tuum, auertit inimicos tuos: Rex Iſrael Dominus in medio tui, non timebis malum vltra.* Et ibid. *Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipſe ſaluabit.*

14. Aggæus cap. 2. 7. *Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc vnum modicum eſt, & ego commouebo cælum & terram & mare & aridam. Et mouebo omnes gentes: & veniet deſideratus cunctis gentibus.*

15. Zacharias cap. 2. 10. *Lauda & lætare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.* Et cap. 3. 9. *Ecce ego adducam ſeruum meum orientem.* Et cap. 6. 12. *Ecce vir Oriens nomen eius.* Et cap. 8. 3. *Hæc dicit Dominus exercituum: Reuerſus ſum ad Sion, & habitabo in medio Ieruſalem: & vocabitur Ieruſalem ciuitas veritatis.* Et cap. 9. 9. *Ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus, & ſaluator: ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ.* Et cap. 11. 12. *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.* Et cap. 12. 10. *Effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalem ſpiritum gratiæ & precum, & aſpicient ad me quem confixerunt.* Et cap. 14. 5. *Veniet Dominus Deus meus, omneſque ſancti cum eo.*

16. Ma-

16. Malachias cap. 1. 11. *Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Et cap. 3. 1 *Ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Et ſtatim veniet ad templum ſuum Dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis.* Et cap. 4. 2. *Orietur vobis, timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ.*

17. Poſteriori modo, nempe per ſigna & figuras, multi Prophetæ de Chriſto vaticinati ſunt. Primo. Ionas cap. 2. 1. *Erat Ionas in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus.* Secundo omnes illi, qui prædixerunt Iudæis liberationem ex captiuitate Babylonica; quæ erat figura liberationis totius mundi, qua Chriſtus nos erat liberaturus à captiuitate peccati. Tertio omnes illi, quæ expreſſerunt typum vel figuram Chriſti, ſiue quoad Incarnationē, ſiue quoad mortem & paſſionem, ſiue quoad reſurrectionem, ſiue quoad alia myſteria. De quibus videri poteſt Proſper in libro de Prædictionibus.

QVÆ-

QVÆSTIO V.

Quis fuerit præcipuus omnium Prophetarum veteris teſtamenti?

1. ALiqui Moyſen, Alij Ioannem Baptiſtam prætulerunt. Vterque enim habet peculiare teſtimonium ſuæ eminentiæ. Moyſes quidem, Num. 12. 6. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At non talis ſeruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt. Ore enim ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt.* Ioannes vero Matth. vndecimo, verſu nono. vbi Chriſtus de illo loquitur: *ſed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, Et plus quam Prophetam.*

2. Reſpondeo. Moyſes fuit præcipuus, non quidem ſimpliciter & omnimodo, ſed in duplici ſenſu. Primo, quia Deus loquebatur illi *facie ad faciem*, ſicut amicus amico loquitur, reliquis non item, vt conſtat ex teſtimonio allato. Et hæc comparatio procedit de Moyſe & alijs Prophetis, excludendo Ioannem Baptiſtam, iuxta illud. *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Secundo, quia in multis geſſit typum ſeu figuram Chriſti, vt prolixe explicatum eſt, cap. 6. § 7.

3. Nihilominus aliqui alij Prophetæ, ex

ſunt

alia parte, præferendi ſunt Moyſi. Nam Iſaias plura de Chriſto in particulari vaticinatus eſt, quam Moyſes. Ioannes Baptiſta non venturum, vt Moyſes, ſed præſentem annunciauit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Nota: Tria de Ioanne Baptiſta legimus. 1. quod fuerit Propheta. 2. quod non fuerit Propheta. 3. quod fuerit plus quam Propheta. Primum aſſerit Zacharias pater eius, Luc. 1. 76. *Et tu puer, Propheta altiſſimi vocaberis.* Alterum aſſerit ipſe. Cum enim interrogaretur à Sacerdotibus: *Propheta es tu?* Reſpondit: *Non ſum.* Tertium aſſeruit Chriſtus: *Quid exiſtis videre? Prophetam? etiam dico vobis, & plus quam Prophetam.* Quæ omnia benè inter ſe cohærent. Fuit enim Propheta, quia ſpiritu Prophetico agnouit Chriſtum, nemine indicante. Non fuit Propheta, quia non erat Propheta more aliorum, qui de Chriſto longè poſt venturo vaticinabantur. Fuit plus quam Propheta, quia reliqui Prophetæ ad homines; Ioannes ad ipſum Chriſtum miſſus eſt. Vnde peculiari modo de illo prædixit Deus per Malachiam cap. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Eſt enim Angelus, non quiſcumque, ſed miſſus ante faciem Chriſti, quod de alijs Prophetis dici non poteſt.

Vide Maldonatum in cap. 11. Matth. v. 10.

QVÆSTIO VI.

Quomodo intelligendum ſit illud Chriſti omnes Prophetæ vſque ad Ioannem?

1. RAtio dubitandi eſt, quia etiam poſt Ioannem fuerunt aliqui Prophetæ, vt Ioannes Euangeliſta, Paulus, Agabus, & alii, de quibus quæſtione vndecima dicendum eſt. Reſpondeo. Verba Chriſti ſunt hæc. Matth. 11. 13. *Omnes enim Prophetæ, & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt.* Quorum verborum varia eſt explicatio: ſed duæ præ cæteris probabiliores. Vna, Chriſtum loqui de omnibus Prophetis veteris teſtamenti, qui Ioannem & Chriſtum præceſſerunt. Vt hic ſit ſenſus: Omnes Prophetæ veteris teſtamenti prædixerunt Chriſtum venturum: Ioannes fuit primus, qui præſentem annunciauit. Ita Chryſoſtomus, Hieronymus, Beda, Euthymius. Altera, legem & Prophetas vſq; ad Ioannem Prophetaſſe, id eſt, viguiſſe, vim habuiſſe, officio ſuo functos eſſe, duraſſe. Ita Maldonatus. Et hoc colligit ex antitheto, quod ſequitur, *A diebus autem Ioannis Baptiſtæ regnum cælorum vim patitur.* Vbi regnum cælorum opponitur legi & prophetis, id eſt, nouum teſtamentum opponitur veteri. Vt hic ſit ſenſus: Lex & Prophetæ viguerunt vſq; ad Ioannem Baptiſtam: à tempore Ioannis Baptiſtæ incepit Euangelium, ſeu nouum teſtamentum.

2. Dices: Lex durauit etiam poſt Ioannē Baptiſtam, quia non fuit abrogata, niſi per mortem Chriſti. Reſpondeo. Illa particula, *vſque ad Ioannem* non ſignificat, vſque ad natiuitatem Ioannis, quaſi tunc lex abrogata ſit: ſed vſque ad prædicationem Ioannis; quia tūc cœpit paulatim deficere, ſicut tenebræ paulatim deficiunt, quando aurora accedit. Verum tamen eſt, non fuiſſe penitus abrogatam, niſi per mortem Chriſti, vt cap. 6. quæſt. 2 § 6. dictum eſt.

QVÆSTIO VII.

An verum ſit, omnes Prophetas Hieroſolymis occiſos eſſe?

1. RAtio dubitandi ſumitur ex verbis Chriſti, Luc. 13. 33. *Non capit Prophetam perire extra Ieruſalem.* Græce eſt, οὐκ ἐνδέχεται, id eſt, non contingit, ſeu impoſſibile eſt, occidi aliquem Prophetā extra Ieruſalem. Quod tamen non videtur verum. *Primo*, quia Ieremias in Ægypto, Ezechiel in Chaldea occiſi ſunt, vt teſtatur Epiphanius in eorum vitis, & Dorotheus in ſynopſi. Secundò, multi prophetæ occiſi ſunt a Iezabel in Samaria, vt habetur 3 Reg 19 10.

2. Reſpondeo. Chriſtus non vult ſignificare, nunquam omnino contingere, vt aliquis *Propheta* extra Ieruſalem occidatur: quia hoc

conſtat falſum eſſe: ſed raro contingere. Vtitur autem hyperbole, vt exaggeret ingratitudinem illius ciuitatis, quæ non agnoſcebat beneficium à Prophetis acceptum, ſed eos vbicunque poterat, perſequebatur & occidebat. Et hinc colligit Chriſtus, ſe etiam ibi occidendum, quod & factum eſt.

3. Hæc expoſitio patet ex ipſo textu, qui ſic habet: *Acceſſerunt quidam Phariſæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, & dicite vulpi illi: Ecce eiicio dæmonia & ſanitates perficio hodie, & cras, & tertia die conſummor. Verumtamen oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare; quia non capit Prophetam perire extra Ieruſalem. Ieruſalem, Ieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te* &c. Hæc facta ſunt in Galilæa, vbi Herodes dominabatur. Diſtabat autem Galilæa à Ieruſalem itinere trium dierum. Et propterea dixit Chriſtus: *Oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare*, nempe vt ex Galilæa veniam in Ieruſalem; quia communiter fit, vt Prophetæ non alibi, quam in Ieruſalem moriantur. Itaque ſenſus verborum Chriſti conſiſtit in his duobus. 1. non eſt in poteſtate Herodis, vt anticipet tempus moriendi, quod mihi à Deo conſtitutum eſt. 2. Ibo hinc in Ieruſalem, vt ibi occidar, vbi omnes fere Prophetæ occiſi ſunt.

QVÆ-

QVÆSTIO VIII.

Quænam fuerint falſi Prophetæ in veteri Teſtamento?

RESpondeo. Duplices erant falſi Prophetæ apud Iudæos, vt patet Ieremiæ 23. 13. Alij in Samaria, qui prophetabant in Baal; alij in Ieruſalem, qui quidem dicebant ſe prophetare in vero Deo, & ab eo miſſos eſſe, ſed mentiebantur. Priores erant idololatræ; poſteriores non item. De prioribus eſt frequens mentio in libris Regum, præſertim 3 Reg. 18. v. 19. Vbi Elias interfecit quadringentos & quinquaginta Prophetas Baal, & quadringentos *Prophetas* lucorum, qui comedebant de menſa Iezabel. Item 3. Reg. 22. 6. Vbi quadringenti *Prophetæ* prædixerunt Regi Iſrael victoriam contra Ramoth Galaad. Item 4. Reg. 10. 19. Vbi omnes *Prophetæ* Baal, qui tunc erant, a Iehu Rege interfecti ſunt in templo Baal. De poſterioribus fit mentio in libris *Prophetarum*, vt Ierem. 14. 14. *Dixit Dominus ad me: Falſi Prophetæ vaticinantur in nomine meo; non miſi eos, & non præcepi eis, neque locutus ſum ad eos. Viſionem mendacem, & diuinationem, & fraudulentiam, & ſeductionem cordis ſui prophetant vobis.* Et cap. vigeſimo tertio verſu vigeſimo primo. *Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant; non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant.* Et cap. 27. verſu 15. *Ipſi prophetant in nomine meo*

mendaciter. Et Ezechiel.13.6. *Vident vana & diuinant mendacium, dicentes: Ait Dominus, cum Dominus non miſerit eos* &c.

2. Ex priori genere fuit Sedecias, filius Chanaana, qui percuſſit Michæam in maxillam. (3.Reg.22.verſu24.) Ex poſteriori, Hananias, filius Azur, *P*ropheta de Gabaon (Ierem. 28.verſu1.) Item Achab, filius Coliæ, Sedecias filius Maaſiæ, & Semeias Nehelanites, qui cum populo Iudæorum in Babylonem erant tranſlati, & falſo prophetabant, breui fore finem captiuitatis. (Ierem.29. verſu vigeſimo primo & ſequentibus.) *I*tem, ſenex quidam *P*ropheta in Bethel, qui decepit alium *P*rophetam vaticinantem contra altare, quod erexerat *I*eroboam. 3. Reg.13.11.

3. Hi, & ſimiles falſi *P*rophetæ, ſemper ferè contradicebant veris *P*rophetis. Vt quando veri prædicebant famem, bellum, captiuitatem, & alias pœnas à Deo infligendas propter peccata populi; tunc falſi prædicebant fertilitatem, pacem, & proſperitatem, vt patet *I*erem. 14. verſu 13. *Et dixi, Domine Deus. Prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis; ſed pacem veram dabit vobis in loco iſto. Et dixit Dominus ad me, Falſo prophetæ vaticinantur in nomine meo.* Huius rei multa occurrunt exempla. Sedecias, qui erat vnus ex *P*rophetis Baal, contradicebat Michææ, qui erat *P*ropheta Domini. *I*lle aſſerebat Regem *I*ſrael feliciter expugnaturum

Ra-

Ramoth Galaad; quod negabat Michæas. (3. Reg. 22. verſu 11.) Item, Hananias contradicebat Ieremiæ. Ille aſſerebat Vaſa templi, quæ abſtulerat Nabuchodonoſor, poſt biennium reportanda eſſe in Ieruſalem; Ieremias negabat id tam cito futurum. (Ierem. 28. 2.) Item Achab, Sedecias, & Semeias contradicebant eidem Ieremiæ. Illi dicebant, populum mox rediturum ex captiuitate Babylonica: hic, ſeptuaginta annis manſurum in captiuitate, Ierem. 29. 21.

4. Quæres, quæ fuerit cauſa huius contradictionis? Reſpondeo. Fuit hæc. Veri Prophetæ quærebant ſalutem populi Iudæorum; ideoque minabantur captiuitates & afflictiones, vt populum reuocarent a peccatis, & per pœnitentiam Deo reconciliarent. At falſi Prophetæ ſtudebant proprio commodo & vtilitati: ac proinde, vt populo placerent, & ab eo munera acciperent, promittebant pacem, proſperitatem, & rerum omnium abundantiam. Et ſic miſerè decipiebant populum. Hoc conqueritur Deus, Iſaiæ 3. 12. *Populum meum exactores ſui ſpoliauerunt, & mulieres dominatæ ſunt eis. Popule meus qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt.* Et Ezechielis 13. verſu 10. *Deceperunt populum meum dicentes: Pax & non eſt pax.* Et infra verſu 19. *Violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas.* Et cap. 22. verſu 25. *Coniuratio Prophetarum in medio eius ſicut*

leo rugiens, rapienſque prædam, animas deuorauerunt, opes & pretium acceperunt.

5. Dices; Præter falſos Prophetas, qui erant in Ieruſalem & Samaria, fuerunt etiam alij, vt Balaam, Num. 22.5. & 2. Petri 2. 15. Reſpondeo. Nos hic tantum agimus de illis, qui fuerunt apud *Iudæos*, ſiue fuerint in *Iudæa*, ſiue in Samaria. *Inter eos non fuit Balaam.* An autem Balaam, quem conſtat fuiſſe gentilem, fuerit Propheta Dei, an Diaboli, quæſtio eſt. Eugubinus putat fuiſſe Prophetam Dei. Primo, quia rogatus à Balac Rege Moabitarum, vt malediceret populo *Iſrael*: voluit prius conſulere Deum, qui etiam ſuggeſſit illi, quid faciendum eſſet (Num. vigeſimo tertio, verſu tertio.) Secundo, quia Hebręi tradunt fuiſſe ſocium *Iob* (qui in libro *Iob* vocatus ſit Eliu) [illegible] quidem fuiſſe virum Sanctum & Prophetam Dei; ſed poſtea propter inobedientiam & auaritiam, factum eſſe malum. Quod poſtremum etiam teſtatur Petrus loco citato. Nec obſtat, quod fuerit gentilis; quia multi alij gentiles à Deo conſecuti ſunt donum Prophetiæ, vt Mercurius Triſmegiſtus, & Sibyllæ apud Ægyptios, Zoroaſtres apud Perſas, Orpheus apud Græcos, Abaris apud Hyperboreos, Zamolxis apud Getas.

6. Ab[illegible] non Dei, ſed Diaboli Prophetam fuiſſe, quod videtur probabilius. Primo, quia vocatur *ariolus* Num. 22.5. [illegible]

gium, vt Cyrillus lib. 6 de adoratione, Theodoretus quæſt. 40. Auguſt. ſerm. 103. de tempore, & alij. Secundò, quia quæſiuit augurium (Num. 24. 1.) & ad illud captandum ſeptem aras extruxit ipſi Baal, eique victimas immolabat (Num. 22. 41. & cap. 23. 1.) Tertiò quia ſicut alias ſæpè maledixerat, ita etiam rogatus à Balac Rege Moabitarum, voluit maledicere populo Iſrael; & in hunc finem captauit auguria & vaticinia Diaboli. At Deus præueniens, occurrit illi, & quaſi inuitum coegit populo Iſraelis benedicere, quod alioqui non erat facturus. Quartò, nec verum eſt, Balaam fuiſſe Eliu amicum Iob. Nam Eliu fuit Idumæus ſeu ex regione Auſiridis, vt dicunt ſeptuaginta interpretes, cap. 32. Iob v. 2. Balaam verò fuit ex Meſopotamia, vt patet Deut. 23. verſu 4. Vide Cornelium in cap. 22. Numerorum verſu 5.

CAPVT IX.

Quomodo falſi Prophetæ à veris diſcernebantur?

1. RESpondeo. Duobus modis, vt colligitur ex ijs, quæ quæſt. 3. dicta ſunt. Primò per virtutem miraculorum. Nam veri Prophetæ, vt probarent ſe miſſos eſſe à Deo, ſuam miſſionem miraculis cõfirmabant. At falſi non poterant id præſtare, vt patet exemplo

Prophetarum Baal, qui non poterant ignem de cœlo impetrare ad comburendum ſacrificium, quod offerebant: Elias autem impetrauit. Secundo, per veraces prædictiones. Nam veri Prophetæ prædicebant aliqua, quæ ſtatim fiebant; & ſic fidem & authoritatem ſtruebant ſibi apud populum. At falſi falſas habebant prædictiones. Et ex hoc capite populus iubebatur diſcernere, an quiuis, qui Prophetam ſe dicebat, miſſus eſſet à Deo, nec ne, vt habetur Deut. decimo octauo, verſu vigeſimo.

2. Quod confirmari poteſt variis exemplis. Nam Prophetæ Baal prædixerunt Regi Iſraeli: *Aſcende in Ramoth Galaad, & vade proſpere, & tradet Dominus in manus Regis*, 3. Regum 22. verſu 12. Non eſt factum. Similiter Hananias prædixit: *Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Contriui iugum Regis Babylon. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum iſtum omnia vaſa domus Domini, quæ tulit Nabuchodonoſor Rex Babylonis de loco iſto, & tranſtulit ea in Babylonem.* Ieremiæ 28. v. 2. Neque hoc factum. Idem dici poteſt de Achab, Sedecia, Semeia, & aliis, quorum prædictiones conſtat fuiſſe falſas.

Quæ-

QVÆSTIO X.

Quid de Pythonibus & Pythoniſsis ſentiendum?

1 DE illis extant aliqua Scripturæ teſtimonia, quæ hic recenſebo. Primũ eſt, Deut. 18. 9. *Quando ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue, ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inueniatur in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam ducens per ignem: aut qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atque auguria, ne ſit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones conſulat, nec diuinos, aut quærat à mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter iſtiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo.*

2. Secundùm eſt 1. Regum 28. 3. *Saul abſtulit magos, & ariolos de terra. Congregatique ſunt Philiſthijm. Et vidit Saul caſtra Philiſthijm, & timuit, & expauit cor eius nimis. Conſuluitque Dominum, & non reſpondit ei, neque per ſomnia, neque per ſacerdotes, neque per Prophetas. Dixitque Saul ſeruis ſuis: Quærite mihi mulierem habentem Pythonem, & vadam ad eam, & ſciſcitabor per illam. Et dixerunt ſerui eius ad eum: Est mulier Pythonem habens in Endor. Mutauit ergo habitum ſuum: veſtituſque eſt aliis veſtimentis, & abijt ipſe, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Diuina mihi in Pythone, & ſuſcita mihi, quem dixero tibi.*

3. Tertium eſt 4. Reg. 21. 6. *Manaſſes* [illegible]

filium ſuum per ignem: & ariolatus eſt, & obſeruauit auguria, & fecit Pythones, & aruſpices multiplicauit. Quartum eſt 4. Reg. 23. 24 *Sed & Pythones & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias, & abominationes, quæ fuerant in terra Iuda & Ieruſalem, abſtulit Ioſias.*

Quintum. Iſaiæ 6 19. *Cum dixerint ad vos: Quærite à Pythonibus, & à diuinis, qui ſtrident in incantationibus ſuis: Nunquid non populus à Deo ſuo requires pro viuis à mortuis?*

Sextum, Iſaiæ 19. 3 *Dirumpetur ſpiritus Ægypti in viſceribus eius, & conſilium eius præcipitabo. Et interrogabunt ſimulacra ſua, & diuinos ſuos, & Pythones, & ariolos.*

Septimum, Iſaiæ 29. 4. *Humiliaberis, de terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum. Et erit quaſi Pythonis de terra vox tua, & de humo eloquium tuum muſſitabit.*

Octauum, Act. 16. 16. *Factum eſt autem euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem ſpiritum Pythonem, obuiare nobis, quæ quæſtum magnum præſtabat dominis ſuis diuinando. Hæc ſubſecuta Paulum, & nos, clamabat, dicens: Iſti homines ſerui Dei excelſi ſunt, qui annunciant vobis viam ſalutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus & conuerſus, ſpiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Ieſu Chriſti exire ab ea. Et exiit eadem hora.*

4. Circa hæc teſtimonia ſolent multa diſputari. 1. quid ſit luſtrare filium, vel filiam per ignem. 2 Quid dicantur arioli, Aruſpices, Pythones, diuini, incantatores. 3. Quid ſomnium & ſo-

& augurium. 4. Quid ſit quærere veritatem à mortuis. Et quæ ſimilia ſunt. Nobis ſufficiat explicare, quod propoſui, nempe, qui ſint Pythones & Pythoniſſæ. Nihil dicam de etymologia nominis, vel de vſu. Vſus obtinuit, vt illi dicantur Pythones, qui ex inſtinctu dæmonis diuinant de rebus futuris. Et quidem, ſi viri ſunt, vocantur Pythones, Pythonici, Pythij: ſi fœminæ, Pythoniſſæ, Pythiæ, Pythonem aut ſpiritũ Pythonis habẽtes. Vt hoc melius intelligatur, notanda ſunt, quæ ſequuntur.

5. Prædictio futurorum, quatenus excedit captum humanum, duplex eſt. Vna fit ex inſtinctu Dei; altera ex inſtinctu Dæmonis. Prior ordinariè vocatur Prophetia, à qua Prophetæ: poſterior, diuinatio, a qua diuini dicti ſunt. Diu. Thomas in 2. 2. quæſtione 95. articulo 1. & 2.

6. Rurſum, diuinatio duplex eſt. Vna per explicitam; altera per implicitam Dæmonis inuocationem. Tunc aliquis cenſetur explicitè inuocare Dæmonem, quando vel expreſſis verbis illũ inuocat; vel cum eo pactum init; vel aliquid reipſa facit ex pacto iam inito; vel ſciens & volens aliquid vſurpat, quo dœmon ſolet futura prædicere. Tunc implicitè ſeu tacitè, quando id, quod occultum eſt, conatur intelligere per media vana & indebita, quæ per ſe nihil proſunt ad certã futurorũ cognitionẽ. Tametſi enim in tali caſu, non petat expreſſe ſubſidium à dæmone, tamen dæmon ſponte ſe ingerit, & homini curioſo perſuadet, euẽturũ id,

quod

quod per huiuſmodi vana & indebita media futurum eſſe ſignificatur. (D. Thomas ibidem artic 3. Sanchius lib. 2. Moralium cap. 38. n. 3. & alij ab illo citati.)

7. Prior diuinatio, quæ eſt per explicitam Dæmonis inuocationem, varijs modis fieri ſolet, prout varijs modis dæmon conſulitur, aut reſpondet.

Primò conſulitur per ſuos Prophetas & Pythoniſſas, de quibus nunc agimus. Et tunc per eoſdem reſpondet. Quomodo autem reſpondeat, quæſtio eſt. Quamuis enim certum ſit dæmonem præſentem eſſe in ventre Pythonicorum & Pythoniſſarum; tamen non ſatis cõſtat inter authores, an loquatur per os eorum, more humano: an verò per vmbilicum, aut vicinas partes. Aliqui hoc, aliqui illud aſſerunt. Nec obſtat, quod veteres ventriloquum appellent. Hoc enim poteſt vtroque ſenſu accipi vel quod loquatur per vmbilicum, aut vicinas partes, quæ circa ventrem ſunt; vel quod vox illius, tametſi exeat per os humano more, tamen ex imo ventre prodire videatur. Vide Lorinum in cap. *16.* Act. v. 16.

8. Secundo conſulitur per ſacrificia animalium: & tunc reſpondet per ſigna quædam apparentia in extis animalium. Hoc genus diuinandi vocatur Aruſpicium. Vnde Aruſpices dicti ſunt.

9. Tertio conſulitur per inuocationem & preces in idolis. Et tunc reſpondet per idola. Quod vocatur Oraculum.

10. Quarto

10. Quartò conſulitur per ſomnia, vt quando quis cubat, vel certo loco, vel cum certa vnctione, vel cum alijs ceremonijs, eo fine, vt inter dormiendum accipiat à Dæmone notitiam rerum futurarum.

11. Quinto conſulitur per præſtigium; vt quando dæmon ex pacto apparet alicui in externa forma, quæ oculos præſtringat, & de occultis illum inſtruit.

12. Sextò per varia ſigna, ſiue in corporibus terreſtribus apparentia, vt in ligno, metallo, lapide, ſiue in aere, ſiue in aqua, ſiue in igne.

13. Septimo per mortuos; vt quando quis petit à dæmone excitari mortuum, qui reſpondeat de aliquo futuro euentu. Sic fecit Saul, petens à Pythoniſſa, vt ope Diaboli ſuſcitaret Samuelem. 1. Reg. 28. 8.) An autem Samuel apparuerit ope dæmonis, an potius virtute Dei, quæſtio eſt alterius loci. (Diu. Thomas, Sanchius loco citato, & Leſsius capite 43. dubio 5.)

QVÆSTIO. XI.
An etiam in N. Teſtamento ſint veri & falſi Prophetæ?

NOuum Teſtamentum incipit à Chriſto & Apoſtolis. Eſt ergo quæſtio, an à tempore Chriſti & Apoſtolorum fuerint aliqui Prophetæ, qui futura prædixerint? Ratio dubitandi ſumitur ex illo, Matth, 11. 13. *Omnes Prophetæ &*

lex:

lex vſque ad Ioannem prophetauerunt. Ergo nullus poſt Ioannem Baptiſtam prophetauit. Item ex illo Hebr.1.1. *Olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouiſſime diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio.* quaſi dicat: Olim loquebatur per Prophetas, iam non amplius per Prophetas, ſed per Filium.

2. Reſpondeo: In nouo Teſtamento ſunt etiam veri & falſi Prophetæ. Veri ſunt hi: Primo, Chriſtus ipſe, qui prædixit ſuam mortem & paſsionem (Matth.20.19.) Crucifixionem, (Ioan.3.14 & c.8.28.& c.12.23.) Aſcenſionem (Ioan.3.13.& cap.6.63.) Spiritus Sancti miſsionem, (Ioan.7.39.& c.14.16.& c.15.16.) & multa alia.

3. Secundò, Ioannes Euangeliſta, qui prædixit multa in Apocalypſi, quæ, teſte Hieronymo in epiſtola ad Paulinum, *tot habet Sacramenta, quot verba.*

4. Tertiò, Paulus Apoſtolus, qui duo potiſſimum prædixit. Primo, ſua vincula. Actis 20. 23. *Spiritus Sanctus per omnes ciuitates mihi proteſtatur dicens: Quoniam vincula, & tribulationes Hieroſolymis me manent.* Deinde ſuam & ſociorum liberationem ex tempeſtate maris. Act. 27. 22. *Et nunc ſuadeo vobis bono animo eſſe. Amiſſio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam nauis. Aſtitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cuius ſum ego, & cui deſeruio, dicens: Ne timeas Paule, Cæſari te oportet aſsiſtere: Et ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecum. Propter quod bono animo eſto-* [illegible]

acceperat. Credo enim Deo, quia ſic erit, quemadmodum dictum eſt mihi.

5. Quarto, Agabus, qui etiam duo legitur prædixiſſe Primò, futuram famem. Act. 11. 27. *In his diebus ſuperuenerunt ab Ieroſolymis Prophetæ Antiochiam: Et ſurgens vnus ex eis nomine Agabus ſignificabat per ſpiritum famem magnam futuram in vniuerſo orbe terrarũ, quæ facta eſt ſub Claudio.* Secundo, Paulum a Iudæis vinciendum, Act. 21. 10. *Superuenit quidam à Iudæa Propheta, nomine Agabus. Is cum veniſſet ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans ſibi pedes & manus, dixit. Hæc dicit Spiritus Sanctus: Virum, cuius eſt zona hæc, ſic alligabunt in Ieruſalem Iudæi, & tradent in manus gentium.*

6. Quinto, Filiæ Philippi Diaconi, de quibus Actorum vigeſimoprimo verſu nono: *Huic (Philippo) erant quatuor filiæ virgines prophetantes.* Quid prophetauerint, non conſtat. Nec audiendus Lutherus, qui in libro de abrogandâ Miſſa priuata, ait, *fuiſſe prophetantes*, id eſt, prædicantes ſeu docentes verbum Dei, vt inde concludat, etiam mulieres poſſe docere & concionari. Quod eſt contra Apoſtolum primæ Timothei ſecundo, verſu vndecimo: *Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto.* Et primæ Corinthiaca decimoquarto, verſu trigeſimoquarto: *Mulieres in Eccleſia taceant. Non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe.*

7. Præter hos Prophetas Noui Teſtamenti, quorum fit mentio in Scripturis, fuerũt multi

alij poſt tempora Apoſtolorum, qui etiã Prophetiæ donum conſecuti ſunt: de quibus videri poſſunt Vitæ Sanctorum, & Martyrologia. Porro Prophetæ Noui Teſtamenti partim conueniunt cum Prophetis Veteris Teſtamenti; partim ab eis diſcrepant. In duobus conueniunt. Primo, quod vtrique vel per miracula, vel per veracem prædictionem, probauerint, ſe à Deo miſſos eſſe. Secundo, quod aliquando verbis, aliquando externis ſignis futura prædixerint. Hoc poſteriori modo multa prædixerunt Iſaias, Ieremias, Ezechiel, Oſeas, Agabus, alij. Iſaias quidem, dum nudus & diſcalceatus ambularet per plateas, (cap. 20. 2.) Ieremias, dum indueret lumbare lineum, & poſtea abſconderet illud iuxta Euphratem in foramine petræ, & putrefactum inde extraheret (cap. 13. 2.) Ezechiel, dum in latere deſcriberet obſidionem ciuitatis Ieruſalem, & panem ſtercore conſperſum comederet, (cap. 4 1. & ſequentibus.) Oſeas, dum acciperet vxorem fornicariam, & ex ea prolem generaret, (cap. 1. 2.) Agabus, dum alligaret manus & pedes ſuos zonâ Pauli Apoſtoli, (Actorum 21. v. 11.)

8. in eo diſcrepant, quod Prophetæ Veteris Teſtamenti prophetauerint de Chriſto venturo: Prophetę N. Teſt. de alijs rebus, quę poſt Chriſtum futuræ erant. Vnde illud, quod initio obijciebatur, *Omnes Prophetæ vſque ad Ioannem prophetauerunt*, ſic debet intelligi: Omnes, vſque ad Ioannem, prophetauerunt

de ven-

de venturo Chriſto: Ioannes Chriſtum præſentem demonſtrauit: *Ecce Agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi.*

9. Hæc de veris Prophetis. De falſis generatim loquitur Chriſtus, Matth. 7. 15. *Attendite a falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: A fructibus eorum cognoſcetis eos.* Et Matth. 24. 11. *Multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos.* Et Apoſtolus 1. Ioann. 4. 1. *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint: quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum.* Talis fuit Elymas magus, quærens Sergium proconſulem auertere a fide. (Actor. 13. 6.) Tales Hymenæus & Philetus, qui docebant reſurrectionem eſſe iam factam, & ſubuertebāt quorundam fidem. (2. Timoth. 2. 18.) Tales illi, de quibus Apoſt. ad Galat. 1. 7. *Sunt aliqui, qui vos conturbant.* Tales Marcus, Montanus, Marcianus, apud Baronium, tomo 2. Annalium. Tales denique, vt vno verbo dicam, omnes hæretici: non modo veteres, ſed etiam moderni, qui ſimillimi ſunt falſis Prophetis in veteri Teſtamento. 1. Quia falſi Prophetæ dicebant, ſe miſſos eſſe à Deo. 2. Non poterant probare, ſe miſſos eſſe. 3. Semper fauſta, & quæ populo grata erant, vaticinabantur, vt pacem, victoriam, fertilitatem, & rerum omnium abundantiam. (Ierem. 14. 13.) Et ideo à pleriſque libenter audiebantur.

10. Similiter faciunt moderni noſtri Prophetæ. Primo, aiunt, ſe à Deo miſſos eſſe ad

reformandam Eccleſiam. Secundo, non poſſunt probare ſe miſſos eſſe: Nec vllo miraculo aut veraci prædictione id hactenus probarūt. Prædixit quidem Lutherus: *peſtis eram viuus, moriens ero mors tua, Papa*: ſed fuit mendax prædictio. Mortuus eſt Lutherus; viuit adhuc Papa. Tertio, ſemper fauſta, & quæ populo grata ſunt, vaticinantur. Eorum vox eſt: per fidem ſaluabimini: Bona opera nihil proderunt: Non opus eſt ieiunijs & caſtigatione corporis: Creſcite & multiplicamini: Si non vult vxor, veniat ancilla. Hanc vocem plerique libentius audiunt, quam illam Chriſti & Apoſtolorum: *Pœnitentiam agite: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: Abſtinete a carnalibus deſiderijs: Sobrij eſtote, & vigilate.*

CAPVT IX.

De Religioſis Synagogæ, qui erant Nazaræi, & Rechabitæ.

1. PRæter Leuitas, Sacerdotes, Pontifices, & Prophetas, de quibus dictum eſt, erant etiam alij in Veteri Teſtamento, qui à communi populo diſtinguebantur Primo, quidem Nazaræi & Rechabitæ, qui erant quaſi Religioſi: Deinde Eſſeni, Phariſæi, & Sadducæi, qui erant quaſi ſectarij. De vtriſque

que agendum eſt. De prioribus in hoc capite: De poſterioribus in ſequenti.

Nazaræi.

2. Igitur Nazaræi, apud Iudæos, erant homines Religioſi, (ſeu viri, ſeu fœminæ) qui voto ſe conſecrabant Deo, & a communi aliorum conſuetudine ſeparabant. Erant autem duplices. Alij temporarij, qui ad certum tempus obligabant ſe voto, vt ad vnum menſem, duos, tres, vel vltra. (Num. 6. 1. & ſequentibus.) Alij perpetui, qui ad totam vitam erant obſtricti, vt Samſon & Samuel. (Iudic. 13. 7. & 1. Reg. 1. 28.) Vocabantur autem Nazaræi, id eſt, ſeparati, conſecrati, comati, (Cornelius in c. 6. Num. v. 9. & Caſtrius in c. 4. Lamentationum Ierem.) Et poterant eſſe ex quauis tribu. Nec, quatenus præciſè erant Nazaræi, ad vllam Leuiticam aut Sacerdotalem functionem obligabantur. (Serarius in c. 13. Iudicum q. 5.)

3. Statuta eorum deſcribuntur à Moyſe, Num. 6. Erant autem hæc. 1. Abſtinebant à vino, & ab omni potu, qui inebriare poteſt: Itemque ab aceto, & vuis, tam ſiccis, quam recentibus. 2. Alebant comam toto tempore ſeparationis ſuæ. Vel, vt Scriptura loquitur, *Nouacula non tranſibat per caput eorum.* 3. Non ibant ad funus vel cadauer mortui, ne quidem Patris aut Matris. Et generatim, non debebant ſuper mortuo contaminari. Quarto, In fine voti ſeu ſeparationis, (quod intelligendum eſt de temporarijs) offerebant ad o-

ſtium tabernaculi tres victimas. 1. Agnum anniculum in holocauſtum. 2. Agnam anniculam in ſacrificium pro peccato. 3. Arietem in hoſtiam pacificam: Et præter hæc, Caniſtrum panum azymorum, qui conſperſi erant oleo: & lagena abſque fermento vncta oleo: ac libamina ſingulorum. His peractis, radebantur ante oſtium tabernaculi; & capilli eorum, qui erant Deo conſecrati igne comburebantur. Et ſic erat finis voti ac ſeparationis. Vide infra caput 15.

4. Circa tertium ſtatutum, notandum eſt, Iudæos varijs modis ſolere contaminari ſuper mortuo. 1. Si eſſent in domo, in qua quis erat moriturus. 2. Si tangerent cadauer mortui, aut oſſa illius. 3. Si attingerent vaſa, quibus fuerat vſus. 4. Si tangerent illius ſepulchrum. 5. Si irent ad funus mortui. (*Num. 19. 11. & ſequentibus.*) His omnibus modis contaminabantur etiam Nazaræi: Et inſuper alio peculiari modo; ſi nimirum eſſent in aliquo loco, vbi quis moreretur. Si ergo aliquo iſtorum modorum fuiſſent contaminati tempore ſeparationis ſuæ, debebant raſo capite & oblato ſacrificio expiari, & de nouo conſecrari, non ſecus, ac ſi antea non fuiſſent Nazaræi. (*Num. 6. 9.*) Itaque ſi quis illorum vouiſſet ſeparationem per decem menſes, & in aliquo iſtorum menſiũ fuiſſet contaminatus, debebat ab initio inchoare decem menſes, perinde ac ſi antea non fuiſſet ſeparatus. (*Num 6. 12.*)

5. Erant autem Nazaræi in magno honore

apud

apud Iudæos. Et meritò. Nam ipſemet Deus per Prophetam Amos, cap. 2. recenſens beneficia, quæ præſtiterat populo Iudæorum, cõmemorat potiſſimum hæc tria. 1. *Ego ſum, qui aſcendere vos feci de terra Aegypti.* 2. *Ego exterminaui Amorhæum.* 3. *Ego ſuſcitaui de filÿs veſtris in Prophetas, & de iuuẽibus veſtris Nazaræos.* Quod etiam confirmatur ex lib. 1. Machabæorum, cap. 3. v. 49. Cum enim Iudæi congregati eſſent in Maſpha, & audirent appropinquare exercitum Antiochi Regis; maximè fuerunt ſolliciti de Nazaræis, vt illi in tuto collocarentur. Textus ſic habet: *Attulerunt ornamenta Sacerdotalia, & primitias & decimas: & ſuſcitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies: & clamauerunt voce magna in cœlum, dicentes: Quid faciamus iſtis, & quo eos ducemus?*

6. Quæres 1. Quamdiu durauerit inſtitutum Nazaræorum? Reſpondeo: Durauit ab initio legis Moſaicæ, vſque ad tempora Apoſtolorum. Nam Moyſes deſcripſit illorum inſtitutum, vt paulo ante dixi. Et Paulus Apoſtolus cum quibuſdam alÿs hoc inſtitutum amplexus eſt, vt patet Act. 18. 18. Et Act. 21. 23. Nec obſtat, quod Ioſeph Patriarcha, qui diu vixit ante legem Moſaicam, vocetur Nazaræus. (Gen. 49. 26.) Non enim vocatur Nazaræus ratione inſtituti ſeu voti, ſed ratione vocabuli; quia Nazaræus idem eſt, quod ſeparatus. Ioſeph autem fuit ſeparatus à fratribus. Et quidem multis modis. 1. Moribus & innocentia. 2. Conuerſatione, quia fratres oderant

illum, & abhorrebant ab illius conſortio. 3. Loco, quia fuit venditus in Ægyptum, & per multos annos ſeparatus à fratribus habitantibus in Chanaam. 4. Carcere, in quo manſit intonſis crinibus, ac quaſi Deo relictu & conſecratus. Vide Cornelium in cap. 49. Geneſis v. 16.

7. Quæres 2. Qui apud Chriſtianos ſint ſimiles Nazaræi Iudæorum? Reſpondeo: Religioſi, quorum typum ſeu figuram geſſerunt Nazaræi, vt notat Nazianzenus orat. in laudem S. Baſilij, Gregorius lib. 2. moral. cap. 19. D. Thom. in 2. 2. q. 185. a. 6. Figura conſiſtit in his. Primo, Sicut Nazaræi ſpeciali gratia à Deo ſuſcitabantur. (Amos 2. 11.) ita etiam Religioſi. Secundo, Sicut illi erant ſeparati à communi hominum conuictu & conſuetudine, ita & hi. Tertio, Sicut illi, ratione voti, abſtinebant à vino & omni potu, qui inebriare poteſt; ita & hi, ratione voti, ſectantur paupertatem & frugalitatem. Quarto, Sicut illi cauebant ab omni immunditia legali, etiam minima; ita & hi à minima labe peccati. Quinto, ſicut illi non ibant ad funera parentum ſuorum, ita & hi deponunt omnem affectum carnalem erga parentes & amicos. Sexto, ſicut illi alebant in capite comam Deo conſecratam; ita & hi alunt pias meditationes de rebus ad Deum pertinentibus. Septimo, ſicut illi, quia Deo conſecrati erant, à populo honorabantur; ita & hi. Denique ſicut illi in fine ſeparationis offerebant Deo victimas immaculatas;

latas; ita & hi, in fine vitæ offerunt Deo animas immaculatas. Vide eundem Cornelium in cap.6. Num.v.9.

Rechabitæ.

8. Rechabitæ dicti ſunt à Rechab, qui fuit Pater Ionadab. Hic Ionadab præcepit filijs & poſteris ſuis hæc tria. 1. Vt non biberent vinũ. 2. Vt non ædificarent domos, ſed habitarent in tabernaculis. 3. Vt non sererent ſementem, nec plantarent vineas. Quæ omnia accuratiſſimè ipſi ſeruabant. (Ierem.35.6. & ſequentibus.) Ob hanc cauſam Monachi à D. Hieronymo appellati ſunt. (Epiſt 13. ad Paulinum.)

9. Vixit autem Ionadab ſub Ioſia Rege Iudæ, & Iehu Rege Iſrael. Nam 4.Reg.10.15. ſic legimus: *Cumque abijſſet inde, inuenit Ionadab filium Rechab in occurſum ſibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Nunquid eſt cor tuum rectum, ſicut cor meũ cum corde tuo? Et ait Ionadab. Eſt. Si eſt, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum ſuam. At ille leuauit eum ad ſe, in currum: dixitque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et impoſitum in curru ſuo duxit illum in Samariam. Et percuſſit omnes, qui reliqui fuerant de Achab in Samaria vſq; ad vnum, iuxta verbum Domini, quod locutus eſt per Eliam. Congregauit ergo Iehu omnem populum, & dixit ad eos:* &c.

10. Porro Rechab, à quo dicti ſunt Rechabitæ, fuit filius Hemath, ducens originẽ ex ſocero Moyſis Raguele, qui alio nomine dictus eſt Iethro, Princeps Madian (Exod.3.1.) & Ci-

næus, qui erat ex ſtirpe Cin. (Iudic. 1. 16.) Vnde ſæpè pro eodem vſurpantur hæc duo nomina, Cinæi, & Rechabitæ, vt 1. paralip. 2. 55. *Hi ſunt Cinæi, qui venerunt de calore patris domus Rechab.* Vel vt Hebræi & ſeptuaginta dicunt: *Qui venerunt de Hemath patre domus Rechab*, id eſt, familiæ Rechabitarum.

11. Quod autem Deo placuerit inſtitutum Rechabitarum, apertè conſtat ex Ieremia loco citato, vbi ſic legimus: *Verbum quod factum eſt ad Ieremiam a Domino in diebus Ioakim filij Ioſiæ Regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam exedram theſaurorum, & dabis eis bibere vinum* &c. *Et introduxi eos in domum Domini*, &c. *Et poſui coram filijs Rechabitarum ſcyphos plenos vino, & calices, & dixi ad eos: Bibite vinum. Qui reſponderunt: Non bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab, Pater noſter, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, & filij veſtri vſque in ſempiternum: Et domum non ædificabitis, & ſementem non ſeretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: ſed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus veſtris, vt viuatis diebus multis ſuper faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergo voci Ionadab filij Rechab, Patris noſtri in omnibus, quæ præcepit nobis, ita vt non biberemus vinum cunctis diebus noſtris, nos, & mulieres noſtræ, filij & filiæ noſtræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam & agrum, & ſementem non habuimus: ſed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fuimus circa omnia, quæ præcepit nobis Ionadab Pater noſter* &c. *Et*

&c. Et factum eſt verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Vade & dic filiis Iuda, & habitatoribus Ieruſalem: Nunquid non recipietis diſciplinam, vt obediatis verbis meis, dicit Dominus? prævaluerunt ſermones Ionadab filii Rechab, quos præcepit filiis ſuis, vt non biberent vinum: & non biberunt vſque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto Patris ſui. Ego autem locutus ſum ad vos, de mane conſurgens & loquens, & non obediſtis mihi. Miſiq; ad vos ſeruos meos Prophetas, conſurgens diluculo & dicens: Conuertimini vnuſquiſque a via ſua peſſima, & bona facite ſtudia veſtra. &c. Et non inclinaſtis aurem veſtram, neque audiſtis me. Firmauerunt igitur filii Ionadab, filii Rechab præceptum patris ſui, quod præceperat eis. Populus autem iſte non obediuit mihi. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Ecce ego adducam ſuper Iuda, & ſuper omnes habitatores Ieruſalem vniuerſam afflictionem, quam locutus ſum aduerſus illos, & non audierunt: vocaui illos, & non reſponderunt mihi. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael; pro eo, quod obediſtis præcepto Ionadab Patris veſtri, & cuſtodiſtis omnia mandata eius, & feciſtis vniuerſa, quæ præcepit vobis; propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Non deficiet vir de ſtirpe Ionadab filii Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.

12. Vbi tria notanda ſunt. Primò, præceptum illud, quod datum fuit Rechabitis, fuiſſe difficillimum. Quid enim difficilius, quam viros & vxores, filios & filias, non tantum ad

breue tempus, more Nazaræorum; ſed in perpetuum abſtinere ab omni vino, nunquam habitare in domibus, nunquam ſerere agros, nũquam plantare vineas? Secundo, hoc præceptum non fuiſſe diuinum, ſed humanũ, vt patet ex antitheſi, quam Deus facit. Sic enim argumentatur: Si Rechabitæ ſeruant præceptum, quod ab homine acceperunt, quanto magis Iudæi debebant ſeruare præceptum, quod à Deo acceperunt? Tertio, Rechabitas non ſolum recte ac laudabiliter feciſſe, quod obſeruarint præceptum parentis ſui Ionadab, ſed etiam meritos eſſe à Deo peculiarem benedictionem: ſicut è contrario, Iudæos meritos eſſe pœnam & afflictionem. Nam Rechabitis dicitur: *Non deficiet vir de ſtirpe veſtra, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.* Iudæis autem: *Ego adducam ſuper vos afflictionem.*

13. Hinc ſi ſapiunt, colligant aduerſarij noſtri hæc pauca. Primo, præcepta hominum non eſſe contemnenda. Secundo, ſicut Rechabitæ laudabiliter fecerunt, ſeruando præceptum parentis ſui Ionadab; ita laudabiliter facere Catholicos, ſeruando præceptum matris Eccleſiæ. Imo tanto laudabilius, quanto maior eſt authoritas Eccleſiæ, quam priuati hominis. Tertio, Catholicos propterea non deficere (deficientibus Manichæis, Pelagianis, Donatiſtis, & alijs hæreticis,) quia ſeruant præcepta Eccleſiæ; & quo quiſque accuratius ea ſeruat, eo maioribus à Deo beneficijs cumulari. Alios verò propterea ſenſim deficere,

quia

quia ex vna parte contemnunt præcepta Eccleſiæ, in quo deficiunt à Rechabitis: & ex altera, non ſeruant præcepta Decalogi, in quo ſimiles ſunt Iudæis. Et vt aliquam ſuæ ignauiæ prætexant excuſationem, aiunt: præcepta Decalogi eſſe impoſſibilia. In quo fingunt Deum tyrannum, quaſi præcipiat homini ſub graui pœna, quod ab homine præſtari nullo modo poſſit.

CAPVT X.

De ſectarÿs Synagogæ, qui erant Phariſæi, Sadducæi, Eſſeni.

1. COmmunis ſententia eſt, tres fuiſſe Iudæorum ſectas, nempe Phariſæorum, Sadducæorum, & Eſſenorum. Ita Flauius Ioſephus lib. 2. capt. cap. 12. Hieronymus lib. 2. contra Iouinianum, Chryſoſtomus, Theophylactus, Oecumenius in cap. 22. Actuum Apoſtolorum, Abulenſis in cap. 3. Matth. qu. 63. Serarius lib. 1. Trihæreſij cap. 3. & alij. De hoc triplici Sectariorum genere breuiter agendum eſt hoc ordine. 1. Vnde dicti ſint Phariſæi. 2. Ex qua tribu & familia fuerint. 3. Quæ fuerint illorũ dogmata. 4. Qui mores & inſtituta. 5. Quãdo & quo authore cœperint. 6. An fuerint

fuerint diſtincti à Scribis. 7. Sadducæi vnde dicti. 8. Quæ illorum dogmata & inſtituta. 9. Qui hoc tempore ſimiles Phariſæis & Sadducæis. 10. Eſſeni vnde dicti, & quæ illorum dogmata & inſtituta.

Qvæstio I.

Vnde dicti ſint Phariſæi?

1. Dicti ſunt Phariſæi à Paraſch, quod tria ſignificat. 1. Expandere ſeu explicare. 2. Exponere, declarare, interpretari. 3. Diuidere ſeu ſeparare. Hæc tria conueniebant Phariſæis. Primò, quia expandebant ſeu explicabant ſe oculis hominum, vt fierent cōſpicui, & illuſtres in populo. *Dilatabant enim Phylacteria ſua*; amabant ſalutationes in foro, primum locum ambiebāt in conuiuijs. (Matt. 23. 5.) Secundò, exponebant & interpretabantur legem Moſaicam. Quò pertinet illud: *Super Cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi.* (Matth. 23. 2.) Tertiò ſeparabant ſe ab alijs, quaſi ſanctiores & peritiores eſſent. Vnde Hieronymus libro Traditionum in Geneſin: *Phariſæi*, inquit, *qui ſe quaſi iuſtos ſeparauerunt, diuiſi appellantur.* Et Auguſtinus ſerm. 15. de verbis Apoſtoli: *Primarij quidam erant, & quaſi ad nobilitatem Iudaicam ſegregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Phariſæi. Nam dicitur hoc verbū ſegregationem interpretari: quomodo in Latina lingua egregius, quaſi a grege ſeparatus.*

ratus. Vide Maldonatum in cap. 3. Matth. v. 7. & Serarium lib. 2. Trihæreſij cap. 1.

QVÆSTIO II.
Ex qua tribu & familia fuerint Phariſæi.

1. RESpondeo: Poterant eſſe ex omni tribu & familia. Nam illorum inſtitutum non erat alligatum ad certam tribum, ſicut inſtitutum Leuitarum & Sacerdotum erat alligatum ad tribum Leui: Nec ad certam familiam, ſicut inſtitutum Pontificum erat alligatum ad familiam Aaron, & quidem ad primogenituram illius familiæ, vt ſupra dictum eſt. Vnde Chryſoſtomus in capite 15. Matthæi ait, *Per omnes tribus in duodecim partes diſſeminati erant Phariſæi.* Et patet in exemplis. Nam Paulus fuit ex tribu Beniamin, vt ipſe de ſe fatetur, Philip. 3. 5. *Circumciſus octauo die, ex genere Iſrael, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, ſecundum legem Phariſæus.* Hircanus, & Flauius, Ioſephus, ex tribu Leui; & alij ex alijs tribubus.

2. Quæres, An fuerint ex ordine nobiliũ, an plebeiorum? Reſpondeo. Ex vtroque poterant eſſe. Porro nobilitas apud Iudæos, ex triplici potiſſimum capite æſtimabatur. Primò, ex zelo religionis Iudaicæ. Hoc ſenſu Paulus fuit nobilis Phariſæus. Nam & contra naſcentem Chriſti Eccleſiam, & contra hæreſin

reſin Sadducæorum, zeloſe pugnabat pro ſua Religione. Philip. 3. 5. *Secundum legem Phariſæus, ſecundum æmulationem perſequens Eccleſiam Dei.* Et Act. 23. 6. *Sciens autem Paulus, quia vna pars eſſet Sadducæorum, & altera Phariſæorum, exclamauit in concilio: Viri fratres, Ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum,* &c. Vnde Auguſtinus ſerm. 15. de verbis Apoſtoli, introducit Paulum de ſe loquentem his verbis. *Non eram piger Iudæus; Quicquid erat, quod legi meæ aduerſarium videbatur, impatienter ferebam, acriter inſequebar.* Et mox ſubiungit: *Hæc apud Iudæos nobilitas.*

3. Secundo, ex eminentia honoris. Sic Nicodemus fuit nobilis Phariſæus, de quo Ioan. 3. 1. *Erat autem homo ex Phariſæis Nicodemus nomine, Princeps Iudæorum.* Porro Principes Iudæorum vocabantur, vel, qui inter Iudæos erant locupletiſſimi: vel certè, qui erant capita familiarum: ſicut etiam Principes Sacerdotum dicti ſunt, qui Sacerdotalium familiarum erant capita, vt notat Maldonatus in commentario illius loci.

4. Tertio, ex dignitate Sacerdotali. Sic Hyrcanus & Flauius Ioſephus fuerant nobiles Phariſæi, quia ſummi Sacerdotes. Sic etiam illi, qui ad Ioannem Baptiſtam legatione functi ſunt, de quibus 1. 19. *Miſerunt Iudæi ab Ieroſolymis Sacerdotes & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum: Tu quis es?* Poſtea ſubditur: *Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis.* Hinc conſtat aliquos Phariſæorum fuiſſe Leuitas, alios Sacerdotes, alios Pontifices. Addo, alios etiam

Scribas

Scribas & legis Doctores, vt quæſtione ſexta videbimus.

QVÆSTIO III.

Quæ fuerint dogmata Phariſæorum?

1. MAgna difficultas eſt, an doctrina Phariſæorum fuerit vera, an falſa? Falſam fuiſſe inſinuat Chriſtus, Matthæi 16.6. cum ait: *Cauete à fermento Phariſæorum & Sadducæorum.* Vbi per fermentum, intelligit doctrinam eorum, vt patet ex ſequentibus verbis: *Tunc intellexerunt* (Apoſtoli) *quia non dixerat cauendum à fermento panum, ſed à doctrina Phariſæorum & Sadducæorum.* Contra, veram fuiſſe, inſinuat, Matth. 23.2. cum ait: *Super Cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, ſeruate & facite.* Hoc non dixiſſet, ſi doctrina illorum fuiſſet falſa. Eodem ſpectat illud Apoſtoli Pauli, Act. 26.5. *Secundum certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus.* Si fuit certiſſima, nõ potuit eſſe falſa.

2. Hæc tria teſtimonia explicanda ſunt, & ex eorum explicatione patebit, quid de propoſita quæſtione ſtatuendum ſit. Illud igitur. *Cauete à fermento,* id eſt, doctrina *Phariſæorum,* manifeſte ſignificat, aliqua ſaltem eorum dogmata fuiſſe falſa. Quænam illa fuerint, ex varijs authoribus colligi poteſt. Primo, docebant omnia fato euenire, vt refert Epiphanius

phanius hæreſi 16. Secundo, valdè addicti e-
rant aſtronomiæ; & maiorem, quam par eſt,
efficaciam tribuebant planetis & ſideribus,
teſte eodem Epiphanio. Tertio, dicebant a-
nimas iuſtorū migrare de corporibus in cor-
pora; non item animas malorum. (Ioſephus l.
2. Capt. cap. 12.) Hinc natus ille Iudæorum er-
ror, quod alij dicerent; Chriſtum eſſe Heliam,
alij Ieremiam, alij vnum ex alijs Prophetis.
Putabant enim animam alicuius Prophetæ
migraſſe in Corpus Chriſti. Quarto, nimium
vrgebant traditiones ſeniorum, inter quas a-
liquæ erant inutiles. Quod ſæpè illis obijcit
Chriſtus in Euangelio. Quinto, male ſentie-
bant de pietate filiorum erga parentes, vt ca.
1. quæſtione vltima explicatum eſt. Sexto, ſi-
militer malè de religione iuramenti, ibidem.
Septimo, reſpuebant Baptiſmum Ioannis
(Luc. 7. 30.) Octauo, negabant Chriſtum eſſe
Deum, & Saluatorem à Prophetis promiſ-
ſum. Quæ omnia repugnabant veritati. Ita-
que propter eiuſmodi dogmata, meritò dixit
Chriſtus: *Cauete à fermento Phariſæorum.*

3. Alterum teſtimonium eſt, *Super Cathe-
dram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia er-
go, quæcunq; dixerint vobis, ſeruate & facite.* Quæ-
ritur, quid ſignificet illa particula, *Omnia?* An
abſolutè omnia, quæcunque dixerint? Nullo
modo. Alioqui oportuiſſet etiam facere, quæ
falſo docebant Phariſæi. Quæ ergo omnia?
Variæ ſunt interpretationes. Maldonatus ſic
interpretatur: Omnia quæcunque lex à
Moyſes

Moyſes vobis dixerint, Scribis & Phariſæis recitantibus, ſeruate & facite. Aliter ſic: Omnia, quæcunque Scribæ & Phariſæi, prælegendo libros Moyſis, dixerint vobis, ſeruate & facite. Senſus idem eſt. Sed mouetur quæſtio, An omnia, quæ dixerint Scribæ & Phariſæi, recitando verba Moyſis, an etiam quæ dixerint, explicando verba Moyſis? Hoc poſterius multi concedunt, cum hac limitatione: Quæ dixerint, explicando verba Moyſis in cathedra, id eſt, publica authoritate. Vide Auguſtinum lib. 4. de doctrina Chriſtiana, cap. 27. & lib. 16. contra Fauſtum cap. 29. & Epiſt. 166. Et Serarium lib. 2. Trihæreſij cap. 6.

4. Dices, ergo Iudæi debebant credere, Chriſtum non eſſe Prophetam illum, quem Deus promiſit per Moyſen, Deut. 18. 15. Sequela patet, quia Scribæ & Phariſæi publica publica authoritate, & in pleno concilio damnarunt Chriſtum, nec agnouerunt pro tali Propheta. Si ergo quæcunque illi dicebant publica auctoritate, debebant fieri, neceſſe erat, Iudæos non agnoſcere Chriſtum, tanquam Prophetam à Deo promiſſum. Reſpondeo. Propter hanc obiectionem, nonnulli aliter explicant verba Chriſti. Nimirum ſic. Omnia præcepta legis Moſaicæ, moralia, ceremonialia, & iudicialia, quæ a Scribis & Phariſæis publica auctoritate vobis proponuntur, ſeruate & facite: *Secundum opera vero eorum nolite facere.* Cauſam addit: *Dicunt enim, & non faciunt.* Quæ ſunt illa, quæ dicunt & non

faciunt? Sequitur. *Alligant enim onera grauia & importabilia,* (nempe praecepta legis Moſaicae) quae ſeruatu difficilia ſunt, *& imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea mouere:* id eſt, alios onerant multitudine praeceptorum, & ipſi nullum ex illis ſeruant. Vide Chryſoſtomum in catena aurea, & Emmanuelem in annotationibus.

5. Tertium teſtimonium eſt, Act. 26. v. 5. *Secundum certiſſimam ſectam noſtrae religionis vixi Phariſaeus.* Graece eſt ἀκριβεστάτην, exquiſitiſſimam, accuratiſſimam. Syriace, primam, ſeu praecipuam & principalem. Quo ſenſu id dixerit, quaeſtio eſt. Reſpondeo. Secta Phariſaica dupliciter ſpectari poteſt. Primo, quoad primam ſuam originem & inſtitutionem. Secundo, quoad vitia, quae poſtea irrepſerunt. Priori modo fuit certiſſima & accuratiſſima; poſteriori, in multis errauit. Non quod ſinguli errarint, ſed maior pars, vt latius explicabitur ſequenti quaeſtione, § 3.

QVAESTIO IV.

Qui fuerint mores, & inſtituta Phariſaeorum?

1. HOc generatim conſtat ex iis, quae Chriſtus in Euangelio illis obiicit. Nam primo, vocauit illos hypocritas, auaros, ſtultos, inanis gloriae cupidos, ſepulchra dealbata, plenos rapina & immunditia, plenos hy-

pocriſi

potriſ & iniquitate, ſerpentes, genimina viperarum, [illegible] gehennæ, generationem malam & adulteram. Secundo, dixit de illis: *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Tertio, dixit illis Matt. 15. 3. *Quare vos tranſgredimini mandata Dei, propter traditionem veſtram?* Quarto, grauiſſime ac ſæpius in eos inuectus eſt, repetendo illud: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi.* (Matth. 23. & Luc. 11.)

2. Speciatim hæc illis obiecta ſunt. 1. *Omnia opera ſua faciunt, vt videantur ab hominibus.* Matt. 23. 5. 2. Quando dant eleemoſynam, vel orant, faciunt hoc publicè in plateis & Synagogis, vt honorificentur ab hominibus. (Matt. 6. 2.) 3. Iſaias de illis prædixit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me.* (Matt. 15. 8.) 4. *Dilatant phylacteria ſua, & magnificant fimbrias* (Mat. 23. 5.) 5. *Amant primos recubitus in cœnis & primas cathedras in Synagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.* Sexto, claudunt regnum cœlorum ante homines: *Ipſi enim non intrant, nec introeuntes ſinunt intrare.* Octauo, *Circumeunt mare & aridam*, vt faciant proſelytum, & cum factus fuerit, faciunt eum filium gehennæ duplo, quam ſeipſos. Nono, *Decimant mentham & rutam, & omne olus*, & relinquunt iudicium, miſericordiam & fidem. Decimo, exterius mundi ſunt; interius pleni ſpurcitia. Vndecimo, ædificant ſepulchra Prophetarum, & dicunt: *Si fuiſſemus in diebus Patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii eorum in ſanguine*

Prophetarum. Itaque teſtantur ſe eſſe filios eorum, qui Prophetas occiderunt. Hæc & ſimilia habentur Matth. 23.

3. Quæres, An omnes Phariſæi fuerunt tales? Repeto quod ſupra dixi: Aliud eſt loqui de ſecta Phariſaica ſecundum ſe, & quoad primam inſtitutionem; aliud de vitiis, quæ poſtea irrepſerunt. Secta Phariſaica ſecundum ſe, & ex prima ſua inſtitutione, fuit bona & laudabilis, ſiue doctrinam, ſiue mores ſpectemus. Et hoc ſenſu intelligitur illud: *Secundum certiſſimam ſectam noſtræ religionis vixi Phariſæus.* At poſtea, vt fieri ſolet, exortæ ſunt ſuperſtitiones & falſa dogmata, quibus obnoxii fuerunt poſteriores Phariſæi tempore Chriſti, ideoque grauiter ab eo reprehenſi. Non quod omnes, ſed plerique fuerint tales. Nam conſtat aliquos fuiſſe immunes ab illis vitiis, vt Nicodemum, Gamalielem, & diſcipulum eius Paulum, qui de ſeipſo ſcribit Actorum 22.3. *Eruditus iuxta veritatem paternæ legis.* Et Philip. 3.5. *Secundum legem Phariſæus, ſecundum iuſtitiam, quæ in lege eſt, conuerſatus ſine querela.*

4. Idem fit in Nouo Teſtamento. Multi Ordines Religioſi ab initio bonam ac ſalutarem regulam profeſſi ſunt, qui poſtea in multis a regula deflexerunt, non vitio inſtitutionis aut vocationis, ſed negligentia humanæ fragilitatis. Contra accidit Caluiniſtis. Quia [illegible] Caluini doctrinam & inſtitutionem ſequuntur, boni eſſe non poſſunt; [illegible] ſi aliqui excellant, melioris vitæ ſpecimen [illegible]

beni-

hent. Vide quæ diximus in Opuſculo de Eccleſia.

QVÆSTIO V.

Quando, & quo authore cœperint Phariſæi?

1 SErarius lib. 2. Trihæreſij cap. 11. putat eos cœpiſſe ante tēpora Ionathæ Machabæi, aliquam 150. annis ante Aduentum Chriſti. Quod tripliciter probat. Primo, ex illis Ioſephi verbis: *Circa hoc tempus (Ionathæ) erant tres hæreſes Iudæorum.* Secundo, quia Phariſæi antiquiores ſunt Sadducæis: At hi fuerunt ante tempora Ionathæ: ergo multo magis illi. Tertio, quia conſtat ex hiſtorijs, tempore Ioannis Hyrcani, qui vixit 24. annis poſt Ionatham, fuiſſe maximum numerum, & auctoritatem Phariſæorum. Ex quo colligi poteſt eos cœpiſſe ante tempora Ionathæ, quia ſi tunc primum cœpiſſent, (quod aliqui putant) non potuiſſent tam paucis annis in tantum numerum excreſcere, præſertim cum non niſi eo docti ad eorum ſectam admitterentur.

2 Quod attinet ad ipſorum authorem ſeu inuentorem, putat Diuus Hieronymus in cap. 8. Iſaiæ, Scribas & Phariſæos à Sehamai & Hillel, duobus magnis Synagogæ viris, ortos eſſe. At Serarius cap. 12. aliis quidem propagatos, ſed ab aliis initium ſumpſiſſe. Quod etiam ſentit Genebrardus in Chronologia, No-

ta. Docent Iudæi, Moyſen in monte Sinai non ſolum à Deo accepiſſe legem, quam ſcripſit, ſed etiam intelligentiam legis, quam non ſcripſit, eamque viua voce tradidiſſe Ioſue ſucceſſori ſuo. Hunc eandem tradidiſſe Senioribus, qui ipſum ſecuti ſunt: Hos Prophetis, Prophetas viris [illegible] Synagogæ, post reditum e captiuitate Babylonica. Ex his vero [illegible] eſt ſecta Phariſæorum, ac poſtea alia ſubinde Schiſmata propagatam. Vide Serarium loco citato.

Qvæstio VI.

An Phariſæi fuerint diſtincti à Scribis?

1. TRia hic ſtatuenda ſunt. Primò, Scribas fuiſſe legis peritos, ſeu legis Doctores, qui Græcè [illegible], vel [illegible] appellati ſunt, ut notat Maldonatus in caput 23. Matth. & Serarius lib. 2. Trihæreſ. cap. 7. Id conſtat ex Luc. 7. 30. & Luc. 11. 45. Secundò, Scribas ſeu legis peritos fuiſſe diſtinctos à Phariſæis, ut patet ex Euangelio, Matth. 23. 2. *Vae vobis Scribæ & Phariſæi.* Tertiò, aliquando tamen factum eſſe, vt iidem ſimul eſſent Scribæ & Phariſæi. Scribæ quidem ratione officij, quia legem docebant: Phariſæi autem ratione ſectæ, quia ſectam Phariſæorum profitebantur, ſicut apud nos aliqui ſunt

[illegible]

quemadmodum Doctores Academici, & Dominicani Doctores ratione officij: Dominicani, ratione inſtituti. Hoc patet Matth. 22. 34. *Phariſæi autem audientes, quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, conuenerunt in vnum: & interrogauit eũ vnus ex eis legis Doctor.* Ecce vnus ex Phariſæis, qui erat legis Doctor, id eſt, Scriba. Sic enim interpretatur Marcus cap 12. v.28. *Et acceſſit vnus de Scribis.* Nempe ille idem, quem Matthæus dixit eſſe vnum ex Phariſæis. Perinde ac ſi aliquis de me diceret: Acceſſit ad eum Becanus, vnus ex Doctoribus Academicis. Et alter: Acceſſit ad eum Beçanus, vnus ex Ieſuitis.

2. Vbi notandum eſt, aliter inter ſe diſtingui Scribas & Phariſæos; aliter Phariſæos & Sadducæos. Nam Scribæ & Phariſæi diſtinguuntur inter ſe, ſicut Doctores Theologiæ & Religioſi: vel, ſicut medici & milites. Nam ſicut fieri poteſt, vt vnus idemque homo, ſimul ſit Doctor Theologiæ & Religioſus: aut ſimul medicus aut miles: ſic etiam, vt vnus idemque homo ſimul ſit Scriba & Phariſæus, vt ex Euangelio oſtenſum eſt. At Phariſæi & Sadducæi diſtinguuntur inter ſe, ſicut duæ ſectæ oppoſitæ, ita vt nullus Phariſæus ſimul poſſit eſſe Sadducæus, nec vllus Sadducæus ſimul Phariſæus. Vide Abulenſem in c. 23. Mat. q. 12.

QVÆSTIO VII.

Vnde Sadducæi dicti?

1. RESPONDEO. Vel à Sadoc ſeu Tſadoc, primo ſectæ illius conditore: vel à Zaddic ſeu Tſedek, quod eſt iuſtus, quaſi nominati ſint iuſti, ſeu iuſtitiarij. Priorem etymologiam tradunt [illegible] apud Serarium cap. 9. Poſteriorem Epiphanius hæreſi 14. Hieronymus in cap. 22. Matthæi, Abulenſis in idem caput, quæſt. [illegible]

2. Porro Sadoc, primus Sectæ Sadducæorum author, fuit diſcipulus Antigoni, & ceteris Phariſæi Antigoni, ſed poſtea adhæſit Doſitheo, qui ex Iudæo factus fuit Samaritanus. De quo ſic ſcribit Tertullianus libro de præſcriptionibus cap. 45. *Taceo Iudaiſmi hæreticos, Doſitheum inquam Samaritanum, qui primus auſus eſt Prophetas, quaſi non in Spiritu Sancto locutos repudiare. Taceo Sadducæos qui ex huius erroris radice ſurgentes auſi ſunt ad hanc hæreſim etiam reſurrectionem carnis negare.* Vide plura apud Epiphanium hæreſi 13.

3. Ex dictis ſubcolligo Primo, Phariſæos antiquiores eſſe, quam Sadducæos. Nam Sadoc primus auctor Sadducæorum, fuit diſcipulus Antigoni, qui erat ex ſecta Phariſæorum. Secundo, Sadducæos aliquo modo ortos eſſe à Samaritanis. Nam Sadoc auctor Sadducæorum derelicto [illegible] Antigono Phariſæo [illegible] confugit ad Doſitheum, [illegible] Samaritanum.

[illegible]

ſectum. Non tamen ſecutus eſt ſectam Doſi-
thei in omnibus, ſed noua quædam dogmata
commentus eſt, vt iam videbimus.

QVÆSTIO VIII.

Quæ fuerint dogmata & inſtituta Sadducæorum?

1 Reſpondeo Hæc potiſſimum. Primo, non admittebant Prophetas, aut alios libros Veteris Teſtamenti, niſi libros Moſis, vt docet Hieron. in c. 22. Matthæi, Tertullianus libro de præſcript. c. 45. Maldonatus in c. 3. Matth. v. 7. & alij. Hinc Chriſtus diſputans contra Sadducæos de reſurrectione mortuorum non alijs teſtimonijs, quam Pentateuchi vſus eſt, quia ſolum Pentateuchum ipſi pro vera Scriptura agnoſcebant. Alioqui ex Pſalmis & Prophetis potuiſſet multo clariora teſtimonia adducere. Vide Hieron. loco citato.

2. Secundo nullam admittebant traditionem, nullam Scripturæ interpretationem à Moſe, vel Prophetis, vel Doctoribus acceptam, vt docet Elias in Thisbi, Verbo Sadoc, vbi ſic ſcribit, *Duos diſcipulos habuit Antigonus vir Sanctus, quorum alteri Zadok, alteri vero Baithos nomen erat: qui diſcedentes à præceptore ad homines malos, cœperunt negare legem oretenus traditam, & propterea ſoluerunt, niſi id quod in lege ſcriptum* [illegible] *vocati Caraim.* Hinc nata eſt illa diuiſio Iudæorum, vt alij dicantur Rabbiniſtæ, qui admittunt traditiones & in-

terpretationes Rabbinorum: alij Caraim, id eſt, lectionarij, ſcripturarij, textuarij, [illegible] reſpuunt. Vide Scaligerum lib. 2. de emendatione temporum, & Serar. l. 2. Trihæreſij c. [illegible]

3. Tertio, Non credebant reſurrectionem nec animorum immortalitatem, neque Angelum, neque ſpiritum: Neque aliud quidquam, quod non ſenſu, aut manifeſta ratione comprehenderent. Matth. 22. 23. *Acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem, neq; Angelum, neq; ſpiritum. Phariſæi autem vtraq; confitentur.* Hinc perpetua erant diſſidia inter duas illas ſectas, Sadducæorum, & Phariſæorum. Quod ibi Lucas etiam inſinuat his verbis: *Facta eſt diſſenſio inter Phariſæos & Sadducæos.*

4. Quarto, vbique moleſti erant Chriſto. Et quidem varijs modis. Primo petendo ab eo ſignum de cœlo. (Matth. 16. 1.) Secundo proponendo illi captioſas quæſtiones. (Matth. 22. 23.) Tertio, ægrè ferendo, quod diſcipuli eius docerent populum (Act. 4. 2.) Quarto, eoſdem capiendo & in carcerem conijciendo. (Actor. 5. 17.) Quinto, illos in iudicium adducendo (Act. 23. 6.)

QVÆSTIO IX.

Qui hoc tempore ſint ſimiles Phariſæis & Sadducæis?

1. RESpondeo. Si vlli alij, maximè Prædicantes Lutherani & Calviniani ſunt illis ſimiles. Hoc facilè demonſtratur ex [illegible]

[illegible]

ſeſe in hunc modum. Primo, Phariſæi & Sad-
ducæi introduxerunt nouam doctrinam, diſ-
crepantem à doctrina Synagogæ. Hi quidem
negando reſurrectionem, ſpiritum & Ange-
lum: illi vero aſſerendo omnia fato euenire,
& animas bonorum de corporibus in corpo-
ra tranſmigrare. Idem faciunt Lutherani &
Caluiniſtæ. Introducunt nouam doctrinam,
diſcrepantem à doctrina Eccleſiæ. Hi qui-
dem aſſerendo, Deum eſſe auctorem peccati;
& prædeſtinare homines ad æternam dam-
nationem, ſine vlla ipſorum culpa. Illi verò,
docendo, corpus Chriſti eſſe vbiq;, in Eucha-
riſtia manere ſubſtantiam panis cum ſubſtan-
tia Corporis Chriſti; infantes in Baptiſmo ha-
bere propriam fidem actualem.

2. Secundo, Phariſæi & Sadducæi, inter ſe
quidem erant hoſtes infenſiſſimi; ſed in op-
pugnando Chriſto mirè inter ſe conſpirabãt.
Sic Lutherani & Caluiniſtæ, dum inter ſe a-
gunt, multis conuitijs ſe mutuo proſcindunt
ac lacerant: At in oppugnanda Chriſti Eccle-
ſia, mirificè inter ſe conſentiunt. Vtriq; do-
cent, Eccleſiam multis ſæculis ante Lutheri
aduentum erraſſe in fide: &, vt ipſi loquun-
tur, adulteram ac meretricem factã eſſe. Vn-
de conſequenter fateri debent, omnes filios,
qui illis ſæculis in Eccleſia per Baptiſmum na-
ti ſunt, adulterinos fuiſſe ac ſpurios: nec Chri-
ſtum illis ſæculis, niſi ſpurios & adulterinos
filios ex ſua ſponſa ſuſcepiſſe ac educaſſe; quę
eſt magna in Chriſtum blaſphemia.

3. Ter-

3. Tertio, Sadducæi pro ſuo arbitratu, quoſdam Scripturæ libros admittebant; alios reijciebant. Admittebant libros Moyſis, reijciebant reliquos. Idem faciunt Lutherani & Caluiniſtæ. Vtrique reijciunt libros Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Machabæorum. Lutherani inſuper, Apocalypſim, Epiſtolam Iacobi, & nonnullas alias, prout ipſis opportunum. Catholici admittunt omnes, quia antiqui Patres, Innocentius primus, Auguſtinus, & alij, communi conſenſu admittebant.

4. Quarto, Sadducæi nullam admittebant traditionem: nullam Scripturæ interpretationem a Moſe, vel Prophetis, vel Doctoribus acceptam. Similiter faciunt Lutherani & Caluiniſtæ. Reijciunt traditiones diuinas & Apoſtolicas, contra illud Apoſtoli 2. Theſſalonicenſium 2. 14. *Tenete traditiones, quas didiciſtis.* Reijciunt interpretationem Scripturæ, quam per traditionem ab Apoſtolis & alijs Eccleſiæ Doctoribus accepimus. Suo arbitratu Scripturam interpretantur.

5. Quinto, Sadducæi nihil volebant credere, niſi quod ſenſu aut manifeſta ratione comprehenderent. Idem faciunt Caluiniſtæ. Non credunt Chriſtum præſentem eſſe in Euchariſtia. Quare? Quia aiunt ſe non poſſe ratione naturali comprehendere, quomodo idem corpus eodem tempore poſſit ſimul eſſe in duobus locis. Cum ergo conſtet, Chriſtum eſſe in cœlo; putant euidenter ſequi non eſſe in altari vel Euchariſtia.

6. Sexto,

6. Sexto, Sadducæi in oppugnanda reſur-
rectione mortuorum, ridiculo argumento v-
ſi ſunt contra Chriſtum, hoc modo: Vna
mulier ſucceſſiue habuit ſeptem viros. Si ergo
reſurrectio admittenda, quis illorum in reſur-
rectione percipiet illam mulierem? Qui-
bus reſpondit Chriſtus: *Erratis neſcientes Scri-
pturas, neque virtutem Dei.* Similiter faciunt Cal-
uiniſtæ, & ridicule argumentantur contra præ-
ſentiam Corporis Chriſti in Euchariſtia, in
hunc modum: Scriptum eſt Mat. 15. 17. *Omne,
quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum
emittitur.* Si ergo Corpus Chriſti eſt præſens
in Euchariſtia, & intrat in os, vt Catholici aſ-
ſerunt, ergo in ventrem vadit, & in ſeceſſum
emittitur. Quibus, quid aliud reſpondēdum,
quam quod Sadducæis reſponſum eſt? *Erratis,
neſcientes Scripturas, neq; virtutem Dei.*

7. Hæc de Doctrina. Si mores ſpectemus,
fatemur, non modo Lutheranes & Caluiniſtas,
ſed etiam aliquos Catholicos poſſe ſimiles eſ-
ſe Phariſæis, & illorum vitia imitari. Nam, vt
ait Poeta, *Iliacos intra muros peccatur, & extra.*
Sed tamen duo Phariſæorum vitia præ cæte-
ris expendenda ſunt. Vnum eſt, quod fuerint
ſuperbi, hypocritæ, ambitioſi, amantes hono-
rum ac titulorum. Sic faciunt noſtri aduerſa-
rii. Superbi & arrogantes ſunt, quia contem-
nunt antiquos Patres, & ſuam ſententiam ac
iudicium illis præferunt. Amantes ſunt titu-
lorum, quia volunt vocari Euangelici, Or-
thodoxi, Reformati, a Deo docti. Alterum
eſt

eſt, quod ad opinionem ſanctitatis aucupan-
dam ſoliti ſint legem Dei ſcribere in membra-
nis, & affigere fronti, brachijs, & parietibus.
Nec aliud inſonare, quam legem & Prophe-
tas. Sic etiam noſtri aduerſarij. Nihil aliud in
ore habent, quam *verbum Dei*. Vbique in tem-
plis, in hoſpitijs, in parietibus affigunt hanc
ſententiam: *Verbum Domini manet in æternum.*

QVAESTIO X.

Eſſeni vnde dicti, & quæ illorum dog-mata & inſtituta?

1. VNde dicti ſint Eſſeni, (quos alij vo-
cant Eſſæos, alij Heſſæos, alij Haſi-
dæos vel Aſidæos) non ſatis conſtat. Serarius
lib. 3. Trihæreſij cap. 1. adfert varias coniectu-
ras & opiniones. Non eſt res tanti momenti,
vt magnopere laborandum ſit. Quiſque ſe-
quatur opinionem, quam velit.

2. Quæ autem fuerint eorum dogmata &
inſtituta, paucis explicandum eſt ex Ioſepho
& Serario. Præcipua fuerunt hæc. 1. Abhorre-
bant a voluptate, & viuebant cœlibes. 2. Ha-
bebant bona communia, more Religioſorum.
3. Non vtebantur famulis, ſed ſibi ipſi mini-
ſtrabant. 4. Inuicti ſectabantur auſteritatem.
5. Albis vtebantur veſtibus. 6. In quibus ha-
bitabant multi ſimul. 7. Magna apud eos ho-
ſpitalitas. 8. Siue viatico faciebant iter, quia
vbique

vbique ferè inueniebant ſuæ ſortis homines, a quibus gratuito habebant hoſpitium. 9. Peculiari ratione dediti erant pietati. 10. Manè ante ſolis ortum nihil profani loquebantur, ſed precibus ac orationibus erant intenti. 11. Poſt preces, quiſque conferebat ſe ad ſuos labores. 12. Deinde iterum in vnum collecti, & lineis velaminibus præcincti, frigida aqua ſe lauabant & purificabant. 13. Poſt hanc lotionem ibant modeſtè ad cœnaculum, vbi Sacerdos ante, & poſt cibum, orabat, reliquis aſtantibus. 14. Finito prandio, redibant ad cõſuetos labores. 15. Quibus finitis, eo ritu cœnabant, quo antea pranſi erant. 16. Seruabant accuratè ſilentium. 17. Nihil ferè agebant, niſi ex Curatorum ſuorum imperio. 18. Sine Curatorum facultate, nihil conſanguineis poterant dare. 19. Nouitios quadriennio probabant. 20. Accuratè ſeruabant Sabbathum. 21. Credebant animarum immortalitatem. 22. Aliqui inter illos futura prædicebant. Hęc omnia fusè proſequitur Serarius ex Ioſepho Flauio. Qui etiam affirmat, multos Eſſenorum, ad fidem Chriſtianam fuiſſe conuerſos.

CA-

CAPVT XI.

De Iudice controuerſiarum in Veteri Teſtamento.

1. Qværitur 1. An Pontifex in veteri Teſtamento fuerit Iudex controuerſiarum. 2. An Pontifex in dirimendis controuerſijs fuerit infallibilis Iudex, ita vt non potuerit errare. 3. An etiam in nouo Teſtamento ſit aliquis Iudex infallibilis, & quis ille ſit.

QVÆSTIO I.

An Pontifex in Veteri Teſtamento fuerit Iudex controuerſiarum.

1. RESpondeo. Certum eſt, fuiſſe. Hoc teſtatur Ioſephus lib. 2. contra Appionem, cum ait: *Pontifex ante alios Sacerdotes Deo ſacrificat, leges cuſtodit, dijudicat controuerſias, [illegible] uictos delicti punit: cui qui non obedit, [illegible] tanquam in Deum impius.*

2. Et manifeſtè colligitur ex illo Deut. 17. *Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & lepram: & iudicum [illegible]*

[illegible]

videris, verba variari. ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Venieſque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresq́ ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies, quodcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, ſequeriſque ſententiam eorum. Non declinabis ad dexteram, neq; ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis morietur homo ille.

3. Circa hunc locum aliqua notanda ſunt. Primum eſt, quod variæ fuerint controuerſiæ in populo Iudæorum. Hic quidem duæ ſpeciatim recenſentur. Vna de ſanguine; altera de lepra. Alibi tamen ſummatim inſinuantur quatuor genera, vt 2. Paral. 19. 10. *Vbicunque quæſtio eſt, de lege, de mandato, de ceremonijs, de iuſtificationibus.* Nam aliquæ, vt ibi interpretatur Lyranus, oriebantur ex lege Decalogi: aliæ ex mandatis moralibus, quæ ſunt extra legem Decalogi: aliæ ex præceptis ceremonialibus, ad diuinum cultum ſpectantibus: aliæ deniq; ex præceptis iudicialibus, quæ ad externam pacem & iuſtitiam conſeruandam erant accōmodata.

4. Alterum eſt, quod in ſingulis ciuitatibus conſtituti fuerint inferiores Iudices, qui ex officio debebant huiuſmodi controuerſias dirimere, vt habetur Deut. 16. 18. *Iudices & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus dederit tibi, per ſingulas tribus tuas, vt iudi-*

 cent

dicent populum iuſto iudicio, nec in alteram partem declinent. Et 2. Paralip. 19. 5. *Conſtituit Iudices terræ in cunctis ciuitatib. Iuda munitis per ſingula loca.*

5. Tertium eſt, quod quando inferiores Iudices non poterant inter ſe conuenire, nec cõtrouerſias ad ſe delatas, propter peculiarem aliquam difficultatem dirimere, neceſſe fuerit confugere Hieroſolymam ad ſuperiores Iudices, quibus tanquam ſupremus Iudex, præſidebat Pontifex: & illius ſententiæ, ſub pœna mortis, oportebat acquieſcere. Hoc patet ex verbis paulò ante citatis: *Si difficile & ambiguũ apud te* (id eſt, in ciuitate tua, in qua habitas) *iudicium eſſe perſpexeris,* &c.

6. Hinc colligimus, duplex apud Iudæos fuiſſe Tribunal & Concilium: Vnum maius, alterum minus. Inter ea fuit multiplex diſcrimen. Primo, quia maius erat tantum in Ieruſalem: minus in ſingulis ciuitatibus. Secundo, in maiori diiudicabantur maiores controuerſiæ; in minori, faciliores. Tertio, in maiori præſidebat Pontifex: non item in minori. Quarto a minori licebat appellare ad maius, non contra, à maiori ad minus. Quinto, in maiori erant ſeptuaginta perſonæ, pręter Pontificem: in minori, viginti tres Sexto, maius vocabatur Synedrin, vel Synedrion, vel Concilium Seniorũ: minus non item. De maiori ſæpè fit mentio in Euangelio, vt Marci 14. 55 & Luc. 9. 22. & Act. 4. 5. Videantur Interpretes.

7. Vtrumq; Concilium habuit ſuam originẽ ſub Moſe. Et minus quidem inſtitutum eſt, ex

con-

conſilio Iethro: maius vero, ex mandato Dei. Occaſio minoris inſtituendi deſcribitur Exo. 18.v.13 his verbis: *Altera autem die ſedit Moſes, vt iudicaret populum, qui aſſiſtebat Moſi a mane vſque ad veſperam. Quod cum vidiſſet cognatus eius, ait: Quid eſt hoc, quod facis in plebe? cur ſolus ſedes, & omnis populus præſtolatur de mane vſq; ad veſperam? Cui reſpondit Moſes: Venit ad me populus, quærens ſententiam Dei. Cumq; acciderit eis aliqua diſceptatio, veniunt ad me, vt iudicem inter eos, & oſtendam præcepta Dei, & leges. At ille: Non bonam, inquit, rem facis: ſtulto labore conſumeris & tu, & populus iſte qui tecum eſt. Vltra vires tuas eſt negotium: ſolus illud non poteris ſuſtinere, ſed audi verba mea, atq; conſilia, & erit Deus tecum. Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam: & conſtitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios & Decanos, qui iudicent populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit, referant ad te; & ipſi minora tantummodo iudicent: leuiuſque ſit tibi partito in alios onere. Quibus auditis, Moſes fecit omnia, quæ ille ſuggeſſerat: Et electis viris ſtrenuis de cuncto Iſrael, conſtituit eos Principes populi, tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicabant plebem omni tempore: Quidquid autem grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes.*

2. De maioris Concilij inſtitutione ſic legimus, Numer. 11. verſ. 16 *Et dixit Dominus ad Moſen: Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti, quod ſenes populi ſint ac magiſtri:*

& duces eos ad oſtium Tabernaculi fœderis, Facieſque ibi ſtare tecum, vt deſcendam, & loquar tibi. Et auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolùm graueris. Et infra v. 24. *Venit ergo Moſes, & narrauit populo verba Domini, congregans ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos ſtare fecit circa tabernaculum. Deſcenditque Dominus per nubem, & locutus eſt ad eum, auferens de ſpiritu, qui erat in Moſe, & dans ſeptuaginta viris. Cumque requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt.*

9. Porro cum vtrumq; concilium, progreſſu temporis, pene collapſum eſſet, iterum reſtitutum & renouatum fuit à Ioſaphat Rege Iuda, vt habetur 2. Paral. 19. 4. his verbis. *Habitauit ergo Ioſaphat in Ieruſalem: rurſumque egreſſus eſt ad populum de Berſabee vſque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum Patrum ſuorum. Conſtituitque Iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per ſingula loca. Et præcipiens Iudicibus, videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, ſed Domini: Et quodcunque iudicaueritis, in vos redundabit.* Hæc omnia intelliguntur de minori Concilio. Iam ſequitur de maiori. *In Ieruſalem quoque conſtituit Leuitas & Sacerdotes, & principes familiarum ex Iſrael, vt iudicium & cauſam Domini iudicarent habitatoribus eius. Præcepitque eis dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter & corde perfecto. Omnem cauſam quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, qui habitant in vrbibus ſuis, inter cognationem & cognationem, vbicunque quæſtio eſt de lege, de mandato, de ceremo-*

niis,

nis, de iuſtificationibus, oſtendite eis, vt non peccent in Dominum, & ne veniat ira ſuper vos, & ſuper fratres veſtros. Amarias autem Sacerdos & Pontifex veſter, in his, quæ ad Deum pertinent, præſidebit. Porro Zabadias filius Iſmael, qui eſt dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. Vbi vides, Pontificem fuiſſe præſidem, ſeu caput concilij Seniorum.

10. Igitur, vt verbo repetam, quæ dicta ſunt, ſub Moſe in deſerto, res ita geſta eſt. Primò, ſolus Moyſes (qui erat Pontifex extraordinarius) iudicabat omnes omnino controuerſias, quæ in populo oriebantur. Deinde, vt hoc onere nonnihil ſubleuaretur, additi ſunt illi Tribuni, Centuriones, quinquagenarij, & decani, qui minores cauſas iudicarent, & grauiores ad illum remitterent. Denique ad maius ſolatium, ſeptuaginta Seniores electi ſunt, qui etiam in cauſis grauioribus illi aſſiſterent. Poſt mortem Moſis, cum iam filii Iſrael veniſſent in terram promiſſionis, duplex Tribunal ac Iudicium conſtitutum eſt: vnum Hieroſolymis, pro cauſis difficilioribus: alterum in ſingulis ciuitatibus, pro facilioribus. Hoc poſterius reſpondebat Concilio Tribunorum ac Decanorum: illud prius Concilio ſeptuaginta Seniorum.

11. Huc addi poteſt, aliter in deſerto ſub Moſe, aliter in terra promiſſionis ſub aliis Pontificibus, actum eſſe. Et quidem duplici diſcrimine: altero ex parte Pontificis, altero ex parte Concilij Seniorũ. Nam Pontifex poſt ingreſ-

 ſum

ſum in terram promiſſionis, non dirimebat cõtrouerſias, niſi ex lege ſcripta. At Moſes, præſertim antequam lex integrè ſcripta eſſet, multas dirimebat ex viua Dei voce & oraculo. Cuiuſmodi ſunt illæ tres. Prima, quid faciendum eſſet cum ijs, qui propter immunditiam legalem non poterant cum alijs celebrare Paſcha? Num. 9. 6.) Secunda, quâ pœna deberet affici, qui inuentus erat colligere ligna in die Sabbati? (Nûm. 15. 32.) Tertia. an filiæ Salphaad poſſent habere hæreditatem inter cognatos patris ſui? (Num. 27. 1.) De his controuerſiis nihil tunc erat ſcriptum in lege. Igitur Moſes viua voce conſuluit Deum, & accepto reſponſo, voluntatem Dei executus eſt. Ac tunc primum hæc omnia in legem ſcriptam relata ſunt.

12. Ex parte Concilij Seniorũ, hoc erat diſcrimen. Septuaginta Seniores, qui à Moſe electi ſunt, acceperunt ſpiritum prophetię in ipſa electione (Num. 11. 25.) De alijs, qui poſtea in illorum locum per interualla temporis, ſubrogati ſunt, non conſtat accepiſſe. Hoc tamen credibile eſt, ſingulari Dei aſſiſtentia vſos eſſe, quoties de rebus difficilioribus conſultandum eſſet: & maximè hanc aſſiſtentiam Pontifici, qui omnibus pręſidebat, ſpeciatim conceſſam fuiſſe, quando ſupremi Iudicis officio, in ferenda ſententia fungebatur. De qua re dicam aliquid paulo poſt.

13. Dices: Hæc omnia procedunt de controuerſijs legalibus, in quibus Pontifex erat ſupremus Iudex, vt bene probatum eſt, non abſolute

rem de controuerſiis fidei, in quibus ſola Scriptura erat Iudex. Reſpondeo. Hoc ſine fundamento dicitur. Nam omnes controuerſiæ, ſiue eſſent de fide, ſiue de aliis rebus, vocabantur legales, duplici de cauſa. Primo, quia oriebantur ex ipſa lege, non ſatis benè intellecta. Secundo, quia per veram legis interpretationem erant dirimendæ. (Deut. 17. 10) Omnes porro, ſine vlla exceptione, pertinebant ad Pontificem, tanquā ad ſupremū Iudicem: etiā illæ, quæ erant de fide & religione. Hoc manifeſtè conſtat ex illis verbis, paulo ante citatis: *Amarias Pontifex veſter, in his, quæ ad Deum pertinent præſidebit.* At controuerſiæ de fide & religione, maximè ad Deum pertinent: ergo Pontifex in illis controuerſiis præſidebat. Quid autem eſt, præſidere in controuerſijs, niſi iudicē agere? Item, ex verbis præcedentibus: *Vbicunque quæſtio eſt de lege, de mandato, de ceremoniis, de iuſtificationibus.* Omnes hæ quæſtiones deferebantur ad Pontificem: Et præter has, non erant vllæ aliæ: ergo nulla erat exempta à iuriſdictione Pontificis.

14. Et confirmatur exemplo. Nam inter cōtrouerſias fidei (de quibus maximè nunc agimus) erat vna præcipua de Meſſia. At hæc ipſa, quando dubitatum fuit tempore Herodis; An Meſſias iam natus eſſet, deferebatur ad Concilium Sacerdotum, in quo Pontifex præſidebat, vt patet ex Euangelio Matthæi 2. 3. *Audiens autem Herodes Rex, turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo. Et congregans omnes Principes*

Sacerdotum, & Scribas populi, ſciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei. In Bethlehem Iudæ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſrael. Vbi tria notanda ſunt. Primo, quod Rex Herodes, & totus Hebræorum populus dubitauerit de loco, in quo Meſſias eſſet naſciturus. Secundo, quod hanc dubitationem non auſi fuerint ipſi per ſe diſcutere, ſed detulerint illam ad ordinarium Concilium Sacerdotum. Tertio, quod Sacerdotes, vt ſatisfacerent officio ſuo, diſſoluerint hanc dubitationem ex Scriptura, tanquam ex Norma & regula, cui ſe conformabant.

QVÆSTIO II.

An Pontifex fuerit infallibilis Iudex?

1. ALiqui ex Lutheranis concedunt quidē fuiſſe Iudicem controuerſiarum, ſed negāt fuiſſe infallibilem. Quod nos affirmamus. Et tripliciter probari poteſt. Primo, ex diſcrimine, quod erat inter Summum Pontificem, & alios inferiores Iudices. Nam quando oriebatur aliqua controuerſia difficilior, in cuius deciſione inferiores Iudices vel diſſentiebant, vel veritatem attingere non poterant: volebat Deus, vt partes litigantes deferrent eam ad Pontificem in ſuperiori Concilio præſidentē, cum hac promiſſione, quod ab eo accepturi eſſent iudicij veritatem, (Deuteronom. 17. 9.) At ſi Pontifex in tali caſu fuiſſet fallibilis, non

non accepiſſent ab eo iudicij veritatem, nec promiſſio Dei fuiſſet impleta: Ergo dicendum eſt, in tali caſu falli non potuiſſe.

2. Secundò, Ex mandato Dei. Nam Deus, ſub pœna mortis, mandabat omnibus, vt acquieſcerent ſententiæ Pontificis. (Deuter. 17.12.) At certum eſt, non mandaſſe, vt acquieſcerent ſententiæ falſæ, præſertim in negotio fidei ac religionis; Ergo certum eſt, ſententiam Pontificis, præſertim in negotio fidei ac religionis, non potuiſſe eſſe falſam, ſed ex peculiari Dei aſſiſtentia infallibilem.

3. Tertiò, Ex parte litigantium. Nam ſi Pontifex, quando publicè in Concilio pronunciabat ſententiam, potuiſſet falli, vel à legitimo ſcripturę ſenſu aberrare; nunquam litigantes, qui illum conſulebant, fuiſſent ſecuri. Cur ergo ſub pœna capitis tenebantur ſequi illius deciſionem? Cur altera pars, cum tanto onere, debebat ſubiacere ſententię cõtra ſe latæ, quam poterat ſuſpicari falſam & iniquam eſſe? Denique cur totus populus in negotio religionis iubebatur id ſequi, quod Pontifex iudicabat ſequi oportere, ſi Pontifex errare poterat?

4. Obijciunt Lutherani, Pontificem, etiam cum toto Concilio ſæpè erraſſe in negotio religionis. Quod probant varijs exemplis. Primò, quia Aaron Pontifex fuit Author idololatrię, quando propoſuit populo vitulum adorandum Exod. 32.4. Secundo, quia Vrias contra legem Dei exſtruxit nouum altare in

templo, ad formam altaris Damaſceni, & in eo ſacrificia obtulit (4. Reg. 16. 10.) Tertio, quia tempore Iſaiæ, omnes ſpeculatores populi, erant cœci (Iſaię 56. 10.) Quarto, quia tempore Ieremię, *à Propheta vſque ad Sacerdotem, omnes loquebantur mendacium.* (Ierem. 6. 13.) Quinto, quia idem Ieremias, propter verbum Domini, publico decreto omnium Sacerdotum & Prophetarum fuit condemnatus ad mortem, (Ieremię 26. 11) Sexto quia Chriſtus à Pōtificibus, ſcribis, & ſenioribus populi, in publico Concilio, morti adiudicatus eſt.

5. Reſpondeo. Fruſtra hęc obijciuntur. Primo, quia Aaron nec erat Pontifex, quando vitulum ex auro conflauit; nec fuit author idololatrię. Nihil ergo iuuat Lutheranos hoc exemplum. Quod non fuerit Pontifex, certum eſt. Nam à Moſe conſecratus eſt in Pontificem, anno ſecundo egreſſionis ex Ægypto, prima die menſis primi, quando tabernaculum fuit erectum. (Exod 40. verſu 55.) At vitulus iam antea conflatus erat, cum adhuc Moſes fuit in monte Sinai cum Deo, & acceptis ab eo tabulis lapideis, iubebatur conſtruere tabernaculum per Beſeleel filium Vri. (Exod. trigeſimo primo, & trigeſimo ſecundo.) Similiter, quod populus fuerit author idololatrię, non autem Aaron, diſertè habetur Exod. 32. 1. *Videns populus, quod moram faceret deſcendendi de monte Moſes, congregatus aduerſus Aaron, dixit: Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant.*

6. Secundo, Vrias non errauit, tanquam Judex & pręſes Concilij, in dirimendis cōtrouerſijs legalibus; ſed extra Concilium, errauit in facto, volens ſatisfacere mandato Regis Achaz, quod non negamus. Itaque nec hoc exemplum ad rem facit. Non enim eſt quæſtio inter nos, An Pontifex nulla in re potuerit errare, aut peccare? Potuit certè in multis, non minus, quam alij. Sed quæſtio eſt, an in ſententia publicè ferenda, circa controuerſias legales, potuerit errare, vel falſam ſententiam dicere? Non potuit. Nec Vrias hoc modo errauit.

7. Tertio, Iſaias per ſpeculatores, quos ait cæcos eſſe, non intelligit Pontifices ſui temporis, ſed Scribas & Phariſæos, qui erant futuri tempore Apoſtolorum, quando Ieruſalem erat vaſtanda à Romanis, ſub Veſpaſiano Imperatore, vt interpretatur ſanctus Hieronymus. Et patet ex ipſo contextu, qui ſic habet: *Ait Dominus DEVS, qui congregat diſperſos Iſrael: adhuc congregabo ad eum congregatos eius. Omnes beſtiæ agri venite ad deuorandum, vniuerſæ beſtiæ ſaltus. Speculatores eius cæci omnes, neſcierunt vniuerſi: canes muti, non valentes latrare.* Senſus eſt: ait Dominus Deus: Ego poſt captiuitatem Babylonicam, in qua diſpergentur Iudęi, iterum congregabo illos in Ieruſalem (quod contigit ſub Cyro Perſarum Rege 1. Eſdrę

Eſdræ 1.) Deinde etiam gentiles eis aggregabo, (quod factum eſt tempore Chriſti & Apoſtolorum, quando gentiles ad lucem Euangelij vocati ſunt, & ex vtroq; populo coaluit vna Eccleſia.) Poſtea, dicam Romanis (qui propter infidelitatem, vocantur beſtiæ agri) *venite ad deuorandum*, id eſt, ad deuaſtandam & euertendam ciuitatem Ieruſalem. Sed ob quam cauſam? Quia ſpeculatores eius, Scribæ & Phariſæi, merebuntur hanc pœnam, duplici titulo. Primo, propter ſuam cæcitatem & incredulitatem. Nam neque ipſi volent Chriſtum agnoſcere pro Meſſia; neque permiſſuri ſunt, vt Iudæi in eum credant. Et ſic vtriq; propter incredulitatem digni erunt, qui puniantur. Vnde Chriſtus Matth 15. 14. *Cæci ſunt, & duces cæcorum.* Et cap. 23. 13. *Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare.* Secundo, quia erunt canes muti, non valentes latrare, id eſt, ignaui Paſtores, non defendentes gregem ſibi concreditum, nec vitia ſubditorum reprehendentes. Ex hac interpretatione, quæ textui, & Hieronymo conformis eſt, nihil poteſt colligi, quod ſit contra nos. Nam noſtra aſſertio eſt, Pontificem in veteri teſtamento non potuiſſe errare in definiendis legalibus controuerſiis, quæ ad ipſum in Concilio deferebantur. Hæc non euertitur per hoc, quod Phariſæi tempore Apoſtolorum, fuerint cæci, & increduli in Chriſtum.

8. Quin

8. Quarto, Nec dictum Ieremię, quod Lutherani obijciunt, ipſis patrocinatur. Non enim intelligendum eſt de errore vel mendacio Pontificis in deciſione controuerſiarum legalium; ſed de dolo ſeu mendacio Sacerdotum & Prophetarum in prędictione futurorum. Cum enim Ieremias, & alij Prophetæ à Deo miſſi, prędicerent fore, vt populus propter ſcelera ſua puniretur, & in captiuitatem duceretur; Sacerdotes & Pſeudoprophetę blandiebantur populo, & omnia proſpera vaticinabantur: & ſic miſerè illum decipiebant. Hic ſenſus colligitur ex ipſo textu. Nam Ieremię prędictio erat hęc: *Vir cum muliere capietur, ſenex cum pleno dierum. Et tranſibunt domus illorum ad alteros, agri & vxores pariter; quia extendam manum meam ſuper habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe vſque ad maiorem omnes auaritiæ ſtudent.* Quid porro Sacerdotes & Pſeudoprophetę? ſequitur: *A Propheta vſque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem populi mei cum ignominia dicentes: Pax, Pax, & non erat pax. Vel vt ſeptuaginta vertunt: A Sacerdote & vſque ad Pſeudoprophetam omnes fecerunt mendacium, & curabant contritionem populi mei, parui pendentes & dicentes: Pax, & vbi eſt pax?* quaſi dicat, Quidquid ego ædifico; hoc mali Sacerdotes & Prophetę deſtruunt. Ego reprehendo ſcelera populi, & prædico illi captiuitatem; vt hac ratione permoueam ad dolorem & contritionem. Illi contra, dolo & mendacio decipiunt populum, promittendo

do proſperitatem & pacem; & ſic conantur abſtergere & curare contritionem, quam ex mea comminatione conceperat. Ex hoc ſenſu quid intereſt aduerſarij? Vel nihil, vel hoc: Sacerdotes & Prophetæ in veteri Teſtamento mentiebantur in prædictione futurorum: Ergo Pontifex errabat in deciſione controuerſiarum legalium. Illatio aduerſario digna.

9. Quinto, quod obijcitur, Ieremiam publico decreto Sacerdotum & Prophetarum fuiſſe condemnatum ad mortem, non ſpectat ad præſentem quæſtionem. Primo, quia tametſi Sacerdotes & Prophetę peccarint in hoc facto, non tamen errauerunt in deciſione alicuius controuerſię legalis (de quo errore hic diſputamus) ſed tantum in eo, quod dicerent falſam eſſe prædictionem Ieremiæ de imminente euerſione Ieruſalem, vt iam explicaui. Deinde, non ſoli Sacerdotes & Prophetæ, ſed etiam populus condemnauit illum ad mortem. Cum enim dixiſſet Ieremias ex perſona & mandato Dei: *Dabo domum iſtam ſicut Silo, & vrbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ*, mox ſequitur: *Et audierunt Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo Domini.* Et paulo poſt: *Apprehenderunt eum Sacerdotes & Prophetæ, & omnis populus, dicens: Morte moriatur. Quare prophetauit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo, erit domus hæc,*

&

& vrbs iſta deſolabitur, eo quod non ſit habitator? Igitur ſententia condemnationis non fuit legitimè & iudicialiter lata in Concilio ſeu Synedrio, in quo Legales controuerſię decidebantur, ſed in tumultuario concurſu ac ſeditione vulgi, vt etiam à Hieronymo notatum eſt. Et hoc patet ex euentu. Nam principes Iuda, cum audiſſent tumultum populi, & conſpirationem factam contra Ieremiam, venerunt ad introitum templi (vbi ſeditio excitabatur) & liberarunt Ieremiam à ſententia mortis, quod non facilè feciſſent, ſi ſententia à ſummo Pontifice in Concilio fuiſſet pronunciata. Inſpiciatur textus.

10. Ad id denique, quod affertur de Chriſto à Pontifice & ſenioribus morti adiudicato, facilis reſponſio eſt. Fateor Caipham, qui tunc erat Pontifex, erraſſe cum Concilio, nec amplius habuiſſe infallibilem Dei aſſiſtentiam, quia Synagoga iam ferè exſpirabat. Vide quæ dicta ſunt de hoc puncto cap. 5. quæſt. 6. & ſequentibus.

Quæ-

QVÆSTIO III.

An etiam in nouo Teſtamento ſit aliquis Iudex controuerſiarum, & quis?

1. CErtum eſt, aliquem eſſe. Quis ille ſit, quæſtio eſt. Lutherani & Caluiniſtæ volunt Scripturam eſſe: Nos, non Scripturam, ſed Eccleſiam, ſeu Pontificem, qui eſt paſtor & Caput Eccleſiæ. Quod probaui ſex argumentis in peculiari tractatu de Iudice controuerſiarum. Quæ breuiter hic exponam.

2. Primum ſumitur ex officio Iudicis hoc modo. Qui eſt Iudex inter duos litigantes, debet ita pronuntiare ſententiam, vt vterque litigantium clarè intelligat, quænam ſit ſententia Iudicis: Et [illegible] illam pro ſe, alter contra ſe [illegible]. Atqui niſi id fiat, [illegible] am cauſam [illegible]. At Scriptura non poteſt hoc præſtare: Ergo non poteſt eſſe Iudex controuerſiarum. Maior per ſe clara eſt. Minorem probo, quia Lutherani & Caluiniſtæ multis iam annis litigant de his punctis: 1. De Baptiſmo paruulorum. 2. De reali præſentia Chriſti in Euchariſtia. 3. De prædeſtinatione. 4. De Perſona Chriſti. 5. De [illegible]. 6. De numero & Canone librorum Scripturæ. Et tamen Scriptura, quam volunt eſſe

Iudi-

Iudicem nullum poteſt dirimere aut finire has i-
pſas controuerſias. Nec hactenus auditum
eſt, ita pronuntiaſſe ſententiam, vt vel Luthe-
rani vel Caluiniſtæ faſſi ſint, contra ſe pronun-
ciatum eſſe. Hoc conſtat ex euentu. Nam v-
trique pergunt in ſtudio & ardore litigandi:
quod ſine dubio non facerent, ſi putarent ſen-
tentiam in ſe ſemel eſſe latam. Tunc enim, vel
ceſſarent a ſuſcepta contentione, & ſen-
tentiæ acquieſcerent; vel certè, ſi exiſtimarent
nullam legitimam eſſe, ad alium iudicem
prouocarent. Neutrum fit.

3. Secundum argumentum ſumitur ex
parte Scripturæ, in qua duo ſpectanda ſunt:
Littera, & ſenſus: ſicut in homine, corpus &
anima. De illis, vt aliqui interpretantur, locu-
tus eſt Apoſtolus 2. Corinth. 3. 6. cum ait: *Lit-
tera occidit, ſpiritus autem viuificat*, q. d. Si ſequa-
ris verum Scripturæ ſenſum, qui eſt quaſi ſpi-
ritus & anima viuificans, proderit tibi ad ſalu-
tem. Si autem, neglecto vero & legitimo ſen-
ſu, hæreas tantum in externa littera, & conte-
das illum eſſe ſenſum quem externa littera
præ ſe fert, ſæpè errabis. Quam interpretatio-
nem ſequitur Auguſt. ſerm. 70. de tempore.

4. Hoc poſito, duo probanda ſunt. Vnum eſt, quod Scriptura, ſi litteram ſpectes, non poſſit eſſe Iudex Controuerſiarum. Alterum, quod neque ſi ſenſum ſpectes, poſſit eſſe Iudex. Prior pars ſic probatur. Littera non poteſt eſſe infallibilis Iudex controuerſiarum, quia ducit homines in errorem & hæreſim. At

S Sed

Scriptura, ſi nudam illius litteram ſpectemus, ducit homines in errorem & hæreſim: ergo non poteſt eſſe infallibilis Iudex controuerſiarum. Maior per ſe nota eſt, quia propterea quærimus infallibilem Iudicem, ne erremus: Ergo qui ducit nos in errorem, non eſt infallibilis Iudex. Minor patet ex Apoſtolo, quia Scriptura ſecundum litteram occidit, id eſt, in ipſum & errorem ducit.

5 Sic olim occidit Iudæos, qui omnia, quæ in Moſe & Prophetis prædicta erant de Chriſto intelligebant ſecundum externam litteram & ſenſum internum latentem non percipiebant. Et hoc eſt, quod ait Apoſtolus 2. Cor. 3. *Vſq; in hodiernum diem cum legitur Moſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum*, id eſt: Adhuc hodie non intelligunt Moſen, quem quotidie legunt, quia non penetrant internum ipſius ſenſum, ſed externa littera contenti ſunt. Vel etiam: Non agnoſcunt Chriſtum, qui in Moſe ſub externis ceremoniis ac ſacrificiis, tanquam ſub velamine occultatus eſt. Adhuc hærent in ipſo velamine, & non conſiderant, quid ſub illo lateat reconditum. Quod etiam obijcit illis Chriſtus, Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere: et illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis*, q. d. Si vultis certò cognoſcere, me eſſe Meſſiam à Deo promiſſum, de quo Moſes & Prophetæ ſcripſerunt, non tantum debetis legere ſcripturas, quoad externam litteram, ſed multo magis ſenſum in-

ternum

[illegible] ſenſum & ſpiritũ, qui ſub externis literis, [illegible] delitescit. Hoc hi-ctenus non viderunt. Tametſi, [illegible] Scripturis [illegible] aeternam, [illegible] in qua [illegible]. Nõ eſt ita [illegible] litteris, [illegible] externis [illegible] ſed in ſpiritu [illegible] ſenſu [illegible] & inuenies.

2. Poſtea tamen ſic probatur: Scriptura, quo-ad verum & legitimum ſenſum, ſaepe eſt obſcu-ra & difficilis intellectu, [illegible] de vero & legitimo ipſius ſen-ſu. Quoniam [illegible] controuerſia requirit aliquem iu-dicem. Debet ergo eſſe aliquis Iudex, qui decer-nat, hunc eſſe legitimum ſenſum, illum non eſſe. At hic Iudex non poteſt eſſe ipſa Scriptu-ra, de cuius mente & ſententia controuerſia mouetur: Ergo aliquis alius, diſtinctus à Scri-ptura.

3. Tertium argumentum ſumitur ex parte controuerſiarum. Multae n. ſunt controuerſiae circa fidem & religionem, quarum vel nulla fit mentio in Scripturis, vel certè non ſatis [illegible] Scriptura de illis ſententiam ferre poſſit. Ergo in his [illegible] alius Iudex quae-rendus eſt. Eiuſmodi autem controuerſiae ſunt haec: An liber Tobiae, Iudith, Sapientiae, Eccle-ſiaſtici, & Machabaeorum ſint Canonici [illegible] Quot ſint Sacramenta [illegible] in Eccleſia Catholica [illegible] poſſint [illegible]

rebaptizandi. 5. An baptiſmus vita morienti conferri debeat? 6. An Chriſtiani, loco Sabbati, debeant colere diem Dominicum? 7. An B. Maria manſerit virgo poſt partum? 8. An Petrus Apoſtolus fuerit Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus? 9. An ſymbolum fidei ſit [illegible] & Apoſtolicum? 10. An in veteri Teſtamento fuerit aliquod externum remedium pro fœminis contra peccatum originale?

8. Quartum ſumitur ex vſu & praxi veteris Teſtamenti. Nam omnes controuerſiæ legales, quæ erant maioris momenti, à ſummo Sacerdote ſeu Pontifice, tanquam à ſupremo in terris Iudice, non autem à Scriptura, debebant dirimi ac definiri, vt ſupra capite o[illegible] oſtenſum eſt.

9. Quintum ex vſu & praxi noui Teſtamenti, vbi idem hactenus ſeruatum eſt. Nam tempore Apoſtolorum ſuborta eſt controuerſia de circumciſione: An ſufficeret non Chriſtianis, qui tunc fidem Euangelij recipiebant, nō poſſint ſaluari, niſi circumciderentur & legalia ſeruarent? Quæ controuerſia potiſſimum intelligebatur de gentilibus ad fidem conuerſis. Erat autem duplex de hac re ſententia: Vna quorundam, qui ex Iudæis fideles erant Chriſtiani, qui dicebant gentiles per fidem Chriſti non poſſe ſaluari, niſi circumciderentur, & ceremonias legis Moſaicæ obſeruarent. Altera Pauli & Barnabæ, qui aſſerebant non opus eſſe circumciſione, & obſeruatione legalium. [illegible] 15. v. 1 & [illegible]

eſt hæc controverſia. An ad ſolam Scripturã, tanquam ad communem Iudicem delata eſt? Nihil minus. Sed potius ex conſenſu utriuſq; partis delecti ſunt aliqui, qui Hieroſolymam mitterent Apoſtolus, ut ipſi in ſolemni Concilio de ea re cognoſcerent, & definitivam ſententiam pronunciarent. Quod & factum eſt. Nam ex una parte deſignati ſunt Paulus & Barnabas & ex altera, alij: qui ſimul Hieroſolymam profecti, Apoſtolos & ſeniores adierunt. Hi coacto concilio, & invocato Spiritu ſancto, reſponderunt his verbis: *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc neceſſaria, ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione.*

9. Poſt tempora Apoſtolorum, aliæ atq; aliæ controverſiæ, diverſis locis atque ætatibus exortæ ſunt, quas ſimiliter à Pontifice Romano vel à concilijs ab eo approbatis, deciſas ac diremptas eſſe, notum eſt ex hiſtoria Eccleſiaſtica. Et qui illorum ſententiæ noluerunt acquieſcere, pro hæreticis habiti & damnati ſunt. Huius rei multa exempla adduxi in ſuperiori tractatu de Iudice Controverſiarum.

10. Secundum ſumitur ex Analogia Iudicis controverſiarum civilium. Quod ſic propono. Inter res ſacras ac religionis ex una parte, & res civiles ac politicas ex altera, patet eſſe multiplex analogia. 1. Sicut in politicis ac civilibus ſæpe oriuntur lites ac controverſiæ, ut requiratur aliquem Iudicem, qui

ſententiam ferat inter partes litigantes, ſic etiam fit in fide ac religione. 2. Sicut in controuerſijs ciuilibus diſtinguuntur hæc tria: Iudex, Lex ſcripta, & conſuetudo: ſic etiam in Controuerſijs fidei, hæc tria, Iudex, ſcriptura vtriuſque Teſtamenti, & Traditio. 3. Sicut Princeps vel Magiſtratus ſecularis fungitur officio Iudicis in deciſione controuerſiarum ciuilium: Sic etiam Princeps Eccleſiæ, vel Synodus Eccleſiaſtica fungitur officio Iudicis in deciſione controuerſiarum fidei. 4. Sicut lex ſcripta eſt quaſi Norma quædam ſeu Regula, quam ſequitur Iudex ſecularis in decidendis controuerſijs ciuilibus: ſic etiam Scriptura vtriuſque Teſtamenti eſt quaſi Norma quædam ſeu Regula, quam ſequitur Iudex Eccleſiaſticus in decidendis controuerſijs fidei. 5. Sicut ſola lex ſcripta non eſt ſufficiens & integra Norma omnium controuerſiarum ciuilium, ſed lex ſcripta & conſuetudo ſimul: ſic etiam ſola Scriptura vtriuſque Teſtamenti non eſt ſufficiens & integra Norma omnium controuerſiarum fidei, ſed Scriptura & Traditio ſimul. Hæc [illegible] ſunt? Obiectiones [illegible]

CAPVT XII.

De Inſtrumentis Diuini cultus.

1. DIxi hactenus de miniſtris Synagogæ, qui ad diuinum cultum erant deputati: Nunc dicendum eſt de inſtrumentis, quibus diuinus cultus peragebatur. Deinde de ipſo cultu, qui conſiſtebat in ſacrificijs, Sacramentis, & obſeruantijs legalibus. Et quidem inſtrumenta diuini cultus erant hæc. 1. Tabernaculum. 2. Templum, quod ſucceſſit in locum Tabernaculi. 3. Arca fœderis, quæ primum fuit in Tabernaculo, poſtea in Templo. 4. Propitiatorium, quod erat ſupra Arcam. 5. Candelabrum habens ſeptem lucernas. 6. Menſa panum propoſitionis. 7. Altare thymiamatis. 8. Altare holocauſti. 9. Vaſa ſacra. 10. Veſtes Sacerdotales. De quibus D. Thomas in 1.2 quæſt. 102. artic. 4. Et quidem de veſtibus Sacerdotalibus iam antea dictum eſt, cap. 8. quæſt. 5. Denique hic dicendum erit aliquid de Synagogis & cathedris, in quibus ſcriptura legebatur & explicabatur.

Tabernaculum & Templum.

2. Tabernaculum erat mobile & portabile, quod per partes portari at difficiùs & cõmeari, quando mouenda erant castra de loco in locum. Templum verò à Salomone ædificatum, erat fixum & immobile, de quo 3. Reg. 6. & ſeq. Ratio duplex eſt. Vna literalis, altera myſtica. Literalis eſt, quia Iudæi ab egreſſu ex Ægypto, vſque ad tempora Salomonis, non fuerunt quieti. Nam primo per 40 annos errarunt in deſerto. Poſtea habuerunt perpetua bella cum vicinis gentibus in Palæſtina. Itaque conueniens fuit, vt haberent Tabernaculum mobile, quod poſſent transferre de loco in locum, non autem fixum & immobile, ne à gentibus occuparetur. At tempore Salomonis, cum eſſent in ſumma pace & quiete, poterant ſine vllo periculo habere templum fixum & immobile in quo Deo ſeruirent. Myſtica eſt, quia per Tabernaculum, quod erat mobile & mutabile, ſignificabatur ſtatus vitæ præſentis, quæ ſunt res mutationibus obnoxia eſt. Per Templum verò, quod erat fixum & ſtabile, ſignificabatur ſtatus futuræ vitæ immutabilis. Vnde etiam legimus, quod in ædificatione templi, non ſit auditus ſonus mallei vel ſecuris (3. Regum 6. v. 7.) quia non in futura vita erit vllus ſtrepitus, aut perturbatio (Apocal. vigeſimo primo, verſu quarto.)

6. Quod ad ſtructuram vtriuſque attinet,

Taber-

Tabernaculum erat longum viginti cubitis: latum decem: altum decem. Et diuiſum in duas partes, quarum vna dicebatur *Sanctum*, habens viginti cubitos in longitudine: Altera, *Sanctum Sanctorum*, habens decem cubitos. Itaque *Sanctum* erat quadrangulum, habens longitudinem viginti, & latitudinem decem cubitorum. Inter vtrumque erat velum, quo *Sanctum* diuidebatur à *Sancto Sanctorum*. Et quidē in Sancto erat candelabrum, menſa panum propoſitionis, & altare thymiamatis: In Sancto Sanctorum, Arca fœderis cum propitiatorio. In Sanctum quotidie ingrediebantur Sacerdotes, manè & veſpere, tum vt adolerent thymiamata, tum etiam vt veſpere accenderent lucernas candelabri, & manè eas extinguerent. At in Sanctum Sanctorum, ſolus Pontifex ingredi poterat, idq; ſemel in anno, tempore ſolemn. expiationis, (Leuit. 16.)

4. Erat autem Tabernaculum conſtructum ex viginti tabulis lignorum Setim in ſingulis, in longitudine verſus meridiem: Et totidem in longitudine verſus Septentrionem. At verſus Occidentem, vbi erat latitudo, habebat ſex tabulas. Verſus Orientem, nullam, Patebat enim ingreſſus in Tabernaculum, ideoque nulla aliud ibi erat, niſi quinque columnæ inauratæ, quæ velo tegebantur, ita vt Sacerdotes ſublato velo, poſſent introire, (Exod. 26. 15. & ſequentibus.)

5. Tegebatur autem tam ſupernè, quàm ad latera. Primo quidem, decem cortinis, ſcilicet

ex cocco, purpura, hyacintho ac byſſo: quæ per modum tentorij erant tenſæ & expanſæ. Secundo, vndecim ſagis ſeu ſtragulis cilicinis. Tertio, pellibus arietum rubricatis. Quarto, pellibus ianthinis, contra pluuias & procellas. (Exodi 26. 1. & ſequentibus.) Dices: Si Tabernaculum fuit vndique tectum & velatum, quomodo potuit lumen admittere? Reſpondeo. Admittebat lumen per illam partem Orientalem, vbi Sacerdotes, ſubmoto velo, ingrediebantur. Ibi enim nulla erat tabula, vt dictum eſt, ſed tantum quinque columnæ inauratæ.

6. In circuitu Tabernaculi erat Atrium ſuperne patens, & ſub dio, quod vndique ambiebat Tabernaculum; ita vt Tabernaculum ſtaret in medio Atrij, ſicut apud Chriſtianos templum ſolet ſtare in medio cœmiterij (Exod. 40. 31.) Hoc atrium erat quadrangulum, habens centum cubitos in longitudine, & quinquaginta in latitudine, & quinque in altitudine (Exodi 27. 18.) Cingebatur ſexaginta columnis æneis, quarum viginti erant ad Meridiem, viginti ad Aquilonem, decem ad Occidentem, & decem ad Orientem. In iſtis columnis eminebant paxilli, id eſt, claui e quibus tentoria, id eſt, vela vel cortinæ ſuſpendebantur. (Exodi 27. verſ. 10. & ſequentibus, & Exodi 38. verſu 17.) In introitu atrij, erat tentorium, ſeu cortina cubitorum viginti, pendens ex quatuor columnis (Exodi vigeſimoſeptimo, verſu 16.) Ab introitu atrij vſque ad Tabernaculum

erat

erat longitudo & latitudo quinquaginta cubitorum, vt caperet populum. Nam iſte locus erat quaſi templum laicorum, in quo orabant & ſacrificia offerebant. Non enim poterant ingredi in Tabernaculum. In eodem atrio, non quidem verſus introitum, ſed verſus Tabernaculum erat altare holocauſti ſub dio, & inter altare & Tabernaculum erat labrum æneum, ad lauandum. Exodi trigeſimo, verſu decimo octauo.

7. Templum, quod Salomon poſtea ædificauit, fuit multo maius ac capacius, quàm Tabernaculum. Et tria in eo ſpectari debent. 1. Templum ipſum. 2. Atria circa templum ſub dio. 3. Porticus Salomonis ſub tecto. Porro templum ipſum, ſicut etiam de Tabernaculo dictum eſt, continebat duas partes. Vna reſpōdebat Sancto, in qua erant candelabra, menſæ & altare thymiamatis. Altera *Sancto Sanctorum*, in qua erat Arca fœderis, cum propitiatorio. Inter vtramque partem erat Velum, de quo Matth. 27. 51. *Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo vſque deorſum.*

8. De atriis quæſtio eſt, quot fuerint. Conſtat enim vnum tantum fuiſſe circa Tabernaculum: plura autem iuxta templum. At quot? Aliqui diſtinguunt. Aiunt duo fuiſſe, tempore Salomonis. Vnum interius iuxta templum, pro Leuitis & Sacerdotibus, vbi erat altare holocauſti, & mare æneum: alterum exterius, pro populo, vbi orationis cauſa conueniebant. Atque ita intelligi illud 2. Paralip. 4. 9.

Fecit

Fecit etiam atrium Sacerdotum, & baſilicam gran-dem. Tria vero tempore Herodis? Primum pro Sacerdotibus: Secundum pro Iudæis: Tertium pro immundis & gentilibus. Vide Azorium lib. 6 Inſtit. mor. c. 55. & Cornelium in cap. [illegible] Exodi verſ. 9.

9. Nota, ſecundum atrium fuiſſe quaſi templum laicorum: in quo orabant, vt Iudæi Sacerdotibus offerebant, ſacrificia ſpectabant, feſtis paſchæ comedebant: ideoque in Euangelio templi nomine appellari. Marci 11. *Et intrauit Ieſus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo: & menſas nummulariorum & cathedras vendentium columbas euertit, & dicit eis: Scriptum eſt: Domus mea, domus orationis vocabitur.* Et infra: *Pueri clamantes in templo, & dicentes, Hoſanna filio Dauid.* Quæ omnia intelliguntur de atrio laicorum. Nam in templũ proprie dictum, nulli licebat ingredi, niſi Sacerdotibus Aaronitis. (Heb. 9. 6.) Nec Chriſtus aut pueri in propria illud ingreſſi. Vide Maldonatum in cap. 21. Matth. v. 12. & Cornelium loco citato.

10. De porticu Salomonis ſimiliter quæſtio eſt, an fuerit aliquid diſtinctum ab atrio ſeu templo laicorum? Probabile eſt, fuiſſe diſtinctum: 1. quia porticus erat ſub tectis: atrium ſub dio. 2. in porticu ambulabant Iudæi: in atrio orabant. De porticu dicitur Ioan. 10. 23. *Ambulabat Ieſus in templo in porticu Salomonis.* De atrio, [illegible] *domus orationis vocabitur.* Vide Azorium lib. 6. c. 53.

[illegible]

Arca fœderis.

10. Arca fœderis (de qua Exodi 25. 10.) primò fuit in Tabernaculo, poſtea in templo. Et quidem quamdiu fuit in tabernaculo, ſæpe de loco in locum tranſlata eſt. Nam poſt finitam peregrinationem in deſerto, cum iam filij Iſraël ingreſſi eſſent terram promiſſionis; primò poſita fuit in Galgalis. Secundo, in Silo. Tertio, in Nobe. Quarto, in Gabaon. Quinto, in Hieruſalem. Ratio litteralis eſt, quia Arca ponebatur ordinariè in illo loco, vbi Pontifex reſidebat: At ille ſæpe mutabat locum, antequam templum erat ædificatum à Salomone. Myſtica eſt, quia Arca fuit figura cœtus Beatorum. At beati in hac vita, erant varijs mutationibus obnoxij: In altera, ſunt quieti & conſtantes. Nam hæc vita comparatur Tabernaculo, quod mouebatur: altera, templo Salomonis, quod certo loco conſiſtebat.

11. Forma Arcæ erat quadrangula, non quadrata. Habebat enim duos cubitos, & dimidiũ longitudinis: vnum cum dimidio, latitudinis: & vnum cum dimidio, altitudinis. In quatuor angulis habebat quatuor circulos aureos, quibus inducebantur vectes inaurati, ad portandum. Erat autem facta ex lignis Setim inaurata, ad eum finem, vt in ea reponerentur tabulæ legis Decalogi. Vnde etiam dicta eſt Arca Teſtimonij, id eſt, Legis, quia lex continebat atteſtationem diuinæ voluntatis. Et in ea Deus reſponſa [illegible], quid à nobis fieri vellet [illegible]

Arca

Arca teſtamenti ſeu fœderis, quia lex quæ ſeruabatur in Arca, erat conditio fœderis inter Deum & Hebræos initi.

13. Et ob hanc cauſam ſumma erat veneratio Hebræorum erga Arcam: quod etiam ex his colligi poteſt. Primo, quia ponebatur in Sancto Sanctorum, tanquam in loco ſanctiſſimo. [Heb. 9.] Secundo, præcedebat caſtra, quando populus proficiſcebatur, & ſuper illam columna nubis incumbebat. [Num. 10. 33.] Tertio, portabatur ordinarie à Leuitis. [1. Paral. 15. 15.] Extraordinariè à Sacerdotibus, vt in tranſitu Iordanis, & in demolitione murorum Iericho. [Ioſue 6. 6.] Nunquam à laicis. Vnde etiam morte punitus eſt Oza, quod cum laicus eſſet, auſus fuiſſet, non dico portare, ſed vel manu attingere Arcam Domini. [2. Reg. 6. 9.] Quarto, quando à Leuitis eleuabatur Arca vt præcederet caſtra, tunc orabat Moſes coram illa, dicens: *Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te à facie tua.* Quando vero deponebatur, dicebat Moſes: *Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Iſraël.* [Num. 10. 34.] Propter has & ſimiles cauſas vocabatur gloria Iſraël. Vnde vxor Phinees 1. Reg. 4. 21. *Tranſlata eſt, inquit, gloria de Iſraël, quia capta eſt Arca Domini.*

14. Eſt autem etiam quæſtio, an præter duas tabulas legis Decalogi, fuerit aliquid aliud in Arca? Nam quod nihil aliud fuerit intus, colligi poteſt ex illo 3. Reg. 8. 9. *In Arca autem non erat aliud, niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat* [illegible]

[illegible]

Aſſertam Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Iſrael. At Apoſtolus affirmat, præter duas tabulas fuiſſe etiam mannam, & virgam Aaron. Sic enim ſcribit Hebr. 9. *Tabernaculum habens arcam teſtamenti, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ Teſtamenti.* Ad hanc quæſtionem reſpondent Chryſoſtomus & Theophylactus, tempore Moſis in Arca nihil fuiſſe niſi tabulas legis; ſed poſtea à Ieremia, circa tempus captiuitatis Babylonicæ appoſitam fuiſſe vrnam cum manna & virga Aaronis. Idque Paulum Apoſtolum per traditionem accepiſſe à Gamaliele præceptore ſuo, de quo ipſe meminit, Actor. 22. Alij aliter reſpondent, vt videre eſt apud Riberam & Cornelium in caput nonum Hebræorum.

11. Eſt & alia quæſtio. An Arca, quæ primo fuit in Tabernaculo, deinde in templo Salomonis vſque ad tempus captiuitatis Babylonicæ, poſtea etiam fuerit in templo ſecundo, quod poſt reditum ex captiuitate Babylonica ædificatum eſt? Reſpondeo. Non fuit. Quod ſic oſtendo: Ieremias Propheta antequam templum Salomonis vaſtaretur, ex iuſſu Dei abſtulit Tabernaculum, Arcam & altare thymiamatis, & portauit (ope Angelorum, vt multi volunt) in montem Nebo, & ibi in quadam ſpelunca occultauit, vt expreſſe habetur 2. Mac. 2. [illegible] *Erat autem in* [illegible] *quomodo* [illegible] *Propheta* [illegible] *in quo*

in quo Moyſes aſcendit, & vidit [illegible]
[illegible] *ibi* [illegible] *, nimium* [illegible]
tabernaculum & Arcam, & altare [illegible]
& oſtium obſtruxit. [illegible]
quidam ſimul, qui ſequebantur, [illegible]
[illegible]
Ieremias [illegible] *dixit:* [illegible]
donec congreget Deus congregationem populi, &
propitius fiat, & tunc Dominus oſtendet h[illegible]
[illegible] *Maieſtas Domini.* Ex quo colligunt, [illegible]
[illegible] in vita Moſis, Dorotheus in Synopſi [illegible]
lij non Authores, Tabernaculum, Arcam &
altare ſuffimenti occultanda, [illegible]
[illegible] demum manifeſtanda [illegible]
[illegible] Si ita eſt, ſequitur pri-
mo, non fuiſſe *Arcam* in templo ſecundo, quod
poſt reditum ex Babylone ædificatum eſt. Se-
cundo, falſum eſſe, quod aliqui aſſerunt, eo tem-
pore, quo templum ſecundum à *Romanis* [illegible]
[illegible]ſtitutum eſt, Arcam à Tito in triumphum du-
ctam eſſe. Quod [illegible] perſuadent, quia &
[illegible] in arcu Titi triumphali [illegible]
Arca. Sed errant. [illegible]
[illegible]
triumphi [illegible]
cap. 25. Exodi [illegible]
[illegible]

Propitiatorium.

16. Super Arcam, quæ ſupra [illegible]
[illegible]
[illegible]

ſtabant duo Cherubim, ſeu duo Angeli Cherubim, inuicem expanſis alis; alter in dextro latere, alter in ſiniſtro, qui expanſis & contiguis alis tegebant propitiatorium: & ſuper iſtas alas ſedebat Deus, quaſi in throno, habens ſub ſe [illegible] operculo, id eſt, cum Propitiatorio, tanquam ſcabellum pedum ſuorum, [illegible] verſu decimoſeptimo, & ſeptuageſimo. Quo etiam ſpectant hæc teſtimonia. 4. Reg. 19. 15. *Domine Deus Iſrael, qui ſedes ſuper Cherubim*, id eſt, ſuper alas Cherubinorum. Et primo Paralipomenon 28. 2. *Cogitaui, vt ædificarem domum, in qua requieſceret Arca fœderis Domini, & ſcabellum Dei noſtri.* Et Pſal. 98. 5. *Adorate ſcabellum pedum eius*, id eſt, adorate Arcam vel potius [illegible] ante Arcam, quæ eſt ſcabellum pedum Domini Dei ſedentis ſuper ſuos Cherubim. Vide Bellarm. in Commentario ſuo in Pſalm. Cornelium in cap. 25. Exodi. & [illegible] libr. 9. Inſtitut. moralium capite [illegible].

17. Porro operculum arcæ dictum eſt, vel *propitiatorium*, vel *oraculum* Propitiatorii, quia ibi [illegible], vbi Deus loquens cum Moſe, placabatur, & propitiabatur populo: Exodi 25. 22. *Loquar ad te ſupra propitiatorium, & de medio Cherubim, qui erunt ſuper Arcam teſtimonii.* [illegible] quia Deus dabat ibi reſponſa [illegible] quando Moſes conſulebat Dominum de rebus dubiis vel futuris, (Numeri [illegible] *Moſes Tabernaculum fœderis* [illegible] *audiebat vocem lo-*

quen-

quentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam Testimonij inter duos Cherubim Vnde & loquebatur ei. Vide, quæ dicta sunt c. 7. q. 4. § 5. & c. 5 §. 16.

Candelabrum.

18. Dictum est de Arca & Propitiatorio, quæ erant in Sancto Sanctorum. Nunc dicendum est de candelabro, mensa panum propositionis, & altari thymiamatis, quæ erant in Sancto. Candelabrum quidem ad meridiem, mensa ad Septentrionem, altare in medio versus [illegible] (Exodi 40. 20.) Loquor autem de vnico Candelabro, quod fuit in tabernaculo, non de decem candelabris, quæ fuerunt in templo Salomonis.

19. Igitur candelabrum conflabat ex auro purissimo. Ex illius hastili procedebant sex calami seu rami, qui omnes æqualiter cum hastili in altum aſſurgebant. Superius erant septem lucernæ, vna in hastili, reliquæ in sex ramis (Exodi 25. 31.) Hæ lucernæ illuminabant mensam panum propositionis, & altare thymiamatis, sed tantum noctu. Quod intelligitur ex illo Exodi 27. 20. *Præcipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloque contusum: vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij extra velum, quod appensum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron & filij eius, vt vsque mane luceat coram Domino.* Vbi notandum est illud, *vsque mane*, vt sentias sic: Lucerna [illegible] non [illegible]. Igitur quotidie per annum [illegible]

mo-

veſperè Sacerdotes accendebant lucernas, vt per noctem arderent, Manè verò eas extinguebant, [illegible] componebant, & oleum infundebant. Quod apertius explicatur Leuitici vigeſimoquarto, verſu ſecundo: *Præcipe filiis Iſrael, vt afferant tibi oleum de oliuis puriſſimum ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter, extra velum teſtimonij in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron a veſpere vſque ad mane coram Domino.* (Vide etiam primo Regum tertio, verſu tertio, & 2. Paralipomenon 13. verſu vndecimo.) Præter candelabrum, erant emunctoria ex auro puriſſimo, quibus lucernæ emungebantur: & thuribula, ſeu vaſa, in quibus ea, quæ emuncta erant, extinguebantur. (Exodi vigeſimoquinto. v. 38.)

Menſæ panum propoſitionis.

21. Hæc menſa facta erat ex lignis Setim, auro obducta, longa duos cubitos, lata vnum, alta vnum & medium. Superne labio ſeu limbo aureo, & clauſura aurea circumdata, ne panes deciderent. Habebat quatuor pedes, quibus ſtabat erecta. Singuli pedes habebant angulos inuiſos, in quos vectes lignei, & auro obducti, inſerebantur, ad menſam tollendam, & alibi locum [illegible] transportandam. (Exodi [illegible])

22. In hac menſa ponebantur duodecim panes [illegible] dicebantur. Primo, erant numero duodecim, quia totidem erant tribus Iſraelitarum. Secundo, dicebantur propo-

propoſitionis, vel panes faciei, quia in conſpectu Dei proponebantur. (Exod. 25. 30.) Tertio, erant autem duodecim ſimilæ purissimæ, & ſinguli ponderabant duas decimas. (Leu. 24. 5.) Quarto, ſex panes ponebantur in vna parte menſæ, & totidem in altera. (ibidem vers. 6.) Quinto, his panibus imponebatur thus, ad ſignificandum, Deo oblatos eſſe. (ibidem vers. 7.) Sexto, ſingulis Sabbatis auferebantur veteres, & ponebantur noui, alijs calidi. (ibidem vers. 8.) Septimo, veteres comedebantur à ſolis Sacerdotibus. (Matth. 12. 4.) Octauo, noui parabantur à Leuitis. (1. Paralipom. cap. 9. [illegible]) Nono, ſimila, ex qua fiebant, offerebatur à populo (Leuit. 24. 5.) Vnde ſequitur, & Laicos, & Leuitas, & Sacerdotes aliquid egiſſe circa hos panes. Laici offerebant materiam; Leuitæ parabant; Sacerdotes manducabant. Falſa igitur eſt Hebræorum Traditio, de qua Hieronymus in cap. 1. Malachiæ: *Panes propoſitionis iuxta Traditionem Hebræorum* [illegible] *ſerere, ipſi demetere, ipſi molere, ipſi coquere* [illegible] *bant.*

Altare thymiamatis.

22. Altare erat duplex. Vnum thymiamatis ſeu incenſi, in quo incendebatur thus, & alia aromata ſuauiſſimi odoris: alterum holocauſtorum, in quo omnes victimæ offerebantur. Igitur de altari thymiamatis, de quo nunc ſermo eſt, hæc notanda ſunt. (Exod. 30.)

23. Primo, fabricatum erat ex lignis Setim [illegible]

Google

aureum, longum cubitum vnum, latum cubitum vnum; altum cubitos duos. Habens quatuor cornua, & coronam auream per gyrum. In medio habens craticulam reticulatam, per quam fauillæ & cineres aromatum incenſorum decidebant ſub altare, vt inde ſuo tempore colligerentur. Habens inſuper quatuor annulos, per quos inſerebantur duo vectes, quibus portabatur à Sacerdotibus per deſertum.

24. Secundo, Hoc altare poſitum erat in *Sancto*, inter candelabrum & menſam panum propoſitionis, obuerſum propitiatorio ſeu oraculo, quod erat in *Sancto Sanctorum* ſuper Arcam. Vnde etiam vocari ſolet altare Oraculi quia erat obuerſum Oraculo, vt per aperturam quæ erat ſuperne in pariete, diuidente Sanctum à Sancto Sanctorum, aſcenderet fumus aromatum ex altari thymiamatis, & perueniret ad ipſum Oraculum, vbi Deus reſidebat ſuper alas Cherubim, dabatque reſponſa: & quidem hoc, vt Deus iſto ſuffitu ac odore aromatum, tanquam ſupremus omnium Dominus honoraretur.

25. Tertio, in hoc altari nullæ victimæ, ſed tantum thymiamata, ſeu aromata ſuauiſſimi odoris incendebantur: non tantum à Pontifice, ſed etiam à minoribus Sacerdotibus, qui quotidie bis, ſemel manè, & ſemel veſperè illud incendebant, vt cap. 7. quæſtione 4. §. 1. dictum eſt. Non quod Deus delectaretur eiuſmodi odoribus (cum ſit incorporeus) ſed

T 3 quod

quod eſſet ſignum magnæ venerationis, & reuerentiæ erga Deum, tanquam ſupremum Dominum, vt iam ante inſinuaui.

Altare holocauſti.

26. Hoc altare, in quo holocauſta, & diuerſis alia ſacrificia Deo immolabantur & cremabantur, non erat in tabernaculo, ſed in atrio Sacerdotum, ſub dio poſitum propter ignem, fumum & nidorem victimarum, vt ſupra dixi. De quo ſimiliter hæc notanda ſunt. (Exodi vigeſimo ſeptimo & trigeſimo octauo.)

Primo, erat factum ex lignis Setim, quæ æneis tabulis interius & exterius tegebantur, ne ab igne læderentur. Longum cubitos quinque, latum totidem, altum tres. Interius cauum & inane, ad continendum ignem pro comburendis ſacrificiis. (Exodi vigeſimoſeptimo, 1. & 8.)

Secundo, habebat ſuperne craticulam æneam, foraminibus plenam, inſtar retis: quæ totam altaris longitudinem & latitudinem occupabat. Huic craticulæ imponebantur victimæ, vt à ſubiecto igne cremarentur, & cineres earum per foramina craticulæ ſub altare deciderent.

Tertio, ex eadem craticula pendebat arula ænea vel focus æneus, ſimplex altaris continens, in quo focus erat ignis ad comburendas carnes, quæ in ſuperiori craticula ponebantur.

cur. Hic ignis (qui de cælo fuerat miſſus) quo-
tidie nouis lignis appoſitis fouebatur à Sacer-
dotibus, ne vnquam extingueretur. Focus,
in quo erat ignis, pendebat in cauitate altaris,
& inferne per quatuor catenulas alligabatur
ad quatuor angulos & craticulæ cornua.

Quartò altare habebat quatuor annulos æ-
reos, per quos duo vectes inſerebantur ad por-
tandum altare. Eidem annulos & vectes
habebat [illegible] inſertos ab annulis & ve-
ctibus altaris, vt facilius portari poſsit.

Quintò in hoc altari, mane & veſperè quo-
tidie, primò immolabatur Agnus, quaſi iuge
ſacrificium, de quo ſequenti capite. Dein-
de aliæ victimæ, ſiue eſſent votiuæ, ſiue ſpon-
taneæ, ſiue præceptæ, ob aliquod feſtum inci-
dens.

Labrum æneum, & reliqua vaſa ſacra.

17. Vaſa, quæ ſeruiebant pro Tabernacu-
lo & Arca erant potiſsimum hæc. Primò la-
brum æneum (Exodi trigeſimo, verſu deci-
mooctauo, & capite trigeſimooctauo, verſu o-
ctauo.) Secundò. Acetabula, phialæ, thuribu-
la, [illegible] (Exodi vigeſimoquinto, verſu vigeſ-
imonono.) Tertiò. Lebetes ænei (Exodi vige-
ſimoſeptimo, verſu 3.) Quartò, mortariola &
creagræ, (Num. 4. [illegible]) De ſingulis dicam ali-
quid.

28. Labrum æneum erat vas quoddam ex ære factum, vt in eo lauarentur Sacerdotes, antequam accederent ad ſacrificia. Et ſimiliter partes victimarum, antequam immolarentur. Erat autem factum ex æneis ſpeculis mulierum, quæ excubabant in oſtio tabernaculi, vt habetur Exodi trigeſimo octauo verſu octauo. Apud Hebræos vocabatur Concha, quod Septuaginta Interpretes λουτήρ, id eſt, lauacrum. Huic ſimile curauit fieri Salomon, ſed multo capacius, quod ob magnitudinem dictum eſt *Mare æneum*. De quo tertio Regum ſeptimo, verſu vigeſimotertio: *Fecit quoque mare fuſile decem cubitorum à labio uſque ad labium, rotundum in circuitu. Et ſtabat ſuper duodecim boues, è quibus tres reſpiciebant ad Aquilonem, & tres ad Occidentem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem.*

29. Acetabula, phialæ, Cyathi, thuribula fiebant ex puro auro, & ſic [illegible] menſæ, & in ea tanquam in repoſitorio, collocabantur. Hoc ſenſu intelligendum eſt illud Exodi 37. 16. *Et vaſa ad diuerſos vſus menſæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula ex auro puro, in quibus offerenda ſunt libamina.* Villalpandus lib. 2. de templo cap. 57. per acetabula intelligit catinos aureos, quibus ſinguli panes imponebantur. Per thuribula, eorum operculum panes [illegible], vel [illegible]. Per phialas, vaſa quibus ſupponebantur [illegible] ipſos panes. Per cyathos, vaſa [illegible] pro panibus [illegible].

[illegible]

30 Alii accipiebant. Acetabula erant ſcutellæ vel catini, ad excipiendam & continendam ſimilam, quæ offerebatur. Phialæ erant vaſa parua & concaua, parata ad vinum, & [illegible] omnia in ſacrificijs habenda. Septuaginta vocant ſpondeia, id eſt, mortaria. Hieronymus ſæpe appellat mortariola. Cyathi ad [illegible] ſeruiebant. Thuribula facta erant ad deponendum ignem. 1. ad offerendum thymiama, quod adolebatur. 2. ad aſſeruandum thus, quod ponebatur ſuper panes propoſitionis (Leuit. 24. 7. Noſter alibi *crateras*, Septuaginta [illegible] verterunt.

31 Arulæ æneæ (de quibus Exodi 27. 4.) ſubſeruiebant altari holocauſtorum, ad ſuſcipiendos cineres, vel carbones qui cadebant per foramina craticulæ poſitæ ſupra altare, et habebant [illegible] *[illegible]* &c.

32 Quæres, quid hæc omnia ſignificauerint? Vel, cuius rei figura fuerit tabernaculum, & reliqua, quæ iam recenſita ſunt? Reſpondeo: Tabernaculum fuit figura Eccleſiæ Chriſti, quæ totam complectitur Eccleſiam militantem in terris, & triumphantem in cœlis. Quod ſic declaro. Tria ſpectari poterant in tabernaculo. 1. Atrium, quod erat circa tabernaculum. 2. Sanctum, quod erat vna pars tabernaculi. 3. Sanctum Sanctorum, quod erat altera pars tabernaculi.

Itaque Atrium fuit figura Eccleſiæ militantis, [illegible]

T 3 Nam

Nam in Atrio erant tria. 1. Locus orationis laicorum. 2. Labrum æneum, ad abluendos pedes. 3. Altare holocauſti, ad cremanda animalia. Similiter tria ſunt in communi vita Chriſtianorum. 1. Communis oratio. 2. Sacramentum pœnitentiæ, quo abluuntur peccata. 3. Mortificatio vitiorum per ieiunium, & alia pia opera.

Sanctum fuit figura eiuſdem Eccleſiæ militantis, quoad vitam perfectorum. Nam in Sancto erant tria. 1. menſa panum propoſitionis. 2. altare thymiamatis. 3. Candelabrum lucens. Sic tria ſunt in vita perfectorum. 1. Sacramentum Euchariſtiæ, quod fuit ſignificatum per panes propoſitionis, vt docent Hieronymus, Cyrillus, Damaſcenus & alij. 2. Iugis oratio & contemplatio, quæ fuit præfigurata per aromata, quæ incendebantur in altari thymiamatis. Apoc. 5. 8. 3 Doctrina & Sanctitas, cuius typum geſſit Candelabrum lucens. Matth. 5. 15.

Sanctum Sanctorum fuit figura Eccleſiæ triumphantis. Nam tria erant in Sancto Sanctorum. 1. Arca fœderis. 2. Propitiatorium. 3. Cherubini. Sic tria ſunt in cœlo. 1. Cœtus Beatorum. 2. Humanitas Chriſti glorioſa. 3. Angeli ſancti. Rurſum in Arca erant tabulæ Decalogi, vrna cum manna, & virga Aaronis floreſcens. Sic in cœtu beatorum eſt perfecta charitas Dei & proximi, abundantia diuinæ ſuauitatis, & glorioſa Sanctorum corpora.

Pri-

Synagogæ & Cathedræ.

13. Synagogæ, vt initio capitis ſexti dictum eſt, erant ædificia ſacra, in quibus Iudæis ſingulis Sabbatis ſolebant ſcripturam legere & explicare. Dictæ ſunt autem Synagogæ, id eſt, congregationes, quia erant domus ſeu Eccleſiæ, in quibus Iudæi congregabantur. Sicut enim Chriſtiani hoc tempore ſolent congregari in templis, ad audiendas conciones diebus feſtiuis, ſic Iudæi ſoliti erant congregari in Synagogis, ad legendam & audiendam legem Moſaicam. (Marci 1.21. & Lucæ 4.16. & Act. 13.15.)

14. In ſingulis Synagogis erant Cathedræ, ſeu ſedilia, in quibus ſedebant, tum illi, qui legebant & explicabant legem Moſaicam, tum illi, qui audiebant, vt patet Matth. 23.6. vbi de Scribis & Phariſæis dicitur: *Amant primas Cathedras in Synagogis*. Ex quo ſequitur, quaſdam fuiſſe cathedras honoratiores pro Phariſæis & legis Doctoribus: alias minus honoratas pro populo, qui ab illis inſtruebatur.

15. Quæres 1. In quem vſum fuerint ædificatæ Synagogæ? Reſpondeo. In triplicem, vt [illegible] colligitur ex Scriptura. 1. Ad docendū & prædicandum Moyſen ac Prophetas. 2. Ad orandum. 3. Ad puniendos delinquentes. Ita Toletus in c. 6. Ioannis, annot. 2. & Torniel. [illegible] anno mundi 3594. n. 14. Nam primo, ſolebant doctores populi ſingulis Sab-

Sabbatis conueniret ad Synagogam, ibique legere & explicare libros Moyſis & Prophetarum. Act. 15. 21. *Moyſes enim a temporibus antiquis habet in ſingulis ciuitatibus qui eum prædicent in Synagogis, ubi per omne Sabbatum legitur.* Et quidem ordinarij Doctores erant Scribæ & Pharisæi, Matth. 23. 2. *Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Pharisæi.* Quod tamen officium ſæpe etiam præſtitit Christus, Marci 1. 21. *Sabbatis ingreſſus in Synagogam docebat eos.* Et Lucæ 4. 15. *Et ipſe docebat in Synagogis eorum.* Et alibi. Solebant aliquando ordinarij Doctores, poſt quam legiſſent & explicaſſent aliquem Scripturæ locum, etiam etiam alijs poteſtatem legendi & explicandi, præſertim aliunde accedentibus. Sic oblata fuit Paulo & Barnabæ, Act. 13. 14. *Ingreſſi Synagogam die Sabbatorum ſederunt. Poſt lectionem autem legis & Prophetarum miſerunt Principes Synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu ſilentium indicens, ait: Viri Iſraelitæ* &c. Sic etiam videtur obtulisse Christo, Lucæ 4. 16. *Intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die Sabbati in Synagogam, & ſurrexit legere. Et traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ. Et ut reuoluit librum, inuenit locum, ubi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me. Et cum plicuiſſet librum, reddidit miniſtro, & ſedit. Et omnium in Synagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere* &c. Certe miniſtro, qui obtulit illi librum Eſaiæ, ſecus licentia illa Scribarum & Pharisæorum, qui Synagogis præſidebant.

Illud

26. Secundo, ſolebant etiam Iudæi, orationum cauſa, venire ad ſuas Synagogas, vt patet Iudith 6.21. *Conuocato autem omni populo, & per totam noctem intra Eccleſiam orauerunt, petentes auxilium a Deo Iſrael.* Vbi per Eccleſiam non poteſt aliud intelligi, quam Synagoga illius loci. Sic etiam in Pſal. 25. 12. *In Eccleſiis benedicam te Domine.* Et Pſal. 67. 27. *In Eccleſiis benedicite Deo Domino.* Quod apertè confirmatur ex illo Matth. 6. 5. *Cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum ſtantes orare.* Vbi reprehenduntur Scribæ & Phariſæi, non ideo præcisè, quod orarent in Synagogis (quia hoc erat licitum & viſitatum) ſed quod ita orarent, vt viderentur ab hominibus. Itaque non tam oratio in Synagogis, quam inanis gloria fuit à Chriſto reprehenſa.

27. Tertio, ſolebant denique in ſuis Synagogis puniri eos, qui vel verè deliquerant, vel falſo putabantur deliquiſſe. Quod faciebant dupliciter. Primo, eiiciendo illos extra Synagogam. Quam pœnam valdè formidabant Iudæi. Ioan. 9. 22. *Hæc dixerunt Parentes eius, quia timebant Iudæos. Iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret.* Et Ioan. 12. 42. *Ex Principibus multi crediderunt in Chriſtum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è Synagoga non eiicerentur.*

Secundò, alias pœnas corporales, in ipſis Synagogis infligendo, Matth. 10. 17. *In Synagogis ſuis flagellabunt vos.* Et Matth. 23. 34. *Mitto*

ad

ad vos Prophetas, & ex illis flagellabitis in Synagogis veſtris. Et Act. 22.19. *Ego eram includens in carcerem, & cædens per Synagogas eos qui credebant in te.* Et cap. 26.11. *Per omnes Synagogas frequenter puniens eos, compellebam blaſphemare.*

38. Quæres 2. Quando primum cœperint ædificari Synagogæ. Aliqui putant tempore captiuitatis Babylonicæ. Tunc enim Iudæi in exilio conſtituti, non habebant templum, in quo orarent, & Legis Moſaicæ explicationem audirent. Itaque neceſſe fuit, vt ædificarent quaſdam domos, in quibus id præſtare poſſent. Alij rectius ſentiunt, multo ante id factum eſſe, vt [illegible] & [illegible] loco citato. Ratio eſt, quia ante Captiuitatem Babylonicam, tempore Regum ac Iudicum, neceſſe fuit, Iudæos habere aliquem locum, in quo ſingulis Sabbatis orationi & lectioni Legis Moſaicæ vacarent. Hoc autem non potuit fieri in eo tantum loco, vbi erat Tabernaculum vel Templum, quia moraliter erat impoſſibile, omnes Iudæos ſingulis Sabbatis ex tota Iudæa in vnum locum conuenire; hoc enim ter ſolum fiebat in anno, nempe in Paſchate, Pentecoſte, & Feſto Tabernaculorum, vt habetur Deut. 16. [illegible] Ergo neceſſe eſt, in variis locis fuiſſe Synagogas, in quibus commode id fieret. Et hoc probant teſtimonia ſuperius citata, Pſal. 73. & Pſal. 67. Itemque illud 2. Paralip. 17. 9. *Docebant populum in Iuda, habentes librum Legis Domini, & circuibant cunctas vrbes Iuda, atque erudiebant populum.* Quod fine

dubio,

dubium Iudæis eſt in Synagogis, quę erant in oppidis Iudæ.

19. Quęres 3. Quę fuerit antiquiſſima inter omnes Synagogas. Toletus, Turnellus, & Rabini putant illam fuiſſe antiquiſſimam, quæ erat in Maſpha. Ibi enim conſtat fuiſſe domum orandi ſeu Eccleſiam tempore Iudicum & Regum, ad quam deuotionis cauſa ſolebant conuenire Iſraelitæ. Iudic. 11.11. *Locutus eſt Iephte omnes ſermones ſuos coram Domino in Maſpha.* Et cap. 20.1. *Egreſſi ſunt omnes filij Iſrael, & pariter congregati ad Dominum in Maſpha: Et conuenerunt in Eccleſiam populi Dei.* Et 1. Reg. 7.5. *Dixit autem Samuel: Congregate vniuerſum Iſraelem in Maſpha vt orem pro vobis Dominum.* Et 1. Machab. 3.46. *Congregati ſunt, & venerunt in Maſpha contra Ieruſalem: Quia locus orationis erat in Maſpha ante in Iſrael.* Ex his teſtimonijs tria colligo. 1. In Maſpha fuiſſe Eccleſiam populi Dei. 2. Fuiſſe ſolemnem locum orationis. 3. Idque tempore Iephte, Samuelis, & Machabæorum.

20. Dices: Hæc omnia poſſunt intelligi de Tabernaculo & Arca fœderis, quæ erant in Maſpha. Reſpondeo. Non poſſunt. Nam Tabernaculum & Arca nec tempore Iephte, nec tempore Samuelis, nec tẽpore Machabæorũ, fuerunt in Maſpha. Imo nunquam ibi fuiſſe, verum eſt. Quod ſic oſtendo. Tabernaculum primò fuit in Galgalis, tempore Ioſue. Ioſue 5.10. Deinde, in Silo, tempore Samuelis 1. Reg. 4.3. Tertiò in Nobe, tempore Dauidis 1. Reg. 21. & cap. 22. n. 19. Quartò, in Gabaon.

baon, tempore Salomonis (3.Reg.3.4. & 1. Paralip.21.29.) Quinto in Ieruſalem in templo Salomonis (3.Reg.8.4.) Vbi autem fuerit in tempore captiuitatis Babylonicæ, non conſtat. Similiter Arca fœderis, primo quidem fuit in ipſo Tabernaculo, in Galgalis, & in Silo, vſque ad tempora Samuelis. Deinde ſeparata fuit à Tabernaculo, & ex Silo translata in caſtra Iſraelitarum pugnantium contra Philiſtæos ſub eodem Samuele (1.Reg.4.3.) Poſtea capta fuit à Philiſtæis, & in Azoto poſita in templo Dagon. (cap.5.v.1.&2.) Inde translata in Accaron (v.10.) Inde in agrum Ioſue Bethſamitæ (cap.6.v.14.) Inde Cariathiarim in domum Abinadab in Gabaa (cap.7.v.1.) Inde in domum Obededom Gethæi (2.Reg. 6.10.) Inde in ciuitatem Dauid (v.12.) Nunquam legitur fuiſſe in Maſpha. Vnde ſequitur, domum ſeu Eccleſiam, quæ fuit in Maſpha à tempore Ioſue vſque ad Machabæos, nihil aliud fuiſſe, quam Synagogam, in quam orationis cauſa conueniebant Iſraelitæ.

41. Quæres 4. Quam multæ fuerint Synagogæ? Reſpondeo. Initio fuiſſe paucas: ſed poſtea, creſcente populo, multiplicatæ ſunt. Adeo ut quidem tempore Chriſti Ieroſolymis tantum numeratæ fuerint 480. Synagogæ in ſola vrbe Ieruſalem: quarum aliæ erant pro ciuibus, aliæ pro Iudæis aduenis, qui religionis cauſa veniebant Ieroſolymam, vt tradunt T[illegible] [illegible], & Genebrardus in Chronologia [illegible] de [illegible]

[illegible]

ſub Ioachim ſummo Sacerdote. Quod enim ſingulæ nationes habuerint Hieroſolymis ſuas Synagogas, conſtat ex illo Act. 6. v. 9. *Surrexerunt autem de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant a Cilicia & Aſia.* Erantque etiam plurimæ extra Ieruſalem in aliis ciuitatibus, quarum fit mentio Matth. 4. 23. & Lucæ 4. 15. & alibi.

42. Quæres 4. An in ſola Iudæa fuerint Synagogæ? Reſpondeo. Etiam extra Iudæam fuerunt multæ, vt Damaſci, Salamine, Antiochiæ, Piſidiæ, Iconii, Theſſalonicæ, Berœæ, Athenis, Corinthi, Epheſi; vt habetur in Actib. Apoſtolorum, cap. 9. 2. cap. 13. 5. & ſequentibus, cap. 14. 1. cap. 17. 1. & ſequentibus, cap. 18. 4. & ſequentibus. Nam in illis ciuitatibus habitabant Iudæi permixti cum gentilibus, vt patet ex locis citatis. Vnde etiam Synagogæ, quæ ibi erant, non appellabantur Synagogæ gentilium, ſed Iudæorum. Actor. 13. 5. *Et cum veniſſent Salaminam, prædicabant verbum Dei in Synagogis Iudæorum.* Et cap. 14. 1. *Factum eſt autem Iconii, vt ſimul introirent in Synagogam Iudæorum.* Et cap. 17. verſ. 1. *Venerunt Theſſalonicam, vbi erat Synagoga Iudæorum.*

43. Quæres 5. An omnes Synagogæ ædificatæ fuerint à ſolis Iudæis? Reſpondeo. Negatiue. Nam etiam Gentiles, qui bene affecti erant erga Iudæos, ſolebant Synagogas pro illis extruere. Habemus exemplum in Centurione, nam Seniores Iudæorum ad Chriſtum Lucæ 7. v. 4. *Dignus eſt, vt*

hec illi præſtet: Diligit enim gentem noſtram, & ſynagogam ipſe ædificauit nobis.

Epilogus huius Capitis.

44. Hic obiter notandum eſt, [illegible] ta diuini cultus, de quibus actum eſt hactenus, fuiſſe magni momenti apud Deum & homines. Quod ex triplici capite colligi poteſt. Primo, ex parte ipſius Dei. Nam ipſe ſpeciatim [illegible] dauit fieri Tabernaculum, Arcam, Propitiatorium, & alia inſtrumenta, quæ recenſuimus. Secundo, Ex parte Iudæorum, qui fuerunt valde prompti ac liberales in his rebus [illegible] quæ ad [illegible] neceſſaria [illegible] 20. *[illegible] ſtrabulerunt [illegible] primitias Domino, ad [illegible] naculi teſtimonij. Quidquid [illegible] ſanctas neceſſarium erat [illegible] buerunt, armillas & [illegible]* &c. Tertio, ex parte gentilium, qui [illegible] inſtinctu Dei, multa conferebant ad promouendum Dei cultum. [illegible] Cyrus Rex Perſarum, de quo [illegible] *[illegible]* [illegible] Rex Aſiæ, & alij [illegible] Reges, de quibus [illegible] chab. 3. *[illegible]*

Reges & Principes locum ſummo honore dignum duxerunt, & templum maximis muneribus illuſtrarunt. Cyrus ſeleucus Aſiæ Rex, de reditibus præſtabat omnes ſumptus ad miniſterium ſacrificiorum pertinentes. Hinc diſcant Chriſtiani Pontifices, Reges, ſubditi, quid ſui officii ſit in promouendo Dei cultu. Pontifices imitentur Oniam in pietate: Reges, Cyrum & Seleucum in liberalitate: Subditi populum Iſraeliticum in conferendis expenſis. Niſi hoc faciant, eueniet ipſis, quod Iudæis, quando defecerunt à cultu Dei, contigit. Ieruſalem euerſa eſt. Templum incendio conflagrauit: omnes in captiuitatem abducti ſunt.

CAPVT XIII

De Sacrificiis Moſaicis.

1. SAcrificia Moſaica tripliciter diuidi poſſunt. 1. ratione materiæ, 2. ratione formæ & finis, 3. ratione temporis. Et quidem, ratione materiæ, diuiduntur in victimas, oblationes, & libationes. Ratione formæ & finis, in holocauſta, hoſtias pacificas, & hoſtias pro peccato. Ratione temporis, in iuge ſacrificium, quod quotidie, & in ſacrificium Agni Pa-

ſchalis, quod in Paſchate, & in aliis ſacrificia, quę in aliis ſolemnitatibus offerebantur. De quibus dicam hoc ordine. 1. De victimis, immolationibus, & libationibus. 2. De holocauſtis, hoſtiis pacificis, & hoſtiis pro peccato. 3. De iugi ſacrificio. 4. De agno paſchali. 5. De ſacrificiis aliarum ſolennitatum. 6. De igne, quo vtebantur ſacerdotes in ſacrificiis. 7. Addam aliquid de ſacrificio noui Teſtamenti, quod per ſacrificia Moſaica fuit præfiguratum.

De Victimis, Immolationibus, & libamentis.

2. Igitur ratione materiæ triplicia erant ſacrificia Moſaica. 1 Victimæ ſeu hoſtiæ. 2 Immolationes. 3 Libamenta. Erat enim triplex materia à Deo deſignata, ex qua ſacerdotum ſacrificium offerri poterat ac debebat. Primo, animalia: vt oues, capræ, boues, [illegible] nes, vituli, columbæ, paſſeres, turtures. Secundo, Fructus terræ, vt panis, ſimila, thus, manipulus ſpicarum [illegible]. Tertio, Liquores: vt ſanguis, vinum, oleum, aqua. Nec aliquid amplius. Cum ergo ſtabat ſacrificium ex animalibus, vocabatur hoſtia ſeu victima; cum ex fructibus terræ, immolatio; cum ex liquoribus, libamen ſeu libamentum.

3. Erat autem duplex modus offeren-

dum hoc triplici rerum genere. Nam animalia offerebantur mactatione & combuſtione: fructus terræ, immutatione: liquores, effuſione. Porro iſta immutatio fructuum erat etiam varia. Nam panum ſimila diſſecabatur; ſimila, ſartagine, clibano, vel craticula coquebatur; ſal, thus, incenſum adolebatur; manipulus ſpicarum torrebatur, [illegible] cum conterebatur.

4. Hic quæri poteſt, cur non alia animalia, nec alios fructus, nec alios liquores, licuerit offerre in ſacrificijs Moſaicis, quam quæ iam numerata ſunt. Ratio dubitandi eſt, quia præter illa, ſunt alia multo præſtantiora. Optima autem quæque Deo offerenda ſunt. Hinc ſacrificium Abelis fuit Deo gratum, non autem Caini, quia Abel obtulit de primogenitis animalium; Cain vero, non de primitijs frugum, ſed de communibus fructibus. Reſpondeo. In hac re debet nobis ſufficere voluntas Dei, qui in lege Moſaica ſic voluit & ordinauit. Nec tamen deſunt rationabiles cauſæ, cur id factum ſit, de quibus videri poteſt D. Thomas 1.2. q.102. & 103.

De Holocauſto, Sacrificio pro peccato, & hoſtia pacifica.

5. Ratione formæ ac finis, erat etiam triplex ſacrificium in lege Moſaica: Holocauſtum, Sacrificium pro peccato, Hoſtia pacifica. Vide D. Thomam 1.2. q.102. art. 3. ad 8.

6. Holocauſtum erat ſacrificium perfectiſſimum, quia in eo tota res oblata comburebatur, & in fumum reſoluta ſurſum ad Deum aſcendebat; ita vt nihil inde cederet in vſum humanum. Per hoc enim perfectiſſime deſignabatur, omnia eſſe ipſius Dei, & omnia ad ipſius honorem referenda. Et in hunc finem erat potiſſimum inſtitutum hoc genus ſacrificij: tametſi interdum etiam pro peccato populi & Sacerdotum offerri poterat.

7. Sacrificium pro peccato, partim cremabatur, partim cedebat in vſum Sacerdotum, qui in atrio templi ex eo veſcebantur. Per hoc ſignificabatur, vt notat D. Thomas, quod expiatio peccatorum fiat quidem à Deo, ſed per miniſterium Sacerdotum. Solebat autem offerri pro peccatis quibuſdam externis, & pro peccatis commiſſis per ignorantiam, vel negligentiam circa ceremonias legis Leuit. 4. & 5. Item, pro peccato furti, periurij, & ſimilium Leuit. 6 & 7. Porro, ſicut diuerſa erant peccata, & diuerſæ perſonæ, quæ peccabant, ita etiam diuerſa erant ſacrificia pro peccato. Aliud enim offerebatur pro peccato vno, aliud pro alijs peccatis. Similiter, aliud pro Pontifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga, aliud pro priuatis hominibus.

8. Hoſtia pacifica, quæ etiam duplici titulo offerebatur: In gratiarum actionem, pro beneficijs à Deo acceptis: & ad noua beneficia à Deo impetranda. Diuidebatur autem in tres partes, quarum vna comburebatur ad honorem

Dei,

Deinde altera cedebat in vſum Sacerdotum; ter-
tia in vſum offerentium. Per hoc ſignificaba-
tur, quod ſalus hominis procedat à Deo, per
miniſterium Sacerdotum, & cooperationem
illorum, qui ſaluantur.

9. Ab hac diuiſione, quæ iam explicata eſt, parum differt illa, quâ ſacrificium diuiditur in Latreuticum, Euchariſticum, Impetratorium, & Propitiatorium. Latreuticum dicitur, quod ſolum fit ad Deum colendum, teſtando eius principatum, & noſtram ſeruitutem ſeu ſubiectionem. Hoc potiſſimum fit holocauſto. Euchariſticum dicitur, quod fit in gratiarum actionem pro beneficijs acceptis. Impetratorium, pro beneficijs accipiendis. Vtrumque in veteri lege dicebatur *hoſtia pacifica*. Propitiatorium eſt, quod offertur pro peccatis & pro peccatorum pœnis ac flagellis auertendis. Hoc idem eſt, quod ſacrificium pro peccato.

10. Adhuc tria notanda ſunt ex D. Thoma 1.2. art.3 ad 8. & 10. Vnum eſt, quod ſi conferamus hæc ſacrificia Moſaica inter ſe, ratione ſanctitatis & preſtantię, primum locū obtinet Holocauſtum. Secundū, Hoſtia pro peccato. Tertium, Hoſtia pacifica pro beneficijs acceptis. Quartum, Hoſtia pacifica pro beneficijs accipiendis. Ratio eſt, quia hæc ſacrificia ordinata ſunt ad cultum & honorem Dei. Et, quo maior vel minor eſt obligatio colendi Deum, eo maior vel minor dignitas eſt

beneficij, quo illum colimus. Obligamur autem hoc ordine 1. propter infinitam ipsius maiestatem. 2. Propter offensam in ipsum commissam. 3. Propter accepta beneficia. 4. Propter sperata beneficia. Ergo iuxta hunc ordinem, Primo loco censeri debet Holocaustũ. Secundo, hostia pro peccato. Tertio, hostia pacifica pro beneficio accepto. Quarto, hostia pacifica pro beneficio accipiendo. Idem ordo dignitatis colligi potest ex parte ipsius sacrificij. Nam holocaustum totum comburebatur in honorem Dei, cætera non item. Ergo hac parte, cæteris erat præstantius. Hostia pro peccato, partim cremabatur ad honorem Dei, partim comedebatur: sed à solis Sacerdotibus, non à populo: & in solo atrio, non alibi: & ipso die sacrificij, non alio. Hostia pacifica pro beneficio accepto, partim cremabatur ad honorem Dei, in quo erat par hostiæ pro peccato; partim comedebatur, non tamen a solis Sacerdotibus, sed etiam a populo, nec in solo atrio, sed vbique in Ierusalem, & in hoc erat inferior. Hostia pacifica pro impetrando beneficio [illegible] parte [illegible] comedi, non solum a populo, & [illegible] sed etiam extra [illegible]. Poterat enim conseruari in sequentem diem [illegible] erat infra [illegible] Hostiæ pro beneficio accepto.

11. Alterum est, quod tamen [illegible] sæpe veniunt in [illegible] Sacerdotum & populi, [illegible] sanguis, aut adeps. [illegible]

[illegible]debatur ad crepidinem altaris in honorem Dei, atque [illegible] adurebatur igne. Huius [illegible] aſſignat cauſas D. Thomas. Vide infra cap. [illegible] & ſeqq.

12. [illegible] eſt, quod tametſi pro diuerſitate peccatorum, diuerſa fuerint inſtituta ſacrificia, non tamen ſeruabatur illa proportio, vt quo maius eſſet peccatum, eo præſtãtior eſſet res [illegible]: ſed contra potius, quo maius eſſet peccatum, eo vilior ſpecies animalis offerebatur, vt ex Rabbi Moſe notauit D. Thomas. Nam capra, quod eſt viliſſimum animal, offerebatur pro idololatria, quod eſt grauiſſimum peccatum. Pro ignorantia verò Sacerdotis, offerebatur vitulus; pro negligentia Principis, hircus. (Leuit. 4. & ſeqq.)

De iuge ſacrificio, quod quotidie offerebatur.

13. Iudæi ex præcepto diuino, iubebantur quotidie offerre duos agnos anniculos, & immaculatos in holocauſtum: alterum manè, & alterum veſpere. Et cum illis ſimilam conſperſam oleo, & vinum pro libamine. Hæc autem oblatio vocabatur *iuge ſacrificium*, vel *holocauſtum perpetuum*, quia quotidie fiebat, & nunquam intermittebatur. Sic enim legimus Exodi 29. *Hoc eſt quod facies in altari: agnos anniculos duos [illegible] iugiter, vnum agnum manè, & alterum [illegible] partem ſimilæ conſperſæ oleo [illegible] quartam partem hin, & [illegible]*

Alterum vero agnum offeres ad veſperam, iuxta ritum matutinæ oblationis, & iuxta ea quæ diximus in odorem ſuauitatis. Sacrificium eſt Domino, oblatione perpetua in generationes veſtras, ad oſtium tabernaculi teſtimonij coram Domino, vbi conſtituam vt loquar ad te. Et Num. 28. 3. *Hæc ſunt ſacrificia quæ offerre debetis. Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum: vnum offeretis mane, & alterum ad veſperam.*

14. Hoc iuge ſacrificium veteris Teſtamenti fuit figura ſacrificij Miſſæ in nouo Teſtamento. Primo ratione rei oblatæ. Nam ſicut in illo offerebatur agnus immaculatus, ita in hoc offertur Chriſtus, qui eſt Agnus ſine macula, Ioann. 1. 29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Secundo, ratione loci. Sicut ille offerebatur in tabernaculo, ita hic in Eccleſia. Tertio, ratione durationis. Sicut ille offerebatur quotidie, ita Chriſtus offertur quotidie. Vnde etiam apud Danielem c. 12. 11. vocatur *iuge ſacrificium.* Quarto, ratione determinationis temporis. Sicut ille offerebatur mane & veſpere, ita Chriſtus à principio mundi vſque ad finem. Apoc. 13. 8. *Agnum qui occiſus eſt ab origine mundi,* non quidem re ipſa, ſed per [illegible]. Quinto, ratione adiuncti. Sicut ille offerebatur cum ſimila & vino, ita Chriſtus quotidie offertur ſub ſpeciebus panis & vini.

De Agno Paſchali.

15. Hoc ſacrificium agni paſchalis à Deo inſtitutum eſt, paulo ante egreſſum filiorum Iſraelis ex Ægypto: ac primo celebratum, pridie egreſſionis ad veſperam cum mandato, vt poſtea ſingulis annis primo menſe anni, die 14. menſis ad veſperam repeteretur. Quod, an ſemper factum ſit, poſtea videbimus. Ad maiorem illius notitiam, hæc breuiter examinãda ſunt. 1. Qualis debuerit eſſe agnus. 2. An pro agno licuerit aliud animal immolare. 3. Quo tempore immolandus fuerit Agnus. 4. Quo loco. 5. Quo ritu. 6. Quinam potuerint ex illo comedere. 7. In quem finem inſtitutum ſit hoc ſacrificium agni. 8. Quoties celebratũ à Iudæis.

16. Eſt ergo prima quæſtio, qualis debuerit eſſe agnus? Reſpondeo. Debuit habere tres conditiones. 1. vt eſſet maſculus. 2. vt anniculus, ſeu vnius tantum anni. 3. vt ſine macula, id eſt, ſanus & integer, non morbidus aut vitioſus. Hoc patet ex illo Exodi 12. 3. *Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus.* Quæ autem maculæ ſeu vitia arcerent quodcunque animal à ſacrificio, exponit Moſes Leuit. 22. 21. his verbis: *Homo qui obtulerit victimam, tam de bobus, quam de ouibus, immaculatum offeret, vt acceptabile ſit: Omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, ſi fractum, ſi cicatricem habens, ſi papulas, aut ſcabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis ſuper altare Domini.*

17. Al-

17. Altera quæſtio eſt, an pro agno liceret aliud animal immolare? Reſpondeo. Non licuit aliud immolare, niſi hœdum, qui ſimiliter debebat eſſe maſculus, anniculus, & ſine macula. Sic enim legimus Exod. 12. *Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus: iuxta quem ritum tolletis & hœdum.* Obiici poteſt illud Deut. 16. 2. *Immolabiſque Phaſe Domino Deo tuo, de ouibus & bobus.* Ergo præter agnum & hœdum licebat etiam bouem aut vitulum immolare. Reſpondeo. Nomen Phaſe, dupliciter ſumi ſolet. Primo, propriè ac ſtrictè pro agno paſchali, qui immolabatur decimoquarto die menſis primi ad veſperam. Et hoc ſenſu, non licebat pro agno immolare aliud animal, niſi hœdum, vt dictum eſt. Secundo, impropriè Phaſe, pro hoſtiis pacificis, quæ durante ſolemnitate paſchali, offerebantur in diebus azymorum, qui ſequebantur veſperam & immolationem agni paſchalis. Huiuſmodi autem hoſtiæ poterant ſumi etiam ex bobus. Et hoc ſenſu intelligitur quod allatum eſt ex Deuteronomio. Vide quæ ſcripta ſunt Num. 28. Vnde patet, tam agnum paſchalem, quàm cæteras victimas illius ſolemnitatis, vocari Phaſe in Scriptura. Hinc etiam explicatur illud Ioan. 18. 28. *Et ipſi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent paſcha.* Vbi per paſcha non intelligitur agnus paſchalis, quem Iudæi pridie ad veſperam comederant, ſed victimæ pacificæ, quæ ſequentibus azymorum diebus [illegible] non tamen [illegible]
[illegible]

[illegible]

¶ Tertia quæſtio eſt, quo tempore immolandus fuerit Agnus? Reſpondeo Die decimoquarto menſis primi ad veſperam. Sic enim præceperat Deus Exo. 12. 3. *Decima die tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Et ſeruabitis eum vſque ad quartam decimam diem huius, immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam.* Hoc præceptum, quoad poſteriorem partem, ſemper ſeruatū eſt. Nam Hebræi, non ſolum in Ægypto ante egreſſionem, ſed etiam poſtea in monte Sinai & alibi, ſolebant immolare agnum paſchalem die decimoquarto menſis primi ad veſperam. Excipio vnum caſum. Nam ſi eo die immundi eſſent, poterat differri vſque ad diem decimumquartum ſequētis menſis: quod aliquando etiam factum eſt. Prior pars difficultatem habet. Nam aliqui putant, Iudæos nunquam, niſi in Ægypto, iuſſos fuiſſe quærere agnū die decima, quem poſtea immolarent die decimaquarta ad veſperam: ſed vnicuique liberum fuiſſe, vt quæreret, quo die vellet. Ita Abulen. in c. 12. Exod. q. 4. Ribera lib. 1. de templo c. 3. & nonnulli alij. Et duplex illorum ratio eſt. Vna, quia poſtea, quotieſcunque fit mentio immolationis agni, nūquam repetitur illa pars præcepti de die decima, qua debebat quæri agnus; ſed ſolum altera pars de die decimoquarto, quo debebat immolari. Ergo ſignum eſt, quod illa pars, de die decima, non obligauerit, niſi in Ægypto. Altera, quia exiſtimant cauſæ, cur in Ægypto debuerint agnum prius quærere & præparare, quam

quam veniret dies immolationis: quæ tamen cauſæ poſtea locum non habuerunt. Erant autem hæ. 1. quia ſciebant, ſe poſt paucos dies egreſſuros eſſe ex Ægypto, & ideo erant valde occupati circa ea paranda, quæ ad totam profectionem putabantur eſſe neceſſaria. Ne ergo propter hanc occupationem, obliuiſcerentur agni paſchalis, iuſſi ſunt tempeſtiue illũ quærere & præparare. 2. Vt tanto plus temporis haberent ad explorandum, an agnus eſſet talis, qualis ex præſcripto Dei requirebatur, nempe anniculus, maſculus, ſine macula. 3. Vt illis diebus, quibus agnus aſſeruabatur, ex ipſius aſpectu & balatu, facilius cogitarent de ſua liberatione ex Ægypto.

19. Neutra ratio videtur conuincere. Non prior, quia etiam poſtea, quotieſcunq; ſit mentio immolationis agni, nunquam repetitur illa pars præcepti, quod deberet comedi cum capite, pedibus, & inteſtinis. Et tamen ita oportebat. Nec poſterior, quia illæ tres cauſæ non magnopere vrgent. Imo primum & tertium nõ cohærent inter ſe. Nam ſi in futuram profectionem ita intenti erant Iſraelitæ, vt periculum eſſet, ne obliuiſcerentur agni paſchalis, quid neceſſe fuit, vt ex aſpectu & balatu agni reuocarentur in recordationem futuræ profectionis? Secunda nihil efficit. Cur enim in Ægypto indigebant certis diebus ad explorandum, an agnus eſſet anniculus, maſculus, & ſine macula, ſi poſtea non indigebant? An minus cauti & ſolertes erant in Ægypto quam extra Ægyptum? Non video, cur id aſſeramus. [illegible]

20 Quarta quæſtio eſt, quo loco immolandus fuerit agnus paſchalis. Reſpondeo. Diſtinguenda ſunt quatuor tempora. Primum egreſſionis ex Ægypto. Secundum peregrinationis in deſerto. Tertium, ingreſſus in Iudæam. Quartum habitationis in Iudæa. Igitur, cum adhuc in Ægypto eſſent Hebræi, ſinguli patresfamilias in ſua domo iubebantur immolare & comedere agnum. (Exod. 12.) At tempore peregrinationis, immolarunt & comederunt in deſerto Sinai. (Num. 9.) Porro in ingreſſu in Iudæam, poſt tranſitum Iordanis, in campeſtribus Iericho. (Iuſue 5. 10.) Denique, tempore habitationis in Iudæa, nuſquam licebat id facere, niſi in illo loco, vbi eſſet tabernaculum, iuxta illud Deuter. 16. 5. *Non poteris immolare Phaſe in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, ſed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi: immolabis Phaſe veſpere ad Solis occaſum, quando egreſſus es de Ægypto.* Locus autem, in quo habitauit nomen Domini, fuit varijs temporibus varius. Primo Galgala. Secundo Silo. Tertio Nobe. Quarto Gabaon. Quinto Ieruſalem, ædificato templo Salomonis. Et hæc cauſa eſt, cur ſæpe in ſacris literis fiat mentio eorum, qui tempore Paſchali Hieroſolymam aſcendebant, vt ſecundo Paralipomenon trigeſimo, verſu primo. Lucæ ſecundo verſu 41. & alibi.

21 Quinta quæſtio eſt, quo ritu coquendus & comedendus fuerit agnus. Reſpondeo, In

primo

prima immolatione, quæ in Ægypto peracta eſt, ſeruatus eſt hic ritus & ordo. 1. Mactabatur agnus, & ſanguis eius ponebatur ſuper vtrumque poſte ianuæ, & ſuperliminare domus in qua edendus erat. 2. Excoriabatur, & [illegible] eluebatur. 3. Aſſabatur igne. 4. Aſſatus comedebatur cū capite, pedibus & inteſtinis. 5. Adhibebantur azymi panes, cum lactucis agreſtibus. 6. Nihil ex eo relinquebatur in ſequentem diem, ſed ſi quid reliquum fuiſſet, igne comburendum erat. 7. qui illum comederent, debebant accincti eſſe renibus, calceati, baculum manibus geſtantes, & feſtinanter. Vide Exod. 12. Dubitari quæri ſolet, an hæc omnia fuerint etiam ſeruata? 2. An Iudæi comederent Agnum ſtantes vel ſedentes? Nihil certi de vtroque.

21. Sexta quæſtio eſt, quinam poterant comedere de agno paſchali? Reſpondeo, ſoli Iudæi, non autem alienigenæ, nulli prius niſi circumciſi (Exod. 12. 45.) [illegible] circumciſio erat figura Baptiſmi. Sic agnus paſchalis ſacrificij Euchariſtiæ. Sicut enim in nouo Teſtamento, nemo poteſt eſſe particeps [illegible] Euchariſtiæ niſi ſit baptizatus: ita in veteri Teſtamento, nemo poterat edere de agno Paſchali, niſi eſſet circumciſus. Sed [illegible] circumciſi poterant. Certum eſt Iudæos non potuiſſe. Vnde ſi qui Iudæi [illegible] contingeret circumcidi, eo die quo Iudæi immolabant agnum Paſchalem, comedere nolent, debebant [illegible]

Vige-

Digitized by Google

uſque ad diem decimam quartam ſequentis menſis, ut conſtat ex Num. 9. & 2. Paralip. 30. [illegible]

Secundo, quæſtio eſt, in quem finem inſtitutum fuerit hoc Sacrificium Agni? Reſpondeo triplicem fuiſſe. Primum in commemorationem beneficii, quod ſcilicet factum fuit in nocte, quæ ſecuta eſt immolationem Agni Paſchalis in Ægypto. Tunc enim Deus percuſſit omnia primogenita Ægypti intactis primogenitis Iudæorum; & liberavit Iudæos à ſervitute Pharaonis. Secundo, ut typus & figura eſſet Chriſti, qui tanquam Agnus innocens immolandus erat in Cruce pro hominibus. [illegible] Hoc enim intelligitur illud, Exod. 12. *Habebitis hunc diem in monumentum, & celebrabitis eum ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno.* Exod. 26. *Cum dixerint vobis filii veſtri: Quæ eſt iſta religio? dicetis eis: Victima tranſitus Domini eſt, quando tranſivit ſuper domos filiorum Iſrael in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos noſtras liberans.* De quo etiam loquitur Apoſtolus 1. Corinth. 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Duo ſecundo ſpectanda ſunt in Agno: 1. Immolatio, quæ erat figura Chriſti in Cruce immolandi. 2. Comeſtio, quæ erat figura Chriſti in ultima Cœna comedendi ſub ſpecie panis & vini. Tertio [illegible] *Primo*, ſicut per immolationem Agni Paſchalis, & per aſperſionem Sanguinis eius ſuper poſtes & ſuperlimina, Iudæi [illegible] capitulo [illegible]

nem Agni [illegible]
di. [illegible]
omiſſum eſt. Vide Exech. [illegible]
tunc peractum, [illegible]
mam, & in [illegible]
Reg. 23. 21. & 2. Paral. 35. [illegible]
intermiſſum eſt tempore, [illegible]
ca. Vide poſt captiuitatem, [illegible]
diſſent Ieroſolymam, [illegible]
mulare, 1. Eſdr. [illegible] Atque hactenus [illegible]
[illegible] dicta ſufficiant.

De alijs aliarum ſolemnitatum ſacrificijs.

15. Præter iuge ſacrificium [illegible] quotidie, & præter Agnum Paſchalem, qui in Phaſe offerebatur: erant alia ſacrificia, quæ in reliquis ſolemnitatibus offerri debebant ex præſcripto legis. Erant autem [illegible] res: 1. Sabbatum. 2. Neomenia [illegible] menſis lunaris. 3. Solemnitas [illegible] poſtridie Paſchatis. 4. Pentecoſte. 5. Feſtum tubarum. 6. Feſtum Expiationis. 7. [illegible] Scenopegia [illegible] Feſtum Cœtus atque Collectæ. De quibus ſumus [illegible] & [illegible].

16. Sacrificium Sabbati [illegible] Num. 28. [illegible] verba: Die autem Sabbati [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] Sacri-

27. Sacramentum [illegible], ibidem v. 11. [illegible]

28. Sacramentum Solennitatis Hymnorum, [illegible]

29. Sacramentum Pentecostes. Lucae 1[illegible]

Alterum vero agnum offeres ad veſperam iuxta ritum matutinæ oblationis, & iuxta ea quæ diximus in odorem ſuauitatis. Sacrificium eſt Domino, oblatione perpetua in generationes veſtras, ad oſtium tabernaculi teſtimonij coram Domino, vbi conſtituam vt loquar ad te. Et Num. 28. 3. *Hæc ſunt ſacrificia, quæ offerre debetis. Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum: vnum offeretis mane, & alterum ad veſperam.*

14. Hoc iuge ſacrificium veteris Teſtamenti fuit figura ſacrificij Miſſæ in nouo Teſtamento. Primo ratione rei oblatæ. Nam ſicut in illo offerebatur agnus immaculatus, ita in hoc offertur Chriſtus, qui eſt Agnus ſine macula. Ioann. 1. 29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Secundo, ratione loci. Sicut ille offerebatur in tabernaculo, ita hic in Eccleſia. Tertio, ratione durationis. Sicut ille offerebatur quotidie, ita Chriſtus offertur quotidie. Vnde etiam apud Danielem c. 12. 11. vocatur *iuge ſacrificium.* Quarto, ratione determinationis temporis. Sicut ille offerebatur mane & veſpere, ita Chriſtus à principio mundi uſque ad finem. Apoc. 13. 8. *Agnus qui occiſus eſt ab origine mundi:* non quidem reipſa, ſed per energiam. Quinto ratione adiuncti. Sicut ille offerebatur cum ſimila & vino, ita Chriſtus quotidie offertur ſub ſpecie panis & vini.

De Agno Paſchali.

15. Hoc ſacrificium agni paſchalis à Deo inſtitutum eſt, paulo ante egreſſum filiorum Iſraeles Ægypto: ac primo celebratum, pridie egreſſionis ad veſperam, cum mandato, vt poſtea ſingulis annis, primo menſe anni, die 14. menſis ad veſperam, repeteretur. Quod, an ſemper factum ſit, poſtea videbimus. Ad maiorem illius notitiam, hæc breuiter examinãda ſunt. 1. Qualis debuerit eſſe agnus. 2. An pro agno licuerit aliud animal immolare. 3. Quo tempore immolandus fuerit Agnus. 4. Quo loco. 5. Quo ritu. 6. Quinam potuerint ex illo comedere. 7. In quem finem inſtitutum ſit hoc ſacrificium agni. 8. Quoties celebratũ à Iudæis.

16. Eſt ergo prima quæſtio, qualis debuerit eſſe agnus? Reſpondeo. Debuit habere tres conditiones. 1. vt eſſet maſculus. 2. vt anniculus, ſeu vnius tantum anni. 3. vt ſine macula, id eſt, ſanus & integer, non morbidus aut vitioſus. Hoc patet ex illo Exodi 12. 3. *Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Erit autem agnus abſque macula maſculus, anniculus.* Quæ autem maculæ ſeu vitia arcerent quodcumque animal à ſacrificio, explicat Moſes Leuit. 22. his verbis: *Homo qui obtulerit victimam, tam de bobus, quam de ouibus, immaculatum offeret, vt acceptabile ſit. Omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, ſi fractum, ſi cicatricem habens, ſi papulas, aut ſcabiem aut impetiginem, non offeretis ea Domino, neque adolebitis ex eis ſuper altare Domini.* [illegible]

17. Ad

17. Altera quæſtio eſt, an pro agno liceret aliud animal immolare? Reſpondeo. Non licuit aliud immolare, niſi hœdum, qui ſimiliter debebat eſſe maſculus, anniculus, & ſine macula. Sic enim legimus Exod. 12. 5. *Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus: iuxta quem ritum tolletis & hœdum.* Obiici poteſt illud Deu. 16. 2. *Immolabisque phaſe Domino Deo tuo de [illegible] & de bobus.* Ergo præter agnum & hœdum, licebat etiam bouem aut vitulum immolare. Reſpondeo. Nomen Phaſe, dupliciter ſumi ſolet. Primo, proprie ac ſtricte pro agno paſchali, qui immolabatur decimoquarto die menſis primi ad veſperam. Et hoc ſenſu, non licebat pro agno immolare aliud animal, niſi [illegible]. Secundo, improprie & late pro hoſtiis pacificis, quæ durante ſolemnitate paſchali offerebantur in diebus azymorum, qui ſequebantur veſperam & immolationem agni paſchalis. Huiuſmodi autem hoſtiæ poterant ſumi etiam ex bobus. Et hoc ſenſu intelligitur quod allatum eſt ex Deuteronomio. Vide quæ ſcripta ſunt Num. 28. 16. [illegible] paſchalem, quam [illegible] ſolennitatis, vocari Phaſe in Scriptura. Hinc facile explicatur illud Ioan. 18. 28. *[illegible]* Vbi per paſcha non intelligitur agnus paſchalis, quem Iudæi [illegible] ad veſperam [illegible], ſed victimæ [illegible] azymorum diebus [illegible]

[illegible]

18. Tertia quæſtio eſt, quo tempore immolandus fuerit Agnus? Reſpondeo. Die decimoquarto menſis primi ad veſperam. Sic enim præcepit Deus Exod. 12. *Decima die tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Et ſeruabitis eum vſque ad quartam decimam diem huius, immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam.* Hoc præceptum, quoad poſteriorem partem, ſemper ſeruatũ eſt. Nam Hebræi, non ſolum in Ægypto ante egreſſionem, ſed etiam poſtea in monte Sinai & alibi, ſolebant immolare agnum paſchalem die decimoquarto menſis primi ad veſperam. Excipio vnum caſum. Nam ſi eo die immundi eſſent, poterat differri vſque ad diem decimumquartum ſequẽtis menſis: quod aliquando etiam factum eſt. Prior pars difficultatem habet. Nam aliqui putant, Iudæos nunquam, niſi in Ægypto, iuſſos fuiſſe quærere agnũ die decima, quem poſtea immolarent die decimaquarta ad veſperam: ſed vnicuique liberum fuiſſe, vt quæreret, quo die vellet. Ita Abulenſis in c.12. Exod. q. 4. Ribera lib. 5. de templo c. [illegible] & nonnulli alij. Et duplex illorum ratio eſt. Vna, quia poſtea, quotieſcunque fit mentio immolationis agni, nũquam repetitur illa pars præcepti de die decimo, quo debebat quæri agnus; ſed ſolum altera pars, de die decimo quarto, quo debebat immolari. Ergo ſignum eſt, quod illa pars, de die decimo non obligauerit, niſi in Ægypto. Altera, quia ceſſabat omnino cauſa, cur in Ægypto debuerint agnum prius quærere & præparare, quam

quam veniret dies immolationis: quæ tamen, cauſæ poſtea locum non habuerunt. Erant autem hæ, 1. quia ſciebant, ſe poſt paucos dies egreſſuros eſſe ex Ægypto, & ideo erant valde occupati circa ea paranda, quæ ad futuram profectionem putabantur eſſe neceſſaria. Ne ergo propter hanc occupationem obliuiſcerentur agni paſchalis, iuſſi ſunt tempeſtiue illum quærere & præparare. 2. Vt tanto plus temporis haberent ad explorandum, an agnus eſſet talis, qualis ex præſcripto Dei requirebatur, nẽpe anniculus, maſculus, ſine macula; 3. Vt illis diebus, quibus agnus aſſeruabatur, ex ipſius aſpectu & balatu, facilius cogitarent de futura liberatione ex Ægypto.

19. Neutra ratio videtur conuincere. Non prior, quia etiam poſtea, quotieſcunque fit mentio immolationis agni, nunquam repetitur illa pars præcepti, quod deberet comedi cum capite, pedibus, & inteſtinis. Et tamen ita fieri oportebat. Nec poſterior, quia illæ tres cauſæ non magnopere vrgent. Imo prima & tertia nõ cohærent inter ſe. Nam ſi in futuram profectionem ita intenti erant Iſraelitæ, vt periculum eſſet, ne obliuiſcerentur agni paſchalis, quid ne-
* ceſſe fuit, vt ex aſpectu & balatu agni reducerentur in recordationem futuræ profectionis? Secunda nihil efficit. Cur enim in Ægypto indigebant certis diebus ad explorandum, an agnus eſſet anniculus, maſculus & ſine macula; ſi poſtea non indigebant? [illegible] erant in Ægypto, quam extra Ægyptum? Non video, cur id aſſeramus.

[illegible]

20. Quæritur quoque, quo loco immolandus fuerit agnus paſchalis. Reſpondeo. Diſtinguenda ſunt quatuor tempora. Primum egreſſionis ex Ægypto. Secundum peregrinationis in deſerto. Tertium, ingreſſus in Iudæam. Quartum habitationis in Iudæa. Igitur, cum adhuc in Ægypto eſſent Hebræi, ſinguli patres familias in ſua domo iubebantur immolare, & comedere agnum. (Exod. 12.) At tempore peregrinationis, immolarunt & comederunt in deſerto Sinai. (Num. 9.) Porro in ingreſſu in Iudæam, poſt tranſitum Iordanis, in campeſtribus Iericho. (Ioſue 5. 10.) Denique, tempore habitationis in Iudæa, nuſquam licebat id facere, niſi in illo loco, vbi eſſet tabernaculum, iuxta illud Deuter. 16. 5. *Non poteris immolare Phaſe in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eſt tibi: ſed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi, immolabis Phaſe veſpere ad Solis occaſum, quando egreſſus es ex Ægypto.* Locus autem, in quo habitauit nomen Domini, fuit varijs temporibus varius. Primo Galgala. Secundo Silo. Tertio Nobe. Quarto Gabaon. Quinto Ieruſalem, ædificato templo Salomonis. Et hæc cauſa eſt, cur ſæpe in ſacris literis fiat mentio eorum, qui tempore Paſchali Hieroſolymam aſcendebant, vt ſecundi Paralipomenon trigeſimo, [illegible] primo. Lucæ ſecundo verſu 41. & alibi.

21. Quæritur quoque, quo ritu coquendus & comedendus fuerit Agnus. Reſpondeo. In

primis

prima immolatione, quæ in Ægypto [illegible] ſeruatus eſt hic ritus & [illegible] gnus, & ſanguis eius ponebatur ſuper [illegible] poſte ianuæ, & ſuper liminari [illegible] dendus erat. 2. Excoriebatur, [illegible] eluebatur. 3. Aſſabatur igne. 4. Aſſatus [illegible] debatur cũ capite, pedibus [illegible] habebantur azymi panes, cum [illegible] ſtibus. 6. Nihil ex eo licebat conſeruare in [illegible] quem alium diem; ſed ſi quid reſiduum [illegible] erat comburendum erat. 7. Qui illum come- [illegible] debebant accincti eſſe [illegible] baculum manibus geſtantes, feſtinantes. Vide Exod. 12. Duo hic quæri ſolent: [illegible] omnia ſint etiam ſeruata? [illegible] An Iudæi come- dentes Agnum debuerint ſtare, an ſedere? Nihil certi de vtroque.

21. Sexta quæſtio eſt, quinam poterant comedere de agno paſchali? Reſpondeo. Soli Iudæi, non autem alienigenæ, niſi prius eſſent circumciſi, (Exod. 12. 48.) [illegible] cumciſio erat figura Baptiſmi, & agnus paſchalis (vt diximus) Euchariſtiæ. Sicut ergo in N. Teſtamento, nemo poteſt eſſe particeps [illegible] Euchariſtiæ, niſi ſit baptizatus: ita in veteri Teſtamento, nemo poterat edere de agno Paſchali, niſi eſſet circumciſus. Sed non omnes circumciſi poterant. Certum eſt immundos non potuiſſe. Vnde ſi qui Iudæi, vel alienigenæ circumciſi, eo die, quo [illegible] immolabatur agnus Paſchalis, [illegible] ſent, debebant prius [illegible]

[illegible]

totus [illegible] quarum ſequenti [illegible] Num. 9. & 6. & 2. Paral. 3. 5.

[illegible] quæ ſit figura, in qua hoc ſacrificium Miſſæ [illegible]? Reſpondeo [illegible]. Primo, [illegible] quod Iudæi [illegible] eſt immolationem Agni Paſchalis in Ægypto. Tunc enim Deus percuſſit omnia primogenita Ægypti [illegible] primogenitis Iudæorum: & liberavit Iudæos è ſervitute Pharaonis. Secundo, typum & figuram [illegible] ſanguinem Agni [illegible] intelligendum. [illegible] *Habebitis hanc diem in monimentum: & celebrabitis eam ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno.* Lev. 26. [illegible] *Quæ ſi ſpectes* [illegible] *Dominum* [illegible] *ſuper domos filiorum Iſrael in Ægypto percutiens Ægyptios, & domos noſtras liberavit.* De poſteriori loquitur Apoſtolus 1. Corinth. 5. 7. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Duo autem ſpectanda ſunt in Agno. 1. Immolatio, quæ erat figura Chriſti in Cruce immolandi. 2. [illegible] erat figura Chriſti in [illegible] Cœnæ [illegible] ſub ſpecie panis & vini [illegible]. Primo, ſicut per immolationem Agni Paſchalis, & per aſperſionem Sanguinis ejus ſupra poſtes & limina [illegible]

[illegible]

rgonis, & ab Angelo percutiente [illegible]
mulationem Christi [illegible]
rem Sanguinis [illegible]
manum [illegible]
conoscitur Agno [illegible]
Christus in hac [illegible]
nobis [illegible]
ta inuitatione populi Israelitici [illegible]
mori addictus [illegible]
multitudines [illegible] Quia [illegible]
Agnus erat [illegible], anniculus [illegible]
culus [illegible] Christus in patiendo [illegible]
tatis, & sine vllo peccato. Quoniam [illegible]
non confringebatur in Agno [illegible]
ra in Cruce non sunt fracta, [illegible]
pressit Euangelista Ioann. [illegible]
pro Agno poterat hœdus subrogari [illegible] Chri-
ſtus, tametsi Agnus esset, tamen [illegible]
id eſt, inter hœdos reputaretur [illegible] hœ-
dus solet eſſe victima pro peccato [illegible]
ſtus pro peccatis totius mundi [illegible] eſt.
Hinc etiam Iacob [illegible] pello-
bus [illegible] ut [illegible]
ret. Posterior figura [illegible],
[illegible] Agnus [illegible] Chri-
ſtus in Eucharistia [illegible]
Secundo [illegible] circumci-
ſi, [illegible]
Christiani & Baptizati [illegible]
Tertio, [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] & dolore [illegible]. [illegible] ante, poſtibus, [illegible] & humanita- [illegible] vini. Denuque [illegible], & peregrinatio- [illegible] coeleſtem patriam.

21 Notandum eſt, quoties a Iudæis celebratum [illegible] Paſcha? [illegible]. Conſtat ex Scriptura, ſæpe celebratum, & [illegible] numerum eſſe. Et primo celebratum eſt in Ægypto, Exod. 12. [illegible] Secundo, in deſerto Sinai, anno ſecundo [illegible] [illegible]. Tertio [illegible] [illegible] in Ieruſalem ſub Ezechia Rege. 2. Paral. 30. Quinto, in Ieruſalem ſub Ioſia Rege, [illegible] primo & 2. Paral. 35. Sexto, poſt [illegible] Babylonicam in Ieruſalem, 1. Eſdræ 6. 19. Septimo, tempore Chriſti & Apoſtolorum (Matth. 26. 17.) Omiſſum autem eſt [illegible], toto tempore peregrinationis, exceptis duobus primis annis. Nam primo anno celebratum eſt in Ægypto: ſecundo, in deſerto Sinai, [illegible]. Ab eo tempore per 38 annos, [illegible] [illegible] eſt. Non [illegible] [illegible], ac proinde non [illegible] celebrare Paſcha. Vnde Ioſue, [illegible] [illegible]

ſacrificij, quo illum colimus. Obligamur autem hoc ordine. 1. propter infinitam ipſius maieſtatem. 2. Propter offenſam in ipſum commiſſam. 3. Propter accepta beneficia. 4. Propter ſperata beneficia. Ergo iuxta hunc ordinē, Primo loco cenſeri debet Holocauſtū: Secundo, hoſtia pro peccato: Tertio, hoſtia pacifica pro beneficio accepto: Quarto, hoſtia pacifica pro beneficio accipiendo. Idem ordo dignitatis colligi poteſt ex parte ipſius ſacrificii. Nam holocauſtum totum comburebatur in honorem Dei, [illegible] parte, cæteris erat præſtantius. Hoſtia pro peccato, partim cremabatur ad honorem Dei, partim comedebatur: ſed à ſolis Sacerdotibus, non à populo: & in ſolo atrio, non alibi, & ipſo die ſacrificii, non alio. Hoſtia pacifica pro beneficio accepto, partim cremabatur ad honorem Dei, in quo erat par hoſtiæ pro peccato: partim comedebatur, non tamen à ſolis Sacerdotibus, ſed etiam à populo, nec in ſolo atrio, ſed vbique in Ieruſalem [illegible] Hoſtia pacifica pro [illegible] rat [illegible] Poterat enim [illegible] in hoc erat infra [illegible] Hoſtiæ pro beneficio accepto.

11. Alterum eſt, quod tametſi carnes ſacrificiorum ſæpè veniebant in vſum Sacerdotum & populi, vt iam dictum eſt: nunquam tamen ſanguis, aut adeps. Nam Moyſes,

Le-

effundebatur ad crepidinem altaris in honorem Dei; adeps verò adurebatur igne. Huius ceremoniæ assignat causas D. Thomas. Vide infra cap. 15. § 14. & ſeqq.

14. Tertium eſt, quod tametſi pro diuerſitate peccatorum diuerſa fuerint inſtituta ſacrificiorum genera, ſeruabatur illa proportio, vt quo maius eſſet peccatum, eo præſtātior eſſet et oblatio ſacrificij: ſed contra potius, quo grauius eſſet peccatum, eo vilior ſpecies animalis offerebatur, vt ex Rabbi Moſe notauit D. Thomas. Nam capra, quod eſt viliſſimum animal, offerebatur pro idololatria, quod eſt grauiſſimum peccatum. Pro ignorantia verò Sacerdotis offerebatur vitulus, pro negligentia Principis hircus. (Leuit. 4. & ſeqq.)

De iugi ſacrificio, quod quotidie offerebatur.

15. Iudæi ex præcepto diuino, iubebantur quotidie offerre duos agnos anniculos, & immaculatos in holocauſtum: alterum manè, & alterum veſpere. Et cum illis ſimilam conſperſam oleo, & vinum pro libamine. Hæc autem oblatio vocabatur *iuge ſacrificium*, vel *holocauſtum ſempiternum*, quia quotidie fiebat, & nunquam intermittebatur. Sic enim legimus Exodi 29. *Hoc eſt quod facies in altari, agnos anniculos duos per ſingulos dies iugiter, vnum agnum mane, & alterum veſpere, decimam partem ſimilæ conſperſæ oleo* [illegible] *quartam partem* [illegible]

Alterum vero agnum offeres ad veſperam, iuxta ritum matutinæ oblationis, & iuxta ea quæ diximus in odorem ſuauitatis. Sacrificium eſt Domino, oblatione perpetua in generationes veſtras, ad oſtium tabernaculi teſtimonij coram Domino, ubi conſtituam vt loquar ad te. Et Num. 28. *Hæc ſunt ſacrificia quæ offerre debetis. Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum: vnum offeretis mane, & alterum ad veſperam.*

14. Hoc iuge ſacrificium veteris Teſtamenti fuit figura ſacrificij Miſſæ in nouo Teſtamento. Primo ratione rei oblatæ. Nam ſicut in illo offerebatur agnus immaculatus: ita in hoc offertur Chriſtus, qui eſt Agnus ſine macula, Ioann. 1.29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Secundo, ratione loci. Sicut ille offerebatur in tabernaculo, ita hic in Eccleſia. Tertio, ratione durationis. Sicut ille offerebatur quotidie, ita Chriſtus offertur quotidie. Vide etiam apud Danielem c. 12. *auferetur iuge ſacrificium.* Quarto, ratione determinationis temporis. Sicut ille offerebatur mane & veſpere, ita Chriſtus à principio mundi uſque ad finem, Apoc. 13.8. *Agnus qui occiſus eſt ab origine mundi:* non quidem reipſa, ſed per efficaciam. Quinto, ratione adiuncti. Sicut ille offerebatur cum ſimila & vino, ita Chriſtus quotidie offertur ſub ſpecie panis & vini.

De Agno Paſchali.

15. Hoc ſacrificium agni paſchalis à Deo inſtitutum eſt, paulo ante egreſſum filiorum Iſraelis ex Ægypto: ac primo celebratum, pridie egreſſionis ad veſperam cum mandato, vt poſtea ſingulis annis primo menſe anni, die 14. menſis ad veſperam, repeteretur. Quod, an ſemper factum ſit, poſtea videbimus. Ad maiorem illius notitiam, hæc breuiter examinãda ſunt. 1. Qualis debuerit eſſe agnus. 2. An pro agno licuerit aliud animal immolare. 3. Quo tempore immolandus fuerit Agnus. 4. Quo loco. 5. Quo ritu. 6. Quinam potuerint ex illo comedere. 7. In quem finem inſtitutum ſit hoc ſacrificium agni. 8. Quoties celebratũ à Iudæis.

16. Eſt ergo prima quæſtio, qualis debuerit eſſe agnus? Reſpondeo. Debuit habere tres conditiones. 1. vt eſſet maſculus. 2. vt anniculus, ſeu vnius tantum anni. 3. vt ſine macula, id eſt, ſanus & integer, non morbidus aut vitioſus. Hoc patet ex illo Exodi 12. 3 *Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Erit autem agnus abſque macula maſculus, anniculus.* Quæ autem maculæ ſeu vitia arceret quodcunque animal à ſacrificio, explicat Moſes Leuit. 22. his verbis: *Homo qui obtulerit victimam, tam de bobus, quàm de ouibus, immaculatum offeret, vt acceptabile ſit. Omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, ſi fractum, ſi cicatricem habens, ſi papulas, aut ſcabiem aut impetiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis ſuper altare [illegible].*

17. Altera quæſtio eſt, an pro agno liceret aliud animal immolare? Reſpondeo. Non licuit aliud immolare, niſi hœdum, qui ſimiliter debebat eſſe maſculus, anniculus, & ſine macula. Sic enim legimus Exod. 12. 5. *Erit autem agnus abſque macula, maſculus, anniculus: juxta quem ritum tolletis & hœdum.* Obijci poteſt illud Deut. 16. 2. *Immolabiſque Phaſe Domino Deo tuo, de ovibus & de bobus.* Ergo præter agnum & hœdum, licebat etiam bovem aut vitulum immolare. Reſpondeo. Nomen Phaſe, dupliciter ſumi ſolet. Primo, propriè ac ſtrictè pro agno paſchali, qui immolabatur decimoquarto die menſis primi ad veſperam: Et hoc ſenſu, non licebat pro agno immolare aliud animal, niſi hœdum, ut dictum eſt. Secundo, impropriè & late pro hoſtiis pacificis, quæ durante ſolemnitate paſchali, offerebantur in diebus azymorum, qui ſequebantur veſperam & immolationem agni paſchalis. Huiuſmodi autem hoſtiæ poterant ſumi etiam ex bobus. Et hoc ſenſu intelligitur, quod allatum eſt ex Deuteronomio. Vide quæ ſcripta ſunt Num. 28. 16. Vnde patet, tam agnum paſchalem, quam ceteras hoſtias illius ſolemnitatis, vocari Phaſe in Scriptura. Hinc facile explicatur illud Ioan. 18. 28. *Et ipſi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent paſcha.* Vbi per paſcha non intelligitur agnus paſchalis, quem Iudæi pridie ad veſperam comederant, ſed victimæ paſchales, quæ ſeptem azymorum diebus [illegible] tam ſacerdotes quam populus & [illegible]

18. Ter-

38. Tertia quæſtio eſt, quo tempore immo-
landus fuerit Agnus? Reſpondeo. Die deci-
moquarto menſis primi ad veſperam. Sic enim
præceperat Deus Exo. 12. 3. *Decima die tollat v-*
nuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Et ſer-
uabitis eum vſque ad quartam decimam diem huius,
immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael
ad veſperam. Hoc præceptum, quoad poſterio-
rem partem, ſemper ſeruatũ eſt. Nam Hebræi,
non ſolum in Ægypto ante egreſſionem, ſed
etiam poſtea in monte Sinai & alibi, ſolebant
immolare agnum paſchalem die decimoquar-
to menſis primi ad veſperam. Excipio vnum
caſum. Nam ſi eo die immundi eſſent, poterat
differri vſque ad diem decimumquartum ſequẽ-
tis menſis, quod aliquando etiam factum eſt.
Prior pars difficultatem habet. Nam aliqui pu-
tant, Hebræos nunquam, niſi in Ægypto, iuſſos
fuiſſe quærere agnum die decima, quem poſtea
immolarent die decimaquarta ad veſperam:
ſed vnicuiq; liberum fuiſſe, vt quæreret, quo
die vellet. Ita Abulenſis in c. 12. Exod. q. 4. Ribe-
ra lib. 5. de templo c. 3. & nonnulli alij. Et du-
plex illorum ratio eſt. Vna, quia poſtea, quo-
tieſcunque fit mentio immolationis agni, nũ-
quam repetitur illa pars præcepti de die deci-
mo quo debebat quæri agnus; ſed ſolum alte-
ra pars de die decimoquarto, quo debebat im-
molari. Ergo ſignum eſt, quod illa pars, de die
decimo non obligarent, niſi in Ægypto. Al-
tera quia erat legitima cauſa, cur in Ægypto
deberent agnum prius quærere & præparare,
quam

quam veniret dies immolationis: quæ tamen cauſæ poſtea locum non habuerunt. Erant autem hæ. 1. quia ſciebant, ſe poſt paucos dies egreſſuros eſſe ex Ægypto, & ideo erant valde occupati circa ea paranda, quæ ad iuſtam profectionem putabantur eſſe neceſſaria. Ne ergo propter hanc occupationem obliuiſcerentur agni paſchalis, iuſſi ſunt tempeſtiue illum quærere & præparare. 2. Vt tanto plus temporis haberent ad explorandum, an agnus eſſet talis, qualis ex præſcripto Dei requirebatur, nēpe anniculus, maſculus, ſine macula. 3. Vt illis diebus, quibus agnus aſſeruabatur, ex ipſius aſpectu & balatu, facilius cogitarent de ſua liberatione ex Ægypto.

19. Neutra ratio videtur conuincere. Non prior, quia etiam poſtea, quotieſcunque fit mentio immolationis agni, nunquam repetitur illa pars præcepti, quod deberet comedi cum capite, pedibus, & inteſtinis. Et tamen ita fieri oportebat. Nec poſterior, quia illæ tres cauſæ non magnopere vrgent. Imo prima & tertia nō cohærent inter ſe. Nam ſi in ſtudia profectionem ita intenti erant Iſraelitæ, vt periculū eſſet, ne obliuiſcerentur agni paſchalis, quid neceſſe fuit, vt ex aſpectu & balatu agni reducerentur in recordationem ſuæ profectionis? Secunda nihil efficit, quoniam in Ægypto indigebant certis diebus ad explorandum, an agnus eſſet anniculus, maſculus, & ſine macula, ſi poſtea non indigebant. Ab omnibus enim ſtudioſi erant in Ægypto, quam extra Ægyptum? Non video, cur id dicatur.

[illegible]

20 Quarta quæſtio eſt, quo loco immolandus fuerit agnus paſchalis. Reſpondeo. Diſtinguenda ſunt quatuor tempora. Primum egreſſionis ex Ægypto. Secundum peregrinationis in deſerto. Tertium, ingreſſus in Iudæam. Quartum habitationis in Iudæa. Igitur, cum ex Ægypto egreſſuri eſſent Hebræi, ſinguli patresfamilias in ſuis ædibus iubebantur immolare & comedere agnum. (Exod. 12.) At tempore peregrinationis immolarunt & comederunt in deſerto Sinai. (Num. 9. 1.) Porro in ingreſſum Iudææ, poſt tranſitum Iordanis, in campeſtribus Iericho. (Ioſue 5. 10.) Denique, tempore habitationis in Iudæa, nuſquam licebat id facere, niſi in illo loco, vbi eſſet tabernaculum, iuxta illud Deuter. 16. 5. *Non poteris immolare Phaſe in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eſt tibi: ſed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi immolabis Phaſe veſpere ad Solis occaſum, quando egreſſus es de Ægypto.* Locus autem, in quo habitauit nomen Domini, fuit varijs temporibus varius. Primo Galgala. Secundo Silo. Tertio Nobe. Quarto Gabaon. Quinto Ieruſalem, ædificato templo Salomonis. Et hæc cauſa eſt, cur ſæpe in ſacris literis fiat mentio eorum, qui tempore Paſchali Hieroſolymam aſcendebant, vt ſecundo Paralipomenon trigeſimo, & trigeſimo quinto. Lucæ ſecundo verſu 41. & alibi.

21 Quinta quæſtio eſt, quo ritu coquendus & comedendus fuerit Agnus? Reſpondeo. In

primis

prima immolatione, quæ in Ægypto contigit, ſeruatus eſt hic ritus & ordo. 1. Mactabatur a-gnus, & ſanguis eius [illegible] poſte ianuæ, & ſuperliminari domus [illegible] dendus erat. 2. Excoriebatur, [illegible] eluebatur. 3. Aſſabatur igne. 4. [illegible] debatur cum capite, pedibus & [illegible] habebantur azymi panes, cum [illegible] bus. 6. Nihil ex eo licebat conſeru[illegible] [illegible] diem: ſed ſi quid reliquum [illegible] comburendum erat. 7. qui illum come-[illegible] debebant accincti eſſe renibus [illegible] baculum manibus geſtantes. [illegible] Exod. 12. Dubium quæri [illegible] omnia ſint etiam ſeruanda? [illegible] dentes Agnum, debuerint ſtare, [illegible] hil certi de vtroque.

22. Sexta quæſtio eſt, quinam potuerint comedere de agno paſchali? Reſpondeo, Soli Iudæi, non autem alienigenæ, niſi prius eſſent circumciſi (Exodi 12. [illegible] circumciſio erat figura Baptiſmi [illegible] ſacrificii Euchariſtiæ [illegible] Teſtamento; nemo poteſt [illegible] Euchariſtiæ, niſi ſit baptizatus [illegible] Teſtamento nemo poterat edere de agno Paſchali, niſi eſſet circumciſus. [illegible] circumciſi [illegible] dos non potuiſſe [illegible] genæ circumciſi, [illegible] ordinarie im-molabatur agnus Paſchalis, immundi fu-iſſent, debebant prius mundari, [illegible]

figura

[illegible] quartum ſequenti [illegible], *Exod.* 9. n. 5 1. Para-[illegible]

24. [illegible] quæſtio eſt, in quem finem inſtitutum fuerit hoc Sacrificium Agni? Reſpondeo [illegible] fines. Primo [illegible] quod [illegible] quæ ſecuta eſt immolationem Agni Paſchalis in Ægypto. Tunc enim Deus percuſſit omnia primogenita Ægypti, [illegible] & liberauit [illegible]. Secundo, [illegible] tanquam Agnus [illegible] intelligi [illegible] *Exod.* 12. [illegible] *Domino in* [illegible] *ſempiterno.* Ex. 12. 26. [illegible] *Quæ eſt iſta* [illegible]. De poſſeſſione loquitur Apoſtolus 1. Corinth [illegible] *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Duo autem ſpectanda ſunt in Agno: 1. Immolatio, quæ erat figura Chriſti in Cruce immolandi. 2. [illegible] Chriſti [illegible] comedendi ſub ſpecie panis & vini [illegible]. Primo, ſicut per immolationem Agni Paſchalis, & per aſperſionem Sanguinis eius in poſtes & limina, [illegible] ſunt Iſraëlitæ [illegible]

[illegible]

tannis, & ab Angelo [illegible] immolationem Christi in Cruce [illegible] nem ſanguinis [illegible] [illegible] cundo, ſicut Agnus [illegible] Chriſtus in [illegible] nobis. Tertio [illegible] tatis [illegible] populi [illegible] Chriſtus mortuus [illegible] maliter [illegible] Agnus [illegible] culatus Chriſtum [illegible] tatis, & ſine vllo peccato. Quarto [illegible] non confringebatur in Agno: vt Chriſti [illegible] ſa in Cruce non ſunt fracta, [illegible] perſſit Euangeliſta, Ioann. 19. [illegible] pro Agno poterat hœdus ſubrogari [illegible] ſtus, tametſi Agnus eſſet [illegible] id eſt, inter hœdos reputatus eſt. [illegible] dus ſolet eſſe victima pro peccato [illegible] ſtus pro peccatis omnis mundi [illegible] Hinc etiam [illegible] lat obuiam [illegible] ret. Poſteriùs [illegible] mos Agni [illegible] ſtus in [illegible] Chriſtianis. Secundo, [illegible] tur, & [illegible] Chriſtianis & [illegible] Tertio, [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] panibus, & ſubito de peccatis.
[illegible] pedibus, & ma-
[illegible] & homines
[illegible]. Deinque,
[illegible] & pervenire [illegible]
[illegible] ad vitam Chriſtia-
[illegible] cœleſtem [illegible].

2. [illegible] hoc eſt, quoties Iudæis celebratum [illegible]? Reſpondeo: Conſtare [illegible] celebrationem, & ſeptē omnium [illegible]. Primo celebratum eſt in egreſſu [illegible]. Secundò, in [illegible] [illegible] [illegible] Re- [illegible]. Quarto, in Ieruſalem [illegible] Regis, quinto [illegible] ſexto [illegible] primo & 2. Paral. 35. 1.) Sexto poſt [illegible] captivitate Babylonica [illegible] 1. Eſdræ 6. 19. Septimo, tempore Chriſti & Apoſtolorum (Matth. 26. 17.) Omiſſum autem eſt primo, tam tempore peregrinationis, exceptis duobus primis annis. Nam primo anno celebratum eſt in Ægypto: ſecundo, in deſerto Sinai [illegible] eſt. Atque tamquam per 38. annos, [illegible] [illegible] Non etiam [illegible] [illegible] [illegible] celebrare Paſcha. [illegible] [illegible] [illegible]

nem Agni, [illegible]
di. (Iosue 5.) Deinde [illegible]
emissum est. Vnde [illegible]
sunt populum, [illegible]
[illegible]
Reg. [illegible]
termissum est tempore [illegible]
cæ. Vnde post captiuitatem, cum redi[illegible]
[illegible] Ieroſolymam, [illegible]
[illegible] (1. Esdræ 6. 19.) Atque hæc de Sa[illegible]
[illegible]

De aliis aliarum ſolemnitatum ſacrificiis.

15. Præter hæc sacrificia [illegible] dies & præter Agnum Paschalem [illegible] Paschate offerebantur: [illegible] reliquis solemnitatibus [illegible] præscripto legis. [illegible] 1. Sabbatum. 2. Neomeniæ [illegible] mensis lunaris. 3. *Solemnitas* [illegible] incipiebat post [illegible] Paschalem [illegible] 5. Festum tubarum. [illegible] 7. Scenopegia, seu festum [illegible] 8. Festum [illegible] De quibus [illegible]

16. Sacrificia [illegible] Num. 28 & 29. [illegible]

[illegible]

27. [illegible]

Digitized by Google

27. Sacrificium [illegible] [illegible] *Domino* [illegible] *ſimile* [illegible] *per aquas* [illegible] *Media parte* [illegible] *quarta* [illegible] *quæ* [illegible]

28. Sacrificium ſolemnitatis azymorum, [illegible] *Et hæc omnia* [illegible] *&c.*

29. Sacrificium Deprecationis, Leuit. 5.

[illegible] Tabernaculum [illegible] Al-
[illegible] Numero [illegible], Templum, [illegible]-
[illegible] perpetuum [illegible] hoc
[illegible], cum dictis *[illegible] habe-*
[illegible] [illegible] *[illegible] ſemper [illegible]*
[illegible] ſit, oſtendit
[illegible] in perpetuum.

[illegible] Expressius, Leuit. 25.
[illegible] dies [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Numero-
[illegible] Septimo, his verbis:
[illegible] ſeptimum [illegible]
[illegible] Domino, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Vir [illegible],
[illegible] perpetuo, [illegible]
[illegible] inveniuntur [illegible]
[illegible]
[illegible] populi
[illegible]
[illegible] Tertio, [illegible] Vi-
[illegible] Numero-
rum.

31. Sacrificium [illegible] Tabernaculorum. Leuit. 23. 34. [illegible] ... diebus Domino. Septem diebus [illegible] Domino. Hæc holocausta [illegible] latius exponuntur. Num. 29. [illegible] ... duos, agnos anniculos immaculatos [illegible] ... & dimidium [illegible] ... duodecim [illegible] ... & c. Et sic deinceps. Hæc [illegible] quod illis septem diebus, omnia [illegible] eadem, excepto numero vitulorum. Primo [illegible] die offerebantur tredecim [illegible] Secundo, duodecim: tertio, vndecim: quarto, decem: quinto, nouem: sexto, octo: septimo septem. Singulis autem diebus [illegible] quatuordecim agni [illegible] ... sacrificium.

32. Sacrificium [illegible] quod [illegible] Salomon [illegible] celebratum [illegible] 47. 50. [illegible] ... [illegible]

[illegible], [illegible] ſa-
[illegible] libaminis. Sequitur communis clauſula: [illegible] ſolemnitatibus [illegible] & be- [illegible] [illegible] quæ [illegible] dupli- [illegible] quædam neceſſitatis ex præ- [illegible] arbitrio & de- [illegible]. De prioribus, quæ ſie- [illegible], dictum eſt hactenus. De poſterioribus non eſt neceſſe dicere in particulari, quia ſpectant ad noſtrum inſtitutum.

De igne, quo vtebantur Sacerdotes in ſacrificijs.

14. Quatuor certa ſunt ex ſcripturis. Primum eſt, ignem quendam à Deo creatum [illegible] eſſe, qui conſumpſit primum ſacrificium, quod obtulit Aaron in deſerto, poſtquam Sacerdos à Moſe conſecratus eſt: quod contigit anno ſecundo egreſſionis filiorum Iſrael ex Ægypto. Sic enim legimus, Leuit. 9. 24. *Apparuit gloria Domini omni multitudini: Et ecce egreſſus ignis à Domino, deuorauit holocauſtum, & adipes qui erant ſuper altare. Quod cum vidiſſent turbæ, laudauerunt Dominum ruentes in facies ſuas.*

15. Alterum eſt, hunc ignem debuiſſe perpetuo nutriri & conſeruari à Sacerdotibus, vt nunquam ab altari deficeret. Leuit. 6. 12. *Ignis in altari ſemper ardebit, quem nutriet Sacerdos ſub-* [illegible] [illegible] *qui nunquam deficiet in altari.*

 [illegible] Ter-

16. Tertium eſt, nunquam alias quam illo [illegible] potuiſſe vel Sacerdotes offerre [illegible] de conſilio, quia Nadab & Abiu [illegible] à Deo puniti ſunt, quod [illegible] Leuit. 10. [illegible] *Nadab & Abiu* [illegible] *thuribulis* [illegible] *ignem* [illegible] [illegible] *Auguſtinus* [illegible]

17. Quartum eſt, [illegible] anno [illegible] exitus ex *Ægypto*, [illegible] Hieroſolymis [illegible] [illegible] ſolum eſt, & Iudæi in Babylonem [illegible] Tunc enim in quodam puteo à Sacerdotibus abſconditus eſt. 2. Machab. 1. [illegible] *rex* [illegible] *ſenderet* [illegible] *eſſe* [illegible] Hinc [illegible] tempore, quod præceſſit [illegible] fuiſſe [illegible] [illegible] per 40 annos in ſolitudine [illegible] Iſraël, manſiſſe [illegible] [illegible] in Gabaon [illegible] [illegible] Salomonis [illegible] [illegible] eſt.

14. Qu[illegible] eundem ignem, poſt io-
[illegible] Nehemias, quæ-
[illegible] ſacerdotum,
[illegible] nec tamen
[illegible] aquam
[illegible] in
[illegible] 2. Machab. 1. [illegible]
[illegible] & placuit Deo [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Et iuſſit eos hau-
[illegible]
[illegible] & ligna,
[illegible] & [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] diem illum, quo ignis hic di-
uinitus [illegible] eſt, habuerunt [illegible]
[illegible] ſeu dies da-
[illegible] in ſecundo tem-
plo, eodem igne [illegible] ſacrificium.

15. Porro [illegible] de quo hactenus di-
ctum eſt, [illegible] quæ nos dubitare
faciunt. Primo, Quia hic Deus [illegible] Secun-
do, Quia [illegible] & non [illegible]
[illegible] Tertio, Quia tam [illegible], ex a-
[illegible] ſacerdotum, non
[illegible] Hæc,
[illegible] Ex primo,
[illegible] quæ in Nouo Te-
ſtamento

ſtamento præcedentis ſacrificium, [illegible] eſſe: nec aliud, quam ignem [illegible] tis. Ex ſecundo [illegible] tum eſſe ſine hoc igne [illegible] 13, *Si* [illegible] *tatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt* [illegible] tertio, hunc ignem charitatis [illegible] nullo perire per peccatum mortale; quod [illegible] ber ſe inſtar aquæ [illegible]: ſed poſſe [illegible] te abſolutione Sacerdotali, [illegible] miraculo reaccendere & recuperari. De [illegible] igne loquitur Chriſtus Luc. 12. v. [illegible] *mittere in terram,* [illegible] Vide Auguſtinum in Pſalm. [illegible].

De ſacrificio Novi Teſtamenti, quod per ſacrificia Moſaica fuit præfiguratum.

40. In novo Teſtamento duplex eſt ſacrificium. Vnum cruentum, quo Chriſtus ſemel in ara Crucis Deo Patri oblatus eſt [illegible] peccatorum [illegible]. Alterum incruentum, quo idem Chriſtus quotidie ſub ſpecie panis & vini offertur [illegible] memoriam cruenti illius in cruce [illegible] cauſas. 1. Ad colendum Deum. 2. Ad gratias [illegible] 3. Ad impetranda nova beneficia. 4. Ad placandum Deum.

41. Hæc duo ſacrificia poſſunt duplici [illegible] ſpectari. Primo, quoad rem oblatam [illegible]

[illegible] ſunt duo [illegible]. Nam in vtroque eſt [illegible] & eadem res oblata, nempe CHRISTVS [illegible]. Secundo quoad modum & ritum, [illegible] ſunt. Nam Chriſtus in [illegible] cruento modo, & in propria ſpecie [illegible] per realem ſui occiſionem. In altero [illegible] incruento modo, & ſub ſpecie aliena, ſine [illegible] occiſione.

[illegible] Verum [illegible] eſt quaſi prima-[illegible], quod præfigurandum omnia ſacrificia Veteris Teſtamenti ordinata ſunt, ſiue [illegible] Moſaica, de quibus actū eſt, ſiue [illegible], vt ſacrificium Abrahæ, Melchiſedech, Iob. Vt omittam reliqua. Nam hæc omnia fuerunt typi ſeu figuræ [illegible]. Quod breuiter ſic explico.

[illegible] In ſacrificio cruento, quo Chriſtus in cruce [illegible] eſt, multa ſpectari poſſunt. Primo, [illegible] Dominus. Secundo, [illegible] in mortem. Tertio, quod [illegible] obedientiſſimus. Hæc ergo præ-[illegible] ſacrificium Abrahæ, quo [illegible] filium ſuum Iſaac. Quar-[illegible]. Hoc ſymbolum [illegible], quæ erant [illegible] Sanguinis libe-[illegible]. Hoc ſignificat [illegible], quibus [illegible] [illegible]

[illegible]

2. Quam vim & efficaciam sanctificandi habuerint. 3. An fuerint semper [illegible] Sacramenta. 4. Quid de singulis in particulari statuendum ſit.

QVÆSTIO I.

Quæ & quot fuerint Sacramenta Moſaica.

1. GEneratim loquendo, fuerunt duplicia. Quædam pertinebant ad totum populum vt Circumciſio, Eſus Agni Paſchalis, Purificationes ab variis immunditiis, Expiationes a peccatis. Quædam ad Miniſtros Synagogæ, vt Conſecratio Sacerdotum, Ablutio manuum & pedum, eſus panum propoſitionis, & quædam alia, quæ Sacerdotum [illegible] tur (Diuus Thomas 1. 2. quæſt. 102. art. 5.)

2. Hæc omnia erant figuræ ſeu typi Sacramentorum nouæ legis. Nam primo Circumciſio erat figura Baptiſmi. 2. Eſus Agni Paſchalis, & eius panum propoſitionis figura Euchariſtiæ. 3. Purificationes & expiationes, figura pœnitentiæ. 4. Conſecratio Sacerdotum, figura ſacri Ordinis (D. Thom. ibidem art. 5. ad [illegible])

3. Quæres, cur nullæ fuerint figuræ reliquorum Sacramentorum, vt Confirmationis, Extremæ Vnctionis, & Matrimonii. D. Thomas

[illegible]

aſſignat hanc cauſam: quia Confirmatio eſt Sacramentum plenitudinis gratiæ. (Galat. 4. 4. & Hebr. 7. 19.) Similiter, Extrema Vnctio eſt quaſi immediata quædam præparatio ad introitum regni cœleſtis. At in V. T. nemini patebat introitus in regnum cœleſte, quia ianua regni cœleſtis nondũ erat aperta, eò quod Chriſtus nondum perſoluerat pretiũ redemptionis noſtræ, per effuſionem ſui Sanguinis. (Heb. 9. 8. & cap. 10. 19.) Denique Sacramentum Matrimonij ſignificat indiſſolubilem coniunctionem Chriſti cum Eccleſia, quam Matrimonium Iudæorum non poterat ſignificare: quia per libellum repudij poterat diſſolui. (Deut. 24. 1.)

4. Dices 1. Videntur plura fuiſſe Sacramenta, quam quæ iam enumerata ſunt, vt Manna, & aqua manans de petra, quæ erant figuræ Sacramenti Euchariſtiæ. Reſpondeo. Erant quidem figuræ Sacramenti Euchariſtiæ, vt bene obijcitur; ſed tamen non erant propriè Sacramenta. Non enim erant externæ ceremoniæ à Deo inſtitutæ, quæ ordinariè deberent vſurpari, quamdiu duraret Synagoga. Nota. In V. T. fuerunt duplices figuræ noſtrorum Sacramentorum. Quædam erant figuræ & Sacramenta ſimul, vt Circumciſio, Agnus Paſchalis, & reliqua ſuperius enumerata. Quædam non erant Sacramenta, ſed tantum figuræ: quo pacto [illegible] figura Baptiſmi. Et Manna figura Euchariſtiæ, [illegible] tamen Sacerdotium [illegible]

[illegible] ſi [illegible] ſi [illegible] Domine [illegible] mem.

[illegible] Sacrificium ſolis Fabiorum, [illegible]

[illegible] Vocant autem festi Tabiatum. Al-
[illegible] autem Secomen [illegible]. Tertium, ingēs-
[illegible] quo quotidie offerebatur. Et hinc
[illegible], cuius hæc [illegible]
[illegible]
[illegible], offerens
[illegible] præscriptum.

[illegible] festi Expiationis, Leuit. 23.
[illegible] *Expiationum e-*
[illegible]
[illegible]
[illegible] Numero-
rum [illegible] septimo, his verbis:
[illegible] *festiua,*
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Vt autem hæc,
[illegible] pro peccato, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] peccato [illegible]
[illegible]
[illegible] Vi-
de [illegible] in capite decimo nono Nume-
rorum.

 [illegible]

33. Sacrificium Scenopegiæ, [illegible] Tabernaculorum, Leuit. 23. 34. [illegible] *[illegible] ſeptimi, erunt feriæ Tabernaculorum ſeptem diebus Domino. [illegible] Domino.* Hæc hoſtia [illegible] latius proponitur, Num. 29. [illegible] *[illegible] ſeptimi [illegible] dies [illegible] & libamenta eorum ſingulorum [illegible] per [illegible] ſexto, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & libamina eius [illegible] ſecundo [illegible] eodem. Et ſic deinceps. Hoc [illegible], quod his ſeptem diebus, [illegible] eadem, excepto numero vitulorum. Nam primo die offerebantur tredecim vituli: ſecundo, duodecim: tertio, undecim: quarto, decem: quinto, nouem: ſexto, octo: ſeptimo, ſeptem. Singulis autem diebus [illegible], quo [illegible] & iuge ſacrificium.

35. Sacrificium [illegible] Colle[illegible], quod [illegible] diebus Tabernaculorum, celebrabatur [illegible] Leuitici 23. 3[illegible]. *[illegible]* [illegible] Num. 29. 35. *[illegible] ſeptem [illegible]*

Digitized by Google

[illegible] Sequitur communis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Dupli-citer autem [illegible] quædam neceſſaria ex præcepto legis, alia ſolummodo ex arbitrio & devotione [illegible]. De prioribus, quæ eſſe-bant in ſolemnioribus [illegible], dictum eſt hactenus. De poſterioribus [illegible] neceſſe diverſa par-ticularia, quæ [illegible] ad noſtrum inſtitutum.

De igne, quo utebantur Sacerdotes in ſacrificiis.

34. Quinque certa ſunt ex ſcriptura. Primum eſt, ignem quo à Deo cœlitus da-tum eſſe, qui conſumpſit primum ſacrificium, quod obtulit Aaron in deſerto, poſtquam Sa-cerdos à Moiſe conſecratus eſt: quod contigit anno ſecundo egreſſionis filiorum Iſrael ex Ægypto. Sic enim legimus, Levit. 9.24. *Ap-paruit gloria Domini omni multitudini: & ecce egreſ-ſus ignis à Domino, devoravit holocauſtum, & adipes, qui erant ſuper altare. Quod cum vidiſſent tur-bæ, laudaverunt Dominum, ruentes in facies ſuas.*

35. Alterum eſt, hunc ignem deinde per-petuo nutriri & conſervari à Sacerdotibus, ne unquam in altari deficeret. Levit. 6.12. *Ignis in altari ſemper ardebit, quem nutriet Sacerdos ſub-jiciens ligna mane per ſingulos dies.* & infra; *Ignis eſt iſte perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.*

36. Ter-

36. Tertium eſt, [illegible] potuiſſe vel Sacerdotes [illegible]. Hoc in de conſtat, quia Nadab & Abiu [illegible] à Deo [illegible] Leuit. 10. *[illegible] Nadab [illegible] thuribulis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* Vide D. Aug. [illegible] quæſtionibus ſuper Leuit. [illegible]

37. Quartum eſt [illegible] anno [illegible] Ægypto, [illegible] Deo [illegible] in [illegible] Tabernaculo [illegible] [illegible] ſum eſt, à Iudæis [illegible]. Tunc enim [illegible] Machabæo [illegible] *[illegible] in [illegible]* Hinc [illegible] tempore, quod [illegible] [illegible] de loco [illegible]. Fuit [illegible] Iſrael [illegible] Iordane [illegible] promiſſionis, [illegible] in Galgala, in Silo, in Nobe, [illegible] in Gabaon, & in Ieruſalem, [illegible] Salomonis [illegible] conſtructum eſt.

[illegible]

Quintum eſt, [illegible] ignem, poſt ſo-
lutam captiuitatem, iubente Nehemia, quæ-
ſitum [illegible] nepotibus eorum Sacerdotum,
[illegible] ; nec tamen
[illegible] ſed pro eo repertam fuiſſe aquam
craſſam, quæ [illegible] Sacrificium, diuinitus in
ignem [illegible] 2. Machab. 1. *Cum au-*
tem [illegible] *& placuit Deo, re[illegible]*
[illegible] perſis, nepotes Sacerdo-
tum [illegible] *requirere*
ignem. [illegible]
[illegible] *Et iuſſit eos hau-*
rire [illegible]
[illegible] *& ligna,*
[illegible] *factum eſt, &*
tempus [illegible] *qui prius erat in nu-*
bilo, [illegible] *ita ut omnes mira-*
rentur. Porro, diem illum, quo ignis hic [illegible]
[illegible] habuerunt Iudæi pro fe-
[illegible] Feſtum ſeu dies [illegible]
[illegible] appellatus eſt. Et poſtea in ſecundo tem-
plo, eodem igne [illegible]

19. Porro in hoc igne, de quo hactenus di-
ctum eſt, [illegible] quæ [illegible]
[illegible] Quod [illegible] a Deo [illegible]
[illegible] Quod illo ſolo, & non alio [illegible]
[illegible] Tertio, Quod [illegible] ex a-
[illegible] Sacerdotum, non
[illegible] Hæc
[illegible] Ex primo,
ad [illegible] quæ in Nouo Te-

ſtamen-

ſtamento perficimus ſacramentum, videlicet eſſe; nec aliud quam ignem diuinæ charitatis. Ex ſecundo, nullum ſacramentum [illegible] cum eſſe ſine hoc igne [illegible] 1. Cor. 13. *Si tradidero corpus meum [illegible] charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Ex tertio, hunc ignem charitatis [illegible] nobis per [illegible] peccatum mortale, quod habet ſe inſtar aquæ [illegible] ſed poſſe [illegible] te abſolutione Sacerdotali [illegible] miraculo reuiuiſcere & recuperari. De hoc igne loquitur Chriſtus, Lucæ 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi ut accendatur?* Vide Auguſtinum in Pſalm. 97.

De ſacrificio Noui Teſtamenti, quod per ſacrificia Moſaica fuit præfiguratum.

40. In nouo Teſtamento duplex eſt ſacrificium. Vnum cruentum, quo Chriſtus in ara Crucis Deo Patri oblatus eſt pro expiatione noſtrorum peccatorum. Alterum incruentum, quo idem Chriſtus [illegible] ſub ſpecie panis & vini [illegible] in Miſſa, [illegible] in memoriam cruenti [illegible] offertur propter has cauſas. 1. Ad colendum Deum. 2. Ad gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. 3. Ad impetranda noua beneficia. 4. Ad placandum Deum.

41. Hæc duo ſacrificia poſſunt dupliciter ſpectari. Primo quoad [illegible]

Digitized by Google

[illegible] ſunt duo, [illegible]. Nam in vtroque eſt [illegible] & eadem res oblata, nempe CHRISTVS [illegible] quoad modum & ritum, [illegible]. Nam Chriſtus in [illegible] eſt cruento modo, & in propria [illegible] per realem ſui occiſionem. In [illegible] modo, & ſub ſpecie aliena, [illegible].

12. Vtrumque [illegible] eſt quaſi prima- [illegible] præſignandum o- [illegible] Teſtamenti ordinata ſunt: [illegible], de quibus actũ eſt [illegible] ſacrificium A- brahæ, Melchiſedech, Iob. Vt omittam reli- qua. Nam hæc omnia fuerunt typi ſeu figuræ noſtri ſacrificij. Quod breuiter ſic explico:

13. In ſacrificio cruento, quo Chriſtus in cruce [illegible] poſſunt. Pri- mo, [illegible] Dei ſit [illegible]. Secun- do, [illegible] mortem. Tertio, quod [illegible]. Hæc [illegible] per ſacrificium Abrahæ quo [illegible] filium ſuum Iſaac. Quar- [illegible]. Hoc ſignificatio- [illegible] eſt [illegible] [illegible] Sanguinis libe- [illegible]. Hoc ſignificat [illegible] poſtea do- [illegible] Sanguine [illegible]. Hoc ſigni- [illegible] animalium,

tolle

2. Quam vim & efficaciam [illegible] habuerint; An fuerint [illegible] effectu, quam noſtri Sacramenta. 4. Quid de [illegible] circulari [illegible] faciendum ſit.

QVÆSTIO I.

Quæ & qualia fuerint Sacramenta Moſaica.

1. Generatim loquendo, fuerunt multiplicia. Quædam pertinebant ad totum populum, vt Circumciſio, [illegible] Paſchalis, Purificationes ab [illegible], Expiationes a peccatis. Quædam ad Miniſtros Synagogæ, vt Conſecratio Sacerdotum, Ablutio manuum ac pedum, [illegible] rum, eius panum propoſitionis & quorundam aliorum, quæ Sacerdotum [illegible] tur. (Diuus Thomas 1. 2. quæſt. 102. art. 5.)

2. Hæc omnia erant figuræ [illegible] Sacramentorum nouæ legis. Nam primo Circumciſio erat figura Baptiſmi. 2. [illegible] Paſchalis, & eius panum propoſitionis figura Eucharistiæ. 3. Purificationes & expiationes, figura pœnitentiæ. 4. Conſecratio Sacerdotum, figura facti Ordinis. D. Thomas ibidem art. 5. ad 3.

3. Quare, cum nulla fuerit figura reliquorum Sacramentorum, vt Confirmationis, Extremæ Vnctionis & Matrimonii, D. Thomas

[illegible]

aſſignat hanc cauſam: quia Confirmatio eſt Sacramentum plenitudinis gratiæ. (Galat.4. 4. & Hebr.7.19.) Similiter, Extrema Vnctio eſt quaſi immediata quædam præparatio ad introitum regni cœleſtis. At in V. T. nemini patebat introitus in regnum cœleſte, quia ianua regni cœleſtis nondum erat aperta, eo quod Chriſtus nondum perſoluerat pretiū redemptionis noſtræ, per effuſionem ſui Sanguinis. (Heb.9.8.& cap.10.19.) Denique, Sacramentum Matrimonij ſignificat indiſſolubilem coniunctionem Chriſti cum Eccleſia, quam Matrimonium Iudæorum non poterat ſignificare: quia per Libellum repudij poterat diſſolui. (Deut.24.1.)

4. Dices 1. Videntur plura fuiſſe Sacramenta, quam quæ iam enumerata ſunt; vt Manna, & aqua exeuntes de petra, quæ erant figuræ Sacramenti Euchariſtiæ. Reſpondeo. Erant quidem figuræ Sacramenti Euchariſtiæ, vt bene obijcitur; ſed tamen non erant propriè Sacramenta. Non enim erant externæ ceremoniæ a Deo inſtitutæ, quæ ordinariè deberent vſurpari, quamdiu duraret Synagoga. Nota. In V. T. fuerunt duplices figuræ noſtrorum Sacramentorum. Quædam erant figuræ & Sacramenta ſimul, vt Circumciſio, Eſus Agni Paſchalis, & reliqua ſuperius enumerata. Quædam non erant Sacramenta, ſed tantum figuræ, qui patribus [illegible] Baptiſmi & Manna figura Euchariſtiæ [illegible]

Thomas 3 par. quæſtione [illegible]

5. Dices 2. Si non fuerunt [illegible] Sacramenta Moſaica, quamquam [illegible] neceſſe eſt, pauciora fuiſſe Moſaica [illegible] noſtra, quod eſt contra Auguſtinum in Pſal. [illegible] dicentem, plura fuiſſe Moſaica. Sequela [illegible] quia noſtra Sacramenta ſunt ſeptem. At Moſaica non fuerunt ſeptem, ſed tantum quatuor correſpondentia Baptiſmo, Euchariſtiæ, Pœnitentiæ, & Ordini, vt dictum eſt. Reſpondeo. Moſaica fuerunt multo plura quam quatuor, fuerunt enim variæ purificationes ab immunditiis legalibus: & ſimiliter variæ expiationes a peccatis. Quæ [illegible] diuerſæ eſſent, repræſentabant [illegible] Sacramentum nouæ legis, [illegible] tum Pœnitentiæ. Eodem modo fuerunt multa, quæ repræſentabant Euchariſtiam.

QVÆSTIO [illegible]

Quam vim, & efficaciam ſuo tempore habuerint Sacramenta Moſaica?

1. SEntentia [illegible] ſignificauerint [illegible] Sacramenta Moſaica? [illegible] ſignificauerint gratiam [illegible] interna [illegible] Moſaica [illegible] tant aut continerent [illegible]

Sed quod conferebant ſanctitatem, ſeu mun-
ditiem legalem. Sit ergo

2. Prima Conclvsio. Sacramenta Moſaica erant ſigna gratiæ iuſtificantis, quæ in N. T. conferenda erat per Chriſtum. Ita paſſim Theologi, qui aſſerunt, Sacramentum in genere nihil aliud eſſe, quam ſignum rei ſacræ, vel, quod idem eſt, ſignum viſibile. Et hoc intereſſe inter Sacramenta V. ac N. T. quod hoc ſit ſignum gratiæ præſentis: illud fuerit ſignum gratiæ per Chriſtum dandæ. Nam ſicut nos in N. T. credimus, Chriſtum veniſſe, ita Iudæi in V. T. credebant, venturum eſſe. Vnde, ſicut noſtra Sacramenta ſignificant gratiam quæ accepta eſt per Chriſtum, ita illorum Sacramenta ſignificabant gratiam, quæ danda erat per Chriſtum. Et hoc ſenſu dicit Auguſtinus [illegible] *[illegible]*

3. Secvnda Conclvsio. Sacramenta Moſaica non conferebant gratiam iuſtificantem, quam ſignificabant. vel, Non erant ſigna practica gratiæ iuſtificantis: vel, Non habebant vim iuſtificandi, aut remittendi peccata quoad culpam. Quæ omnia idem ſunt. [illegible] D. Thomas in 3. p. q. 62. art. 6. & alii paſſim [illegible]. Et probatur primo ex Scriptura [illegible] Sacramenta Moſaica [illegible] egena, infirma, & inutilia. Egena, quia non continebant gratiam: Infirma, quia non poterant à peccato liberare: [illegible] ad Galatas

4. 9. *Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa?* id eſt, ad ceremonias & Sacramenta Moſaica. Et Hebr. 7. 18. *Reprobatio fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem.* Vbi per mandatum intelligit legem Moſaicam, quæ ideo reprobata eſt, quia erat infirma & inutilis. Tametſi enim præſcriberet multas ceremonias & Sacramenta, non tamen per ea poterat hominem iuſtificare. Quod etiam confirmatur ex ſequentibus teſtimonijs. Ioann. 1. 17. *Lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*, id eſt, Moſes dedit populo nudam legem, nudas ceremonias, nuda Sacramenta. At Chriſtus dedit etiam gratiam, quam Moſes dare non poterat. Et Gal. 3. 11. *In lege nemo iuſtificatur apud Deum*, id eſt, vi legis: vel, vi ſacrificiorum & Sacramentorum, quæ à lege præſcripta ſunt. Et ibidem v. 21. *Si data eſſet lex, quæ poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia.* At ex lege non eſt iuſtitia. Ergo lex non poteſt viuificare. Ratio ſumitur ex præcedenti concluſione: quia ſi Sacramenta Moſaica contuliſſent gratiam, non fuiſſent ſigna præſentis gratiæ, & non futuræ. Nec Apoſtolus dixiſſet: *Vmbram habens futurorum bonorum*, ſed potius: Habens præſentium bonorum, id eſt, præſentem gratiam, iuſtitiam & ſalutem.

4. Tertia Conclusio. Sacramenta Moſaica conferebant quandam mundiciem, & ſanctitatem legalem, quæ quidem non erat vera & interna ſanctitas, ſed tamen ſignum veræ & internæ ſanctitatis.

Hæc

Hęc concluſio clara eſt, ſi loquamur de purificationibus ab externis immunditijs, & de expiationibus ab externis peccatis. De reliquis Sacramentis ſic oſtenditur. Conſecratio Sacerdotum (quo etiam ſpectat ablutio manuum, & raſio pilorum) efficiebat, vt aliqui è numero aliorum ſegregati, ſpeciatim deputarentur ad cultum diuinum peragendum. Quę deputatio erat quędam ſanctitas legalis, quã non habebant Laici. Similiter, Circumciſio efficiebat, vt homo qui antea reputabatur inter immundos & incircumciſos, transferretur ad populum ſanctum, & à Deo peculiariter electum, de quo ſcriptum eſt, Exodi 19. 6. *Vos eritis mihi in regnum Sacerdotale, & gens ſancta.* Et Deut. 7. 6. *Populus ſanctus es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui ſunt ſuper terram.* Ad hunc populum nemo admittebatur, niſi per Circumciſionem. Denique, Eſus Agni Paſchalis, & panum propoſitionis efficiebat, vt homines fierent participes cibi ſanctificati, qui erat quędam ſanctitas legalis.

QVÆSTIO III.

An Sacramenta Moſaica fuerint tam perfecta, quam noſtra?

1. LVtherani & Caluiniſtæ docent, nihil intereſſe inter Sacramenta Moſaica

& noſtra, quoad vim & efficaciam iuſtifican-
di: Ac proinde eandem vim & efficaciam ha-
buiſſe Moſaica, quam habent noſtra. Quod
perinde eſt, ac ſi diceres, nihil intereſſe inter
vmbram & imaginem; inter figuram & veri-
[illegible]tatem; inter ancillam & dominam; inter
ſeruos & liberos; inter Moſen & Chriſtum. Quæ
omnia abſurda ſunt.

7. Catholici aſſignant duplex diſcrimen.
Vnum, quod Moſaica non conferebant gratiã
iuſtificantem, vt conferunt noſtra [illegible]
[illegible] vt patet Act. 13. 38. *[illegible]*
[illegible]
[illegible] Act. [illegible]
[illegible]
Hoc diſcrimen agnoſcit Auguſtinus in Pſal.
73. *Alia ſunt,* inquit, *Sacramenta [illegible]*
[illegible] Saluatorem, Sacramenta [illegible]
[illegible] ſalutem? [illegible]
[illegible] Saluatorem. [illegible]
[illegible] ſunt [illegible]
[illegible] Vide eundem epiſt. 118. ad
[illegible], & libro [illegible]
[illegible], caput nono, & libro decimo [illegible]
tra Fauſtum cap. 3.

8. Alterum eſt, quod Moſaica [illegible]
[illegible] & non [illegible]. Noſtra, [illegible]
[illegible] Rom. [illegible] &c. Et
[illegible] præ-
[illegible]
[illegible] ſeptimo,
[illegible]. Et [illegible]

[illegible]

32. vbi præſcribitur ritus Agni Paſchalis. Et Leuit. 8. vbi præſcribitur ritus ordinationis. & ſic deinceps. At in Nouo Teſtamento non tantum rerum, ſed etiam verborum fit mentio. Nam in Baptiſmo eſt ablutio aquæ, & verba [illegible]. Matth. 28. 19. In Euchariſtia, eſt panis & vinum, & verba conſecrationis. Matth. 26. In confirmatione, eſt impoſitio manuum & [illegible]. Act. 8. 15 & 17. In Extrema Vnctione, eſt vnctio & oratio. Iacobi 5. 14. Rationem [illegible] diſcriminis aſſignat D. Thomas, quia ſtatus V. T. erat imperfectior, quam ſit ſtatus noui Teſtamenti. Et habebat fidem obſcuriorem & magis implicitam quam nos habemus. Ergo conueniebat habere Sacramenta obſcuriora, id eſt, magis obſcurè [illegible]. Cum ergo verba ſint, clariora [illegible]; [illegible] Moſaica conſtare verbis, [illegible]. Alioqui fuiſſent [illegible] quod eſt contra analogiam & [illegible] Veteris ac Noui Teſtamenti [illegible] eſt.

4. Contra primò [illegible] Caluinus illud 1. Corinth. 10. [illegible] eſcam [illegible] potum pe- [illegible]. Ex quo colligit Iudæos [illegible] manducaſſe [illegible] quam [illegible] in Euchariſtia, [illegible] Euchariſtiæ [illegible]. Et confirmatur, [illegible]

15. Tertium eſt, non alio [illegible] potuiſſe vti Sacerdotes [illegible] de conſtat, quia Nadab & [illegible] a Deo puniti [illegible] Leuit. 10. *[illegible]* *[illegible]* *[illegible]* *[illegible]* *[illegible]* D. Augu[illegible] [illegible]

5[illegible] Quartum eſt, hunc ignem [illegible] anno [illegible] Deo datus eſt [illegible] Tabernaculi [illegible] Babylonem [illegible] & Iudæi, in libro [illegible] Tunc enim [illegible] Sacerdotum abſconditus eſt. 2. Machab. [illegible] *[illegible]* *re Domini, [illegible]* *[illegible]* *[illegible]* *[illegible]* Hinc [illegible] tempore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Silo [illegible] in Gabaon [illegible] Salomon [illegible] [illegible] Deinde [illegible]

18(?). Quartum est, eundem ignem, post so-lutam captivitatem Babylonicam, [illegible] quæ-situm esse a nepotibus eorum Sacerdotum, qui illum in puteo absconderant: nec tamen inventum, nisi pro eo crassam quandam aquam [illegible] divinitus in ignem conversa est, 2. Machab. 1. *Cum au-tem præterissent anni multi, & placuit Deo, ut mit-teretur Nehemias a rege Persidis, nepotes [illegible] de-[illegible] misit ad requiren-dum ignem: & sicut narraverunt nobis, non inve-nerunt ignem, sed aquam crassam. Et jussit eos hau-rire, & afferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superposita. Et ut hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui prius erat in nu-bilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mira-rentur.* Porro, etiam illum, quo ignis hic di-[illegible] est, habuerunt Iudæi pro so-lemni festo, & [illegible] Festum seu dies [illegible] appellatum est. Et postea in secundo capi-tulo, eadem [illegible].

19. Porro de hoc igne, de quo hactenus di-ctum est, tria [illegible] sunt, quæ [illegible] [illegible]. Primum, Quod [illegible] Deus [illegible]. Secun-dum, Quod illo solo, & non alio [illegible] [illegible]. Tertium, Quod tam [illegible] ex a-[illegible] per ministerium Sacerdotum, aut [illegible] miracula [illegible]. Hæc [illegible]. Et primo, [illegible], ignem illum, qui [illegible] Novo Te-stamen-

ſtamento per ſcutum ſacrificium, eadem [illegible] eſſe: nec alium, quam ignem [illegible] tis. Ex ſecundo, nullum ſacrificium Deo [illegible] tum eſſe ſine hoc igne [illegible] 133. [illegible] *[illegible]* [illegible] tertio, hunc ignem [illegible] nobis perditu per peccatum mortale, quod [illegible] bet in iſtar aquæ craſſæ: ſed poſt [illegible] te abſolutione Sacerdotali [illegible] ignem [illegible] reuiuiſcere & recuperari. De hoc igne inquit Chriſtus Luc. 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi* [illegible] Vide Auguſtinum in Pſalm. [illegible]

De ſacrificio Noui Teſtamenti, quod per ſacrificia Moſaica fuit præfiguratum.

40. In nouo Teſtamento duplex eſt ſacrificium. Vnum cruentum, quo Chriſtus in ara Crucis Deo Patri oblatus eſt pro expiatione noſtrorum peccatorum. Alterum incruentum, quo idem Chriſtus [illegible] ſub ſpecie panis & [illegible] in memoriam cœnæ [illegible] ob [illegible] cauſas. 1. Ad colendum Deum. 2. Ad gratiarum actionem pro beneficiis acceptis. 3. Ad impetranda [illegible] 4. Ad placandum Deum.

41. Hæc duo ſacrificia poſſunt duplici [illegible] ſpectari. Primo quoad [illegible]

Digitized by Google

[illegible] ſunt duo, ſed vnum. Nam in vtroque eſt
[illegible] eadem res oblata, nempe CHRISTVS
[illegible] Secundum quoad modum & ritum
[illegible] duo ſunt. Nam Chriſtus in
[illegible] oblatus eſt cruento modo, & in propria
ſpecie [illegible] per realem ſui occiſionem. In
altero [illegible] incruento modo, & ſub ſpecie
aliena [illegible] occiſione.

42. Vtrumq; ſacrificium eſt quaſi prima-
rium [illegible] ad quod præfigurandum o-
mnia [illegible] Veteris Teſtamenti ordinata
fuerunt [illegible] Moſaica, de quibus actū
eſt [illegible] Moſaicis, vt ſacrificium A-
brahæ, Melchiſedech, Iob. Vt omittam reli-
qua. Nam hæc omnia fuerunt typi ſeu figuræ
[illegible]. Quod breuiter hic explico.

43. In ſacrificio cruento, quo Chriſtus in
cruce oblatus eſt, multa ſpectari poſſunt. Pri-
mo, quod [illegible] vnigenitus Dei filius. Secun-
do, quod a Patre oblatus in mortem. Tertio,
quod [illegible]. Hæc nempe
[illegible] ſacrificium Abrahæ, quo
[illegible] vnigenitum filium ſuum Iſaac. Quar-
[illegible]. Hoc ſignificant o-
[illegible] Moſaica, quæ erant ex anima-
[illegible] effuſione Sanguinis li-
[illegible]. Hoc ſignificat
[illegible], quod [illegible] do-
[illegible]
[illegible] Sanguine
[illegible]. Hoc ſigni-
[illegible] animalium

pelle

teſte Apoſtolo, Hebr. 9. 11. [illegible]
carne & ſanguine [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Septimo, quod [illegible] Hoc
ſignificat macula in Agni Paſchalis [illegible]
ſaia cap. 53. 7. [illegible]
[illegible]
[illegible] Octauo, quod tamen [illegible]
fuerit, tamen cum lactucis [illegible]
Hoc ſignificat Hircus, qui loco Agni Paſcha-
lis offerri poterat. [illegible]
dum eſt. Nono, quod [illegible]
62. Hoc ſignificat Agnus Paſchalis [illegible]
ſcriptum eſt, Exod. 12. 46. [illegible]
[illegible] Decimo, quod ſit totum [illegible]
nulla parte eius relicta. Hoc ſignificat [illegible]
ma holocauſta.

44. Similiter in ſacro [illegible]
ta ſpectari poſſunt. Primum, quod [illegible] of-
feratur in Euchariſtia. Hoc [illegible]
crificium [illegible] Secundo, quod [illegible]
Chriſti verè comedatur [illegible]
an. 6. 53. [illegible]
[illegible] Agni Paſchalis [illegible]
ab offerentibus. [illegible]
[illegible] ſub ſpecie panis & vini. Hoc ſignificat [illegible]
[illegible] Melchiſedech [illegible] panem & vinum
obtulit. Quartum, quod [illegible]
[illegible]
[illegible] Corinth. 11. 27. *Quicumque* [illegible]
[illegible]

[illegible] *Corpus Domini.* Hoc ſignificat ſan-
[illegible] Quinto, quod debeāt habere veram contritionem & dolorem de peccatis [illegible] 1. Corinth. 11. 28. *Probet au-tem ſe ipſum homo.* Hoc ſignificant lactucæ a-[illegible] Agni Paſchalis. Sexto, quod debemus [illegible] parati ad currendam viam mandatorum [illegible] contendere ad cœleſtia. Hoc ſignificant [illegible], & calceati, & tenentes baculum in manibus, feſtinanter comedebant Agnum Paſchalem. Hæc [illegible] omitto.

CAPVT XIV.

De Sacramentis Moſaicis.

SAcramenta ſunt quædam externa ſigna ſeu cæremoniæ, quæ ex Dei inſtitutione habent vim ſignificandi & [illegible] aliquam [illegible] Theologi. Eſt autem duplex [illegible]. [illegible] idem, quod gratiam [illegible]. Aliud legale & externum [illegible] Lege Moyſis [illegible] Sicut enim [illegible]

[illegible]

[illegible] Quæ

2. Quam vim & efficaciam [illegible] habuerint. 3 An fuerint [illegible] perfectiora noſtra Sacramenta. 4 Quid de figuris [illegible] ſtatuendum ſit.

QVÆSTIO I.

Quæ & quot fuerint Sacramenta Moſaica.

1. GEneratim loquendo, duo erant genera. Quædam pertinebant ad totum populum, vt Circumciſio, eſus agni Paſchalis, Purificationes ab exterioribus immunditijs, Expiationes a peccatis. Quædam ad Miniſtros Synagogæ, vt Conſecratio Sacerdotum, Ablutio manuum ac pedum, eſus panum propoſitionis, & quorundam aliorum, quæ Sacerdotum vſibus deputabantur (Diuus Thomas in 1. 2. quæſt. 102. art. 5.)

2. Hæc omnia erant figuræ ſeu typi Sacramentorum nouæ legis. Nam Circumciſio erat figura Baptiſmi, & Eſus agni Paſchalis, & eius panum propoſitionis, figura Euchariſtiæ. 3 Purificationes & expiationes, figura pœnitentiæ. 4 Conſecratio Sacerdotum, figura ſacri Ordinis. (D. Thomas ibidem art. 5. ad 3.)

3. Quæres cur nulla ſit ibi figura reliquorum Sacramentorum, vt Confirmationis, [illegible] Vnctionis, & Matrimonii? D. Thomas

[illegible]

aſſignat hanc cauſam; quia Confirmatio eſt Sacramentum plenitudinis gratiæ (Galat. 4. 4. & Hebr. 7. 19.) Similiter, Extrema Vnctio eſt quaſi immediata quædam præparatio ad introitum regni cœleſtis. At in V. T. nemini patebat introitus in regnum cœleſte, quia ianua regni cœleſtis nondum erat aperta, eo quod Chriſtus nondum perſoluerat pretiu redemptionis noſtræ, per effuſionem ſui Sanguinis (Heb. 9. 8. & cap. 10. 19.) Denique Sacramentum Matrimonij ſignificat indiſſolubilem coniunctionem Chriſti cum Eccleſia, quam Matrimonium Iudæorum non poterat ſignificare, quia per Libellum repudij poterat diſſolui (Deut. 24. 1.)

4. *Dices 1.* Videntur plura fuiſſe Sacramenta, quam quæ iam enumerata ſunt; vt Manna, & aqua ſcaturiens de petra, quæ erant figuræ Sacramenti Euchariſtiæ. Reſpondeo. Erant quidem figuræ Sacramenti Euchariſtiæ, vt bene obijcitur; ſed tamen non erant propriè Sacramenta. Non enim erant externæ ceremoniæ à Deo inſtitutæ, quæ ordinariè deberent vſurpari, quamdiu duraret Synagoga. Nota. In V. T. fuerunt duplices figuræ noſtrorum Sacramentorum. Quædam erant figuræ & Sacramenta ſimul, vt Circumciſio, Eſus Agni Paſchalis, & reliqua ſuperius enumerata. Quædam non erant Sacramenta, ſed tantum figuræ, quo pacto tranſitus maris rubri erat figura Baptiſmi, & Manna figura Euchariſtiæ, & [illegible] Sacramentum. D.

Thomas 3. par. quæſtione [illegible] art. [illegible]

5 Dices 2. Si non fuerunt [illegible] Moſaica, quam quæ nobis [illegible] neceſſe eſt, pauciora fuiſſe Moſaica [illegible] quod eſt contra Auguſtinum in Pſal. 73. aſſerentem, plura fuiſſe Moſaica. Sequela patet, quia noſtra Sacramenta ſunt ſeptem. At Moſaica non fuerunt ſeptem, ſed [illegible] correſpondentia Baptiſmo, Euchariſtiæ, Pœnitentiæ, [illegible] Ordini, vt dictum eſt. Reſpondeo, Moſaica fuerunt multo plura, quam quatuor; fuerunt enim variæ purificationes ab immunditiis legalibus, & ſimiliter variæ expiationes a peccatis. Quæ cum [illegible] diuerſa eſſent, repræſentabant [illegible] Sacramentum nouæ legis [illegible] tum Pœnitentiæ. [illegible] multa, quæ repræſentabant Euchariſtiam.

QVÆSTIO II.

Quam vim & efficaciam ſanctificandi habuerint Sacramenta Moſaica?

1 SEntentia eſt [illegible] Moſaica [illegible]

Sed quod renatulerunt ſanctitatem, ſeu mun-
ditiam legalem. Sic ergo

2. PRIMA CONCLVSIO. Sacramenta Moſaica erant ſigna gratiæ iuſtificantis, quæ in N. T. danda erat per Chriſtum. Ita paſſim Doctores, qui ſic arguunt. Sacramentum in genere nihil aliud eſt, quam ſignum rei ſacræ vel, inuiſibilis gratiæ ſignum viſibile. Et hoc intereſſe inter Sacramenta V. ac N. T. quod hæc ſint ſignum gratiæ præſentis: illud fuerit ſignum gratiæ per Chriſtum dandæ. Nam ſicut nos in N. T. credimus, Chriſtum veniſſe; ita Iudæi in V. T. credebant, venturum eſſe: Vnde, ſicut noſtra Sacramenta ſignificant gratiam, quæ re ipſa datur per Chriſtum; ita illorum Sacramenta ſignificabant gratiam, quæ danda erat per Chriſtum. Et hoc ſenſu dicit Apoſtolus [illegible] *[illegible] futurorum [illegible].*

3. SECVNDA CONCLVSIO. Sacramenta Moſaica non efficiebant gratiam iuſtificantem, etiam ſi ponantur: vel, Non erant ſigna practica gratiæ iuſtificantis: vel, Non habebant vim iuſtificandi, aut remittendi peccata, quoad culpam. Quæ omnia fere pro eodem vſurpantur. Ita D. *Thomas in 3. q. 62. art. 6.* & *[illegible] paſſim.* [illegible] Et probatur primo ex [illegible] locis, vbi Sacramenta Moſaica vocantur [illegible] infirma, & inutilia. Egena, quia non continebant gratiam: Infirma, quia non poterant a peccato liberare: [illegible]

4.9. *Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa?* id eſt, ad ceremonias & Sacramenta Moſaica. Et Hebr. 7.18. *Reprobatio fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem.* Vbi per mandatum intelligit legem Moſaicam, quæ ideo reprobata eſt, quia erat infirma & inutilis. Tametſi enim præſcriberet multas ceremonias & Sacramenta, non tamen per ea poterat hominem ſaluare. Quod etiam confirmatur ex ſequentibus teſtimonijs. Ioann. 1.17. *Lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt,* id eſt, Moſes dedit populo nudam legem, nudas ceremonias, nuda Sacramenta. At Chriſtus dedit etiam gratiam, quam Moſes dare non poterat. Et Gal. 3.11. *In lege nemo iuſtificatur apud Deum,* id eſt, vi legis: vel, vi [illegible] torum, quæ à lege præſcripta ſunt. Et idem. v.21. *Si data eſſet lex, quæ poſſet viuificare, vere ex lege eſſet iuſtitia.* At ex lege non eſt [illegible] Ergo lex non poteſt viuificare. Ratio [illegible] præcedenti concluſione: quia ſi Sacramenta Moſaica contuliſſent [illegible] ſigna præſentis gratiæ, [illegible] Nec Apoſtolus dixiſſet: *[illegible] futurorum bonorum,* ſed potius, Habentes præſentia bona, id eſt, præſentem gratiam [illegible] ſalutem.

4. TERTIA CONCLVSIO. Sacramenta Moſaica conferebant [illegible] & ſanctificationem legalem, quæ quidem non erat vera & interna [illegible], ſed tamen legitima & [illegible] ſanctitatem.

Hęc concluſio clara eſt, ſi loquamur de purificationibus ab externis immunditiis, & de expiationibus ab externis peccatis. De reliquis Sacramentis ſic oſtenditur. Conſecratio Sacerdotum (quo etiam ſpectat ablutio manuum & capillorum) efficiebat, vt aliqui è numero aliorum ſegregati, ſpeciatim deputarentur ad cultum diuinum peragendum. Quę deputatio erat quædam ſanctitas legalis, quā non habebant Laici. Similiter, Circumciſio efficiebat, vt homo qui antea reputabatur inter immundos & incircumciſos, transferretur ad populum ſanctum, & à Deo peculiariter electum, de quo ſcriptum eſt, Exodi 19. 6. *Eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta.* Et Deut. 7. 6. *Populus ſanctus es Domino Deo tuo: Te elegit Dominus Deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui ſunt ſuper terram.* Ad hunc populum nemo admittebatur, niſi per Circumciſionem. Denique, Eſus Agni Paſchalis, & panum propoſitionis efficiebat, vt homines fierent participes cibi ſanctificati, qui erat quædam ſanctitas legalis.

QVÆSTIO III.

An Sacramenta Moſaica fuerint tam perfecta, quam noſtra?

1. LVtherani & Caluiniſtæ docent nihil intereſſe inter Sacramenta Moſaica

[illegible], quoad vim iuſtificationis ſufficien-
dæ. Ac proinde tantam vim & efficaciam tri-
buiſſe Moſaicis, quam habent noſtra. Quod
perinde eſt, ac ſi diceret, nihil intereſſe inter
vmbram & imaginem, inter figuram & veri-
tatem; inter ancillam & dominam; inter
ſeruum & filium; inter Moſen & Chriſtum. Quæ
omnia abſurda ſunt.

2. Catholici aſſignant duplex diſcrimen.
Vnum, quod Moſaica non conferebant gratiam
iuſtificantem, vt diſſolutum eſt. Noſtra confe-
runt vt patet Act. 2. 38. *Pœnitentiam agite, & ba-
ptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu in
remiſſionem peccatorum veſtrorum.* Et ad Titum
3. 5. *Saluos nos fecit per lauacrum* [illegible].
Hoc diſcrimen agnoſcit Auguſtinus in Pſal.
73. *Alia ſunt inquit ſacramenta dantia ſalutem,
alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui Te-
ſtamenti dant ſalutem; Sacramenta veteris Te-
ſtamenti promittebant ſaluatorem.* [illegible] *Mu-
tata ſunt Sacramenta, facta ſunt faciliora, pau-
ciora, ſalubriora, feliciora.* Vide etiam epiſt. 118. ad
Ianuarium, & libro tertio de doctrina Chri-
ſtiana, capit. nono, & libro decimonono con-
tra Fauſtum cap. 13.

3. Alterum eſt, quod Moſaica conferebant
[illegible], ſi non ex opere operato, & verba il-
la D. Thomæ [illegible]
[illegible] præ-
[illegible], ſicut & in memo-
[illegible], vt patet Geneſis capite decimoſeptimo,
[illegible]. Et Exod.

cap. 12.

12. vbi præſcribitur ritus Agni Paſchalis. Et Leuit. 8. vbi præſcribitur ritus ordinationis. Et ita deinceps. At in Nouo Teſtamento non tantum [illegible] ſed etiam verborum & menſura. Nam in Baptiſmo eſt ablutio aquæ, & verba [illegible] (Matth. 28. 19.) In Euchariſtia, eſt panis & vinum, & verba conſecrationis. (Matth. 26.) In confirmatione, eſt impoſitio manuum & oratio (Act. 8. 15 & 17.) In Extrema Vnctione eſt Vnctio & oratio. (Iacobi 5. 14.) Rationem [illegible] aſſignat D. Thomas, quia [illegible] perfectior, quam ſit ſtatus noui Teſtamenti. Et habebat [illegible] ſimplicitatem, quam [illegible] habere Sacramenta [illegible] eſt, magis obſcurè [illegible], clariora [illegible] cæremoniæ; [illegible] Moſaica conſtare [illegible] [illegible] contentum legem & [illegible] Noui Teſtamenti, [illegible] eſt.

4. [illegible] Caluinus [illegible] Corinth. [illegible] *[illegible]*. Et quæ allegit Iudæos [illegible] in Euchariſtia [illegible] vnde [illegible] Euchariſtiam eſſe [illegible] virtutis & [illegible], teſte

Apoſtolo, erat ſpiritualis: Ergo habebat effe-
ctum ſpiritualem, & non tantum corpora-
lem aut legalem. Vnde Auguſt. tract. 26. in Io-
annem, diſputans de illo loco Pauli, dicit Sa-
cramenta noua & vetera fuiſſe diuerſa ſpecie
viſibili, ſed paria virtute ſpirituali.

5. Reſpondeo, Apoſtolum non conferre nos
cum Iudæis, ſed Iudæos inter ſe: Neque dicit,
Iudæos eandem eſcam nobiſcum manducaſ-
ſe; ſed omnes Iudæos, inter ſe collatos, ean-
dem eſcam manducaſſe, vt patet ex contextu,
qui ſic habet. *Patres noſtri omnes ſub nube fue-
runt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe
baptizati ſunt in nube & in mari, & omnes eandem
eſcam ſpiritualem manducauerunt.* Quod non po-
teſt ſecundum ſenſum litteralem intelligi de
Chriſtianis, ſed de ſolis Iudæis. Senſus igitur
Apoſtoli eſt hic: Quemadmodum Iudæi, ta-
metſi omnes idem manna cœleſte manducaue-
rent, & eandem aquam diuinitus datam bibe-
rent; non tamen omnes ſalui facti ſunt, ſed
multi in deſerto perierunt, propter ſua pec-
cata: Ita nos Chriſtiani, tametſi omnes eodem
Baptiſmo, & eadem Euchariſtia vtamur, non
tamen omnes ſalui erimus, niſi a peccatis ab-
ſtineamus.

6. Nec obſtat Auguſtinus, cuius verba
ſunt hæc: *In ſignis diuerſa ſunt, ſed in re quæ ſigni-
ficatur, paria ſunt*, id eſt, Sacramenta vetera &
noua ſunt paria quoad rem ſignificatam, quia
eundem Chriſtum ſignificant. Hinc non ſe-
quitur eſſe paria quoad efficaciam, ſed ſolum
quoad

quoad ſignificationem. Nam vetera ſignificabant Chriſtum venturum: noua ſignificant Chriſtum præſentem. Et hoc ſenſu, tam vetera, quam noua, dicuntur ſpiritualia.

7. Contra poſterius diſcrimen obijci poteſt, quod etiam in Veteri Teſtamento, quando præſcribuntur ritus Sacramentales, fiat mentio verborum, vt patet Leuit. 4. 26. Vbi deſcribitur ritus ſacrificij pro peccato, & poſtea ſubdicitur: *Rogabitque pro eo Sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei.* Reſpondeo. Non eſt certum, quod illud ſacrificium fuerit Sacramentum. Et ſi non ſit Sacramentum, ceſſat obiectio. Deinde, oratio Sacerdotis non erat de eſſentia ſacrificij pro peccato; ſed ſolum adhibebatur ad facilius impetrandam peccati remiſſionem. Hoc inde colligitur, quia in ſacrificio pro peccato Sacerdotis nulla oratio adhibebatur; ſed ſolum in ſacrificio pro peccato alicuius de populo, vt patet ex loco citato.

Qvæstio IV.

Quid ſtatuendum ſit de Circumciſione?

1. HActenus diximus de Sacramentis in genere. Nunc ſpeciatim agendum eſt, primo de Circumciſione. 2. de purificationibus ab ceteris immunditijs. De reliquis [illegible]

ctum eſt ante: præſertim de Eſu Agni Paſcha-
lis, cap. 13 §. 15. & ſequentibus. De expiationi-
bus à peccato, ibidem. §. 31. De conſecratio-
ne Sacerdotum cap. 7. quæſt. 2.

2. Igitur de Circumciſione, quædam cer-
ta, quædam dubia ſunt apud Theologos. Cer-
ta ſunt hæc. Primo, quod Circumciſio à Deo
inſtituta ſit pro Abrahamo, & tota eius poſte-
ritate maſcula. Gen. 17. 10.

3. Secundo, quod deberet fieri octavo die [illegible]. Nec poterat circumcidi, quia
ante illum diem, propter infantis teneritatem, [illegible]
[illegible] in deſerto per quadraginta annos [illegible] Vide [illegible] &
Valentiam in 3. parte diſputat. [illegible]
geſima [illegible] cap. 2.

4. Tertio, quod deberet fieri in carne præ-
putii. Gen. 17. 11. Quia Adamus in illo mem-
bro ſenſit primum effectum [illegible]
nis, nempe rebellionem carnis. Gen. 3. 7.

5. Quarto, quod [illegible]
ſit. Primo, ut eſſet ſignum [illegible] pacti in-
ter Deum & Abraham [illegible] Gen.
17. 11. *Et ſit in ſignum* [illegible]. Hoc
autem fœdus ex parte Dei [illegible]
[illegible] Ex parte Abrahami
[illegible]
[illegible] Uno verbo: Deus
promittebat Abrahamo & poſteris eius per-
petuam

ternam protectionem. Hi viciſſim promitte-bant Deo obedientiam & legis obſeruatio-nem. Secundo, vt eſſet ſignum fidei Abrahæ, iuſtitiæque per fidem adeptæ. (*Romanorum quarto, verſu vndecimo.*) Tertio, vt eſſet ty-pus ſeu figura Baptiſmi. (Coloſſ. 2.11.) Nam ſicut Baptiſmus eſt ſignum, quo Chriſtiani di-ſtinguuntur a non Chriſtianis; ita Circumci-ſio fuit ſignum quo Iudæi diſtinguebantur ab aliis gentibus. Et ſicut nemo poteſt vſurpare alia Chriſtianorum Sacramenta, niſi prius ſit baptizatus; ita nemo poterat vſurpare Sacra-menta Moſaica, *niſi prius* fuiſſet circumciſus. Denique ſicut ſuſceptio Baptiſmi eſt quædam profeſſio fidei Chriſtianæ, ita ſuſceptio Cir-cumciſionis fuit quædam profeſſio fidei A-brahæ. (Vide D. Thomam 3. p. q. 70. arti-culo 1.)

6. Dubia ſunt hæc. Primo, An Circumci-ſio deleret peccatum originale. Secundo, Quare Moſes non circumciderit [illegible]. Tertio, Quare Iudæi non fuerint circumciſi in deſerto per 40. annos. Quarto, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Exodi 4. [illegible] & in cap. 15. [illegible]

[illegible] An etiam Cir-[illegible] per

[illegible]

cati originalis? Et conſequenter, an contule-rit gratiam iuſtificantem? Multi affirmant cum Auguſtino. Alij rectius negant cum Iuſtino, Irenæo, Chryſoſtomo, vt Bellarminus lib. 2. de Sacramentis cap. 15. & 17. & Vaſquez in 1. 2. diſputatione 130. cap. 2. Et probatur primo ex illo Geneſis decimoſeptimo, verſu decimo. *Hoc eſt pactum meum, quod obſeruabitis inter me & vos. Circumcidetur ex vobis omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me & vos.* Vbi aſſignatur finis, ob quem inſtituta fuit Circumciſio. Et nulla fit mentio remedij contra peccatum originale.

8. Secundo, ex illo Rom. 3. 1. *Quid ergo amplius Iudæo eſt? aut quæ vtilitas circumciſionis? Multum quidem per omnem modum, quia credita ſunt illis eloquia Dei.* Vbi Apoſtolus ex profeſſo quærit, quid Circumciſio profuerit Iudæis? Nec dicit profuiſſe ad remiſſionem peccati originalis, quod tamen maximè dicere debuiſſet, ſi verum eſſet; ſed ſolum ad hoc profuiſſe, vt Iudæi per Circumciſionem ſeparati a gentilibus, acceperint legem Moſaicam.

9. Idem docent ipſimet Iudæi, præſertim Philo in libro de Circumciſione, & Ioſephus lib. 1. Antiquit. cap. 11. quamdiu rerum Iudaicarum fuerunt peritiſſimi. Accedit duplex ratio. Vna, quia Circumciſio differebatur vſque ad octauum diem. Si ergo fuiſſet remedium peccati originalis, omnes infantes, qui

morerentur

moriebantur ante octauum diem, caruiſſent illo remedio; quod eſt durum aſſerere. Altera, quia Iudæi per 40. annos in deſerto non fuerunt circumciſi (Ioſue 5.6.) Quis autem credat, remedium peccati originalis tamdiu fuiſſe neglectum, ſciente & conſentiente Moſe?

10. Solet obiici illud Gen. 17.14. *Maſculus, cuius præputij caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit.* Ex quo colligit Auguſtinus, omnes maſculos, non circumciſos, perire, quia peccarunt in Adamo, & irritum fecerunt pactum de non comedendo fructu arboris; circumciſos autem non perire, quia per Circumciſionem liberati ſunt ab illo peccato. Reſpondeo. Illud pactum, cuius ibi fit mentio, non eſt pactum de fructu arboris non comedendo, vt putat Auguſtinus, ſed eſt pactum, quod inter Deum & Abrahamum, eiuſque poſteros initum eſt, vt ante explicaui. Eſt igitur hic ſenſus: Quicunque maſculus ex poſteris Abrahæ non fuerit circumciſus, non cenſebitur pertinere ad populum Dei electum, quia fecit hoc pactum cum Abrahamo & poſteris eius, vt nemo niſi circumciſus ad populum Dei admitteretur.

11. Secundo obijcitur: Circumciſio fuit figura Baptiſmi: At Baptiſmus inſtitutus eſt in remedium peccati originalis: Ergo & Circumciſio. Reſpondeo. Non ſequitur, vt patet in hoc ſimili argumento: Agnus Paſchalis fuit figura Eu-

chari

chariſtiæ: At Euchariſtia [illegible] ferendam gratiam ex opere operato [illegible] Agnus Paſchalis. Vel in hoc: Salomon [illegible] gura Chriſti: At Chriſtus eſt Redemptor [illegible] mani generis: Ergo & Salomon. Vel [illegible] Synagoga fuit figura Eccleſiæ: At Eccleſia [illegible] Catholica ſeu vniuerſalis: Ergo & Syn[illegible] Ratio eſt, quia figura in duobus deficit [illegible] gurata. 1. Quod non repræſentet rem [illegible] tam in omnibus, ſed in aliquo tantum. [illegible] Quod in eo ipſo, in quo illam repræſentat, imper[illegible] ctior ſit quam res figurata. V. g. Circumci[illegible] eſt figura Baptiſmi. In Baptiſmo multa [illegible] ri poſſunt. 1. Quod ſit ſignum diſcernens [illegible] ſegregans Chriſtianos ab alijs. [illegible] Quod con[illegible] ferat gratiam ſanctificantem, & [illegible] tollat peccatum originale. 3. Quod fiat per ab[illegible] lutionem aquæ. 4. Quod perficiatur per in[illegible] uocationem ſanctiſſimæ Trinitatis. Circum[illegible] ciſio non eſt figura Baptiſmi, [illegible] repræ[illegible] ſentat Baptiſmum [illegible] in primo. Et in eo ipſo [illegible] [illegible] Baptiſmus [illegible] Chriſtianos [illegible] Chriſtianis. [illegible] Bapti[illegible] mus [illegible] quia nemo ſine Baptiſmo ſaluus eſſe poteſt. [illegible] Circumciſio non eſt ſignum neceſſarium [illegible] ſalutem [illegible] ſunt.

11. Eodem modo, [illegible] figura Eu[illegible] [illegible] in Euchariſtia multa ſpectari poſſunt [illegible]

1. Quod sit cibus & potus. 2. Quod contineat verum Corpus & Sanguinem Christi. 3. Quod conferat gratiam vivificantem. Et plura alia. Manna non repraesentat Eucharistiam in his omnibus, sed in eo, quod sit cibus: & tamen hoc imperfectius. Non enim est cibus animae, sicut Eucharistia, sed tantum corporis. Neque confert immortalitatem, sicut Eucharistia, sed relinquit hominem mortalem. Ioan. sexto, verſ. quadrageſimo octauo: *Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de caelo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur.* Idem dicendum eſt de Salomone reſpectu Christi, & de Synagoga reſpectu Eccleſiae.

15. Ex hoc duplici defectu ſatis apparet, nō licere argumentari a figura ad figuratum ſecundum aequalitatem aut perfectionem: ſed tantum ſecundum quandam analogiam, qualis eſt inter vmbram & corpus, inter rudem delineationem imaginis, & perfectam imaginem. Itaque non valent hae conſequentiae: [illegible] [illegible] Baptiſmus [illegible] [illegible]. Ergo [illegible] [illegible] [illegible] Ergo & [illegible] [illegible] Tertio, Lapidem ſuper [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] & Circumciſio. [illegible] Circumciſio eſt figura Baptiſmi. Ergo debet eſſe aliqua Analogia inter vtrumque, qualis eſt inter vmbram & corpus:

tamen

inter inchoatum & perfectum. Hęc in eo conſiſtit, quod ſicut Circumciſio in eſſe diſtinguit Iudæos à gentilibus; ita Baptiſmus in anima diſtinguit Chriſtianos a non Chriſtianis, nempe per ſpiritualem characterem, qui animæ indelebiliter impreſſus eſt.

14. Tertio obijcitur: Non poteſt aſſignari aliud remedium peccati originalis in V. T. quam Circumciſio: vel, ſi poteſt, aſſignetur. Reſpõdeo. Aſſignetur huiuſmodi remedium pro fœmellis, quæ non circumcidebantur, tunc aſſignabo pro maſculis. Aut ſi nos latet, quo remedio vſæ ſint fœmellæ, quid mirum ſi lateat, quo remedio vſi ſint maſculi. Iudæi debebant vtrunq; ſcire per Traditionem. Nam ex Scriptura nihil certi haberi poteſt. Vide, quæ cap. 1. quæſt. vltima de Traditionibus dicta ſunt.

QVÆSTIO V.

Quid ſtatuendum de Purificationibus ab immunditia legali?

1. IVdæi [illegible] immunditiam legalem [illegible] purificari, antequam admitterentur vel ad ingreſſum templi, vel ad ſacras oblationes, vel ad aliorum conſortium. De hac purificatione breuiter agendum eſt per ſequentes quæſtiunculas.

2. Quæres 1. Quinam ſecundum legem Moſaicam erant immundi? Reſp. Erant duplices immundi. Alij [illegible]. Alij ex contactu [illegible]

[illegible]

immundæ. In ſe immundi erant hi. 1. Puerperæ (Leuit. *12. 2.*) 2. Leproſi (Leuit. *13.* & 14.) 3. Seminifluui, (Leuit. 15. 2.) 4. Polluti ex coitu, ſiue legitimo, ſiue illegitimo, (Leuit. 15. 16.) 5. Menſtruatæ, (Leuit. 15. *19.*) 6. hæmorrhoiſſæ, id eſt, quæ multis diebus patiuntur fluxum ſanguinis, extra tempus menſtruale, (Leuitici 15. 25.)

3. Ex contactu autem rei immundæ fiebant immundi, qui ſequuntur. 1. Qui tangebant leproſos, ſeminifluos, pollutos ex coitu, menſtruatas, hæmorrhoiſſas, aut illorum vel illarum veſtes, aut ſedilia, vt patet ex locis allegatis. 2. Qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat veſci. (Leuit. 11. *43.*) 3. Qui tangebant cadauera animaliũ immundorum, (Leuit. 11. 24.) 4. Qui tangebant cadauera animalium mundorum, quæ ſponte erant mortua (Leuit. 11. 39) 5. Qui tangebant cadauera, aut oſſa, aut ſepulchra hominum mortuorum. [Num. *19.* 11.] 6. Qui ingrediebantur domum, vel tentorium, in quo iacebat mortuus. [Numerorum decimonono, verſu decimoquarto.] 7. Qui tangebant aquas expiationis, quibus immundi expiabantur. [Num. *19.* 21.]

4. Quæres 2. Quomodo purificabantur, qui erant immundi in ſe? Reſpondeo. Non omnes eodem modo. Puerperæ purificabantur hoc modo. Si peperiſſent maſculum, immundæ erant ſeptem diebus, & manebant triginta tribus diebus in ſanguine purificationis. Et

tunc offerebant agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ ſiue turturem pro peccato. Vel, ſi pauperes eſſent, duos turtures tantum, vel duos pullos columbarum. Si autem peperiſſent fœmellam, immundæ erant quatuordecim diebus: & ſexaginta ſex diebus manebant in ſanguine purificationis, Et tunc offerebant pro fœmella, ſicut pro maſculo. (Leuit.12.per totum)

5. Leproſi, antequam curata eſſet lepra, iubebantur hæc præſtare 1. habere veſtes diſſutas. 2. caput nudum. 3. os veſte contectum, 4. clamare, ſordidos ſe eſſe (Leuit. 13.44.) Quando autem curata erat lepra, expiabantur hoc modo. 1. Sacerdos aſpergebat illos ſanguine paſſeris, per alium paſſerem alligatum baculo cedrino, cum cocco & hyſſopo. & mox paſſerem viuum permittebat auolare. 2. Ipſimet lauabant veſtes ſuas, radebant pilos corporis, ac deinde lauabant ſeipſos. 3. die octauo, ſi diuites erant, offerebant agnum pro delicto, & agnum pro peccato, & ouem anniculam in holocauſtum, cum tribus decimis ſimilæ, & olei ſextario. Sin pauperes, offerebant agnum pro delicto, & duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum, cum tribus decimis ſimilæ, & olei ſextario. 4. Sacerdos ſanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, & pollices dexteræ manus & pedis. 5. Digito aſpergebat ſepties coram tabernaculo reliquum olei, fundens ſuper extremum auriculæ dextræ, & ſu-

per

per pollices manus ac pedis dexteri, & ſuper caput. (Leuit. 14. per totum.) Simili modo luſtranda erat veſtis aut domus, quando à lepra erat curata.

6. Seminiflui, id eſt, qui durantem ſeminis fluxum patiebantur ex debilitate naturæ, debebant depurgari. Quando ſanati erant, numerabant ſeptem dies, & tunc lotis veſtibus ac toto corpore erant mundi. Die autem octauo offerebant duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum pro peccato; & alterum in holocauſtum. (Leuitici decimoquinto, verſu 13.)

7. Polluti ex coitu (ſiue viri, ſiue fœminæ) lauabant totum corpus aqua, & erant immundi vſque ad veſperam. (Leuit. 15. 16.) Menſtruatæ ſeptem diebus ſeparabantur, (ibidem verſ. 19.) Hæmorrhoiſſa, quando ſiſtebatur ſanguis, numerabant ſeptem dies, ſicut ſeminiflui, & octauo die offerebant duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum (ibid. v. 28. & 29.)

8. Quæres, Quomodo purificabantur, qui erant immundi ex contactu rei immūdæ? Reſpondeo. Hæc ferè regula ſeruabatur. Ea die, quo tangebant rem immundam, manebant immundi vſque ad veſperam, ſeu vſque ad Solis occaſum, & loti aqua expiabantur, vt patet Leuit. 15. Vbi hæc verba ſæpe repetuntur: *Qui tetigerit hanc vel illam rem immundam, lauabit veſtimenta ſua, & ipſe lotus aqua, immundus erit vſque ad veſperam.* Excipiebantur [illegible]

[illegible]

qui fiebant immundi ex contactu mortui, vel morticini, vel ſepulchri hominis mortui. Nam illi manebant immundi ſeptem diebus: & die tertio & ſeptimo aſpergebantur aqua luſtrali, & ſic expiabantur. [Numerorum decimonono, v. 11.]

9. Quæres 4. An omnes immundi, quamdiu erant immundi, debuerint extra caſtra habitare? Reſpondeo. Omnes quidem arcebantur ab ingreſſu templi, & a ſacris oblationibus. Non tamen omnes eiiciebantur extra caſtra. Sed hi ſoli. Primo, leproſi, ſeminifluI, & polluti ſuper mortuo, [Num. 5. 2.] Secundo, polluti ex nocturno ſomnio, [Deut. 23. 10.] Præter hos immundos, omnes omnino ſiue mundi, ſiue immundi, debebant egredi caſtra, quoties ibant ad requiſita naturæ, iuxta illud Deuter. 23. 12. *Habebis locum extra caſtra, ad quem egrediaris ad requiſita naturæ, gerens paxillum in balteo. Cumque ſederis, fodies per circuitum, & egeſta humo operies quo releuatus es.* Idque ob duas cauſas, vt ibidem inſinuatur, 1. vt caſtra ſeruarentur munda contra morbos. 2. propter honorem Arcæ fœderis, in qua Deus habitabat in medio caſtrorum.

10. Quæres 5. An omnes immundi, qui contrahebant immunditiam legalem, ſimul contraxerint peccatum? Vel, an omnis immunditia legalis fuerit peccatum? Reſpondeo. Nõ omnis. Erat enim duplex immunditia Hebræorum. Vna erat contra præceptum Dei; vt comedere carnes immundas, ſanguinem, adipem, [Leuit.

(Leuit. 11. per totum.) Item, comedere morticinum, vel laniatum à beſtiis [Leuit. 22. 8.] Item, tangere morticina immundorum, & tangere reptilia. [Leuit. 11. 43.] Igitur per horum eſum vel contactum, non tantum contrahebatur immunditia legalis, ſed etiam peccatū. Altera immunditia non erat vetita præcepto Dei, ſed ſolum indicata & ſtatuta; vt tangere leproſum, vel ſeminifluum, pati lepram, fluxum ſeminis, menſtrua. Nam de his non dicitur: *Ne tangatis ea, ſed, qui tetigerit, immundus erit.* Vnde hæc non erant peccata, ſed tantum inducebant irregularitatem legalem. Vide Cornelium in caput decimumquintum Leuitici.

11. Quæres 6. Qualis erat illa aqua, qua immundi aſpergebantur & mundabantur? Reſpondeo. Erat aqua luſtralis, ſeu aqua luſtrationis vel expiationis, cui cineres ruffæ vaccæ erant infuſi. Fiebat autem hoc modo: Sacerdos accipiebat ruffam vaccam ſine macula, quæ non portauerat iugum. Hanc immolabat extra caſtra, & totam comburebat cum ligno cedrino, cocco bis tincto, & hyſſopo. Illius cineres collecti ſpargebantur in aquam viuam, id eſt fontanam, ſeu fluentem. Et tunc aqua illa cineribus inſperſa adhibebatur ad immundos purificandos [Num. 19. 2.]

12. Nota 1. Hæc vacca in deſerto immolabatur extra caſtra. In terra vero Paleſtina immolabatur Ieroſolymis extra portam. Et inde cineres diſtribuebantur ad ſingula oppida, vt vbique

bique haberent aquam luſtrationis pro vſu quotidiano. Omnes enim immunditiæ per hanc aquam tollebantur, vt colligitur ex illo Heb. 9. 13. *Si enim ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis*, &c.

13 Nota 2. Tradunt Hebræi, & ex eis Bur-genſis addit. 2. in c. 19. Num. quod ſex tantum vaccæ ruffæ fuerint immolatæ per totam durationem à Moyſe vſq; ad Chriſtum. Prima, tēpore Moyſis. Secunda, tempore Eſdræ. Tertia & quarta, tempore Simeonis iuſti, qui fuit Pontifex per annos octoginta. Quinta & ſexta, tēpore Ioannis Pontificis, qui fuit pater Mathathiæ, à quo deſcenderunt Machabæi. Quod tamen non eſt veriſimile. Nam pauci cineres vnius vaccæ, quæ tempore Moyſis immolata eſt, non poterant ſufficere per tot annos, quot inter Moyſen & Eſdram elapſi ſunt, præſertim pro tanta Iudæorum multitudine, & pro quotidianis purificationibus, quæ ex præcepto Dei fiebant. Vnde veriſimilius eſt, quod ſi videtur Lyran. & Cornelius, ſingulis annis vnam vaccam eſſe immolatam.

14 Quæres 7. Quid ſignificabant tot ac tā diverſæ purificationes Iudæorum? Reſpōdeo: Erant figuræ Sacramenti Pœnitentiæ, & ſignificabant quam neceſſaria nobis eſſet contritio, cōfeſſio, purificatio, & munditia Chriſtianorum, quam accuratum examen conſcientiæ, quam diligens ſollicitudo ad eluendam vel minimam labeculam animæ.

CAP.

CAPVT XV.

De obſeruantiis Legalibus.

OBſeruantiæ legales, quibus Iudæi diſcernebantur à Gentilibus, erant variæ. 1. diſcretio ciborum mundorum ab immũdis. 2. Abſtinentia à ſanguine & adipe. 3. Ieiunia. 4. Vota. 5. Iuramenta. 6. Solennitates Feſtorum. 7. Annus remiſſionis. 8. Iubilæum. 9. Raſio vel tonſio capitis ac barbæ. 10. Certus vſus veſtium. Vide D. Thom. in 1. 2. q. 102. ar. 6. Dicam aliquid de ſingulis.

De diſcretione ciborum mundorum ab immundis.

1. De hac diſcretione potiſſimum agitur Leuit. 11. & Deut. 14. Ex quib. locis colligi poſſunt aliquot regulæ. 1. De pecoribus. 2. de piſcibus. 3. de auib. 4. de aliis. Et quidem de pecoribus eſt hæc regula generalis: Omne animal, quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis; vt bouem, ouem, capram, ceruum, capream, bubalum, tragelaphum, Pygargum, Orygem, camelopardalum, (Leuit. 11. & Deut. 14.

2. Ex quo deducuntur aliæ tres. Prima, quod nec ruminat nec vngulam diuidit, immũdum eſt, (Leuit. 11. 26. Secunda, Quidquid autem

ruminat quidem, ſed vngulam non diuidit, etiam immundum eſt, vt camelus, lepus, chœrogryllus [Leu. 11. 4. & Deu. 14. 7.] Tertia, Quidquid non ruminat, etiamſi vngulam diuidat, immundum eſt, vt ſus. [Leuit. 11. 7. & Deut. 14. 8.]

3. De piſcibus ſunt duæ regulæ. Prior, Omne quod habet pinnulas & ſquamas, tam in mari quàm in fluminibus & ſtagnis, comeditur. Poſterior: Quidquid non habet pinnulas & ſquamas, immundum & abominabile eſt, Leuit. 11. 9 & Deut. 14. 9.

4. Aues immundæ, quibus non licet bac veſci, erant hæ: Aquila, Gryps, Haliæetus, Ixion, Miluus, Vultur, Coruus, Struthio, Noctua, Larus, Accipiter, bubo, Mergulus, Ibis, Cygnus, Onocrotalus, Porphyrio, Herodius, Charadrion, Vpupa, Veſpertilio. Leuit. 11. 13. & Deu. 14. 12.

5. De aliis erant hæ regulæ. Prima, Omne de volucribus, quod graditur ſuper quatuor pedes, abominabile erit vobis. Leuit. 11. 20. Secunda, Quidquid autem ambulat quidem ſuper quatuor pedes, ſed habet longiora retro crura, per quæ ſalit ſuper terram, comedere debetis, vt eſt Bruchus, attacus, ophiomachus, locuſta, Leuit. 11 verſ. 21. Tertia, immunda ſeu polluta ſunt, Muſtela, mus, crocodilus, Mygale, Chamæleon, ſtellio, lacerta, talpa, Leuit. 11. verſ. 29. Quarta, Omne quod reptat ſuper terram, abominabile erit, Leuit. cap. 11. verſu 41. Quinta, Quidquid ſuper pectus quadrupes graditur, & multos

multos habet pedes, ſiue per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile eſt. (Leuit. 11. 42.)

6. Nota 1. Immundum dupliciter ſumitur in Scriptura. Primo, pro polluto, abominabili, execrando, quod non liceat comedere. Sic ſumitur locis iam citatis. Secundo, pro debili vel maculoſo, quod liceat quidem comedere, ſed non offerre in ſacrificium. Sic ſumitur Deut. 12. 15. *Si autem comedere volueris, & te eſus carnium delectauerit, occide, & comede iuxta benedictionem Dei tui, quam dedit tibi in vrbibus: ſiue immundum fuerit, hoc eſt, maculatum & debile: ſiue mundum, hoc eſt, integrum & ſine macula, quod offerri licet, ſicut capream & ceruum, comedetis: abſque eſu duntaxat ſanguinis, quem ſuper terram quaſi aquam effundes.*

7. Nota 2. Præter immunda animalia, de quibus iam dictum eſt, erant etiam alia, quæ tametſi ex ſuo genere munda eſſent, tamen cenſebantur immunda propter aliquam circumſtantiam. De quibus intelligi debent hæc ſcripturæ teſtimonia. Exodi 21. 28. *Si bos cornu percuſſerit virum, aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedetis carnes eius.* Et Exodi 22. 31. *Carnem, quæ a beſtiis fuerit præguſtata, non comedetis, ſed proiicietis canibus.* Et Leuit. 7. 19. *Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, ſed comburetur igni.* Et Leuit. 11. 34. *Omnis cibus, quem comedetis, ſi fuſa fuerit ſuper eum aqua, immundus erit.* Et Deut. 14. 21. *Quidquid autem morticinum eſt, ne veſcamini ex eo.*

8. Quæres 1. Quid ſignificabat illa diſcre-
tio ciborum mundorum ab immundis, in V.
T? Reſpondeo. Significabat diſcretionem Iu-
dęorum & Gentilium Nam Iudæi in V. T. cē-
ſebantur mundi, ſancti, impolluti: Gentiles
verò immundi, & polluti. De Iudæis dictum
eſt, Deut. 14. 2. *Populus ſanctus es Domino Deo tuo.*
De Gentilibus verò, Matth. 7. 6. *Nolite ſanctum
dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras
ante porcos.* Et Matth. decimo quinto, verſu vi-
geſimo ſexto, *Non eſt bonum ſumere panem filio-
rum, & mittere canibus.*

9. Quæres 2. Quis ſuſtulit hanc diſcretio-
nem inter Iudæos & Gentiles? Reſpondeo,
Chriſtus, qui ex Iudæis & Gentilibus fecit unā
Eccleſiam: Et abſtulit medium parietem, quo
à ſe mutuo diuidebantur Epheſ. 2. 14. Huc et-
iam ſpectat illud Rom. 3. 29. *An Iudæorum Deus
tantum? Nonne & Gentium?* Et Rom. 10. 12. *Non
eſt diſtinctio Iudæi & Græci.* Et Galat. 3. 28. *Non eſt
Iudæus, neque Græcus: non eſt ſeruus, neque liber: non
eſt maſculus, neque fœmina. Omnes enim vos unum
eſtis in Chriſto Ieſu.*

10. Quęres 3. Quis primus cognouit hoc
myſterium? Reſpondeo. In veteri teſtamento
fuit incognitum, Epheſ. 3. v. 5. In nouo, primo
omnium reuelatum eſt Petro, quando vidit
cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam,
velut linteum magnum, in quo erant ſimul a-
nimalia munda & immunda. Quo ſignifica-
batur, in Eccleſia ſimul fore Iudæos & Genti-
les, Act. 10. verſu 11. Hoc intellige eo ſenſu,
quo

quod explicatum eſt capite ſecundo, quæſt. 9. § 2.

11. Quæres 4. An etiam in nouo teſtamento ſit diſcretio ciborum mundorũ ab immundis? Reſpondeo. Non eſt. Nam, vt ait Apoſtolus ad Titum 1. 15. *Omnia munda mundis.* Et 1. Timoth. 4. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Vbi nota diſcrimen inter Iudæos, Chriſtianos, & hæreticos. Iudæi abſtinebant à quibuſdam cibis, ex præcepto Dei, propter immunditiam legalem. Chriſtiani abſtinent in quadrageſima à carnibus ex præcepto Eccleſiæ, non propter immunditiam, ſed propter deuotionem. Hæretici abſtinent à quibuſdam cibis ex errore, propter falſam perſuaſionem. 1. Timoth. 4. verſu 2.

De abſtinentia à ſanguine & adipe.

12. De hac abſtinentia extat præceptum, Leuit. 3. 17. *Iure perpetuo, in generationibus, & cunctis habitaculis veſtris, nec ſanguinem, nec adipem omnino comedetis.* Vbi aliqua notanda ſunt. Primo, quod Iudæis in lege Moſaica non tantum prohibitus fuerit ſanguis immolatitius, id eſt, ſanguis victimarum: ſed etiam ſanguis quorumcunque animalium, quæ domi ad eſum mactabantur, vt patet Leuit. decimo ſeptimo, v. decimo. *Homo quilibet de domo Iſrael, &*

de

de aduenis qui peregrinantur inter eos, ſi comederit ſanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & diſperdam eam de populo ſuo, quia anima carnis in ſanguine eſt. Et infra v. 14. *Sanguinem vniuerſæ carnis non comedetis, quia anima carnis in ſanguine eſt.*

13. Secundo, quod hoc præceptum non tantum Iudæis fuerit datum in lege Moſaica, vt iam oſtendi: ſed etiam Noe & poſteris eius in lege naturæ, Gen. 9. 3. *Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia. Excepto, quod carnem cum ſanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum.* Et poſtea nouis Chriſtianis in lege Euangelica, Act. 15. 29. *Vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato.* Itaque tribus vicibus prohibitus eſt eſus ſanguinis. 1. In lege naturæ, antequam introducta eſſet diſcretio ciborum mundorum ab immundis. 2. in lege Moſaica, quando vigebat illa diſcretio. 3. in lege Euangelica, quando eadem diſcretio fuit abrogata.

14. Hæc triplex prohibitio facta eſt ob triplicem cauſam. Prima cauſa eſt, vt homines abſtinerent ab effuſione ſanguinis humani (Gen. 9. 5.) Altera eſt, quia ſanguis eſt vehiculum, nutrimentum, & ſedes vitæ ac ſpirituum vitalium. Vita autem ſolius Dei eſt. Ergo & ſanguis ſoli Deo offerri debet. Quæ cauſa adducitur in ſecunda prohibitione, Leuit. 17. 11. *Quia anima carnis in ſanguine eſt.* Tertia, vt Iu-

dæi

Digitized by Google

Iudæi & Gentiles facilius poſſent vniri ſeu coaleſcere in vnam Eccleſiam. Quæ cauſa fuit, cur Apoſtoli interdicerent eſum ſanguinis. Nam Gentiles comedebant ſanguinem: Iudęi non item. Ne ergo fieret inter illos diſſenſio, vtrique iuſſi ſunt abſtinere a ſanguine (ſaltem ad initium naſcentis Eccleſiæ) vt eſſet firmior illorum concordia & vnitas.

15. Hæc abſtinentia à ſanguine multum differebat ab abſtinentia ab adipe. 1. Quia abſtinentia à ſanguine præcepta fuit in lege naturæ, in lege Moſaica, & in lege Euangelica, vt diximus. Abſtinentia vero ab adipe, ſolum in lege Moſaica. 2. Iudæi debebant abſtinere ab omni ſanguine; non tamen ab omni adipe. Debebāt quidem abſtinere ab adipe, qui ſeorſim in inteſtinis continebatur: non tamen ab eo, qui carni adhæret, & illi quodammodo immixtus eſt. Rurſum, debebant abſtinere ab adipe illorum animalium, quę erant munda ad ſacrificium; vt ab adipe bouis, capræ, & ouis: Non tamen ab adipe aliorum, quę tantum erant munda ad comedendum, vt ab adipe cerui, bubali, & ſimilium, de quibus ſupra §.1. Vide Cornelium in cap.3. Leuitici verſu 17.

De Ieiuniis.

16. Duplicia erant Iudęorum ieiunia. Alia communia ſeu publica: alia priuata. Communia rurſum duplicia. Alia ſtata & ordinaria, quæ ſingulis annis repetebantur. Alia extraordina-

ordinaria, quæ indicebantur ob aliquam præſentem, vel ingruentem calamitatem, & non repetebantur ſingulis annis. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8.19. *Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iuda in gaudium & lætitiam, & in ſolennitates præclaras.* Vbi intelliguntur quatuor ieiunia, quæ ordinarie à Iudæis ſeruabantur, vt notat S. Hieronymus, Rupertus, & Ribera in locum citatum, Turnellus in Annalibus Anno mundi 254[illegible] num. 4[illegible]. Cornelius in capite trigeſimo ſecundo, Exodi v. 19. & alij.

17. Primum erat, ieiunium quarti menſis, quod Iudæis indictum fuit ob tabulas legis contractas. Cum enim Moſes deſcenderet de monte Sinai, deferret tabulas legis ad caſtra, & videret populum choros ducere, & vitulum aureum adorare, iratus eſt, & ex pinaculo proiecit tabulas ad radicem montis & confregit, Exodi 32.19. Putabat enim indignum eſſe, ſi tabulas legis, quas ieiunio quadraginta dierũ obtinuerat, offerret populo, qui per ebrietatem & idololatriam factus erat transgreſſor legis. Hoc ſenſu Ambroſius lib. de Helia & Ieiunio cap. 6. ait: *Tabulas legis quas accepit abſtinentia, contriuit ebrietas.* Et quia hæc contractio tabularum facta eſt die decimo ſeptimo quarti menſis, [illegible] fuit ieiunium eodem die, vt patet ex Kalendario Hebræorum apud Genebrardum in commentariis ſuper Pſalmos.

18. [illegible]

18. Secundum erat, ieiunium quinti menſis, quod ideo fuit indictum, quia Hebræi quinto menſe prohibiti ſunt ex Cadesbarne aſcēdere montem Idumeæ, & ſic breui compēdio recta tranſire in proximam terram promiſſionis. Sed iuſſi redire in ſolitudinem per viam maris rubri, & quadraginta annis errare in ſolitudine, in pœnam murmurationis contra Deum. Et quia non obtemperauerunt Deo, ſed in montem Idumeę aſcenderunt, plerique occiſi ſunt ab Amorrhęis, qui in illo monte habitabant, Num. 14. 45. Et Deut. 1. v. 40. & ſequentibus.

19. Tertium erat, ieiunium ſeptimi menſis, quod indictum fuit ob cædem Godoliæ, quæ fuit Hebræis valdè perniciosa 4. Reg. 25. v. 25.

20. Quartum erat, ieiunium decimi menſis, quod ideo indictum fuit, quia illo menſe Ezechiel, & cæteri qui erāt cum illo in captiuitate Babylonica, audierunt Ieruſalem eſſe captam, & templum incenſum. Vide auctores ſupra citatos, qui hoc fere modo explicant hæc quatuor ieiunia.

21. Præter hæc ordinaria ieiunia, erant alia extraordinaria, quæ indicebantur ob aliquam præſentem vel imminentem calamitatē. Sic Ioſaphat Rex Iuda indixit ieiunium vniuerſo populo, quando Moabitæ, & Ammonitę veniebant cōtra illum ad bellum 2. Paral. 20. 3. Sic Eſdras indixit ieiuniū pro feliciter itinerando [illegible] us [illegible], quādo cū ſocijs ſuis,

[illegible]

ex conſenſu Regis Artaxerxis è captiuitate Babylonica profectus eſt in Ieruſalem ad domum Domini inſtaurandam (1 Eſdræ 8. 21. Sic filij Iſrael ieiunarunt tota die, quando à Beniamitis cæſi & fugati ſunt Iudic. 20. 26. Similiter, quando à Philiſtæis propter ſua peccata affligebantur 1. Reg. 7. 6. Item, quando Holofernes venit contra illos cum ingenti exercitu Iudith 4. 8. Itemque, quando crudele edictum Regis Aſſueri contra ipſos promulgatum eſt, Eſther 4. 3. Ac denique, quando volebant auertere iram Dei, tempore Ioacim filij Ioſiæ Regis Iuda Ierem. 36. 9.

22. Hęc de publicis ſeu communibus ieiunijs. Priuata erant, quæ quiſque ſibi, vel ex propria deuotione, vel ex Dei inſtinctu aſſumebat. Sic Moſes accepturus à Deo legem Decalogi, ieiunauit quadraginta diebus Exodi 34. 28. Sic Helias, fugiens perſecutionem Iezabelis, & tendens in montem Dei Horeb, ieiunauit totidem diebus 3. Reg. 19. 8. Sic Dauid, audita morte Abner, ieiunauit vſque ad occaſum ſolis. 2. Reg. 3. 35. Sic idem Dauid, ægrotante filiolo, deprecatus eſt pro eo Dominum, & ieiunauit 2. Reg. 12. 16. Sic Sara filia Raguelis, cum obiiceretur ipſi, quod ſeptem viros occidiſſet, ieiunauit tribus diebus & tribus noctibus Tobiæ 3. 10. Sic Daniel, orando & ieiunando obtinuit à Deo, vt abbreuiarentur anni deſolationis Ieruſalem Dan. 9. 3.

23. Chriſtus in nouo teſtamento, tribus potiſſimum modis commendauit huius tem-

[illegible]

Digitized by Google

nium. Primo, ſuo exemplo, quia ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus in deſerto Matth. 4. 2. Secundo, oſtendendo, quanta ſit vis & efficacia ieiunij, Matth. 17. v. 20. *Hoc genus Dæmoniorum non eijcitur, niſi per orationem & ieiunium.* Tertio, prædicendo fore, vt ipſius diſcipuli, id eſt, veri Chriſtiani, poſt ipſius mortem eſſent ieiunaturi. Matth. 9. v. 15. *Venient dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt.* & hoc factum eſt tempore Apoſtolorum, Act. 13. v. 2. *Miniſtrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit illis Spiritus S.* Ecce Spiritus S. loquitur ieiunantibus. Idem poſt tempora Apoſtolorum obſeruatum eſt, ab omnibus veris Chriſtianis, vſque ad hæc noſtra tempora, vt patet partim ex hiſtorijs Eccleſiaſticis, partim ex praxi & antiqua conſuetudine, quam a maioribus noſtris accepimus. Videant nunc, an ſint veri Chriſtiani, qui nunquam ieiunant. An de illis Chriſtus locutus ſit, cum dixit: *Venient dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt.*

De Votis.

24. Vouere nihil aliud eſt, quam Deo aliquid promittere. Porro in lege Moſaica, de qua nunc potiſſimum agimus, erant variæ leges circa votum. Vna generalis: Aliæ ſpeciales. Generalis erat hæc, Deut. 23. 21. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris*

polliceri, abſque peccato eris. *Quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo.*

25. Speciales erant triplices. Aliæ de valore & irritatione voti. Aliæ de redemptione. Aliæ de materia Legis primigeniorum. De valore & irritatione voti, erant hæ. Prima de voto Nazareorum. Num. 6. 4. *Vir ſiue mulier, cum fecerint votum ut ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare, a vino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebunt.* Hoc votum erat ratū. Poterat tamen irritari, quoad mulieres, vt patet ex ſequenti.

26. Secunda de voto filiæ, quæ erat ſub poteſtate Patris. Nā ſi aliquid vouiſſet, & pater re cognita eodem die non contradixiſſet, erat ratum, & ſeruandum. Si autem contradixiſſet, erat irritum. Num. 30. 4. Quod autem dicitur de filia, debet ēt intelligi de filio, ſub poteſtate patris exiſtente. Et quod de patre, debet etiam intelligi de tutore, qui mortuo patre ei ſuccedit in ius & regimen paternum. Nota, ſi pater ſemel abſolute conſenſiſſet in votum filiæ, non poterat, illud poſtea irritare.

27. Tertia de voto [illegible], quæ ſimiliter ſi aliquid vouiſſet, & [illegible] eodem die contradixiſſet, votum erat [illegible] irritum, ſicut ſupra dictū v. 7. Nota. Si ſponſa ante quam nuberet [illegible] patre conſentiente iuxta ſecundam legem, & poſtea nupſiſſet, poterat ſponſus illam poſt contractum matrimonium, votum eius irritare. Non tamen, quando ſi votum fecisſet in matrimonio. [illegible]

bunt, &c.

[illegible] 30. Num. 35. Quod intellige, ſi ſponſus, ante initum matrimonium, nihil ſciebat de huiuſmodi voto. Ratio eſt, quia alioqui potuiſſet [illegible] ſponſo, etiam [illegible] grauaretur per huiuſmodi votum præcedens, imponeret aliquod onus, quod ipſe nec voluiſſet nec [illegible] accipere.

28. Quarto de voto viduæ & repudiatæ, quæ ſi quid vouiſſent, votum erat ratum, & tenebantur ſeruare ibidem v. 10. Non enim ſubiectæ erant vel patri vel marito, a quo votum ipſarum irritari poſſet.

29. Leges ſecundi generis, de redemptione voti, erant hæ. Primum homo, qui ſeipſum Deo obtulerat per votum, vt ſeruiret in Tabernaculo, redimebatur pretio a lege taxato. Leui. 27. 2. Hoc intellige de Laicis, non autem de Leuitis & Sacerdotibus. Erant enim duplicia munia in Tabernaculo. Alia propria Sacerdotum aut Leuitarum. Alia quæ poterant præſtari a Laicis, vt portare aquam & ligna pro ſacrificijs, verrere [illegible] templi curare. Ad priora, ſoli Sacerdotes & Leuitæ poterant ſe obligare per votum. Ad poſteriora, Laici. Si ergo Sacerdotes & Leuitæ vouiſſent, ſe ſemper in ſuis officijs miniſtraturos Domino, tenebantur id facere ex voto. Sic fecit Samuel Leuita, quem mater Deo deuouerat, primo Regum primo, verſu vndecimo. Si autem Laici vouiſſent, ſe [illegible] obituros, id eſt, portaturos aquam & ligna in vſum Tabernaculi, debebant votum ſuum pre-

tio redimere. Idque duplici de cauſa. 1. vt illud pretium daretur Leuitis & Sacerdotibus pro ſuſtentatione. 2. quia non neceſſe erat, Hebræos portare aquam & ligna, cum Gabaonitæ in pœnam fraudis, qua deceperant Hebræos, ad hoc eſſent deſtinati Ioſue 9. 22.

30. Secunda lex: Si quis vouiſſet Deo animal, q; immolari non poterat, debebat vendi pretio à Sacerdote taxando. Quod pretium ipſe vouens dare voluiſſet, debebat [illegible] quintam pretij partem Leu. 27. 11. Nota. Omnia animalia, quæ Deo vouebantur, poterant redimi à vouente, exceptis animalibus mundis ad ſacrificium. Quando autem redimebantur à vouente, tūc vltra pretium à Sacerdote taxatum, debebat addi quinta pars pretij, pro ipſo Sacerdote, qui ſuſtinebat onus taxandi & reuendendi. Quod ſi vouens noluiſſet redimere animal, quod Deo vouerat, poterat Sacerdos illud retinere, vel alteri vendere aut donare, vt colligitur ex illo Num. 18. 14. *Omne, quod ex voto reddiderint filij Iſrael, tuum erit.*

31. Tertia Lex: Si quis vouiſſet Deo domū ſuam, debebat vendi pretio à Sacerdote taxādo. Quod ſi vouens voluiſſet illam redimere, debebat vltra [illegible] pretium addere quintam pretij partem. Leuit. 27. 14. Hæc lex eſt ſimilis præcedenti.

32. Quarta lex: Si quis vouiſſet Deo agrum ſuum hæreditarium, debebat æſtimari pretium agri, iuxta menſuram ſementis. Et ſi vouens voluiſſet illū redimere, addebat quintam pretij [illegible]

par-

partem, vt in pręcedentib. Leuit. 27.16. Nota. Qui vouebant Deo rē aliquam immobilem, vt domū vel agrum, libenter illā redimebant, etiamſi vltra taxatum pretium deberent addere quintam pretij partem. Ratio eſt, quia ſi non redemiſſent, illa nūquam ad eos fuiſſet reuerſa, ne quidem in Iubilęo; ſed abſolutè tranſiuiſſet in dominium Sacerdotum, qui quidem poterant eam vendere, ſed ita, vt in Iubilæo ad eos, tanquam ad veros Dominos reuerteretur Leuit. 27.21.

33. Quinta lex. Si vouens agrū, non fuiſſet hęres illius, ſed emptor, debebat illū redimere pretio à Sacerdote taxando, & illud pretiū dare Sacerdoti. Ita vt ager in Iubilęo poſſet redire ad Dominum hęreditarium. Leuit. 27.22.

34. Lex tertij generis, de materia voti, erat hæc: Primogenita munda ad ſacrificiū, vt primogenitum bouis, ouis, capræ; non debebant Deo voueri. Leuit. 27.26. & Num. 18.17. Ratio ibidem inſinuatur; quia illa primogenita iam antea erant Deo conſecrata & debita ratione primogeniturę: Ergo non debebant iterū conſecrari & offerri per votum; ne votum videretur aliquid derogare priori cōſecrationi, quaſi illa non fuiſſet plena & perfecta, ſed voto potuiſſet perfici & firmari. Primogenita verò, quæ non poterant immolari, vel debebant redimi à vouente, vel ſi ipſe noluiſſet redimere, Sacerdos poterat ea ſibi retinere, aut alteri vendere vel donare. Leuit. 27.27.

35. Tres ſuperſunt difficultates, de voto

Iephte. 2. de voto Chriſtianorum. 3. An liceat rem præceptam Deo vouere? Vel an id quod eſt in præcepto, poſſit eſſe materia voti? Ergo prima quæſtio, quid ſtatuendum ſit de voto Iephte? In quo duo ſpectanda ſunt. 1. ipſum votum. 2. impletio voti. Votum ipſum deſcribitur Iudicum. 11. his verbis: *Votum vouit Domino Iephte, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocauſtum offeram Domino.* Impletio voti conſiſtit in eo, quod ipſe [illegible] filiam virginem, quæ ei reuertenti ex bello prima occurrebat, obtulerit Deo in holocauſtum. Nunc quæritur, an ipſe, & vouendo, & votum implendo, peccauerit, nec ne. Aliqui dubitant, vt Auguſtinus quæſt. quadrageſima nona ſuper Iudices, aliqui vero in [illegible] partem ſtatuit eſſe probabilem [illegible] Caietanus in cap. 11. Iudicum.

36. Alii putant illum peccaſſe. Primo, quia votum [illegible] lege Moiſica. Vel enim [illegible] Deo, [illegible] egredientem [illegible] animal. [illegible] Non primo, quia votum erat [illegible] Deum [illegible] enim [illegible] Num. [illegible] Deus appro[illegible] ſer [illegible] conten[illegible]

impediuiſſet executionem, non permittendo filium ipſius interfici: ſicut fuit conſenſus [illegible] voluntatis Abrahami, & impediuit execu-tionem, non permittendo filium eius Iſaac im-molari. Hanc ſententiam ſequuntur Tertul-lianus lib. [illegible] contra Marcionem cap. 4. Ana-ſtaſius [illegible] quæſt. 36. Procopius in cap. 11. Iudic. Auctor quæſtionum veteris Teſta-menti quæſt. [illegible] apud Auguſtinum. [illegible] Rabini [illegible] inſuper addũt, votum Iephte [illegible] ſtultum ac temerarium [illegible] tuiſſe [illegible] Phinees Pontifici [illegible] [illegible] ſuperbiam [illegible] [illegible] nec Iephte [illegible] Princeps populi [illegible] voti relaxationẽ; nec Phinees, vtpote Pontifex, dignatus ſit eam illi offerre, ideo vtrumq; à Deo puniendum eſſe. Vi-de [illegible] cap. 11. Iudicum quæſt. 17.

17. [illegible] peccaſſe. Pri-[illegible], ex inſtinctu Spiritus ſan-cti [illegible] Chryſoſtomus homil. 14. ad populum [illegible] ſermone de natali virgi-num, [illegible] lib. 6. cap. [illegible] [illegible] Iudic. [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] ſeem.

38. Secundo, quia per illud votum impetrauit à Deo victoriam contra Ammonitas: Ergo ſignum eſt, Deo placuiſſe ipſius votum. Et ſi votum placuit, etiam voti impletionem placuiſſe neceſſe eſt, præſertim cum à Deo non ſit impedita. Et confirmatur, quia Scriptura nunquam reprehendit ipſius votum, aut eius impletionem. Ipſum vero ſæpe laudat, præſertim Hebr. 11. 32. vbi ait, illum per fidem vicisse regna, & operatum eſſe iuſtitiam.

39. Tertio, ſi peccaſſet vouendo, fuiſſet monitus ab aliquo Propheta vel Sacerdote, ne impleret votum. At a nullo monitus eſt, toto illo ſpatio duorum menſium, quod inter votum & voti impletionem interceſſit. Ergo [illegible] eſt, non peccaſſe vouendo, [illegible] cum conſtet, alios Reges ac Principes populi, ſi vouendo peccarent, fuiſſe monitos ac reprehenſos.

40. Quarto, populus non ſiuiſſet paſſim filiam Iephte occidi & immolari, ſi putaſſet votum fuiſſe iniquum & Deo ingratum. Sed eripuiſſet illam a morte, ſicut eripuit Ionathan filium Saulis, quando Saul eum [illegible], quo ſe obligauerat, [illegible] 1. Reg. 14. 45. [illegible]. Nam populus putabat iuramentum Saulis fuiſſe ſtultum ac temerarium; & ideo impediuit impletionem. Si ergo ſimiliter putaſſet, votum Iephte fuiſſe ſtultum ac temerarium, etiam illius impletionem impediuiſſet. At non impediuit. Iuſtum igitur votum & voti executionem [illegible] [illegible].

41. Quinto

41. Quinto, ſicut Abraham offerendo filium ſuum Iſaac ad immolandum, expreſſit typum paſſionis & mortis Chriſti, quoad voluntatem, non quoad executionem: Ita conſentaneum fuit, vt aliquis exprimeret typum illius, non ſolum quoad voluntatem, ſed ſimul etiam quoad executionem. Hoc fecit Iephte, qui non ſolum paratus fuit immolare filiam ſuam vnigenitam, ſed reipſa immolauit. Et ſicut prior typus erat in ſexu virili; ita poſterior in ſexu fœmineo, quia pro vtroque ſexu paſſus & immolatus eſt Chriſtus. Et ſanè filia Iephte videtur optimè expreſſiſſe figuram Chriſti, quoad promptam moriendi volũtatem. Nam ſicut Chriſtus, quando ipſi à Deo Patre propo nebatur mors, promptum ſe obtulit, dicens: *Ecce venio, vt faciam, Deus, voluntatem tuã.* (Heb. 10.) Sic filia Iephte, quando intellexit a Patre, ſe ab ipſo morti deſtinatam eſſe, reſpondit: *Pater mi, ſi aperuiſti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque pollicitus es.* Iudic 11.36.)

42 Ad argumenta contraria ſic reſpondeo. Ad 1. Iephte vouerat ſe immolaturum, non generatim, quodcunque animal, ſed ſpeciatim, quemcunque hominem primo egredientem & ſibi occurrentem. Ita Auguſtinus quæſt. 49. ſuper Iudices. Et probatur 1. quia Iephte, ad tam momentoſam victoriam impetrandam, voluit aliquid magnum vouere Deo. At non fuiſſet magnum, ſi vouiſſet bouem, aut ouem, aut capram. 2. quia illa ipſius verba, *Quicunque pri-* [illegible]

cum pace, non poſſunt intelligi niſi de homi[illegible]
Soli enim homines ſolent obuiam ire vi[illegible]
& ipſi de victoria gratulari. Quod obijcitur,
vetitum fuiſſe lege Moſis immolare homi-
nem, verum eſt: ſed Deus qui vetuit, potuit
ſua auctoritate permittere.

43. Ad 2. negatur conſequentia. Non e-
nim ſequitur: Deus approbat hoc vel illud vo-
tum: Ergo impedit illius impletionem. Alio-
qui impediret impletionem omnium votorum
quæ laudabiliter facta ſunt, quod eſt abſurdum.
Impediuit quidem impletionem boni propo-
ſiti in Abrahamo, non tamen idem neceſſe fuit,
vt impediret etiam in alijs, hoc [illegible]
ac diſpoſitioni relinquendum eſt. [illegible]
nullas cauſas cur in vno impediat, in altero non
impediat. Et quidem, cur non impedierit in
filia Iephte, dari poſſunt tres cauſæ. 1. vt eſſet
typus Chriſti, promptè [illegible]
tem. 2. vt fides Iephte, & religio erga Deum
magis [illegible] 3. vt [illegible]
erga Deum, erga parentes, [illegible] &
ſimul [illegible]
[illegible] 4. [illegible] exemplo
[illegible]
[illegible]
ma[illegible]

44. [illegible] Chriſtus [illegible]
[illegible] Teſtamentum [illegible]
[illegible] reſpondeo. Chri-
[illegible] Propheta [illegible]
[illegible]

[illegible] & in [illegible] & [illegible] Domi. & [illegible]. [illegible] est de Christianis, vt [illegible] Hieronymus, Cyrillus, & alij interpre[illegible]. Quo etiam spectat illud Psal. 75.12. *Vouete [illegible] Domino Deo vestro, omnes qui in circui[illegible]* Quod etiam Augustin[illegible] [illegible] Christianis dictum esse. *Quisque [illegible] reddat. Non [illegible] [illegible] vestris impleat[illegible]*. Secundo [illegible] exemplis. Nam quod [illegible] in V. Testamento de voto, hoc in Nouo impletum est, & quotidie impletur. [illegible] habemus triplex exemplum in Scri[illegible]. Primum, beatæ Mariæ Virginis. Secũdum, Eunuchorum, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Tertium, quarundam [illegible], quæ propter voti continentiæ [illegible], ab Apostolo reprehensæ sunt.

45 De B. Virgine sic legimus Luc. 1.34. *Di[illegible] [illegible] Quomodo [illegible] quoniã [illegible]*, id est, Quomodo fieri potest, vt ego [illegible] filium, cum propter votum continentiæ non liceat mihi virũ cognoscere? Sic explicat Augustinus in lib. de sancta Virg. cap. 4. verbis scribit: *Quod [illegible] [illegible] virginem [illegible] vouisset*. Similiter [illegible] Patres.

46 De Eunuchis sic legimus Matth. 19.12. *[illegible] qui [illegible] ab hominibus & [illegible]*

ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnũ cælorum. Qui poteſt capere, capiat. Quid eſt ſeipſum caſtrare propter regnum cælorum? Nihil aliud, quam ex deſiderio obtinendi regni cælorum, obſtringere ſe voto continentiæ, & amputare libertatem contrahendi matrimonium. D. Auguſtinus in lib. de ſancta virginit. cap. 23. *Quid,* inquit, *veracius, quid lucidius potuit? Chriſtus dicit, Veritas dicit, eos, qui à propoſito ab vxore ducenda ſe continuerint, caſtraſſe ſeipſos propter regnum cælorum. Et contra humana vanitas impia temeritate, contendit* (notent hoc Lutherani & Caluiniſtæ) *eos, qui hoc faciunt, præſentem tantummodo neceſſitatem moleſtiarum coniugalium deuitare: in regno cælorũ amplius quicquam cæteris non habere.*

47. De fœminis ſic legimus 1. Timoth. 5. v. 11. *Adoleſcentiores autem viduas deuita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Vbi per primam fidem intelligitur votum continentiæ, vt omnes antiqui Patres interpretãtur. D. Auguſtinus in lib. de ſancta Virginitate (quem aduerſarij non libenter legunt) cap. 34. *Habentes,* inquit, *damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id eſt, in eo quod primũ vouerunt, non ſteterunt.* Et lib. 1. de adulterinis cõiugijs cap. 24. *Vnde Apoſtolus de quibuſdam, quæ continentiam vouerant, & [illegible] volunt: Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerũt.* Et in Pſal. 75. *Quid autem ait de quibuſdam, quæ vouerant, [illegible]*

Habe-

bentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: vouerunt, & non reddiderunt.

48. Obijcit Petrus Martyr in lib. de votis & cœlibatu, vota pertinere tantum ad Iudæos, & non ad Chriſtianos. Et probat quatuor argumentis. 1. quia in veteri Teſtamento fit mentio votorum, non in nouo, ſaltem quoad Chriſtianos. 2. Quia Chriſtiani ſunt toti ac penitus obſtricti Chriſto per fidem: Ergo ſuperuacaneum eſt, quod ſe obſtringant per votum. 3. quia libertas Euangelica minuitur per votum. Nam qui voto ſe aſtringit ad continentiam, amittit libertatem ducendi vxorem. 4. quia qui vouet continentiam, iniuriam facit Deo. Quod enim Deus reliquit illi liberum, hic ipſe vult eſſe neceſſarium.

49. Reſpondeo. Petrus Martyr, & ſibiipſi, & alijs repugnat. Sibi quidem dupliciter. Primo, quia ex vna parte dicit, eos, qui aliquid Deo vouent, facere iniuriam Deo: Ex altera, Iudæis licita & vſitata fuiſſe vota. Hæc autē pugnant, niſi dicas, Iudæis licitum & vſitatum fuiſſe, facere Deo iniuriam, quod abſit. Secundo, ex vna parte dicit, ſuperuacaneum eſſe, per votum obſtringere ſe Deo, cui iam totus per fidem obſtrictus ſis, ex altera, votum obſtare libertati Chriſtianæ, hæc etiam pugnant. Nam ſi per fidem æque obſtringimur Deo, ac per votum, quomodo libertas poteſt conſiſtere cum fide, & minui voto?

50. Quod etiam alijs repugnet, certo certius eſt. Omnes enim antiqui Patres non mu-

do ad-

do admittunt, ſed etiam confirmant vota in N. Teſtamento. Epiphanius in Panario, hæ. 61. *Tradiderunt ſancti Dei Apoſtoli peccatum eſſe, poſt decretam virginitatem, ad nuptias conuerti.* Et infra: *Atque vidua fuit, ac Deo dicata, & poſtea nupſit, iudicium & condemnationem habebit, quia primam fidem reiecit. Quanto magis, quæ Deo dicata virgo fuit, & nupſit, contra Chriſtum luxuriauit, primam enim fidem reiecit, & iudicium habebit.* Videtur etiam Ambroſius ad virginem deuotam. Baſilius in conſtitutionibus monaſticis. Cyprianus in epiſt. ad Pomponium. Hieronymus libro 1. contra Iouinianum. Chryſoſtomus ad Theodorum monachum. Auguſtinus epiſt. 157. ad clerum & populum Hipponenſem, & alij.

51. Nec obſtant argumenta Martyris. Primo, quia licet in N. Teſtamento non fiat mentio votorum inter Chriſtianos quoad nomen, fit tamen quoad rem ſignificatam. Quid enim aliud eſt *ſe ipſos caſtrare*, quàm vouere continentiam? Et quid aliud, *primam fidem irritam facere*, quàm voti tranſgreſſorem eſſe? Secundo, quia Chriſtiani per baptiſmum [illegible] Chriſto [illegible]. Igitur [illegible] ſe obſtringere per votum. Tertio, quia [illegible] Euangelica [illegible] Romanorum [illegible] *fuit* [illegible] Quanto [illegible]

[illegible]

[illegible] Deo iniuriam per vota, quomodo Chri-
[illegible] faciunt? Nec CHRISTVS, quando
[illegible] continentiam, hortatur ad in-
[illegible] Deo faciendam, ſed ad ſtatum perfe-
[illegible].

52. Tertia quæſtio eſt, An liceat nobis ali-
quid vouere Deo, quod alias ex præcepto te-
nemur facere: v.g. An liceat vouere, quod ve-
[illegible] Deum colere, parentes honorare, non
[illegible]. Aliqui negant, aſſeren-
tes ea tantum, quæ ſunt conſilij, non autem,
quæ ſunt præcepti, poſſe nos Deo promittere
ſeu vouere. Primo, quia Iudæi non poterant
Deo vouere primogenita munda ad ſacrifici-
um, vt ſupra dictum eſt. Idque propterea, quia
iam ante per præceptum legis Moſaicæ debe-
bantur Deo. Ergo quod cadit ſub præceptum,
non poteſt cadere ſub votum. Secundo, quia
votum eſt oblatio ſpontanea: At quod debi-
tum eſt ex præcepto, hoc non ſponte offeri-
mus Deo, ſed neceſſario: Ergo quod de-
bitum eſt ex præcepto, non poſſumus vo-
uere.

53. Alij contra ſentiunt, ea etiam, quæ præ-
cepta ſunt, vouere poſſe. Ratio eſt, quia ho-
neſtius & laudabilius eſt eandem rem præſtare ex
duplici titulo: Nempe ex virtute obedien-
tiæ [illegible] præcepti, & ex virtute religio-
nis ratione voti. Sic fecit Iacob, quando vo-
uit [illegible] Deum [illegible] ſed ſolū
[illegible] Gen. c. 28. verſ. 20. Quod la-
[illegible] ex præcepto naturali.

Vnde

Vide Leſſium de iure & iuſtitia cap. 40. dub. 5. & alios ibidem.

54. Nec obſtat, quod obiicitur de primogenitis. Illa enim propterea non debebant ab homine voueri & conſecrari Deo, quia ipſemet Deus iam antea perfectè & integrè ſibi ea conſecrauerat. Nota. Triplicia erant primogenita. Alia hominum, alia animalium mundorum ad ſacrificium, alia animalium immundorum, vt cap. 8. quæſt. 6. § 15. dictum eſt. Igitur primogenita primi & tertij generis, erant quidem Deo debita & conſecrata, ſed non integrè & perfectè, quia poterant redimi, & reipſa redimebantur. At primogenita ſecundi generis tam perfectè erant Deo debita & conſecrata, vt non poſſent redimi. Et quia ipſemet Deus ea ſibi conſecrauerat, non decebat, vt iterum ab homine per votum ipſi conſecrarentur, ne priori conſecrationi videretur aliquid defuiſſe, quod per poſteriorem perfici & compleri poſſit.

55. Quod ſecundo obiicitur, votum eſſe oblationem ſpontaneam, diſtinguendum eſt. Nā duo ſpectari poſſunt in voto: 1 actus vouendi, 2 res ipſa, quæ vouetur. Igitur votum eſt oblatio ſpontanea quoad actum vouendi. Nam qui vouet, ſponte vouet, nullo præcepto ad vouendum obligante (Deut. 23. 22.) Non tamen ſemper eſt ſpontanea quoad rem ipſam, quæ vouetur. Poteſt enim licitè [illegible] quis Deo vouere, non ſolum ſpontanea, ſed præcepta. Non quidem præcepta, quod tenea[illegible]

ea[illegible]

...ere, ſed quod teneatur eam præſtare,
ecluſo voto

...oti. Res præcepta poteſt dupliciter
..., qua tenus præcepta eſt. Sic propriè
...dit ſub votum, ſed ſub præceptum. 2.
...us bona honeſta, & Deo grata eſt, abſ-
...do ab obligatione præcepti. Sic pro-
...adit ſub votum. Vnde ſequitur, quando
...ouet rem præceptam, duplicem concur
...bligationem: Vnam voti; alteram præ-
... & vnam ab altera non pendere. V.g. Ie-
...m quadrageſimale præceptum eſt. Si vo-
...hoc ieiunium, teneor duplici titulo il-
...ſeruare. 1. ex obligatione præcepti. 2. ex
...atione voti. Et prior obligatio non pen-
...oſteriori, quia etiamſi non obligarer ie-
...e ex voto, obligarer tamen ex præcepto.
...uiſſim poſterior pẽdet à priori, quia poſ
...ſtet durante obligatione voti, ceſſaret
...atio præcepti, ſi nimirum præceptum
...garetur, aut in eo diſpenſaretur.

De Iuramentis.

. Iurare nihil aliud eſt, quam Deum, qui
... mentiri non poteſt, in teſtem inuoca-
...uod dupliciter fit. Vel enim vocamus e-
... teſtem, quando aliquid aſſerimus, vel
... aliquid promittimus. Vnde duplex
...diſtinguitur iuramentum. Vnum aſſertori-
...quo noſtram aſſertionem: alterum promiſ
..., quo noſtram promiſſionem confir-
...us. In priori, vocamus Deum in teſtem,

Vide Leſſium de iure & iuſtitia cap. [illegible], & alios ibidem.

54. Nec obſtat, quod obiicitur de primogenitis. Illa enim propterea non debebant ab homine voueri & conſecrari Deo, quia ipſemet Deus iam antea perfecte & integre ſibi conſecrauerat. Nota. Triplicia erant primogenita. Alia hominum, alia animalium mundorum ad ſacrificium, alia animalium immundorum, vt cap. 8. quaeſt. 6. § [illegible]. dictum eſt. Igitur primogenita primi & tertij generis, erant quidem Deo debita & conſecrata, ſed non integre & perfecte, quia poterant redimi, & re ipſa redimebantur. At primogenita ſecundi generis tam perfecte erant Deo debita & conſecrata, vt non poſſent redimi. Et quia ipſemet Deus ea ſibi conſecrauerat, non decebat, vt iterum ab homine per votum ipſi conſecrarentur; ne priori conſecrationi videretur aliquid defuiſſe, quod per poſteriorem perfici & compleri poſſit.

55. Quod ſecundo obiicitur, votum non eſſe oblationem ſpontaneam, diſtinguendum eſt. Nam duo ſpectari poſſunt in voto: [illegible] actus vouentis, 2. res ipſa, quae vouetur. Igitur votum eſt oblatio ſpontanea quoad actum vouentis. Nam qui vouet ſponte vouet, nullo praecepto ad vouendum obligatus, Deut. 23. 22. Non tamen ſemper eſt ſpontanea, quoad rem ipſam quae vouetur. Poteſt enim fieri, vt res illa, quae Deo vouetur, non ſit ſpontanea, ſed praecepta. Non quidem praecepta, quod teneat [illegible]

eam vouere, ſed quod teneatur eam præſtare, etiam ſecluſo voto.

58. Nota. Res præcepta poteſt dupliciter ſpectari. 1. quatenus præcepta eſt. Sic propriè non cadit ſub votum, ſed ſub præceptum. 2. quatenus bona, honeſta, & Deo grata eſt, abſtrahendo ab obligatione præcepti. Sic propriè cadit ſub votum. Vnde ſequitur, quando quis vouet rem præceptam, duplicem concurrere obligationem. Vnam voti; alteram præcepti: & vnam ab altera non pendere. V.g. Ieiunium quadrageſimale præceptum eſt. Si voueam hoc ieiunium, teneor duplici titulo illud obſeruare. 1. ex obligatione præcepti. 2. ex obligatione voti. Et prior obligatio non pendet a poſteriori, quia tametſi non obligaret ieiunare ex voto, obligaret tamen ex præcepto. Nec viciſſim poſterior pēdet a priori, quia poſſet fieri, vt durante obligatione voti, ceſſaret obligatio præcepti, ſi nimirum præceptum abrogaretur, aut in eo diſpenſaretur.

De Iuramentis.

57. Iuramentum nihil aliud eſt, quam Deum, qui falli aut mentiri non poteſt, in teſtem inuocare. Quod dupliciter fit. Vel enim vocamus eum in teſtem, quando aliquid aſſerimus, vel quando aliquid promittimus. Vnde duplex ſolet diſtingui iuramentum. Vnum aſſertorium, quo noſtram aſſertionem: alterum promiſſorium, quo noſtram promiſſionem confirmamus. In priori, vocamus Deum in teſtem,

quod aſſertio noſtra ſit vera; in promiſſorio, quod promiſſio noſtra ſincere ... Diuus Thomas in 2.2. quæſtione ... art.1.)

58. Hoc poſito, quæritur 1. quæ leges in V. Teſtamento datæ ſint Iudæis de iuramento. 2. quid Phariſæi ex ſuis Traditionibus ... leges addiderint. 3. quid hoc tempore ... Iudæi in praxi. 4. quid Chriſtiani ... ſeruare debeant.

59. Igitur, quod ad primum attinet, ... leges in V. Teſtamento a Deo datæ ſunt. Prima: *Per nomen Domini Dei tui iurabis.* (Deut. 6. ...) Secunda, *Per nomen externorum ...* (Exodi 23.13.) Tertia, ... (Leuit. 19. 12.) Quarta, ... *Domini Dei tui in vanum.* (Exodi 20.7.) V... *Non vſurpabis nomen Dei tui fruſtra.* (Deut. 5. ...) Hæc quarta lex differt à tertia. Nam tertia ... hibet ſolum periurium. Quarta non ſolum periurium, ſed generatim ... tiam & abuſum diuini nominis. Ita Theodoretus Exod. ... & Cornelius Deut. 5.

60. Ad has leges addiderunt Phariſæi, ... ſequuntur. Primo: ... ... Secundo: ... ... Verum; reprehendit Chriſtus. Primo quidem his verbis: ... ... Poſterius ... ...

[illegible] altare quod ſanctificat donū. Et inde *[illegible] iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus quæ ſuper illud ſunt. Et qui iurat in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo. Et qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eum.*

61. Iudæi hoc tempore ſeruant duplicem [illegible] propter reuerentiam diuini nominis: alteram [illegible] ex ſuperſtitione. Prior eſt. Non audent exprimere iurare per nomen Dei tetragrammaton, quod hoc nomen ſit ineffabile: ſed ſub hac formula per illud iurant: *iuro per Iod, He, Vau, & He:* quæ ſunt quatuor literæ nominis tetragrammati. Et hoc iuramentum habetur apud eos ſacratiſſimum. (Conſule [illegible] in caput [illegible] Exodi, verſu ſecundo & tertio.) Poſterior eſt. Putant ſe non obligari ullo iuramento, niſi iurent manu impoſita ſuper librum legis Moſaicæ. Quod ſi aliter iurent, aut [illegible] [illegible]. (Conſule [illegible] caput quintum Leuitici verſ. 1.) Nec debent Principes & Magiſtratus Chriſtiani, nec [illegible] admittere Iudæos ad iuramentum [illegible] dum in rebus [illegible] contra Chriſtianos, quia plerumque falſum iurant. Audio quidem Norimbergenſes, & quoſdam alios, iam pridem [illegible] Iudæos ad iuramentum, niſi admota manu ad librū legis ſuæ Synagogæ. Sed neq; hoc iuramentū eſt [illegible]. Nam [illegible]
[illegible]

ſunt. Et ex fiducia huius abſolutionis, facile præſumunt falſum iurare, & Chriſtum [illegible] cipere.

62. Chriſtus in N. Teſtamento [illegible] hanc legem, & Matth 5. 33 *[illegible] eſt antiquis. Non periurabis [illegible] iuramenta tua. Ego autem dico [illegible] mnino: Neque per cælum, [illegible] neque per terram, quia ſcabellum [illegible] per Ieroſolymam, quia ciuitas eſt [illegible] per caput tuum iuraueris, [illegible] lum album facere aut nigrum. [illegible] ſermo ve- ſter, Est, Est. Non, Non, quod [illegible] est, a malo eſt.* Quam legem repetit Iacobus A- poſtolus in Epiſtola ſua [illegible] his verbis: *Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque [illegible] quodcunque iuramentum. Sit autem ſermo ve- ſter, Eſt, Eſt: Non, Non.*

63. Hinc oritur quæſtio apud Theologos, an omne iuramentum Chriſtianis ſit prohi- bitum, hoc enim videtur colligi ex verbis [illegible] tatis. Reſpondeo, Iuramentum non eſt ab- ſolute prohibitum Chriſtianis, ſed abuſus iura- menti. Prior pars patet, quia Apoſtolus [illegible] ſæpe legitur iuraſſe, [illegible] Et [illegible] [illegible] Quod etiam confirmari po- [illegible] ex quotidiana praxi, quæ viget apud Chriſtia- nos in iudiciis & Tribunalibus. Quando [illegible] [illegible] non poteſt pro- [illegible] [illegible] incato con[illegible]

re. Et ſic ceſſat lis ac cōtrouerſia. Poſteriorem partem ſic explico. Abuſus iuramenti in eo conſiſtit, quod aliqui ſoleant facile, etiam in rebus parui momenti, & ſine vlla neceſſitate, Deum in teſtem vocare: Sicut faciebant Iudæi. Hoc non licet. Nam qui id faciunt, peccant contra reuerentiam Deo debitam. Eſt enim contra reuerentiam Deo debitam, ſi quis illum ſine neceſſitate, & in rebus exiguis, in teſtem adhibeat. Imo nemo noſtrûm auderet principem aut Regem, ſine neceſſitate, in teſtem adducere. D. Thomas in 2. 2. q. 89. ar. 2. Hunc abuſum prohibet Chriſtus. Et iam ante prohibitus fuit, Eccleſiaſtici 23. 9. *Iurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.* Eodem ſenſu intelligitur illud Exod. 20. 7. *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et Deut. 5. 10. *Non vſurpabis nomen Domini Dei tui fruſtra.* Nam illæ duæ particulæ, *In vanum*, & *Fruſtra*, idem valent, ac ſi dicas, *Temere & ſine neceſſitate.* Vnde Auguſtinus lib. de mendacio c. 15. circa medium, ſic ait: *Apoſtolus in Epiſtolis ſuis iurans, oſtendit, quomodo accipiendum eſſet, quod dictum eſt: Dico vobis, non iurare omnino: ne ſcilicet iurando ad facilitatem iurandi perueniatur, & ex facilitate iurandi ad conſuetudinem, & ex conſuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iuraſſe, niſi ſcribens, vbi conſideratio cautior non habet linguam præcipitem.*

64. Quæres, Quæ fuerit olim formula iurandi, & quæ nunc ſit? Reſpondeo. In V. Teſtamento reperiuntur hæ formulæ. Gen. [illegible]

Iurauit Iacob per timorem patris ſui Iſaac. Et Gen. 42.15. *Per ſalutem Pharaonis non egrediemini hinc donec veniat frater veſter minimus.* Et Deut. 4.26. *Teſtes inuoco hodie cœlum & terram, cito perituros vos de terra* &c. Et 1. Reg. 19.6. *Quod cum audiſſet Saul, iurauit: Viuit Dominus, quia non occidetur.* Et 1. Regum 25.34. *Viuit Dominus Deus Iſrael.* Et 28.10. *Iurauit ei Saul in Domino dicens: Viuit Dominus, quia non eueniet tibi quicquam mali propter hanc rem.* Et 2. Regum 3.35. *Iurauit Dauid dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum ſolis guſtauero panem.* Et 19.7. *Iuro enim per Dominum, quod ſi non exieris, ne vnus quidem remanſurus ſit tecum.* Et Ierem. 4.2. *Et iurabis: Viuit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia.* In N. Teſtamento ſunt hæ formulæ ab Apoſtolo Paulo vſurpatæ Rom. 1.9. *Teſtis mihi eſt Deus.* Et 2. Corinth. 1.23. *Teſtem inuoco Deum in animam meam.* Et Philipp. 1.8. *Teſtis mihi eſt Deus, quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Ieſu Chriſti.* Et 1. Timot. 5.21. *Teſtor coram Deo & Chriſto Ieſu.*

65. Quæres 2. Quæ fuerint ceremoniæ adhibitæ in Veteri Teſtamento, quando quis iurabat? Reſpondeo. Duplex. Vna, leuare manum in cœlum. Gen. 14.22. *Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum,* id eſt, iuro, leuando manum meam in cœlum, quaſi ad Deum, quem teſtem inuoco. Hæc ceremonia adhuc hodie vſurpata eſt. Solent enim, qui iurant, unum vel [illegible] digitos in altum tollere, & Deum, qui in cœlo eſt, teſtem inuocare. Altera, ponere manum ſubter

ſubter femur illius, cui iurabatur. Quam cæremoniam exegit Abraham a famulo ſuo iurante, Gen. 24. *Pone manum tuam ſubter femur meum, vt adiurem te,* i. vt iurare te faciam *per Dominum Deum cæli & terræ, vt non accipias vxorem filio meo de filiabus Chananæorum,* i. Pone ſub femore meo manum tuam, & hoc ritu ac cæremonia iura mihi, quod filio meo non accipies vxorem Chananæam.

6. Nota. Per femur intelliguntur etiam partes genitales, quæ inter femora ſunt. Quo ſenſu, filii Iſrael dicuntur egreſſi eſſe de femore Iacob, id eſt, de genitalibus illius. Gen. 46. 26. & alibi. Duplex igitur fuit cauſa, cur Abraham petierit a iurante, vt poneret manum ſuam ſubter femur ipſius. Vna naturalis, quia femur propter partes genitales, eſt cauſa generationis & vitæ. Itaque qui iurabant, tangendo femur, teſtabantur Deum auctorem vitæ ac generationis, quaſi dicerent: Si verè & ſincerè iuro, Deus det mihi longam vitam: ſin ſecus, peream. Ita Martinus de Roa, lib. 4 Singularium c. 4. & ex illo Cornelius in cap. 24. Gen. v. 2. Altera myſtica, quia Abraham per hanc cæremoniam ſignificabat, ex ſuo femore naſciturum Meſſiam, a Deo ſibi promiſſum. Ita Ambroſius lib. 1 de Abrahamo cap. 9. Hieronymus in Traditionib. Hebraicis ad Geneſin. Aug. ſer. 29. de tempore. Gregorius & alij, quos ſequitur Delr. [illegible] Gen. & Cornelius ibid. Hebræi aliam adferunt cauſam, teſte Hieron. loco cit. aiunt: *Tradunt Hebræi, [illegible]*

in circumciſione iurauerit. Nos autem dicimus iuraſſe eum in ſemine Abrahæ, hoc eſt, in Chriſto, qui ex illo naſciturus erat.

De ſolennitatibus Feſtorum.

67. Apud Iudæos erant duplicia feſta. Alia inſtituta a Deo, alia ab ipſis Iudæis. A Deo inſtituta erant hæc octo. 1. Sabbatum. 2. Neomenia. 3. Paſcha. 4. Pentecoſte. 5. Feſtum Tubarum. 6. Feſtum propitiationis ſeu expiationis. 7. Feſtum Tabernaculorum, ſeu Scenopegia. 8. Feſtum cœtus ſeu Collectæ. Hæc omnia (excepta Neomenia) deſcribuntur Leuitici 23. per totum. De Neomenia agitur Numerorum 28. 11.

68. Ac primo, Sabbatum erat inſtitutum in memoriam creationis mundi. Secundo, Neomenia, ſeu initium menſis Lunaris, ſeu Kalendæ pro beneficio diuinæ gubernationis. Nam initio menſis Lunaris, ſeu in nouilunio, magis apparet diuina gubernatio in hiſce inferioribus, quia tunc eſt magna corporum mixtorum mutatio. Tertio, Paſcha, in memoriam liberationis Iudæorum, cui annexa erat ſolennitas azymorum, quæ poſt diem Paſchatis incipiebat in memoriam egreſſionis ex Ægypto. Quarto, Pentecoſte, ſeu ſolennitas hebdomadarum, in memoriam legis datæ in monte Sinai. Quinto, feſtum Tubarum, in memoriam Iſaac liberati. Cum enim Abraham vellet illum immolare, inuenit arietem inter vepres hærentem cornibus, quem ipſius loco immolauit.

Hebræi, vt illius liberationis memoriam retinerent, ſoliti erant tubis corneis clangere: ideoque feſtum tubarum, ſeu feſtum cornu appellatum eſt. Sextum, feſtum Expiationis, in memoriam illius beneficij, quo Deus, ad interceſſionem Moyſis, propitiatus eſt peccato populi, vitulum adorantis. Septimo, feſtum Tabernaculorum, in memoriam illius beneficij, quo Deus Iudæos fecit habitare in Tabernaculis, cũ egreſſi ex Ægypto, verſarentur in ſolitudine. Octauo, feſtum Cœtus atque Collectæ, in quo colligebantur à populo ea, quę erant neceſſaria ad expenſas diuini cultus, vt notat D. Thomas in 1.2. q. 102. art. 4. ad 10.

69. Quatuor poſteriora feſta, id eſt, feſtum tubarum, Expiationis, Tabernaculorũ, & Collectæ, incidebant in mẽſem ſeptimum. Nam ſicut dies ſeptimus, ita menſis ſeptimus, & ſimiliter annus ſeptimus, apud Iudęos erat in honore. Et quidẽ primus dies ſeptimi menſis habebat duo feſta: Vnum Neomeniæ, quod erat illi commune cum alijs menſibus: alterum Tubarum, quod erat illi peculiare. Decimo die erat feſtum Expiationis. Decimo quinto, incipiebat feſtum Tabernaculorum, & durabat per ſeptem dies ſequentes. Vigeſimo ſecundo die, erat feſtum Cœtus atque Collectę. In his feſtis tria ſpectari debent. 1. Vacatio à laboribus. 2. Oblatio ſacrificiorum, de quibus ſupra. 3. Ceremonia cuique feſto peculiaris. In feſto Paſchæ ſeu Azymorum, fiebat oblatio manipuli ſpicarum. In Pentecoſte, oblatio no-

De Anno ſeptimo ſeu Sabbatico, qui etiam vocatus eſt annus Remiſſionis.

74. Annus ſeptimus in lege Moſaica vocabatur Sabbaticus, quia ſicut Deus ſex diebus operatus eſt, & ſeptimo die, id eſt, in Sabbato quieuit; ſic voluit, vt Iudæi ſex annis colerent terram, & ſeptimo anno ceſſarent ab omni cultura. De hoc anno ſic legimus, Leuit. 25.2. *Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos: Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, ſabbatizet Sabbatum Domino. Sex annis ſeres agrum tuum, & ſex annis putabis vineam tuam, colligeſque fructus eius: Septimo autem anno Sabbatum erit terræ, requietionis Domini.*

75. Habebat autem hic annus quatuor priuilegia. Primum, quod Iudæi eo anno non poterant ſerere aut metere, putare aut vindemiare, ſed quies dabatur agris & vineis, vt patet, partim loco citato, partim Exodi 23.10. *Sex annis ſeminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. Anno autem ſeptimo dimittes eam, & requieſcere facies.* Voluit hoc Deus, ob has cauſas. Primo, vt Iudæos à nimia cura & ſollicitudine huius vitæ abduceret. Secundo, vt terra poſt quietem vnius anni, quaſi refocillata vigore, fieret deinceps feracior. Tertio, vt ſeptimus ille annus eſſet ſymbolum & memoriale ſeptimi diei, quo Deus ceſſauit ab opere Creationis mundi. Quarto, vt pauperes ſeptimo anno g[illegible]

rent fructibus agri, qui ſponte naſcuntur, iuxta illud Exodi 23. 11. *Anno autem ſeptimo dimittes eam*, id eſt, terram) *& requieſcere facies, vt comedant pauperes populi tui.* Nempe ea, quę ſponte naſcuntur, vt explicatur Leuit. 25. 5.

76. Dices; Si Iudæi anno ſeptimo non poterant terram colere, vnde viuebant illo anno, & ſequenti? Reſpondeo. Hanc obiectionem propoſuit ipſe Deus, & ſoluit, Leuit. 25. 20. his verbis: *Quod ſi dixeritis: Quid comedemus anno ſeptimo, ſi non ſeuerimus, neque collegerimus fruges noſtras? Dabo benedictionem meam vobis anno ſexto, & faciet fructus trium annorum: ſeretiſque anno octauo, & comedetis veteris fruges vſque ad annum nonum. Donec noua naſcantur, edetis vetera.* Hinc colligitur, fertilitatem terræ Sanctæ nō fuiſſe purè naturalem, ſed etiam diuinam, ſeu ex dono & promiſſione Dei. Nam Deus hic promittit Iudæis, ſi ſeruent legem de quiete anni Sabbatici, ſe daturum ipſis anno ſexto fructus terræ, pro tribus annis, nempe pro anno ſexto, ſeptimo, & octauo.

77. Secundum priuilegium anni ſeptimi ſeu Sabbatici erat, quod eo anno fiebat remiſſio omnium debitorum, ſi is, qui debebat, genere Iudæus eſſet, non autem ſi peregrinus aut gentilis. Deut. 15. 1. *Septimo anno facies remiſſionem, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo ac fratre ſuo, repetere non poterit, quia annus remiſſionis eſt Domini. A peregrino & aduena exiges: ciuem & propinquum repetendi non habebis poteſtatem.* Vbi duo notan-

da

quod aſſertio noſtra ſit vera; in promiſſorio,
quod promiſſio noſtra ſincere [illegible]. (Diuus
Thomas in 2.2. quæſtione [illegible],
art.1.)

58. Hoc poſito, quæritur 1. quæ leges in V.
Teſtamento datæ ſint Iudæis de iuramento. 2.
quid Phariſæi ex ſuis Traditionibus ad has le-
ges addiderint. 3. quid hoc tempore [illegible]
Iudæi in praxi. 4. quid Chriſtiani ſeruent aut
ſeruare debeant.

59. Igitur, quod ad primum attinet, hæ le-
ges in V. Teſtamento a Deo datæ ſunt. Prima,
Per nomen Domini Dei tui iurabis. (Deute. 6. 13.)
Secunda, *Per nomen externorum deorum non iu-
rabis.* (Exodi 23.13.) Tertia, *Non periurabis in no-
mine meo.* (Leuit. 19. 12.) Quarta, *Non aſſumes no-
men Domini Dei tui in vanum.* (Exodi 20.7.) Vel,
Non uſurpabis nomen Dei tui fruſtra. (Deut. 5. 11.)
Hæc quarta lex differt a tertia. Nam tertia pro-
hibet ſolum periurium. Quarta non ſolum
periurium, ſed generatim omnem irreueren-
tiam & abuſum diuini nominis. Ita Theodo-
retus Exod. [illegible] & Cornelius Deut. 5.

60. Ad has leges addiderunt Phariſæi, quæ
ſequuntur. Primo, *Quicunque iurauerit per Tem-
plum, nihil eſt; quicunque autem iurauerit in auro Templi,
debet.* Secundo, *Quicunque iurauerit in altari, ni-
hil eſt; quicunque autem iurauerit in dono, quod eſt ſuper al-
tare, debet.* (Matth. 23. 16.) Vtrumque reprehen-
dit Chriſtus. Prius quidem his verbis: *Stulti &
cæci. Quid enim maius eſt, aurum, an templum, quod
ſanctificat aurum?* Poſterius his, *Quid enim* [illegible]

[illegible] altare, quod ſanctificat donū: Et mox [illegible] *[illegible] in altari, iurat in eo, & in [illegible] ſunt. Et qui iurat in templo, iurat in [illegible] habitat in iſ[illegible]. Et qui iurat in [illegible] in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eum.*

61. Iudæi hac tempeſtate ſeruant duplicem [illegible] ex reuerentia diuini nominis: [illegible] ſuperſtitione. Prior eſt: [illegible] per nomen Dei tetragrammaton, eo quod hoc nomen ſit ineffabile [illegible] ſub hac formula per illud iurant: *[illegible]* quæ ſunt quatuor literæ nominis tetragrammati. Et hoc iuramentum habetur apud eos ſacratiſſimum, [illegible] in capite [illegible] verſu ſecundo [illegible] Poſterior [illegible] ſe non obliga[illegible] ullo iuramento, [illegible] ſuper librum legis [illegible]. Quod ſi [illegible] (Conſtat [illegible] in capite [illegible] verſ. [illegible]) Nunc [illegible] Principes & Magiſtratus Chriſtiani [illegible] ad iuramentum [illegible] contra Chriſtianos, qui plerumque falſum iurant. Audio quidem [illegible] ampliùs admit[illegible]tere Iudæos [illegible] niſi [illegible] librum legis ſuæ Synagogæ. Sed neque hoc [illegible] Nam [illegible]

ſunt. Et ex fiducia huius abſolutionis, facile præſumunt falſum iurare, & Chriſtianos decipere.

62. Chriſtus in N. Teſtamento diſſoluit hanc legem, & Matth. 5. 33. *Audiſtis quod dictum eſt antiquis. Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino neque per cælum, quia Thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius, neque per Ieruſalem, quia ciuitas eſt magni Regis. Neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autem ſermo veſter, Eſt, Eſt: Non, Non: quod autem his abundantius eſt, a malo eſt.* Quam legem repetit Iacobus Apoſtolus in Epiſtola ſua Canonica cap. 5. v. 12. his verbis: *Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem ſermo veſter, Eſt, Eſt: Non, Non.*

63. Hinc oritur quæſtio apud Theologos an omne iuramentum Chriſtianis ſit prohibitum: hoc enim videtur colligi ex verbis citatis. Reſpondeo. Iuramentum non eſt abſolute prohibitum Chriſtianis, ſed abuſus iuramenti. Prior pars patet, quia Apoſtolus Paulus ſæpe legitur iuraſſe [illegible] Et He[illegible] affirmat omnem controuerſiam finiri p[illegible] iuramentum. Quod etiam confirmari pot[illegible] ex quotidiana praxi, quæ viget apud Chriſti[illegible] nos in Iudiciis & Tribunalibus. Quando en[illegible] reus ſuam innocentiam non poteſt proba[illegible] per teſtes, iubetur illam iuramento confirm[illegible]

re. Et hæc eſt litis ac cōtrouerſia. Poſteriorem partem ſic explico. Abuſus iuramenti in eo conſiſtit, quod aliqui ſoleant facile, etiam in rebus parui momenti, & ſine vlla neceſſitate, Deum in teſtem vocare: Sicut faciebant Iudæi. Hoc non licet. Nam qui id faciunt, peccāt contra reuerentiam Deo debitam. Eſt enim contra reuerentiam Deo debitam, ſi quis illum ſine neceſſitate, & in rebus exiguis, in teſtem adhibeat. Imo nemo noſtrûm auderet principem aut Regem, ſine neceſsitate, in teſtem adducere. (D. Thomas in 2. 2. q. 89. ar. 2.) Hunc abuſum prohibet Chriſtus. Et iam ante prohibitus fuit, Eccleſiaſtici 23. 9. *Iurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa.* Eodem ſenſu intelligitur illud Exod. 20. 7. *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et Deut. 5. 10. *Non vſurpabis nomen Domini Dei fruſtra.* Nam illæ duæ particulæ, *In vanum*, & *Fruſtra*, idem valent, ac ſi dicas, *Temere & ſine neceſſitate.* Vnde Auguſtinus lib. de mendacio cap. 15. circa medium, ſic ait: *Apoſtolus in Epiſtolis ſuis iurans, oſtendit quomodo accipiendum eſſet quod dictum eſt: Dico vobis, non iurare omnino: ſcilicet ne iurando ad facilitatem iurandi perueniatur, & ex facilitate iurandi ad conſuetudinem, & a conſuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iuraſſe, niſi ſcribens, vbi conſideratio cautior non habet linguam præcipitem.*

64 Quæres, Quæ fuerit olim formula iurandi, & quæ nunc ſit? Reſpondeo, In V. Teſtamento ſæpe occurrit hæc formula, Gen. 31. Vi-

iurauit Ioseph per salutem Pharaonis suis fratribus. Et Gen. 42.15 *Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus.* Et Deut. 4.26 *Testes inuoco hodie cælum & terram, cito perituros vos de terra,* &c. Et 1. Reg. 19. 6. *Quod cum audisset Saul, iurauit: Viuit Dominus, quia non occidetur.* Et 1. Regum 25. 34. *Viuit Dominus Deus Israel.* Et 28. 10. *Iurauit ei Saul in Domino dicens: Viuit Dominus, quia non eueniet tibi quidquam mali propter hanc rem.* Et 2. Regum 3. 35 *Iurauit David dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panem.* Et 19. 7. *Iuro enim tibi per Dominum, quod si non exieris, ne vnus quidem remansurus sit tecum.* Et Ierem. 4. 2. *Et iurabis: Viuit Dominus in veritate & in iudicio, & in iustitia.* In N. Teſtamento ſunt hæ formulæ ab Apoſtolo Paulo vſurpatæ Rom. 1. 9. *Teſtis mihi eſt Deus.* Et 2. Corinth. 1. 23. *Teſtem inuoco Deum in animam meam.* Et Philipp. 1. 8. *Teſtis mihi eſt Deus, quomodo cupiam omnes vos in viſceribus Ieſu Chriſti.* Et 1. Timot. 5. 21. *Teſtor coram Deo & Chriſto Ieſu.*

65. Quæres 2. Quæ ſacra ceremonia adhibita in Veteri Teſtamento, quandoque quis iurabat? Reſpondeo. Duplex. Vna, leuare manum in cælum. Gen. 14. 22. *Leuo manum meam ad Dominum Deum excelſum,* id eſt, iuro, leuando manum meam in cælum, quaſi ad Deum, quem teſtem inuoco. Hæc ceremonia adhuc hodie vſitata eſt. Solent enim qui iurant, manum vel digitos in altum extollere, & Deum, qui in cælo eſt, teſtem inuocare. Altera, ponere manum

ſubter

ſubter femur illius, cui iurabatur. Quam ceremoniam exegit Abraham à famulo ſuo iurante, Gen. 24. *Pone manum tuam ſubter femur meum, vt adiurem te*, i. vt iurare te faciam, *per Dominum Deum cæli & terræ, vt non accipias vxorem filio meo de filiabus Chananæorum*, i. Pone ſub femore meo manum tuam, & hoc ritu ac ceremonia iura mihi, quod filio meo non accipies vxorem Chananæam.

6 Nota. Per femur intelliguntur etiam partes genitales, quæ inter femora ſunt. Quo ſenſu, filii Iſrael dicuntur egreſſi eſſe de femore Iacob, id eſt, de genitalibus illius. Gen. 46. 26. & alibi. Duplex igitur fuit cauſa, cur Abraham peteret à iurante, vt poneret manum ſuam ſubter femur ipſius. Vna naturalis, quia femur propter partes genitales, eſt cauſa generationis & vitæ. Itaque qui iurabant, tangendo femur, teſtabantur Deum auctorem vitæ ac generationis, quaſi dicerent: Si vere & ſincere iuro, Deus det mihi longam vitam: ſin ſecus, peream. Ita Martinus de Roa, lib. 4 Singularium c. 4. & ex illo Cornelius in cap. 24. Gen. v. 2. Altera myſtica, quia Abraham per hanc ceremoniam ſignificabat, ex ſuo femore naſciturum Meſſiam à Deo ſibi promiſſum. Ita Ambroſius lib. 1. de Abrahamo cap. 9. Hieronymus in Traditionib. Hebraicis ad Geneſin, Aug. ſer. 77. de tempore. Gaſpar Sanctius, quem ſequitur Delr. in c. 24. Gen. & Cornelius ibid. Hebræi aliam adducunt cauſam, teſte Hieron. loco cit. vbi ait: *Tradunt Hebræi, quod in ſanctificatione eius, hoc eſt, in*

in circumciſione iuraverit. Nos autem [illegible] ſe eum in ſemine Abrahæ, hoc eſt ante [illegible], quod il-lo naſciturus erat.

De ſolennitatibus Feſtorum.

67. Apud Iudæos erant duplicia feſta. Alia inſtituta à Deo, alia ab ipſis Iudæis. A Deo inſtituta erant hæc octo. 1. Sabbatum. 2. Neomenia. 3 Paſcha. 4. Pentecoſte. 5. Feſtum Tubarum. 6. Feſtum propitiationis ſeu expiationis. 7. Feſtum Tabernaculorum, ſeu Scenopegia. 8. Feſtum cœtus ſeu Collectæ. Hæc omnia (excepta Neomenia) deſcribuntur Levitici 23. per totum. De Neomenia agitur Numerorum 28. 11.

68. Ac primo, Sabbatum erat inſtitutum in memoriam creationis mundi. Secundo, Neomenia, ſeu initium menſis Lunaris, ſeu Kalendæ pro beneficio divinæ gubernationis. Nam initio menſis Lunaris, ſeu in novilunio, magis apparet divina gubernatio in hiſce inferioribus, quia tunc eſt magna corporum terreſtrium mutatio. Tertio, Paſcha, in memoriam liberationis Iudæorum, cui annexa eſt ſolennitas azymorum, quæ poſtridie Paſchatis incipiebat in memoriam egreſſionis ex Ægypto. Quarto, Pentecoſte, ſeu Solennitas hebdomadarum, in memoriam legis datæ in monte Sinai. Quinto, feſtum Tubarum, in memoriam Iſaac liberati. Cum enim Abraham vellet illū immolare, invenit arietem inter vepres hærentē cornibus, quē ipſius loco immolavit.

Hebræ

Hebræi, vt illius lætæ memoriam retinerent, ſolliciti erant tubis corneis clangere: ideoque feſtum tubarum, ſeu feſtum cornu appellatum eſt. Secundo feſtum Expiationis, in memoriam illius beneficij, quo Deus, ad interceſſionem Moyſis, propitiatus eſt peccato populi, vitulum adorantis. Septimo, feſtum Tabernaculorum, in memoriam illius beneficij, quo Deus Iudæos voluit habitare in Tabernaculis, cũ egreſſi ex Ægypto, verſarentur in ſolitudine. Octauo, feſtum Cœtus atque Collectæ, in quo colligebantur à populo ea, quę erant neceſſaria ad expenſas diuini cultus, vt notat D. Thomas in 1.2.q.102. art 4. ad 10.

69. Quatuor poſteriora feſta, id eſt, feſtum tubarum, Expiationis, Tabernaculorũ, & Collectæ, incidebant in mẽſem ſeptimum. Nam ſicut dies ſeptimus, ita menſis ſeptimus, & ſimiliter annus ſeptimus, apud Iudęos erat in honore. Et quidẽ primus dies ſeptimi menſis habebat duo feſta: Vnum Neomeniæ, quod erat illi commune cum alijs menſibus. alterum Tubarum, quod erat illi peculiare. Decimo die, erat feſtum Expiationis. Decimo quinto, incipiebat feſtum Tabernaculorum, & durabat per ſeptem dies ſequentes. Vigeſimo ſecundo die, erat feſtum Cœtus atque Collectę. In his feſtis tria ſpectari debent. 1. Vacatio à laboribus. 2. Oblatio ſacrificiorum, de quibus ſupra. 3. Cæremonia cuique feſto peculiaris. In feſto Paſchæ ſeu Azymorum, fiebat oblatio manipuli ſpicarum. In Pentecoſte, oblatio no-

uorum panum: In feſto Tubarum, clangor tubarum: In feſto Expiationis, afflictio & ieiunium: In feſto Tabernaculorum, habitabant in Tabernaculis, & ibi cum ramis & fructibus exultabant.

70. Porro, inter omnia iſta feſta, præcipuum erat Sabbatum. Nam in eo non licebat cibum parare Exodi 16 verſu 29. Nec ignem accendere Exod. 35. verſu 3. Quæ tamen licebat facere in aliis feſtis. Habebat inſuper hanc prærogatiuam, quod nomen Sabbati aliquando communicaretur aliis feſtis; ita vt alia etiam feſta vocarentur Sabbata. Sic feſtum primi diei azymorum, vocatur Sabbatum Leuit. 23. verſu 11. Et ſimiliter, feſtum tubarum, ibidem verſu 24. Et feſtum Expiationis, ibidem verſu 32. Et generatim omnia alia feſta (ibidem.) Immo, & tota hebdomada, a potiori ſui parte & die, vocabatur Sabbatum, vt patet ex Euangelio, *Ieiuno bis in Sabbato*, id eſt, in hebdomada.

71. Deus volebat feſta à ſe inſtituta diligenter ſeruari à Iudæis. Et quidem ſeruantibus promittebat hæc tria. Iſaiæ 58. [illegible] *Tunc delectaberis ſuper Domino, & ſuſtollam te ſuper altitudines terræ, & cibabo te hæreditate Iacob Patris tui.* Vbi inſinuantur tres fructus. Suauis quædam voluptas ſpiritus, in rebus ad Deum pertinentibus. 2. Contemptus omnium terrenarum. 3. hæreditas Iacob. De qua, Leuit. 26. verſu 2. *Cuſtodite Sabbata mea.* & ſtatim ſubditur: *Si feceritis [illegible] dabo vobis pluuias temporibus ſuis*

deinceps germen ſuum, & pomis arborum repleuntur &c.

72. Tranſgreſſoribus verò dictum eſt, Ieremiæ 17. 27. *Si autem non audieritis me, ut ſanctificetis diem Sabbati, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ieruſalem in die Sabbati: Succendam ignem in portis eius, & deuorabit domos Ieruſalem, & non extinguetur.* Et Ezechielis 20.13. *Sabbata mea violauerunt: Dixi ergo, ut effunderem furorem meum ſuper eos in deſerto, & conſumerem eos.* Et 2. Eſdræ 13.15. *Vidi in Iuda calcantes torcularia in Sabbato portantes aceruos, & onerantes ſuper aſinos vinum, & uuas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Ieruſalem die ſabbati. Et obiurgaui optimates Iuda, & dixi eis: Quæ eſt hæc res mali, quam vos facitis, & profanatis diem Sabbati?* Notent hoc Chriſtiani, qui parui faciunt dies feſtos.

73. Feſta à Iudæis inſtituta, erant hęc quatuor. Primo, feſtum ſortium, die decimoquinto Adar ſeu Februarii, in memoriam liberationis Iudæorum per Eſther. Eſther 9. v 17. Secundo, feſtum Encæniorum, ſeu Purgationis templi, quæ facta eſt ſub Iuda Machabæo 1. Machab. 4. 49. Tertio, feſtum recepti è cœlo ignis ſacri 2. Machab. 1. 18. Quarto, feſtum ob cæſum Nicanorem 1. Machab. 7. 49. & 2. Machab. 15. 37. De quibus vide Riberam lib. 5. de Templo cap. 17. & ſequentibus, & Genebrardum in Kalendario Hebræorum.

De Anno ſeptimo ſeu Sabbatico, qui etiam vocatus eſt annus Remiſsionis.

74. Annus ſeptimus in lege Moſaica vocabatur Sabbaticus, quia ſicut Deus ſex diebus operatus eſt, & ſeptimo die, id eſt, in Sabbato quieuit, ſic voluit, vt Iudæi ſex annis colerent terram, & ſeptimo anno ceſſarent ab omni cultura. De hoc anno ſic legimus, Leuit. 25. 2. *Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos: Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, Sabbatizet Sabbatum Domino. Sex annis ſeres agrum, & ſex annis putabis vineam tuam, colligeſque fructus eius: Septimo autem anno Sabbatum erit terræ, requietionis Domini.*

75. Habebat autem hic annus quatuor priuilegia. Primum, quod Iudæi eo anno non poterant ſerere aut metere, putare aut vindemiare, ſed quies dabatur agris & vineis; vt patet, partim loco citato, partim Exodi 23. 10. *Sex annis ſeminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. Anno autem ſeptimo dimittes eam, & requieſcere facies.* Voluit hoc Deus, ob has cauſas. Primo, vt Iudæos à nimia cura & ſollicitudine huius vitæ abduceret. Secundo, vt terra poſt quietem vnius anni, quaſi recuperatis viribus, fieret deinceps feracior. Tertio, vt ſeptimus ille annus eſſet ſymbolum & memoriale ſeptimi diei, quo Deus ceſſauit ab opere Creationis mundi. Quarto, vt pauperes ſeptimo anno [illegible]

tent fructibus agri, qui ſponte naſcuntur, iuxta illud Exodi 23.11. *Anno autem ſeptimo dimittes eam (id eſt, terram) & requieſcere facies, vt comedant pauperes populi tui.* Nempe ea, quę ſponte naſcuntur, vt explicatur Leuit. 25.5.

76. Dices, Si Iudæi anno ſeptimo non poterant terram colere, vnde viuebant illo anno, & ſequenti? Reſpondeo. Hanc obiectionem proponit ipſe Deus, & ſoluit, Leuit. 25. 20. his verbis: *Quod ſi dixeritis: Quid comedemus anno ſeptimo, ſi non ſeuerimus, neque collegerimus fruges noſtras? Dabo benedictionem meam vobis anno ſexto, & faciet fructus trium annorum: ſeretiſque anno octauo, & comedetis veteres fruges vſque ad annum nonum. Donec noua naſcantur, edetis vetera.* Hinc colligitur, fertilitatem terræ Sanctæ nō fuiſſe purè naturalem, ſed etiam diuinam, ſeu ex dono & promiſſione Dei. Nam Deus hic promittit Iudæis, ſi ſeruent legem de quiete annorum Sabbaticorum, ſe daturum ipſis anno ſexto fructus terræ pro tribus annis, nempe pro anno ſexto, ſeptimo, & octauo.

77. Secundum priuilegium anni ſeptimi ſeu Sabbatici erat, quod eo anno fiebat remiſſio omnium debitorum, ſi is, qui debebat, genere Iudæus eſſet, non autem ſi peregrinus aut gentilis. Deut. 15.1. *Septimo anno facies remiſſionem, quæ hoc ordine celebrabitur, cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre ſuo, repetere non poterit, quia annus remiſſionis eſt Domini. A peregrino & aduena exiges: ciuem & propinquum repetendi non habebis poteſtatem.* Hic duo notanda

da ſunt. 1. Quod ſermo ſit de debitore, qui Iudæus natus eſt, non autem de proſelyto, qui Iudæus factus eſt. 2. quod hoc intelligendum ſit de debito ex mutuo aut vendito; non autem ex accommodato. Hoc enim propriè non eſt debitum, ſed alienum, ſeu res ad alterum ſpectans. Vide Abulenſem & Cornelium in illum locum.

78. Dices: Hæc lex videtur eſſe iniqua reſpectu creditoris, ſeu mutuum dantis. Poſſet enim dicere proximo ſuo inſtante anno ſeptimo remiſſionis: Si dem tibi mutuum, non reſtitues mihi, quia inſtat annus remiſſionis. Non ergo dabo mutuum. Reſpondeo, Hæc obiectio ponitur & ſoluitur cap. citato, v. 9. his verbis: *Caue ne forte ſubrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat ſeptimus annus remiſſionis; & auertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei, quod poſtulat mutuum commodare; ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: Nec ages quidpiam callide in eius neceſſitatibus ſubleuandis, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis, ad quæ manum miſeris.* Solutio eſt hæc. Si in tali ſtatu non dederis mutuum, peccabis in fratrem tuum. Si dederis, Deus ſua benedictione abundè compenſabit. Quo ſpectat illud Prouerb. 19. *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis: & viciſſitudinem ſuam reddet ei.*

79. Tertium priuilegium erat, quod anno ſeptimo à ſeruitute liberarentur. Serui enim Hebræi [illegible]

[illegible] ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi: in ſeptimo egredietur liber gratis. (Quod etiam repetitur Deut. 15.12. & Ierem. 34.14.) Sin ſeruus nō eſſet Hebræus, ſed alienigena, perpetuò manebat ſeruus. Leuit. 25.44. *Seruus & ancillæ ſint vobis de nationibus, quæ in circuitu veſtro ſunt. Et de aduenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra veſtra. Hos habebitis famulos, & hereditario iure tranſmittetis ad poſteros, ac poſſidebitis in æternum.*

80. Quartum priuilegium erat, quod anno ſeptimo debebat à Sacerdotibus publicè legi Deuteronomium coram toto populo. Deut. 31. verſu 10. *Poſt ſeptem annos, anno remiſſionis, in ſolemnitate Tabernaculorum, conuenientibus cunctis ex Iſrael, vt appareant in conſpectu Domini Dei tui in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis huius coram omni Iſrael &c.*

81. Quæres 1. Quando primum cœperint Iudæi Sabbatizare? Vel quo tempore cœperint inchoari numerationem anni ſeptimi ſeu Sabbatici? Reſpondeo 1. Non cœpit in deſerto, quando lex data eſt. Nam annus Sabbaticus fuit inſtitutus ad remiſſionem culturæ, debitorū, & ſeruitutum, vt ex dictis patet. At Iudæi in deſerto non colebant terram, ſed alebantur pane de cœlo miſſo: nec habebant debita aut ſeruitutes, quę poſtea propter neceſſitates corporales introducta ſunt. Reſp. 2. cœpit poſt ingreſſum filiorū Iſrael in terrā ſanctā, & poſt eiuſdē terræ diuiſionē [illegible] Iſraeli. Tunc primū cœperūt terram colere & putare vineas. Vide Se-

rarium

rium in cap.13. Ioſue quæſt.14. in fine, Corne-
lium in cap.25. Leuit. v.2. Et colligitur ex textu
ibidem: *Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego*
dabo vobis, Sabbatizet Sabbatum Domino. Sex an-
nis ſeres agrum tuum. Vbi illa particula, *agrum*
tuum ſatis inſinuat, quod poſt diuiſionem ter-
ræ, quando quiſque habuit proprium ſuum
agrum, cœperit inchoari numeratio anni Sab-
batici. Igitur primus annus poſſeſſionis & cul-
turæ, erat primus annus reſpectu Sabbatici, i-
ta vt annus Sabbaticus fuerit ſeptimus, poſt
inchoatam poſſeſſionem & culturam.

82. Quæres 2. An Iudæi ſemper ſeruaue-
rint annos Sabbaticos. Reſpondeo: Non ſem-
per, vt patet Ierem. 34.14. Vbi Deus per Pro-
phetam conqueritur, quod anno ſeptimo non
dimiſerint ſuos ſeruos in libertatem, ſed eos
perpetua ſeruitute oppreſſerint. Et ideo pu-
niti ſunt à Deo varijs pœnis, quæ ibidem re-
cenſentur. Et inſuper priuati beneficio ferti-
litatis ſexti anni, vt aliqui colligunt ex 1. Ma-
chab. 6.49. & 53.

83. Quæres 3. Quid Chriſtiani hinc diſce-
re debeant. Reſpondeo: Hæc duo potiſſimum:
1. vt ſint benigni erga ſeruos, ancillas, & debi-
tores. 2 vt diebus feſtis libenter abſtineant ab
agricultura, & alijs quæſtuoſis operibus: nec
putent propterea fore defectum in frumento,
vino, & alijs ad vitam neceſſarijs. Nam ſi Deus
ſi concedit Iudæis tantam fertilitatem ſexto
anno, vt ſufficeret pro tribus annis, cur neg[illegible]
[illegible] hoc beneficium Chriſtianis, ſi parati [illegible]

di[illegible]

Digitized by Google

dies feſtos colere, & ipſi obtemperare. Huc docere experientia. Aliquando vno anno creſcit tantum vini & frumenti, quantum ſatis eſt pro duobus vel tribus annis. Aliquando, propter noſtra peccata, pereunt omnia per grandinem, pruinam, & alias tempeſtates.

De Anno Iubileo.

84. Præter annum ſeptimum ſeu Sabbaticum, habebant Iudæi alium annum ſolennē, nempe annum quinquageſimum, ſeu Iubileū, qui etiam dicitur annus remiſſionis. De quo Leuit. 25. 10. *Sanctificabis annum quinquageſimum, & vocabis remiſſionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipſe eſt enim Iubilæus.* Initium numerationis Iubilæi anni capiebatur initio numerationis anni Sabbatici. Vnde ſicut primus annus Sabbaticus fuit ſeptimus à primo anno poſſeſſionis & culturæ Terræ ſanctæ: ita primus Iubilæus fuit quinquageſimus ab eodem primo anno poſſeſſionis & culturæ Terræ ſanctæ.

85. Priuilegia Iubilæi erant hæc tria. 1. Quod in eo remittebantur omnia debita. 2. Quod ſerui manumittebantur, & fiebant liberi. 3. Quod omnes poſſeſſiones, quæ erant venditæ & alienatæ, redibant ad legitimos & priſtinos hæredes, ſine vllo pretio aut compenſatione. Propter hæc nuncupabatur Remiſſionis ſeu annus remiſſionis: quia in eo fiebat remiſſio debitorum, & ſeruitutum, & bonorum alienatorum. Leuit. vigeſimo quinto, verſu 10.

& ſequentibus. Vide Abulenſem & Cornelium ibidem.

86. Primum priuilegium erat illi commune cum anno Sabbatico. Nam in vtroque erat remiſſio debitorum. Secundum erat etiam cõmune, ſed maius ac perfectius in anno Iubilæo, quam in Sabbatico. Nam ſerui, qui in anno Sabbatico, non erant egreſſi è ſeruitute, propter legitimam cauſam; egrediebantur in Iubileo. Tunc enim non poterant amplius detineri. Tertium erat peculiare Iubilæo. Nam in ſolo Iubilæo, non autem in Sabbatico, redibant poſſeſſiones venditę vel alienatæ ad ſuos priſtinos Dominos. Nota. Quando quis vendebat agrum aut vineam, eo carius vendebat, quo magis diſtabat annus Iubilæus, & eo vilius, quo magis appropinquabat. Leuit. 25. 14.

87. Quæres 1. Quare Deus inſtituit huiuſmodi Iubilæum? Reſp. Ob has cauſas. 1. Vt cõſuleret pauperibus, ne illi perpetuo excluderentur à bonis & hæreditate paterna; ſed liberati ab omnibus debitis & ære alieno, redirent ad ſuas poſſeſſiones. 2. Vt annus Sabbaticus & Iubileus ſeruiret Chronologię. Nã ſicut apud Græcos omnia [illegible], referebantur, & computabantur ſecundum Olympiades, & apud Romanos ſecundum Luſtra; ita apud Iudæos, ſecundum annos Sabbaticos & Iubileos. 3. Vt Iubilæus Hebræorum eſſet typus ſeu figura Iubilæi Chriſtianorum, in quo per Chriſtũ liberamur ab omni ſeruitute Diaboli, & reſtituimur in perfectam libertatem filiorum Dei.

88. Quæ

88. Quæres, An etiam Christiani in N. T. habeant annum Iubileum, ad imitationem Hebræorum? Respondeo. Habent. Nam Bonifacius instituit Iubileũ anno Christi 1300. & hoc ordinauit, vt anno centeſimo renouaretur. Poſtea Clemens ſextus inſtituit Iubileum anno Christi 1350. & ordinauit, vt anno quinquageſimo renouaretur. Poſtremo, Sixtus quartus redegit illum ad annum vigeſimum quintum. Legantur auctores, qui ex profeſſo de Iubileo diſputarunt.

De Raſione & tonſione capitis, ac barbæ.

89. De hac re variæ exſtant leges ceremoniales. Prima pro Nazaræis, qui toto tempore voti, ſeu ſeparationis, nec radebantur, nec tondebantur, ſed ſinebant comam vſque ad completum tempus ſeparationis. Et tunc radebantur, & comæ eorum comburebantur. Vide ſupra cap. 6. §. 4. Secunda pro Leuitis, qui quando initiabantur miniſterio Leuitico, debebant radere omnes pilos carnis ſuæ. Vide ſupra cap. 7. quæſt. 3. Tertia pro leproſis, qui itidem cogebantur facere, ſed ob aliam cauſam, quam Leuitæ, ſupra cap. 7. quæſt. 3 §. 5. Quarta pro Sacerdotibus Ezech. 44. 20. *Caput ſuum non radent, neque comam nutrient: ſed tondentes attondent capita ſua.*

90. Quinta pro reliquis Iudæis in communi.

Cc 3

muni Leuit. 19. 27. *Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam.* Vtraque prohibitio comprehenditur. Vna, *Non attondebis comam in rotundum*, id eſt, Non imitaberis Ægyptios & alios Gentiles, qui id facere ſoliti ſunt vt patet Ierem. 9. 26. & cap. 25. 23. & 49. 32.

Nota. Ægyptij & alij Gentiles pingebant ſuos Deos figura rotunda, quippe quæ omnium capaciſſima & perfectiſſima, præ cæteris delectare. Ideoque in illorum gratiam, capita ſua in rotundum attondebant. Imo etiam templa rotunda ſuis Dijs ædificabant, vt Numa Pompilius Veſtæ: Auguſtus Cæſar omnibus vniuerſim Dijs: Alij alijs ſpecialiter. Ne ergo Iudæi ſimiles eſſent Gentilibus, prohibiti ſunt [illegible] hanc ſuperſtitionem.

91. Altera prohibitio eſt, *Non radetis barbam.* Nota. Hæc duo diſtincta ſunt, radere barbam, & tondere barbam. Raſio fit per nouaculam, tonſio per forficem. Raſione, tota barba vſque ad cutem [illegible]: tonſione, decurtatur, & in decentem formam redigitur. Voluit igitur Deus Hebræos non eas tondere ſuas barbas vſque ad cutem, ſed eas retinere, vt etiam in vultu quandam virilitatis & ſapientiæ formam ferre viderentur. [illegible] virilitatis [illegible] eſt.

92. Quæres, An omnes Hebræi hac lege [illegible] Reſpondeo, Excipiebantur leproſi, [illegible] in legali purificatione, [illegible] omnes corporis pilos radere [illegible] bantur.

93. Qu

93. * Quæres: An hæc lex pertineat etiam ad Chriſtianos? Reſpondeo. Non pertinet, quia tanquam ceremonialis, abrogata eſt. Vnde liberum eſt Chriſtianis, vel radere barbam, vel tondere, vel integram relinquere. Si tamen alicubi conſuetudo inualuit radendi, vel tondendi, ſeruari poteſt.

De certo vſu veſtium.

94. De veſtibus Pontificum & Sacerdotū dictum eſt cap. 29. q. [illegible] De populi veſtitu extat præceptum, Num. 15. 38. *Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini.* Hic tria mandantur. Primo, quod Iudæi debuerint in extremitate veſtium ſeu palliorum geſtare fimbrias. Hoc etiam fecit Chriſtus, vt patet Lucæ 8. 44. Vbi mulier hæmorrhoiſſa legitur tetigiſſe fimbriam veſtimenti Chriſti, & continuo ſanata eſſe. Secundo, quod ſuper has fimbrias, circumcirca debuerint inducere & extendere filum, vel tæniam, ſeu vittam hyacinthinam, vt hoc ſigno à gentibus diſtinguerentur. Tertio, quod geſtando & videndo huiuſmodi fimbrias, debuerint eſſe memores mandatorum Dei. Refert Hieronymus in c. 23. Matth. Iudæos ſolitos eſſe acutiſſimas ſpinas infigere ſuis fimbriis, vt ambulantes, percuſſi punctura, diuinæ legis recordarentur. Verum Chriſtiani ſint tam [illegible] memoriam mandatorum Dei.

CAPVT XVI.

De Regibus Veteris Teſtamenti.

HActenus actum eſt de iis, quæ ſpectant ad Synagogam & Regimen Eccleſiaſticum veteris Teſtamenti. Nunc agendum de iis, quæ concernunt Regimen & politiam temporalem. Ac primo de Iudicibus ac Regibus, qui in regimini temporali præfuerunt. De quibus hæc breuiter diſcutienda ſunt. 1. Quæ fuerit differentia inter Reges & Iudices? 2. Qui, & quot fuerint Iudices? 3. Qui, & quot fuerint Reges? 4. Qui fuerint boni, & qui mali Reges? 5. Quomodo creati fuerint Reges? 6. Quomodo inaugurati? 7. Quomodo vncti? 8. Quod fuerit officium Regum? 9. Quod ius in ſubditos? 10. An potuerint habere plures vxores? 11. An magnas diuitias? 12. An copioſum equitatum? 13. Quales fuerint ipſorum conſiliarii? 14. Quid ex his omnibus diſcere debeant Reges & Principes Chriſtiani?

Quæ-

QVÆSTIO I.

Quæ fuerit differentia inter Reges & Iudices?

1. REſpublica Hebræorum ab exordio ſuo, vſque ad captiuitatem Babylonicam, variis modis fuit gubernata. 1. per Moſen in deſerto. 2. per Ioſue in ingreſſu & diuiſione terræ promiſſionis. 3. per Iudices poſt diuiſionem terræ, vſq; ad Samuelem. 4. per Reges, vſque ad captiuitatem Babylonicam. Nunc quæſtio eſt, quæ fuerit differentia inter Iudices & Reges. Reſpondeo. Fuit triplex potiſſimum differentia.

2. Primo, Iudices erant Principes populi, qui extraordinariè, & in neceſſitate à Deo ſuſcitabantur eo fine, vt populum à ſeruitute, & de manu hoſtium liberarent. Vnde & Saluatores dicti ſunt Iudic. 2. 16. *Suſcitauit Dominus Iudices, qui liberarent eos de vaſtantium manibus.* Et cap. 3. 9. *Clamauerunt ad Dominum, qui ſuſcitauit eis Saluatorem, & liberauit eos.* Et 2. Eſdræ 9. 27. *dediſti eis Saluatores qui ſaluarent eos de manu hoſtium ſuorum.* Tametſi enim Deus fuerit primarie populi Saluator, 1. Reg. 14. verſu 39. tamen Iudices erant ſecundarij & ſubordinati, vt notat Auguſtinus quæſt. decima octaua ſuper Iudices. At verò Reges, vt plurimum non excitabantur à Deo extraordinariè, ſed aut iure ſucceſſionis, vel electione, vel [illegible]

rannidem, regnum occupabant, vt quidā videbimus. Nec eo duntaxat fine, vt liberarent populum à ſeruitute hoſtium, ſed vt illum, ſiue pacis, ſiue belli tempore, gubernarent.

3. Secundo, Iudices non ſuccedebant ſibi inuicem immediate, ſed poſt interuallum temporis. Nam quando vnus Iudex, qui liberauerat populum ab vna ſeruitute, moriebatur, non ſuccedebat alius, niſi populus, propter noua peccata, noua ſeruitute oppreſſus, peteret nouum à Deo Saluatorem. Iudicum 3. verſu 9. & cap. 4. verſu 3. Vnde fiebat aliquando, vt per multos annos nullus omnino eſſet Iudex. Verbi gratia, Poſt mortem Othonielis, qui fuit primus Iudex, inter eos, quorum fit mentio in libro Iudicum, manſerunt 18. anni, antequam Aod, ſecundus Iudex, à Deo ſuſcitaretur. Nam populus, non niſi poſt tot annos afflictionis, petijt à Deo liberari. Iudicum 3. verſu 14. At mortuo vno Rege, mox alius ſuccedebat. Nam Reges, vt dixi, non tantum belli & ſeruitutis, ſed etiam pacis tempore, gubernabant populum. Certè Salomon 40. annis in ſumma pace gubernauit. Vnde & Rex pacificus appellatus eſt, 1. Paralip. 22. 9.

4. Tertio, tempore Iudicum, non tam ipſi Iudices, quam Deus, qui eos ſuſcitabat, dicebatur regere populum. At tempore Regum, Reges ipſi cenſebantur gubernare. Nam cum populus, tēpore Samuelis, qui tunc erat

Iudex

Iudæi non amplius vellent habere Iudices, ſed Regem, dixit Dominus Samueli: *Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* (1 Reg. 8. 7.) Et Samuel populo: *Vos hodie proiecistis Deum veſtrũ, qui ſolus ſaluauit vos de vniuerſis malis & tribulationibus veſtris.* (Ibidem cap. 10. 19.) Et iterum: *Dixiſtis mihi: Nequaquam, ſed Rex imperabit nobis, cum Dominus Deus veſter regnaret in vobis.* (cap. 12. 12.) Ex quibus teſtimoniis conſtat, Deum regnaſſe tempore Iudicum: Reges, tempore Regum. Et Iudæos ideo fuiſſe reprehenſos, quod non amplius vellent à Deo, per Iudices, ſed à Regibus, more gentilium gubernari. Quo etiam ſpectat illud Iudic. 7. 18. *Quando perſonuerit tuba in manu mea* (inquit Gedeon Iudex) *vos quoque per caſtrorum circuitum clangite, & conclamate: Domino & Gedeoni.* Et ibidem v. 20. *Clamauerunt, Gladius Domini & Gedeonis.* Vbi Deo tribuitur primarium officium: Iudici ſecundarium.

QVÆSTIO II.

Qui, & quot fuerint Iudices Hebræorum?

IN libro Iudicum numerantur hi: 1. Othoniel, ex tribu Iuda. 2. Aod, ex tribu Beniamin. 3. Samgar filius Anath. 4. Debbora Prophetiſſa, vxor Lapidoth. 5. Barac, filius Abinoem. 6. Gedeon ex tribu Manaſſe. 7. Abimelech filius Gedeonis. 8. Thola, ex tribu Iſ-

char. 9. Iair, Galaadites. 10. Iephte. 11. Abeſan Bethleemites. 12. Ahialon Zabulonites. 13. Abdon Pharathonites. 14. Sampſon, filius Manue, de tribu Dan. Hos ſecuti ſunt Heli & Samuel, de quibus lib. 1. Regum.

2. Othoniel liberauit Iſraelitas de manu Cuſan Regis Syriæ. Aod de manu Eglon, Regis Moabitarum. Samgar de manu Philiſthinorum. Debbora & Barac, qui ſimul iudicarunt, de manu Iabin, Regis Chanaam. Gedeon de manu Madianitarum & Amalecitarum. Iephte defendit illos contra Ammonitas. Sampſon contra Philiſtæos. Abimelech non tam fuit Iudex, quam Tyrannus, quia ſi principatum inuaſit, interfectis ſeptuaginta fratribus ſuis, excepto Ioatham, qui ſolus euaſit. Thola, Iair, Abeſan, Achialon, Abdon, fuerunt quidem Iudices; ſed a quibus hoſtibus defenderint Iſraelem, non conſtat ex libro Iudicum.

3. De pleriſque narratur aliquid ſpeciale. De Aod: *Vtebatur vtraque manu pro dextra*, cap. 3 verſ. 15. De Samgar: *Percuſſit de Philiſthijm ſexcentos viros vomere*, capite 3 verſ. 31. De Iair: *Habuit triginta filios, ſedentes ſuper triginta pullos aſinarum, & Principes triginta ciuitatum*, capite 10. 4. De Abeſan: *Habuit triginta filios, & totidem filias in matrimonium*, capite duodecimo, verſu octauo. De Abdon: *Habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes*, capite 12. 14.

4. Plura de Gedeone, Iephte, & Sampſone. Et quidem de Gedeone hæc potiſſimum, 1. Ab

Ange-

Angelo vocatus eſt, vt liberaret populum de manu Madianitarum. 2. Petiuit duo miracula pro confirmatione ſuæ vocationis. Vnum, vt poſito vellere in ſicca area ros matutinus madefaceret vellus, & non aream. Alterum, vt madefaceret aream, & non vellus. Vtrumque factum. 3. Ante pugnam obtulit Deo ſacrificium, igne de petra miraculoſe erumpente, & ſacrificium conſumente. 4. Deſtruxit aram Baal, & ædificauit altare Domino. 5. Ex omni populo aſſumpſit trecentos tantum viros pro bello contra Madianitas. 6. Ex alterius ſomnio (& ſomnij interpretatione) intellexit, ſe fore victorem. 7. Mox ipſe, & trecenti viri cum eo cœperunt buccinis clangere, & confringere lagenas in circuitu caſtrorum hoſtilium, clamantes: *Gladius Domini, & Gedeonis.* 8. Hoſtes territi, ſubito fugerunt, & plerique propriis gladiis perierunt. 9. Reliqui à Gedeone fugati & interfecti ſunt. cap. 6. & duobus ſequentibus.

5 De Iephte hæc. 1. Fuit filius meretricis. 2. Eiectus eſt à fratribus tanquam ſpurius, & habitauit in terra Tob. 3. Inde reuocatus à Galaaditis, vt pro ipſis pugnaret contra Ammonitas. 4. Conſenſit ea lege, ſi deuictis Ammonitis, facerent illum populi Principem. 5. Pugnaturus ergo contra Ammonitas, fecit votum Deo [De quo voto ſupra, capite decimoquinto, § 29. & ſequentibus.] 6. feliciter pugnauit, Iudicum capite 11. per totum.

6. De

6. De Sampſone hæc. 1. Natus fuit ex ſterili matre, ſicut Angelus futurum prædixerat. 2. Vinum & ſiceram non bibit, & fuit enim Nazaræus. 3. Suis manibus leonem dilacerauit. 4. In Aſcalone percuſſit trecentos viros. 5. Cepit trecentas vulpes, & ligatis ad caudas earum facibus, combuſſit ſegetes Philiſtinorum. 6. Dirupit vincula, quibus erat ligatus. 7. Arrepta mandibulam aſini, interfecit in ea mille viros. 8. Sitiens bibit aquam, miraculoſe egredientem ex dente maxillæ. 9. Apprehendit ambas portæ fores cum poſtibus ſuis, & ſera: & impoſitas humeris ſuis, portauit ad verticem montis. 10. Significauit Dalilæ meretrici, in quo haberet vires ſuas. 11. Ablatis crinibus, & effoſſis oculis, catenis vinctus eſt à Philiſtæis, & in carcerem poſitus. 12. Inde in locum conuiuij ductus, vt ludibrio afficeretur. 13. Tunc, inuocato Domino, recepit vires: Et apprehendit columnas domus conuiuij, & ſic tota domus corruit, ex cuius lapſu, & ipſe & tria millia Philiſtæorum perierunt. (Iudic. 13. 14. 15. & 16.)

7. Quidam ex ſupradictis Iudicibus commendantur in Scripturis, atque laudantur nominatim Barac, Gedeon, Iephte, Sampſon (Heb. 11. 32.) Ex quo ſequitur falſum eſſe, quod aliqui Caluiniſtæ aſſerunt, ſpurios ſeu illegitime natos ſaluari non poſſe. Nam Iephte fuit ſpurius, & tamen, teſte Apoſtolo, ſaluatus eſt. Aliqui etiam miraculoſe nati ſunt, vt Sampſon ex ſterili matre: vel vocati, vt Gedeon ad victoriam conſequendam, vt plerique omnes.

QVÆSTIO III.

Qui & quot fuerint Reges Hebræorum?

1. ANte diuiſionem regni fuerunt hi tres. 1. Saul. 2. Dauid. 3. Salomon. Poſt Salomonem ſecuta eſt diuiſio regni: & ex vno, duo facta ſunt. Alterum Iuda, quod continebat duas tribus, Iuda & Beniamin. Alterum Iſrael, quod reliquas tribus complectebatur. Et quidem Reges Iuda habitabant in Ieruſalem. Reges Iſrael, primo in Sichem, deinde in Therſa, poſtremo in Samaria. Reges Iuda fuerunt hi:

1. Roboam, filius Salomonis.
2. Abias, filius Roboam.
3. Aſa, filius Abiæ.
4. Ioſaphat, filius Aſæ.
5. Ioram, filius Ioſaphat.
6. Ochozias, filius Ioram.
7. Athalia, mater Ochoziæ, vxor Ioram.
8. Ioas, filius Ochoziæ.
9. Amaſias, filius Ioas.
10. Azarias, ſeu Ozias, filius Amaſiæ.
11. Ioathan, filius Azariæ.
12. Achaz, filius Ioathan.
13. Ezechias, filius Achaz.
14. Manaſſes, filius Ezechiæ.
15. Amon, filius Manaſſis.
16. Ioſias, filius Amon.
17. Ioachaz, filius Ioſiæ.
18. Ioacim, ſeu Eliacim, filius Ioſiæ.

19. Ioachin, ſeu Iechonias, filius Ioacim.

20. Sedecias, ſeu Mathanias, patruus Ioachin.

Reges Iſrael fuerunt hi.

1. Ieroboam filius Nabat Ephrateus.
2. Nadab, filius Ieroboam.
3. Baaſa, filius Ahiæ, de domo Iſſachar.
4. Ela, filius Baaſæ.
5. Zambri, filius Elæ.
6. Amri.
7. Achab filius Amri.
8. Ochozias filius Achab.
9. Ioram, frater Ochoziæ.
10. Iehu, filius Ioſaphat filij Namſi.
11. Ioachaz, filius Iehu.
12. Ioas, filius Ioachaz.
13. Ieroboam, filius Ioas.
14. Zacharias, filius Ieroboam.
15. Sellum, filius Iabes.
16. Manahem, filius Gadi.
17. Phaceia, filius Manahem.
18. Phacee, filius Romeliæ.
19. Olee, filius Ela.

2. Hic triplex differentia notanda eſt inter Reges Iuda & Iſrael. Prima, quod omnes Reges Iuda fuerunt ex eodem tribu, nempe ex tribu Iuda: Et omnes ex familia Dauid, excepto Athaliam quæ habuit quidem maritum ex familia Dauid, nempe Ioram Regem, ſed ipſa fuit filia Achab, filij Amri. At Reges Iſrael fuerunt ex diuerſis tribubus & familiis. Al-

tera quod

tia, quod Reges Iuda, ſi non omnes, ſaltem [illegible] manſerunt in cultu veri Dei. At Reges Iſrael [illegible] excepto, fuerunt omnes idololatræ. [illegible] Iehu, quarto Regum decimo, verſu vigeſimonono. Tertia, quod Reges Iuda, vt plurimum, iure ſucceſſionis, peruenerint ad regnum. At Reges Iſrael varijs titulis ac modis, vt quæſtione quinta explicandum eſt.

QVÆSTIO. IV.

Qui fuerint boni, & qui mali Hebræorum Reges?

1. RAtio dubitandi ſumitur ex Scriptura, quæ [illegible] aſſerit, tres tantum fuiſſe bonos, vt Eccleſiaſt. 49. 5. *Præter Dauid, & Ezechiam, & Ioſiam omnes peccatum commiſerunt.* At [illegible] etiam alios fuiſſe bonos, vt Aſam, Ioſaphat, Ioam, Amaſiam, Azariam, & Iotham. Nam in geſtis ſingulorum ponit hanc laudem: *Fecit rectum in conſpectu Domini*, vt patet 3. Reg. 15. 11. & cap. 22. 43. Et 4. Reg. 12. 2. & cap. 14. 3. & cap. 15. 3.

2. Hæc difficultas ſic ſoluitur. Hi ſex poſteriores fuerunt quidem boni, ſed non zeloſi in religione & cultu Dei. Et ideo laudantur quidem, q fecerint rectum in conſpectu Domini, ſed ſimul reprehenduntur, q excelſa non abſtulerint, neq; impedierint cultum idololatriæ. Nam ſic ait de ſingulis diuinus: *Fecit rectum in*

conſpe-

conſpectu Domini, ita mox additur: *Verumtamen excelſa non abſtulit: adhuc enim populus ſacrificabat & adolebat incenſum in excelſis.* (4. Reg. 12. 3. & alibi.)

3. At Dauid, Ezechias & Ioſias non tantum fuerunt boni, ſed etiam zeloſi in religione. Nam de Ezechia & Ioſia diſerte legimus, quod ſuſtulerint excelſa, ad impediendam idololatriam. (4. Reg. 18. 4. & c. 23. 8.) De Dauide vero, quod in excelſis non immolauerit. (3. Regum 3. 3.) Quod cum magna ſolemnitate deduxerit Arcam Domini in Ieruſalem. (2. Regum 6. 12.) Quod deſiderauerit Deo templum ædificare. (ibidem, cap. 7. 2.) Quod in rebus maioris momenti nihil voluerit aggredi, niſi conſulto prius Deo. (1. Reg. 22. 15. & cap. 23. & ſequentib.) Quod ad placandum Deum erexerit altare in area Ornan, & obtulerit holocauſta & pacifica. (1. Paralip. 21. 26.)

4. Illud ergo, *Præter Dauid, & Ezechiam, & Ioſiam omnes peccatum commiſerunt*, ſic debet intelligi. Omnes Reges Iuda, præter illos tres, in eo peccarunt, quod ex quadam negligentia religionis non abſtulerint excelſa, nec impedierint idololatriam in ſuis finibus. Quæ ſententia colligitur ex ipſo contextu. Nam initio capitis laudatur Ioſias à zelo religionis, quòd abſtulerit *abominationes [illegible]*, [illegible] lucos, ſculptilia, ſtatuas, ut explicatur 4. Reg. 23. 4. & 2. Paral. 34. 4. Item quod gentem ſuam, Iudæos, qui ſub Amone & Manaſſe erant impij & idololatræ, perduxerit ad pœnitentiam & pietatem, quod

etiam

eorum probitas recenſetur 2. Paralip. 35. per totum. Mouet dubium, nullum alium Regem illi parem fuiſſe in hoc genere, niſi Dauidem & Ezechiam. Cæteros omnes peccaſſe, permittendo idololatriam, & relinquendo Legem Altiſſimi. (4. Reg. 22. 13.) Et hoc modo dediſſe occaſionem, vt regnum Iuda, in pœnam delicti, occuparetur ab alienigenis, id eſt, a Chaldæis; & vaſa templi cum populo transferrentur in Babylonem.

5. Dices. Non videtur ille eſſe ſenſus iſtius loci. Nam etiam Aſa & Ioſaphat abſtulerunt excelſa, vt expreſſe habetur 2. Paralip. 14. 3. & cap. 17. 6. Falſum ergo eſt, omnes præter Dauidem, Ezechiam, & Ioſiam, in eo peccaſſe, quod ex neglectu religionis, excelſa non abſtulerint. Reſpondeo. Aſa abſtulit quædam excelſa, ſed non omnia. Prius patet ex illo 2. Paralip. 14. 2. *Subuertit altaria peregrini cultus, & excelſa.* Poſterius ex illo 3. Reg. 15. 12. *Purgauit vniuerſas ſordes idolorum, quæ fecerant Patres eius.* Poſtea ſequitur: *Excelſa autem non abſtulit.* Ioſaphat vero, cum primum cœpit regnare, non multum ſedulus fuit auferre excelſa, in quo fuit culpabilis, iuxta illud 3. Reg. 22. 44. *Verumtamen excelſa non abſtulit: adhuc enim populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis.* Poſtea tamen, factus ſtudioſior, abſtulit 2. Paralip. 17. 6. *Cumque ſumpſiſſet cor eius audaciam propter vias Domini, etiam excelſa & lucos de Iuda abſtulit.* Vterque ergo, tam Aſa quam Ioſaphat, in hac re peccauit: ille qui-

 dem,

dem, quod non abſtulerit omnia excelſa: ſic vero, quod tardè abſtulerit.

6. Nota. Per excelſa intelligentur fana, vel ſacella, vel altaria in altioribus locis, vt in montibus & collibus, ad colendum Deum ædificata. Erant autem duplicia. Quædam facta ad cultum falſorum deorum, & ſeuere prohibita. Num. 22. 41. *[illegible]* *Baal.* Et Num. 33. 51. *Quando tranſieritis Iordanem, intrantes terram Chanaan, [illegible] habitatores terræ illius [illegible], [illegible] tuas comminuite, atq; omnia excelſa vaſtate.* Et Deuter. 12. 2. *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes deos ſuos ſuper montes excelſos & colles: diſſipate aras eorum, & [illegible].* Et 3. Reg. 11. 7. *Tunc ædificauit [illegible] Chamos, idolo Moab, in monte [illegible] Ieruſalem.* Et [illegible]p. 12. 31. *Ieroboam fecit [illegible] in excelſis.* Et 4. Reg. 17. 9. *Ædificauerunt ſibi excelſa in cunctis vrbibus ſuis.* Et ibidem v. 29. *[illegible] gens fabricata eſt Deum ſuum: [illegible] poſueruntq; eos in fanis excelſis.* Alia ad cultum veri Dei facta, antequam templum eſſet ædificatum. De quibus 3. Reg. 3. 2. *Populus immolabat in excelſis: [illegible] ædificatum erat templum nomini Domini [illegible] illum.* Inter illa, præcipuum erat in Gabaon, vt habetur ibidem v. 4. *[illegible] Gabaon, vt immolaret [illegible]: illud quippe erat excelſum maximum.* Et 2. Paralip. 1. 3. *[illegible] vniuerſa multitudine [illegible] erat Tabernaculum [illegible] Dei.*

7. Hæc etiam excelſa, non tantum poſt, ſed

ſed etiam ante templum ædificatum, fuerunt prohibita, vt docent Theodoretus q. 11. Procopius & Abulenſis in 3. Reg. ca. 3. Ribera lib. de templo c. . Ratio eſt, quia Deus expreſſe mandauit Iudæis, vt non offerrent ſacrificia in varijs montibus & collibus, more gentilium, ſed tantum in vno certo loco, vbi vel Tabernaculum eſſet, vel templum. Deut 12. 2. *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes deos ſuos ſuper montes excelſos & colles.* Et paulo poſt ſequitur: *Non facietis ita Domino Deo veſtro: ſed ad locum, quem elegerit Dominus Deus veſter de cunctis tribubus veſtris, vt ponat nomen ſuum ibi, & habitet in eo, venietis, & offeretis in loco illo holocauſta & victimas veſtras.* Et infra v. 13. *Caue ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris, ſed in eo quem elegerit Dominus.* Hinc Salomon fuit reprehenſus, quod ante templi ædificationem immolaret in excelſis, 3. Reg. 3. *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid patris ſui, excepto quod in excelſis immolabat.* Et reliqui Reges, qui illum ſecuti ſunt, ſimiliter fuerunt reprehenſi, quod excelſa non abſtulerunt, tam ea, quæ facta erant ad cultum veri Dei, quam reliqua, quæ facta ad colendos falſos deos. Excipio Ezechiam & Ioſiam, qui, vt ſupra dixi, abſtulerunt. Excipio etiam Excelſum Gabaon, in quo licuit offerre & immolare, ratione Tabernaculi, quod ibi conſeruabatur. (2. Para. 1.) in reliquis non licuit.

8. Atque hæc obiter dicta ſint ad conciliandam Scripturæ loca, in hac quæſtione allata, quæ

videbantur inter ſe pugnare. Nunc, vt clarius conſtet de probitate vel malitia ſingulorum Regum, de ſingulis in particulari agendum eſt. Ac primo de Saule, Dauide, & Salomone, qui regnarunt ante diuiſionem regni. Deinde de Regibus Iuda, & de Regibus Iſrael, qui poſtea ſecuti ſunt. Igitur

9. SAVL initio regni fuit bonus, rectus ac ſimplex, 1. Reg. 9. 2. *Saul electus & bonus, & non erat vir de filijs Iſrael melior illo.* Et cap. 13. 1. *Filius vnius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet, id eſt,* Erat innocens, ſicut puer vnius anni, vt explicatur cap. 15. 17. *Cum paruulus eſſes in oculis tuis, Caput in tribubus Iſrael factus es, vnxitque te Dominus Regem ſuper Iſrael.* Manſit autem in illa probitate duobus annis, 1. Reg. 13. 1. *Duobus autem annis regnauit ſuper Iſrael.* Poſtea a Deo deſertus eſt propter inobedientiam. Fuit autem duplex illius inobedientia. Vna, quia Samuel dixerat illi, vt differret offerre holocauſtum, donec ipſe adeſſet. Non paruit, 1. Reg. 13. 9. Altera, idem Samuel mandauerat illi, vt interficeret omnes Amalecitas, nullo excepto. Neque tunc paruit, 1. Reg. 15. 9. Propter vtramque inobedientiam priuatus eſt regno, ſicut primi parentes propter ſuam inobedientiam expulſi ſunt ex paradiſo. Ex illo tempore cœpit deſeri a Deo, neque iam amplius bonus, vt ſolet, ſed malo ſpiritu agitabatur 1. Reg. 15. 23. *Pro eo quod abiecisti ſermonem Domini, abiecit te Dominus ne ſis Rex.* Et cap. 16. 14. *Spiritus Domini receſſit a Saul, & exagitabat eum ſpiritus nequam.*

iniquum. Et tunc, in locum illius, vnctus eſt Dauid in Regem. (1.Reg.16.) Nihilominus Saul adhuc vixit in regno 30 annis, & toto illo tempore Dauidem perſecutus eſt, quem ſciebat a Samuele vnctum eſſe in Regem. (1.Reg.18.29.)

10. DAVID fuit bonus, & vir ſecundum cor Dei: iuxta illud 1. Reg.13.14. *Quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor ſuum.* Et Actor.13.22. *Suſcitauit illis Dauid Regem, cui teſtimonium perhibens, dixit: Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*

11. At peccauit aliquoties. Verum eſt. Neq; hoc diſſimulatur Scriptura, cum ait 3.Reg.15.5. *Eo quod feciſſet Dauid rectum in oculis Domini, & non declinaſſet ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ ſuæ, excepto ſermone Vriæ Hethæi,* id eſt, excepto duplici peccato. Vno, quod adulterium commiſerit cum vxore Vriæ. Altero, quod ad occultandum hoc adulterium, curauerit occidi ipſum Vriam. (2.Reg.11.4.)

12. Quomodo ergo vir ſecundum cor Dei? Id triplici ſenſu intelligi poteſt. Primum, ſpectando ipſius zelum in religione, de quo ſupra. Secundo, conferendo illum cum pleriſq; alijs Regibus, qui non fuerunt tam boni, quā Dauid. 3.Reg.11.4. *Nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius.* Et alibi. Tertio, conferendo illum ſpeciatim cum Saule, velut in ſenſus. Quia Saul fuit inobediens Deo, priuatus eſt regno, ſucceſſit illi Dauid, qui erat obediens, & faciet omnes voluntates eius. Hic ſenſus colligitur ex ipſo textu.

Nam 1.Reg.13.13. ſic legimus: *Dixitq; Samuel ad Saul: Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum: ſed nequaquam regnum tuum vltra conſurget. Quæſiuit ſibi Dominus virum iuxta cor ſuum, & præcepit ei Dominus vt eſſet dux ſuper populum ſuum, eo quod non ſeruaueris, quæ præcepit Dominus.* Et Act.13.21. *Exinde poſtulauerunt Regem: Et dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Beniamin. Et amoto illo, ſuſcitauit illis Dauid Regem: cui teſtimonium perhibens, dixit: Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*

13. Vtrobique fit comparatio inter Saulem & Dauidem; Huius obedientia commendatur; illius inobedientia reprehenditur. Et iuxta hunc ſenſum, qui eſt litteralis, hæc duo idem ſunt: *Vir ſecundum cor Dei, & faciet omnes voluntates Dei.* Vbi per voluntates, non intelligit præcepta Dei, quæ in lege Moſaica ſcripta ſunt, (nam certum eſt, Dauidem hoc ſenſu non feciſſe omnes voluntates Dei, cum peccauerit contra præcepta Decalogi, per homicidium & adulterium) ſed intelligit mandata, quæ viua voce ſolent dari per Prophetas aut Pontifices. Hæc enim ſeruauit Dauid, non item Saul. Itaque in eo eſt differentia inter vtrumque; quod quando mandabatur aliquid circa regni adminiſtrationem, Dauid parebat, Saul non parebat.

14. SALOMON, vir bonus & ſapiens,

poſtea per mulieres alienigenas deprauatus eſt & idololatra factus. 3. Reg. 11. 1. *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas.* Ac deinde ſubiicitur: *Cumq; iam eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur deos alienos.* In pœnam huius peccati, diuiſum eſt regnum eius, & maior pars data Ieroboam, ibidem v. 11. *Quia non cuſtodiſti pactum meum, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo.* An autem egerit pœnitentiam, & ſaluatus ſit, diſputat Pineda libro 8. de rebus Salomonis, & alij plures.

15. ROBOAM filius Salomonis, fuit malus. Peccauit autem tribus potiſſimũ modis. Primo, Quia initio regni, ſpreto conſilio ſenum, ſecutus eſt conſilium iuuenum. Et ſic dedit occaſionem diuiſioni regni, quam Salomon ſuo peccato erat promeritus. 3. Regum 12. 8. & 2 Paralip. 10. 8. Secundo, quia poſt tres annos, tam ipſe, quam ſubditi deſeruerũt Deum. (2 Paralipomenon 11. 17. & cap. 12. 1.) Tertio, quia idololatriam, & multas alias impuritates conceſſit. (3 Regum 14. 22.) Et ideo, quinto regni ſui anno, punitus eſt à Seſac Rege Ægypti (2 Paralipomenon 12. 2.) Manſit autem in ſua impietate vſque ad finem vitæ. (Ibidem verſu 14.)

16. ABIA fuit etiam malus. Initio quidem regni coluit Deum, & ſpem ſuam in illo collocauit, vt patet ex concione ipſius, quam habuit in bello contra Ieroboam, Regem Iſrael. (2 Paralipom. 13. 4.) Ideoque inſignem victo-

rium obtinuit. At poſtea, *ambulavit in omnibus peccatis Patris ſui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo.* (3. Regum 15.3.)

17. ASA filius eius, fuit bonus. Abſtulit effœminatos de terra. 2. purgavit omnes ſordes idolorum, quæ fecerant Roboam & Abia. 3. Maacham, matrem ſuam amovit, ne eſſet Princeps in ſacris Priapi, & in luco eius, quem conſecraverat. 4. Subvertit ſpecum eius, & confregit ſimulachrum turpiſſimum, & combuſſit in torrente Cedron. [3. Reg. 15. 12.] Hæc tamen in illo reprehenduntur. Primo, quod excelſa non abſtulerit. Aliqua quidem abſtulit. [2. Paralip. 14. 2.] non tamen omnia. [3. Reg. 15. 14.] Secundo, quod pugnaturus contra Baaſan Regem Iſrael, habuerit fiduciā in Rege Syriæ, & non potius in Domino Deo, ſicut fecerat in bello contra Æthiopes. Quod obiecit illi Hanani Propheta. [2. Paralip. 16. 7.] Tertio, quod eundem Prophetam, propter hanc increpationem, coniecerit in vincula. [ibidem v. 10.] Quarto, quod circa finem vitæ, cum laboraret podagra, non quæſierit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus ſit. [ibidem v. 12.]

19. IOSAPHAT fuit bonus, & multa præclare geſſit. Primo, miſit Levitas & Sacerdotes per omnes civitates Iuda, ut docerent populum legem Dei. [2. Paralip. 17. 8.] Secundo, abſtulit reliquias effœminatorum, qui remanſerant in diebus Aſa patris eius. [3. Regum 22. [illegible]]

47.] Tertio, cum antea non auſus fuiſſet auferre lucos & excelſa (3.Reg.22.44.) tandem factus audacior, abſtulit. (2.Paralipom 17.6.) Quarto progreſſu temporis, inſtituit nouam populi reformationem. (ibidem cap. 19.4.) Quinto, cum Moabitæ & Ammonitæ contra illum inſurgerent, ipſe publico ieiunio indicto ſupplex ad Deum confugit, & inſignem victoriam obtinuit (ibidem cap.20.) In duobus tamen reprehenſus eſt. Primo, quod Achabo Regi Iſrael præbuerit auxilium contra Regem Syriæ, in oppugnanda Ramoth Galaad. Hoc obiecit illi Propheta 2. Paralip.19.2. *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: & idcirco iram quidem Dei merebaris, ſed bona opera inuenta ſunt in te, eo quod abſtuleris lucos de terra Iuda.* Secundo, quod amicitiam contraxerit cum Ochozia, filio Achabi. Quod etiam illi obiectum eſt à Propheta 2. Paralip. 20.36. *Poſt hæc iniit amicitias Ioſaphat Rex Iuda cum Ochozia rege Iſrael, cuius opera fuerunt impiiſſima. Et particeps fuit ut facerent naues, quæ irent in Tharſis, feceruntque claſſem in Aſiongaber. Prophetauit autem Eliezer ad Ioſaphat, dicens: Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritæque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.*

14. Ioram filius eius fuit malus. Acta eius ſunt hæc. 1. Accepit uxorem idololatricam, nempe Athaliam filiam Achab Regis Iſrael. 2. Occidit omnes fratres ſuos gladio, & quoſdam de Principibus Iſrael. 3. Derelicto Deo, [illegible]

excelſa in vrbibus Iuda, & præuaricari fecit habitatores Ieruſalem. 4. Ideo ab Elia Propheta per litteras reprehenſus eſt. (Quod contigit multis annis poſt raptum Eliæ.) Et grauiter à Deo punitus. Pœnæ fuerunt hæ. Primo, Defecerunt ab eo Idumæi, & rebellarunt. Secundo, Defecit etiam vrbs Lobna, quæ erat in tribu Iuda. Tertio, Philiſthæi & Arabes vaſtauerunt terram Iuda: Et diripuerunt omnem ſubſtantiam Regis Ioram: Inſuper occiderunt eius vxores & filios, excepto vnico Ioachaz, qui & Ochozias dictus eſt. Quarto, Deus percuſſit illum inſanabili languore alui, quo toto biennio affligebatur. Et tandem longa tabe conſumptus, egeſſit viſcera, & mortuus eſt. Quinto, Populus non fecit illi exequias, nec ſepelierunt ſepulchro Regum. Hæc omnia habentur, partim 4. Reg. 8. 17. partim 2. Paralip. 21.

20. OCHOZIAS fuit etiam malus. Nam primo, Seductus eſt à matre ſua Athalia. Secundo, Vtebatur Conſiliarijs ex domo impijſſimi Achab, qui erat pater Athaliæ. Tertio, Cum Ioram filio Achab, Rege Iſrael, iuit ad bellum contra Hazael Regem Syriæ in Ramoth Galaad. Quarto, Eundem Ioram in bello vulneratum, & iacentem in Iezrahel, inuiſit. Quinto, Ibi ſuperueniens Iehu, eumque occidit. Ac ſimul deleuit totam domũ Achab, vt ipſi erat mandatum à Deo per Prophetam (4. Regum 8. 25. & cap. 9. 27. & 2. Paralipomenon 22. 1.)

21. ATHA-

21. ATHALIA, mater Ochoziæ, fœmina im-piiſſima. Mortuo filio, occupauit regnum: Et, vt ſola poſſet regnare, interfecit omnes maſculos ſtirpis Regiæ, præter Ioas filium Ochoziæ, qui à ſorore ſua Ioſaba, vxore Ioiadæ Pontificis, occultè ſubtractus & abſconditus eſt. Deinde, anno ſeptimo, Ioas, authoritate eiuſdem Pontificis, publicè promulgatus eſt Rex, & Athalia interfecta (4. Regum 11. & 2. Paralip. 22.)

22. IOAS, primo bonus, poſtea peſſimus. Optimè ſe geſſit, quamdiu vixit Ioiada Pontifex, ex cuius directione & conſilio hæc fecit. Primo, Curauit inſtaurari templum, quod ſub Athalia, Ochozia, & Ioram, fuerat neglectum, & ferè collapſum. Secundo, Liberauit Ieruſalem à periculo obſidionis. Miſit enim Hazaeli Regi Syriæ magnam pecuniæ ſummam, partim ex theſauro Templi, partim ex Palatio Regio, vt non obſideret Ieruſalem, cum ad eam obſidendam appropinquaret. At mortuo Pōtifice, delinitus eſt obſequiis Principum Iuda, & hæc patrauit. Primo, Conuertit ſe ad exercitium idololatriæ. Secundo, Interfecit Zachariam, filium Ioiadæ Pontificis, qui ipſum & Principes Iuda, totumque populum increpabat, propter idololatriam. Sed non impunè. Nam ſequenti anno poſt mortem Zachariæ, tam Rex ipſe, quam alij omnes, ab exercitu Syrorum puniti ſunt. Et tandem Rex à ſeruis ſuis interfectus. (4. Reg. 12. & 2. Paralipomenon 24.)

23. AMA-

23. AMASIAS, imitatus eſt patrem ſuum. Nam initio fuit bonus, deinde malus. Geſta eius deſcribuntur 4. Reg. 14. & 2. Paralip. 25. Sunt autem hæc. 1. Confirmato regno, iuſſit iugulari eos, qui interfecerant patrem ſuum, Ioas. Non tamen filios eorum, propter legem quæ prohibet filios occidi pro patribus. Tunc enim adhuc erat obſeruans legis Moſaicæ. 2. Collegit duplicem exercitũ contra Idumæos, qui iam pridem rebellauerant. Vnum ex populo Iuda, alterum ex populo Iſrael. 3. Monitus à Propheta, vt dimitteret exercitum Iſrael, vtpote impium, & à Deo alienum, obtemperauit, & victoriam obtinuit contra Idumæos. Ex quibus interfecit decem millia, & totidem ex altiſſima petra præcipitauit. Hactenus benè. Deinceps malè. 1. Rediens ex victoria, aſportauit ſecum Deos Idumæorum, quos cepit in Ieruſalem adorare, & incenſum illis adolere. Ob quam cauſam, miſſus ad eum Propheta, dixit illi: *Cur adoraſti deos, qui non liberauerunt populum ſuum de manu tua?* Cui reſpondit Amaſias: *Num conſiliarius regis es? Quieſce, ne interficiam te.* Tunc abiens Propheta, inquit: *Scio, quod cogitauerit Deus occidere te, quia feciſti hoc malum, & inſuper non acquieuiſti conſilio meo.* 2. Poſt hæc elatus eſt in ſuperbum ſenſum, & inſolentior factus propter ſupradictam victoriam, inito peſſimo conſilio, prouocauit Regem Iſrael ad bellum, putans quòd & illum poſſet ſibi ſubiugare. Rex Iſrael, miratus temeritatem hominis, propoſuit illi parabolam

de

de Carduo & Cedro Libani. Volens ſignificare, quod ſicut Carduus nullo modo poteſt cōparari cum Cedro; ita Rex Iuda nullo modo poſſit comparari cum Rege Iſrael. Non acquieuit Amaſias. Itaque Rex Iſrael venit cum exercitu in Bethſames, quod eſt oppidum Iudæ, & ibi fugauit exercitum Amaſiæ. Ipſum Amaſiam cepit captiuum, & duxit in Ieruſalem, ibique diripuit omnem theſaurum Templi, & Palatij Regis, ac tandem, relicto ibidem Amaſia cum obſidibus reuerſus eſt in Samariā. 3. Interea moritur Rex Iſrael. 4. Contra Amaſiam verò conſpirant Ciues in Ieruſalem, eo quod propter ipſius defectionem à cultu Dei, & introductam idololatriam, multas calamitates paterentur. 5. Ipſe, cognita eorum conſpiratione, fugit in Lachis, ſed fruſtra. Nam ibi à conſpiratis interfectus eſt.

22. OZIAS ſeu AZARIAS filius Amaſiæ, cum eſſet 16. annorum, à toto populo electus eſt Rex. Fuit quidem bonus, ſed propter uſurpatum officium Sacerdotale, quod ipſi non congruebat, à Deo punitus eſt lepra. Acta eius deſcribuntur 4. Regum 15. & 2. Paralip. 26. Sunt autem triplicia. Nam quædam contigerunt tempore belli: alia tempore pacis: alia circa finem vitæ. Tempore belli fecit hæc, ex conſilio & directione Zachariæ Videntis. 1. Muniuit Ieruſalem multis turribus. 2. In turribus collocauit machinas diuerſi generis, quæ ſagittas & ſaxa iaciebant. 3. Inſtruxit exercitum trecentorum & ſeptem millium, & quin-

gento.

Digitized by Google

gentorum. 4. Comparauit illis omnis armorum genera, clypeos, haſtas, galeas, loricas, arcus, fundas, & his ſimilia. 5. Ædificauit Ailath, ſiue Ælath, ſiue Aſlam, in finibus Idumæorum, & reſtituit eam Iudæ. 6. Sæpe feliciter pugnauit contra Philiſtæos. 7. Deſtruxit murum vrbis Geth, & Iabniæ, & Azoti. 8. Ædificauit oppida in ditione Azoti Philiſtinorum. 9. Vicit etiam Arabes & Ammonitas, qui poſtea coacti ſunt illi dare tributum. Et propter tam celebres victorias, diuulgatum eſt nomen eius vſque ad introitum Ægypti. Tempore pacis, deditus erat agricolturæ. Habebat plurimos vinitores in Carmelo, & alibi. Fodiebat ciſternas ad colligendam aquam pro pecoribus, quorum numeroſiſſimos alebat greges. Tandem [illegible] anno regni ſui 44. propter multa præclare geſta in ſuperbiam elatus, Sacerdotale officium auſus eſt vſurpare. Nam ingreſſus in templum Domini, voluit adolere incenſum ſuper altare thymiamatis, obſiſtente Pontifice. Mox lepra in fronte percuſſus, & a Sacerdotibus è templo eiectus eſt. Et ſic manſit leproſus vſque ad finem vitæ ſuæ, habitans in domo ſeparata extra Ieruſalem. Interea Ioathan, filius eius, adminiſtrabat regnum.

25. IOATHAM, filius Oziæ, fuit bonus De quo ſcriptum eſt 2 Paralipomenon 27. 2. *Fecit quod rectum erat coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat Ozias pater ſuus, excepto, quod non eſt ingreſſus templum Domini*, ad vſurpandum offi-

cium

[illegible] Sacerdotale. *In quo* [illegible] *patri* V-
[illegible] comprehenditur, 4. *Reg.* 15. 35. *Verum-*
tamen excelsa non abstulit. De cætero, in omni-
bus bene se geſſit, iuxta illud 2. *Paralip.* 27. 6.
Corroboratusq; est Ioathan, eo quod direxiſſet vias
ſuas coram Domino Deo ſuo.

26. ACHAZ, filius *Ioathan*, fuit impius. De
illo 4. *Reg.* 16. & 2. *Paralip.* 28. habemus hæc.
Primo, derelicto Domino Deo patrum ſuo-
rum, ſecutus eſt idololatriam *Regum Iſrael.* 2.
Fecit ſtatuas, & coluit eas in excelſis, in col-
libus, & ſub omni ligno frondoſo: immolan-
do victimas, & incenſum adolendo. 3. Luſtra-
uit filios ſuos in igne, & conſecrauit eos idolis.
Propter has cauſas, tam ipſe, quam ſubditi e-
ius, grauiſſime puniti ſunt, & ſæpius bello op-
preſſi. *Primo*, à *Raſin Rege Syriæ.* 2. A *Phacee*
Rege Iſrael. [illegible] 2. *Paralipomenon* 28. 5. & ſe-
quentibus. 3. Ab vtroque coniunctim, [illegible] *Reg.*
16. 5. & *Iſaiæ* 7. [illegible] 4. Ab *Idumæis.* 5. A *Phili-*
ſtæis. 6. A *Rege Aſſyriorum.* Hæc omnia con-
tigerunt propter peccata *Regis Achaz.* 2. *Pa-*
ralipomenon vigeſimo octauo, verſu decimo
[illegible], & ſequentibus.

27. EZECHIAS, filius Achaz, fuit opti-
mus, iuxta illud 4. *Reg.* 18. 5. *Post eum non fuit ſi-*
milis ei de cunctis Regibus Iuda: ſed neq; in his, qui
ante eum fuerunt. Et ibidem: *Vnde & erat Domi-*
nus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, ſapien-
ter ſe agebat. Geſta eius deſcribuntur, partim
[illegible], partim 2. *Paralipomenon* 29. &
tribus ſequentibus. Præcipua ſunt hæc. *Primo*,

Sublata

ſuſtulit idololatriam, & verum Dei cultum reſtituit, hoc ordine. 1. Contriuit ſtatuas & idola, quæ Achaz pater eius fabricauerat. 2. Diſſipauit excelſa, & ſuccidit lucos. 3. Confregit ſerpentem æneum, quem fecerat Moyſes, quia filij Iſrael adolebant ei incenſum. 4. Curauit per Leuitas & Sacerdotes repurgari templum, Tabernaculum, vaſa ſacra, quæ a Patre ipſius fuerant contaminata. 5. Ipſos quoque Leuitas ac Sacerdotes monuit ſui officij, vt offerrent ſacrificia, & reſtituerent vſum organorum, pſalteriorum, cytharum. 6. Curauit celebrari Phaſe in Ieruſalem, conuocatis eo non tantum ſubditis, qui erant in regno Iudæ, ſed etiam filijs Iſrael, qui remanſerant ex alijs tribubus, & non erant cum reliquis ducti in captiuitatem a Rege Aſſyriorum.

28. His peractis, venit Sennacherib Rex Aſſyriorum cum ingenti exercitu contra Ezechiam, & obſedit Ieruſalem. Ezechias totam ſpem ſuam ponebat in Deo, eumque ſupplex orabat pro liberatione. Nec fruſtra. Nā quadam nocte, Angelus Domini venit in caſtra Aſſyriorum, & percuſſit centum octogintaquinque millia hominum. Aufugit Sennacherib, & rediit in Niniuen, ibique a filijs ſuis interfectus eſt.

29. Poſt hæc ægrotauit Ezechias, & ab Iſaia Propheta monitus eſt, vt diſponeret ſe ad mortē. Iterum orauit cum fletu & reſponſum eſt illi a Domino per eundem Prophetam, *Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas,*

[illegible] Ecce ſanaui te: die tertio aſcendes templum Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos. Ezechias, iudicata hac promiſſione, petiuit ſigno ſeu miraculo eam confirmari. Factum eſt. Erat autem hoc ſignum. Vmbra rediit decem gradibus retrorſum in horologio, quibus deſcenderat.

30. Rex Babylonis, cum intellexiſſet de morbo Ezechiæ, miſit ad eum Legatos & munera, quibus ipſe lætatus eſt. Et oſtendit Legatis omnem ſuum theſaurum. Quo nomine reprehendit illum Iſaias, ac prædixit fore, vt omnis theſaurus regius auferatur a Babyloniis, quod poſtea tempore captiuitatis Babylonicæ factum eſt.

31. MANASSES, filius Ezechiæ, fuit peſſimus, ſicut Achaz auus eius. Duo generatim fecit mala. Primo, abrogauit cultum Dei, quem Ezechias pater eius, reſtaurauerat. Secundo, reuocauit idololatriam, quam Achaz introduxerat. Species ſunt hæc, 1. Ædificauit excelſa 2. Erexit aras Baal. 3. Fecit lucos, & adorauit omnem militiam cœli. 4. Extruxit aras idolorum in templo Domini. 5. Traduxit filium ſuum per ignem. 6. Ariolatus eſt, obſeruauit auguria, fecit pythones, multiplicauit aruſpices. 7. Fudit ſanguinem innoxium. Propter hæc minatus eſt Deus per Prophetas: *Ecce ego inducam mala ſuper Ieruſalem & Iudam, vt quicunque audierit, tinniant ambæ aures eius.* 2. Reg. 21. & 2. Par. 33. Poſtea venerunt Principes Aſſyriorum cum exercitu, & Manaſſen vinctum in ca-

Nam 1.Reg.13.13. ſic legimus. *Dixitque Samuel ad Saul: Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum, ſed nequaquam regnum tuum vltra conſurget. Quæſiuit ſibi Dominus virum iuxta cor ſuum, & præcepit ei Dominus, vt eſſet dux ſuper populum ſuum, eo quod non ſeruaueris quæ præcepit Dominus.* Et Act.13.21. *Exinde poſtulauerunt Regem: Et dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Beniamin. Et amoto illo, ſuſcitauit illis Dauid Regem: cui teſtimonium perhibens, dixit: Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.*

13. Vtrobique fit comparatio inter Saulem & Dauidem; Huius obedientia commendatur; illius inobedientia reprehenditur. Et iuxta hunc ſenſum, qui eſt litteralis, hæc duo idem ſunt: *Vir ſecundum cor Dei*, & *faciet omnes voluntates Dei*. Vbi per voluntates non intelligit præcepta Dei, quæ in lege Moſaica ſcripta ſunt, quia certum eſt, Dauidem hoc ſenſu non feciſſe omnes voluntates Dei, cum peccauerit contra præcepta Decalogi, per homicidium & adulterium: ſed intelligit mandata, quæ ei viua voce ſolent dari per Prophetas aut Pontifices. Hæc enim ſeruauit Dauid, non item Saul. Itaque in eo eſt differentia inter vtrumque; quod quando mandabatur aliquid circa regni adminiſtrationem, Dauid parebat, Saul non parebat.

14. SALOMON vero, omnium hominum ſapientiſſimus,

pidem

poſtea per mulieres alienigenas deprauatus eſt, & idololatra factus. 3. Reg. 11. 1. *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas. Et* deinde ſubditur. *Cumque iam eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur deos alienos.* In pœnam huius peccati, diuiſum eſt regnum ipſius, & maior pars data Ieroboam, ibidem v. 11. *Quia non cuſtodiſti pactum meum, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo.* An autem egerit pœnitentiam, & ſaluatus ſit, diſputat Pineda libro 8. de rebus Salomonis, & alij plures.

15. Roboam filius Salomonis, fuit malus. Peccauit autem tribus potiſſimũ modis. Primo, Quia initio regni ſpreto conſilio ſenum, ſecutus eſt conſilium iuuenum. Et ſic dedit occaſionem diuiſionis regni, quam Salomon ſuo peccato erat promeritus. (3. Regum 12. 8. & 2. Paralip. 10. 8.) Secundo, quia poſt tres annos, tam ipſe, quam ſubditi deſeruerunt Deum. (2. Paralipomenon 11. 17. & cap. 12. 1.) Tertio, quia idololatriam, & multas alias impuritates conceſſit. (3. Regum 14. 22.) Et ideo quinto regni ſui anno, punitus eſt a Suſac Rege Ægypti. (2. Paralipomenon 12. 2.) Manſit autem in ſua impietate vſque ad finem vitæ. (Ibidem verſu 14.)

16. Abia fuit etiam malus. Initio quidem regni coluit Deum, & ſpem ſuam in illo collocauit, vt patet ex concione ipſius, quam habuit in bello contra Ieroboam, Regem Iſrael. (2. Paralipom. 13. 4.) Ideoque inſignem victo-

riam obtinuit. At poſtea, *ambulavit in omnibus peccatis Patris ſui, quæ fecerat ante eum, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo.* (3. Regum 15. 3.)

17. Asa filius eius, fuit bonus. Abſtulit effœminatos de terra. 2. purgavit omnes ſordes idolorum, quæ fecerant Roboam & Abia. 3. Maacham, matrem ſuam amovit, ne eſſet Princeps in ſacris Priapi, & in luco eius quem conſecraverat. 4. Subvertit ſpecum eius, & confregit ſimulachrum turpiſſimum, & combuſſit in torrente Cedron. [3. Reg. 15. 12.] Hæc tamen in illo reprehenduntur. Primo, quod excelſa non abſtulerit. Alibi quidem abſtulit; [2. Paralip. 14. 3.] non tamen omnia. [3. Reg. 15. 14.] Secundo, quod auxilium contra Baaſan Regem Iſrael, habuerit fiduciā in Rege Syriæ, & non potius in Domino Deo, ſicut fecerat in bello contra Æthiopes. Quod obiecit illi Hanani Propheta. [2. Paralip. 16. 7.] Tertio, quod eundem Prophetam, propter hanc increpationem, coniecerit in vincula. [ibidem v. 10.] Quarto, quod circa finem vitæ, cum laboraret podagra, non quæſierit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus ſit. [ibidem v. 12.]

19. Iosaphat fuit bonus, & multo præclare geſſit. Primo, miſit Levitas & Sacerdotes per omnes civitates Iuda, ut docerent populum legem Dei. [2. Paralip. 17. 8.] Secundo, abſtulit reliquias effœminatorum, qui remanſerant in diebus Aſa patris eius. [3. Regum 22. 47.]

47.] Tertio, cum antea non auſus fuiſſet auferre lucos & excelſa, (3. Reg. 22. 44.) tandem factus audacior, abſtulit. (2. Paralipom. 17. 6.) Quarto, progreſſu temporis, inſtituit nouam populi reformationem. (ibidem cap. 19. 4.) Quinto, cum Moabitæ & Ammonitæ contra illum inſurgerent, ipſe publico ieiunio indicto, ſupplex ad Deum confugit, & inſignem victoriam obtinuit, ibidem cap. 20.) In duobus tamen reprehenſus eſt. Primo, quod Achab Regi Iſrael præbuerit auxilium contra Regem Syriæ, in oppugnanda Ramoth Galaad. Hoc obiecit illi Propheta 2. Paralip. 19. 2. *Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris. Et idcirco iram quidem Dei merebaris, ſed bona opera inuenta ſunt in te, eo quod abſtuleris lucos de terra Iuda.* Secundo, quod amicitiam contraxerit cum Ochozia filio Achabi. Quod etiam illi obiectum eſt à Propheta 2. Paralip. 20. 35. *Poſt hæc iniit amicitias Ioſaphat Rex Iuda cum Ochozia Rege Iſrael, cuius opera fuerunt impiiſſima. Et particeps fuit, vt facerent naues, quæ irent in Tharſis: feceruntque claſſem in Aſiongaber. Prophetauit autem Eliezer ad Ioſaphat, dicens: Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritæque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.*

19. IORAM fuit malus. Acta eius ſunt hæc. 1. Accepit vxorem idololatricam, nempe Athaliam filiam Achab Regis Iſrael. 2. Occidit omnes fratres ſuos gladio, & quoſdam de Principibus Iſrael. 3. Derelicto Deo, fabricauit

excelſa in vrbibus Iuda, & præuaricari fecit habitatores Ieruſalem. 4. Ideo ab Elia Propheta per litteras reprehenſus eſt. [Quod contigit multis annis poſt raptum Eliæ.] Et grauiter à Deo punitus. Pœnæ fuerunt hæ. Primo, Defecerunt ab eo Idumæi, & rebellarunt. Secundo, Defecit etiam vrbs Lobna, quæ erat in tribu Iuda. Tertio, Philiſthæi & Arabes vaſtauerunt terram Iuda: Et diripuerunt omnem ſubſtantiam Regis Ioram. Inſuper occiderunt eius vxores & filios, excepto vnico Ioachaz, qui & Ochozias dicitur. Quarto, Deus percuſſit illum inſanabili languore alui, quo toto biennio affligebatur. Et tandem longa tabe conſumptum, egeſſit viſcera, & mortuus eſt. Quinto, Populus non fecit illi exequias, nec ſepelierunt in ſepulchro Regum. Hæc omnia habentur, partim 4. Reg. 8. 17. partim 2. Paralip. 21.

20. Ochozias fuit etiam malus. Nam primo, Seductus eſt à matre ſua Athalia. Secundo, Vtebatur Conſiliarijs ex domo impiiſſimi Achab, qui erat pater Athaliæ. Tertio, Cum Ioram filio Achab, Rege Iſrael, iuit ad bellum contra Hazael Regem Syriæ, in Ramoth Galaad. Quarto, Eundem Ioram in bello vulneratum, & iacentem in Iezrahel inuiſit. Quinto, Ibi ſuperueniens Iehu vtrunque occidit: Ac ſimul deleuit totam domũ Achab vt ipſi erat mandatum à Deo per Prophetam [4. Regum 8. 25. & cap. 9. 27. & 2. Paralipomenon 22. 1.]

21. ATHA-

21. ATHALIA, mater Ochoziæ, fuit impiiſſima. Mortuo filio, occupauit regnum: Et, vt ſola poſſet regnare, interfecit omnes maſculos ſtirpis Regiæ, præter Ioas filium Ochoziæ, qui à ſorore ſua Ioſaba, vxore Ioiadæ Pontificis, occultè ſubtractus & abſconditus eſt. Deinde, anno ſeptimo, Ioas, authoritate eiuſdem Pontificis, publicè promulgatus eſt Rex, & Athalia interfecta [4. Regum 11. & 2. Paralip. 23.].

22. IOAS, primo bonus, poſtea peſſimus. Optimè ſe geſſit, quamdiu vixit Ioiada Pontifex, ex cuius directione & conſilio hæc fecit. Primo, Curauit inſtaurari templum, quod ſub Athalia, Ochozia, & Ioram, fuerat neglectum, & fere collapſum. Secundo, Liberauit Ieruſalem à periculo obſidionis. Miſit enim Hazaeli Regi Syriæ magnam pecuniæ ſummam, partim ex theſauro Templi, partim ex Palatio Regio, vt non obſideret Ieruſalem, cum ad eam obſidendam appropinquaret. At mortuo Pōtifice, delinitus eſt obſequijs Principum Iuda, & hæc patrauit. Primo, Conceſſit exercitium idololatriæ. Secundo, Interfecit Zachariam, filium Ioiadæ Pontificis, qui ipſum & Principes Iuda, totumque populum increpabat, propter idololatriam. Sed non impunè. Nam ſequenti anno poſt mortem Zachariæ, tam Rex ipſe, quam alij omnes, ab exercitu Syrorum puniti ſunt. Et tandem Rex à ſeruis ſuis fuit occiſus. [4. Reg. 12 & 2. Paralip. 24.]

23. AMA-

23. AMASIAS, imitatus eſt patrem ſuum. Nam initio fuit bonus, deinde malus. Geſta e-ius deſcribuntur. 4. Reg. 14 & 2. Paralip. 25. Sunt autem hæc. 1 Confirmato regno, iuſſit iugulari eos, qui interfecerant patrem ſuum Ioas. Non tamen filios eorum, propter legem quæ prohibet filios occidi pro patribus. Tunc enim adhuc erat obſeruans legis Moſaicæ. 2. Collegit duplicem exercitū contra Idumæos, qui iam pridem rebellauerant. Vnum ex populo Iuda; alterum ex populo Iſrael. 3. Monitus a Propheta, vt dimitteret exercitum Iſrael, vtpote impium, & a Deo alienum, obtemperauit, & victoriam obtinuit contra Idumæos. Ex quibus interfecit decem millia, & totidem ex altiſſima petra præcipitauit. Hactenus bene. Deinceps male. 1. Rediens ex victoria, aſportauit ſecum Deos Idumæorum, quos cepit in Ieruſalem adorare, & incenſum illis adolere. Ob quam cauſam, miſſus ad eum Propheta, dixit illi: *Cur adoraſti deos, qui non liberauerunt populum ſuum de manu tua?* cui reſpondit Amaſias: *Num conſiliarius Regis es? quieſce, ne interficiam te.* Tunc abiens Propheta, inquit: *Scio quod cogitauerit Deus occidere te, quia [illegible] hoc malum, & inſuper non acquieuiſti conſilio meo.* 2. Poſt hæc [illegible] eſt in [illegible] ſenſum, & inſolentior factus propter ſupradictam victoriam, inito peſſimo conſilio, prouocauit Regem Iſrael ad bellum, putans quod & illum poſſet ſibi ſubiugare. Rex Iſrael, miratus temeritatem hominis, propoſuit illi parabolam

de

de Carduo & Cedro Libani: Vult enim ſignificare, quod ſicut Carduus nullo modo poteſt comparari cum Cedro; ita Rex Iuda nullo modo poſſit comparari cum Rege Iſrael. Non acquieuit Amaſias. Itaque Rex Iſrael venit cum exercitu in Bethſames, quod eſt oppidum Iuda, & ibi fugauit exercitum Amaſiæ. Ipſum Amaſiam cepit captiuum, & duxit in Ieruſalem: ibique diſpoliauit omnem theſaurum Templi, & Palatij Regis, ac tandem, relicto ibidem Amaſia cum obſidibus reuerſus eſt in Samariã. 3. Interea moritur Rex Iſrael. 4. Contra Amaſiam verò conſpirant Ciues in Ieruſalem, eo quod propter ipſius defectionem a cultu Dei, & introductam idololatriam, multas calamitates paterentur. 5 Ipſe, cognita eorum conſpiratione, fugit in Lachis: ſed fruſtra. Nam ibi à conſpiratis interfectus eſt.

21. OZIAS, ſeu AZARIAS, filius Amaſiæ, cum eſſet 16. annorum, à toto populo electus eſt Rex. Fuit quidem bonus, ſed propter vſurpatum officium Sacerdotale, quod ipſi non competebat, a Deo punitus eſt lepra. Acta eius deſcribuntur 4. Regum 15. & 2. Paralip. 26. Sunt autem triplicia. Nam quædam contigerunt tempore belli: alia tempore pacis: alia [illegible] vita. Tempore belli fecit hæc, ex conſilio & directione Zachariæ Videntis. 1. Muniuit Ieruſalem multis turribus. 2. In turribus collocauit machinas diuerſi generis, quæ ſagittas & ſaxa iaciebant. 3. Inſtruxit exercitum trecentorum & ſeptem millium, & quingento-

gentorum. 4. Comparauit illis omnia armorum genera, clypeos, haſtas, galeas, loricas, arcus, fundas, & his ſimilia. 5. Ædificauit Aelath, ſiue Ælath, ſiue Ailam, in finibus Idumæorum, & reſtituit eam Iudæ. 6. Sæpe feliciter pugnauit contra Philiſtæos. 7. Deſtruxit murum vrbis Geth, & Iabnæ, & Azoti. 8. Ædificauit oppida in ditione Azoti Philiſtinorum. 9. Vicit etiam Arabes & Ammonitas, qui poſtea coacti ſunt illi dare tributum. Et propter tam celebres victorias, diuulgatum eſt nomen eius vſque ad introitum Ægypti. Tempore pacis, deditus erat agriculturæ. Habebat plurimos vinitores in Carmelo, & alibi. Fodiebat ciſternas ad colligendam aquam pro pecoribus, quorum numeroſiſſimos alebat greges. Tandem circa annum regni ſui 43. propter multa præclare geſta in ſuperbiam elatus, Sacerdotale officium auſus eſt vſurpare. Nam ingreſſus in templum Domini, voluit adolere incenſum ſuper altare thymiamatis, obſiſtente Pontifice. Mox lepra in fronte percuſſus, & à Sacerdotibus è templo eiectus eſt. Et ſic manſit leproſus vſque ad finem vitæ ſuæ, habitans in domo ſeparata extra Ieruſalem. Interea Ioatham filius eius, adminiſtrabat regnum.

25. IOATHAN, filius Oziæ, fuit bonus. De quo ſcriptum eſt 2. Paralipomenon 27. 2. *Fecit quod rectum erat coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus, excepto, quod non eſt ingreſſus templum Domini*, ad vſurpandum offi-

tium Sacerdotale. In quo præcelluit patri. Verum in eo reprehenditur, 4. *Reg.* 15. 35. *Veruntamen excelſa non abſtulit.* De cætero, in omnibus bene ſe geſſit, iuxta illud 2. *Paralip.* 27. 6. *Corroboratusq; est Ioathan, eo quod direxiſſet vias ſuas coram Domino Deo ſuo.*

16. ACHAZ, filius *Ioathan*, fuit impius. De quo 4. *Reg.* 16. & 2. *Paralip.* 28. habemus hæc. Primo, derelicto Domino Deo patrum ſuorum, ſecutus eſt idololatriam *Regum Iſrael.* 2. Fecit ſtatuas, & coluit eas in excelſis, in collibus, & ſub omni ligno frondoſo: immolando victimas & incenſum adolendo. 3. Luſtrauit filios ſuos in igne, & conſecrauit eos idolis. Propter has cauſas, tam ipſe, quam ſubditi eius grauiſſime puniti ſunt, & ſæpius bello oppreſſi. Primo, a *Raſin Rege Syriæ.* 2. A *Phacee Rege Iſrael.* (2. *Paralipomenon* 28. 5. & ſequentibus.) 3. Ab vtroque coniunctim, 4. *Reg.* 16. 5. & *Iſaiæ* 7. 1. 4. Ab *Idumæis.* 5. A *Philiſtæis.* 6. A *Rege Aſſyriorum.* Hæc enim contigerunt propter peccata Regis Achaz (2. *Paralipomenon* vigeſimo octauo, verſu decimo ſeptimo, & ſequentibus.

17. EZECHIAS, filius Achaz, fuit optimus iuxta illud 4. *Reg.* 18. 5. *Poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis Regibus Iuda, ſed neq; in his, qui ante eum fuerunt.* Et ibidem: *Vnde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, ſapienter ſe agebat.* Geſta eius deſcribuntur, partim loco citato, partim 2. *Paralipomenon* 29. & capitibus ſequentibus. Præcipua ſunt hæc. Primo,

ſuſtulit

tuo : quem ſanaui te. Tertio aſcendes templum Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos. Ezechias autem hac promiſſione, petijt ſigno ſeu miraculo eam confirmari. Factum eſt. Erat autem hoc ſignum. Vmbra rediit decem gradibus retrorſum in horologio, quibus deſcenderat.

30. Rex Babylonis, cum intellexiſſet de morbo Ezechiæ, miſit ad eum Legatos & munera, quibus ipſe lætatus eſt. Et oſtendit Legatis omnem ſuum theſaurum. Quo nomine reprehendit illum Iſaias, ac prædixit fore, vt omnis theſaurus regius auferatur à Babylonijs, quod poſtea tempore captiuitatis Babylonicæ factum eſt.

31. MANASSES, filius Ezechiæ, fuit peſſimus, ſicut Achab auus eius. Duo generatim fecit mala. Primum, abrogauit cultum Dei, quem Ezechias pater eius, inſtaurauerat. Secundo, renouauit idololatriam, quam Achas introduxerat. Speciatim hæc, 1. Ædificauit excelſa. 2. Erexit aras Baal. 3. Fecit lucos, & adorauit omnem militiam cœli. 4. Extruxit aras idolorum in templo Domini. 5 Traduxit filium ſuum per ignem. 6. Ariolatus eſt, obſeruauit auguria, fecit pythones, multiplicauit aruſpices. 7. Fudit ſanguinem innoxium. Propter hæc minatus eſt Deus per Prophetas: *Ecce ego inducam mala ſuper Ieruſalem & Iudam, vt quicunque audierit, tinniant ambæ aures eius.* 4. Reg. 21. 12. Poſtea venerunt Principes Aſſyriorum cum exercitu, & Manaſſen vinctum [illegible]

tenis ac compedibus duxerunt in [illegible]
Ibi, præ angustiis animi, cœpit orare Deum, &
agere pœnitentiam. Deinde, reuerſus in Ieru-
ſalem, ſuſtulit idololatriam, & cultum Dei re-
ſtaurauit (2. Paralip. 33.) [illegible]
ſaiam Prophetam, iubente Manaſſe, [illegible]
neam duas partes diſſectum eſſe, vt Epipha-
nius, Iſidorus, Euſebius, Hieronymus [illegible]
apud Turrianum in [illegible] Anno mundi
3338. n. 4. Vide Baronium in Martyrologio,
die 6. Iulij.

32. AMON, filius Manaſſis, [illegible] Se-
cutus eſt impietatem patris, ſed non pœniten-
tiam. In propria domo à ſuis ſubditis interfe-
ctus eſt. (4. Regum 21. [illegible])

33. IOSIAS, filius Amon, [illegible] Cœ-
pit regnare, cum eſſet octo annorum. Et mul-
ta præclare geſſit, vt habetur 4. Regum 22. &
2. Paralipomenon 34. [illegible] ſuſtulit ex
Iuda & Ieruſalem, [illegible]
Iſrael omnia excelſa, [illegible] ſcul-
ptilia & conflatilia. Secundo, [illegible] cu-
rauit per Helciam Sacerdotem, [illegible] tem-
plum Domini. Tertio, [illegible] tem-
pli [illegible] eſt liber Legis [illegible] Deuterono-
mij, quem Helcias [illegible]
Quanto [illegible] libro [illegible]
[illegible] quæ
[illegible] tranſgreſſores
legis. [illegible]
[illegible] deſeruiſſe le-
gem Dei, & coluiſſe idola, ac proinde merito
time-

[illegible], ut omnes illæ maledictiones uenirent ſuper Iudam & Ieruſalem. 5. Rex quoque miſit Helciam, & alios primarios, ut quærerent Dominum ad auertendas huiuſmodi maledictiones. [illegible] ſimul conſulerent quid facto opus eſſet. 6. Quod cum Regi nunciatum eſſet, conuocauit uniuerſum populum, & lecto publicè libro Deuteronomii, pepigit fœdus cum Deo, & adiurauit omnes, ut idem facerent, ac promitterent, ſe ſeruaturos præcepta Legis, quæ in illo libro continebantur. Quod cum [illegible] 7. [illegible], celebrauit Phaſe in Ieruſalem, & curauit ut Sacerdotes & Leuitæ iuxta ordinem ſuum diſtributi, miniſtrarent in templo, & officia ſua peragerent. 8. Tandem, cum Nechao Rex Ægypti ueniret cum exercitu contra Regem Aſſyriorum, occurrit illi Ioſias, ut eum impediret. In pugna, quæ fiebat in campo Mageddo, [illegible] & mortuus eſt [illegible] *[illegible] Ieruſalem luxerunt eum [illegible] maxime.*

34. IOACHAZ, filius Ioſiæ à populo [illegible] conſtitutus fuit Rex. Quod indignè ferens Nechao Rex Ægypti, uenit poſt tres menſes in Ieruſalem. Ac primum depoſuit Ioachaz, & captiuum duxit in Ægyptum. 2. Exegit à populo centum talenta argenti, & talentum auri, eo quod ſine ipſius authoritate conſtituiſſent Regem. 3. In locum depoſiti Regis ſubrogauit Eliacim, alterum filium Ioſiæ, quem alio nomine uocauit Ioakim. Fuit

autem Ioachaz impius, & in Aegypto mortuus eſt. (4. Regum 23. 31. & 2. Paralipomenon 36. 1.)

35. IOACIM, ſeu ELIACIM, ſimiliter impius. Sub illo, & ſequentibus Regibus, completæ ſunt maledictiones & comminationes, quas Deus, propter peccata Manaſſe & aliorum Regum, minatus erat Iudæis. (4. Regum 24. 3.) *Nam anno regni eius tertio*, venit Nabuchodonoſor Rex in Ieruſalem, & [illegible] Regem Ioacim, cum magna populi parte [illegible] templi, captiuum duxit in Babylonem. (2. Paralip. 36. 6. & Dan. 1. 1.) Poſtea autem regno ſibi reſtitutus, cum certum [illegible] promiſiſſet. Soluit hoc tributum [illegible] tantum annis, & tum [illegible] & Regi Nabuchodonoſori rebellauit. (4. Reg. 24. 1.) Quod ægre ferens Nabuchodonoſor, rediit in Ieruſalem, anno vndecimo regni Ioacim, & cepit illum captiuum, & extra Ieruſalem interfectum, ac inſepultum reliquit. Quod Deus prædixerat per Prophetam, Ierem. 22. 18. *Hæc dicit Dominus ad Ioacim filium Ioſiæ, Regem Iuda: [illegible]* Sepultura *[illegible] ſepelietur, [illegible]*

36. IOACHIN, [illegible] Iechonias dictus eſt, [illegible] tribus tantum menſibus regnauit. Tunc iterum venit Nabuchodonoſor Rex in Ieruſalem, & captiuum adduxit Regem, [illegible] Principes, & [illegible]

[illegible]

ſecum tranſtulit Babylonem. Et aſportauerunt inde omnes theſauros domus Domini, & theſauros domus Regiæ. Nihilque reliquerunt Iudæ & Ieruſalem, niſi pauperes populi terræ. Pro Ioachim verò conſtituit alium Regem, Mathaniam, patruum eius, & vocauit illum Sedeciam. (quarto Regum vigeſimo quarto, verſu, undecimo.)

35. SEDECIAS, ſeu Mathanias, à Nabuchodonoſore conſtitutus Rex, fuit malus. Hic contra iuſiurandum cœpit rebellare contra Nabuchodonoſorem. Itaque Nabuchodonoſor venit cum ingenti exercitu, & obſedit Ieruſalem, ab anno nono regni Sedeciæ vſq; ad vndecimum. Quo anno, cum fames præualeret in ciuitate, nec haberent amplius panẽ, quem comederent, quadam nocte fugit Rex Sedecias, & omnes bellatores cum eo, per viam, quæ ducit ad campeſtria ſolitudinis. Tunc exercitus Nabuchodonoſoris perſecutus eſt illum, & comprehendit in planitie Iericho. Omnes bellatores, qui erant cum eo, diſperſi ſunt, & reliquerunt eum. Inde ductus eſt ad Nabuchodonoſorem in Reblatha. Vbi hæc contigerunt. 1. Nabuchodonoſor occidit omnes filios Sedeciæ coram eo. 2. Oculos eius effodit. 3. Vinctum catenis duxit in Babylonem. Poſtea miſit Nabuzardan Principem exercitus ſui in Ieruſalem, qui hæc patrauit. 1. Templum Domini, domum Regiam, & omnes domos Ieruſalem combuſſit igni. 2. Muros Ieruſalem in circuitu deſtruxit. 3. Omnia vaſa

& ornamenta templi abſtulit. 4. Quotquot reliqui erant in ciuitate, vel occidit, vel abduxit relictis tantum vinitoribus & [illegible]. 5. His præfecit Godoliam. Et hæc fuit [illegible] captiuitas Babylonica, ſub qua venit regnum Iuda. 4. Regum 25. & 2. Paralipomenon [illegible].) Nota. Hæ tres captiuitates contigerunt propter peccata ſubditorum. Cum enim [illegible] per Prophetas nihil apud eos efficeret, voluit illos bellis, cædibus, & captiuitatibus caſtigare, vt vel ſic tandem ad ſanam mentem redirent.

38. Hæc ſufficiant de regibus Iuda. Sequuntur reges Iſrael, qui [illegible] regnum [illegible] Amator idololatriæ, vt [illegible] fuit Ieroboam. Habuerunt primariam regni ſedem primo quidem in Sichem tribus Ephraim: deinde in Thirſa, tribus Manaſſe: poſtremo in Samaria, quæ erat in finibus tribus Ephraim, prope tribum Manaſſe. Durauit hoc regnum vſque ad annum ſextum regni Ezechiæ, regis Iuda. Tunc enim [illegible] ab Aſſyriis in captiuitatem abducti ſunt.

39. Primus [illegible] Iſrael, poſt mortem Salomonis, fuit Ieroboam, [illegible] Nabat, Ephrateus, & a [illegible] electus per Ahiam Silonitem Prophetam, cum hac promiſſione [illegible] ſi [illegible] quæ ſunt re-

gnum

[illegible] prohibentur. Nam ſtatim accepto regno, receſſit a Deo, & factus eſt idololatra. Secundo, fuit incredulus. Non enim credebat [illegible] regnum ſuum ſtabiliendum a Deo, ſed per propriam prouidentiam & induſtriam. [illegible] res ſic [illegible]. Soliti erant filij Iſrael ter ſingulis annis [illegible] [illegible] [illegible] & proofferre [illegible]. Timebat ergo Ieroboam, ne ſi ſemper [illegible] facerent, redirent ad obedientiam [illegible] Regis Iuda, filij [illegible] domini [illegible] ſeruiſſent, & erat legitimus [illegible] [illegible] defecerant. Et ſic ipſe regno [illegible] excluderetur. Ne id fieret, excogitato peſſimo conſilio, conflauit duos vitulos aureos, & ait filijs Iſrael: *Nolite* [illegible] *Ecce dij tui Iſrael, qui* [illegible] *terra Aegypti.* Et vnum poſuit in Bethel, alterum in [illegible] 3. Reg. 12.28. Et ſic effecit, vt filij Iſrael [illegible], [illegible] idololatrae, & [illegible] adorarent. Vnde [illegible] [illegible] [illegible] Et quia reliqui Reges [illegible] [illegible] ſunt idolo[illegible] [illegible] *qui peccare fecit Iſrael.*

10. Deinde [illegible] altare in Bethel conſtituit [illegible] [illegible] ex infima plebe, qui non erant de filijs Leui, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] celebrabatur in Ieruſalem. Et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & incenſum adoleuit.

(3. Reg. 12. 31.) *Propter hanc impietatem* [illegible]
modis à Deo punitus eſt. 1. *Altare* [illegible]
in quo ipſe incenſum adolebat. 2. [illegible]
nus [illegible]. 3. *Abia, filius eius mortuus eſt.* 4.
Tota familia paulo poſt deleta. 5. *Omnes qui ex familia ipſius interfecti ſunt*, [illegible] *ſunt inſepulti*, & [illegible]
6. *Regnum ad aliam familiam tranſlatum.* Quæ omnia ſuſe narrantur [illegible] Regum decimotertio & decimoquarto. De reliquis Regibus, qui ei ſucceſſerunt, nihil neceſſe eſt dicere. Conſtat fuiſſe impios.

QUÆSTIO V.

Quomodo creati fuerint Reges Hebræorum?

1. DIcam 1. de Creatione, 2. de Inauguratione, 3. de Unctione. [illegible] quod ad creationem attinet notandum eſt, Reges [illegible] creari [illegible] regnum adipiſci [illegible] 1. *Electione*. 2. *Succeſſione*. 3. *Iure belli*. 4. *Vi & tyrannide*. 5. *Donatione*. 6. [illegible] *permutatione*. 7. *Adoptione*. 8. [illegible], aut [illegible] auctoritate, [illegible].

2. *Eſt ergo quæſtio*, Quomodo Reges Hebræorum [illegible] Aliqui putant, electione ſeu ſuffragiis [illegible] creatos eſſe, [illegible] poteſtatem accepiſſe. Ita Carolus Sigonius & [illegible]

Pro-

[illegible] lib. 2. de rebus Salomonis c. 2. Quod dupliciter probari poteſt. Primo, quia Deus permiſit populo ſuum ſuffragium in eligendo Rege, juxta illud Deut. 17. 15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus.* Secundo, quia conſtat multos a populo electos eſſe. Sic electus eſt Saul, 1. Reg. 12. 13. *Nunc ergo præſto eſt Rex veſter, quem elegiſtis & petiſtis.* Sic David 2. Reg. 5. 3. *Venerunt quoque univerſi ſeniores Iſrael ad Regem in Hebron, & unxerunt eum in Regem ſuper Iſrael.* Sic Salomon 1. Paralip. 29. 23. *Seditque Salomon ſuper ſolium Domini in Regem pro David patre ſuo, & cunctis placuit,* id eſt, cuncti conſenſerunt [illegible]. Sic Roboam 3. Regum 12. 1. *Venit autem Roboam in Sichem, illuc enim congregatus erat omnis Iſrael ad conſtituendum eum Regem.* Sic Ieroboam ibidem verſu 20. *Factum eſt autem cum audiſſet omnis Iſrael, quod reverſus eſſet Ieroboam, miſerunt, & vocaverunt eum congregato cœtu, & conſtituerunt eum Regem ſuper omnem Iſrael.* Sic Ochozias 2. Paralip. 22. 1. *Conſtituerunt autem habitatores Ieruſalem Ochoziam filium eius minimum Regem pro eo.* Sic Ozias 2. Paralip. 26. 1. *Omnis autem populus Iudæ filium eius Oziam* [illegible] *Regem pro patre ſuo.* Sic Ioſias 2. Paralip. 33. 25. [illegible]

3. Reſpondeo. [illegible] de facto. Si loquamur de [illegible] a-lius conſtitui vel creari [illegible] à Deo electus & [illegible], [illegible] Deut 17.15. *[illegible] Rege[m] [illegible] nus Deus [illegible] de numero [illegible]* Et quia hoc non ſemper [illegible], [illegible] conqueritur Deus apud [illegible] *p[illegible] regnauerunt* [illegible] mus de facto, [illegible] ſequentes Con-cluſiones.

4. Prima Conclusio. [illegible] ctionem diuinam [illegible] Reges [illegible] rum; vt Saul, Dauid, Ieroboam, [illegible] Nam Saul a Samuele, [illegible] ctus eſt in Regem, nec [illegible] populus. 1. Reg. 10. 1 *[illegible] lum olei, & effudit ſuper [illegible] xit te Dominus ſuper [illegible] pem.* Hoc enim mandauerat Deus Samueli 1. Reg. 9. 1[illegible] *[illegible]* Deo [illegible] publice [illegible] 1. Reg. 10. 20. *[illegible]* Hinc eſt [illegible] Non [illegible] [illegible] 16.

5. Idem constat de Dauide. Cum enim Saul à Deo Rex constitutus, vt dixi, non obediret Deo, abiecit illum Deus, & regnum eius transtulit in Dauidem. 1. Reg. 15. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Et Actorum decimo tertio, versu vigesimosecundo. *Et amoto illo suscitauit illis Dauid regem.*

6. Similiter de Ieroboam, quia Deo per Prophetam promiserat, quod scisso regno Salomonis [illegible], ipse futurus esset Rex super decem tribubus. 3. Regum 11. *Et ait Ahiae ad Ieroboam: Tolle tibi decem scissuras. Haec enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.*

7. Et de Iehu, cui Dominus dixit per Prophetam, 4. Regum 9. [illegible]

[illegible] convenerunt. [illegible] ex eo in regnum, [illegible].

8. Et de Iehu, qui a Propheta iussu [illegible] in Regem Israel unctus est 3. Reg. 19. [illegible] *ad Heliam: Vade & revertere in viam tuam per desertum in Damascum: cumque [illegible] unges Hazael Regem super Syriam: & Iehu [illegible] Namsi unges Regem super Israel.* Et 4. [illegible] 1. *Tolle lenticulam olei, & vade [illegible]. Cumque veneris illuc, videbis [illegible] lenticulam, fundes super caput eius, & dices: [illegible] Dominus: Unxi te Regem super Israel.* De Davide ne dicam plura quam [illegible].

9. SECUNDUM CONCLUSIO. Aliqui [illegible] obtinent reges per successionem, ut Salomon, Roboam, & plerique alii Reges Iuda. Item que ex Regibus Israel, [illegible], Ochozias, Ioram, Ioachaz, Ioas, Ieroboam, Zacharias, Phacera. Hi enim suis parentibus in regno successerunt, ut ex Scriptura patet. Sed notandum est, hanc successionem aliquando coniunctam fuisse, vel cum expressa Dei, vel cum expressa hominum electione. Primum patet exemplo Salomonis, qui quidem successit patri, [illegible] regnum [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] Paralipom. [illegible] *[illegible] filio [illegible] sedeat super thronum [illegible] super Israel.* Et similiter Salomon [illegible] 9. *[illegible] super populum [illegible]* [illegible] Et Sapiens [illegible] *[illegible]* [illegible]. Possumus [illegible]

[illegible]

[illegible] ipſo Abia, quem Roboam pater eius, præ ſuis fratribus, deſignauit regem 2. Paralipomenon 11. 22. *Conſtituit vero in capite Abiam filium Maacha, ducem ſuper omnes fratres ſuos: ipſum enim regem facere cogitabat: quia ſapientior fuit, & potentior ſuper omnes filios eius.*

10. TERTIO CONSTITVTI. Aliqui [illegible] ſunt Reges per vim & tyrannidem, vt Athalia in regno Iuda, & Zambris, Sellum, Manahem, Phacee, Olee in regno Iſrael. De Athalia ſic legimus, quarti Regum vndecimo, verſu primo. *Athalia vero mater Ochoziæ, videns mortuum filium ſuum, ſurrexit, & interfecit omne ſemen regium.* Et paullo ſubditur: *Porro Athalia regnauit ſuper terram.* De Zambri 3. Regum 16. *[illegible]* Elam filium Baaſa *ſeruus ſuus* [illegible] Zambri. *Ingreſſus ergo Zambri, percuſſit & occidit eum, & regnauit pro eo.* De Sellum, 4. Regum 15. *Coniurauit autem contra eum* (Zachariam regem) *Sellum filius Iabes, percuſſitque eum palam & interfecit, regnauitque pro eo.* De Manahem in eodem verſu 14. *Et aſcendit Manahem filius Gadi de Therſa, venitque in Samariam, & percuſſit Sellum filium Iabes in Samaria, & interfecit eum, regnauitque pro eo.* De Phacee eodem capite verſu vigeſimoquinto. *Coniurauit autem contra* Phaceiam filium Manahem, *Phacee filius Romeliæ, & percuſſit eum in Samaria, in turri domus regiæ, iuxta Argob, & iuxta Arie, & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, & interfecit eum, regnauitque pro eo.* Denique de Olee eodem verſu trigeſimo. Coniu-

rauit

[illegible] ingreſſum Saul [illegible] & populus [illegible] nomino. Et lætatus eſt Saul, & [illegible] nimis.

3. Inauguratio Salomonis, 3 Reg. 1. [illegible] *Deſcendit ergo Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta, & Banaias filius Ioiadæ, & Cerethi, & Phelethi: & impoſuerunt Salomonem ſuper mulam regis David, & adduxerunt eum in Gihon. Sumpſitque Sadoc ſacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: & cecinerunt buccina, & dixerunt omnis populus: Vivat rex Salomon. Et aſcendit univerſa multitudo poſt eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & inſonuit terra a clamore eorum.* 3 Reg. 1. 47. *Et ingreſſi ſervi regis benedixerunt domino noſtro regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis ſuper nomen tuum, & magnificet thronum eius ſuper thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo ſuo: & locutus eſt: Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui dedit hodie ſedentem in ſolio meo, videntibus oculis meis.*

4. Inauguratio Ioas, 4 Reg. 11. 12. *Produxitque filium regis, & poſuit ſuper eum diadema & teſtimonium: feceruntque eum regem, & unxerunt: & plaudentes manu, dixerunt: Vivat rex.* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

QVÆSTIO VII.

Quomodo vncti fuerint Reges Hebræorum?

1. DVplex erat vnctio Regum apud Hebræos. Vna priuata, altera publica. Priuata fiebat ante ſolennem inaugurationem, publica cum ipſa inauguratione. Priuatim vncti ſunt Saul, Dauid, Iehu. Saul à Samuele, in extrema parte ciuitatis, nullo alio præſente. (1. Reg. 9. 27.) Dauid ab eodem Samuele, in domo patris ſui in Bethlehem. (1. Reg. 16. 13.) Iehu, à filio Prophetæ in cubiculo ſecretiore, nullo alio conſcio. (4. Regum 9. 6.) Publicè vncti ſunt Dauid, Salomon, Ioas, Ioachaz. Et quidē de vnctione Salomonis & Ioas dictum eſt quæſtione præcedente. De vnctione Ioachaz ſic legimus 4. Regum 23. 30. *Tulit populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ, & vnxerunt eum, & conſtituerunt eum Regem pro patre ſuo.* De Dauide notandum eſt, ter vnctum fuiſſe in Regem. Primo priuatim a Samuele in domo patris ſui, vt paulo ante dixi. Secundo publicè in Hebron, in Regem Iuda. (2. Regum 2. 4.) Tertio publicè in Hebron, in Regem Iſrael. (ſecundo Regum 5. 3.)

2. Quæres. An fuerit aliquod diſcrimen inter vnctionem Regum & Pontificum apud Hebræos? Reſpondeo, Fuit triplex diſcrimen. Primo, quia ſummus Pontifex ex præſcripto legis vngebantur, [illegible] eſt, non al-

13. Reg. 12. 31. Propter hanc impietatem varijs modis a Deo punitus eſt. 1. Altare ſciſſum eſt in quo ipſe incenſum adolebat. 2. Exaruit manus illius. 3. Abia, filius eius mortuus eſt. 4. Tota familia paulo poſt deleta. 5. Omnes qui ex familia ipſius interfecti ſunt, manſerunt inſepulti; ac a canibus & feris [illegible] ſunt. 6. Regnum ad aliam familiam translatum. Quæ omnia fuſe narrantur in 1. Regum decimo tertio & decimo quarto. De reliquis Regibus, qui Ieroboamo ſucceſſerunt, nihil neceſſe eſt dicere. Conſtat fuiſſe impios.

QVÆSTIO V.

Quomodo creati fuerint Reges Hebræorum?

1. DIcam 1. de Creatione. 2. de Inauguratione. 3. de Vnctione. [illegible] quod ad creationem attinet, notandum eſt, Reges [illegible] creari [illegible] 1. Electione. 2. Succeſſione. 3. [illegible] 4. Vi & tyrannide. 5. Donatione. 6. [illegible] permutatione. 7. Adoptione. 8. Superioris, aut potentioris authoritate. [illegible]

2. [illegible] Quomodo Reges Hebræorum [illegible] Aliqui putant, electione [illegible] creatos eſſe, & regnandi poteſtatem accepiſſe. [illegible] Caſpar [illegible] quod

[illegible]

Pineda in libris de rebus Salomonis c. 2. Quod dupliciter probari poteſt. Primo, quia Deus permittit populum ſuffragiis in eligendo Rege, iuxta illud Deut. 17. 15. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus. Secundo, quia conſtat multos populi ſuffragio electos eſſe. Sic electus eſt Saul 1. Reg. 10. 24. [illegible] Sic David 2. Reg. 5. 3. Venerunt univerſi ſeniores Iſrael ad Regem in Hebron, & unxerunt David in Regem ſuper Iſrael. Sic Salomon 1. Paralip. 29. 23. Sedit Salomon ſuper ſolium Domini in Regem pro David patre ſuo, & cunctis placuit, id eſt, cunctis conſentientibus & ſuffragantibus. Sic Roboam 3. Regum 12. 1. Venit autem Roboam in Sichem, illuc enim congregatus erat omnis Iſrael ad conſtituendum eum Regem. Sic Ieroboam ibidem verſu 20. Factum eſt autem cum audiſſet omnis Iſrael, quod reverſus eſſet Ieroboam, miſerunt, & vocaverunt eum congregato cœtu, & conſtituerunt eum Regem ſuper omnem Iſrael. Sic Ochozias 2. Paralip. 22. 1. Conſtituerunt autem habitatores Ieruſalem, Ochoziam filium eius minimum Regem pro eo. Sic Ozias 2. Paralip. 26. 1. Omnis autem populus Iuda ſumentes Oziam annorum 16. conſtituerunt eum Regem pro Amaſia patre ſuo. Sic Ioachaz 2. Paralip. 36. 1. Tulit ergo populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ, & conſtituit eum Regem pro patre ſuo in Ieruſalem. Sic [illegible]

3. Reſpondeo. Aliud eſt loqui de [illegible] de facto. Si loquamur de [illegible] lius conſtitui vel creari [illegible] à Deo electus & deſignatus eſſet, [illegible] Deut. 17. 15. *[illegible] Rex [illegible] nus Deus tuus elegerit de numero [illegible]* Et quia hoc non ſemper [illegible], conqueritur Deus apud [illegible] *[illegible]* Si autem [illegible] mus de facto, [illegible] ſequentes Conclusiones.

4 Prima Conclusio. [illegible] electionem [illegible] Reges Hebræorum, ut Saul, Dauid, Ieroboam, [illegible] Nam Saul à Samuele, *iuſſu Dei* [illegible] ſtitutus in Regem, nec [illegible], nec [illegible] populo. 1. Reg. 10. 1. *[illegible] & effudit ſuper caput eius, & [illegible] xit te Dominus ſuper [illegible] Principem.* Hoc enim mandauerat Deus Samueli 1. Reg. 9. 16. *[illegible] virum ad te de terra [illegible] populum meum Iſrael.* [illegible] Deo [illegible] publice [illegible] 1. Reg. 10. 20. *[illegible]* Hanc electionem à Deo factam [illegible] populus dicens [illegible] quam [illegible]

5. [illegible]

5. Idem conſtat de Dauide. Cum enim [illegible] à Deo Rex conſtitutus, videret non obe-dire Deo, abiecit illum Deus, & regnum eius [illegible] ad Dauidem. 1. Reg. 15. [illegible] Et capite decimo quinto, [illegible] Et Actorum decimo tertio, verſu vigeſimo ſecundo. *Et amoto illo Saule, ſuſcitauit illis Dauid regem.*

6. Similiter de Ieroboam, qui à Deo per Prophetam [illegible] quod facta regni Salomonis diuiſione, ipſe futurus eſſet Rex ſuper decem tribus, 3. Regum 11. [illegible] *Tolle tibi decem ſciſſuras* [illegible] *Dominum Deum Iſrael* [illegible] *Salomonis & dabo tibi decem tribus.*

7. Et de Baaſa, cui Dominus dixit per Prophetam 3. Regum 16. [illegible]

[illegible]

ciuitate, comedent eum canes. Et qui mortuus fuerit [illegible] in regione, comedent eum volucres cæli.

8. Et de Iehu, qui a Propheta [illegible] in Regem Iſrael vnctus eſt, 3. Reg. 19. [illegible] *nis ad Heliam* [illegible] *deſertum Damaſci* [illegible] *ges Hazael Regem ſuper Syriam, & Iehu* [illegible] *Namſi vnges Regem ſuper Iſrael.* Et 4. Reg. 9. [illegible] 1. *Tolle lenticulam olei* [illegible] *Cumq; ingreſſus illuc,* [illegible] *ſum olei, fundes ſuper caput eius,* [illegible] *Dominus: Vnxi te Regem ſuper Iſrael.* [illegible] ne dicam plura, quid [illegible]

9. SECVNDA CONCLVSIO. [illegible] ſtituti a Deo per ſucceſſionem, [illegible] Roboam, & pleriq; alii Reges Iuda. Itemque ex Regibus Iſrael, Nadab, Ela, Achab, Ochozias, Ioram, Ioachaz, Ioas, Ieroboam, Zacharias, Phacea. Hi enim ſuis parentibus in regno ſucceſſerunt, vt ex Scriptura patet. Sed notandum eſt, hanc ſucceſſionem [illegible] coniunctam fuiſſe, [illegible] vel cum expreſſa hominum electione. [illegible] res exemplo Salomonis, qui [illegible] [illegible] ordinatione, [illegible] *Paralip.* 28. [illegible] Et ſimiliter Salomon 2. *Paralip.* 1. 9. [illegible] Et Sapient. 9. [illegible] Porro [illegible]

Paret exemplo Abiæ, quem Roboam pater eius, cum [illegible] filiis deſtinauit regem 2. Paralipomenon 11. 22. *Conſtituit vero in capite Abiam filium Maacha, ducem ſuper omnes fratres eius: [illegible] regem [illegible] quia ſ[illegible] [illegible] ſuis et [illegible] filiis eius.*

III. Tertio Cum vero. Aliqui tamen ſunt reges per vim & tyrannidem, vt Athalia in regno Iuda, & Zambri, Sellum, Manahem, Phacee, Oſee in regno Iſrael. De Athalia ſic legimus 4. Regum vndecimo, verſu primo. *Athalia vero mater Ochoziæ, videns mortuum filium ſuum, ſurrexit, & interfecit omne ſemen regium.* Et poſtea ſubiicitur: *Porro Athalia regnauit ſuper terram.* De Zambri 3. Regum 16. 9. [illegible] Elam filium Baaſa [illegible] Zambri [illegible] pro Sellum 4. Regum 15. 10. *Coniurauit autem contra Zachariam [illegible]* Manahem eodem cap. 14. *Et aſcendit Manahem filius Gadi de Thersa, [illegible] Samariam, & percuſſit Sellum filium Iabes in Samaria, & interfecit eum, & regnauit pro eo.* De Phacee eidem capitulo [illegible] *Coniurauit autem contra eum Phacee filius Romeliæ [illegible] & percuſſit eum [illegible] regnauit pro eo.* Denique de Oſee inuenimus ſequentia. *Coniu-*

rauit

vauit autem & [illegible]
tra Placet [illegible]
terfecit, regnauitq; pro eo.

11. QVARTA CONCLVSIO. Abdicati ſunt Reges Hebræorum a Regibus gentium, vt Ioachas a Pharaone Rege Ægypti, & Sedecias a Nabuchodonoſore Rege Babylonis. Nam Pharao depoſuit Ioachaz Regem Iuda, & vinctum duxit in Ægyptum, ac in eius locum ſubſtituit Eliacim filium Ioſiæ, 4. Regum vigeſimotertio, verſu trigeſimo-tertio. Similiter Nabuchodonoſor, capta Ieruſalem, depoſuit Ioachin Regem Iudæ, & captiuum tranſtulit in Babylonem, ſubſtituto in locum eius Sedecia. [4. Regum vigeſimoquarto, verſu decimo quinto.]

12. Argumenta, quæ ibi adducta ſunt, nihil aliud probant, quam populum publice ac ſolemniter approbaſſe nouorum Regum, vel electionem, vel ſucceſſionem: quod non negamus. Sic enim fieri ſolet, etiam hoc tempore. Quando enim eligitur nouus Princeps aut Rex, vel quando alius ſuccedit poſt in regno vel principatu, ſolet populus applaudere & conſentire.

QVÆSTIO VI.

Quonam ritu inaugurati fuerint Reges Hebræorum?

1 BOni auctores tradunt varios ritus ac ceremonias, quæ adhiberi ſolent in publica Regum conſecratione ſeu inauguratione. Sunt autem hæc potiſſimum. Prima. [illegible] ſolio collocabatur. [3. Reg. 1. 48.] Secunda. Vngebantur à ſummo Sacerdote. [3. Reg. 1. 39. & 2. Paralip. 23. 11.] Tertia, Ponebatur diadema ſuper caput eius. [4. Reg. 11. [illegible] 2. Paralip. 23. 11.] Quarta, Dabatur illi [illegible] liber Deuteronomii, in quo lex erat [illegible] [2. Paralip. 23. 11.] Quinta, Iu[illegible] [pſal. 118. 106.] Sexta, Clamabatur à populo: Viuat Rex. [1. Reg. 10. 24. [illegible] 4. Reg. 11. 12.] Septima, [illegible] [illegible] Edebantur varia lætitiæ & applauſus ſigna. [1. Regum 10. & 3. Regum 1. 40.] Vide Abulenſem in 1. Regum 1. quæſtione vigeſima ſeptima, & Serarium 1. Reg. 10. in Commentario.

2 Notandum tamen eſt, aliquando plures, aliquando pauciores ritus fuiſſe adhibitos [illegible] Quod [illegible] exemplis [illegible] 2. Reg. 2. 4. [illegible]

& fecerunt ibi regem Saulem coram Domino in Galgala, & immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus eſt ibi Saul, & cuncti viri Iſrael nimis.

3. Inauguratio Salomonis 1. Reg. 1. 38. Deſcendit ergo Sadoc ſacerdos, & Nathan propheta, & Banaias filius Ioiadæ, & Cerethi, & Phelethi. Et impoſuerunt Salomonem ſuper mulam regis David, & adduxerunt eum in Gihon. Sumpſitque Sadoc ſacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem. Et cecinerunt buccina, & dixit omnis populus: Vivat rex Salomon. Et aſcendit univerſa multitudo poſt eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & inſonuit terra a clamore eorum. Et infra v. 47. Et ingreſſi ſervi regis benedixerunt domino noſtro regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis ſuper nomen tuum, & magnificet thronum eius ſuper thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo ſuo, & locutus eſt: Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui dedit hodie ſedentem in ſolio meo videntibus oculis meis.

4. Inauguratio Ioas 4. Reg. 11. 12. Produxitque filium regis, & poſuit ſuper eum diadema & teſtimonium, feceruntque eum regem, & unxerunt: & plaudentes manu dixerunt: Vivat rex. Et 2. Paralip. 23. 11. ... & unxerunt eum Ioiada Pontifex & filii eius ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

QVÆSTIO VII.

Quomodo uncti fuerint Reges Hebræorum?

1. DVplex erat vnctio Regum apud Hebrę-
os. Vna priuata, altera publica. Priuata
fiebat ante ſolemnem inaugurationem: publi-
ca in ipſa ſolemni inauguratione. Priuatim vn-
cti ſunt Saul, Dauid, Iehu. Saul à Samuele, in
extrema parte ciuitatis, nullo alio præſente.
(1. Reg. 9. 27.) Dauid ab eodem Samuele in
domo paterna ſua in Bethlehem. (1. Reg. 16. 13.)
Iehu à filio Prophetæ in cubiculo ſecretiſſimo, nul
lo alio conſcio. (4. Regum 9. 6.) Publicè vncti
ſunt Dauid, Salomon, Ioas, Ioachaz. Et quidē
de vnctione Salomonis & Ioas dictum eſt quæ-
ſtione præcedente. De vnctione Ioachaz ſic
legimus 4. Regum 23. 30. *Tulit populus terræ Io-
achaz filium Ioſiæ, & vnxerunt eum, & conſtituerunt
eum Regem pro patre ſuo.* De Dauide notandum
eſt, ter vnctum fuiſſe in Regem. Primo priua-
tim à Samuele in domo patris ſui, vt paulo an-
te dixi. Secundo, publice in Hebron in Re-
gem Iuda (2. Regum 2. 4.) Tertio publice in
Hebron, in Regem Iſrael. (ſecundo Regum
5. 3.)

2. Quæres An fuerit aliquod diſcrimen in-
ter vnctionem Regum & Pontificum apud
Hebræos? Reſpondeo, Fuit triplex diſcrimen.
Primum, quia omnes Pontifices ex præcepto
legis vngebantur: Reges non omnes, ſed il-

mittebantur ad officium pontificale. (Exodi 29.7. & Leuit.8.12.) At nullum exſtabat præceptum Dei, quo omnes Reges ad vnctionem aſtringerentur. Secundo, Pontifices ſemper vngebantur publice coram populo apud Tabernaculum Domini. Exo.29.4. & Leuit.8. At Reges aliquando priuatim, aliquando publice, vt dictum eſt. Tertio, Pontifices vngebantur oleo ſancto, id eſt, vnguento compoſito ex oleo, myrrha, cinnamomo, calamo, caſia. Exodi 29.7. & Exodi 30.23. At Reges oleo ſimplici, id eſt, non compoſito ex ſupradictis aromatibus. Quod tametſi aliqui negent, veriſſimum tamen eſt. Et tribus argumentis probari poteſt.

1 Primum ſumitur ex lege Dei. Nam Deus præceperat, vt nullus hominum vngeretur oleo ſancto, quale iam deſcriptum eſt, niſi Pontifex & Sacerdotes. Sic enim legimus Exo.30.30. *Aaron & filios eius vnges, ſanctificabiſque eos, vt ſacerdotio fungantur mihi. Filiis quoque Iſrael dices: Hoc oleum vnctionis ſanctum erit mihi in generationes veſtras. Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compoſitionem eius non facietis aliud, quia ſanctificatum eſt, & ſanctum erit vobis. Homo quicunque tale compoſuerit, & dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo ſuo.* Ex quo præcepto duo colligimus. 1 Quod nemo præter Aaronem & filios eius, id eſt, præter Pontificem & Sacerdotes potuerit vngi oleo ſancto, quod ex variis aromatibus confectum erat. 2. Quod nulli licuerit [illegible] oleum, aut aliud [illegible] communicare.

[illegible]

4. Alterum ſumitur ex phraſi Scripturæ. Nam oleum ſanctum, quo Pontifex & Sacerdotes vngebantur, nunquam in Scriptura appellatur oleum ſimpliciter, ſed oleum vnctionis, vel oleum vnctionis ſanctum, vel oleum ſanctæ vnctionis, vel vnguentum. Exo. 29. 7. *Oleum vnctionis fundes ſuper caput eius.* Exo. 30. 25. *Facieſque vnctionis oleum ſanctum, vnguentum compoſitum opere vnguentarij.* Et infra v. 31. *Hoc oleum vnctionis ſanctum erit mihi.* Et Leuit. 21. 12. *Oleum ſanctæ vnctionis Dei ſui ſuper eum eſt.* Et alibi ſæpius. Et ratio eſt, quia non erat oleum ſimplex ac purum, ſed vnguentum confectum ex oleo & varijs aromatibus, vt etiam ante dixi: ac proinde non oleum ſimpliciter, ſed oleum vnctionis, vel vnguentum appellari debuit. At oleum quo Reges vngebantur, nunquam appellatur oleum vnctionis, aut vnguentum, ſed oleum ſimpliciter, quia non erat compoſitum ex oleo & aromatibus, ſed purum ac ſimplex oleum. 1. Reg. 10. 1. *Tulit Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius,* id eſt, Saulis. Et cap. 16. 13. *Tulit Samuel cornu olei, & vnxit Dauid in medio fratrum eius.* Et 4. Reg. 9. *Tolle lenticulam olei, & fundes ſuper caput eius.* Ex quibus. Hinc intelligimus, Reges non fuiſſe vnctos oleo compoſito, quo Pontifices & Sacerdotes vngebantur, ſed oleo puro ac ſimplici.

5. Tertium ſumitur ex illis verbis Leu. 21. 10. *Pontifex, id eſt, Sacerdos maximus inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleum, & cuius manus in ſacerdotio conſecratæ ſunt, veſtituſque eſt*

ſcindet, & ad omnem mortuum non ingredietur omnino: ſuper patre quoque ſuo & matre non contaminabitur. Nec egredietur de Sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum ſanctæ vnctionis Dei ſui ſuper eum eſt. Ego Dominus. In quibus verbis continetur hæc lex, vt Pontifex extremorum non lugeat mortuos, nec egreſſus è Sanctuario, proſequatur funera mortuorum, nequidem parentum ſuorum. Et ratio legis adducitur, quia oleum ſanctæ vnctionis fuſum eſt ſuper caput eius: ac proinde nullo modo debebat contaminari. Contaminaretur autem, ſi lugeret mortuos, aut funera eorū proſequeretur. Vnde ſic argumentor: Ideo Pontifex non poterat lugere mortuos, aut eorum funera proſequi, quia oleum ſanctæ vnctionis fuſum erat ſuper caput eius. At Reges poterāt lugere mortuos, & proſequi funera mortuorum. Hoc enim fecit Dauid in morte Saulis & Ionathæ, iuxta illud 2. Regum 1. 11. *Apprehendens autem Dauid veſtimenta ſua ſcidit, omneſque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam ſuper Saul & ſuper Ionathan filium eius.* Ergo oleum ſanctæ vnctionis non erat fuſum ſuper caput Regum.

6. Vbi notandum eſt diſcrimen inter Pontificem, Sacerdotes & Reges. Solus Pontifex inungebatur oleo vnctionis in capite, & ideo nō lugebat illos mortuos, nequidem parentes. Sacerdotes non ungebantur quidem in capite, ſed tamen in veſtibus aſpergebantur, partim ſanguine victimæ immolatæ, partim oleo

ſanctæ

ſanctæ vnctionis (Exodi 29. 21.) Et ideo pote-
rant quidem lugere propinquos & conſangui-
neos, non tamen alios, Leuit. 21. 2. Reges, nec
in capite nec in veſtibus habebant oleum ſan
ctæ vnctionis, ſed oleum ſimplex & vulgare;&
ideo poterant lugere omnes mortuos, quos
volebant. Sic Dauid luxit filium ſuum Abſa-
lonem, 2. Reg. 18. 33. & c. 19. 1. Sic luxit Abner
filium Ner, & feretrum illius ad ſepulturam
ſecutus eſt, 2. Reg. 3. 31.

7. Præter hæc tria argumenta, quæ viden-
tur eſſe ſolida, accedunt alia tria, valde proba-
bilia. Primum, quia oleum ſanctæ vnctionis
non poterat attrectari, niſi a Pontifice & Sa-
cerdotibus. At Saul, Dauid, Iehu non ſunt vn-
cti a Pontifice vel Sacerdotibus, ſed à Prophe-
tis. Non ergo vncti ſunt oleo ſanctæ vnctionis.
Alterum, quia Helias Propheta à Deo iuſſus
eſt vngere Iehum in Regem Iſrael, & Hazaelem
in Regem Syriæ, & Heliſeum in Prophetam,
3. Reg. 19. 15. Et veriſimile eſt, quod ex eadem
lenticula, vel ex eodem cornu olei potuiſſet
eos vngere. At Hazaelem non poterat vngere
oleo ſanctæ vnctionis, quia erat homo genti-
lis. Ergo veriſimile eſt, nec Iehu, nec Heliſæum
oleo ſancto, ſed ſimplici vnctos eſſe. Tertium,
quia Dauid ter vnctus eſt, vt ſupra dixi. Nec
credibile eſt, toties vnctum eſſe oleo ſancto:
quia ne quidem Pontifex, pro quo factum e-
rat oleum ſanctum, toties vngebatur.

8. Dices: Dauid & Salomon videntur vn-
cti eſſe oleo ſancto. De Dauide conſtat ex illo

Pſal. 88.21. *Inueni Dauid ſeruum meum: oleo ſancto meo vnxi eum.* De Salomone ex illo 3. Reg. 1. *Sumpſit Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem.* At oleum quod in tabernaculo aſſeruabatur, erat ſanctum. Reſpondeo. Authores hic diſſentiunt. Aliqui putant, oleũ ſanctum commune fuiſſe Regibus & Sacerdotibus. Hoc iam refutatum eſt. Alij Dauidem & Salomonem ex peculiari diſpẽſatione vnctos eſſe oleo ſancto. Ita Genebrard. in Pſ. 88. v. 21. ex Cabala & Traditione Hebræorum, hæc aſſerit. Primo ex conſilio Samuelis & Prophetarum illius temporis, diſpenſatum fuiſſe cum Dauide, & reliquis Regib. familiæ Dauidicæ, vt vngerẽtur oleo ſacerdotali, non autem cum alijs Regibus. Itaq; Saulem, Iehu, Azaelem, nõ fuiſſe vnctos oleo ſacerdotali. 2. Id propterea factum eſſe, quia Chriſtus erat naſciturus ex familia Dauidis. 3. Externam & corporalem vnctionem Dauidis & Salomonis, fuiſſe typũ ſeu figuram internæ & ſpiritualis vnctionis Chriſti. 4. Tametſi Pontifices, & Reges familiæ Dauidis, fuerint vncti eodem oleo ſancto, Reges tamen vnctos fuiſſe per modum coronæ, Pontifices per modum crucis decuſſatæ. 5. Illud oleum ſanctum, quod à Moſe confectum erat, durâſſe à tempore Moſis vſque ad captiuitatem Babylonicam, per nongentos annos; & tametſi omnes Pontifices & Reges familiæ Dauidis, ex eo fuerint vncti, nunquam tamen diminutum eſſe, ſed per tot ſecula integrum perſtitiſſe. 6. Pontifices poſt captiu. Babylonicam

vnctos

Digitized by Google

vnctos fuisse oleo [illegible], quoad ad ſimilitudinem compoſitionis [illegible] confectum.

9. [illegible] Dauidem, nec Salomonem, nec vllum aliũ Regem potuiſſe vngi oleo Pontificali. Ita Oleaſter, Caietan. Lipomanus [illegible] & ſequitur noſter Lorin. in Pſ. 88. v. [illegible] [illegible] conuincunt argumẽta ſuperius à nobis allata. Nec obſtat illud: *Oleo ſancto meo vnxi eum.* [illegible] nõ ſequitur, Dauidem vnctum fuiſſe oleo vnctionis, ſeu vnguẽto cõpoſito ex oleo & [illegible] aromatib. de quo ſolo hic diſputamus, ſed [illegible] vnctum fuiſſe oleo ſancto. At oleũ ſanctum latius patet, quã oleũ vnctionis Pontificale. Cum n. duplex oleũ fuerit [illegible] in lege Moſaica: alterum compoſitũ ex oleo & aromatib. alterum ſimplex ac purum. [illegible] dicebatur ſanctũ, ſed diuerſo modo. Oleum vnctionis dicebatur ſanctum, quia per illud ſanctificabantur & conſecrabantur Pontifices & Sacerdotes. Oleum ſimplex, quo vnctus eſt Dauid, & alij Reges ac Prophetæ, dicebatur ſanctũ [illegible] quia erat figura illius olei, quo poſtea ſanctificatus eſt Chriſtus. Vnde [illegible] de Dauide dicitur: *Oleo ſancto meo vnxi eum* [illegible] de Chriſto. *[illegible] te Deus oleo lætitiæ [illegible]* Pſal. 44. 10.

10. Neq; [illegible] obijcitur, nõ aliud oleũ quã oleo vnctionis, quo vngebantur Pontifices & Sacerdotes, [illegible] Tabernaculo. Nã præter illud aſſeruabatur [illegible] oleũ, quo [illegible] lucernæ [illegible] Sacerdotib. de quo Leuit. 24. [illegible]

puriſſimum, ac lucidum, ad conſeruendū [illegible] *&* [illegible] *in Tabernaculo* [illegible]*. Cur ſiquidē iterum non poterat aliquis* [illegible] *oleū pro vngendis Regibus & Prophetis?*

11. Quod dicitur de facta diſpenſatione, nō eſt probabile. Nam neq; Samuel, neq; alij Prophetæ poterant diſpenſare in lege diuina, quæ vetabat, ne quis alius præter Pontifices & ſacerdotes, vngeretur oleo vnctionis. Multo minus alij, ex eorū conſilio, poterant diſpenſare. Quod additur, vnctionē Dauidis fuiſſe figurā vnctionis Chriſti, libenter concedero. De quo paulò poſt. Nec improbabile eſt, oleū vnctionis per nongentos annos, ſine vlla ſui imminutione, ſuffeciſſe pro vngendis Pontificib. & ſacerdotib. Nam etiā Rhemis in Gallia, olei caſta ampulla cum ſacro Chriſmate, quæ ſimiliter ſine ulla ſui diminutione, per mille & centum annos ſufficit pro vngendis Regibus. De qua Genebrar. & [illegible]. Reliqua quæ adſeruntur, parum ad rem faciunt.

12. Quæres: Quare Reges fuerint vncti in V. T.? Nō diſputo iam de genere olei, de quo ſatis dictū [illegible] de ipſa vnctione, quare neceſſaria fuerit in Regū inauguratione? Reſp. Adhibita fuit propter hos cauſas. Primo, vt ſicut per vnctionē Pontificū ſignificabatur ſumma illorū dignitas & excellētia inter Miniſtros Synagogæ, ita per vnctionē Regū ſignificaretur ſumma illorū dignitas & excellentia inter Principes ſeculares. [illegible] q. 6 [illegible], vt per hanc ceremoniā intimaretur Regib. dari gratia

& robur

&robur animi ad defenſionem religionis & ſubditorum. (Auguſtinus Triumphus de poteſt. Eccleſiaſtica quæſt. 38. art. 2.) Tertio, vt repræſentarent Meſſiam, ſiue Chriſtum Regem. Sicut enim Pontifices per ſuam vnctionem erant figura Chriſti Pontificis, ita Reges per ſuam vnctionem erant figura Chriſti Regis. Vnde Reges in Scriptura vocantur Chriſti Domini, vt patet 1. Reg. 24. 7. vbi Dauid loquens de Saule ait: *Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, Chriſto Domini, vt mittam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt.* Et 2. Reg. 1. 14. de eodem: *Quare non timuiſti mittere manum tuam, vt occideres Chriſtum Domini?* Et Pſal. 104. 15. *Nolite tangere Chriſtos meos.* Et Iſaiæ 45. 1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro.* Vide Serarium lib. 1. Reg. cap. 10. in Commentario.

QVÆSTIO VIII.

Quod fuerit officium Regum apud Hebræos?

1. OFficium Regis ſummatim deſcribitur Deut. 17. 18. his verbis: *Poſtquam ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar a Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & ceremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt. Nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet*

in partem dextram vel ſiniſtram, vt longo tempore regnet ipſe, & filij eius ſuper Iſrael.

2. Hic tria potiſſimum præſcribuntur Regi. Primo, vt habeat apud ſe exēplar legis Deuteronomij: illud aſſiduè legat, & præcepta eius cuſtodiat. Quod etiam mandatum fuit Ioſue cap. 1. v. 8. *Non recedat volumen legis huius de ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt cuſtodias & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.* Contra hoc peccarunt aliqui Reges Iuda, præſertim qui Ioſiam proximè præceſſerunt. Nam tempore Ioſiæ, repertus eſt liber Deuteronomij in Domo Domini, vbi multo tempore latuerat occultus & incognitus. 2. Paralip. 34. 14. Vnde neceſſe eſt, proximos illius anteceſſores, Manaſſen & Amon, nec habuiſſe, nec ſeruaſſe legem Deuteronomij. Quod etiam dicendum eſt de Regibus Iſrael qui omnes, vt dixi, fuerūt idololatræ. Longè aliter Dauid, qui de ſeipſo fatetur, Pſal. 118. 97. *Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea eſt.*

3. Secundo, vt non ſuperbè efferat ſe ſupra fratres ſuos, i. e. ſupra Hebræos, vel ſupra gentem ſuam. Rex enim debebat eligi ex gente Hebræorum, Hebræus ex Hebræis, iuxta illud Deut. 17. 15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non ſit frater tuus.* At frater non debet ſe ſuperbè eleuare ſupra fratrem. Non, quod non poſſit auctoritate vel iuriſdictione, aut alio modo eſſe ſuperior ſuo fratre: ſed quod non debeat propter regiæ dignitatis & eminentiæ

nentiæ, vel opprimere ſubditos, vel facere contra fraternam charitatem. Contra hoc peccauit Salomon, qui grauiſſimum iugum impoſuit ſuis ſubditis, immoderatas exactiones & tributa ab iis exigendo 3.Reg 12. 4. Et Roboam filius eius, qui rogatus, vt minueret aliquid de grauiſſimo illo iugo, reſpondit. *Pater meus poſuit ſuper vos iugum graue: Ego autem addam ſuper iugum veſtrum. Pater meus cecidit vos flagellis: Ego autem cædam vos ſcorpionibus.* Ibidem vers. 14. Achab, qui iniuſte occidit Naboth, & vineam eius occupauit 3.Reg. 21.v. 16. Et alij multi.

4 Tertio, vt non declinet in partem dextram vel ſiniſtram. Quod poteſt dupliciter intelligi. Primo, vt ſeruet iuſtitiam, & ab ea nō declinet, vel in dextram, vel in ſiniſtram partem: quod ſolet fieri, vel ex fauore & acceptione perſonarum, vel ex ſpe lucri & vtilitatis; vel ex odio, aut alia peruerſa affectione. Secundo, vt conſtanter & perfectè cuſtodiat legem Dei. Hic ſenſus colligitur ex illo Deut. 28.14 *Si audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & non declinaueris ab eis, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram* &c. Et cap. 31.v.29. *Noui, quod poſt mortem meam iniquè agetis, & declinabitis cito de via, quam præcepi vobis*, id eſt, Non eritis conſtantes in obſeruatione legis Dei. Et Ioſue 1.v.7. *Confortare igitur & eſto robuſtus, vt cuſtodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyſes ſeruus meus: ne decli-*

nes

nes ab ea ad dextram vel ad ſiniſtram. Vbi hortatur illum ad conſtantiam in obſeruatione legis. Hanc conſtantiam habuit Dauid. Pſal. 118. 157 *Multi, qui perſequuntur me, & tribulant me: a teſtimonijs tuis non declinaui.* Non habuit Saul, Salomon, Roboam, Ieroboam, Ioas, Amaſias, qui initio quidem ſeruarunt legem, ſed poſtea ab ea declinauerunt, & impij facti ſunt. De quibus ſupra.

5. Præmium autem temporale, quod conſtitutum eſt Regi, qui hæc tria ſeruauerit, inſinuatur illis verbis: *Vt longo tempore regnet ipſe, & filij eius ſuper Iſrael.* Quod non contigit Sauli qui poſt biennium amiſit ius regni, nec potuit illud transferre in filios ſuos: ſed in familiam Dauidis à Deo translatum eſt. Nec Salomoni, qui filio ſuo reliquit nonniſi minimam regni partem. Nec Ieroboam, Baaſa, Iehu, & ſimilibus, qui propter peccata ſua meruerūt ſpoliari regno, vel in ſe, vel in proximis filijs ſuis: Neque potuerunt vltra tertium aut quartum hæredem illud propagare. Quo ſpectant ſequentia teſtimonia. 1. Reg. 13.13. *Dixit Samuel ad Saul: Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non feciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum, ſed nequaquam regnum tuum vltra conſurget.* Et cap. 15. 26. *Proiecisti ſermonem Domini, & proiecit te Dominus, ne ſis Rex ſuper Iſrael.* Et infra. *Scidit Dominus regnum Iſrael à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Et Eccleſiaſt. 10. 8. *Regnum à gente in gentem transfertur, prop-*

plet iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſa ſcelera. Non deſunt exempla Chriſtianorum Regum ac Principum.

QVÆSTIO IX.

Quod fuerit Ius Regum in ſubditos?

1. HOc Samuel oſtendit 1. Reg. 8. 11. his verbis: *Hoc erit ius Regis, qui imperaturus eſt vobis: Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietq́; ſibi equites & præcurſores quadrigarum ſuarum: Et conſtituet ſibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum & curruum ſuorum. Filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque veſtros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis. Sed & ſegetes veſtras, & vinearum reditus addecimabit, vt det Eunuchis & famulis ſuis. Seruos etiam veſtros, & ancillas, & iuuenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo. Greges quoque veſtros addecimabit, vosque eritis ei ſerui. Et clamabitis in die illa à facie Regis veſtri, quem elegiſtis vobis: Et non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petiſtis vobis Regem.*

2. Quæres 1. Quale fuerit hoc ius regale? Reſpondeo. Fuit ius tyrannicæ poteſtatis, quam Reges gentilium ſolent ſibi vſurpare, vt rectè docet D. Thomas in 1. 2. quæſt. 105. art. 1. ad

ad 5. Serarius 1. Reg. 8. Turniellus in Annalibus, anno mundi 2959. num. 3. Azor 2. p. Inſtit. Moralium lib. 11. cap. 4. & plures alij. Et probatur primo, quia tria potiſſimum continentur hoc iure 1. Subditos, qui liberi ſunt, facere mancipia, & in ſeruitutem redigere. 2. Eorum filios & filias pro libito in propria ſeruitia & commoda deſtinare. 3. Eorum vineas, agros, oliueta, & alia bona externa, vel penitus auferre vel omni tributorum genere vexare. At hæc tria, nec iure naturali, nec diuino licita ſunt, ſed tantum vſurpantur iure quodam, ſeu conſuetudine tyrannorum.

Secundo, quia populus petiuerat à Samuele talem Regem ſibi dari, qualem habebant aliæ gentes, 1. Regum 8. verſu 5. *Conſtitue nobis Regem, vt iudicet nos, ſicut & vniuerſæ habent nationes.* Et infra verſu 19. *Rex erit ſuper nos, & erimus nos quoque ſicut omnes gentes.* Itaque Samuel volens eos deterrere ab hac petitione (qua grauiter Deum offendebant) prædixit illis ius, quo vti ſolent Reges gentilium, vt eo audito mutarent ſententiam.

Tertio, quia ſi illud ius, de quo Samuel loquitur, eſſet verum ac legitimum ius regium, certe Achab Rex non peccaſſet, petendo vineam Naboth, quia vſus fuiſſet ſuo iure. Sed potius peccaſſet Naboth, non obtemperando Regi, vtenti ſuo iure. At hoc falſum eſt. Ergo & illud, ex quo ſequitur.

Quarto, conſentit Clemens Alexand. lib. 3. Pædagogi cap. [illegible]

gem populo, non humanum pollicetur Dominum, ſed quem tam ſe inſolentem daturum eis minatur tyrannum, libidini & voluptati deditum. Et Diuus Gregorius lib. 4. expoſitionis cap. 1. *Iura hominum præponuntur contemnentibus iura Dei: & humana emittia & ſalubria diuinitatis conſilia ſpreuerunt: dura & importabilia humanæ ſeruitutis onera prædicuntur.* Et ibidem: *Ad hoc Propheta grauia iura Regis expoſuit, vt nequaquam peterentur.*

2. Quæres 2. An hoc ius fuerit conceſſum Regibus, ita vt licite potuerint illud vſurpare? Duplex ſententia eſt. Vna, fuiſſe ius conceſſum, tanquam bonum, non quidem ſimpliciter bonum; ſed reſpectu Iudæorum contumacium, quos tyrannice gubernari expediebat, in perpetuam eorum pœnam & correctionem. Altera, fuiſſe ius prauum & illegitimum, ac male vſurpatum. Sed tamen à Samuele propoſitum, per modum prædictionis, non approbationis. Prædicitur enim, vt ſi Iudæi peterent ſibi Regem dari, fore, vt Rex abutatur ſuo iure, & redigat ipſos in ſeruitutem. Et hac ratione, vt ante dixi, voluit eos deterrere a petendo Rege. Hæc ſententia verior eſt, quam ſequitur D. Thomas, Serarius, Azor, & Turniellus, locis ſupra citatis. Et iuxta hanc ſententiam, nomen iuris non ſumitur pro vero iure, ſed pro iure vel conſuetudine vſurpata à Tyrannis; vt ſenſus ſit: Reges veſtri ſequentur conſuetudinem Tyran-

Tyrannorum, redigendo vos in ſeruitutem, & veſtra iniquè diripiendo. Quod etiam factum eſt à Salomone, Roboam, Achab.

4. Nota. Aliud eſt, Regem uti perſonis & bonis ſubditorum, quando id poſtulat cōmune bonum totius regni: Aliud, uti perſonis & bonis ſubditorum, in proprium commodū ac libidinem. Prius licet, poſterius non licet. Et de poſteriori loquitur Samuel. Vide D. Thomam ibidem.

Qvæstio X.

An Reges Hebræorum potuerint habere plures uxores?

1. Dicam 1. quid re ipſa factum ſit. 2. quo iure factum. Primo igitur conſtat, aliquos Reges habuiſſe plures vxores. Saul habuit duas: Vnam primariam, nomine Achinoam; alteram ſecundariam, nomine Reſpha. (Quæ aliquando vocatur concubina, vt 2. *Regum* 3.7.) Ex priori genuit tres filios, Ionathan, Ieſſui, & Melchiſua: Et duas filias, Merob, & Michol, 1. *Reg.* 14.49. Ex poſteriori, duos filios, Armoni & Miphiboſeth. 2. *Regum* 21.8.

2. Dauid, antequam regnaret, habuit duas, nempe Achinoam Iezraelitem, & Abigail, quæ fuerat vxor Nabal Carmeli. 1. *Reg.* 25.42. & 43. Deinde, ſeptem annis regnans in He-

bron,

bron, ſuper ſolam tribum Iuda. 2. *Reg.* 2. 11. Et 1. *Reg.* 2. 11. Intra hoc ſeptennium, præter duas ſupradictas vxores, accepit alias quatuor. 1. Maacha, filiam Tholmai *Regis* Geſſur. 2. Aggith, 3. Abital. 4. Eglam. Habuit igitur ſex vxores, & ex iis genuit ſex filios in Hebron, ſingulos filios ex ſingulis vxoribus. 1. Amnon, primogenitum, ex Achinoam. 2. Cheleab, ex Abigail. 3. Abſalonem, ex Maacha. 4. Adoniã, ex Aggith. 5. Sapphatiam, ex Abital. 6. Iethrahan, ex Egla. 2. *Reg.* 3. 2. & 1. Paralip. 3. 1. Poſtea verò, cum factus eſſet *Rex* ſuper reliquas tribus, & habitaret in Ieruſalem, duxit aliam vxorem, nempe Berſabee, ex qua natus eſt Salomon, qui poſtea ſucceſſit in regno. 2. *Reg.* 11. 27. Et hæ omnes fuerunt fœcundæ. Præter has habuit vnam, ex qua nullam ſuſcepit prolem, nempe Michol, filiam Saulis *Regis*, quę primo quidem fuit illi deſponſata à Saule. 1. *Reg.* 18. 20. Deinde, rurſus abducta, & alteri tradita: ibidem cap. 25. 44. Poſtremo, Dauidi reſtituta. 2. *Reg.* 3. 14. Fuit autem ſterilis in pœnam peccati; quia illuſerat Dauidi, coram Arca Domini ſaltanti. 2. *Reg.* 6. 20. & 23.

3. Salomon habuit vxores, quaſi *Reginas*, ſeptingentas, & concubinas trecentas, vt Scriptura loquitur. 3 *Reg.* 11. 3. Vbi nomine concubinarum intelliguntur vxores minus principales, vt notat Serarius. Habuit igitur vxores mille, quarum ſeptingentæ dicuntur *quaſi Reginæ*, quia vel regio cultu vtebantur, vel *Regum* ac Principum erant filiæ. Mirum autem

eſt, quod ex tanto vxorum numero, non niſi vnum filium genuerit, nempe Roboam, eumque ex matre Ammonitide, vt notat Suidas, & ex eo Serarius 3. Reg. 12. Sine dubio, fuit pœna peccati, vt paulo poſt dicam.

4. Roboam, filius Salomonis habuit vxores octodecim, & concubinas ſexaginta. Et genuit 28. filios, & 60. filias. 2. Paralip. 11. 21. Similiter Abia, filius Roboam, confortato regno ſuo, accepit vxores 14. Et procreauit 22. filios, & 16. filias. 2. Paralip. 13. 21.

5. Nunc quęſtio eſt, An iure potuerint habere plures vxores, necne? Ratio dubitandi ex vna parte eſt, quia Polygamia ex peculiari Dei diſpenſatione fuit Hebræis conceſſa. Ex altera, quia Regi ſpeciatim fuit prohibita, Deut. 17. v. 17. *Non habebit vxores plurimas.* Et quia Salomon tranſgreſſus eſt hoc præceptũ, ideo peccauit, & punitus eſt, vt colligitur ex illo 3. Reg. 11. 4. *Deprauatum eſt cor eius per mulieres.* Reſpondeo. Polygamia fuit conceſſa populo Hebræorum, cum hac duplici limitatione. Primo, vt non alio fine, quam prolis propagandæ cauſa, acciperent plures vxores, vt docet D. Thomas in Supplem. quæſt. 65. art. 2. & alij. Secundo, vt non acciperent vxores alienigenas, ſeu idololatricas, propter periculum ſubuerſionis. Exodi 34. 16. & Deut. 7. v. 3. Et huc ſpectat illud citatum: *Non habebit plurimas vxores, quæ alliciant animum eius,* nempe ad cultum falſorum Deorum. Itaque duplici nomine poterat quis peccare contra conceſſio-

nem

nem polygamiæ. 1. Si voluptatis aut libidinis gratia plures vxores acciperet. 2. Si acciperet alienigenas ſeu idololatricas. Vtroque modo peccauit Salomon. 1. Quia plures accepit libidinis gratia, iuxta illud 3. *Reg.* 11. 2. *His itaq; copulatus eſt Salomon amore ardentiſſimo.* Et in pœnam huius peccati, non habuit ex tot vxoribus & concubinis, niſi vnum filium, in gratiam Dauidis, ne familia Dauidis regia deficeret. 2. Quia accepit plures alienigenas, a quibus deprauatus eſt, & idololatra factus (ibidem.) Et in pœnam huius peccati, ſciſſum eſt regnum illius, & datum Ieroboam. 3. *Reg.* 11. 11. Verum de polygamia dicam plura inferius c. 21.

Qvæstio XI.

An Reges Hebræorum potuerint habere plures equos?

1. Videtur hoc illis prohibitum eſſe, Deut. 17. 16. *Cumq; fuerit conſtitutus Rex, non multiplicabit ſibi equos.* Et ita ſentiunt Haymon & Arias Montanus apud Pinedam lib. 7. de rebus Salomonis c. 14. Et probatur 1. quia in Scriptura nuſquam legimus de equo regio, ſed tantum de mulo vel mula regia. 2. Reg. 13. v. 29. *Omnes filij Regis aſcenderunt ſinguli mulas ſuas, & fugerunt.* Et cap. 18. v. 9. *Accidit autem, vt Abſolon,* (filius Regis) *occurreret ſeruis David, ſedens mulo.* Et 3. *Reg.* 1. 38. *Impoſuerunt Salomonem ſuper mulam Regis Dauid.*

2. Secundo, quia Scriptura ſolet ſere in malam partem loqui de equis & equitibus, tanquam de rebus proprijs Ægyptiorum & aliorum gentilium, vt Exodi 15.1. *Cantemus Domino: glorioſe enim magnificatus est: equum & aſcenſorem deiecit in mare.* Et Pſal.19.8. *Hi in curribus, & hi in equis. Nos autem in nomine Domini Dei noſtri inuocabimus.* Et Pſal.32.17. *Fallax equus ad ſalutem.* Et Pſal.75.7. *Dormitauerunt qui aſcenderunt equos.* Et Pſal.146.10. *Non in fortitudine equi voluntatem habebit.* Et Iſaiæ 31.1. *Væ qui deſcendunt in Aegyptum ad auxilium, in equis ſperantes.* Et infra: *Aegyptus, homo, & non Deus: & equi eorum, caro, & non ſpiritus.* Et Zach.10.5. *Confundentur aſcenſores equorum.* Vnde etiam Dominus exprobat Iudæis, quod more gentilium alant equos, Iſaiæ 2.7. *Repleta eſt terra eius equis, & innumerabiles quadrigæ eius.*

3. Tertio. Idem ſentiunt Patres, qui aſſerunt non ſolum Regi, ſed toti Hebræorum populo prohibitum fuiſſe vſum equorum, vt Origenes hom.15. in Ioſue, & Hieronymus in illud Pſal.75.7. *Dormitauerunt, qui aſcenderunt equos.* vbi ſic ait: *Præceptum eſt in lege, vt Hebræus non habeat equum.* Et confirmari poteſt primo ex illo Ioſue 11.9. *Equos eorum ſubneruabis.* Vbi Deus mandat Ioſue, vt pugnaturus contra Reges gentilium, non accipiat eorum equos, ſed potius ſubneruet, id eſt, pedes & crura eorum incidat, & inutiles reddat. Quare hoc? Quia nolebat populum Hebræorum habere equos, more gentilium. Volebat potius debilitari ac inter-

interfici, quam ab Hebræis poſſideri. Secundo, ex illo Iſaiæ 36.8. *Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere aſcenſores eorum.* Vbi *Rapſaces*, miſſus a *Rege* Aſſyriorum, obijcit Ezechiæ Regi, quod non habeat homines, qui poſſent equos aſcendere, eo quod nullus eſſet equorum vſus apud Hebræos: Vel, vt interpretatur Hieronymus, quod Hebræi non auderent aſcendere equos, propter legem Dei, quæ id prohibeat. Tertio, ex illo 3 *Regum 10.* verſu vigeſimo octauo. *Educebantur equi Salomoni de Aegypto*: quia ſcilicet in Iudæa non erant equi, ſed aliunde habebantur; vt notat Hieronymus priori loco citato. *Salomon*, inquit, *non habebat equum de Ieruſalem aut de Iudæa, ſed emebat ſibi de Aegypto.*

4 His non obſtantibus, dicendum eſt, in Deuteronomio non fuiſſe Regi abſolute prohibitum vſum equorum, ſed exceſſum & abuſum. Hoc enim ſignificat illud: *Non multiplicabit ſibi equos.* Exceſſus autem ſeu multiplicatio equorum fuit illi prohibita, triplici de cauſa. Primo, ne tempore belli confideret in multitudine & robore equorum, contra illud Pſal. 32. 17. *Fallax equus ad ſalutem: in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur.* Et illud Iſaiæ 31. v. 1. *Væ qui deſcendunt in Aegyptum ad auxilium, in equis ſperantes.* Secundo, ne erigeretur in ſuperbiam, ex nimio equorum faſtu ac pompa. Tertio, ne ad alendos tot equos, & ad pompam ſuſtinendam, imponeret ſubditis grauia onera ac tributa. Contra hanc prohibitionem

peccauit Salomon, qui alebat mille quadringentos currus, & duodecim millia equitum, 3. *R*egum 10. verſu 26. Et ad eos alendos, onerabat ſubditos, vt ipſi poſtea apud filium ipſius *R*oboam conqueſti ſunt, 3. *Reg*. 12. 4. *Pater tuus duriſſimum iugum impoſuit nobis.*

5. Ad contraria argumenta ſic reſpondeo. Ad 1. Falſum eſt, *R*eges habuiſſe tantum mulas, & non equos. Nam Dauid, cum in bello ſuperaſſet Adarezer *R*egem Saba & cepiſſet equos & quadrigas ipſius, quoſdam ex illis ſibi reſeruauit, iuxta illud 1. Paralip. 18. verſu 4. *Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius, & ſeptem millia equitum, ſubneruauitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reſeruauit ſibi.* Ex quo facto Dauidis, duo colligimus. Vnum, quod *R*egibus Hebræorum licuerit habere aliquos equos; alioqui peccaſſet Dauid, aliquos ſibi reſeruando. Alterum, quod non licuerit illis habere nimis multos, & ideo pleroſque ſubneruauit, iuxta mandatum Dei, quod Ioſue datum eſſe diximus.

6. Ad 2. Illa teſtimonia nihil aliud probant, quam quod Hebræi tempore belli, non debuerint fiduciam ponere in multitudine equorum & curruum, ſicut faciebant Ægyptij & alij gentiles; ſed potius in virtute & protectione Dei. Hoc enim diſerte ſignificatur illis verbis: *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini.* Et ſimiliter illis: *Væ qui deſcendunt in Aegyptum ad auxilium, in equis ſperantes,*

&

Digitized by Google

& habentes fiduciam ſuper quadrigis, quia multæ ſunt & ſuper equitibus, quia prævalidi nimis: Et non ſunt confiſi ſuper ſanctum Iſrael, & Dominum non requiſierunt.

7. Ad 3. Eodem ſenſu, quo *R*egi prohibitum fuit, multiplicare equos; fuit etiam prohibitum alijs Hebræis. Nam neque illi debebant tempore belli confidere in equis, ſed in Deo. Atque hinc factum eſt, vt rarus fuerit vſus equorum apud Hebræos, ante tempora Salomonis: quia ad agriculturam, vel ad onera portanda vtebantur aſinis & alijs iumentis. Salomon introduxit copiam equorum, ad luxum & ſplendorem. Ioram & alij *R*eges, ad vſum belli. 2. Paralip. 21. verſu 9. *Cumque tranſiſſet Ioram cum Principibus ſuis, & cuncto equitatu, qui erat ſecum* &c.) *R*eliqua, quæ obiecta ſunt, ex dictis facilè diluuntur. Illud ſolum, quod *R*apſaces obiecit Ezechiæ: *Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere aſcenſores eorum,* indiget explicatione. Senſus eſt: Vis tu reſiſtere *R*egi meo potentiſſimo, cum habeas tam paucos & imbelles tecum homines, vt ex ijs non ſint bis mille, qui poſſint equos aſcendere & pugnare? In quo errauit *R*apſaces.

QVÆSTIO XII.

An Reges Hebræorum potuerint habere magnas diuitias?

1. HOc etiam videtur prohibitū, Deut. 17. verſu 17. Nam ſicut ibi dicitur: *Non multiplicabit ſibi equos*. Et rurſum: *Nec habebit vxores plurimas*: ita etiam additur: *Neque auri & argenti immenſa pondera*. Sed facilis eſt reſponſio. Sicut enim non prohibetur vſus vxorum aut equorum; ita nec vſus auri & argenti. Et è contrario: Sicut prohibetur exceſſus & abuſus vxorum & equorum, ita etiam exceſſus & abuſus diuitiarum. Et quidem triplici titulo. 1. Ne Reges cupiditate auri & argenti, incidant in peccatum auaritiæ. 2. Ne ex eadem cupiditate ſpoliēt ſuos ſubditos. 3. Ne, ſi habeant copiam auri & argenti, in faſtum & luxuriam diffluant. Quæ omnia contigerunt Salomoni. Is enim, primo quidem, ex cupiditate factus eſt auarus, vt ipſe confitetur, Eccleſiaſtæ 2. 8. *Coaceruaui mihi argentum & aurum, & ſubſtantias Regum ac prouinciarum.* Deinde ſpoliauit ſuos ſubditos, exigendo immodica tributa & vectigalia, vt ſupra oſtenſum eſt ex querela ipſorum ſubditorum. Tertio, in libidinē ac luxuriam prolapſus eſt, accipiendo ſeptingentas vxores & trecentas concubinas.

2. Quæres, An ipſi Reges & Principes non debeant habere fiſcum, in quo recōdant aurum

aurum & argentum: Reſpondeo. Debent habere, quantum neceſſe eſt ad conſeruationem iuſtitiæ, & defenſionem patriæ. Sed non debet eſſe immodicus. Quod elegāter expreſſit Traianus Imperator, cum dixit, fiſcum ſuum eſſe lienem. Sicut enim creſcente & intumeſcente liene, cæteri artus & membra tabeſcunt; ita creſcente & intumeſcente fiſco, ſignum eſt, ſubditos exhauriri & ſpoliari. Nota: Duplex vitium cauendum eſt. Vnum, ne Reges & Principes omnia conſumant, vel in priuata commoda & luxum conferendo, vel in aulicos & conſiliarios diſſipando. Alterum, ne auaritiæ dediti, iniquè exhauriant ſubditos, & accumulent theſauros ſine modo & menſura. Vtrumque reprehenſione dignum.

QVÆSTIO XIII.

Qui & quales fuerint Conſiliarij Regum Hebræorum?

1. PRimo certum eſt ex ſcriptura, Reges gentiles habuiſſe apud ſe viros ſapientes, ex quorum conſilio agerent omnia, quæ alicuius eſſent momenti; vt conſtat de Aſſuero Rege Perſarum, de quo legimus Eſther 1. 13. *Rex interrogauit ſapientes, qui ex more Regio ſemper ei aderant, & eorum faciebat cuncta conſilio, ſcientium leges ac iura maiorum.*

2 Secundo certum eſt, Reges Hebræorum, de quibus nunc agimus, habuiſſe etiam ſuos

Conſiliarios, vt nominatim conſtat de Dauide, Salomone, Roboam, Ochozia, Ioa, Ozia. Dauidis Conſiliarij fuerunt hi duo potiſſimi, Achitophel, & Chuſai Arachites. (ſecundo Regum 15.12. Et cap.16. verſu 16.) Achitophel poſtea defecit à Dauide, & adhæſit filio eius Abſaloni. Fuit autem vir prudentiſſimus, cui Scriptura dat hoc teſtimonium *Conſilium Achitophel, quod dabat in diebus illis, quaſi ſi quis conſuleret Deum: ſic erat omne conſilium Achitophel, & cum eſſet cum Dauid, & cum eſſet cum Abſolon.* (capite 16. v. 23.) Tandem, cum videret conſilium ſuum, quod dederat Abſoloni contra Dauidem, negligi, & conſilio Chuſai poſtponi, laqueo ſe ſuſpendit, cap. 17. 23. *Porro Achitophel videns, quod non fuiſſet factum conſilium ſuum, ſtrauit aſinum ſuum, ſurrexitque & abijt in domum ſuam, & in ciuitatem ſuam. & diſpoſita domo ſua, ſuſpendio interijt.*

3. Chuſai manſit fidelis Dauidi. Et vt magis illi prodeſſet, acceſſit Abſolonem, & ſimulauit ſe illi fideliter ſeruiturum, ſicut antea fideliter ſeruierat Dauidi patri ipſius. (cap.16.18.) Idq; propterea fecit. 1. vt coram intelligeret, quid Abſolon, ex conſilio Achitophelis, moliretur contra Dauidem. 2. Vt hoc ipſum conſilium, ſuo conſilio diſſiparet. 3. Vt Dauidem de his omnibus certiorem faceret. Quæ tria ex animi ſententia ſucceſſerunt. (capite 17. per totum.) An autem Chuſai, hac ſua ſimulatione, mentitus ſit, diſputant Interpretes. Serarius putat, ab officioſo mēdacio excuſari eum non poſſe.

poſſe. Quod probabile eſt. Et colligitur ex his ipſius verbis, quæ dixit Abſoloni: *Illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & vniuerſus Iſrael & cum manebo. Sed, vt & hoc inferam, cui ſeruiturus ſum? Nonne filio Regis? Sicut parui patri tuo, ita parebo & tibi.* Priora prudenter, poſteriora mendaciter dicta ſunt.

4. Conſiliarij Salomonis, poſt mortem ipſius facti ſunt conſiliarij Roboami, filij Salomonis. Habuit autem Roboam duplices conſiliarios: Alios ſenes & expertos, quos acceperat a patre ſuo: alios iuuenes & inexpertos, qui cum ipſo fuerant enutriti. (3. Regum 12. 6.) Priores dabant illi ſanum conſilium; poſteriores pernitioſum. Hos ſecutus eſt Roboam; ideoque & ſtulte fecit, & maiorem regni ſui partem amiſit. Quo ſpectat illud Eccleſiaſt. 47. 26. *Finem habuit Salomon, cum patribus ſuis: Et dereliquit poſt ſe, de ſemine ſuo, gentis ſtultitiam, & imminutum a prudentia, Roboam, qui auertit gentem conſilio ſuo*, id eſt, conſilio iuuenum, quod ipſe approbauit.

5. Ochozias ſeductus ab Athalia matre ſua, vſus eſt conſiliarijs ex domo impijſſimi Achabi, qui erat pater Athaliæ. De quo ſecundo Paralipomenon vigeſimoſecundo, verſu quarto: *Fecit Ochozias malum in conſpectu Domini, ſicut domus Achab. Ipſi enim fuerunt ei conſiliarij poſt mortem patris ſui, in interitum eius. Ambulauitque in conſilijs eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab, Rege Iſrael, in bellum contra Hazael Regem Syriæ.* Euentus conſilij & belli fuit malus, vt ibidem patet.

Et

Et hoc inſinuat illa particula: *In interitu eius.*

6. Ioas, initio regni, habuit optimum conſiliarium, Ioiadam Pontificem. Et optime ſe geſſit, quamdiu illius conſilio vſus eſt: peſſime, quando mortuo Pontifice, conſilio Principum aulicorum acquieuit. 4 Reg. 12. 2. *Fecit Ioas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada ſacerdos.* Et 2. Paralip. 24. 17. *Poſtquam autem obijt Ioiada, ingreſſi ſunt Principes Iuda, & adorauerunt Regem, qui delinitus obſequiis eorum, acquieuit eis. Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum ſuorum, ſeruieruntq; lucis & ſculptilibus, & facta eſt ira contra Iudam & Ieruſalem propter hoc peccatum.*

7. Ozias multa præclare geſſit ex conſilio & directione Zachariæ Videntis. Sic enim de illo legimus, 2. Paralip. 26. 5. *Exquiſiuit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum: Cumq; requireret Dominum, direxit eum in omnibus.* Iſte Zacharias (vt notant Lyranus, Dionyſius, Caietanus) putatur fuiſſe filius Zachariæ Pontificis, occiſi à Rege Ioas, & conſequenter nepos Ioiadæ Pontificis, de quo iam dictū eſt. Itaque per illum, tanquam Prophetam, Ozias Rex requirebat, id eſt, conſulebat Deum, & per illum à Deo in ſuis actionibus dirigebatur.

8. Nota. Ioiada Pontifex, & Zacharias Videns, quorum alter fuit conſiliarius Ioæ, alter Oziæ, debent dupliciter ſpectari. 1. quatenus erant viri boni & prudentes. 2. quatenus alter

erat

Digitized by Google

erat Pontifex, alter Propheta. Vtroque modo poterant dare conſilium. Priori quidem, ex prudentia humana. Poſteriori verò, ex oraculo ſeu reſponſo Dei. Nam Pontifices ſolebant coram Propitiatorio conſulere Deum, & ab eo reſponſa accipere. Similiter Prophetæ vel per internam allocutionem, vel per viſiones, vel per alia ſigna docebantur à Deo de futuris rerum euentibus. Hic poſterior modus erat certior priori. Et in eo Pontifices & Prophetæ ſuperabant alios conſiliarios, qui ſolum ex ſolertia & prudentia humana dabant conſilium; & ideo poterant errare. Vnde Dauid, Ioſaphat, & quidam alij Reges, vt eſſent tutiores in conſcientia, ſoliti erant in rebus maioris momenti conſulere Pontifices aut Prophetas, vt cap. 7. q. 4. §. 5. & ſeqq & cap. 8. explicatum eſt.

9. Nota 2. Ioas & Ozias, quod attinet ad pręſens inſtitutum, in duob. fuere ſimiles. 1. Quia ambo bene ſe geſſerunt initio regni, eo quod ambo haberent bonos conſiliarios ac directores: Ioas quidem Ioiadam Pontificem; Ozias verò Zachariam Videntem. 2. Ambo poſtea, mortuis illis conſiliariis, degenerarunt. Nam Ioas, mortuo Ioiada Pontifice, conceſsit publicum idololatriæ exercitium: Et Ozias, mortuo Zacharia Videntc, temerè vſurpauit ſibi officium ſacerdotale. Ex quo manifeſtè apparet ſalutem Regum ac Principum, magna ex parte, pendere à conſiliariis. Qui ſi tales ſint, quales eſſe neceſſe eſt, benè agitur: ſecus, ſi tales non ſint. Quod etiā oſtendūt alia exempla

iam

iam allata. Quales autem eſſe debeant, dicam ſeq. quæſt. §. 4.

QVÆSTIO XIV.

Quid Chriſtiani Reges ac Principes diſcere debeant ex iis, quæ hoc capite dicta ſunt?

1. MVlta ſanè. Et hæc quidem generatim. Primò, vt ſint viri boni. Vel, vt faciant, *quod rectum eſt in conſpectu Dei*, ſicut fecit Dauid, Aſa, Ioſaphat, Ioathan, Ezechias, Ioſias. Non poſſunt autem eſſe viri boni, niſi ſint Catholici, niſi coniuncti cum Deo, niſi iuſtitiæ amantes. Vt autem ſint tales, poſtulat illorum dignitas & Tituli, quibus ornati ſunt. Vocantur enim Dij, (Exod. 22.8. & Pſal. 81.6.) Vocantur Chriſti ſeu vncti Domini. [1. Reg. 24.11. & Pſal. 104.15. & Iſaiæ 45.1.] Vocantur ſerui, Miniſtri, Vicarij Dei, [2 Paralip. 6.15. & Rom. 13. 4] Vocantur lucernæ populorum, [2. Regum 21.17.] Nutritij Eccleſiæ. [Iſaiæ 49. verſu 23.] Hi tituli, vt veri ſint, requirunt magnam ſanctitatem.

Secundo: Vt non ſolum ſint boni, ſed etiam zeloſi in Catholica fide & religione: neque patiantur in ſuis regnis & prouinciis vllam aliam fidem, quam Catholicam doceri & exerceri. Non ſint ſimiles illis, de quibus dictum eſt: *Fecit bonum in conſpectu Domini, ſed tamen excelſa non abſtulit. Adhuc enim populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis.*

3. Ter-

5. Tertio, vt non contrahant matrimonia, vel affinitates, vel amicitiam, vel ſocietatem belli cum infidelibus. In quo genere peccarunt, & puniti ſunt, cum alij, cum Salomon, Ioram, Ioſaphat. Nam Salomon contraxit matrimonium cum filia Regis Ægypti, quæ erat idololatrica, Ioram cum Athalia, filia Regis Iſrael, quæ ſimiliter erat idololatrica. Vterq; malè, & malo euentu. Ioſaphat, tametſi alias bonus, iniit ſocietatem belli cum impio Achabo, & negotiationis cum Ochozia filio Achabi. Propterea dictum eſt illi: *Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris: Et idcirco iram quidem Domini merebaris; ſed bona opera inuenta ſunt in te, eo quod abſtuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum patrum tuorum.* (2. Paralip. 19.) Et iterum: *Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritæq; ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.* [ibidem c. 20. v. 37.] Audiant hoc Chriſtiani Principes. Si volunt vxores ducere, amicitias contrahere, belli aut nauigationis ſocietatem inire; abſtineant à conſortio Turcarum & aliorum infidelium. Alioqui, dicetur ipſis, quod pio Ioſaphat dictũ eſt: Quia habuiſtis fœdus cũ infidelibus, percuſſit Deus opera veſtra: contritæ ſunt naues veſtræ: amiſſa victoria: theſauri conſumpti: ſubditi ad egeſtatem redacti: familiæ extinctę. Non deſunt exempla, quibus id confirmem. Sed quia nota & recentia malim prætermittere.

4. Quar-

4. Quarto, Vt habeant apud ſe bonos Conſiliarios: Non iuuenes, imperitos, inexpertos, ſicut habuit Roboam: non idololatras aut hæreticos, ſicut habuit Ochozias: non perfidos & infideles, qualis fuit Achitophel: Sed qui ſincerè Catholici ſint; qui periti, prudentes, experti, cordati; qui immunes ab auaritia & adulatione; qui liberi à paſſionibus & inordinatis affectibus; qui pacis, iuſtitiæ, patriæ amantes, qui religionis & Eccleſiæ patroni: Deniq; quibus vnicus ſcopus ſit, vbique Dei honorem & bonum publicum promouere. Procul verò faceſſant, & ab omnibus Regum ac Principum aulis arceantur illi, qui palam quidem ſuam operam addicunt Principi Catholico, & ordinarium ſtipendium ab eo percipiunt, ſed occulta conſpiratione de duplicato vel triplicato paciſcũtur cum alio Principe hæretico aut infideli, ea conditione, vt quidquid apud Catholicos in ſecreto conſilio deciſum eſt, ei integrè aperiant, & de omnibus certiorem faciant. Non Conſiliarij iſti, ſed proditores ſunt. Et tamen non paucos eſſe, fama eſt.

5. Et hæc quidem communia ſunt, quæ diſcant Reges ac Principes Chriſtiani. Speciatim verò iſta imitentur. Primo, Dauid in rebus magni momenti conſulebat Deum. 2. Aſa matrem ſuam, quæ erat Princeps in ſacris Priapi, amouit ab officio, nolens illam offendere, quã Deum. 3. Ioſaphat miſit Leuitas & Sacerdotes, vt in omnibus ciuitatibus docerent populum legem Dei. 4. Ioas curauit inſtaurari templum Domi-

Domini. 5. Amaſias, collecto duplici exercitu contra Idumæos, altero ex populo Iuda, altero ex populo Iſrael, monitus à Propheta, vt poſteriorem tanquam hæreticum dimitteret, mox obtemperauit, & victoriã obtinuit. Quã non obtinuiſſet, ſi vtroque exercitu pugnaſſet. 6. Ozias in omnem euentum mature proſpexit regno ſuo de firmis munitionibus, & omni belli apparatu. Ideoque terrori erat vicinis hoſtibus. 7. Ezechias reformauit cultum Dei, & in quauis occurrente neceſſitate ad Deum confugiebat. 8. Ioſias populum adiurauit, vt inito cum Deo fœdere, promitteret ſe ſeruaturum legem à Deo datam.

6. Hæc caueant. Primo, Saul amiſit regnũ, quia non obediuit Deo & Samueli. 2. Dauid, tempore pacis & proſperitatis, in adulterium lapſus eſt. 3. Salomon, Regum ſapientiſſimus, per mulieres deprauatus, & idololatra factus. 4. Roboam, quia relicto ſeniorum conſilio, ſecutus eſt conſilium imperitorum aulicorum, qui præter delitias aulicas, nihil nouerant, maiori parte ſui regni ſpoliatus eſt. 5. Aſa, cæteroqui bonus, cum laboraret podagra, magis in Medicorum arte, quàm in Dei ope confidebat. Quod in illo reprehenſum eſt. 6. Ioram, cum antea eſſet Catholicus, & Catholico natus parente, accepit vxorem hæreticam: & in gratiam illius hæreticus factus eſt. Sed non impune. Nam incredibili dolore aliquot perſeuerantibus annis, tandem egeſtis viſceribus, miſerè periit. 7. Ochozias, patri ſimilis, à matre

in hæreſin pertractus eſt, & in pœnam defe-
ctionis, à Iehu Rege Iſrael interfectus. 8. Ioas
Rex Catholicus, mortuo Ioiada Pontifice, a
quo dirigebatur, conceſſit publicum exerci-
tium falſæ religionis in gratiam Nobilium au-
licorum. Et poſtea a ſeruis ſuis interfectus eſt.
9. Amaſias, propter eandem culpam, à ſuis
trucidatus. 10. Ozias, ob vſurpatum temere
officium ſacerdotale, lepra percuſſus. 11. A-
chaz, propter cultum impiæ religionis, ſæpe
bello oppreſſus. 12. Manaſſes, quia reſtituit
idololatriam, quam pater eius exterminaue-
rat, catenis vinctus, & in captiuitatem abdu-
ctus. 13. Amon, ſimili de cauſa, in propria do-
mo à ſuis ſubditis iugulatus. 14. Sedecias, quia
non ſeruauit fidem Nabuchodonoſori datam,
effoſſis oculis, in Babylonem ductus. Deniq;,
vt alia omittam, Ieroboam, primus Rex Iſrael
vt regnum ſuum confirmaret, ſubditos abſtra-
xit à vera religione, vt hoc modo, vera religio-
ne deſtitutos, facilius contineret in rebellio-
ne, ne ad legitimum ſuum Regem, à quo defe-
cerant, reuerterentur. Nam ſicut Catholica
religio aptiſſima eſt, vt ſubditos efficiat pios,
& Magiſtratui ſuo obtemperantes: ita hæreſis
ad rebelliones & defectiones concitandas
efficaciſſima. Res nota, & multis exem-
plis, tum hoc tempore, tum ſupe-
riori ſæculo confirmata.

CA

CAPVT XVII.

De Bello, Caſtris, & munditia Caſtrorum.

QVæritur 1. An bellum fuerit licitum in vet. Teſtamento? 2. Quænam fuerint leges belli à Deo præſcriptæ? 3. Quæ iuſtæ cauſæ gerendi bellum? 4. An Iudæi potuerint bellum gerere contra Iudæos? 5. An contra quoſuis Gentiles? 6. An in bello potuerint implorare auxilium à Gentilibus, ſeu infidelibus? 7. Quinam Iudæorum Reges aut Principes feliciter geſſerint bellum? 8. Quid in lege Moſaica ſtatutum fuerit de munditia caſtrorum?

QVAESTIO. I.

An bellum fuerit licitum in veteri Teſtamento?

1. MAnichæi docuerunt, bellum ex natura rei illicitum eſſe, & ideo Moyſen, Ioſue, Dauidem, & alios V. Teſt. Reges ac Principes qui bella geſſerunt, tanquam impios accuſabant, vt refert Auguſtinus lib. 22. contra Fauſt. cap. 74. & ſeqq. Nos duo aſſerimus. 1. Bellum ex natura rei licitum eſſe. 2. Ex eo verò colligi, etiam Iudæis in veteri Teſtamento fuiſſe lici-

licitum, præſertim cum illis ſpecialiter non fuerit prohibitum.

2. PRIMA CONCLVSIO. Bellum ex natura rei tunc licitum eſt, quando adſunt hæ tres conditiones. 1. Legitima auctoritas indicendi bellum: qualis eſt in Principe vel Republica, non agnoſcente ſuperiorem in temporalibus. 2. Iuſta cauſa. 3. Recta intentio. Tunc illicitum, quando vel omnes, vel aliqua earum conditionum deeſt. Ita D. Thomas 2-2 quæſt. 40. art. 1. Et quidem ſi deſit prima vel ſecunda conditio, non ſolum charitati, ſed etiam iuſtitiæ contrarium eſt cum onere reſtitutionis. Si deſit ſola tertia, non eſt contrarium iuſtitiæ, ſed charitati, vt bene notat Bellarminus lib. de Laicis c. 15.

3. Ratio concluſionis eſt, quia bellum vel eſt defenſiuum, quod ſolius defenſionis cauſa ſuſcipitur: vel offenſiuum, ſeu aggreſſiuum, quod ad vindicandam ſeu cōpenſandam iniuriā infertur. Si defenſiuum, conſtat ex natura rei licitum eſſe. Nam ſi iure naturali licitum eſt homini priuato, vim vi repellere: multo magis id licitum eſt Principi aut communitati. Si offenſiuum, tunc etiam licitum eſt propter ſimilem rationem. Nam ſi homo priuatus poteſt aduerſario ſuo intentare litem, vel actionem iniuriarum, per viam iuris: cur Princeps vel communitas non poſſit idem facere per viam belli, quando via iuris non eſt ſufficiens? Alioqui publica iniuria, quæ Principi vel communitati facta eſt, nunquam poſſet reſarciri aut vindicari.

dicari

Digitized by Google

dicari: & conſequenter, nec publica iuſtitia & indemnitas cuſtodiri, quod eſt abſurdum.

4. Dices: Etiamſi ſeruentur conditiones, quæ in concluſione aſſignatæ ſunt, nihilominus bellum videtur eſſe contrarium paci charitatis. Nam inter illos, qui bellum contra ſe mutuo gerunt, non eſt pax, ſed pugna & diſſenſio. Reſpondeo. Ex parte illius, qui iniuſtam cauſam fouet, aut malam intentionem habet, contrarium eſt paci charitatis. De hoc nemo dubitat. At ex parte alterius, qui iuſtam cauſam fouet, & rectam habet intentionem, non eſt contrarium, ſed cōforme charitati. Quod ſic oſtendo. Homo priuatus, qui ex charitate diligit ſe & proximum ſuum, poteſt ſecundũ ordinem charitatis præferre ſe proximo. Vt ſi occurrat caſus, in quo vel ipſe, vel proximus debeat pati aliquod damnum, vel incommodum; poteſt ſalua charitate, ſeipſum ſaluare cum damno vel incommodo proximi, modo non faciat iniuriam proximo; vt Theologi cōſtanter docent. Idem dico de Principe, vel communitate. Si ergo Principi inferatur iniuria ab alio Principe, poteſt ſalua charitate vindicare iniuriam per bellum, & ſe indemnem conſeruare. In quo facto ſeruatur ſimul charitas & iuſtitia. Charitas, quia ſeruatur regula charitatis. *Proximus ſum egomet mihi.* Iuſtitia, quia officium iuſtitiæ eſt, illatam iniuriam legitime vindicare.

5. Secvnda Conclvsio. Bellum fuit licitum in veteri Teſtamento ſeruatis illis cō-

ditionibus, quæ ſupra poſitæ ſunt. Ratio ſumitur ex dictis. Nam quod ex natura ſua licitum eſt, hoc etiam licitum fuit Iudæis, niſi ſpeciali mandato fuerit illis prohibitum. At bellum ex natura ſua licitum eſt, vt dixi. Nec vllo ſpeciali mandato fuit Iudæis prohibitum, cum nullum extet tale mandatum in veteri Teſtamento. Et confirmatur tripliciter. Primo quia Deus non ſolum permiſit bellum in veteri Teſtamento, ſed etiam imperauit. (Num. 25. 16. & 1. Reg. 15. 2. & alibi.) Secundo, præſcripſit leges & præcepta gerendi bellum, vt dicam ſequenti quæſtione. Tertio, laudantur in Scriptura, qui in veteri Teſtamento fortiter ſe geſſerunt in bello. Sic laudatur Abrahamus, (Gen. 14. 19.) ſic Leuitæ (Exodi 32. 29.) ſic Gedeon, Barac, Sampſon, Iephte, Samuel, Dauid, & alij. (Heb. 11. 32.)

QVÆSTIO II.

Quæ fuerint leges belli à Deo præſcriptæ in veteri Teſtamento?

1. RESPONDEO. Erant variæ. Nam quædam obligabant, quando caſtra erant mouenda de loco in locum. Aliæ quando eundum ad prælium. Aliæ, quando iam inchoandum prælium. Aliæ, quando ciuitas obſidenda. Aliæ, quando obſidio continuabatur. Aliæ denique quando victoria parta.

2. Pri-

2. Primo igitur, quando caſtra erant mouēda, obligabat hæc lex, Numerorum. 10. verſ. 2. *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare poſſis multitudinem, quando mouenda ſunt caſtra. Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad oſtium tabernaculi fœderis. Si ſemel clangueris, venient ad te Principes, & capita multitudinis Iſrael. Si autem prolixior atque conciſus clangor increpuerit, mouebunt caſtra primi, qui ſunt ad orientalem plagam. In ſecundo autem ſonitu & pari vlulatu tubæ, leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem. & iuxta hunc modum reliqui facient, vlulantibus tubis in profectionem. Quando autem cōgregandus eſt populus, ſimplex tubarum clangor erit, & non conciſe vlulabunt. Filij autem Aaron Sacerdotes clangent tubis: eritque hoc legitimum ſempiternum in generationibus veſtris.*

3. Hæ tubæ debebant eſſe argenteæ; tum propter reuerentiam diuini cultus, tum vt eſſent magis ſonoræ. Seruiebant autem ad varios vſus. 1. ad conuocandum populum ad concionem, iuxta oſtium tabernaculi. 2. ad conuocandos principes ad conſultationem. 3. ad mouēda caſtra. Quę tria patent ex citato textu. 4. ad bellum. 5. ad feſta & ſacrificia. Hæc duo patent ex textu ſequenti in eodem capite. Debebant autem inflari a Sacerdotibus. Et ex modo inflandi conſtabat, in quem vſum inflarentur, vt ex textu colligitur.

4. Secundo, quando eundum erat ad prælium, triplex lex obligabat. Primo, Num. 10. 9.

Si exieritis ad bellum de terra veſtra contra hoſtes, qui dimicant aduerſum vos, clangetis ululantibus tubis, & erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro, vt eruamini de manu inimicorum veſtrorum. Secunda, Deut. 23. 9. *Quando egreſſus fueris ad uerſus hoſtes tuos in pugnam, cuſtodies te ab omni re mala,* id eſt, ab omni peccato, vt à ſcortationе, ebrietate, rapinis, iuramētis, blaſphemiis, duellis, æmulationibus. Itemq; ab omni immunditia legali. Tertia, Deuteronom. 20. 5. *Duces per ſingulas turmas, audiente exercitu, proclamabant: Quis eſt homo, qui ædificauit domum nouam, & non dedicauit eam? vadat, & reuertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius dedicet eam. Quis eſt homo, qui plantauit vineam, & necdum fecit, eam eſſe communem, de qua vesci omnib. liceat? Vadat, & reuertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis eſt homo, qui deſpondit vxorem, & non accepit eam? Vadat, & reuertatur in domum ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam.* Itaque, vt ſummatim dicam, quando ibatur ad prælium, hæc tria debebant ſeruari. 1. Inflandæ erant tubæ per modum vlulatus ad implorandum à Deo ſubſidium. 2. Omnes debebant eſſe puri à peccato, & immunditia legali. 3. Nō admittebantur pauidi, ſponſi, nouam domum aut vineam ædificantes.

5. Tertio, quando iam prælium erat inchoandum, ſeruabatur hæc lex, Deuterono. 20. 2. *Appropinquante iam prælio, ſtabit Sacerdos ante aciem, & ſic loquetur ad populum: Audi Iſrael*

Pal

vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committitis, non pertimeſcat cor veſtrum. Nolite metuere, nolite cedere, ne formidetis eos. quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Magna conſolatio.

6 Quarto, quando ciuitas erat obſidenda, dabatur hæc lex, Deut 20. 10. *Si quando acceſſeris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primũ pacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea eſt, ſaluabitur, & ſeruiet tibi ſub tributo. Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam. Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne, quod in ea generis maſculini eſt, in ore gladij, abſq; mulieribus & infantibus, iumentis & cæteris, quæ in ciuitate ſunt. Omnem prædam exercitui diuides, & comedes de ſpoliis hoſtium tuorum quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis ciuitatibus, quæ à te procul valde ſunt, & non ſunt de his vrbibus, quas in poſſeſſionem accepturus es. De his autem ciuitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere, ſed interficies in ore gladij, Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chananæũ, Pherezæum & Heuæum, & Iebuſæum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus: ne forte doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipſi operati ſunt dijs ſuis, & peccetis in Dominum Deum veſtrum.*

7 Quinto, quando obſidio ciuitatis continuabatur, debebat ſeruari hæc lex, Deut. 20. 19. *Quando obſederis ciuitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, vt expugnes eam, non*

ſuccides arbores, de quibus veſci poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem: quoniam lignum eſt, & non homo, nec poteſt bellantium contra te augere numerum. Si qua autem ligna non ſunt pomifera, ſed agreſtia, & in cæteros apta vſus, ſuccide, & inſtrue machinas, donec capias ciuitatem, quæ contra te dimicat.

8. Seſto, quando victoria erat parta, ordinariè non licebat occidere innocentes, vt mulieres, infantes, & pecora. Hoc colligitur ex dictis, Deut. 20. 13. *Percuties omne, quod in ea generis maſculini eſt, in ore gladij, abſque mulieribus, & infantibus, & iumentis.* Nonobſtante hac lege ordinaria, mandabat aliquando Deus, vt etiam mulieres, infantes, & iumenta interficerentur, vt 1. Reg. 15. verſu 3. *Vade, & percute Amalec, & demolire vniuerſa eius. Non parcas ei, ſed interfice à viro vſque ad mulierem, & paruulum atque lactantem, bouem & ouem, camelum & Aſinum.* Aliquando, vt omnes mulieres exceptis puellis & virginibus. Num. 31. 17. *Cunctos interficite, quidquid eſt generis maſculini, etiam in paruulis: Et mulieres, quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & omnes fœminas virgines reſeruate vobis.* In his, & ſimilibus caſibus, Dei iuſſio pro lege eſt, vt ex Auguſtino notat Serarius in caput 6. Ioſue, quæſt. 36.

9. Quæres, quid Deus promiſerit Iudæis, ſi ſeruarent has leges bellicas? Reſpondeo. Hæc duo. Primo, *Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis.* Leuit. 26 verſu 7. Se-

cundò,

cando, *perſequentur quinque de veſtris centum a-lienos: Et centum de vobis decem millia: cadent inimici veſtri gladio in conſpectu veſtro.* ibidem v. 8. Si autem non ſeruarent, minatus eſt contrarium: *ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubijciemini his, qui oderunt vos, fugietis, nemine perſequente.* ibidem v. 17. & ſequentibus. Vide plura Deut. 28. verſ. 7. & 25.

10. Hinc diſcant Chriſtiani, quomodo ſe gerere debeant in bello. Tametſi enim quædam ex ſupradictis legibus fuerint ceremoniales, quæ iam abrogatæ ſunt; tamen aliquæ erant morales quæ nunquam abrogantur, ſed æque nunc obligant Chriſtianos, ac olim Iudæos obligabant. Cuiuſmodi ſunt hæ. 1. vt ſint puri ab omni peccato. 2. vt ſeruent ordinem præſcriptum in caſtris. 3. vt confidant in Deum & ab ipſo petant ſubſidium. 4. vt parcant innocentibus, quantum fieri poteſt. 5. vt hoſti offerant prius pacem, antequam illum bello offenſiuo inuadant. Si ſeruarentur hæ leges à Chriſtianis, fœlicius pugnarent contra hoſtes, quam hactenus pugnarunt. At raro ſeruantur. Nam multi inter milites ac Duces ſolent eſſe ſcortatores, ebrioſi, blaſphemi, raptores, & ſimilibus flagitiis inquinati, qui merito à Deo deſeruntur, & infœliciter rem gerunt.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

Quæ fuerit iuſta cauſa gerendi bellum in veteri Teſtamento?

1. SVppono, iuſtam cauſam ſuſcipiendi bellum, generatim loquendo, eſſe grauem iniuriam, quæ alicui Principi aut Reipublicę, vel imminet, vel facta eſt. Si imminet, vt impediatur per bellum defenſiuum, iure defenſionis. Si facta eſt, vt vel reſarciatur per bellum offenſiuum, iure iuſtitiæ commutatiuæ: vel vindicetur, iure iuſtitiæ vindicatiuæ. Vide Auguſtinum quæſt. 10. ſuper Ioſue. D. Thomam q.40. art. 4. Molinam de iure & iuſtitia diſp.102.

2. Hoc poſito, quæſtio eſt, quænam fuerint ſpeciales cauſæ belli in veteri Teſtamento? Vel, propter quas iniurias, legitimè indicta fuerint bella in veteri Teſtamento? Reſpondeo. Ex ſcriptura colliguntur hæ cauſæ. Prima, publica Principis contumelia. Sic Dauid mouit bellum contra Hanon Regem Ammonitarum, eo quod nuncios à Dauide miſſos affeciſſet magna ignominia, quę deſcribitur 2 Regum 10. 4. his verbis: *Tulit itaque Hanon ſeruos Dauid, raſitque dimidiam partem barbæ eorum, & præcidit veſtes eorum medias vſque ad nates, & dimiſit eos.*

Secunda, rebellio ſubditorum. Sic idem Dauid ſuſcepit bellum contra Seba filium Bo-

chri,

chri, qui cum quibuſdam alijs ſeparauerat ſe à Dauide, legitimo ſuo Rege. 2. Reg. 20.1.

Tertia, Defenſio malefactorum, ne iuſtè puniantur. Sic filij Iſrael pugnauerunt contra Beniamitas, eo quod nollent tradere quoſdā ex ſua tribu, qui nefandum flagitium perpetrauerant. Quin eos potius defendebant. Iudic. 20.1.

Quarta, Suppetiæ inimicis latæ. Sic Dauid percuſſit viginti duo millia virorum de Syria Damaſci, quia ſuppetias tulerant Adarezer Regi Soba 2. Reg. 8.5.

Quinta, negatio innoxij tranſitus per alienam terram, qui iure naturali negari non poteſt. Sic Iſraelitę indixerunt bellum Arad Regi Chananęo, quod negaret illis tranſitum per ſuam prouinciam. Num. 21.1.

Sexta, Violatio fœderis. Sic Rex Ioram indixit bellum Regi Moab, qui nolebat illi ſoluere centum millia ouium, quæ ex antiquo fœdere tenebatur ſoluere. 4. Reg. 3.5.

Septima, idololatria ſubditorum. Sic Moyſes cum filijs Leui, bello aggreſſus eſt filios Iſrael, & interfecit triginta tria millia hominū, propterea quod aureum vitulum adoraſſent. Exodi 32.26.

QVÆSTIO IV.

An Iudæi potuerint bellum gerere contra Iudæos?

1. RAtio dubitandi eſt, quia quando Roboam Rex cum domo Iuda & Beniamin, voluit bellum gerere contra domum Iſrael, (qui omnes ex vtraque parte erant Iudæi) dixit illi Deus per Prophetam: *Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros, filios Iſrael.* 3. Regum 12. verſu 24. Et tamen Roboam habuit legitimam cauſam inferendi bellum, quia volebat ſubditos rebelles ad obedientiam reuocare. Ergo quod prohibitus fuerit gerere bellum, non erat alia cauſa, quam quia volebat illud gerere contra Iudæos, fratres ſuos.

2. Sed contrarium facilè probari poteſt ex dictis. Primo, exemplo Moyſis & Leuitarum, qui pugnarunt contra fratres ſuos, propter peccatum idololatriæ commiſſum. Exodi 32. verſu 26. Secundò, exemplo filiorum Iſrael, qui communi conſenſu, & conſulto prius Deo, pugnarunt contra Beniamitas, & totam ferè ipſorum tribum extinxerunt. Iudicum 20. per totum. Tertiò, exemplo Dauidis, qui pugnauit contra ſubditos rebelles. 2. Regum 20. verſu 1. Accedit etiam quod ſi Iudæi contra Iudæos non potuiſſent bellum gerere, non

potuiſ-

potuiſſet inter illos conſeruari iuſtitia, nec iniuria vindicari. Nam ſæpe contingit, vt iniuria ab vna parte illata, non poſſit vindicari, niſi bello. Et ſi non vindicaretur, nulla ſeruaretur iuſtitia in communitate, quod eſt abſurdum. Denique conditiones illæ. quæ efficiunt, vt bellum ſit iuſtum & legitimum, tam benè reperiri poſſunt inter homines eiuſdem gentis, quam inter extraneos.

3. Nec obſtat exemplum Roboam. Nam is non eſt iuſſus ceſſare à bello, ex eo præciſè, quod illud ſuſcepiſſet contra fratres ſuos; ſed ex eo, quod vellet illos ad ſuum regnum reducere, quod erat contra Dei ordinationem. Nam Deus volebat regnum Salomonis, propter ipſius peccata, in duas partes diuidere: & maiorem partem dare Ierobam, ſeruo Salomonis; minorem verò relinquere Roboam, filio Salomonis. Roboam autem nitebatur totum regnum ſolus obtinere, & omnes, qui adhęrebant Ieroboam, ad ſe reducere. Et quia hoc volebat perficere armata manu, monitus eſt à Deo, vt à cepto deſiſteret. 3. Reg. 12. 21. & ſequentibus.

QVÆSTIO V.

An Iudæi potuerint bellum gerere contra quoſuis Gentiles?

1. RESpondeo. Poterant, ſeruatis conditionibus ſupra poſitis. Nam ſi Gẽtiles, quicunque tandem illi fuiſſent, vel iniuſtè inuaſiſſent Iudæos, vel grauem aliquam iniuriam irrogaſſent, poterant ipſi ſe defendere, & illatam iniuriam vindicare. Sic fecerunt contra Chananęos, Amorrhęos, & Madianitas, tempore Moyſis. Sic contra habitatores Iericho, & Hai, & vicinarum ciuitatum, tempore Ioſue. Sic contra Syros, Madianitas, Amalecitas, Ammonitas, Philiſtæos, tempore Iudicum. Sic contra eoſdem Philiſtæos, Syros, Arabes, Æthiopes, Moabitas, Idumæos, tempore Regum. Sic contra Antiochum, Apollonium, Nicanorem, Lyſiam, Gorgiam, Bacchidem, Tryphonem, Alexandrum, tempore Machabęorum. Et ratio eſt, quia ſicut homo priuatus, iure naturali, poteſt ſe legitimè defendere contra quemcunque iniuſtum inuaſorem, aut iniuriantem; ita etiam Princeps vel Reſpublica poteſt.

2. Dices. Deus per Prophetam prohibuit Iudæos, ne ſuſciperent bellum contra Nabuchodonoſorem Regem Babylonis, ſed ſponte ſe illi ſubijcerent. Ierem. 27. 12. Reſpondeo. Verum eſt, quia Iudæi non poterant iuſto bel-

lo de-

Google

Iudæi de quo hic agimus, contra Regem illum pugnare. Idque ex duplici capite. Primo, quia Deus dederat Nabuchodonoſori regnum Iudæ, & omnia regna vicina. Ierem. 27.6. Ergo nec Iudæi, nec aliarum populi poterant ullo bello hanc dominationem impedire. Secundo, quia Iudæi propter ſua peccata meriti erant hanc pœnam, vt ſeruirent Nabuchodonoſori: Et niſi vellent ipſam ferre cum ſubiectione, futurum erat, vt grauiorem pœnam [illegible], ibidem verſu duodecimo. Ergo non poterant iuſto bello reluctari.

QVÆSTIO VI.

An Iudæi in bello potuerint implorare auxilium a gentilibus & infidelibus?

1. Aliqui affirmant, quia *Aſa Rex Iuda* implorauit auxilium Benadad Regis Syriæ in bello contra Regem Iſrael 2. *Paralip.* 16.2. Similiter Iudas Machabæus iniit fœdus cum *Romanis* Gentilibus, vt in bello ſe mutuo iuuarent. 1. Machab. 8.1.

2. Alii negant, quia *Deus* ſeuere prohibuit Iudæis, ne contraherent fœdus & amicitiam cum infidelibus: Et grauiter puniti ſunt, [illegible] Deut. 7.2. & Ioſue 23.12. & Iudic. 2.2. Et quia non obtemperarunt [illegible]. Nam Deus permiſit il-

bus à gentilibus oppreſſi, & in ſeruitutem [illegible] ex lib. Iudicum, & libro 4. Regum & libris Tobiæ, Eſther, Prophetarum [illegible] ſuppoſitis [illegible] eſt, ſint ſequentes Concluſiones.

3 PRIMA CONCLVSIO. [illegible] naturæ [illegible] in bello iuſto [illegible] [illegible] infidelium [illegible] lis Dominicus Bannez in 2. 2. q. [illegible] Dub. 7. & [illegible]. Ratio eſt, quia fideles poſſunt [illegible] bello contra quoſcunque hoſtes: ergo poſſunt etiam [illegible] in iuſto bello contra quoſcunque hoſtes: ergo licitum eſt ab iis petere [illegible] in iuſto bello. [illegible] loquendo, [illegible] poteſt ab omnibus tam fidelibus [illegible] infidelibus exerceri. Argumentum [illegible] bello, vel [illegible] in iuſto bello, eſt [illegible]: ergo poteſt ab omnibus exerceri. 2 [illegible] in iuſto bello [illegible] [illegible] Elephantorum, & aliorum [illegible]: ergo etiam hominum infidelium. 4. [illegible] in iuſto bello [illegible] contra fideles [illegible] ergo [illegible] petere [illegible] [illegible] exemplo Dauidis, qui [illegible] Achis Regi Philiſthinorum [illegible] Iſrael. 1. Reg. 28. & 29. Videatur [illegible] c. 28. q. 5.

4. SECVNDA CONCLVSIO. [illegible] [illegible] Iudæi [illegible] prohibebantur [illegible] [illegible]. Probo, ratione [illegible]

[illegible] qui per [illegible] sic ex [illegible] & [illegible] Laodi [illegible] Deut. [illegible] & alijs [illegible] periculis, ex [illegible] penitus [illegible] Non leuauit Rex Moab 4. Reg. 3. Nec Demetrius 1. Machab. [illegible] Nec Tryphon 1. Machab. 13. 48. Nec Ptolomeus 1. Machab. [illegible] Nec mutua[illegible] Tertia ratio [illegible] quod erat duplex. [illegible] iudæorum [illegible] populo [illegible] in Deum. Quod [illegible] contra legem Dei [illegible]. Et hoc nomine reprehensus fuit [illegible] Iudæ [illegible] Rege [illegible] [illegible] Regem [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] in bello, [illegible] res iudæorum in bello, sic etiam [illegible] esse socij & fautores in impietate, quod [illegible] erat secundum [illegible]. Vnde [illegible] Iosaphat Regi Iuda, qui [illegible] Regi [illegible] 2. Paralip. [illegible] [illegible]

QVÆSTIO VII.

Quinam Iudæorum Reges aut Principes fœliciter geſſerint bellum?

1. RESpondeo. Illi potiſſimum, qui ſeruarūt leges belli à Deo præſcriptas. Et maximè, qui ſpem ſuam ponebant in Deo, & ab eo ſubſidium petebat. Sic fecerunt Moyſes, Ioſue, Othoniel, Aod, Barac, Gedeon, Iephte, Sampſon. Sic fecit Rex Dauid, quando conſulto prius Deo, pugnauit contra hoſtes. Sic Abia Rex Iuda, quando pugnauit contra Ieroboam, Regem Iſraël, [illegible] fiduciam collocauit in Deo. 2. Paralip. 13.4. & ſequentibus. Sic Ioſaphat Rex Iuda, qui omnibus in circuitu hoſtibus erat terrori, quia Deus pugnabat pro ipſo. 2. Paralip. 17. 3. & 10. Sic Ezechias, quando obſeſſus à Sennacherib Rege Aſſyriorum cum ingenti exercitu, orauit Dominum pro liberatione, & obtinuit. Nam Angelus Domini miſſus in caſtra Aſſyriorum vna nocte percuſſit centum octoginta quinque millia hoſtium. 2. Paralip. 32. 21. & 4. Reg. 19. 35. Sic Machabæi, quorum bella & victorias deſcribuntur in libris Machabæorum. Illi verò infœliciter pugnarunt, qui neglecto Deo confidebant in multitudine & potentia ſuorum exercituum.

QVÆSTIO VIII.

Quid in lege Moſaica ſtatutum fuit de munditia caſtrorum?

1. GEneralis lex erat hæc, Deut. 23. 14. *Sint caſtra tua ſancta, & nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te: Dominus enim Deus tuus ambulat in medio caſtrorum, vt eruat te, & tradat inimicos tuos tibi.* Speciatim verò ſtatuta fuerunt hæc tria. Primo, *Si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus ſit ſomnio, egredietur extra caſtra, & non reuertetur, priuſquam ad veſperam lauetur aqua: & poſt ſolis occaſum regredietur in caſtra.* ibidem verſu 10. Secundo, *Habebis locum extra caſtra, ad quem egrediaris ad requiſita naturæ, gerens paxillum in balteo: cumque ſederis, fodies per circuitum, & egeſta humo operies, quo releuatus es.* ibidem verſu 12. Tertio, *Præcipe filiis Iſrael, vt eiiciant de caſtris omnem leproſum, & qui ſemine fluit, & qui pollutus eſt ſuper mortuo.* Num. 5. verſu 2.

2. Igitur caſtra debebant eſſe munda à pollutione, & ſemine, & fluore, & lepra, & immunditia legali ex mortuo contracta. Idque duplici de cauſa. Primo, propter Arcam Dei, quæ erat in medio caſtrorum, in qua Deus dicebatur habitare. Secundo, ad conſeruandam militum valetudinem. Quæres, an illa lex ſemper obligauerit Iudæos? Abulenſis putat, tunc ſolum obligaſſe, quando Iudæi erant in

drio 10: non autem poſtea, quando Iud[illegible] in terra promiſſionis. Nihilominus Iſraelitæ, de quibus ſupra cap. 10. dictum eſt, [illegible] iam in Iudæa [illegible] eandem legem [illegible] ſexi [illegible] lib. 2. de bello Iudaico [illegible] [illegible] legis & [illegible] ac Cornelium in cap. 2. Deuteronomij.

CAPVT XVIII.

De Furto & Vſura.

1. DVo quæri poſſunt: 1. Quæ fuerunt leges [illegible] 2. An [illegible] nec [illegible] Ad primum ita reſpondeo. Principalis lex circa furtum fuit hæc: *Non furtum facies.* Exod. 20. v. 14. [illegible] renouata [illegible]

Prima. Non accipies unuſquiſque proximum ſuum. Leuit. 19. 11.

Secunda. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si leſeritis eos, clamabunt ad me, & ego exaudiam [illegible] vos gladio. Sic erunt uxores veſtræ viduæ, & filii veſtri pupilli. Exod. 22. 22. & Deut. 10. [illegible]

Tertia. Non facietis iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura. Leuit. 19. 35.

Quarta. Statera iuſta & æqua ſint pondera, iuſtus modius, æquuſque ſextarius. Ibidem v. 36.

Quin-

Quinta. Non habebis in ſacculo diverſa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iuſtum & verum & modius æqualis & verus erit tibi. Deut. 25,13.

Sexta. Non aſſumes & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in poſſeſſione tua. Deut. 19,14.

Septima. Non facies quod iniquum eſt, nec iniuſte iudicabis. Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuſte iudica proximo tuo. Levit. 19,15.

Octava. Qui percuſſerit animal, reddet vicarium, id eſt animal pro animali. Levit. 24. v.18.

Nona. Si quis furatus fuerit bovem aut ovem, & occiderit vel vendiderit, quinque boves pro uno bove reſtituet, & quatuor oves pro una ove. Exod. 22,1.

Decima. Si inventum fuerit apud eum quod furatus eſt, aut aſinus, aut ovis, duplum reſtituet. ibidem v. 4.

Undecima. Si non habuerit, quod pro furto reddat, ipſe venundetur. ibidem v. 3.

Duodecima. Occidens furem nocturnum innocens habeatur: occidens vero furem diurnum occidatur. ibidem v. 2.

Decimatertia. Qui damnum fecerit proximo, confitebitur peccatum ſuum, & compenſabit damnum, & inſuper addet quintam partem. Num. 5,6.

Decimaquarta. Si læſerit quiſpiam agrum

vel vineam, & dimiſerit iumentum ſuum, vt depaſcatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro ſuo vel in vinea, pro damni æſtimatione reſtituet Exodi 22. c.

Decimaquarta. Si egreſſus ignis inuenerit ſpinas, & comprehenderit aceruos frugum, ſiue ſtantes ſegetes in agris, reddet damnum, qui ignem ſuccenderit, ibidem c. 6.

Decimaquinta. Plagiarius, qui furatus fuerit hominem et vendat, morte moriatur Deut. 24. a.

Dices, Aliquæ ex illis legibus videntur inter ſe pugnare, octaua, nona & decima. Nam octaua præcipit ſimplum reſtitutionis, quæ [illegible] quintuplum. Decima duplum. Reſpondeo. Non pugnant, ſed diſcrepant. Primo, quia octaua eſt moralis, [illegible] iudiciales, [illegible] ex libera voluntate legiſlatoris. Deinde, octaua præcipit, quod omnino naturaliter debitum eſt, [illegible] Iudice vel [illegible] qui furatus fuerit bouem, [illegible] naturali ſimplum reſtituere [illegible] poſitiuo & pœnam, [illegible] plum vel quintuplum reſtituere [illegible] legiſlatoris. Itaque [illegible] pro bonis [illegible], non tamen [illegible]. Vel quod idem eſt [illegible] iuſtitiæ commutatiuæ [illegible].

3. Quæritur, Quare [illegible] pro vno bono debent quinque boues reſtituere, & pro vna oue [illegible] tantum oues, & non quinque [illegible]

ſpon-

ſpondet Themiſtius, quia maius furtum maiori pœna plectendum eſt. At maius furtum eſt bouis quam ouis, quia bos eſt maioris pretij quam ouis. D. Thomas 1. 2. quæſt. 105. art. 2. ad 9. ſic reſpondet. Iubet Deus, vt fur pro vno boue reddat quinque, quia bos habet quinque vtilitates. 1. Immolatur. 2. paſcit nos carne ſua. 3. arat. 4. alit lacte. 5. dat corium. At ouis affert quatuor tantum commoda. 1. Immolatur. 2. paſcit nos ſua carne. 3. dat lac. 4. dat lanam. Abulenſis myſticam cauſam, quia bos ſignificat doctorem, ouis diſcipulum & auditorem. Magis autem punitur, qui aufert vel peruertit Doctorem, quam qui auditorem. Ita Rabanus *Exodi 22. v. 1.* Quæ omnia probabilia ſunt. Vera cauſa eſt, quia Deo, qui eſt ſupremus legiſlator, ita placuit.

3. Quæres 3. Quare furem nocturnum licebat occidere, non autem diurnum? Reſpondeo. Ob has cauſas. 1. quia non conſtat, an fur nocturnus veniat tantum ad furandum, an etiam ad occidendum. 2. quia præſumitur ad vtrumque venire, necari poterat in veteri Teſtamento. 3. quia noctu agnoſci non poteſt, & ideo is, qui damnum patitur, non poteſt eum poſtea in iudicio accuſare, & rem ſuam repetere. 4. quia nocturnus non poteſt tam cito ac facile deprehendi, ac diurnus. Nam noctu omnes dormiunt, ac proinde paterfamilias nõ poteſt ſtatim habere famulos paratos, qui furem apprehendant. Secus eſt de die. Eandem ob rationem diurni ac nocturni quoad

eius occiſionem habet Auguſtinus, & hic [illegible] tranſlata eſt in ius Canonicum. Extra [illegible] de homicidiis cap. Si perfodiens. Notandum tamen eſt, ſi fur diurnus non tantum furtum, ſed etiam gladio vel armis [illegible] furtum, hoc etiam illum occidere. Auguſtinus quæſt. [illegible] ſupra Exodum. Et idem [illegible] eſt in iure ciuili L. furem. ff. ad legem Corneliam, de Sicariis.

De Vſura.

5. De Vſura extat duplex lex. Vna, Exod. 22. 25. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quaſi exactor, nec uſuris opprimes.* Altera, Deut. 23. 19. *Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: ſed alieno. Fratri autem tuo abſque uſura id, quo indiget, commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo.* Hic duo decernuntur: 1. ut Iudæi non exigant Vſuram a Iudæis, id eſt, a fratribus ſuis. 2. ut poſſint exigere ab extraneis.

6 Quæſtio eſt, quomodo hoc poſterius ſit intelligendum. Duplex eſt opinio. Prima Iudæorum, qui putant ſibi conceſſum eſſe a Deo, ut a quolibet extraneo poſſint uſuram exigere ſine peccato: & proinde, etiam hoc tempore ſe non peccare exigendo uſuram a Chriſtianis & Gentilibus. Altera quorundam Theologorum [illegible] [illegible]

[illegible]

uſurarum: Ad primum dico, quidem peccare v-ſurarios quoſdam, non tamen per legem Moſaicam puniri. Ratio [illegible] eſt, quia vſura abſolute, [illegible] ſine vlla diſtinctione fratris vel extranei [illegible] prohibetur, vt patet Pſal. 14. 5. & Pſal. 54. 12. & Ezech. 18. 8. Ergo non potuit licite concedi Iudæis. Potuit tamen permitti, tanquam minus malum, ad vitandum maius malum, ne ſcilicet fratres per vſuram exhaurirent. [illegible] D. Thom. in 2. 2. q. 78. art. 1. ad 2. & multi alij. Tertia dic., licet non tantum permiſſum, ſed etiam conceſſum fuiſſe, exigere vſuras a vicinis gentibus, nempe Chananæis, Amorrhæis, Amalecitis, [illegible] et exigendo nō peccarent. Ratio eſt, quia Deus conceſſerat illis, vt occiderent vicinos hoſtes, & eorum bona diriperent; ſicut non peccabant occidēdo [illegible] & Chananæos in bello, ita nō peccabant [illegible] Medina q. 2. de vſura, [illegible] D. Ambroſius lib. de Tobia c. 15. [illegible] habet: *[illegible] vſuras.* Item: *Ab hoc vſuram exige [illegible].* Item: *[illegible] vſura.* Hæ duæ poſteriores opiniones ſunt probabiles. Prima manifeſte falſa.

CA-

CAPVT XIX.

De Homicidio, & Ciuitatibus Refugij.

1. Homicidium eſt duplex. [illegible] voluntarium, quod culpa [illegible] alterum inuoluntarium, quod ſine culpa cõmittitur. De priori inquiram. Poſterius pertinet ad Ciuitates Refugij, de quibus paulo poſt. [illegible] de homicidio voluntario extat [illegible] lex moralis. (Exod. 20. 13. Numer. [illegible]) Et [illegible] Deut. 21. [illegible] *[illegible] fuerit cadauer [illegible] ſeniores [illegible] ciuitatis [illegible] aſperam [illegible] bunt [illegible] ſuper [illegible] Manus noſtræ non effuderunt ſanguinem hunc [illegible] Propitius eſto populo tuo [illegible] & ne reputes ſanguinem innocentem in medio populi tui Iſrael. [illegible] ſanguinis. [illegible] ſanguinem [illegible] quod [illegible] Domini.* Videamus [illegible] interpretes illius loci.

2. Sunt [illegible] plures. Prima: *Qui [illegible] [illegible] Leui. [illegible]*

Secunda: *Non [illegible] qui [illegible] ſanguinis [illegible].* (Numeror. 35. [illegible])

Tertia: *Quiſquis [illegible] ciuitatem [illegible]*

[illegible]

[illegible] dente restituet. Qua-
[illegible] sustinere cogetur. Le-
uit. [illegible].

Quarto. *Qui percuſſerit seruum suum vel ancil-*
lam [illegible] crimi-
[illegible] super vi-
xerit [illegible] pecunia illius est.
[illegible] Exod. 21. 20.

Quinto: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit quis*
mulierem praegnantem, & abortiuum quidem fecerit,
sed [illegible] quantum maritus
mulieris [illegible] Sin au-
tem mors eius fuerit subsecuta, reddet animam pro a-
nima. Ibid. v. 22.

Sexto: *si percuſſerit quis oculum serui sui aut an-*
cillae & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro o-
culo [illegible] excuſ-
serit. Ibid. v. 26.

Septimo: *[illegible]*
[illegible] Deut. 22. 8.

Octauo: *[illegible]*
[illegible] sed nu-
merum quadragenarium non excedat. Deut.
25. 2.

Nono: *Qui percuſſerit hominem, volens occide-*
re, morte moriatur. Exodi 21. 12.

Decimo: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerit al-*
ter proximum suum lapide vel pugno, & ille [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Ibid. v. 18.

De

De Ciuitatibus Refugij.

3. Leuitæ & Sacerdotes [illegible] dictum est) habebant [illegible] tates illis deputatas [illegible] te Refugij, ad quas [illegible] fugere poterant illi [illegible] cidium commiserant (Iosue 20 [illegible] 35. Erant autem hæ ciuitates Refugij [illegible] in Nephthali, Sichem [illegible] Hebron [illegible] Bosor in Ruben [illegible] Gad [illegible] reliquæ [illegible] Omnes sitæ erant [illegible] dati poslent [illegible] in plano [illegible] conspicuæ [illegible] Hic aliqua notanda sunt.

Primo [illegible] ad ciuitatem [illegible] & cu- [illegible] & Sacerdotes [illegible] illud [illegible]

[illegible]

[illegible]

5. Secundo, debebat autem in aliqua illarū ciuitatum, ad quam confugerat, manere vſq; ad mortem ſummi Pontificis. Quod ſi ante mortem Pontificis inuentus fuiſſet extra ciuitatē Refugij, poterat interfici à propinquis illius, quem interfecerat. [Num. 35. 27.]

6. Tertio, præter ſex ciuitates Refugij, erat aliud aſylum, ad quod confugere poterant homicidæ, nempe altare & Tabernaculum. Eo confugit ſcilicet, qui occiderat Abner & Amaſam, 3 Reg. 2. [illegible] *in Tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Sed quia non casu [illegible] interfecerat, nec profuit ei [illegible] aſylum, ad quod confugerat, ibid. [illegible], vt homicida voluntarius abſtraheretur ab aſylo, & interficeretur. Exod. 21. 14. *[illegible] occiderit proximum [illegible] ab altari meo euelles eum, vt moriatur.*

7. Quarto, ſicut Iudæi, poterant perfugere ad aſylum, ſic etiam aduenæ & peregrini (Nu. 35. 15.) [illegible] quilibet aduena & peregrinus, etiam Gentiles [illegible] Maſius, & Magalianus in cap. 20. Ioſue. Negat Abulenſis & Serarius ibid. aſſerentes aduenas & peregrinos ad Iudaiſmum conuerſos, & proſelytos, non vero Gentiles [illegible] Iudæi ex genere, habebant quædā priuilegia propria, quibus [illegible] communicarē proſelytis. [illegible] quinquagenarios [illegible]

(Leuit. 24. 39. & ſequentibus.) Secundum, Iudæi gaudebant priuilegio remiſſionis debitorum anno ſeptimo; non autem proſelyti. Deut. [illegible] 15. 3. Tertium, Iudæi non poterant [illegible] ſuram Iudæis, ſed proſelytis. Deut. 23. 19. [illegible] quæ erant communia. Ita ex Abulenſi Cornelius in cap. 35. Num. v. 15.

8. Quinto, Homicidæ voluntarij, vt ſupra dictum, non gaudebant priuilegio aſyli, ſed tantum inuoluntarij. Excipiebatur tamen caſus, vt ſi quis volũtariè occidiſſet iniuſtum inuaſorem, vim vi repellendo. Iſ enim habebat ius aſyli; & ſi probaret ſuam innocentiam, ſtatim ex loco aſyli [illegible] nebatur exſpectare mortem Pontificis, quia non erat propriè homicida, ſed inculpatus vitæ ſuæ defenſor. Ita Abulenſis in cap. 20. Ioſue quæſt: 5. Serarius ibidem q. 2. Cornelius loco citato. Quid autem dicendum de eo, qui in ipſo aſylo, ſeu in vrbe refugij exiſtens homicidium perpetraſſet? Abulenſis ibid. q. 19. putat, non habuiſſe ius aſyli.

9. Quæres, an etiam Chriſtiani habeant aliqua aſyla pro homicidis? Reſpondeo. Habent: ſed in multis differunt à Iudæis. 1. quia Chriſtiani habent aſyla iure humano: Iudæi habebant iure diuino conſtituta. 2. apud Chriſtianos omnes Eccleſiæ, cœmiteria, cœnobia, domus religioſæ & Eccleſiaſticæ, ſunt aſyla. Apud Iudæos erant multo pauciora, vt ex dictis patet. 3. Iudæi poterant extrahi ab aſylis, vt cauſa [illegible]. Chriſtiani non po-

ſſunt

liut extrahi, ne quidem à Iudice aut Magiſtratu. 4. Aſyla Iudæorum erant tantum pro homicidis inuoluntariis. Aſyla Chriſtianorum pro omnibus fere reis. Excipiuntur nocturni agrorum depopulatores, publici latrones, & viarum obſeſſores, cap. inter alia, De immunitate Eccleſiarum. Item raptores virginum, proditores, ſacrilegi, blaſphemi, hæretici, apoſtatæ, Iudæi, & quotquot in ipſis aſylis delinquunt. Vide Serarium in caput 20. Ioſue, quæſt. 9.

CAPVT XX.

De Matrimonio veteris Teſtamenti.

1. De Matrimonio extant hæ leges in veteri Teſtamento. Prima: Nemo contrahet matrimonium in gradu prohibito. (Leuit. 18. 6.) Secunda: *Ad mulierem, quæ patitur menſtrua, nõ accedes.* (ibidem v. 19. Tertia. Si vnus ex fratribus mortuus fuerit ſine prole, vxorem illius accipiet alter frater, & ſuſcitabit ſemen fratri ſuo: Et primogenitum nomine illius nominabit. (Deut. 25. 5.) Quarta. Si alter frater noluerit accipere vxorem fratris ſui, tunc vxor mortui, coram ſenioribus, tollet calceamentum de pedibus eius, & ſpuet in faciem illius, dicens: *Sic fit homini, qui non ædificat domum fratris ſui,* (ibidem v. 7.) Quinta. Si quis viderit captiuam

mulierem alienigenam adamauerit propter pulchritudinem, & voluerit habere vxorem, introducet eam in domum ſuam: quæ radet caput ſuum, & præcidet vngues, & mutabit veſtem, & flebit patrem & matrem ſuam vno menſe. Et tunc fiet vxor illius. Si poſtea ei diſplicuerit, non vendet, ſed liberam dimittet (Deut. 21.11.) Sexta, ſi quis habuerit duas vxores, *vnam dilectam, alteram odioſam*, & filius odioſæ fuerit primogenitus, dabit ei iura primogenituræ, nec præferet ei filium dilectæ. (ibid. 15.) Septima, *Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione ſua: Et cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familiis, nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneant, vt à Domino ſeparatæ ſunt.* (Num. 36.7.)

2. Circa has leges aliqua examinanda ſunt. 1. An matrimonium fuerit præceptum in Vet. Teſtamento? 2. In quoto gradu licuerit, vel non licuerit matrimonium contrahere? 3. An Iudæi potuerint accipere vxores alienigenas? 4. An potuerint accipere vxores extra ſuam tribum & familiam? 5. Quæ ſit differentia inter matrimonium veteris ac noui Teſtamenti? Eſt igitur

QVAE-

QVÆSTIO. I.

An matrimonium fuerit præceptum in veteri Teſtamento?

1. RAtio dubitandi eſt. Primo, quia Gen. 1. 28. & Gen. 9. 1. præcepit Deus: *Creſcite & multiplicamini.* Secundo, quia Deuter. 7. 14. ſimiliter præcepit: *Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus.* Tertio, quia non legimus, aliquos in V. Teſtamento vixiſſe cœlibes. Quarto, quia ignominioſum erat, non habere prolem, vndę vulgale erat omnium axioma: *Maledictus, qui non reliquerit ſemen in Iſrael.*

2. Reſpondeo. Neque naturali, neque diuino præcepto, ſinguli in V. Teſtamento fuerũt obligati ad matrimonium. Prior pars patet, quia tametſi tota communitas naturali præcepto fuerit obligata, ſicut etiam nunc eſt, cõſeruare ſe per procreationem prolis, & conſequenter per matrimonium, hoc tamen præceptum non obligabat ſingulos de communitate, ſed totam communitatem generatim, vt docet D. Thomas in ſupplemento, q. 41. art. 2. Simile eſt de agricultura. Nam præceptum naturale eſt, colere agros ad conſeruandam vitam humanam, non minus, quam procreare prolem: & tamen præceptum illud non obligat ſingulos; alioqui ſinguli deberent agros colere, quod eſt contra communem hominũ ſenſum ac [illegible].

3. Poſterior pars probatur, quia in veteri

Teſtamento nullum extat diuinum præceptum, quod obliget ſingulos ad matrimonium. Enim illa verba, *Creſcite & multiplicamini*, non continent præceptum, ſed benedictionem. Nam Deus bis legitur dixiſſe illa verba hominibus. Semel primis parentibus in paradiſo: & ſemel Noe, & filiis eius poſt diluuium, cum ex arca egreſſi eſſent. Vtriſq; dixit poſt matrimonium iam contractum. Igitur per illa verba non præcepit illis, vt matrimoniũ contraherent, quod iam contractum erat; ſed impertiuit illis benedictionem, vt copioſam ſobolem procrearent ad multiplicandum genus humanũ, quod tunc valde exiguum erat. Hoc conſtat ex ipſo textu. Nam, primo certum eſt, Noe & filios eius, antequam arcam ingrederentur, habuiſſe ſuas vxores. Gen. 7. 7. *Ingreſſus eſt Noe & filij eius, vxor eius, & vxores filiorum eius, cum eo in arcam, propter aquas diluuij.* Secundo, certum eſt, eundem Noe & filios eius cum ſuis vxoribus, peracto diluuio egreſſos eſſe ex arca, Geneſ. 8. 18. *Egreſſus eſt ergo Noe & filij eius, vxor illius, & vxores filiorum eius cum eo.* Tertio, certum eſt, poſtquam cum ſuis vxoribus egreſſi ſunt ex arca, tunc illis dictum eſſe à Deo: *Creſcite & multiplicamini.* Hoc enim diſertè habet hiſtoria. Vnde euidenter ſequitur, his verbis non contineri præceptum de matrimonio ineundo, quia matrimonium iam initum erat, ſed benedictionem in propaganda poſteritate. Et hoc ſignificat textus, cum ſic: *Benedixit Deus Noe, & filiis eius, & dixit ad eos: Creſcite & multiplicamini, & replete terram.*

Idem

4. Idem dico de primis parentibus. Nam matrimonium inter illos ſtatim contractum eſt, quando Deus ex coſta Adæ dormientis formauit Euam. Tunc enim euigilans ex ſopore, dixit Adam: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro ſumpta eſt. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.* Quibus verbis tria indicat. 1. Euam eſſe vxorem ſuam. 2. maius eſſe vinculum inter virũ & vxorem, quam inter parentes & filios. 3 hanc coniunctionem coniugalem, quæ tunc inter ipſum & Euam facta eſt, fuiſſe figuram coniunctionis Christi cũ Eccleſia. Sic enim verba Adami interpretatur Apoſtolus, ad Epheſ. 5. 32. cum ait: *Sacramentum hoc magnum eſt: Ego autem dico, in Chriſto & Eccleſia.* Igitur, quod poſtea dictum eſt primis parentibus: *Creſcite & multiplicamini:* non cõtinet præceptum de matrimonio contrahendo, ſed ſolennem benedictionem in propagãdo humano genere.

5. Similiter illa verba: *Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus,* habent eũdem ſenſum. Eſt autem hic ſenſus: Si cuſtodieritis præcepta mea, dabo vobis benedictionem temporalem, tam in procreatione liberorũ, quam in aliis rebus. Hoc etiam conſtat ex textu, qui ſic habet: *Si poſtquam audieris hæc iudicia, & cuſtodieris ea, & feceris, cuſtodiet & Dominus Deus pactum tibi, & miſericordiam quam iurauit patribus tuis. & diliget te, ac multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque vindemiæ*

Kk 3 oleo

oleo, & armentis, gregibus ouium tuarum ſuper terram, pro qua iurauit patribus tuis, vt daret eam tibi. Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus, tam in hominibus quam in gregibus tuis.

6. Quod autem obiicitur, nullum in V. Teſtamento fuiſſe cœlibem, verum non eſt. Cœlibes fuerũt Melchiſedech, Ioſue, Helias, Heliſæus, Ieremias, Ioannes Baptiſta, vt teſtatur S. Ignatius in epiſt. ad Philadelphos. Item Abel frater Cain, vt tradunt Hieronymus, Baſilius, Ambroſius, & alij apud Cornelium in cap. 4. Gen. v. 2. Vide Genebrard. in Chronologia.

7. Nec obſtat, ignominioſum fuiſſe apud Hebræos, non habere prolem. Nam hæc ignominia non proueniebat ex virginitate vel cœlibatu, ſed ex ſterilitate matrimonij. Cum enim Deus promiſiſſet ijs, qui in matrimonio viuebant, benedictionem & fœcunditatem, ſub hac conditione, ſi cuſtodirent legem Dei; ſuſpicio erat, illos puniri à Deo, qui non habebant prolem, tanquam legis tranſgreſſores. Quæ erat magna ignominia. Nota: Aliquando V. Teſtamento propter ſuam culpam non habebant prolem, ita vt ſterilitas eſſet pœna peccati: Aliqui, ſine ſua culpa. Prioris generis fuit Abimelech Rex Geraræ, qui non potuit habere prolem in ſua familia, propterea quod eripuiſſet Abrahæ ſuam vxorem, iuxta illud Geneſ. 20. 18. *Concluſerat Dominus omnem vuluam domus Abimelech propter Saram vxorem Abrahæ.* Item, Michol vxor Dauidis, quæ quod deriſiſ-

ſet

ſet Dauidem ſaltantem coram Arca Domini, manſit ſterilis vſque ad finem vitæ, (2. Reg. 6. 23.) Item, illæ de quibus Oſeę 9.13. *Da eis Domine. Quid dabis eis?* nempe propter peccata ſua) Sequitur: *Da eis vuluam ſine liberis, & vbera arentia.*

8. Poſterioris generis fuerunt ſanctæ fœminæ, Sara, vxor Abrahæ: Rebecca, vxor Iſaac: Rachel, vxor Iacob: Anna, vxor Elcanæ: Sara, filia Rachuelis: Eliſabeth, vxor Zachariæ, & aliæ plures. Quæ quidem longo tempore fuerunt ſteriles, non propter ſuam culpam; ſed vt Deus nouo miraculo oſtenderet, filios, qui ex illis naſcerentur, non naturæ viribus, ſed Dei beneficio natos eſſe. Et quanquam ſupradictę fœminæ coram Deo non fuerint paſſæ opprobrium aut ignominiam, quia Deus ſciebat ſanctas eſſe; tamen paſſæ ſunt coram hominibus, qui putabãt eas à Deo puniri per ſterilitatem. Hoc ſenſu dixit Rachel, poſtquam peperiſſet, Geneſ. 30.23. *Abſtulit Deus opprobrium meum.* Et Sara filia Rachuelis, poſt longam ſterilitatem, orauit Deum dicens: *Peto Domine, vt de vinculo improperij huius abſoluas me, aut certe deſuper terram eripias me.* (Tob. 3. 15.) Et Eliſabeth, ablata ſterilitate, cum iam concepiſſet in vtero, occultabat ſe menſibus quinque, dicens: *Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines,* (Luc. 1, 24.) Vide Maldonatum ibid. v. 25.

QVÆSTIO. II.

In quo gradu licuerit, vel non licuerit contrahere matrimonium in veteri Teſtamento?

1. VEl, qui gradus conſanguinitatis & affinitatis fuerint prohibiti in lege Moſaica? Reſpondeo. Ex Leuitico c. 18. colliguntur hæc duo. Primo, ratione conſanguinitatis nõ licebat contrahere cum his. 1. Cum patre vel matre: vel quod idem eſt, cum filio vel filia. 2. cum ſorore. 3. cum nepte. 4. cum amita vel matertera. Secundo, ratione affinitatis, non licebat cum his. 1. cum nouerca. 2. cum ſorore priuigna. 3. cum filia ſue nepte priuignæ. 4. cum vxore patrui. 5. cum vxore fratris relicta, (niſi frater reliquiſſet illam ſine prole, iuxta tertiam regulam ſupra aſſignatam) 6. cum vxore filij. 7. cum ſorore vxoris propriæ, vxore adhuc viuente. Nam ſi mortua eſſet vxor, licebat.

2. QVAERES: An ijdem gradus ſint etiã prohibiti apud Chriſtianos? Reſpondeo. Omnino ſunt: & præter illos alij plures, vt patet ex Concilio Trident. Seſſione vigeſimaquarta, Canone tertio. Et quidem in conſanguinitate, prohibiti ſunt quatuor gradus. Vel quidem eſt, conſanguinitas vſque ad quartum gradum incluſiue reddit matrimonium inualidum, cap. Non debet, de conſanguinitate, &

Sror-

Similiter in affinitate prohibiti ſunt quatuor gradus (cap. citato.) Niſi quod in Concilio Tridentino ſeſſ. 24. cap. 4. ſtatutum ſit, ne affinitas ex fornicatione orta extendatur vltra ſecundum gradum.

3. Hic pro maiori intelligentia duo notanda ſunt. *Primo:* Conſanguinitas eſt propinquitas duarum perſonarum, orta ex naturali propagatione: quarum vel vna deſcendit ex altera, vt filius ex parente, nepos ex auo, pronepos ex proauo: Vel ambæ deſcendunt ex eadem, vt duo fratres ex eodem patre, duo nepotes ex eodem auo, duo pronepotes ex eodem proauo. (Valentia quæſt. 5. de Matrimonio puncto 3. §. Cognatio, & alij paſſim.) Affinitas eſt propinquitas duarum perſonarum, orta ex carnali copula vnius cum alterius conſanguineo vel conſanguinea: ſiue copula fuerit licita, ſiue illicita. Quo pacto inter nouercam & priuignum eſt affinitas, quia intercesſit carnalis copula inter nouercam & conſanguineum priuigni, nempe priuigni patrem. (Valentia ibidem, §. Affinitas.) Hinc ſequitur, gradus affinitatis diſtinguendos eſſe per ordinem ad gradus conſanguinitatis, vt paulo poſt clarius explicabo.

4. Secundo, Vt autem ſciatur, quoto gradu conſanguinitatis, vna perſona diſtet ab alia tres regulæ ſeruandæ ſunt. *Prima:* In linea recta, quæ eſt aſcendentium & deſcendentium, tot gradus numerandi ſunt, quot numerantur perſonæ, excepta prima. Itaque filius eſt in

primo gradu conſanguineus patri, nepos in ſecundo, pronepos in tertio, & ſic deinceps. *Secunda*: In linea tranſuerſa, quando vtraque perſona æqualiter diſtat ab eo ſeu ſtipite communi, totidem gradibus diſtant inter ſe, quot gradibus diſtant a ſtipite. Vnde fratres, qui æqualiter diſtant a patre, ſunt conſanguinei in primo gradu; quia quilibet illorum eſt conſanguineus Patri in primo gradu. Similiter filij fratrum ſunt conſanguinei in ſecundo gradu, propter eandem cauſam. *Tertia*: In linea tranſuerſa, quando vtraque perſona inæqualiter diſtat a communi ſtipite, quot gradibus diſtat perſona remotior a ſtipite, totidem etiam diſtat ab altera. *Vnde* filius fratris diſtat à ſuo patruo in ſecundo gradu. Hæ tres regulæ valent in iure Canonico, & ſeruantur in cauſis matrimonialibus. Vide Valentiam loco citato, Bellarminum de matrimonio capite vigeſimo quarto, & alios.

5. Ad cognoſcendos autem gradus affinitatis, tradi ſolet hæc regula: poſita copula carnali inter virum & fœminam, quo gradu aliquis viro conſanguineus eſt, eodem eſt affinis fœminæ. Et viciſſim, quo gradu conſanguineus eſt fœminæ, eodem affinis eſt viro. Nota. Licet omnes conſanguinei viri contrahant affinitatem cum vxore illius: Et rurſum, omnes conſanguinei vxoris contrahant affinitatem cum viro: conſanguinei tamen viri & vxoris non contrahunt affinita-

tem,

tem inter ſe. (cap. ſuper his, de conſanguinitate.)

6. Iam facile intelligetur differentia veteris ac noui Teſtamenti, quoad gradus conſanguinitatis & affinitatis. In veteri prohibiti erant duo gradus conſanguinitatis in linea recta. Primus, inter patrem & filiam: vel inter matrem & filium. Secundus, inter auum & neptem: vel inter auiam & nepotem. In linea tranſuerſa, ſimiliter duo. Primus, inter fratrem & ſororem. Secundus, inter nepotem & amitam vel materteram. Non tamen inter neptem & patruum vel auunculum, vt notat Bellarminus cap. 17. At in nouo, prohibiti ſunt quatuor gradus in vtraque linea. In recta quidem, primus inter patrem & filiam: inter matrem & filium. 2. inter auum & neptem. 3 inter proauum & proneptem. 4 inter abauum & abneptem. In tranſuerſa autem, primus inter fratrem & ſororem. 2. inter fratrem & fratris vel ſororis filiam: inter nepotem & amitam vel materteram: inter neptem & patruum vel auunculum. 3. inter fratrem & fratris vel ſororis neptem: inter pronepotem & amitam vel materteram magnam. 4. inter fratrem & fratris vel ſororis proneptem.

7. Rurſum, in veteri Teſtamento prohibiti erant tres gradus affinitatis. In primo non licebat contrahere cum nouerca: cum ſorore priuigna: cum filia priuigna: cum vxore fratris: cum vxore filij: cum

ſoro-

ſorore vxoris. In ſecundo, cum vxore patrui. In tertio, cum nepte priuigna. At in tertio, prohibetur etiam quartus gradus affinitatis. Itaque non licet contrahere cum vxore aui vel pronepotis.

8. Solet diſputari, An omnes gradus, qui lege Moſaica erant prohibiti, ſint etiam iure naturali prohibiti? Reſpondeo. Non omnes. Nam Eccleſia in quibuſdam poteſt diſpenſare, vt definit Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. Can. 3. Non poſſet autem diſpenſare, ſi omnes iure naturali eſſent prohibiti. Qui ergo hoc modo prohibiti ſunt? Primo certum eſt, Omnes gradus conſanguinitatis lineæ rectæ inter aſcendentes & deſcendentes, iure naturali prohibitos eſſe. An autem primus gradus in linea trāſuerſa, qui eſt fratris cum ſorore prohibitus ſit, dubium eſt. Pleriq; affirmant. Caietanus negat, quia Cain filius Adami accepit ſororem ſuam in vxorem. Nec peccauit contra ius naturale. Bellarminus ca. 27. componit hanc litem. Ait quidem eſſe præceptum naturale, non contrahere cum ſorore, ſicut eſt præceptum naturale, non accipere alienum; ſed non obligare in extrema neceſſitate. Sicut ergo licitum eſt, in extrema neceſſitate, accipere alienum panem & comedere, ſic etiam licere in extrema neceſſitate, contrahere matrimonium cum ſorore. Fuit autem extrema neceſſitas in principio Mundi. Nam Cain non poterat aliam vxorem habere, niſi ſororem ſuam.

9. Se-

9. Secundo probabile eſt, primum gradũ affinitatis, qui eſt inter priuignum & nouercam, lege naturali prohibitum eſſe, vt docet Bellarminus loco citato. Et probat ex eo, quia qui contrahebant matrimonium in gradibus lege naturali prohibitis, puniebantur morte: qui autem contrahebant in gradibus lege tantum Moſaica prohibitis, puniebantur leuiori pœna. Leuit. 20. At contrahentes cum nouerca puniebantur morte: Ergo veriſimile eſt, lege naturali prohibitum eſſe, contrahere cum nouerca. Ex dictis ſequitur, reliquos gradus conſanguinitatis & affinitatis, qui lege naturali non ſunt prohibiti, prohibitos tantum eſſe lege humana apud Chriſtianos: quia tametſi apud Iudæos prohibiti fuerint lege diuina Moſaica, tamen illa lex nunc abrogata eſt, nec Chriſtianos obligat. Secundo ſequitur, Pontificem in illis omnibus gradibus, qui lege naturali prohibiti non ſunt, poſſe diſpenſare, ſicut in multis diſpenſatum eſt.

QVÆSTIO III.

An potuerint accipere vxores alienigenas?

1. Videtur non potuiſſe. Primo, quia Deus ſeuere id prohibuit in veteri Teſtamento. Exodi 34. 16. & Deut. 7. v. 3. & 3. Reg. 11. 2. Secundo, quia grauiter puniuit illos. quod

quod contra prohibitionem ipſius accepiſſent alienigenas, poſt mortem Ioſue Iudicum 3. verſu quinto, & ſequentibus. Tertio, quia cum Sampſon vellet accipere vxorem Philiſtæam, dixerunt ei parentes: *Nunquid non eſt mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere vxorem de Philiſthiim, qui incircumciſi ſunt?* Iudicum 4. verſu 3. Quibus verbis ſignificabant, non licere accipere vxorem gentilem. Quarto, quia iuxta ſeptimam legem ſuperius aſſignatam, omnes viri debebant ducere vxores ex ſua tribu & cognatione.

2. Sed contra eſt. Primo, quia lex quinta ſuperius aſſignata concedebat illis, vt acciperent alienigenas in bellis captas. Secundo, quia multi acceperunt alienigenas, ſine vlla culpa aut reprehenſione. Sic Iacob accepit filias Laban idololatræ. Geneſ. 30. verſu 25. Ioſeph filiam Phutipharis Ægyptiam Gen. 41. verſu 45. Moyſes, filiam Iethro Æthiopiſſam, Exodi 2. verſu 21. Mahalon & Cheilon, vxores Moabitidas. Ruth 1.4. Similiter Booz, Ruth Moabitidem. Ruth. 4.10. Salmon, Rahab Chananæam. Matth. 1. 5. Sampſon, Philiſtæam Iudic. 14. 2. Dauid filiam Regis Geſſur 2. Reg. 3. v. 3. Salomon filiam Pharaonis Regis Ægypti 3. Regum 3. verſu 1. Denique Eſther nupſit Aſſuero Regi Perſarum, quæ erat Gentilis Eſther 2. [illegible].

3. Reſpondeo cum diſtinctione. Ordinarie non licebat Iudæis accipere vxores alienigenas

ſed

ſeu gentiles: extraordinariè licebat in tribus caſibus. Prior pars patet, quia erat illis prohibitum, propter periculum ſubuerſionis & idololatriæ. Hoc patet ex locis citatis. Exodi 34. verſu 16. *Nec vxorem de filiabus eorum accipies filijs tuis: ne, poſtquam ipſæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in Deos ſuos*, id eſt, ne ſint illis occaſio idololatriæ. Et Deut. 7. verſu 3. *Nec ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat Dijs alienis.* Et 3. Regum 11. verſu 2. *Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad veſtras: certiſſime enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos earum.* Quæ teſtimonia intelliguntur potiſſimum de fœminis Chananæis, quarum terram poſſeſſuri erant Iudæi. Et quia poſt mortem Ioſue contempſerunt hanc prohibitionem, merito a Deo puniti ſunt, iuxta illud Iudic. 3. verſu 5. *Filij Iſrael habitauerunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebuſæi, & duxerunt vxores filias eorum, ipſiq; filias ſuas filijs eorum tradiderunt, & ſeruierunt Dijs eorum. Feceruntq; malum in conſpectu Domini & obliti ſunt Dei ſui, ſeruientes Baalim & Aſtaroth. Iratusq; contra Iſrael Dominus, tradidit eos in manus Chuſan Raſathaim regis Meſopotamiæ, ſeruieruntq; ei octo annis.*

4. Poſterior pars probatur, quia extraordinariè poterant accipere vxores gentiles, in his tribus caſibus. Primo, ſi vxores relicto gentiliſmo, conuerterentur ad cultum veri Dei.

Tunc

Tunc enim ceſſabat periculum ſubuerſionis & idololatriæ. Sic conuerſa fuit Ruth Moabitis: ſic Rahab: ſic aliæ plures. & hoc ſenſu conceſſum fuit, accipere alienigenas bello captas. Deut. 21. 11. Non enim fuit conceſſum, niſi prius raſo capite, præciſis vnguibus, mutata veſte, defleto patre & matre. Nam per huiuſmodi ceremonias ſignificabatur, quod prius deberent eiurare ritus & mores patriæ, ac præcipue cultum falſorum Deorum. Vide Serarium in cap. 6. Ioſue quæſt. [illegible].

5. Secundo, ſi Deus excitaret aliquem Iudæum, vt acciperet vxorem gentilem, etiam in gentiliſmo permanentem. Sic excitauit Sampſonem, vt acciperet Philiſtæam, quod parentes illius ignorabant, iuxta illud Iudic. 14. v. 4. *Parentes autem eius neſciebant, quod res à Domino fieret, & quæreret occaſionem contra Philiſtiim.* Sic excitauit Eſtherem, vt nuberet Aſſuero regi gentili; quia ex tali matrimonio multa bona toti Iudæorum genti erant obuentura.

6. Tertio, ſi eſſet aliqua neceſſitas vel vrgens cauſa, cur acciperent vxores alienigenas. Sic excuſari poterant Mahalon & Chelion, accipiendo vxores Moabitidas. Erant enim iuuenes in feruore ætatis; erant in aliena patria, erant egentes & famelici. Nullum apparebat remedium, vel contra feruorem libidinis, vel contra famem & egeſtatem, niſi ducerent vxores illius loci, a quibus ſuſtentarentur. Vnde Rupertus lib. 1. in Matthæum: *Mahalon*

vero

primo non lex [illegible], ſed neceſſitas excuſat, ſcilicet fames, quæ ſ[illegible], & propter quam, vt Scriptura refert, abijt homo de Betblchem. Et ibidem: *Niſi neceſſitas illos excuſaret, nec ipſi vxores ducere debuiſſent Moabitides.* Quo etiam ſpectat illud Valentiniani Imperatoris in Nouellis L. 11. Theodoſiani codicis: *Nihil turpe, nihil vetitum credit eſurienti [illegible] eſt, vt qualicunq; ſorte viuatur.* Vide Serarium in cap. 1. Ruth. quæſt. 11.

7. Porro, an omnes illi, quos ante diximus accepiſſe vxores gentiles, potuerint excuſari vno iſtorum caſuum, non eſt hujus loci diſputare. Conſtat aliquos excuſari potuiſſe, vt iam dictum eſt: Salomonem non potuiſſe, vt patet 3. Reg. 11. 1. & ſequentibus. De reliquis diſputant ſuo loco interpretes. Quod vltimo loco obijciebatur, viros debuiſſe ex ſua tantum tribu & cognatione accepiſſe vxores, iam examinandum eſt.

QVÆSTIO IV.

An Iudæi potuerint accipere vxores, extra ſuam tribum & cognationem?

1. DIctum eſt, ordinariè non potuiſſe accipere vxores gentiles, ſed tantum Hebræas. Nunc quæſtio eſt, an promiſcuè potuerint accipere Hebræas ex quacunque tribu? An verò neceſſe fuerit vnumquemque

cipere ex ſua tribu, & non ex alia? Ratio du-
bitandi ſumitur ex illa lege, quam ſupra alle-
gaui: *Omnes viri ducent vxores de tribu & cogna-
tione ſua: & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos
accipient: vt hæreditas permaneat in familijs, nec
ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneant, vt à Domino
ſeparatæ ſunt.* (Numerorum trigeſimo ſexto,
ſeptimo.) Quæ ſanè lex, ſi ſpectemus verba,
videtur fuiſſe generalis: ita vt nulli liceret
contrahere matrimonium extra ſuam tribum
aut cognationem. Et ita ſentiunt Lyranus &
Abulenſis in illum locum, & Tornielus in
Annalibus, Anno mundi 2583. numero 41. Niſi
quod excipiunt Leuitas. Nam illa lex propte-
rea lata eſt, ne paternæ hæreditates, per ma-
trimonia diuerſarum tribuum, de vna tribu
in aliam transferrentur; ſed ſingulæ hæredi-
tates manerent in ſuis tribubus. At Leuitæ
non habebant paternas hæreditates, nec ip-
ſius alterius hæreditatis erant capaces: ac pro-
inde non fuiſſent tranſlatæ hæreditates de v-
na tribu in aliam, etiamſi Leuitæ contraxiſ-
ſent matrimonia cum hominibus aliarum tri-
buum.

2. Alij probabiliter putant, non fuiſſe le-
gem generalem, ſed tantum obligaſſe eas fœ-
minas, quæ ſuccedebant in hæreditatem pa-
tris, propter defectum maſculæ prolis: & ſi-
militer eos tantum viros, qui tales fœminas
ducebant in matrimonium. Nam huiuſmodi
viros ac fœminas debuiſſe eſſe eiuſdem tribus
& cognationis. Ita Burgenſis, Caietanus, O-

leaſter,

leaſter, Vatablus, Cornelius, in cap. 36. Num. Ratio ſumitur ex occaſione illius legis, quæ fuit huiuſmodi. Deus dederat duplex præceptum Moyſi in deſerto. Vnum, vt filij Iſrael, quando venirent in terram promiſſionis, ſorte eam diuiderent, & vnaquæque tribus ac familia haberet ſuam certam portionem, ac hæreditatem, excepta tribu Leui. Alterum, vt ſi aliquis paterfamilias moreretur ſine filijs, filiæ eſſent hæredes. (Numerorum 27. 8.) Contigit poſtea, vt Salphaad, qui erat de tribu Manaſſe, moreretur ſine filijs, & relinqueret tantum filias. Itaque filiæ erant hæredes. Hinc oriebatur quæſtio. An iſtæ filiæ poſſent nubere maritis aliarum tribuum? Nam ſi nuberent, hæreditas illarum erat tranſitura ad alias tribus. Sin minus, non erat libertas nubendi, quibus vellent. Igitur ad hanc quæſtionem reſpondit Deus per Moyſen, vt non nuberent, niſi in ſua tribu: ne, ſi in aliam tribum nuberent, hæreditas ad alias tribus deriuaretur. Hæc autem reſponſio non erat generalis, ſed pertinebat ad eas tantum fœminas, quæ erant hæredes ſuorum parentum, ad alias minime.

5. Hæc ſententia dupliciter confirmari poteſt. Primo ex Hebræo textu, qui ſic habet: *Omnis fœmina hæreditans hæreditatem,* [illegible] *vni* [illegible]. Deinde ex ipſo [illegible], qui in illo caſu non comprehendebantur, extra ſuam tribum contraxerunt matrimo-

nia. Sic Dauid, qui fuit de tribu Iuda, duxit Michol, filiam Saulis, de tribu Beniamin. Sic filij Iſrael iurarũt, quod non vellent filias ſuas dare Beniamitis (Iudic. 21.1.) Ex quo colligimus, ſolitas id antea facere. Sic denique omnes illi, quos ſupra diximus accepiſſe vxores gentiles ſeu alienigenas.

QVÆSTIO V.

Quæ ſit differentia inter Matrimonium Veteris ac Noui Teſtamenti?

1. REſpondeo, Vnum differt ab altero, ſicut Synagoga ab Eccleſia: Vel, ſicut matrimonium Abrahæ cum ancilla, à matrimonio eiuſdem cum libera: vel generatim, ſicut vmbra imaginis ab ipſa imagine. Nam ſicut Synagoga fuit imperfectior, quam Eccleſia: Et matrimonium cum ancilla, imperfectius, quam cum libera: Et vmbra imaginis imperfectior, quam ipſa imago: Ita matrimonium Moſaicum fuit imperfectius, quam matrimonium noſtrum. Et quidem multis modis.

2. Primo, quia noſtrum matrimonium eſt Sacramentum à Chriſto inſtitutum, quod cõfert gratiam, ſicut baptiſmus & alia Sacramenta. Trident. ſeſſ. 24. Can. 1. D. Thomas in Supplemento, quæſt. 42. art. 3. & alij paſ-

ſim.

ſim.] At Moſaicum non fuit Sacramentum. Itaque duo ſpectanda ſunt in noſtro matrimonio. 1. Contractus ciuilis. 2. Ratio Sacramenti, quæ contractui ſuperuenit. In priori conuenit cum Moſaico, in poſteriori differt.

3. Secundo, Moſaicum poterat diſſolui per libellum Repudii, vt dicam cap. 23. Noſtrum non poteſt hoc modo diſſolui. [Trident. can. 5. & 7.] Sicut Synagoga à Deo repudiata eſt; Eccleſia nunquam repudiabitur. Et hoc apte ſignificatur per Abraham, qui repudiauit Agar, quæ erat ancilla, non autem Saram, quæ erat libera.

4. Tertio, Moſaicum admittebat Polygamiam; noſtrum non admittit. Itaque licebat per legem Moſaicam, habere plures ſimul vxores. [cap. ſequenti] per Euangelicam non licet [Trident. can. [illegible]] Sicut Deus in Veteri Teſtamento non ſolum habebat filios adoptiuos ex Synagoga, ſed etiam ex gentilitate. At in nouo nullum habet, niſi ex Eccleſia, quã ſolam agnoſcit pro ſua ſponſa.

5. Quarto, in Moſaico, duo tantum gradus conſanguinitatis, & tres affinitatis erant prohibiti, in noſtro, plures (ſupra quæſt. 2. [illegible]) Quinto, Moſaicum, vt plurimum, debebat contrahi inter virum & fœminam eiuſdem tribus: noſtrum non aſtringitur ad certam tribum. Sexto, in lege Moſaica, frater debebat accipere vxorem fratris ſui defuncti, ſi mortuus eſſet ſine prole: in Euangelio nulla talis eſt obligatio.

6. In eo tamen conueniunt, quod ſicut iuxta legem Moſaicam non licebat contrahere matrimonia cum infidelibus & idololatris, ita iuxta Euangelicam non licet cum infidelibus & hæreticis, hoc intereſt, quod ſi Chriſtianus contrahat cum fœmina infideli & non baptizata, matrimonium irritum eſt: Si cum hæretica, ſit quidem illicitum, non tamen irritum.

CAPVT XXI.

De Polygamia.

1. POLYGAMIA idem eſt, quod pluralitas vxorum: Eſt ergo quæſtio, an in Veteri Teſtamento licuerit vni viro habere ſimul plures vxores? Ratio dubitandi eſt, quia nec Adam, nec vllus alius ab initio mundi vſque ad diluuium, habuit ſimul plures vxores, niſi ſolus Lamech, (Gen. 4.) Qui idcirco reprehenditur à Nicolao Papa in Epiſt. ad Lotharium Regem, [illegible] cap. [illegible] quæſt. [illegible] [illegible] Lamech [illegible] Cur nullus alius ex tot millibus virorum, qui vixerũt ante diluuium, plures habuit?

2. [illegible]

[illegible]

diluuium, Polygamia vſi ſunt; quod non feciſſent, ſi fuiſſet prohibita. Nam Abraham habuit duas vxores, Saram & Agar. Iacob duas, Liam & Rachaelem. Elcana duas, Annam & Phenenniam. Dauid plures, Achinoam, Abigail, Maacha, Aggith, Abital, Eglam, Berſabee, Michol. Et ſic deinceps.

3. Reſpondeo 1. Polygamia repugnat primæ inſtitutioni matrimonij, quæ à Deo facta eſt in Paradiſo. 2. Repugnat etiam aliquo modo legi naturæ. 3. Deus tamen conceſſit, vt poſt diluuium liceret habere plures vxores, quod ante diluuium non licebat. 4. Hæc conceſſio, quam alij diſpenſationem vocant, confirmata eſt per Legem Moſaicam. 5. Sed reuocata per Euangelicam, quia Chriſtus in Euangelio reduxit matrimonium ad primam inſtitutionem, vt non amplius liceat habere plures ſimul vxores. Hæc ſingula confirmanda ſunt per totidem concluſiones.

Conclvsio I.

Polygamia repugnat primæ inſtitutioni Matrimonij, quæ à Deo facta eſt in Paradiſo.

4. Sic docent Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Beda, Anſelm. in c. 19. Matth. Ambroſ. in lib. de viduis circa finem. Auguſt. l. 1. de nuptijs & concupiſcentia

cap. 9. aſſerentes matrimonium initio [illegible]tum fuiſſe inter vnum & vnam, & conſequenter excluſam polygamiam. Quod dupliciter probari poteſt. Primo ex Scriptura, quæ vtitur numero ſingulari. Gen. 1. 27. *[illegible] fœminam creauit eos.* Et cap. 2. 24. *[illegible] mo patrem & matrem, & adhærebit [illegible] erunt duo in carne vna.* Non dixit in plurali, [illegible]culum & duas vel tres fœminas creauit: Nec adhærebit vxoribus ſuis: Nec erunt plures in diuerſa carne. Secundo ex ipſa [illegible] creatione. Nam ſi Deus voluiſſet Adamum habere plures vxores, ſine dubio creaſſet illi plures fœminas, quas in vxores ducere voluiſſet. At vnam tantum creauit. [illegible] contentum eſſe. [illegible] Gaudemus, de diuortiis accommodè ait, vnam tantum coſtam in vnam fœminam, non plures in plures fœminas fuiſſe conuerſas.

Conclvsio II.

Polygamia repugnat etiam aliquo modo legi naturæ.

ITA Innocentius loco citato, D. Thomas [illegible] art. 1. & alii poſtea Theologi, excepto Durando, & aliis paucis. Et probatur 1. ex dictis, quia ſi Polygamia omnino conformis eſſet naturæ, Deus, qui eſt [illegible] naturæ, ab initio illam [illegible], præ-

terea

ſertim cum eo tempore fuiſſet maximè neceſſaria ad propagandum genus humanum. At Deus non inſtituit tunc Polygamiam, ſed Monogamiam: Ergo Polygamia non eſt omnino conformis legi naturali. Secundo, quia contra legem naturæ fit, quando res vni tradita, & ab eo legitimè poſſeſſa, alteri traditur poſſidenda. ſed maritus in matrimonio tradit corporis ſui poteſtatem vxori: ergo iure naturæ non poteſt illam alteri tradere. Tertio, quidquid repugnat fini matrimonij à natura intento, hoc repugnat legi naturali: At pluralitas vxorum repugnat fini matrimonij à natura intento. Et quidem duplici fini. Alter eſt, mutuum obſequium viri & fœminæ. Alter, remedium concupiſcentię. Vtrique repugnat pluralitas vxorum. Priori quidem, quia nihil magis repugnat mutuæ charitati & obſequio coniugum in domeſtica viuendi ratione, quã rixæ & contentiones. At ſi vnus vir haberet plures vxores, facillimè inter eas oriretur cõtentio, æmulatio, & inuidia, maximè ſi vna plus, alia minus à viro diligeretur: Vel ſi vna eſſet ſterilis, altera fœcunda. Exempla ſunt in Scripturis. Nam Sara non potuit ferre Agar. (Geneſis 21.9.) Rachel inuidebat Liæ propter fœcunditatem. (Geneſis 30. 1.) Phenenna affligebat Annam. (1. Reg. 1.6.) Poſteriori verò, quia qui plures haberet vxores, non poſſet commodè ſingulis ſatisfacere, quoad ipſarum libidinem & concupiſcentiam.

6 Dixi in concluſione, *aliquo modo*. Non e-

nim abſolutè & ſimpliciter contra ius naturæ eſt, habere plures vxores, ſed tantum ex parte. Quod ſic explico. Finis matrimonij triplex eſt. Primus, procreatio ſeu propagatio prolis. Secundus, mutuum obſequium coniugum in domeſtica viuẽdi ratione. Tertius, remedium concupiſcentiæ. Primus eſt primarius ſeu principalis: reliqui duo, ſecundarij. Igitur Polygamia non repugnat fini primario, id eſt, procreatiõi & propagationi prolis: quia qui unus habet plures vxores, poteſt plures liberos procreare: ſed repugnat finibus ſecundarijs, vt oſtenſum eſt. Vnde ſequitur, Polygamiam ratione finis primarij, conformem eſſe legi naturæ: ratione ſecundarij, repugnantem. Et hoc probant tria argumenta pro concluſione allata. Sed ſecundum debet explicari hoc modo. Contra legem naturæ fit, quando res vni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, vt ille finis impediatur: Non autem, quando res vni tradita ad certum finem, ita traditur alteri, vt ille finis non impediatur. Si ergo vir daret poteſtatem ſui corporis vni fœminæ, vel ad mutuum obſequium, vel ad remedium cõcupiſcentiæ, faceret contra legem naturæ, ſi eandem traderet alteri fœminæ ad eundem finem, quia tunc finis ille impediretur. Si autem daret vni ad procreationem prolis, & alteri ad eundem finem, non faceret contra legem naturæ: quia per hoc, finis ille non impediretur.

CONCLVSIO III.

Deus conceſſit poſt diluuium, vt liceret habere plures vxores, quod antea non licebat.

7. ITA authores citati. Ratio ſumitur ex ipſo facto. Nam conſtat, vt initio dixi, quoſdam ſanctos viros habuiſſe plures vxores, quas procul dubio non accepiſſent, niſi fuiſſet illis a Deo conceſſum, & quamuis aliqui dubitent de Abrahamo (de quo paulo poſt) tamen de Iacob, Elcana, Dauide, & quibuſdam alijs dubitari non poteſt. De Iacob conſtat ex illo Gen. 30. 26. *Dixit Iacob ſocero ſuo: Da mihi vxores & liberos meos, pro quibus ſeruiui tibi, vt abeam.* De Elcana 1. Reg. 1. 2. *Et habuit duas vxores, nomen vni Anna, & nomen ſecundæ, Phenenna.* De Dauide 1. Reg. 25. 42. *Surrexit Abigail, & ſecuta eſt nuncios Dauid, & facta eſt illi vxor. Sed & Achinoam accepit Dauid, & fuit vtraque vxor eius.* Et ſecundo Regum 2. 2. *Aſcendit ergo Dauid, & duæ vxores eius, Achinoam & Abigail.*

8. Quæres 1. An hæc conceſſio Polygamiæ primo omnium facta ſit Abrahamo? Reſp. Nũ legimus quemquam poſt diluuium habuiſſe plures vxores, ante tempora Abrahami. De Abrahamo quæſtio eſt. Pleriq; docent, habuiſſe illum duas vxores, Saram & Agar. Alij contra, Saram fuiſſe legitimam vxorem; Agar non,

ſed.

vxorem, ſed concubinam. Quod tripliciter probant. Primo ex illo Geneſis 25. 5. *Dedit Abraham cuncta, quæ poſſederat, Iſaac: filijs autem concubinarum largitus eſt munera.* Vbi per concubinas intelliguntur Agar & Cetura. Secundo ex verbis Iudæorum Ioann. 8. 41. *Nos ex fornicatione non ſumus nati*: id eſt, Non ſumus nati ex Agar concubina Abrahæ, ſed ex Sara legitima eius vxore. Tertio, quia aliqui Patres ita ſentiunt, vt Ambroſius libro 1. de Abrahamo capite 4. & Auguſtinus libro 2. contra aduerſarium Legis & Prophetarum capite 9. & lib. 22. contra Fauſtum capite 30. & lib. 16. de Ciuitate Dei capite 25. Ambo enim excuſant Abrahamum, quod viuente legitima vxore ſuſceperit filium ex ancilla: dicentes eum id feciſſe, non ex libidine, ſed ex amore poſteritatis. Quod ſi putaſſent Agar fuiſſe legitimam eius vxorem, non opus erat tali excuſatione.

9. Hæc tamen ſententia non placet. Primo, quia magnam iniuriam facit Abrahamo, quaſi ſciens commiſerit adulterium, quod abſit a tanto Patriarcha. Secundo, quia repugnat Apoſtolo ad Galatas 4. 22. Vbi ait Abrahamum habuiſſe duos filios, vnum de ancilla, & vnum de libera. Et per hoc voluiſſe ſignificatum, quod Deus habiturus eſſet duos populos, Vnum ex Synagoga, alterum ex Eccleſia. Ergo ex ſententia Apoſtoli, Abraham fuit figura Dei: Duo filij Abrahæ, Iſmael & Iſaac, fuerunt figura duorum populorum, nempe

populi

populi Iudaici, & populi Chriſtiani: Agar, mater Iſmaelis, fuit figura Synagogæ; & Sara, mater Iſaac, figura Eccleſiæ: At ſicut Eccleſia eſt legitima, non autem adulterina mater Chriſtianorum, ita Synagoga fuit legitima, non autem adulterina mater Iudæorum. Ergo ſimiliter, ſicut Sara fuit legitima mater Iſaac; ita Agar, legitima mater Iſmaelis. Et conſequenter, vtraque legitima vxor Abrahæ.

10. Ad argumenta contraria ſic reſpondeo. Ad 1. Nomen concubinarum ſæpe ſumitur pro veris vxoribus, ſed ſecundarijs & ignobilioribus. Nam inter plures vnius viri vxores, ſolebat vna eſſe primaria, quæ erat domina & gubernatrix familiæ, cui reliquæ deferebant. Sic Sara erat domina; Agar, ancilla. Vtraque tamen vxor. Tametſi igitur Agar & Cetura, loco citato, vocentur concubinæ Abrahami, erant tamen vxores. Et alibi ſic vocantur. Agar quidem Geneſis 16. 3. Cetura vero Geneſis 24. 1. Vide Pererium & Cornelium in capite 25. Geneſis verſu 5. & Bellarminum de matrimonio capite 11. Nota. Abraham habuit tres vxores: vnam primariam, quæ erat Sara; duas ſecundarias, quæ erant Agar & Cetura. Non tamen habuit tres ſimul, ſed ſucceſſiue duas, Saram & Agar. Nam poſt mortem Saræ duxit Ceturam, Geneſis vigeſimo quinto verſu 1.

11. Ad 2. Illi non loquuntur de fornicatione carnali, ſed de ſpirituali, id eſt, de idololatria.

latria. Itaque ſenſus illorum non eſt hic, Nos non ſumus nati ex Agar, concubina Abrahæ, ſed hic potius: Nos non ſumus idololatræ, ſed cultores veri Dei. Hoc patet ex illis ipſorum verbis: *Nos ex fornicatione non ſumus nati, vnum patrem habemus Deum.* Quæ poſteriora verba non cohærerent cum prioribus, ſi eſſet ſermo de fornicatione carnali. Non enim eſſet bona connexio, ſi dixiſſent: Nos non ſumus nati ex concubina Abrahæ, ſed vnum patrem habemus Deum. Hæc autem eſt bona connexio: Nos non ſumus cultores idolorum, ſed vnius veri Dei. Vel, Nos non deſcendimus ex gentilibus idololatris, ſed ex Patriarchis veris Dei cultoribus. Vide Auguſtinum & Maldonatum in illum locum, & Bellarmin. de Matrimonio cap. 11.

12. Ad 3. Ambroſius & Auguſtinus non diſſentiunt à nobis. Nam Ambroſius tripliciter excuſat Abrahamum. Primo, quod eo tempore nondum eſſet prohibitum adulterium per legem ſcriptam. Secundo, quod amore poſteritatis, non ardore libidinis, id fecerit, vxore conſentiente: Et tandem pœnitentiam egerit. Tertio, quod non peccauerit, ſed futurum myſterium ſignificauerit; nempe illud myſterium, quod explicat Apoſtolus ad Galat. 4. 22. (de quo ſupra §. 8.) Hæc tertia excuſatio eſt vera. Ex qua ſequitur, Abrahamum ex inſtinctu Dei feciſſe, quod fecit, vt ſuo facto ſignificaret, fore vt diuino [illegible], vel Deus coniungeret Synagogam & Eccleſiam [illegible]

ſle coniunxerit ſibi Agar & Saram. Porro Auguſtinus non negat, Agar fuiſſe vxorem Abrahami (cum Scriptura diſerte hoc affirmet, Geneſis 16. 3.) Sed ſolum defendit Abrahamum contra Manichæos, aſſerens, illum, viuente adhuc Sara vxore, accepiſſe Agar ancillam, non ex libidine, vt putabant Manichæi, ſed ex amore poſteritatis. Et quidem Saræ conſentiente & inſtigante. Quod eſt veriſſimum, vt patet Geneſis 16. 1. NOTA. Sara, cum aduerteret ſe eſſe ſterilem, videtur ex diuina inſpiratione inſtigaſſe Abrahamum, vt acciperet Agar ancillam, & ex illa prolem ſuſcitaret, ad præfigurandum myſterium, de quo dictum eſt. Sicut etiam Rebecca, ex diuino inſtinctu, inſtigauit Iacob filium ſuum, vt fingeret ſe eſſe primogenitum, & hoc prætextu peteret a patre ſuo hanc benedictionem. Quæ res etiam non caret myſterio.

18. Quæres 2. Quare Deus poſt diluuium conceſſerit Polygamiam, quæ antea non erat conceſſa? Reſpondeo. Conceſſit illam duplici de cauſa. Primo, ad propagandam prolem, qui eſt primarius finis matrimonij. Secundo, vt eſſet figura ſeu typus pluralitatis ſeu multitudinis gentium, quæ Chriſto, tanquam ſponſo, erat coniungenda. (Auguſtinus libro de bono coniugij cap. 18. Diuus Thomas, quæſtione 65. articulo 2. ad quintum, Valentia quæſtione prima de matrimonio, parte tertia.) Sed quare propter eaſdem cauſas, non conceſſit illam in principio mundi? Reſpondeo.

Hoc

Hoc pendet ex libera ipſius voluntate. Poteſt tamen dari hæc cauſa, quia Monogamiam, quam inſtituit in principio mundi, poterat vtrumq; præſtare. Primo, quia erat ſufficiens ad propagandam prolem. Secundo, quia erat typus ſeu figura coniunctionis Chriſti cum Eccleſia. NOTA. Chriſtus poteſt conferri vel cum Eccleſia, quæ eſt vna: vel cum multitudine gentium, quæ recipiuntur in Eccleſiam. Primo modo fuit repræſentatus per Monogamiam, poſteriori per Polygamiam. Nam ſicut ante diluuium, vir coniunctus vni tantum vxori, erat figura coniunctionis Chriſti cum vna Eccleſia: ita poſt diluuium, vir coniunctus pluribus vxoribus, erat figura coniunctionis Chriſti cum multis populis et gentibus.

14. Sed cur Deus ad eundem plane finem, nempe ad propagandam prolem, primo ordinauit Monogamiam, deinde Polygamiam? Reſpondeo. Deus ſolet pro diuerſitate temporum, ordinare diuerſa media ad eundem finem. Sic ad dirigendum hominem in ſuis actionibus, ordinauit primo legem naturalem, deinde legem Moſaicam, poſtremo legem Euangelicam. Similiter, ad ſuſtentationem hominis, conceſſit primo carnes animalium ſine vlla reſtrictione: poſtea reſtrinxit hanc conceſſionem ad carnes certorum animalium, quæ in lege Moſaica [illegible] & tandem, ſublata hac reſtrictione, [illegible] conceſſionem [illegible] Ad propagationem prolis ordinauit [illegible]

pri-

mo monogamiam: deinde conceſſit polygamiam: demum, exploſa polygamia, reuocauit monogamiam, & ſimul commendauit cœlibatum ac virginitatem.

15. Dices, Polygamia eſt vtilior ad propagandam prolem, quam monogamia. Reſpondeo. Ita quidem nos putamus. Sed aliter res habet in conſilio & prouidentia Dei, Quod patet ex euentu. Nam quando inſtituit monogamiam in paradiſo, dixit Adamo & Euæ: *Creſcite & multiplicamini.* Quibus verbis dedit illis, & poſteris eorum benedictionem & fœcunditatem. Itaque monogamia coniuncta cum hac benedictione, erat ſufficientiſſima ad humani generis propagationem. Quando autem, ceſſante hac benedictione, cœperunt fœminæ eſſe ſteriles, tunc conceſſit polygamiam, vt hac ratione ſterilitatem compenſaret. Sic contigit Abrahamo. Habebat vxorem ſterilem: conceſſa eſt illi alia vxor, vt prolem ſuſcitaret. Geneſ. 16. verſu 2. Poſtea, multæ aliæ ſteriles fœminæ ſubſecutæ ſunt, vt Rachel, vxor Iacob; Anna, vxor Elcanæ; Michol, vxor Dauid. Et ſic deinceps.

16. Dices 2. Polygamia, vt ſupra oſtenſum eſt, repugnat ſecundario fini matrimonii, qui eſt mutuum obſequium coniugum, & remedium libidinis. Cur ergo Deus illam conceſſit? Reſpondeo. Deus pro ſua prouidentia obtinet ſufficiens ſubſidium, vel ad tollendam illam repugnantiam, vel certe ad

cauendum, ne obeſſet, ſed potius prodeſſet. Primo, quia fœminas quæ nubebant inuicem hortabatur ad conſeruandam concordiam. Sic per Angelum hortatus eſt Agar ancillam Abrahæ, vt ſe ſubmitteret & accommodaret Saræ, ad cauendas contentiones Geneſ. 16. Secundo, aliquando permittebat huiuſmodi contentiones ad exercitium patientiæ, & poſtea magno beneficio compenſabat. Sic permiſit Annam affligi a Phenenna; Et poſtea conſolatus eſt eam conceſſione ſuſpectæ prolis 1. Regum 1. verſu vigeſimo, & cap. 2. verſu primo. Tertio, aliquando mitigabat æſtum libidinis, ne nimius eſſet, frequentando vſu matrimonij. Sic fecit Saræ filiæ Raguelis. Quod ipſa fatetur Tob. 3. verſu decimo ſexto. *Tu ſcis Domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam ſeruaui animam meam ab omni concupiſcentia.* Et infra: *Virum cum timore tuo non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere.*

IV. Conclusio.

Hæc conceſſio diuina, qua licebat habere plures vxores, confirmata eſt per legem Moſaicam.

17. HOc multipliciter probari poteſt. 1. Quia nuſquam eſt reuocata per legem Moſaicam. 2. Quia viri Sancti, qui vi-

xerunt

xerunt in lege Moſaica, habuerunt plures vxores, vt Elcana, Dauid, & alij. 3. Quia lex Moſaica videtur polygamiam approbare, Deut. vigeſimo primo, verſu decimo quinto. *Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam, & alteram odioſam: & fuerit filius odioſæ primogenitus, volueritque ſubſtantiam inter filios ſuos diuidere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odioſæ: ſed filium odioſæ agnoſcet primogenitum.* Vbi ſermo eſt de veris vxoribus. 1. quia in textu vocantur vxores. 2. quia filij illarum poterant eſſe hæredes patris, & diuidere ſubſtantiam illius, quod non licuiſſet, ſi altera fuiſſet vxor, & altera tantum concubina. Nam filij concubinæ non potuiſſent eſſe hæredes.

V. Conclvsio.

Hæc conceſſio reuocata eſt à Chriſto, vt iam non liceat habere plures vxores.

18. Sic definitum eſt in Concilio Tridentino, ſeſſ. 24. Canone 2. contra Lutheranos & Anabaptiſtas. Kemnitius & alij Lutherani idem ſentiunt, contra Lutherum. Et merito. Nam Chriſtus in Euangelio reducit matrimonium ad primam inſtitutionem, & reuocat conceſſiones quæ Iudæis erant factæ. Nam duo erant illis conceſſa ex Indulgentia. 1.

vt dato libello repudij, poſſent ſuas vxores dimittere, & alias ducere. 2. vt poſſent plures ſimul habere vxores. Vtrumque à Chriſto reuocatum eſt, Matth. 19. v. 3. Prius quidem his verbis: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Et infra: *Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras: Ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur: & qui dimiſſam duxerit, mæchatur.* Poſterius vero his: *qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminam fecit eos. Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.*

19. Vbi illa particula, *Ab initio non fuit ſic,* manifeſte ſignificat, ea quæ Iudæis erant permiſſa, fuiſſe contra primam matrimonij inſtitutionem. Et eſt hic ſenſus. 1. Ab initio non licebat dimittere vxores. 2. Ab initio fecit Deus maſculum & fœminam: id eſt, vni vni viro dedit vnam tantum vxorem. Igitur ab initio, nec fuit libellus Repudij, nec Polygamia: ſed vtrumque permiſſum fuit Iudæis ex quadam Indulgentia. Nunc permiſſio illa reuocatur, & reditur ad primæuam inſtitutionem. Sic explicant Interpretes. Eodem ſenſu loquitur Apoſtolus Rom. 7. ſeptimo, Verſu tertio. *Igitur, viuente viro, vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege viri, vt non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro.* Quod eſt contra conceſſionem repudij. Et 1. Corinth. 7. verſu

ſu...

Digitized by Google

ſu ſecundo. *Propter fornicationem autem vnusquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat.* Et rurſum: *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier.* Quod eſt contra conceſſionem Polygamiæ.

20. Ex dictis colligo tria argumenta contra Polygamiam. Primum, Chriſtus vult eo modo ſeruari matrimonium apud Chriſtianos, quo ab initio fuit inſtitutum in Paradiſo: ſed ab initio fuit inſtitutum inter maſculum & vnam fœminam, non inter maſculum, & plures fœminas: Ergo Chriſtus vult eo modo ſeruari apud Chriſtianos. Alterum, Chriſtus dicit eum mœchari, qui dimiſſa vxore, aliam duxerit: Ergo nec licet priorem dimittere, nec plures ſimul habere. Nam ſi non licet nouam accipere, priore viuente, certè pluralitas vxorum prohibita eſt. Tertium, ſicut mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ita nec vir: ſed mulier, ex eo præciſè, quod non habeat poteſtatem ſui corporis, quam viro tradidit, non poteſt alterum virum accipere, priore adhuc viuente. Ergo ſimiliter de viro dicendum eſt. Hoc argumentum fundatur in iure Euangelico, quidquid ſit de iure naturali. Nam ſecundum legem Euangelicam, vir & mulier, in hac parte, ſunt pari conditione. Sicut ergo ſecundum legem Euangelicam, non licet mulieri habere duos viros; ita nec viro duas vxores. Quare? Quia ſicut vxor dat

viro plenam poteſtatem ſui corporis quoad vſum matrimonij; ita viciſſim vir vxori. Ergo ſicut illa non poteſt alteri viro eandem poteſtatem dare, niſi per iniuriam; ita nec vir poteſt alteri vxori dare, niſi per iniuriam. Vide Auguſtinum libro primo de adulterinis coniugijs capite octauo & nono. Vbi pulchre explicat æqualitatem viri & vxoris, de qua loquimus.

21. Dices, Valentinianus Imperator, qui fuit pius & Catholicus, legem promulgauit, vt liceret vnicuique duas vxores habere, teſte Socrate libro quarto hiſtoriarum, capite vigeſimo ſeptimo. Reſpondeo. Valentinianus merito reprehenditur ab omnibus Catholicis. Et quidem duplici nomine. Primo, Quod arrogauerit ſibi poteſtatem, quam non habuit. Non enim licebat illi abrogare legem Euangelicam a CHRISTO latam, & aliam contrariam ſtatuere. Secundo, Quod prætextu huius legis, voluerit ſuam turpitudinem & libidinem occultare. Nam ipſe cum haberet legitimam vxorem, nomine Seueram, ex qua ſuſceperat Gratianum, aliam ſuperduxit, nomine Iuſtinam, cuius amore tenebatur. Ne igitur ſolus eſſet Polygamus, quaſi tegmentum ſui ſceleris, permiſit omnibus Polygamiam.

22. Iuxta ea, quæ hactenus dicta ſunt, tria tempora diſtingui poſſunt. Primum ab initio mundi vſque ad Abrahamum. Secundum ab Abrahamo vſque ad CHRISTVM. Tertium à

Chriſto

Chriſto vſque ad finem mundi. In primo, fuerunt primi parentes cum ſuis poſteris. In ſecundo, Iudæi cum ſuis progenitoribus, Abrahamo, Iſaaco, & Iacob. In tertio ſunt Chriſtiani. In primo viguit ſola monogamia: In ſecundo conceſſa eſt polygamia: In tertio reducta eſt monogamia, & exploſa polygamia. Quid hoc ſignificat? Nihil aliud, quam quod Deus initio Mundi inſtituerit matrimonium in perfecto ſtatu. Deinde, ex quadam indulgentia permiſerit quædam Iudæis, quæ multum derogabant perfectioni matrimonij. Denique reduxerit matrimonium ad primæuam perfectionem. Hoc in multis alijs ſolet euenire. Verbi gratia. Natura humana ab initio fuit creata in ſua perfectione. Paulatim degenerauit per peccatum. Tandem per Chriſtum reſtaurata eſt. Omitto ſimilia exempla, quæ nota ſunt.

CAPVT XXII.

De Zelotypia.

1. ZElotypia, vt hic ſumitur, frequens inter coniuges malum eſt. Nimirum conſiſtit, quod alter alterum de adulterio ſuſpectum habeat. De qua lata fuit lex Moſaica. Numer. 5. Præſcribitur modus inueſtigandi, an mulier, quæ viro ſuſpecta habebatur de adulterio, eſſet adultera, nec

ne. Adulteria enim ſolent occultè committi, vt per teſtes probari non poſſint. Deus igitur, qui occultorum Iudex eſt, præſcripſit hunc modum explorandi.

2. Primo. Vir ſuſpectam vxorem ducebat ad Sacerdotem coram Tabernaculo. Offerebat ibi oblationem Zelotypiæ, nempe, farinam hordeaceam, ſine oleo & thure. 3. Sacerdos accipiebat aquam ſanctam in vaſe fictili, & in eam immittebat pauxillum terræ de pauimento Tabernaculi. Et illa aqua, terra permixta, vocabatur *aqua amariſſima*. 4. Super hanc aquam proferebat maledictiones. 5. Diſcooperiebat caput mulieris, & in manibus eius ponebat oblationem Zelotypiæ, id eſt, farinam hordeaceam. 6. Tum ſimiliter proferebat maledictiones ſuper mulierem, dicens: ſi innocens es, non nocebit tibi aqua illa amariſſima, in quam maledicta congeſſi: ſin rea, ſubiacebis his maledictionibus: *Dominus Deus, in cuius conſpectu ſtas, putreſcere faciat femur tuum, & tumens vterus tuus dirumpatur.* Septimo, Mulier reſpondebat: *Amen, amen.* Octauo, Sacerdos has ſecundas maledictiones ſcribebat in libro: tunc ſcripturam abluebat aqua, quam habebat in vaſe fictili. Nono, Farinam hordeaceam accipiebat e manu mulieris: & partem illius adolebat, partem ſibi reſeruabat. Decimo, Aquam maledictam dabat mulieri biben-

dam.

dam. Et ſi erat rea, ſtatim femore putre-
ſcente, & ventre intumeſcēte, diſrumpebatur,
& ſic exſpirabat. Addunt Rabbini, eodem
tempore, quo adultera puniebatur, diuinitus
puniri [illegible] adulterum, etiam abſentem,
cum quo illa peccauerat. Quod, an ve-
rum ſit, [illegible].

Quæres 1. Quare Deus inſtituerit hunc mo-
dum inueſtigandi adulterium? Reſpondeo.
Quia volebat oſtendere. 1. Se eſſe præſidem
ac vindicem fidei coniugalis. 2. Se eſſe teſtem
& protectorem innocentiæ, ne ſcilicet zelo-
typia, ſi nullus eſſet innocentiæ teſtis, gigne-
ret in matrimonio lites, rixas, homicidia. 3. Se
occulta ſcelera videre, manifeſtare, punire. 4.
adulterium eſſe grauiſſimum ſcelus, publica
pœna & confuſione plectendum; vt vxores, ſi
non amore caſtitatis, ſaltem timore pœnæ &
confuſionis in officio continerentur.

4. Quæres 2. Quid ſignificabant illæ ce-
remoniæ, quæ adhibebantur. Reſpondeo. E-
rant variæ ceremoniæ. Primo oblatio farinæ
hordeaceæ, ſine thure & oleo. Quare ſine thu-
re? Quia thus ſymbolum eſt deuotionis & bo-
næ famæ. At zelotypia infamiæ plena. Quare
ſine oleo? Quia oleum eſt ſymbolum lenita-
tis & miſericordiæ. At zelotypia crudelis: tū
ex parte adulteræ: tum ex parte pœnæ, quæ
illi imponitur. Secundo. Terra de pauimento
ſumpta, & in aquam immiſſa. Vtrumque vile
& abiectum. Et declarat adulteram eſſe vilem
[illegible] pulueres qui pedibus calcantur:

xta illud Eccleſiaſtici 9.10. *Omnis mulier quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in via conculcabitur.* Tertio, Aqua amariſſima. Quorſum? quia adultera, coram Sacerdote & populo, afficiebatur magna amaritudine animi, propter publicam confuſionem. Quarto, aqua maledictionibus Sacerdotis onuſta: quæ ſignificabat, adulteras diuinis maledictionibus obnoxias eſſe. Quinto, caput mulieris diſcooperiri. Nempe quia omnia Deo nuda & aperta ſunt. Nec adulteria, quia in occulto fiunt, latere eum poſſunt. Vide Theodoretum q.10.

5. Quæres 3. An etiam in nouo Teſtamento ſit ſimilis modus explorandi adulteras. Reſpondeo. Olim inter Chriſtianos fuit hic modus vſitatus, vt mulier, quæ erat ſuſpecta de adulterio, probaret ſe eſſe innocentem tangendo ferrum candens. Et ſi adureretur a ferro candente, habebatur adultera; ſin minus, innocens. Verum cum talis probatio ſeu purgatio non ſit à Deo inſtituta, merito à Canonibus damnata eſt, cap. Omnibus, & cap. Conſuluiſti 2. quæſtione 4. Vide Martinum Delrium libro quarto de Magia, capite quarto.

CAPVT XXIII.
De Libello Repudij.

Certum eſt, permiſſum fuiſſe Iudæis, vxores ſuas dimittere, & dare illis libellum Repudij, iuxta illud Deuteronomij 24. 1. *Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum Repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua. Cumque egreſſa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum Repudij, & dimiſerit de domo ſua, vel certè mortuus fuerit. non poterit prior maritus recipere eam in vxorem, quia polluta eſt, & abominabilis facta eſt coram Domino.* Hic aliqua examinanda ſunt. 1. Quo ſenſu permiſſum fuerit Iudæis, dimittere ſeu repudiare ſuas vxores? An ita, vt dimittendo non peccarent? An verò, vt peccarent quidem, ſed lege non punirentur? 2. quibus de cauſis licuerit vxores dimittere ſeu repudiare. 3. quæ ceremoniæ adhiberi ſoleant? & quæ fuerit formula verborum, qua libellus Repudij ſcribebatur? 4. An ſicut viri poterant repudiare vxores, ita viciſſim vxores potuerint repudiare viros?

QVAESTIO. I.

Quo ſenſu permiſſum fuerit Iudæis vxores dimittere?

1. MVlti putant, non fuiſſe licitum Iudæis dimittere, ſeu repudiare ſuas vxores, ſed ſolum permiſſum, vt impunè facerent, ad maius malum euitandum. Ita Magiſter in 4. diſt. 33. Bonauentura & Richardus ibidem, & nonnulli alij. Et iuxta hanc ſententiam, peccabant Iudæi dimittendo ſuas vxores, nec matrimonij vinculum diſſoluebatur, ac proinde ſi vxores acciperent nouos maritos, non erat nouum matrimonium, ſed adulterium.

2. Probatur 1. Quia ſoluto vinculo (Deut. 24.) dicitur, mulierem repudiatam, ſi alteri nupſerit, fieri *pollutam & abominabilem coram Deo*; quia ſcilicet nubendo alteri, committit adulterium. Quod etiam repetitur Ierem. 3. 1. his verbis: *Vulgo dicitur: Si dimiſerit vir vxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid reuertetur ad eam vltra? numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te.* Secundo, quia repudium fuit Iudæis permiſſum propter duritiam cordis eorum (Matth. 19. 8.) Ergo fuit permiſſum, tanquam minus malum, ad vitandum maius malum: ne ſcilicet Iudæi ſuas vxores occiderent, ſi non permitteretur eas dimittere. Nam minus malum erat illas repellere, quàm occidere. [illegible]

3. Alij rectius docent, permiſſum fuiſſe Iudæis dimittere vxores, non ſolum impunè, ſed etiam licitè, ita vt non peccarent dimittendo. Sic D. Thomas, Scotus, Durandus, & Paludanus in 4. diſt. 33. Bellarminus de matrimonio cap. 17. ad obiect. 14. Maldonatus in cap. 19. Matthæi, Abulenſis ibidem quæſt. 49. & 50. Et iuxta hanc ſententiam, quando quis dato Libello Repudij, dimittebat vxorem, verè diſſoluebatur matrimonium, & vterque tam vir quàm fœmina, poterat cum altero contrahere.

4. Probatur 1. Quia ſi matrimonium non fuiſſet ſolutum per libellum Repudij, deteriori conditione fuiſſent fœminæ, quàm viri. Nam viri poterant alias vxores ducere, cum eo tempore licita eſſet polygamia, vt ſupra dixi. At fœminæ non poterant alios viros accipere, quia nunquam licuit vni fœminæ habere plures ſimul viros. Itaque vel debuiſſent fieri adulteræ, vel perpetuam continentiam ſeruare. Non eſt autem veriſimile, coactas fuiſſe ad perpetuam continentiam, cum id in veteri Teſtamento eſſet planè inuſitatum.

Secundo: Quando mulier à ſuo viro repudiata, nubebat alteri viro, poterat impunè cũ altero manere vſque ad mortem illius, (Deut. 24. 4.) Ergo manens cum illo, non erat adultera, ſed legitima vxor. Si enim fuiſſet adultera, debuiſſet ſecundum legem Moſaicam lapidari, (Ioan. 8. 4. & Leuit. 20. 10.)

Tertio: Quando nupſerat alteri viro, poterat

terat etiam ipſe dare illi libellum repudii, ſicut prior maritus (Deuter 24.3.) Ergo non mi- nus erat ipſius vxor quam antea fuerat prioris mariti. Nam libellus repudii non fuit conceſ- ſus viro, niſi ratione ſuæ vxoris.

Quarto, lex prohibebat, ne repudiata, poſt mortem ſecundi mariti, rediret ad priorem maritum (Deutero. 24.4.) At ſi per repudium non fuiſſet ſolutum vinculum matrimonii, non erat prohibendum, ſed potius [illegible] dum, vt vxor rediret ad [illegible] ma- ritum.

Quinto, neque Moyſes, neque alij Prophe- tæ vnquam reprehenderunt matrimonia cum repudiatis: At ſi [illegible] fuiſſent adulterina, ſine dubio debuiſſent illa palam reprehendere, ſicut reprehendebant alia vi- tia.

Sexto, lex vetabat Sacerdoti, ne duceret vi- duam, aut repudiatam, aut meretricem, ſed tan- tum virginem (Levit. 21. 13.) Ergo aliis, qui non erant Sacerdotes, licebat ducere repudiatam, ſicut licebat ducere viduas & meretrices.

5. Ad contraria argumenta ſic reſpondeo. Ad 1. Mulier repudiata vocabatur polluta & abominabilis coram Deo, non ideo, quod al- teri viro nupſiſſet, ſed quia [illegible] publi- ca infamia [illegible] eſſet repudiata. [illegible] ab illo [illegible] [illegible] Nec aliud [illegible] Deus [illegible]

[illegible]

cipit repudiatam, quæ nupſit alteri; multo minus ego deberem te recipere, quæ non nupſiſti alteri, ſed cum multis amatoribus fornicata es.

6. Ad 2. verum eſt, Deum permiſiſſe Iudæis repudium, propter duritiam cordis eorum, ne ſcilicet ſuas vxores, quas repudiare non poſſent, occiderent. Sed inde non ſequitur, eos peccaſſe repudiando ſuas vxores, ex diuina permiſſione. Potuit enim Deus hoc illis permittere, vt non peccarent, quia potuit diſſoluere matrimonium inter ipſos contractum, & dare poteſtatem, vt viri acciperent alias vxores, & repudiatæ nuberent aliis viris. Nec illa permiſſio carebat myſterio. Nam Deus per illam volebat ſignificare, ſe repudiaturum Synagogam Iudæorum, & in locum illius deſponſaturum ſibi Eccleſiam ex gentibus colligendam.

QVÆSTIO II.

Quibus de cauſis licuerit vxores dimittere ſeu repudiare?

1. RESpondeo. Non ſatis conſtat. Tametſi enim Scriptura dicat, licuiſſe eas dimittere propter aliquam *fœditatem*, diſputant tamē ſatis plerique, quid per illam fœditatem intelligendum ſit. Tertullianus libro quarto contra Marcionem capite 34, intelligit ſolum adulterium,

terium ſeu fornicationem. Quod duo [illegible] res refellunt. Primo, quia [illegible] ſecundum legem Moſaicam non [illegible] ſed vel lapidabatur, ſi conſtaret adulteram eſſe: vel per aquas zelotypiæ examinabatur, ſi ſuſpecta eſſet de adulterio. Secundo, quia Phariſæi interrogabant Chriſtum [illegible] *cauſa liceret vxorem dimittere?* Matth. 19. Ergo ſupponebant, varias eſſe cauſas, ſed cupiebant intelligere, an Chriſtus omnes approbaret.

2. Quæ autem fuerint iſtæ cauſæ in particulari, nõ omnes eodem modo explicant. Lyranus putat fuiſſe quamcunque [illegible] matrimonio ſupervenientem, quæ poſſet bonum prolis impedire: ſiue in corpore, vt eſt ſterilitas, lepra, morbus caducus: ſiue in anima, vt ſi [illegible] eſſet prauis moribus prædita. Contendit Cornelius, qui aſſignat has cauſas, lepram, & ſterilitatem, veneficium, rixas perpetuas, ebrietatem, & alios prauos mores incorrigibiles. Adulterium videntur excludere. Pro quo notandum eſt dimiſſionem vxoris potuiſſe fieri duplicem: vel palam, vel occulte. Prior dimiſſio fiebat per libellum Repudij. De poſteriori intelligendum eſt illud Matth. 1. 19. *Ioſeph autem vir eius cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam*: nempe Mariam ſibi deſponſatam, eo quod videret illam [illegible], grauidam eſſe. Quomodo occulte [illegible] voluerit, [illegible] ſententia apud Maldonatum, qui [illegible]

[illegible]

faciunt ad noſtrum propoſitum. Itaque prior dimiſſio per Libellum Repudij, vel nunquam, vel raro fiebat propter adulterium. Nam tribus modis poſſumus loqui de muliere adultera. Primo, Si in adulterio eſſet deprehenſa. Sic iubebatur lapidari. Secundo, Si ſolum eſſet ſuſpecta de adulterio. Sic debebat examinari per aquas zelotypiæ. Tertio, Si quidem conſtaret adulteram eſſe, ſed nec publicè conſtaret, nec in adulterio eſſet deprehenſa, ſed maritus aliunde id ſciret. Sic fortaſſe poterat occulte dimitti. Si tamen maritus voluiſſet illam publicè accuſare, & dato Libello Repudij ſolenniter dimittere, non video, cur id fieri non potuerit.

QVÆSTIO III.

Quæ ceremoniæ fuerint adhibitæ in Repudio, & quibus verbis Libellus Repudij conſignatus?

1. CEremoniæ, & cautiones, quibus Libellus Repudij ſolebat dari, recitantur decem ab Hebræis, vt notat Maldonatus. Primo, vt vxor non diſcederet, niſi volente marito. Secundo, Vt libellus in manu vxoris traderetur. Tertio, Vt ſcriberentur, vt minimum, nomina duorum teſtium. Quarto, Vt exprimerentur tres generationes viri, & tres mulieris, vt ex libelli formula intelligetur.

Quinto, Vt ſcriberetur Libellus literis rotundis, diſtinctis, atque perſpicuis, ita vt vna aliam non attingeret, ne aliquod ſcriptoris vitium irreperet. Sexto, vt ſi inter ſcribendum aliqua atramenti guttula in chartam decideret, Libellus authoritatem non haberet, ſed alius de nouo ſcriberetur. Septimo, Vt in Libello nullum raſuræ veſtigium appareret, ne poſſit eſſe ſuſpectus de vitio. 8. Vt charta longior eſſet, quam latior. 9. Vt omnes teſtes, qui aderant, ſuum quiſque ſigillum exhiberent. 10. Vt maritus diceret: *Accipe Libellum repudij, & eſto à me abiecta, & cuicunque vis permiſſa.*

2. Formula Libelli Repudij, ſecundum Hebræos, erat hæc. Ego Rabbi Simeon filius Rabbi Abraham, filij Rabbi Dauid, filij Rabbi Salomonis, die prima menſis ſecundi, Anno 5296. a creatione mundi, hic & in hac ciuitate, ex animi mei conſenſu, & ſine vlla coactione, Repudiaui Rachel, filiam Rabbi Moſis, filij Rabbi Ioſeph, filij Rabbi Iacob, & dedi illi Libellum Repudij in manu, ſchedam abſciſſionis, & ſignaculum diuiſionis, vt ſit à me abiecta, & abeat quocunque velit, & nemo poſſit illi prohibere, iuxta conſtitutiones Moyſis & Iſrael. Ita referunt Vatablus, Oleaſter, Cornelius in cap. 24. Deuteronomii, & Maldonatus in cap. 19. Matthæi.

3. Quæres, An Libellus Repudij dari deberet publicè coram Iudice, & in forma iudiciaria? Reſpondeo. Id verſimile eſt. 1. Quia dabatur coram teſtibus, vt ex dictis patet.

2. Quia

2. Quia repudium apud Romanos fiebat coram Iudice, vt patet ex iure ciuili, titulo de diuortijs, vbi etiam describitur hæc formula apud Romanos vſitata, *Res tuas [illegible], res tuas tibi habeto.* An etiam alij præter Iudæos & Romanos, vſi fuerunt Repudio? Reſpondeo. Etiam Medi & Perſæ vſi ſunt, vt patet exemplo Aſſueri Regis, qui vxorem ſuam Vaſthi repudiauit. (Eſther 1.19.)

Qvæstio IV.

An ſicut viri poterant repudiare vxores, ita viciſſim vxores potuerint repudiare viros?

1 REſpondeo. Non poterant. Nam ſolis maritis conceſſum fuit ius Repudij. Nuſquam enim lege Moſaica inuenitur, mulieribus conceſſum eſſe. Quod etiam docet Ioſephus lib.15.cap.11. vbi refert, Salome ſororem Herodis, præter legem Moſaicam feciſſe, quod maritum ſuum Coſtobarum repudiauerit. Lex *enim noſtra*, inquit, *ſoli marito hoc facere permittit: mulieribus autem ne diſcedentibus quidem fas eſt nubere, niſi priore viro remittente.* Quæ poſterior pars nō habetur expreſſe in lege Moſaica. Videtur tamen colligi ex formula Libelli Repudij, quo vir dimittebat vxorem, dicens: *Abeat quocunque velit.* Quibus verbis concedit illi poteſtatem nubendi alteri marito. Et clarius ex decima ceremonia ſuperius recenſita, in qua

maritus dicit : *Eſto à me abiecta, & conuerſa iure permiſſa.*

2. An ergo mulieres nullo modo poterant dimittere ſuos viros ? Reſpondeo. Aliud eſt repudium, aliud diuortium. Non poterant illos dimittere per repudium, poterant tamen eos deſerere per diuortium, vel propter adulterium , vel propter alias legitimas cauſas. Hoc enim & Chriſtianis, & gentilibus mulieribus, iure naturali permiſſum eſt. Nota. In diuortio fit tantum ſeparatio cohabitationis & thori, manente vinculo matrimonij. In Repudio, etiam hoc vinculum diſſoluitur, vt patet ex auctoribus quæſtione prima, §. 3. allegatis.

CAPVT XXIV.

De adulterio & ſtupro.

1. IN Lege Moſaica prohibentur & puniuntur hæc [illegible] peccata carnis. Primum, Adulterium. Secundo, Inceſtus, id eſt, congreſſus cum conſanguinea vel affine intra gradus prohibitos. Tertio, Stuprum, id eſt, violatio virginis, maxime ſi per vim fiat. Quarto, [illegible]. Quinto, Sodomia. 6. Beſtialitas. De ſingulis dicam aliquid.

1. Primo igitur, de adulterio extant tres leges. Prima moralis, *Non mœchaberis.* (Exodi 20. 13.) Secunda iudicialis, *Si mœchatus quis fue-* [illegible]

rit cum vxore alterius, morte moriantur & mœchus & adultera. (Leuit. 20.10.) Tertia partim iudicialis, partim ceremonialis, quæ præſcribit modum inueſtigandi occultum adulterium, de quo ſupra dictum eſt cap. 22. de zelotypia.

3. De inceſtu extat vna generalis, & plures ſpeciales. Generalis eſt, *Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedet, vt reuelet turpitudinem eius* (Leuit. 18.6.) Speciales ſunt hæ. Prima, *qui dormierit cum nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui, morte moriantur ambo.* (Leuit 20. 11.) Secunda, *Si quis dormierit cum nuru ſua, vterque moriatur* (ibidem v. 12.) Tertia, *qui ſupra vxorem filiam duxerit matrem eius, viuus ardebit cum eis* (ibidem v. 14.) Quarta, *qui acceperit ſororem ſuam, filiam patris ſui, vel filiam matris ſuæ, occidentur in conſpectu populi ſui.* (ibidem v. 17.) Quinta, *qui coierit cum matertera, vel amita ſua, aut cum vxore patrui aut auunculi ſui, portabunt ambo iniquitatem ſuam: abſque liberis morientur.* (ibidem v. 19.20.) Sexta, *qui duxerit vxorem fratris ſui, abſque liberis erunt.* (ibid. v. 21.)

4. De ſtupro duæ extant. Vna, Si aliquis in ciuitate concubuerit cum puella virgine, quæ alteri deſponſata eſt, & illa non clamauerit, educes vtrumque ad portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur. Si autem in agro id fecerit, ipſe morietur ſolus: puella nihil patietur. Præſumitur enim clamaſſe, ſed quia ſola erat, non potuit audiri & liberari. (Deuteron. 22. 23.) Altera, qui vim intulerit puellæ non deſponſatæ, ducet illam in vxorem, nec vn-

quam poterit eam dimittere: & [illegible] illius dabit quinquaginta ſiclos argenti [illegible] verſu 28.)

5. De ſcortatione ſimiliter duæ. *Non erit meretrix de filiabus Iſraël, nec ſcortator de filiis Iſraël.* (Deuterono. vigeſimo tertio, verſu decimo ſeptimo.) Altera, *Ne proſtituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.* (Leuit. 19.29.)

6. De ſodomia ſic ſtatutum eſt: *Cum maſculo non commiſcearis coitu fœmineo, quia abominatio eſt.* (Leuitici vigeſimo octauo, verſu vigeſimo ſecundo.) Et iterum: *Qui dormierit cum maſculo coitu fœmineo, uterque operatus eſt nefas, morte moriantur.* (Leuit. 20.13.) Vide huc vsque peccatum contra naturam, de quo Apoſt. Rom. 1:27. *Maſculi relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſideriis ſuis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem exercentes.*

7. De beſtialitate ſic: *Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non ſuccumbet iumento, nec miſcebitur ei, quia ſcelus eſt.* (Leuitici 18.23.) Et iterum: [illegible] *Mulier quæ ſuccubuerit cuilibet iumento, ſimul interficietur cum eo.* (Leuit. 20.16.)

8. Hæc de Legibus. Porro, quæ calamitoſe [illegible] in V. T. ſecuta ſint, [illegible] inſinuabo. Dauid cum [illegible] Bethſabee, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

filij ſui Ammon, cum Thamar. 3. Eiuſdem primogeniti cæde, quia Abſalon frater Thamar, occidit Ammonem propter inceſtum. 4. Rebellione Abſalonis. 5. Publica violatione vxorum. 6. Bello contra ſe illato ab Abſalone. 7. Morte Abſalonis. 8. Noua ſeditione a Seba, filio Bochri excitata. [2 Reg. 12. & ſequentib.]

9. Ammon, filius Dauidis, de quo iam dixi, oppreſſit Thamar ſororem Abſalonis. [2 Reg. 13. 1.] Abſalon inuitauit illum ad conuiuium, & cum temulentus eſſet, curauit illum occidi. [ibidem v. 28.]

10. Quidam e tribu Beniamin, in Gabaa, abuſi ſunt vxore cuiuſdam Leuitæ peregrinãtis. [Iudic. 19. 25.] Hoc facinus vlti ſunt filij Iſrael, & communi conſenſu progredientes ad bellum contra Beniamitas, occiderunt ex illis viginti quinque millia armatorum hominum. [Iudic. 20. 46.] Adeo, vt ex toto numero Beniamitarum, remanſerint tantum ſexcenti viri. [ibidem v. 47.]

11. Zambri e tribu Simeon, publice ingreſſus eſt in lupanar ad fœminam Madianitidem. Pœna ſequitur: *Quod cum vidiſſet Phinees, arrepto pugione, perfodit ambos ſimul in locis genitalibus.* Et propter hoc factum laudatus eſt Phinees, tanquam vir zeloſus pro honore Dei: Et loco præmij accepit a Deo promiſſionem ſempiternam ſacerdotij in ſua familia. [Num. 25. 6.]

12. Sichem, filius Hemor, oppreſſit Dinam filiam Iacob ex Lia, ſororem Simeonis & Leui. [Geneſ. 34. & 2. primo.] Secuta eſt vltio. Nam

Simeon & Leui, arreptis gladijs, occiderunt non tantum Sichem & Hemor, ſed omnes maſculos totius ciuitatis; & ciuitatem deprædati ſunt, auferentes eorum oues, armenta, aſinos, vxores, paruulos. (Ibidem v. 24.)

13. De Sodomitis, quomodo plexi ſint, narrantur Gen. 19. 24. *Igitur Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem de cœlo, & ſubuertit ciuitates has, & omnem circa regionem, vniuerſos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia.*

14. Hæc omnia (teſte Apoſtolo 1. Cor. 10, 11.) *ſcripta ſunt ad correptionem noſtram*, [illegible] mus ab adulterijs & alijs peccatis carnalibus, quæ iam [illegible], à Deo puniamur. Porrò & aliud hinc colligo. Nempe Legem Moſaicam, vt alibi dixi, multo fuiſſe imperfectiorem, quam ſit Euangelica. Illa prohibebat peccata externa; hæc etiam interna. Quo ſpectat illud Chriſti in Euangelio: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.*

(Matthæi 5, 27.)

[illegible]

C A-

CAPVT XXV.

De Seruis & Ancillis, de Mercenariis, peregrinis, & pauperibus.

1. DE Seruis & Ancillis multa ſtatuta ſunt in lege Moſaica p[illegible] ſertim Exodi 21. Leuit. 25. & Deut. 15. Compendium omnium eſt hoc. Primo, Hebræi non poterant ex ſuo populo habere ſeruum vel ancillam per modum mancipij, ſed tantum ex gentilibus. Itaq; ſoli gentiles (quod etiam intelligitur de proſelytis ad Iudaiſmum conuerſis) poterant eſſe perpetui & hæreditarij Hebræorum ſerui. 2. Si aliquis Hebræus fieret ſeruus gentilium, debebat redimi ab Hebræis. 3. Si fieret ſeruus Hebræorum, non tractabatur, vt mancipium, ſed vt mercenarius. 4. Nec ſeruiebat perpetuo, ſed ad certum tempus. 5. Si habebat vxorem Hebræam, ſeruiebat vſque ad annum ſeptimum, ſeu ſabbaticum. Et tunc ambo liberi exibant. 6. Si antè herus ipſius, qui ipſum emerat, dediſſet illi vxorem gentilem (nam Hebræam dare non poterat) quæ verè eſſet ſerua ſeu mancipium, & ex illa [illegible] fieret liberi: tunc quidem poterat liberari anno ſeptimo, ſi [illegible]

apud herum vxore & liberis. 7. Si tamen maluiſſet manere apud herum ſuum, & apud vxorem & liberos; poterat quidem id facere, ſed tantum vſque ad annum iubilæum. Vxor tamen & liberi manebant in perpetua ſeruitute. Niſi vel redimerentur à ſuis parentibus. Vel certè, niſi herus excuſſiſſet illi dentem aut oculum. Tunc enim pro compenſatione illius iniuriæ, debebat eos liberos dimittere.

2. Hic tria notanda ſunt. Primò, Libertas Hebræorum erat corporalis, & opponebatur ſeruituti corporali. At libertas Chriſtianorum eſt ſpiritualis, & opponitur ſeruituti ſpirituali. De qua loquitur Chriſtus Ioan. 8. 34. *Omnis, qui facit peccatum ſeruus eſt peccati.* Et paulo poſt: *Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis.* Et Apoſt. Roman. 8. *Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis.* Et ad Galat. 4. 31. *Non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos liberauit.*

3. Secundo, ſicut vetus Teſtamentum fuit figura noui Teſtamenti; ita libertas Moſaica fuit figura libertatis Euangelicæ. Et ſicut Moſes eduxit Hebræos ex corporali ſeruitute Ægyptiorum; ita Chriſtus eduxit nos ex ſpirituali ſeruitute diaboli & peccati.

4. Tertio, Tanta eſt perfectio & prærogatiua libertatis Euangelicæ, vt non euertat [illegible] ſeruitutem corporalem. Vnde Apoſtolus 1. Corinth. 7. 21. *[illegible] (id eſt, [illegible]) [illegible]*

ſed & ſi potes fieri liber, magis vtere: Scilicet ſeruitute, & maiorem humilitatem & patientiam.

De Mercenarijs.

5. De Mercenarijs ſic ſtatutum eſt: *Non morabitur opus mercenarij apud te vſque mane.* Leuit. 19.13. Quod alibi ſic explicatur. *Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, ſiue aduenæ, qui tecum moratur intra portas tuas: ſed eodem die reddes ei pretium laboris ſui ante ſolis occaſum, quia pauper eſt, & ex eo ſuſtentat animã ſuam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.* Deuteronom. vigeſimo quarto, v. decimo quarto. Eodem ſenior Tobias dixit iuniori. *Quicunq; tibi aliquid operatus fuerit, ſtatim ei mercedem reſtitue, & merces mercenarij tui apud te omnino non permaneat.*

6. Nota. Nomen mercenarij in nouo Teſtamento ſumitur dupliciter. 1. In ſenſu immediato. Nẽpe pro famulis, ſeu operarijs, qui mercede conducuntur ad laborandum, vt Marci 1.20. *Et relicto patre ſuo Zebedæo in naui cum mercenarijs, ſecuti ſunt eum.* Et Lucę decimo quinto, v. 17. *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo.* 2. Pro Paſtoribus Eccleſiæ, qui etiam accipiunt mercedem pro labore prædicandi Euangelium, & Sacramenta adminiſtrandi. Hi iterum duplices ſunt. Alij boni Paſtores, qui nihil aliud accipiunt, quam neceſſariam vitę ſuſtentationem. Neq; tam pecuniam [illegible] deſide-

[illegible]

rant, quam ſalutem. De quibus [illegible] Timoth. 5. 18. *Dignus eſt operari[illegible]* Et 1. Corinth 9. 11. *Si nos vobis ſpiri[illegible] ſe[illegible]uimus, magnum eſt, ſi nos carnalia [illegible]* Et infra v. 14. *Ita & Dominus ordi[illegible] qui [illegible]angelium annunciant, de [illegible]* [illegible] mali, qui magis quærunt mercedem & proprium commodum, quam ſalutem & [illegible]tem ouium ſibi commiſſorũ. De quibus Chriſtus Ioann. 10, 11. *[illegible] paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. [illegible] autem, & qui non eſt paſtor [illegible] propriæ, videt lupum venientem [illegible] & fugit.* Et paulo poſt: *[illegible] bus.* De ſimilibus conqueritur Deus per Prophetam Ezech. 34. *[illegible] qui paſcebant ſe [illegible] paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis: Gregem autem meum non paſcebatis.* Tales non pauci hoc tempore.

De peregrinis & pauperibus.

7. De his ſancita ſunt hæc Primo: [illegible] (Leuit. c. 19. 9.) Idem [illegible] quem oblitus es in agro: & in ſeugibus [illegible]rum. (Deut. 24. 19.)

8. Secundo: [illegible]

[illegible]

Digitized by Google

[illegible] traditurus eſt tibi in poſſeſſionem. (Deut. 15. 4. Duplex poteſt eſſe ſenſus. Prior, Ne patiaris Hebræum mendicare, ſed ſubueni, vt benedicat tibi Deus. Poſterior, Tanta erit bonorum abundantia, ſi legem Dei ſerues, vt nemo cogatur mendicare. Vide Emanuelem Sa in notationibus.

9. Tertio, *Si vnus de fratribus tuis ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies eam pauperi & dabis mutuũ, quo eum indigere perſpexeris.* (ibidem v. 7. & 8.) Hęc ſententia conformis eſt priori ſenſui pręcedentis.

10. In lege Euangelica, omnes debent ſe æſtimare peregrinos, iuxta illud 1. Petri 2. 11. *Chariſſimi, obſecro vos, tanquam aduenas & peregrinos [illegible] deſiderijs, quæ militant [illegible]* [illegible] Sicut enim Iudæi quadraginta annis peregrinati ſunt in deſerto, antequam venirent [illegible] toto tempore [illegible] peregrinamur in hoc mundo, antequam perueniamus ad patriam noſtram cœleſtem. Illorum peregrinatio fuit figura noſtræ peregrinationis.

11. Paupertas, propter exemplum Chriſti, deſiit eſſe ærumnoſa & pudenda Lucæ. 6. 20. *Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnum Dei.* Iacobi 2. 5. *Audite fratres mei dilectiſſimi: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni quod repromiſit Deus diligentibus ſe?*

Et

Et 1. Corinth. 1.28. *Ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus.* Et c. 4.11. *Vſq; in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus.* Et c. 11.1. *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti.*

CAPVT XXVI.

De Reformatione.

1\. REſpublica Hebræorum ab initio fuit bene à Deo conſtituta, & optimis ac ſanctiſſimis legibus roborata. Sed quia ſæpe defecit à primæua ſua perfectione, & in varios abuſus degenerauit; neceſſe fuit ſæpe illam reformare, & in priſtinum ſtatum reſtituere. De hac Reformatione aliquid dicendum eſt. Fuit autem triplex reformatio. Prima circa cultum Dei. Altera circa iuſtitiam inter Hebræos ſeruandã. Tertia circa bellum. Incipiam à prima.

Reformatio circa cultum Dei.

2\. Igitur Reformatio circa cultum Dei fuit valde frequens, quia Hebræi ſæpe à cultu veri Dei ad idololatriam delapſi ſunt. Primò ſub Moſe, quando vitulum aureum adorarunt. (Exodi 32.4.) Secundò poſt mortem Ioſue, quando cœperunt adorare Baal & Aſtaroth, (Iudic. 2.11. & cap. 3.7.) Tertiò poſt mortem ſingulorum Iudicum ſequentium. (Iudic. 2.

lis.] Et hoc durauit vſque ad initium Samuelis. [primo Regum ſeptimo, verſu 3.] Quarto, tempore Salomonis, quando & ipſe, & vxores illius colebant idola. [3. Reg. 11. 4.]

3 Poſt Salomonem, facta regni diuiſione, ceperunt eſſe duo regna: alterum Iuda, in quo erant duæ tribus: alterum Iſrael, in quo erant decem. Et quidem regnum Iſrael, ſub primo ſuo Rege Ieroboam, defecit à cultu veri Dei, & cœpit vitulos aureos adorare. [tertio Reg. duodecimo, verſu vigeſimo octauo.] In qua defectione permanſit. At in regno Iuda, ſæpè quidem defectio facta eſt, ſed non durauit. Prima facta eſt ſub Roboam. [2. Paralipomenon 12. 1.] Secunda ſub Ioram. [2. Paralip. 21. [illegible]] Tertia ſub Ioas, mortuo Ioiada Pontifice. [illegible] Quarta ſub Amaſia. [ca. 25. 14.] [illegible] Sexta ſub Manaſſe. [quarto Regum vigeſimo primo, verſu tertio.] Hæ ſunt præcipuæ defectiones.

4. Reformatio fuit etiam multiplex. Prima a Moſe facta per interfectionem viginti [illegible] hominum, qui vitulum adorauerant. [Exod. 32. 28.] Secunda [illegible] per varias [illegible] & oppreſſiones, tempore Iudicum. [Iudic. 2. 14. & deinceps.] [illegible] Samuelem per [illegible] [illegible] Reg. 7. [illegible] Quarta ſub Aſa, qui purgauit [illegible] [illegible] [3 Reg. 15. 12.] Quinta à Ioſaphat, qui perfecit purgationem ſub Aſa inchoatam. [ibid. cap. 22. 47.] Sexta à Ioas, viuente

adhuc

adhuc Ioiada Pontifice, per inſtaurationem templi. (2. Paral. 24. 4.) Septima ab Ezechia, qui abſtulit omnem idololatriam, & verum Dei cultum reſtituit. (4. Reg. 18. 4. & 2. Paral. 29. 3.) Octaua a Ioſia, qui iterum abſtulit omnia idola, excelſa, lucos; & inſtaurauit templum Domini; & fecit Phaſe Domino; & adiurauit ſubditos, vt promitterent ſe legem Dei ſeruaturos. (4. Reg. 22. & 2. Paralip. 34. & 35.)

5. Hæ reformationes factæ ſunt in regno Iuda. Porro in regno Iſrael his aliquid tentatum. Primo ab Elia Propheta, qui tempore Achab & Iezabelis, reduxit populum in duas partes claudicantem ad Deum, miraculo ignis de cœlo miſſi ſuper ſacrificium; & occidit 450. Prophetas Baal. (3. Reg. 18.) Secundo à Iehu Rege Iſrael, qui deleuit totam familiam Achab, & interfecit omnes Prophetas & Sacerdotes Baal; & ſtatuam Baal combuſſit igne; & ædem Baal conuertit in latrinam. [4. Reg. 10. 11.] Nihilominus non reſtituit cultum veri Dei. Sic enim habet textus ibidem v. 28. *Deleuit itaque Iehu Baal de Iſrael; verumtamen a peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſrael, non receſſit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan.* Etſi ergo ſuſtulerit vnam ſectam idololatriæ, quæ adhærebat Baal; non tamen ſuſtulit, ſed permiſit aliam ſectam idololatriæ, quæ vitulos aureos adorabat.

6. Similis viciſſitudo in Eccleſia Chriſti hactenus ſeruata eſt. Multæ factæ ſunt corre-

ctiones

ctiones à vera fide: non quidem vniuerſales, ſed particulares. Prima, tempore Apoſtolorum, per Simonem Magum, Cerinthum, Ebionem, Menandrum, Nicolaum Antiochenum. Aliæ per alios hæreticos ſubſequentes, vt per Saturninũ, Baſilidem, Cerdonem, Valentinum, Marcionem, Montanum, Nouatianos, Donatiſtas, Manichæos, Sabellianos, Arianos, Macedonianos, Priſcillianiſtas, Pelagianos, Neſtorianos, Euthycianos, Berengarios. Nouiſſime, per Huſſitas, Lutheranos, Caluiniſtas, Anabaptiſtas.

7. Multæ etiam reformationes adhibitæ. 1. per vigilantiam Apoſtolorum. 2. Per alios Eccleſiæ Prælatos & Doctores inter quos excelluerunt Irenæus, Cyprianus, Athanaſius, Hilarius, Optatus Milleuitanus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Proſper. 3. Per Cõcilia generalia, in quibus hæretici damnati ſunt, vt Ariani in Niceno, Macedoniani in Conſtantinopolitano, Neſtoriani in Epheſino, Eutyches & Dioſcorus in Chalcedonenſi, & ſic deinceps. 4. Per Synodos prouinciales. 5. Per Religioſos. Nam ſicut in V. T. multi extraordinarij Iudices à Deo excitabantur ad liberandum populum à ſeruitute & oppreſſione: ita in Eccleſia Chriſti, varij varijs temporibus Religioſi Ordines excitati ſunt, qui populum in doctrina & moribus reformarent, hæreticos euerterent, ſanam fidem reſtituerent. 6. Per ſeueras Principum & Imperatorum leges & pœnas in hæreticos conſtitutas, quales multæ

ſunt in Codice Iuſtiniani. 7. Per [illegible] hæreticorum extirpationem. 8. Per diſputationes, ſcriptiones, & ſimilia certamina contra hæreticos ſuſcepta & inita. Denique quæ optima reformandi ratio eſt, per ipſam Cleri ac Prælatorum emendationem. Quæ ſi non adeſt, parum proficitur.

8. Et, vt nihil deeſſet ad plenam analogiam veteris ac noui Teſtamenti, ſicut in veteri idololatræ idololatras aliquando perſequebantur, ita in nouo hæretici hæreticis infeſti ſunt. In qua re imitantur exemplum Iehu. Nam is quidem, vt iam diximus, erat idololatra & colebat vitulos aureos, & tamen [illegible] quodam zelo reformationis, interfecit Prophetas & cultores Baal. Sic faciunt hæretici. Non proferam vetera exempla, noua ſufficiunt. Lutherani infeſti ſunt Caluiniſtis. Caluiniſtæ ſeipſos lacerant, perdunt, execrantur. Nam alij Arminiani ſunt, alij Gommariſtæ. Hi illos acerrimè perſequuntur. Illi viciſſim hos damnant & diris omnibus deuouent. Vtrobique zelus prætenditur.

Reformatio circa iuſtitiam inter Hebræos ſeruandam.

9. Huius reformationis illuſtre exemplum habemus in Ioſaphat rege Iuda, qui facta prius reformatione circa cultum Dei, voluit etiam externam politiam reformare, & pacis ac iuſtitiæ conſeruandæ normam præſcribere. Quæ [illegible] 2. Paral. 19. his verbis: *Habitauit ergo Ioſaphat in Ieruſalem, rur-*

ſumq;

ſumq. egreſſus eſt ad populum de Berſabee vſque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum ſuorum. Conſtituitq; Iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per ſingula loca, & præcipiens Iudicibus; Videte, ait, quid faciatis: Non enim hominis exercetis iudicium, ſed Domini: & quodcunq; iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite: non eſt enim apud Dominum Deum noſtrũ iniquitas, nec perſonarum acceptio, nec cupido munerũ.

In Ieruſalem quoq; conſtituit Ioſaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Iſrael, vt iudicium & cauſam Domini iudicarent habitatoribus eius. Præcepitq; eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter & corde perfecto. Omnem cauſam, quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, qui habitant in vrbibus ſuis inter cognationem & cognationem, vbicunq; quæſtio eſt de lege, de mandato, de ceremonijs, de iuſtificationibus, oſtendite eis, vt non peccent in Dominum, & ne veniat ira ſuper vos & ſuper fratres veſtros. Sic ergo agentes non peccabitis.

Amarias autem Sacerdos & Pontifex veſter, in his quæ ad Deum pertinent, præſidebit. Porro Zabadias filius Iſmahel, qui eſt Dux in domo Iuda, ſuper ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.

10. Dixi c. 11. q. 1. duplex fuiſſe Tribunal ſeu Iudiciũ apud Iudæos. Vnum maius, quod erat in Ieruſalem, ad difficiliores controuerſias decidendas: Alterum minus, quod erat in alijs ciuitatibus Iuda, ad communes & quotidianas cauſas iudicãdas. Vtrumq; progreſſu temporis fuerat penè collapſum. Hoc loco [illegible]

trunque reſtituit ac reformat. Et primùm generatim monet Iudices, vt cogitent ſe non hominis, ſed Dei iudicium exercere. Et hoc nomine vocari ſolent dij, id eſt, Vicarij Dei. (*Exod.* 22. 8.) Deinde ſpeciatim, vt abſtineant à tribus peccatis, quæ ſolent eſſe in corruptis & peruerſis Iudicibus. 1. Ab iniquitate. 2. A perſonarum acceptione. 3. Ab acceptione munerum. Huiuſmodi peruerſi Iudices fuerunt filij Samuelis 1. Reg. 8.3. *Non ambulauerunt filij illius in vijs eius: ſed declinauerunt poſt auaritiam, acceperuntq́; munera, & peruerterunt iudicium.*

Reformatio circa Bellum.

11. In hac reformatione duo ſpectanda ſunt. 1. Leges belli à Deo præſcriptæ, de quibus c.17.q.2. dictum eſt. 2. apparatus belli, de quo hic dicendum. Eſt autem duplex apparatus. Vnus conſiſtit in munitionibus, præſidijs militaribus, armatura, commeatu. Alter in ipſa exercitus diſpoſitione, ductione, & ad certamen itione. De priori agimus. Eſt autem hæc regula ſeruanda, quod eiuſmodi apparatus non debeat fieri in ipſo belli initio aut progreſſu, ſed longè ante belli ſuſceptionem, iuxta illud Chriſti Lucæ 14.31. *Quis Rex iturus committere bellum aduerſus alium Regem, non ſedens prius cogitat, ſi poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe? Alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens rogat ea, quæ pacis ſunt.* Quod hic dicitur de apparatu militum, debet etiam intelligi de apparatu armorum, munitionum,

tionum, & aliorum, quæ ad bellum neceſſaria ſunt.

12. Ex hac parte fuit magnus defectus tempore Saulis, quando filij Iſrael debebant pugnare contra Philiſtæos. 1. Quia erant tantum ſexcenti Iſraelitæ (reliqui enim præ timore erant dilapſi) contra infinitam Philiſtæorum multitudinem. 2. Quia nullus in toto exercitu Iſraelitarum habebat gladium aut haſtam, niſi ſolus Saul, & filius eius Ionathas. 1. Reg. 13. 5. *Philiſthijm congregati ſunt ad prælia ndum contra Iſrael, triginta millia curruum, & ſex millia equitũ, & reliquum vulgus, ſicut arena, quæ eſt in littore maris plurima.* Et infra: *Quod cum vidiſſent viri Iſrael, abſconderunt ſe in ſpeluncis & in abditis.* Et iterum v. 15. *Recenſuit Saul populum, qui inuenti fuerant cum eo, quaſi ſexcentos viros.* Et ibidem v. 19. *Porro faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael. Cauerant enim Philiſthijm ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam.* Et denique v. 22. *Cumq; veniſſet dies prælij, non eſt inuentus enſis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule & Ionatha, excepto Saul & Ionatha filio eius.*

13. Hunc defectum reſtaurauit Azarias, ſeu Ozias Rex Iuda, qui & in munitionibus, & in militibus, & in omni armorum genere, & in commeatu, fecit magnum belli apparatum, ita vt omnibus vicinis hoſtibus eſſet terrori. Sic enim de eo legimus 2 Paralip. 26. 9. *Ædificauit Ozias turres in Ieruſalem ſuper portam anguli, & ſuper portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmauitq; eas. Exſtruxit etiam turres in ſolitu-*

dine, & effodit ciſternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campeſtribus, quam in eremi vaſtitate. Vineas quoq́; habuit, & vinitores in montibus, & in carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus. Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad prælia ſub manu Iehiel ſcribæ, Maaſiæq́; Doctoris, & ſub manu Hananiæ, qui erat de Ducibus Regis. Omnisq́; numerus Principum, per familias virorum fortium, duorum millium ſexcentorum. Et ſub eis vniuerſus exercitus trecentorum & ſeptem millium quingentorum, qui erant apti ad bella, & pro Rege contra aduerſarios dimicabant. Præparauit quoque eis Ozias, id eſt, cuncto exercitui, clypeos, & haſtas, & galeas, & loricas, arcusq́; & fundas ad iaciendos lapides. Et fecit in Ieruſalem diuerſi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorum, vt mitterent ſagittas & ſaxa grandia. Egreſſumq́; eſt nomen eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroboraſſet illum.

14. Et hoc Oziæ exemplo diſcant Reges & Principes, duo potiſſimum eſſe neceſſaria ad apparatum bellicum. 1. Vt ſint coniuncti cum Deo. Hoc enim ſignificatur vltimis illis verbis: *Eo quod auxiliaretur ei Dominus.* 2. Vt etiam adhibeant humana præſidia. Cuiuſmodi ſunt hæc. 1 Munitiones. *Ædificauit Ozias turres in Ieruſalem.* 2. Exercitus. *Vniuerſus exercitus trecentorum & ſeptem millium quingentorum.* 3. Armatura. *Præparauit cuncto exercitui clypeos, & haſtas, & galeas.* 4. Commeatus. *Eo quod haberet multa pecora, & vineas.*

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM HVIVS LIBRI.

Nota: Prior numerus Paginam, poſterior Paragraphum denotat.

A.

Aron primus fuit Pontifex à Deo conſtitutus, & a Moſe conſecratus, cum iure ſucceſſionis. pagina 127. §.1.

Abaris apud Hyperboreos habuit donum Prophetiæ. 206.5.

Abraham fuit figura Dei: eius filij figura duorum populorum. 533.9.

Abraham habuit duas legitimas vxores. ibidem.

Abraham non fuit iuſtificatus per ſolam fidem. 48.1.

Abſtinentia a ſanguine & aliis. 355.12.

Abuſus iuramenti Chriſtianis prohibitus. 380.65.

Abuſus iuramenti in quo conſiſtat. 381.63.

Acetabula V.T. 288.29.

Achitophel conſiliarius Dauidis qualis? 166.2.

Actus fidei eſt voluntarius & liber, non autem neceſſarius. 31.7.

Adamus, primus credidit in Chriſtum, fuit primus homo, & primus vates. 42.1.

Adulterium grauiſſimum ſcelus. 545.3.

Adulterium grauiſſime in V.T. punitum. pag. 556. §.1. pag 559. §.9.10.

Affinitas quid? 513.3.

Agar ancilla, figura Synagogæ. p.16 §.4 p.533. §.9

Agnus Paſchalis figura Chriſti. pag. 3 . . . . . . 3 . . §. 23.

Agnus Paſchalis qualis debuerit eſſe? 307. 16. . . tempore immolandus fuerit? . 09. 18. . . . 311. 20. quo ritu . . . . 21. quinam potuerint comedere de Agno Paſchali? 314. 22.

Alexander Magnus Iaddeum ſeu Iaddum Pontificem adorauit. 13 . . 6.

Altare Thymiamatis. 284 22.

Altare Holocauſti. 286. 26.

Amaſias Rex. . . . . . .

Ammon filius Manaſſis Rex impius 426. 52.

Analogia Prophetarum N. T. cum Prophetis V. T. 216. 7.

Angelorum . . . .

Animalia . . . . ? 351. 12.

Anni Sabbatici quando primum cœperint? 391. 81.

Annus ſeptimus ſeu ſabbaticus quatuor habuit priuilegia. 388. 75.

Annus Iubilæus, & eius priuilegia. 393. 8 .

Apoſtoli vſi ſunt Græca tranſlatione Scripturæ ſacræ. 11. 2.

Aqua luſtrationis dicta in V. T. cui cineres vaccæ ruſſæ miſceſerrant. pag. 136. § 2 pag. 349. § 11.

Arca Domini erepta ex incendio per Ieremiam Prophetam 8 .

Arca . . . . . . ordinariè manebat in illo loco vbi Pontifex reſidebat. 277. 1 .

Arca . . . . ibidem.

Arcæ forma & ſtructura 277. 12.

Arca cui ſtabilita . . . . . . 281. 16.

Google

Arca non eſt à Tito in triumphum ducta, ſed menſa panum propoſitionum pag. 280. §. 15.
Aruſpicium. 212. 8.
Aſa Rex bonus. 416. 17.
Aſſiſtentia diuina quomodo, & quando Iudæis ſubtracta? 118. 10.
Aſyla Chriſtianorum pro Homicidis ſunt omnes Eccleſiæ, Cœnobia, Domus Religioſæ & Eccleſiaſticæ. 504. 9.
Athalia, mater Ochoziæ Regis impyſſima. 419. 21.
Atrium Tabernaculi quale? 274. 6. fuit quaſi templum Laicorum pag 275. §. 6. pag. 276. §. 9. pag. 289. §. 32.
Authores Phariſæorum, an Schamai & Hillel fuerint? 237. 2.
Author Moſaicæ & Euangelicæ legis Deus. 91. 2.
Author idololatriæ in Iſrael, Rex Ieroboam. 430. 38.

B.

Balaam, an Propheta Dei, vel diaboli fuerit? 206. 5. amicus Iob non fuit. 207. 6.
Barba virilitatis ac virtutis inſigne eſt. 396. 91.
B. Virgo Propheteſſa præcipua. 186. 3.
B. Virgo emiſit votum caſtitatis. 371. 45.
Beati clare vident eſſentiam diuinam. 29. 3.
Bellum ex natura ſua licitum. 475. 1.
Belli liciti conditiones tres. 476. 2.
Benedictiones, quas Deus ſeruantibus legem promiſit. 100. 2.
Beſtialitas. 558. 7.
Bina tria in V. T. promiſſa à Deo. 1. Terra ſancta. 2. aſſiſtentia Angelorum temporalium. 3. Chriſtus Saluator. 56. 1.

C.

CAndelabrum Tabernaculi ex auro [illegible] pag. 282. §. 19.
Canon duo ſignificat. 1. normam ſeu regulam quam ſequimur. 2. catalogum ſeu numerum aliquarum rerum. 1. 1.
Canonici libri V. T. 2. 1.
Capra offerebatur pro idololatria. 305. 12.
Caraim. 242. 2.
Caſtitas magis Sacerdotibus N. T. colenda, quam Sacerdotibus V. T. 189. 8.
Ceremoniæ in conſecratione Pontificis. 158. 7.
Ceremoniæ 10 adhibitæ fuerunt in [illegible]. 553. 1.
Ceremoniæ abſque Iudaica [illegible]. 124. 17.
Ceremoniæ adhibitæ in [illegible] V. T. [illegible] leuare manum [illegible] altera parte [illegible] ſubter femur [illegible]. 382. 65.
Ceremoniæ ſcelerum. 385. 69.
Charitas duplex, naturalis & ſupernaturalis: quid ſit charitas, pag. 72. §. 1. pag. 73. §. 1
Charitas eſt forma aliarum virtutum. ibidem.
Charitatis præcepta in V. T. 74. 1.
Charitatis excellentia. 74. 2.
Chriſtus propter humanam naturam aſſumptam dicitur Deus noſter. 35. 5.
Chriſtus caput Eccleſiæ. 43. 3.
Chriſtus ſponſus Eccleſiæ. 124. 3.
Chriſtus Dominus fuit Propheta. 214. 2.
Chriſtianorum officium. [illegible]. 44.
Chriſtiani [illegible] à carnibus in Quadrageſima abſtinent. 351. 11.
Ciborum mundorum & immundorum non eſt diſcrimen in N. T. ibidem.

[illegible]

Cidaris ſeu tiara Pontificis. pag. 155. §. 8.
Circumciſio figura Baptiſmi. pag. 88. §. 4. p. 339. §. 5.
Circumciſio à Deo inſtituta. 338. 2.
Circumciſio ſignum fœderis inter Deum & Abraham cum ſuis poſteris. 338. 2.
Ciuitates Refugij ſex. 502. 3.
Cœlibes, V. T. 510. 6.
Cognitio Dei in hac vita eſt obſcura per fidem, clara erit in altera per viſionem. 80. 4.
Comedere domos viduarum quid ſit. 23. 14.
Comeſtio Agni Paſchalis, figura Chriſti in vltima cœna comedendi. 313. 23.
Concilium & Tribunal duplex fuit apud Iudæos. 250. 6.
Concubinæ, quid ſignificent in Scriptura. 533. 10.
Conſanguinitas quid ſit. 513. 3.
Conditiones iuſti belli. 484. 2.
Conſecratio Leuitarum. 137. 4.
Conſecrationis Aaronicæ actio durauit 7. diebus. 140. 11.
Conſiliarij Regum Hebræorum. 465. 1.
Conſiliarij Principum, quales eſſe debeant? 472. 4.
Controuerſiæ Iudæorum variæ. 249. 3.
Creaturæ omnes habent tres paſſiones entis, vnum, verum, bonum. 36. 8.

D.

DAuid Rex, fuit vir ſecundum cor Dei. pag. 413. §. 10. 12.
Dauid Rex ter vnctus. 441. 1.
Dauid propter adulterium punitus eſt octo modis. 558. 8.

D[illegible]

Decimæ Decimarum datæne fuerint [illegible]
pag.163.§ 7.
Decimarum tria genera apud Hebræos. 164.9.
Deus in V. T. non vocabatur Pater, sed Dominus.
63.3.
Deus triplici titulo appellatur Pater. 64.6.
Deus,cur in V. T. vocatus Deus Deorum? 64.7.
Diabolus quomodo per Pythonicos & Pythonissas reſpondeat? 212.7.
Differentia inter legem Moſaicam & Euangelicam.
89.§ 2.3.
Differentia inter eſſe ſub lege,& eſſe in lege. 110.12.
Differentia inter tria genera [illegible] V. T. co.
167.14.
Differentia inter Iudices & Reges V. T. 399.2.
Differentia inter [illegible] & Iſrael. 406.2.
Differentia inter [illegible] Chriſtianorum & Iudæorum.
504.9.
Diligere Deum ex toto corde. 78.2.
Diligere proximum ſicut ſeipſum quid ſit. 83.2.
Diſcretio ciborum mundorum ab immundis in V. T. ſignificabat diſcretionem Iudæorum & Gentilium. 25.8.
Diſcrimen verorum Prophetarum à falſis. 208.1.
Diſcrimen Prophetarum V. & N. T. 216.8.
Diſcrimen inter maius & minus Concilium apud Iudæos. 250.6.
Diſcrimen duplex inter Sacramenta Moſaica & [illegible]
[illegible]
Diſcrimen inter abſtinentiam à ſanguine, & ab [illegible]
[illegible] 157.15.
Diſcrimen inter [illegible] & Pentecoſten.
44.12.

Diuinatio duplex: vna per explicitam, altera per implicitam dæmonis inuocationem. pag. 211. §. 6.
Diuitiarum abuſus prohibetur Regibus. 464. 1.
Doctrina Sadducæorum. 241. 1.

E.

ECcleſia mater omnium fidelium, extra quam nemo ſaluari poteſt. 123. 1.
Eccleſia corpus Chriſti. ibidem. §. 2.
Elymas magus, falſus Propheta. 217. 9.
Ephod, ſeu ſuperhumerale duplex. pag. 154. §. 6. pag. 158. §. 13.
Equorum exceſſus & abuſus Regi prohibitus. 461. 4.
Eſdræ liber quartus apocryphus. 9. 2.
Eſdras redegit Scripturam ſacram in formam voluminis post captiuitatem Babylonicam. 26. 20.
Eſſeni vnde dicti? 246. 1.
Eſſenorum dogmata & inſtituta viginti duo. 246. 247. § 2.
Eſus ſanguinis tribus vicibus prohibitus 356. 15.
Excelſa, quid ſignificent in Scriptura? 410. 6.
Expiatio duplex in V. T. 148. 3.
Expiationis publicæ ritus ibidem.
Ezechias, filius Achaz, fuit Rex optimus. 423. 27.
Ezechiel in Chaldæa occiſus. 201. 1.

F.

FAlſi Prophetæ erant duplices apud Iudæos. 203. 1.
Falſi Prophetæ contradicunt veris Prophetis. 204. § 3. 4.
Fœminalia linea Pontificis V. Teſt. qualia fuerint? 153. 2.
Fertilitas Terræ ſanctæ non fuit pure naturalis. 389. 76.

Feſta

Feſta apud Iudæos erant duplicia: alia indicta a Deo, alia ab ipſis Iudæis. pag. 384. §. 67. & 385. §. 72.
Feſtum tubarum, Expiationis, Tabernaculorum, Cœtus atq; Collectæ. 384. 68.
Fides donum Dei. 28. 1.
Fidei actus eſt aſſentiri vel credere. 29. 4.
Fides in Chriſtum fuit neceſſaria ad ſalutem in V. T. 44. 1.
Fides ſine operibus mortua. 49. 3.
Fides V. T. eſſentialiter fuit tam perfecta quam ſit Fides Euangelica, non tamen accidentaliter.
Figura deficit in duobus a re figurata. pag. 342. & pag. 120. § 1.
Filia Iephte figura Chriſti, quoad promptam moriendi voluntatem. 369. 41.
Fiſcum debent habere Reges. 454. 2.
Formula iurandi in V. T. 381. 64.
Formula orandi Deum in V. T. 61. 1.
Formula Libelli Repudij. 554. 2.
Formulæ iurandi ab Apoſtolo Paulo vſurpatæ. 386. 64.
Fur, cur pro vno boue debuerit quinq; boues reſtituere? 495. 3.
Futurorum prædictio duplex: vna fit ex inſtinctu Dei, altera dæmonis. 211. 5.

G.

GAlilæa a Hieruſalem trium dierum itinere diſtabat. 202. 3.
Gamaliel Præceptor Pauli Apoſtoli. 279. 14.
Gladij duo, duplicem poteſtatem Pontificis ſignificant, ſpiritualem & temporalem. 18. 11.
Gradus conſanguinitatis & affinitatis. 551. 1.

H

Hæretici ſunt falſi Prophetæ. pa. 217. §. 9. & 10.
Hæretici fingunt Deum tyrannum, cum dicunt Decalogi præcepta eſſe impoſſibilia. 227. 13.
Hebræa lingua dupliciter ſumitur. 6. 1.
Helias ieiunauit 40. diebus. 360. 22.
Hircus pro negligentia Principis offerebatur in V. T. 305. 12.
Hædus, victima pro peccatis. 314. 23.
Holocauſtum ſacrificium perfectiſſimum. 302. 6.
Homicidium. 500. 1.
Homicidarum refugium. 502. 4.
Hoſtia pacifica. 302. 8.

I.

IDololatræ fuerunt omnes Reges Iſrael. 407. 2.
Ieiunia Iudæorum duplicia. 357. 16.
Ieiunium tribus modis Chriſtus commendauit. 361. 23.
Iephte Iudex. 403. [illegible]
Iephte vouendo, & votum implendo non peccauit. 367. 27.
Immolationes quid fuerint? 300. 2.
Immolatio Agni Paſchalis, figura Chriſti in Cruce immolandi. 313. 23.
Implorare auxilium infidelium in bello iuſto ex natura rei licitum eſt. 490. 2.
Immundi ſecundum legem Moſaicam, erant du[illegible] [illegible]ly ex contactu rei immundæ. 344. [illegible]
Immundi in V. T. arcebantur ab ingreſſu templi, & a [illegible] oblationibus. 348. 9.
Immunditia legalis non ſemper fuit peccatum. 348. 10.

[illegible]

Inaugurationis, Regum Iudæorum, [illegible] pag. 439. §.1.
Inceſtus quid: 557.3.
Inobedientia Saulis. 412.9.
Inſtitutum Nazaræorum durauit [illegible] vſq; ad tempora Apoſtolorum 221.6.
Inſtrumenta diuini cultus fuerunt in V. T. magni momenti apud Deum & homines. 298.44.
Inuocatio dæmonis explicita, & implicita. 211.6.
Inuocatio ſanctorum Angelorum in V. T. vſitata fuit, non tamen ſanctorum hominum. 65.1.
Ioannes Baptiſta quomodo fuerit Propheta, & quomodo non fuerit: 199.3.
Ioannes Euangeliſta fuit Propheta. 214.4.
Ioſaphat Rex Iuda [illegible] 359.21.
Ioſeph Patriarcha cur dicatur Nazaræus. 221.6.
Iubileum [illegible] inſtitutum? 394.87.
Iubileum Iudæorum fuit typus Iubilei Chriſtianorum. ibidem.
Iudas Machabæus curauit offerri ſacrificium pro mortuis. 6[illegible].3.
Iudæi ante captiuitatem Babylonicam vſi ſunt lingua pure Hebraica 6.1.
Iudæi in V. Teſt. poterant ſaluari per fidem venturi Chriſti. 53.4.
Iudæi fuerunt in ſtatu ſeruorum, nos in ſtatu filiorum. 62.2.
Iudæorum formula iurandi, [illegible] per [illegible] 379.61.
Iudæi putant ſe non obligari [illegible] iuramento, niſi [illegible] rent manu impoſita ſuper librum legis [illegible] 379.60.

[illegible]

Iudæi in festo expiationis à Rabbinis ſuis abſoluuntur ab omnibus votis & iuramentis, quæ malitioſè fecerant, pag. [illegible]. §. 61.
Iudæi cur in extremitate veſtium debuerint geſtare fimbrias. 397. 194.
Iudæi an potuerint bellum gerere contra Iudæos? pag. 486. §. 1. pag. 488. §. 1
Iudæi ſolebant variis modis ſuper mortuo contaminari. 220. 4.
Iudæis prohibitum fuit inire fœdus cum infidelibus. 490. 4.
Iudices V. T. cur dicti ſaluatores? 399. 2.
Iudices Hebræorum qui, & quot fuerint? 401. 1.
Iuge ſacrificium figura ſacrificij Miſſæ. 306. 13.
Iurare quid ſit? 377. 57.
Ius regni octo titulis adipiſci poteſt. 432. 1.
Ius [illegible] confeſſionis. 128. 4.
Ius repudij ſoli maritis conceſſum fuit. 555. 1
Iuſtificatio duplex: quid prima, quid ſecunda. 49. 4.

L

LAbrum æneum quale erat? 288. 28.
Legis nomine intelligitur Vetus Teſtamentum. 11. 3.
Leges belli à Deo præſcriptæ in V. T. pag. 478. §. 1 pag. 479. 480.
Leges 15. circa furtum. 474. 1.
Leges de ratihabitione & irritatione voti erant quatuor. 362. 25.
Leges de redemptione voti erant quinque in V. Teſt. 363. 25.
Leges à Deo Iudæis datæ de iuramento. 378. 59.
Legislator Moſes an legis Deus. 8[illegible]

Leproſorum expiatio. pag. 346. §. 5.

Leuitarum purificatio. 136. 1.

Leuitæ non habebant ſacrum ornatum, ſicut ſacerdotes & Pontifex. 132. 1

Leuitæ acceperunt decimas ab populo [illegible] Iſrael. 162. 5.

Lex Moſaica per [illegible] §. 2 pag. 117. §. 6.

Lex Moſaica non fuit tyrannica [illegible]

Lex Moſaica non fuit perfecta [illegible] abſolutam, pag. [illegible]

Lex Moſaica [illegible] Chriſti [illegible] 97. 1.

Lex Moſaica [illegible] obligauit Iudæos 102. 1.

Lex Dei [illegible] 104. 4.

Lex Moſaica [illegible] ceremonialia, iudicialia [illegible] moralia. [illegible]

Lex Moſaica quomodo dicatur æterna? 103. 3.

Lex [illegible] continet præcepta moralia, Sacramentalia & [illegible] 104. 2.

Libamenta. 100. 2

Libellus Repudij apud Iudæos datur [illegible] 340. 1.

Libellus Repudij [illegible] 4. 1.

Libellus Repudij [illegible] 5. 7.

Libertas Chriſtiana [illegible] pag. 110. § 12. pag. [illegible]

Liberatio [illegible] 305. §. 6.

Libri V. T. lingua [illegible] Hebraica ſcripti. 2.

[illegible] 20. 5.

Liqui-

Luminaria duo magna, Pontifex & Imperator. 18.

Lutheri Prophetia falſa. 118.10.

Lutheranorum dicterium. 243. § 1.2.3.

Lutherani & Caluiniſtæ in quo conueniant? 243.2.

M

Machabæorum libri non ſunt Iudæis, ſed Eccleſia pro Canonicis habet. 69.2.

Maledictiones Iudæorum. 100.3.

Manaſſes Rex pœnitens. 425.31

Matrimonium Adami & Euæ fuit, figura coniunctionis Chriſti cum Eccleſia pag. 42. § 2. *pag.* 536. § 13. *pag.* 329. § 1.

Matrimonium, an in V.T. fuerit præceptum? 5[illegible].2

Matrimonium Chriſtianorum, ſex modis perfectius eſt Matrimonio V.T. 524.2.

Matrimoniũ Chriſtianorum eſt Sacramentũ. 524.2.

Menſa panum Propoſitionis. 283.20.

Mercenarij nomen dupliciter ſumitur. 263.6

Michol cur fuerit ſterilis. 510.7.

Miniſtri Synagogæ ordinarij, Leuitæ, Sacerdotes, Pontifex. 124.1

Miniſtri Synagogæ extraordinarij, Prophetæ. 184.1

Modus conſulendi Deum per Pontificem, & recipiendi ab eo reſponſum, ceſſauit ad initium captiuitatis Babylonicæ. 160.17.

Modus explorandi adulteria in V.T. 344.2.

Mores Phariſæorum. 235.2

Mores Lutheranorum & Caluiniſtarum. [illegible]4.7

Moyſes in 12. *rebus, figura Chriſti.* [illegible]3

Moyſes fuit ſummus Pontifex, ſed extraordinarius & ſine iure ſucceſſionis. 12[illegible].

Moyſes, quo ſenſu fuerit primarius Prophetarum? 19[illegible].

Moyſes ieiunauit 40. diebus. pag. 160. [illegible]
Munditiarum rerum [illegible] in V. T. [illegible]
Myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis in V. T. [illegible] fuit reuelatum. 35. 1.
Myſteria fidei in N. T. ſunt clarius [illegible] quam in V. T. 52. 3.
Myſteria fidei nobis reuelata ſunt, vel per Scripturam vel per Traditionem. 26. 2.

N.

Nabuchodonoſor Rex, quando Iudæos duxerit in captiuitatem. 418. 35.
Nabuzardan Princeps exercitus quid in Ieruſalem patrauerit. 429. 37.
Nazaræi erant duplices. 219. 2.
Nazaræi Iudæorum, fuerunt figura Religioſorum. 222. 7.
Nazaræorum ſtatuta. 219. 3.
Nechao Rex Ægypti. 427. 34.
Neomeniæ feſtum pro beneficio diuinæ gubernationis inſtitutum fuit. 384. 68.
Nobilitas vnde apud Iudæos æſtimata fuerit. 229. 2.
Nomina Chriſti in V. T. viginti: in N. T. triginta quatuor. 42. 4.

O.

Obſcura fidei diuinæ materiæ ſunt [illegible] [illegible] a Deo reuelantur. 24. 5.
Oblationes erant triplices in V. T. 168. 16.
Obligatio omittendi [illegible] 183. 10.
Obſeruatio legalis V. T. [illegible]
Officia Prophetarum in V. T. [illegible], docere, inſtruere, [illegible] populum in [illegible]

veri Dei. Alterum, prædicere futura. Tertium, ſecreta ſiue occulta cognoſcere. pag. 188. §. 1. pag. 189. §. 3. pag. 190. §. 4.
Officium Regum V.T. quale? 449. 1.
Oleum ſymbolum lenitatis & miſericordiæ. 545. 4.
Oleum duplex in V.T. uſitatum. 447. 9.
Oleo ſi inungebantur Reges V.T. tamen uncti fuerint? 442. 4.
Oliuæ duæ ſuper candelabrum aureum, Enoch & Elias. 157. 9.
Opera Dei ſunt perfecta, quomodo intelligendum? 92. 4.
Omnes Prophetæ uſque ad Ioannem, quomodo intelligendum? 200. 1.
Orationis neceſſitas. 66. 1.
Orare pro defunctis uſitatum fuit in V.T. 68. 1.
Ornamenta Pontificis octo. 152. 1.
Ornamentorum Pontificis duplex ſignificatio, litteralis & myſtica. pag. 156. §. 9. 10.
Ordo in charitate ſeruandus. 83. 1.

P.

PAnes propoſitionis non licebat comedere niſi præmiſſa ſanctificatione. pag. 171. §. 2. pag. 284. §. 11.
Paſcha in memoriam liberationis Iudæorum inſtitutum. 384. 68.
Paſtores boni & mali. 563. 6.
Paulus Apoſtolus Propheta N.T. 214. 4.
Paupertas, propter exemplum Chriſti deſideroſa & ærumnoſa. 563. 11.
Pedagogi qualitas. 87. 1.
Peccatum mortale, quod animam, non tollere [illegible]

Peccatum originale non manet in nobis quamdiu in hac vita ſumus, pag. 106. §. 12.
Pentecoſte 384. 68.
Pentateuchum ſcripſit Moyſes. [illegible]
Phariſæi cur à Chriſto reprehenſi [illegible] *2. 11.*
Phariſæi dicti ſunt à [illegible] *pag. 229.*
Phariſæorum [illegible]
Phariſæi antiquiores Sadducæis [illegible] *37.*
Phaſe dupliciter ſumitur 308. 17.
Phylacteria 76. 3.
Piſces qui mundi, qui immundi in V. T. 87. 4.
Polygamia quid. 526. 1.
Polygamiam, matrimonium Chriſtianum non admittit. 525. 5.
Polygamia repugnat primæ inſtitutioni [illegible]
527. 4.
Polygamia repugnat [illegible] *528.*
§. 51.
Polygamia post diluuium à Deo [illegible]
531. & ſuper. 533. §. 13. pag. 499. §. 6.
Polygamia in Chriſtianis N. T. eſt prohibita. pag. 540.
18. pag. 541. §. 20.
Pontificatus ſeu ſummum [illegible] *ſecundum legem ordinariam erat in ſolis familiis* [illegible]
V. T. 1202.
Pontificum ſucceſſio. 130. 1.
Pontifices [illegible] *pag. 125. §. 1. pag. 127.* [illegible]
Pontifices in [illegible] *caſibus* [illegible]
Pontifices [illegible]
[illegible] *150. 16.*
Pontifex [illegible]
[illegible]

pont-

Digitized by Google

Pontifici conſecratio [illegible] per [illegible] pag. 175. §. 1.

Pontifex N. T. [illegible] & dignitate, quam fuerit Pontifex V. T. 178. 1.

Pontifici [illegible] pag. 176. §. [illegible] pag. 176. §. 4.

Pontifici [illegible] liceat vſurpare [illegible] ſummi ſacerdotis 180. 3.

Pontifex N. T. [illegible] 181. 5.

Pontifex V. T. fuit infallibilis Index in controuerſiis fidei decidendis. 257. 2.

Pontifex V. T. fuit Index controuerſiarum pag. 118. §. 6. pag. 258. §. 1. pag. 25[illegible] §. 13. [illegible]

Pontifex N. T. eſt Index controuerſiarum. 264. 1.

Porticus Salomonis diſtinguitur ab atrio. 276. 10.

Præcepta Decalogi poſſunt ſeruari. 107. 8. [illegible]

Præcepta hominum non ſunt contemnenda. 226. 13.

Præceptum fidei obligat omnes mortales, ſed non ſolum [illegible] 2[illegible]. 12.

Prædicatores [illegible] & [illegible] ſunt ſimiles Phariſæis & Sadducæis. 272. [illegible]

Prædicatores [illegible] non habent [illegible] 7. 5.

Primitias & primogenita [illegible] Pontifex Sacerdotem [illegible] 165. 1[illegible]

Primitiæ ter ſolebant [illegible] 1. in Paſchate. 2. in Pentecoſte. 3. in feſto Tabernaculorum. [illegible]

Primogeniti diuino [illegible] mancipabantur [illegible] 123. 1.

Pri[illegible] alterum [illegible] alia [illegible] pag. [illegible] pag. 376. §. 14.

Principes Iudæorum [illegible]
Principes Iudæorum qui [illegible] bellum [illegible]
492.1.
Principes Christiani quales eſſe debeant [illegible]
P[redacted] Iudæorum. [redacted]
Prophetiæ de Christo [redacted] [illegible]
[redacted] Prophetiæ V.T. [illegible] quæ [illegible]
§.1.
Prophetæ [illegible] fuerint 186.1.
Pro[redacted]. 186.3.
[redacted] [illegible]
N.T. [redacted] 186.2.
Prophetæ dupliciter [illegible]
[redacted] Primo per [illegible]
ctionem [illegible]
191. § 2.
Prophetæ V.T. [illegible], vel
[redacted] clare [illegible] 193. [redacted]
Prophetæ [illegible] Herodes [illegible] 201.2.
Prophetæ [redacted] [illegible] N.T. [redacted] 214.2. [redacted]
Prophetæ [illegible]
Pr[redacted] [illegible] & obſcuritas. 2[redacted] [redacted]
§. 1.
Præsumi [illegible] [redacted]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
P[illegible] [redacted]
[illegible]

R.

R [illegible]

Google

Raſio capitis & barbæ quibus prohibitum, quibuſue conceſſum? pag. 395. §. 8. 9.
Raſio pilor[illegible]ta? 136. 3.
Rechabitæ Religioſi Iudæorum unde dicti? 223.8.
Redditus Pontificis & Sacerdotum V.T. 61.2.
Reformatio circa cultum Dei. 556. 2.
Reges Hebræorum qui, & quot fuerint? pag. 405. §. 1. pag. 407. § 1.
Reges Hebræorum qui per electionem diuinam, vel per ſucceſſionem, creati? pag. 434. §. 4. pag. 436. §. 9.
Reges V.T cur uncti? 448. 12.
Reges Hebræorum an potuerint habere plures uxores? 456. 1.
Regibus, quæ imitanda, quæ cauenda? 472. §. 5. 6.
Regis deſcriptio. 470. 1.
Rex quando bonis ſubditorum uti poſſit. 456. 4.
Rhemis in Gallia conſeruatur ampulla cum ſacro Chriſmate, quæ ſine vlla ſui diminutione per 1100 annos ſufficit pro vngendis Regibus. 448. 11.
Repudium & diuortium quomodo differant? 516. 2.
Reuelatum de Chriſto in V. T. quid fuerit? 38. 2.
Ritus conſecrandi Leuitas. 136. 1.
Ritus conſecrandi Pontificem. 137. 6.
Roboam filius Salomonis fuit malus. 415. 15.

S.

Sabbathum in memoriam creationis mundi fuit inſtitutum. 5[illegible]. 68.
Sacerdotes V. T. quando dicti fuerint? 168. [illegible]
Sacerdotis inſignia [illegible]
Sacerdotes V. T. [illegible]
[illegible]

Sacramenta qualia ſint? [illegible] 327. §. 1. pag. [illegible]
Sacramenta V. T. fuerunt duplicia. 3[illegible]
Sacramenta V. T. fuerunt figuræ Noſtrorum. 3[illegible]
Sacramenta Moſaica non efficiebant gratiam [illegible] cantem quam ſignificabant. 257. 1.
Sacrificium triplex in conſecratione Pontificis offerebatur. 138. 7.
Sacrificia cruenta Iudæorum ſignificabant mortem Chriſti. pag. 24. §. 18. pag. 47. §. 4.
Sacrificia legalia abrogata ſunt per mortem Chriſti. 118. 8.
Sacrificia Moſaica. 299. 1.
Sacrificium pro peccato. 302. 7.
Sacrificium Latreuticum, Eucharisticum, Impetratorium, Propitiatorium. 303. 9
Sacrificium Agni paſchalis in duplicem finem inſtitutum. 313. 23.
Sacrificium duplex in N. T. cruentum vnum, incruentum alterum. 324. 40.
Sacrificium Melchiſedech typus ſacrificii Miſſæ. 326. 44.
[illegible]
[illegible] 243. 5.
[illegible] Phariſæos. 3[illegible] 2.
[illegible] Capharnaum [illegible]
[illegible] pag. 42. §. 21. pag. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] de figura Sanguinis Christi. pag. 12 [illegible] §. 4 [illegible].

S[illegible] Eccleſiæ. 171.

Scribæ [illegible] V. T. [illegible] diſtincti à Phariſæis. 238. [illegible]

S[illegible] ſit Iudex controuerſiarum. 26 [illegible].

Scriptores librorum V. T. 31.

[illegible] Phariſæorum dupliciter ſpectari poteſt. 234. 5.

S[illegible]ginta d[illegible] pretes, ſpatio 72. dierum tranſ[illegible]erunt Scripturam ſacram in Græcam linguam. pag. 12. §. 4. pag. [illegible]. §. 6.

S[illegible] conditio difficilior quam filiorum. 86. 5.

S[illegible]tes Ieſu[illegible] 162. 4.

Sibyllæ apud Aegyptios habuerunt donum prophetiæ. 206. 5.

S[illegible] 158. 6.

S[illegible] 316. 25.

S[illegible] 1.

S[illegible] legitima Pontificum eſt in Eccleſia Romana. 18[illegible]. 7.

Synagoga ſumitur [illegible] modis in Scriptura. 111. 1.

Synagoga fuit viſibilis. 114. 3.

Synagoga tota nunquam defecit a fide, ſed pars eius. 1[illegible]. 2.

Synagoga tempore Christi expirauit, in eius locum ſucceſſit Eccleſia Christi. 117. 5.

Synagoga & Eccleſia [illegible] comparentur Reipublicæ. 1[illegible].

Syna[illegible] Eccleſia in quibus rebus. pag. 121. § [illegible]. 12[illegible]. §. 1.

S[illegible] 1[illegible].

Synago-

Synagogæ quando primum æ[illegible]

Synagogæ, tempore excidij Ieroſolymitani, in [illegible] be Ieruſalem 480. numeratæ fuerunt [illegible]

T.

TAbernaculum fuit figura Eccleſiæ Chriſti quatenus complectitur Eccleſiam militantē in terris, & triumphantem in cælis. 250. [illegible]

Tabernaculi longitudo & latitudo. 273. [illegible]

Tabernaculi ſtructura. 271. 7.

Templum Salomonis fuit capacius Tabernaculo. 275. 7.

Terram promiſſionis [illegible] Caleb & Ioſue. 19. 3.

Teſtimonia ſcripturæ ſacræ [illegible] 15. 12.

Tha[illegible] fama. 545. 4.

Traditiones Iudæorum [illegible]. 18. 1.

Traditiones Phariſæorum [illegible] ex Euangelio collectæ. 19. [illegible].

Traditio fuit Iudæis á Deo mandata. 26. 10.

Traditiones Chriſtianorum præcipue ſex. 27. 21.

Traditiones Moſaicæ legis [illegible]. 23. 16.

Tranſgreſſores feſtorum quomodo puniti in [illegible] 587. 72.

Tres modi conſulendi Deum in rebus dubijs. 578. [illegible]

Tribus Leui tria hominum genera continebat. [illegible] 125. & [illegible] 164. [illegible]

Trinitas perſonarum diuinarum quatuor modis [illegible] ſci poteſt in hac vit[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

V.

Valentinianus Imperator reprehenditur ab omnibus Catholicis propter legem de Polygamia promulgatam. pag 542. §.21.
Vaſa Tabernaculi quæ? 287[redacted]
Vetus Teſtamentum figura[redacted]. 562.3.
Veſtis linea duplex. 153.3. [redacted]
Victima ſeu hoſtia qui[redacted]3[redacted]0.2.
Virtutes Theologi[redacted]
Vita noſtra comparatur[redacted]*abernaculo, vita æterna templo Salomonis.* 277.11.
Vita æterna non fuit ex[redacted]*promiſſa in V.T.* 58.1.
Vitulus pro ignorantia Sacerdotis offerebatur in V[redacted] *T.*305.12.
Vnctio[redacted]*R*[redacted]*m duplex.* 441.1.
Veſtitum Sacerdotalem[redacted]*merè rident hæretici. p.* 144.§.17.*p.* 5..§.9. [redacted]
Vouere nihil[redacted]*eſt, quam Deo aliquid promittere.* 361.24.
Vo[redacted] *C*[redacted]*ſtianis licitum eſt.* 370.44.
Vouere licet aliquid, quod alias [redacted] *tenemur facere.* 375.52.
Votum quo[redacted]*oblatio ſpontanea?* 376.55.
Vſuram à Chriſtianis an licite exiger[redacted]*ſint Iudæi?* 498.6.
Vxores alienigenas ordinariè non potuerunt Iudæi ducere. 519.3.
Vxorum dim[redacted] *in V. T. dupliciter fieri potuit, vel publicè vel occulte.* 552.2.
Vxores ob quas cauſ[redacted]*erint dimitti in V. T?* 552.2.

[redacted]

Zamolxis

[redacted]

Z.

Zamolxis apud Getas habuit donum Prophetiæ pag. 206. §.5.
Zelotypia quale malum? 543.1.
Zoroaſtres apud Perſas habuit donum Prophetiæ 206.5.

Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto: Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

FINIS.

Digitized by Google

Errata ſic corrige.

pag. 8 linea 17 lege Turnell [illegible] *p.* [illegible] *l. 12.* [illegible] *p.* [illegible] *30. l. 30* [illegible] *31. l. 9.* [illegible] *p.* [illegible] *l.* [illegible] *Nehemia* [illegible] *for-* [illegible] *p. 71. l. 23.* [illegible] *p. 82. l. 8.* [illegible] *p. 90.* [illegible] *nam. p. 103. l. 23.* [illegible] *p. 114. l. 3. qua. l. 25* [illegible] *p.* [illegible] *l. 19. (morte) p. 124. l.* [illegible] *generat. p. 127. l.* [illegible] *p. 129. l. 20.* [illegible] *p. 136. l. 4.* [illegible] *p. 138. l. 13.* [illegible] *ſi*[illegible] *p. 150. l. 17.* [illegible] *p. 15*[illegible] *l. 22.* [illegible] *p. 156. l. 3.* [illegible] *nitatum. p. 160. l. 10.* [illegible] *l. 21* [illegible] *p. 161. l. 2.* [illegible] *ditis. p. 189. l. 32.* [illegible] *runt. p. 191. l. 7.* [illegible] *ceptatio. p. 201. l. 12. Hieroſolymis p. 202. l. 13.* [illegible] *p. 222. l. 9.* [illegible] *res. l. 22. immunditia. p. 224. l. 24.* [illegible] *p. 232. l. 27.* [illegible] *233. l. 18.* [illegible] *p. 245. l. 20.* [illegible] *p. 265. l. 2*[illegible]*. ſenſum. p. 2*[illegible] *l. 32.* [illegible] *p.* [illegible] *l. 2.* [illegible] *29*[illegible] *l. 3.* [illegible] *adens* [illegible] *20* [illegible] *p. 301. l. 13.* [illegible] *p. 313. l. 4.* [illegible] *p. 31*[illegible] *l. 19.* [illegible] *p.* [illegible] *derunt.* [illegible] *l. 1*[illegible] [illegible] *p. 3*[illegible] *l. 5.* [illegible] *bant. p. 345. l. 12.* [illegible] *p.* [illegible] *lium. p. 367. l. 22.* [illegible] *p. 373.* [illegible] *p. 37*[illegible] *l. 3. C*[illegible]*mus. p. 3*[illegible] *l. 30. qu*[illegible] *p. 3*[illegible] *l. 22.* [illegible] *p. 392. l. 29. ad vitam. p. 3*[illegible] *l.* [illegible] *attend*[illegible] *p. 39*[illegible] *ue. p. 41*[illegible] *l. 2*[illegible]*.* [illegible] *ta. p. 44*[illegible] [illegible] *p. 44*[illegible] *l. 1.* [illegible] *p. 453. l. 14.* [illegible] *p. 4*[illegible] *l. 5.* [illegible] *p. 462. l. 29.* [illegible] *p. 46*[illegible] *l. 4. cum eo. p. 4*[illegible] [illegible] *p. 4*[illegible] *l. 24. continuabatur. p. 491. l. 22. (ſic etiam* [illegible] *autores ſic* [illegible] [illegible] *p. 493.* [illegible] *diatus. p. 501.* [illegible] *p. 501. l. 12. arbitri. p. 520.* [illegible] [illegible] *p. 5*[illegible] *reprehenderetur. p. 5*[illegible] *l. 17.* [illegible] *p. 53*[illegible] *l. 10.* [illegible] *540.* [illegible] *p.* [illegible] *l. 21.* [illegible] *p. 556. l. 23.* [illegible] *p. 56*[illegible] [illegible] *l. 12.* [illegible]

1-1-2

Digitized by Google